

ARCHIV LITERÁRNÍ

PRAMENY
DĚJIN ČESKÉ LITERATURY KATOLICKÉ

PŘÍLOHA K REVUI ARCHA

SVAZEK PRVNÍ

REDAKTOR VILÉM BITNAR

OLOMOUČ
NÁKLADEM DRUŽINY LITERÁRNÍ A UMĚLECKÉ
1919

OBSAH PRVNÍHO SVAZKU.

	Str.
Vilém Bitnar: Nedostatky české literatury katolické. Úvodní studie	1, 33
Látka, obsah a forma básnického díla	24
Úvod k článku Z doby Douchovy	28
Technika básnických překladů Karla Dostála Lutinova	46
Principy psychologické stylistiky	65
Několik dopisů Julia Zeyera	121
První český sonet eucharistický	130
Stoleté jubileum českého překladu Schillerovy balady	133
Otakar Březina a katolická moderna. Část první	143, 153
Úvod a poznámky k studii Palackého poetika	185
Poesie, prósa a literatura	198
Literární činnost Aloise Langa	233, 265, 304
Doslov redakce	327
Rejstřík osob a věcí	329
Leandr Čech: Palackého poetika. Nový přetisk	185
Gustav Lanson: Methoda v literární historii	97
Karel Dostál Lutinov: Co chtěla katolická Moderna?	169
Emanuel Masák: Přeložil studii Gustava Lansona	97
Otto Stehlik: Z doby Douchovy	28, 60, 94, 119, 155, 173, 199, 229, 262, 290, 297
Třeбенická památka po Františku Douchovi	214
František Štěpán Kott	217
Antonín Burger, český buditel	280

Vilém Biřnar:
Nedostatky české literatury katolické.

Úvodem k 'Archivu literárnímu'.

Jaké mezery má česká literatura katolická? Čeho se v ní postrádá a jak by se dala povznést a zdokonaliti? To jsou otázky, které v prvním svém dvojčísle předložil 'Věstník Společnosti Svätých Cyrila a Metoděje'.

Odpověděti na tyto časové a naléhavé otázky lze se stanovisek nejrozličnějších. Odpověděti může beletrista právě tak jako vědecký badatel a oba uvedou na přetřes řadu nedostatků.

V následujících odstavcích odpovídám na otázky pouze z hlediska literárně dějepisného. Vývody moje mají sloužiti nejen za podklad a východisko věcné diskuse, ale chtějí býti zároveň programem redakční činnosti listu v prvních přípravných letech.

Nejtrapněji pocitovaným nedostatkem české slovesnosti jest zanedbávání soustavného studia literárních plodů po jejich stránce náboženské. Zanedbání studia methodicky pěstovaného, které by směřovalo k napsání definitivních dějin české literatury se stanoviska katolického, tedy k dílu, doplňujícímu dějepisné knihy autorů, jimž tato stránka byla vedlejší nebo nepohodlná. Všechny evropské literatury taková díla mají, a jsou v nich přijímána jako samozřejmá. Stačí uvést jen literaturu německou, která vedle svých národních dějin zpracovala v díle jesuity Baumgartnera se stanoviska katolického velkolepě i dějiny literatur světových.

Vše, co bylo u nás na tomto poli slovesné práce až dosud vykonáno, náleží do oboru pouhých pokusů, stesků a volání po nápravě.

Roku 1880 pražský profesor náboženství Jan Ježek, uznávaje potřebu, aby již déle nebyla zamlčována, v pochybnost uvozoována, popírána a zlehčována záslužná činnost duchovenstva o národní probuzení a rozkvět českého písemnictví, by konečně

v malý obrázek bylo sneseno, jakými úspěchy v tom kterém oboru na roli literární vykázaní se může nenáviděné, často kaceřované kněžstvo,¹ podjal se veliké a tehdy obtížné práce k sestavení dějin katolické literatury české, ovšem primitivní methodou bibliografickou.¹ Tímto činem, dnešním potřebám ovšem již nedostupným, stal se Ježek průkopníkem v oblasti nové katolické historie literární. Jeho stesky, před čtyřiceti roky vyslovené, shodují se podivuhodně s dnešními!

Do jisté míry doplňuje utříděný materiál Ježkův novou, pilně sebranou látkou Tomáš Škrdl, který se snažil přesvědčivě dokázat, kterak podporovateli nové české literatury byli především kněží.² Jeho spis vedle látky životopisné jest i cenným příspěvkem historikovi sociálních poměrů české literatury.

Pokračovatelem v díle Ježkově chtěl se stát literární historik český František Bačkovský, pilný spolupracovník katolických revuí, zejména Vychodilovy *„Hlídky literární“* a Škrdlovy *„Vlasti“*. Také on chtěl správně osvětliti velikou práci kněží literátů a povzbuditi současníky k pilnému následování skvělých vzorů minulosti. Postupoval methodou zcela odlišnou od Ježkovy, snažil se, aby spis byl četbou zajímavou, zábavnou, vybíral z látky jen to, co bylo všeobecně důležité, zaznamenával i rozmanité příhody a anekdotické příběhy, takže spis popularisujícím svým rázem nečiní nároků vědeckých. Ostatně uvázlo jeho dílo v periodě jungmanovské a Antonína Marka.³

Po vědeckých dějinách české literatury volal již v létech devadesátých velký literární estetik a apologetik Pavel Vychodil. V klasickém článku⁴ vyslovil náhledy, platící až podnes tou měrou, že jsou vlastně pracovním programem. Kritický dějepisec literatury bude musit provésti revisi literární tradice, ustálené vlivem reklamy a stranické kritiky. Práce taková musí býti čistě vědecká, nemá se do ní míchat žádný nevěcný zájem. Práce ta musí býti podrobná, úsudek musí býti podrobným rozborom odůvodněn. Vychodil již tehdy volal po pracích monografických a také je prakticky podporoval. Ve své nedoceníitelné *„Hlídce literární“* shromáždil první kritickou družinu katolickou, která řadou znamenitých rozborů a úvah vytkla ně-

¹ Jan Ježek, *Zásluhv duchovenstva o řeč a literaturu českou 1780–1880* (Praha 1880, Cyrilo-methodějská tiskárna).

² Tomáš Škrdl, *Zásluhv českého, morávského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech* (Praha 1889).

³ František Bačkovský, *Kněží katoličtí o písemnictví novočeské zasloužili. Díl první* (Praha 1890, nákladem vlastním).

⁴ Pavel Vychodil, *Revisie literatury* (*Hlídka literární* 12, 1895).

kterým spisovatelům neb aspoň jednotlivým vynikajícím plodům v dějinách naší literatury správné místo.⁵ V Hlídce ukládány byly první pokusy o návod ke kritické práci,⁶ první studie z praktické poetiky, první esteticky prohloubený program katolické tvorby básnické.⁷ Vychodil správně poukázal, že velická většina látky ještě zbývá, tu třeba propracovati, máme-li se dočkati dějin vědeckých.

Hlasy, volající po katolické revisi české literatury, množily se od té doby, kdy po dlouhém očekávání objevila se konečně první soustavná díla dějepisná, která obsáhla i období literatury nejnovější. Neboť toužebné očekávání bylo jimi zklamáno.

Roku 1907 universitní docent Arne Novák podal Němcům směle koncipovaný obraz soudobé české slovesnosti, který při všech detailních věcných nedostacích musil býti uznán za první pokus o synthesesu našeho literárního snažení.⁸ Všeobecně překvapila nápadná prezíravost všeho, co v literatuře bylo vysloveně katolického, byť by to byl i zjev takové váhy jako Sušil, nebo zkreslení zjevů tak důležitých jako jest družina katolické Moderny.

Dílo Novákovo bylo kritisováno v prvním svazku nové katolické revue „Meditace“ a při té příležitosti výslovně psáno o potřebě dějin české literatury, napsaných se stanoviska katolického vážným odborníkem, jako o ideálu, k němuž třeba upnouti všechny touhy. „Neboť zdá se, jako by nastalo křížové tažení proti všem, kdož nezastřeli v srdci tkvící obraz Krista... Pracujme o monografiích jednotlivých zjevů staré i nové literatury. Pak umožní se i vytvoření díla o vývoji celé české literatury básnické, díla takové svěžesti a podmanivě individuální krásy, jakým jest třeba spis Eichen-dorffův, vyčerpávající básnickou literaturu německou.“⁹

Roku 1908 učinil rozhodný krok k soustavnému sbírání literárně dějepisného materiálu ve své „Hlídce“ Pavel Vychodil zavedením rubriky Archiv literární, v které otiskoval různou korespondenci (Smetana, Sušil, Jakub Procházka, Kulda) a v níž vyrostlo i krásné pietní dílo „Z doby Sušilovy“.

Nové zklamání katolíků dostavilo se roku 1910 s česky psaným

⁵ Budtež vzpomenuty aspoň práce Leandra Čecha (Světlá, Hálek, Vrchlický, Svat. Čech), Lva Šolce (Vrchlický, Erben), Pavla Vychodila (Třebízský).

⁶ Pavel Vychodil, O kritice (Hlídka literární 1886 a další ročníky).

⁷ Lutinov, Co jest poesie (Hlídka literární 1895).

⁸ Arne Novák, Die čechische Literatur der Gegenwart (Lipsko 1907, Amelang).

⁹ Vilém Bitnar, Dějiny české literatury (Meditace 1, 1908).

dilem docenta Arne Nováka.¹⁰ Znalec takového významu, jakým jest Pavel Vychodil, posoudil obsáhlé, do podrobností propracované dílo Novákovo spravedlivě.¹¹ Uznal vysoce kritickou úroveň některých částí díla i veškeré chvály hodný způsob, jakým jsou podány biografické a bibliografické partie. Ale vytkl vážné nedostatky ethického nazírání na literaturu, a to nejen co do myšlenkového a emočního obsahu, nýbrž i co do literárních praktik. 'Kdyby Novák měl trochu smyslu pro ethické úkoly literatury, nepsal by takových otřepaných sottis o katolickém směru literatury eminentně lidové a národní, nýbrž hleděl by ji spravedlivě oceniti, spravedlivě i vady vytknouti, ale také ku zdokonalování povzbuditi.' Vytýkáje Novákovi hlediska neklidného pokrokářství a příliš zaujatou stranickost, než aby dovedl napsati spravedlivé dějiny novější literatury české, Vychodil toužil po díle, objektivně oceňujícím projevy z prostředí katolického.

Současně s Novákovým podrobným dílem vydal profesor Pavel Váša menší spis příruční,¹² jehož pojetí katolické části české literatury označil Pavel Vychodil jako pokrokářské a proticírkevní.¹³ Ve výběru látky katolické větve literární jsou v díle mezery až zarážející.

Roku 1911 překvapil nemile velký spis docenta Miloslava Hýska o literatuře na Moravě. Dílo Hýskovo, imponující neobyčejným bohatstvím snesené a bystře učeněné látky, projevilo netajenou nechuť k literární práci lidí katolických, kterou sice uvádělo v úplnosti, ale v pojetí stranickém.¹⁴ Což divu, že záslužná tato práce byla Pavlem Vychodilem rázně odmítnuta jako neuznalá ku práci kněžské a konservativní, s níž všude a napořád se setkává a kterou ze zásady haní, aby ji zlehčila a snížila.¹⁵ Vychodil vrátil se ke spisu Hýskovu toho roku ještě jednou. Vytkl přímo, že revisní drobnopráci na poli moravské literatury nepodnikli lidé katoličtí a že ji nechali provésti jiným, kteří jsou náhodou pokrokáři. 'Proto tak dopadá, nářkem se tu nic nespraví... S protiklerikální tendencí, již někteří i mimoděk podléhají, nutno

¹⁰. Arne Novák, *Stručné dějiny literatury české* (Olomouc 1910, Promberger).

¹¹. Pavel Vychodil, *Novákovy Stručné dějiny literatury české* (Hlídka 14, 1909).

¹². Pavel Váša, *Katechismus dějin české literatury* (Brno 1910, Píša).

¹³. Pavel Vychodil, *Vášův Katechismus dějin české literatury* (Hlídka 16, 1911).

¹⁴. Miloslav Hýsek, *Literární Morava v letech 1849 – 1885* (Praha. 1911. *Moravsko-slezská Revue*).

¹⁵. Pavel Vychodil, *Hýskova Literární Morava* (Hlídka 17, 1912).

již bez rozčilování počítati, její křivé úsudky o činnosti našich lidí budou v dějepisu české literatury, jež nyní ovládá, stabilisovány, na jak dlouho, kdož ví?¹⁶ Hlas Vychodilův ovšem nebyl ojedinělý. Profesor Josef Kratochvil v posudku Hýskovy knihy¹⁷ rovněž zdůrazňoval, že spis svým nesprávným, protikatolickým kritickým měřítkem donutí katolíky, aby správně ocenili literární význam Moravy. 'Naši literáti musejí tu podniknouti revisi, pracovat hlavně literaturu kněžskou doby starší i novější.' Kterak byli katoličtí autoři zkreslováni, dokázal Miloš Babor na případu moravského literárního kritika Jana Korce. Také Babor končil svou práci výzvou: 'Chceme-li se ve věcech literární kultury dobrati pravdy, nutno je nejen celou dosavadní práci literárně historickou zrevidovati, ale musíme odhodlati se konečně k soustavné, methodické práci vlastní. To je palčivý problém časový'.¹⁸ Nutnost revise Hýskova díla zdůrazňoval i Ladislav Zamykal poukazem na nebezpečí, plynoucí ze stranické zaujatosti. 'Nemožno upříti, dílo toto jest záslužné a s velkou pilí pracované. Bude také na dlouhou dobu pramenem a vodítkem těm, kdož literárním vývojem Moravy ve století 19. se budou obírat. Ale v tom tkví hlavní nebezpečí knihy. Dr. Hýsek, píše svoji Literární Moravu, nebyl nikterak objektivní a klidný, nýbrž psal ji v stranickém rozvášnění protiklerikálním. Na katolický směr v moravské literatuře let 1849 – 1885 pohlížel brejlemi nepřízně, zaujatosti a tudíž nespravedlnosti. Skoro na každém listě narazíte u něho na výrazy, které snesou se v novinářských článcích, ale jsou nepřipustny v práci, reflektující na opravdovost, seriousness a spolehlivost... Jeho práce potřebuje revise'.¹⁹

U příležitosti ministerského schválení středoškolské učebnice dějin literatury české, sepsané mladým dějepiscem Albertem Pražákem, upozorňovaly roku 1912 katolické listy²⁰ nejen na protikatolickou tendenci spisu, ale zdůrazňovaly znovu nutnost revise dosavadních spisů literárně historických.

Roku 1912 přihlásila se k tradicím zaniklé Vychodilovy Hlídky literární nová revue pražská, Bitnarova Hlídka literární a umělecká. Měla pevný program, podávala přehledy o literárních hnutích a ideách, pěstovala detailně bibliografii současné tvorby literární.

¹⁶ Pavel Vychodil, Hýskův článek Vrchlický a Morava (Hlídka 17. 1912).

¹⁷ Josef Kratochvil, Literární Morava (Nový Obzor 3, 1913).

¹⁸ Miloš Babor, Příspěvek k dějinám české literární kritiky (Nový Věk 6, 1913).

¹⁹ Ladislav Zamykal a Babor, Revise české literární kritiky (Našinec 49, 1913).

²⁰ Český Západ (Plzeň 1912), Našinec (Olomouc 1912).

Vše ve službách přípravy k budoucím dějinám katolických literárních dějin českých. Roku 1913 splynula s kulturním týdníkem *Novým Věkem*, který přejal její literárně kritickou rubriku.

Když roku 1913 vydal docent Arne Novák své literární dějiny v druhém přepracovaném a rozšířeném vydání,²¹ staré stesky se opakovaly. Byl to zejména literárně historický a kulturní mikrolog Miloslav Javorník, který dvěma bohatě doloženými články podrobil knihu kritice, doplňující nedostatky a opravující chyby životopisné.²² Charakteristickou podrobnost sdělil o vztahu autorově k spisovatelské obci katolické Ladislav Zamykal. Pochyboval, že by své dějiny v příštím vydání opravil dle práva a pravdy. Už před vyjitím druhého, přepracovaného a rozšířeného vydání usiloval sám nakladatel Promberger o to, aby část, jednáající o katolických spisovatelích, byla řádně revidována. Vyjednával proto s některými katolickými literáty o dodání materiálu. Byl by ho dostal, ale revise ztroskotala se o podmínky Arne Novákovy.²³

Naopak ozvaly se však i hlasy, které nepředpojatě uznaly první známky Novákovy snahy po objektivnosti a zcela správně svalovaly vinu za jeho nedostatečnou informovanost o věcech katolických na katolíky samotné. Musilo býti přiznáno, že Novák při všech věcných nedostacích práce vytvořil přece jen první syntetický obraz uměleckého hnutí katolické moderny, že z kritik prvního vydání dovedl vybrati cenné jádro, že kritisoval slovy umírněnějšími, že vůbec ke katolickým spisovatelům ukázal se spravedlivějším, z nichž mnohé nově uvedl a charakterisoval. Straníkem sice zůstal, nestejným loktem měřil, ale pravdě přistupen jest. Toho si vážím. (Javorník.) Pokud se nesprávných údajů a dat o katolických spisovatelích týká, vina je také na naší straně. Měli jsme se již dávno postarati o literární příručku se životopisy katolických žijících beletristů, aby literární historikové měli spolehlivý a přesný pramen po ruce. (Javorník.)

Positivnějším výsledkem dosavadních kritických stesků a žalob byly tentokrát některé formulace určitých návrhů k svépomoci. Karel Dostál Lutínov v článku opravujícím omyly Novákovy uznal, že je nutná odpomoc hlavně vědecká a literární, že jest nejvyšší čas, aby se mladí literáti katoličtí věnovali literárnímu dějepisu a stvořili dílo objektivní.²⁴ A Vilém Bitnar otiskl určitou výzvu:

²¹ Arne Novák, *Přehledné dějiny literatury české* (Olomouc 1913, Promberger).

²² Miloslav Javorník, *Trochu revise Novákových dějin české literatury* (Našinec 1914).

²³ Ladislav Zamykal, *Revise české literární kritiky* (Našinec 1913).

²⁴ Lutínov, *Přehledné dějiny české literatury* (Archa 1, 1913).

„Je-li dnes po knize o dějinách české literatury taková poptávka, proč se nestaráme o dílo, napsané se stanoviska katolického? Není opravdu nikoho, kdo by jich napsal? Nebo snad nikoho, kdo by je napsané vydal tiskem? Činím konkrétní návrh, který adresuji pražskému „Sdružení katolické inteligence“, olomoucké „Družině literární a umělecké“, slavným redakcím brněnské „Hlídky“, pražské „Vlasti“ a prostějovské „Archy“. Sdružte své síly k napsání díla podobného Laichtrově „Literatuře české 19. století“, v němž řada literárních historiků rozdělila se o látku a jen tak zmohla obrovský úkol. Dnes, kdy práce Podlahovy a Tumpachovy v „Bohovědném slovníku“ a v „Dějínách i bibliografii české literatury bohoslovné“ a jinde kladou tak pevné základy, dá se o návrhu diskutovati.“^{25.}

Prakticky počal řešiti obtížnou otázku Lutinov v revui „Arše“ roku 1913. Nadhazoval otázky a žádal o jejich řešení,^{26.} organizoval družinu pracovníků v literární historii, přijímaje přihlášky a rozděljuje látku. Sám ovšem přiložil ruku k dílu především a v „Arše“ uložil mnoho zpracovaného materiálu.

Také Družina literární a umělecká, roku 1914 v Olomouci založená, vložila do programu oživení kritického a literárně historického ruchu let devadesátých. „Shromažďovati chce kameny a kaménky, materiál, z něhož později vyvolený pracovník vystavěl by směrodatnou a spolehlivou historii katolické literatury české.“^{27.} Rozhodným krokem k tomu jest založení měsíčníku „Archiv literární“ při „Arše“ v Olomouci (1918).

Roku 1914 upozornil Vilém Bitnar serií článků katolickou veřejnost na nebezpečí, plynoucí z horlivé propagandy monismu, jak ji provádí u nás literární kritik, sociální demokrat F. V. Krejčí. „Nehledě k obsahu hlásaného, jeví se práce Krejčího nebezpečnou i svojí methodou. Krejčí je nejen velmi pilný a houževnatě pracující literát široké erudice, ale umí výsledky svého badání podati lahodnou formou, na první ráz téměř přesvědčivě. Není útočníkem drsným a urážejícím, dovede přiznati význam i dílu nejvyslovenějšího katolíka a tak často předem odzbrojí čtenáře, který vývody jeho nedovede hned kriticky zhodnotiti. Kdo sleduje jeho literární práci, ví, že je prováděna plánovitě a povede ke konečnému cíli, k napsání soustavných dějin české literatury jakožto monistické.“ „Nuže, co učiníme my, katolíci? Budeme

^{25.} Vilém Bitnar, Našinec sděluje (Nový Věk 7, 1913).

^{26.} Na příklad: Jak dalece je v katolické literatuře přípustna ironie, satira, sarkasmus? (Archa 1913, č. 2).

^{27.} Ladislav Zamykal, Družina literární a umělecká (Věstník Společnosti sv. Cyrilla a Methoděje 1, 1917).

čekati, až se dílo objeví, přečteme si ho, zanaříkáme, napíšeme několik plačtivých výkřiků do novin... nezmůžeme se ovšem ani na jediný samostatný kritický referát, který by věcně, bez jalové frázovitosti rozebral dílo se stanoviska estetického i ideového a odkryl slabiny jeho vývojové konstrukce. Ani na pouhý referát takového druhu se nezmůžeme, neřku-li abychom se konečně již jednou počalí připravovati na zpracování dějin literárních se stanoviska jedině správného a u katolického národa přirozeného, na vydání katolických dějin literárních.²⁸

Stálé burcování počalo konečně přinášeti první nesmělé ovoce. Bohumil Stašek otiskl svoji přednášku o moderní české literatuře katolické, kterou měl roku 1914 v pražské „Lize akademické“ a která vyzněla steskem a žalobou na rozháranost české literární obce katolické.²⁹ Podal první stručný, ovšem neúplný obraz slovesného vývoje vysloveně katolického písemnictví.

Roku 1915 vydal příručku českých literárních dějin profesor František Šimek.³⁰ Spisu vytkl historik Alfons Neubauer nesprávnost zásadního stanoviska o našem národním obrození, prýšícím nikoliv z osvícenství, ale z romantismu, spravedlivého ke kultuře křesťanské.³¹ Obligátní nedostatky v oboru literatury katolické projevil ovšem i spis Šimkův a stojí za úvahu, jak mluví na příklad o Vinařickém, Štulcovi a Pravdovi. Řadu výtek pronesl v tomto směru mladý katolický kritik a básník Václav Davídek.³²

Roku 1917 oznamovala na jaře pražská Československá tiskárna, že ve své sbírce „Světové Obzory“ vydá „Dějiny moderní české literatury katolické“, sepsané Vilémem Bitnarem. Jest to vlastně literárně historická rukovět dějin české poesie, která vyjde jako doslov k anthologii „Pout za Svatým Grálem“ v Olomouci. V prostějovské „Arše“ otiskl Bitnar chronologický přehled katolické literatury z let 1878–1916, který byl otištěn i v prvním ročníku kalendáře „Studenta“.³³

28. Vilém Bitnar, Nebezpečné zjevy (Nový Věk 7, 1914).

29. Bohumil Stašek, Moderní česká literatura katolická (Český Západ 8, 1915). — Viz i jeho Ideový původ moderní české literatury katolické (Literární almanach, Praha 1915, Českosl. tiskárna).

30. František Šimek, Přehled dějin české literatury od obrození až po naše časy (České Budějovice 1915, Svátek).

31. Alfons Neubauer, Naše národní obrození a osvícenství (Nový Věk 7, 1915).

32. Václav Davídek, Šimkův Přehled dějin české literatury (Hlas Lidu 1915).

33. Vilém Bitnar, Nová katolická literatura (Archa 1917; kalendář Student, Prostějov 1918).

Předchozí výčet pokusů o literárně historické přehledy katolické produkce, výčet hlasů volajících po soustavných a kritických dějinách české literatury, psaných se stanoviska katolického, není zde ovšem úplný. Nebylo to také účelem této úvodní stati, která chtěla jen ukázat, jak snaha po vytvoření díla objektivního projevovala se již od konce let sedmdesátých, jak nikdy neutuchala, stále víc a více oživovala, až konečně dospěla k dvěma rozhodným činům: k vypsání konkursu a založení Archivu literárního.

Neboť po čtyřicetiletém toužení dočkali jsme se činu, který rázem posunul problem k rychlému rozřešení. Olomoucká skupina 'Společnosti Sv. Cyrila a Metoděje' roku 1917 vypsalala cenu jednoho tisíce korun na sepsání 'Dějiny české literatury katolické nové doby'. Uvažujíc o současném stavu studia literárně historického a katolíků, neudala obšírněji podmínek co do obsahu, rozsahu i doby zpracování.

Používám příležitosti, abych v tomto programovém úvodu nastínil nejen celkový plán zmíněného díla, ale promluvil i o způsobu, jak by se dal uskutečnit.

Plán díla o dějinách české literatury katolické navrhuji v hrubých obrysech takto: Látka rozvrhne se na čtyry knihy. První kniha obsáhne dobu od znovuzrození písemnictví, asi od roku 1780 do roku 1848. Druhá kniha zpracuje třicetiletí 1849 až 1878 (do založení brněnské revue 'Obzor'). Třetí kniha podá období 1879 – 1895 (do založení revue 'Nový Život'). Čtvrtá kniha dobu moderní, asi čtvrt století 1896 – 1918 (do nového jara katolické literatury).

Látka v díle zpracovaná obsáhla by nejen zjevy ryze katolické, ale zhodnotila by též všechny důležité osobnosti, proudy a ideová hnutí celonárodní české literatury se stanoviska katolického. Tím by byla zrevidována celá česká slovesná kultura a uvolněny i zdůrazněny veškeré živly náboženské a ethické, ukryté v dílech českých spisovatelů všech odstínů. Dílo naše nevytvářelo by tedy 'katolického literárního Ghetta', ale byla by v něm katolická kultura česká pevně skloubena s celkovou kulturou národní.

Dílo všimne si nejen poesie a krásné prósy, ale obsáhne i hutné přehledy všech literárních oborů naukových, všech oborů literatury o uměních, tedy i o výtvarnictví, hudbě a divadle, které by vesměs zpracovány nebo aspoň zkontrolovány byly odborníky.

Theoretické vývody byly by opatřeny a doloženy přísně vybranými citáty a ukázkami tvorby. Hlavní proud textu do-

provázen byl by předmět vyčerpávající bibliografií, sestavenou vždy se zřetelem k stránce estetické a náboženské. Celek opatřen by byl synchronistickou tabulkou, srovnávající literaturu českou s katolickými literaturami cizími. Ukončen byl by rejstříkem osob, věcí a pojmů, sestaveným dle dokonalých vzorů světové literatury.

Hned při prvním kroku k zrealisování tohoto plánu narazíme na překážku, která nám v rychlém postupu práce bude zabráňovati. Objeví se v celé ubohosti nedostatek všelikých přípravných prací. Nejen že jednotlivá období literární nejsou charakterisována přesným badáním a synthetisováním katolických historiků, my neznáme v obsahové náplni ani jednotlivé proudy ideové a umělecké, nemáme s dostatek monografií o významných osobnostech³⁴, a což nejhoršího, nemáme nashromážděno ani dosti látky, nejnutnějšího staviva.

Za takovýchto okolností sotva jedinec pokusí se o napsání dobrých pragmatických dějin literárních. Snad by mohla býti s jakýmsi úspěchem napsána rukověť dle starších method bibliografické a biografické, sotva však dějiny, stojící na výši současné vědy, po jakých dnes voláme. Jak máme tedy naznačený plán provésti?

Aby mohla býti uskutečněna výzva „Společnosti Svatých Cyrila a Metoděje“ k napsání dějin katolické literatury, bude nutno pracovati methodou, jakou obdobný obtížný problém provádějí v nakladatelství Laichterově „Literaturu českou 19. století“. Kolem redaktora ustanoveného „Společností“ seskupila by se řada pracovníků, rozdělila by se látka dle období, při čemž osobní sklony, odborné vzdělání a snad i dosud vykonaná práce mohly by se dobře uplatniti. Protože náš „Archiv literární“ bude věnován výhradně jen úkolům literárně historickým, mohlo by se v něm vytvořiti s prospěchem středisko, jakým pro dílo výše zmíněné jest nakladatelství Laichterovo. Že se taková družina snadno shledá, dosvědčuje ostatně již zpráva „Věstníku Společnosti Svatých Cyrila a Metoděje“, dle níž se k práci literárně historické přihlásili František Dohnal, Emanuel Masák, Dr. Josef Vraštil a Vilém Bitnar. Řada jiných, velmi zdatných pracovníků, přihlásila by se, jakmile se počne opravdu pracovati.³⁵

³⁴. Čestné výjimky, jakými jsou znamenité studie Holečkova (Pravda), Vychodilovy (Sušil a Kosmák), potvrzují jen pravidlo.

³⁵. Známa jsou jména: Dr. Pável Vychodil, K. D. Lutinov, František Holeček, Miloslav Javorník, Dr. Alfons Neubauer, Dr. Josef Kratochvíl, Josef Šach, Václav Davídek, Ladislav Zamykal, Dr. František Hrachovský, Jan Voborský, Dr. Otto Stehlík, Jan Halouzka, Bohumil Stašek.

Jsouce v neustálém styku s redakcí, obhlédli by látku svého pracovního úseku, a určil by každý z nich řadu problémů, které nutno před napsáním té které definitivní kapitoly literární historie rozřešiti. Objeví se pak, že je těchto nezpracovaných otázek přemnoho. Tak třeba na příklad probadati dobu a dílo Františka Douchy, vliv lumírovského kosmopolitismu na literaturu katolickou, vliv školy Sušilovy, kult Danta, Calderona, německé romantiky a podobně. Vypracování řady temat takto určených přidělilo by se pak přihlášeným literátům, na rozřešení otázek složitějších vypsala by „Společnost“ ceny, které by pak měly smysl praktický. Redakce opatrovala by spolupracovníkům potřebný materiál, naznačila by prameny, jakož i látkové a methodické pomůcky. Práce docházející revidovala by a upravovala v jednotný celek.³⁶

Že práce takto organisovaná může brzo vésti ke kýženému cíli, ukazují výsledky zmíněné edice Laichterovy. Čtyry tlusté svazky podávají dějiny české literatury od doby obrození až po Nerudu. Spolupráce na díle podjali se přední čeští historikové literární, vesměs odborníci v zvolených obdobích. Tak třeba Jan Jakubec zpracoval počátky doby probuzenské, Emil Smetánka počátky slovanského jazykozpytu v Čechách, Jan Máchal počátky novočeské literatury dramatické a krásné prósy, Jaroslav Vlček počátky české poesie a literatury slovenské, Josef Hanuš novočeskou romantiku a otázky Rukopisů, Jaroslav Kamper Máchu, Lubor Niederle Šafaříkovy Slovanské starožitnosti, Jan Kabelík literaturu moravskou, Arne Novák, Josef Pekař, Zdeněk Tobolka, Leandr Čech a Albert Pražák ostatní speciální temata.

Že by dílo v tomto rozsahu nemohl zpracovati jedinec, dokazuje edice Laichterova dosavadním svým neukončením. Ačkoliv je po díle velká poptávka a dosavadní svazky vycházejí již v druhém vydání, nebylo možno až dosud přikročiti k napsání kapitol o době novější a nejnovější, pro niž nutno teprve konati přípravné studie. Rovněž tak dokazuje namnoze zcela nové zpracování kapitol a rozhojnění jejich látky v nových vydáních svazků, že ani jmenovaní odborníci nezmohli díla svého na poprvé a že teprve dalšími vydáními přiblíží se jejich úsilí k pravému cíli.

Je-li zpracování příslušné látky v Laichterově edici takřka ideálně úplné, vadí celku příliš ostrá osamocenost jednotlivých partií, které tvoří spíše mosaiku, než splývavý obraz literárního vývoje.

³⁶. Netřeba tajiti, že by bylo velmi žádoucí, kdyby se v důsledku vypsaného konkursu objevil aspoň pokus o dějiny katolické literatury. Byť by i nebyl dokonalý a byť by i vzbudil hojné výtky, přece by jen podal první přehled látky a zjistil stávající nejpalčivější nedostatky.

Tomu by se u našeho projektovaného díla odpomohlo navrhovanou jednotnou redakcí všech dodaných příspěvků.

Pokusil jsem se určití program díla a naznačiti cestu, po níž bychom brzo dospěli k jeho uskutečnění. A teď musíme ovšem začítí od nejprimitivnějšího sbírání materiálu. To bude práce obrovská, vyžadující napětí celé legie pilných sběratelů.

Také na tomto poli práce bylo ovšem vykonáno již poměrně mnoho, ale scházelo jednotící hledisko, cílevědomá organizace. Mnoho látky obsahují především práce, které jsem uvedl již na počátku tohoto článku při vypsání rozvoje otázky katolických dějin literárních. Nebude bez užitku poohlédnouti se zběžně i po ostatních zdrojích.

Především jsou to propracovaná díla literárně historická, která vedle množství sneseného materiálu poskytují i pokusy o jeho třídění a kritiku. Bohatými zdroji budou tu nejen díla starší, Voigtovo, Procházkovy, Dobrovského, Michlovy, Jungmanovy, Šemberovy, Hanušovy doplňky k Jungmanovi, Ningetrovy, Tieftrunkovy, Jirečkovo, několik děl Bačkovského, ale zejména díla novější, pracovaná moderními methodami vědeckými. Jsou to hlavně práce Františka Bílého, Jaroslava Vlčka, Jana Jakubce, Jana Voborníka, Františka Autraty, Václava Flajšhanse, monumentální edice Laichterova, Literatura česká 19. století, práce Jana Máchala, Jaromíra Boreckého, Adolfa Brabce, Josefa Karáska, německé i české práce Arne Novákovy, Františka Mejsnara, Miloslava Hýska a Alberta Pražáka.

Pak jsou to díla biografická, která poskytnou našim pracovníkům látky velmi bohaté. Takovými snůškami materiálu jsou biografie a charakteristiky Jana Erazima Sojky *„Naši mužové“* (Praha 1862), životopisy českoslovanských výtečníků Ruperta Maria Přecechtěla *„Českoslovanský Plutarch“* (Pešt 1872 a Kroměříž 1875), životopisy spisovatelů a umělců českých Jana Ježka *„Naše hroby na pražských hřbitovech“* (Praha 1881), Antonína Rybičky *„Přední křísitelé národa českého“* (Praha 1883), Vilímkovo *„Národní Album“* (Praha 1899) a Peřinova starší, známá sbírka životopisů *„Slavín“*. Katolická literatura novější obsahuje cennou sbírku studií Marie Kavanové *„Naši básníci“* (Letorosty, Nový Jičín 1904).

Spolehlivým a bohatým zdrojem životopisné látky jsou naše díla encyklopedická. Pro starší období 19. věku snesl mnoho materiálu Doucha do Riegrova Slovníku naučného (Praha, od roku 1860). Rovněž Ottův Slovník naučný (Praha, od roku 1888) obsahuje četné, namnoze velmi podrobné stati o katolických literátech, zejména poslední svazek *„Doplňky“* (Praha

1908) podává články z doby současné. Samozřejmě nejúplnějším bude v tomto ohledu Český slovník bohovědný (Praha, od roku 1906), v němž zásluhou kanovníka Antonína Podlahy objevují se podrobné články znalce české literatury katolické Sigismunda Boušky vedle četných statí, které o sobě vypracovali sami autoři. Materiál jest vesměs autentický.

Mnoho materiálu najde se v katolických kalendářích, které přinášejí podobizny vynikajících pracovníků s textem většinou revidovaným samotnými autory. Dlužno uvést aspoň novější olomoucký *„Kalendář Matice Cyrilomethodějské“* a starší kalendář *„Moravan“*. Systematicky otiskuje podrobné články o českých lidech katolických, pražský Vilímkův *Kalendář duchovenstva českoslovanského* (vychází od roku 1885), v němž se najde i řada solidních statí o katolických literátech, napsaných dobře informovanými autory. Mnoho lze si slibovati i od studentského kalendáře Lutinova *„Student“* (Prostějov, od roku 1917).

Samozřejmě i naše časopisy a katolické noviny bude třeba podrobně vyčerpati, neboť tam najde se nepřeborné množství látky zejména v člancích jubilejních, oslavných a v nekrologách. Vzpomínáme tu ze starších listů aspoň *„Časopisu katolického duchovenstva“* (Praha, od roku 1828), *„Blahověstu“* (Praha, od roku 1847) a *„Pastýře duchovního“* (Praha, od roku 1881). Velkou zásluhu na tomto poli získal si Josef Vévoda ve svém lidovém měsíčníku *„Náš Domov“* (Olomouc, od roku 1891). V čele téměř každého čísla přináší podobiznu vynikajícího českého muže, mezi nimiž jsou převahou spisovatelé. Podobiznu doprovází buď Vévoda sám, nebo jiný autor často podrobným článkem životopisným, doplněným i bibliografickým přehledem literární činnosti. Mnohé z dosud otiskovaných prací (o Sigismundu Bouškovi, Lutinovovi, Xaveru Dvořákovi, Sládkovi a jiných) mají cenu literárně historickou. Horlivá literární práce v českých bohosloveckých jednotách vydala hojné ovoce, ukládané do vlastního časopisu bohoslovců českoslovanských *Museum* (Brno, od roku 1866, tiskem od roku 1886). O bohatství tohoto zdroje jasně svědčí *„Věcný rejstřík Musea“*, zachycující obsah prvních 45 ročníků (Brno 1912). Uváděti jména ostatních časopisů bylo by zbytečno. Všechny poskytnou badatelům hojnost vítané látky. V Škrdlově *Vlasti* budou to životopisy katolických literátů, v Lutinově *Novém Životě* a v jeho *Arše* hojný materiál k vysázení vývoje hnutí katolické moderny, zachycený v několika utříděných statích. Také Francův literární oznamovatel *Náš Věstník* (Praha, od roku 1913) přináší občas příspěvky životopisné. Z novin dlužno upozorniti aspoň na *Obnovu* (Hra-

dec Králové, od roku 1894), Naše Listy (Praha, od roku 1891), Nový Věk (Praha, od roku 1907) a Český Západ (Plzeň, od roku 1908); z deníků zejména Našinec (Olomouc, od roku 1864), v němž založena byla Lad. Zamykalem pro literaturu zvláštní bohatě zásobená rubrika „Literatura, věda a umění“ (od roku 1912).

Roku 1908, v době nového vzkypění kulturní práce českých katolíků, psal mi básník Jan Karník, abychom k Vánocům vydali buď kalendář nebo almanach „Nového Věku“, ve kterém by mohla seskupiti se družina katolických literátů aspoň na papíře, když už ne ve skutečné organisaci. A tuto myšlenku opakoval Karník roku 1910 v novém dopise, v němž psal doslovně: „Nebylo by možno k Vánocům vydati jednou společný almanach katolických spisovatelů, na způsob onoho „Pod jedním praporem“? Mohly by býti připojeny maličké portréty, abychom se jednou sešli aspoň v knize, když je to téměř nemožno v životě? Ostatně by mohlo býti takovým almanachem všech katolických básníků a beletristů třeba vánoční dvojčíslo revue Meditací, kterému by se přidalo „tableau portrétů...“ Jak zřejmo, jednalo se tu Karníkovi o onen důležitý typ literárních sborníků, které, jsou-li opatřeny přesnými daty životopisnými a bibliografickými, poskytují budoucím literárním historikům vítaný pramen poučení. V katolické literatuře máme klasický příklad takového almanachu v proslulém sborníku „Pod jedním praporem“ (Dobroměřice 1895), v němž pořadatelé mimo básnických ukázek otiskli i stručné životopisné a knihopisné údaje o 51 katolických básnících. Podnes tato publikace jest jediným pramenem poučení o řadě našich spisovatelů. V tomto oboru literatury mělo by u nás býti vůbec více pracováno a vydávali-li se již almanachy, nikdy by v nich neměly scházeti stručné literární portréty současníků autorů. Poslední dva naše almanachy, „Literární almanach na rok 1915“ (Praha, Československá tiskárna) a „Ratolest olivová“ (Olomouc 1917) takových profilů postrádají. A přece právě v těchto letech nastává nové období tvorby a vstupuje do katolické literatury řada nových básnických talentů. Taková doba volá po manifestačním almanachu.

K myšlence Karníkově, vydati literární kalendář, vrátil se samostatně o něco později básník Miloslav Javorník. Při výčtu četných nesprávností v datování v literárně historickém díle Arne Novákové, napsal doslovně: „Pokud se nesprávných údajů a dat o katolických spisovatelích týká, vina je také na naší straně. Měli jsme se již dávno postarati o literární příručku se životopisy katolických žijících beletristů, aby literární historikové měli

spolehlivý a přesný pramen po ruce³⁷. Vracím se k tomuto citátu proto, že mi připomíná znamenitou německou příručku Keiterovu, která svým obsahem i uspořádáním znemožňuje jakoukoliv nejistotu o katolických literátech nejen německých, ale i o spisovatelích jiných národností, pokud něco napsali po německu³⁸. Takový literární kalendář o 500 stránkách petitu nemůžeme si ovšem každoročně dopřát, ale stačilo by nám, kdyby jako příručka vyšel aspoň jednou za deset let. Metoda, kterou ohromný materiál zpracovává, hodná jest bedlivější pozornosti i u nás. Zdá se však, že nám takový literární kalendář na dlouhou dobu nahradí Podlahova „Bibliografie české literatury bohovědné“, která má ve svém čtvrtém svazku obsáhnouti životopisné články o katolických literátech, z největší části napsaných dle údajů sdělených žijícími autory.

Životopisné stati bývají zhusta připojovány též jako předmluvy nebo doslovy k spisům jednotlivých autorů. Vzorným příkladem jest v tomto směru olomoucká „Knihovna Družiny literární“, která ke spisům svých členů připojuje podrobný životopis a přehled literární tvorby. Děje se tak zásluhou Ladislava Zamykala, jenž materiál s pilí snesený a autory doplňovaný sestavuje v pěkné literární medailony.

Zbývá uvést ještě poslední skupinu životopisných prací, samostatné studie a monografie o jednotlivých autorech. Vypočítávati celou sem příslušnou literaturu, nenáleží v rámcem této všeobecné stati. Uvádím jen znamenité studie Františka Holečka (Pravda), Pavla Vychodila (Sušil, Kosmák), práce Mattuškovy (Jablonský), Halouzkovy (Kulda), Ježkovy (Puchmayer), Zítkovy (Kamarýt), Jirouškovy (Pedálová), Stříbrného (Baar), Vraštilovy (Štulc) a podobné. Mnoho dá se tu získati i z bohatého materiálu zpracovaného realisty a pokrokaři. Z těch na příklad Jan Jakubec podal pečlivou práci o Antonínu Markovi, Josef Pešek řadu studií o Boleslavu Jablonském, Karel Híkl o Douchovi, Jaroslav Vlček o kněžích buditelích a jiných více.

Jak vidno, lze materiál literárně historický čerpati z četných zdrojů, které jsou tiskem přístupny. Co zde zbývá vykonati, jest soustředění veškeré této rozptýlené látky v jednotný celek a cílevědomé její utřídění. To jest také jeden z nedostatků lite-

³⁷ Miloslav Javorník, Trochu revise Novákových dějin české literatury (Našinec 1914).

³⁸ Keiters Katholischer-Literatur-Kalender (Essen-Ruhr, Fredebeul & Koenen). Najdou se v něm i četné články o českých spisovatelích.

ratury katolické, který třeba odstraniti dříve, než se přikročí k vlastní tvorbě literárních dějin.

Až bude tato namáhavá a nesnadná práce hotova, shledáme, že získaný materiál jest vlastně pouhým zlomkem onoho staviva, které potřebujeme k provedení projektované budovy. Utríděním látky objeví se teprve všechny mezery, které budou volati po vyplnění.

Tyto mezery lze z větší části předvídati a pokusím se na několik nejzávažnějších z nich poukázati. Většina pramenů, uvedených v předchozích odstavcích, poskytne nám hojně látky životopisné, odnášející se spíše k osobám spisovatelů a jejich osudům, nežli k jejich dílu. A právě tady budou pak četné mezery nemile pocitovány. Tištěné prameny objeví své nedostatky. Jest třeba, aby zavčas, dříve než již bude pozdě, shledány a sebrány byly všechny památky po spisovatelích, roztroušené po vlastech v podobě dopisů a celých korespondencí, intimních dokumentů životopisných, listin, deníků, pamětí, podobizen, obrazů míst, rukopisů děl tištěných, pozůstalostí tvorby dosud netištěné, jakož i všechny úsudky současníků a přátel. Údaje a data o žijících spisovatelích bude třeba si opatřiti dotazy písemnými i ústními, u zesnulých autorů bude nutno vyhledati jejich rodiny, příbuzenstvo a přátele, pátrati po zápisech na farách, ve školách, v úřadech, v knihovnách i archivech veřejných, redakčních i soukromých. Takovýto důležitý, literárnímu historikovi nezbytný materiál musí býti nejen kriticky otiskován, ale je třeba, aby se ukládal systematicky zařazený v literárním museu katolickém.

Myšlénka o zřízení takovéhoho musea není ovšem nová, ale v souvislosti s ostatními bolestmi našeho literárního života nabývá zde ostré časovosti.³⁹ Obtíže rázu technického a finančního, které by jindy znemožňovaly akci již v zárodku, dají se dnes snáze odstraniti, kdy korporace takové váhy, jako jsou pražská Křestanská Akademie, olomoucká Matice Cyrilomethodějská, Společnost Svatých Cyrila a Metoděje i Družina literární a umělecká spojily by se jistě k realizaci plánu. Museum sbíralo by ostatně všechno, co duševní práci katolickou nejen literárně, ale i umělecky, sociálně a vůbec kulturně jakkoliv charakterisuje a dokumentuje. Mezi kněžstvem po farách, proboštvích a opatstvích, v domácnostech katolického lidu jest roztroušeno mnoho cenného materiálu. Jak takové památky přicházejí snadno nazmar, přesvědčil jsem se nedávno při získání trosek literární pozůstalosti

³⁹. O potřebě zřízení literárního musea katolického psal Bohumil Stašek (Český Západ 1914; otiskl Nový Věk 1914, č. 35) a Karel Dostál Lutínov, Museum památek (Archa 1916, č. 7. 10).

po básníku Vojtěchu Pakostovi.⁴⁰ Bylo by záhodno aspoň v Praze, Plzni, Olomouci a v Brně opatřiti bezpečné místnosti v poloprázdných klášterech nebo děkanstvích a opatřiti je po-zvolna musejním zařízením. Bylo by třeba míti ve vikariátech po jednom pečlivém důvěrníku sběrateli a dopisovateli. Výše jmeno-vané korporace sestavily by ze svých delegátů ústřední musejní sbor a náš 'Archiv literární' stal by se jeho orgánem a hlídkou, registrující, katalogisující materiál a otiskující zprávy i informace. Při museu pořizoval by se současně i látku vyčerpávající archiv excerptů z novin, revuí, knih i soukromých korespondencí. Doufám, že z čilé a stále se rozvíjející olomoucké 'Družiny literární a umělecké' vyjde popud k realizaci tohoto důležitého zařízení.

Vedle materiálu životopisného bude třeba současně starati se také o vlastní literární dílo katolických spisovatelův. A tu jsou bolestným nedostatkem velké mezery v naší práci vydavatelské. Musíme zároveň s ostatními přípravnými pracemi přikročiti i k pořízení vzorných, kritických souborných vydání starších katolických spisovatelů, jichž díla básnická i nauková zapadla buď v rukopisných pozůstalostech a v málo již přístupných časopisech, nebo byla vydána nedbale a nekriticky. Jest zajisté ostudou, že četné básně původní i znamenité básnické překlady jungmanovce faráře Antonína Marka nebyly až podnes knižně vydány, ačkoliv mnohé z nich právě v těchto letech slavily stoletá jubilea svého vzniku. po případě prvního otisku v časopise.⁴¹ Při kritickém vydání jeho básnické pozůstalosti mohla by se v mnohém bodě opravit i pilná a pietní monografie literárního historika Jana Jakubce⁴². Přímou křivku případ Františka Douchy. Jest tomu již dvacet let, co byl skvěle rehabilitován jako hluboký reflexivní lyrik a mistr básnické formy v anthologii spisovatelské družiny Máje⁴³. a přece tento vysoce významný katolický spisovatel, básník a překladatel, nepopíratelný předchůdce Vrchlického a básnické družiny katolické moderny má své dílo až dosud pohřbeno v několika tuctech zapadlých časopisů. Zejména o literární památku tohoto buditele musíme se v 'Archivu literárním' co nejvroucněji starati.

⁴⁰. Pozůstalost bude otisknuta v našem 'Archivu literárním' s podrobným doprovodem literárně historickým.

⁴¹. Vilém Bitnar, *Stoleté jubileum českého překladu Schillerovy balady*. (Našinec 1917, č. 178.)

⁴². Jan Jakubec, Antonín Marek. *Jeho život a působení i význam v literatuře české*. Praha 1896. Fr. Bačkovský.

⁴³. *Česká poesie 19. věku. Díl první*. (Adolf Černý, literární profil Douchův a výbor jeho básní.) Praha 1897. J. R. Vilímek.

Uvádím-li již za příklad oba tyto zapomínané katolické básníky z doby obrozenské, musím spravedlivě zmíniti se i o dosavadních podnicích, které se snažily mezery v tomto oboru vyplňovati. Byla to především Kobrova Národní biblioteka, která v Praze v létech 1868 – 1894 čestně plnila vytknutý svůj úkol: vydávati starší české autory v úplnosti, a která podnes neztratila na ceně, jsouc pilně vyhledávaným pramenem pro literárně historická badání.⁴⁴ Roku 1881 připojil nakladatel Ignác Leopold Kober k „Národní bibliotece“ ještě drobnou a po vzoru německé Reclamky rychle vycházející Ústřední knihovnu, která přinesla řadu jednotlivých prací českých katolických spisovatelů, původních a přeložených.⁴⁵ Po jejím zániku pokračuje ve vydávání starších českých autorů od r. 1897 Ottova Světová knihovna, která spojuje programy obou Kobrových sbírek tak, že vydává cenné soubory i díla jednotlivá, s doprovody literárně historickými.⁴⁶ Škoda, že vydávání děje se dosti náhodně, bez určitého programu. Cílevědomý program vydávání souborů starších katolických básníků a prosaistů měla by si vytknouti a důsledně prováděti nová Staškova knihovna Světové Obzory, vycházející v Praze od roku 1916. Prospěla by tím badání literárně historickému nesmírně.⁴⁷ Roku 1917 uvedla vysoce důležitý podnik v život Česká akademie. Jest to Novočeská knihovna, sbírka, která chce literární památky z doby obrozenské nově přetiskovati a opatřovati kritickými úvody i poznámkami. Úkol tento jest rázu čistě vědeckého, neboť budou zachovávány přísné metody ediční, ale při tom přece jen má uvedeným spisovatelům získati obliby i u širších kruhů čtenářských. Tím udrží se ovšem živá souvislost mezi dneškem a generací obrozenskou.⁴⁸ Pokračuje v díle šťastně započatém Kobrovou Národní bibliotekou a vydavatelka, Česká Akademie, zajisté ručí, že v ní brzo vyroste jeden z nejzákladnějších pilířů literárního světa

⁴⁴. Vyšla v ní cenná souborná vydání děl Vinařického, Pravdy, Jana z Hvězdy, Štulce, Furcha, Kuldy (pohádky) a Puchmajera.

⁴⁵. Otiskla prósy a překlady Třebízského, Jana z Hvězdy, Pravdy, Jana Ježka, Jana Nečasa, Flekáčka a Douchy.

⁴⁶. Dosud přinesla soubor básní Jablonského, básní a bajek Zahradníkových a některé prósy Třebízského.

⁴⁷. Až dosud otiskla nové prosy Baarovy a cennou anthologii německé poesie v překladu Karla Dostála Lutinova.

⁴⁸. Až dosud vydala básně Františka Vladislava Heka péčí Jana Jakubce a první svazek Almanachů Antonína Jaroslava Puchmajera redakcí Jaroslava Vlčka.

českého.⁴⁹ Badatelé v katolické literatuře najdou v ní hojnost materiálu málo dnes přístupného a solidně vydaného.⁵⁰

Avšak nejsou to jen autoři starší, kterých se nám nedostává, také mnozí naši novější a nejnovější básníci, prosaíkové a essayisté čekají až dosud marně na dobrá kritická vydání svých děl. Jmenuji alespoň Vojtěcha Pakostu, jehož lyrika měla by býti doplněna třetí knihou prací dnes zcela ztracených v časopisech a jehož básnické povídky zasloužily by si rovněž knižního vydání. 'Světová knihovna' nedávno otiskla výbor slabší epiky Otakara Červinky v pietním vydání Františka Tichého. Pakostovy epické příběhy byly by dnes mnohem časovější. Vydává soubor veškeré krásné prósy Václava Kosmáka, zachránil při tom Pavel Vychodil i jeho původní lyriku a pozoruhodné překlady básnické. Za to však bohatý zbytek básnické žně Vladimíra Štastného volá až dosud z časopisů a sborníků po sebrání a knižním vydání. Kdo si vzpomene dnes ještě na bystrého feuilletonistu a povídkáře Josefa Váňu, faráře z Bohárny, jehož dílo zapadlo v starších ročnících 'Obnovy' a 'Nového Věku'? A což literární pozůstalosti mladších pracovníků, z nichž aspoň pozoruhodné dílo lyrika a literárního kritika Rudolfa Linharta a básníka Ondřeje Becka zachránil před zánikem redaktor Ladislav Zamykal.

Knihovnou, většinou věnovanou autorům novějším, jsou Čeští spisovatelé 19. století. Sbírkou vydává od roku 1904 na Král. Vinohradech nakladatel Laichter redakci Jaroslava Vlčka. Některé soubory její jsou definitivním shrnutím veškerých plodů příslušného autora. Sbírka sleduje cíle dva: jednak usiluje o vědecký charakter a přidává proto literárně historické úvody a kritické poznámky, ale s ohledem na širší čtenářstvo stlačuje zase tento učený aparát na míru pokud lze nejmenší. Katoličtí autoři v ní až dosud zastoupeni nejsou.⁵¹ Pro spisovatele katolické, žijící a tvořící, jest dnes nejvýznamnější olomoucká Knihovna Družiny literární, jejíž redaktor Ladislav Zamykal vytkl si pozoruhodný program, vydávati především poesii a krásnou prósu

⁴⁹. Jan Thon, Novočeská knihovna. (Národ 1917, č. 38.)

⁵⁰. Uvádím aspoň ještě dvě důležité samostatné edice starších autorů. Filosofické spisy Vincence Zahradníka, jež dle otisků i rukopisné pozůstalosti uspořádal a obšírnými úvody opatřil František Čáda (Filosofická biblioteka, Česká Akademie, Praha od roku 1907) a Sebrané spisy Josefa Ehrenbergera, které vydal v pěti svazcích Xaver Dvořák nákladem G. Francla (Praha od roku 1900).

⁵¹. Pro katolického badatele má určitý význam 2. a 3. svazek Vybraných spisů Karla Sabiny, obsahující články literárně dějepisné, mezi nimiž jsou četné příspěvky o katolicích.

těm autorům, kteří až dosud knih nevydali, a tak je povzbuditi k další tvorbě. Knihovna od roku 1914 vydala již několik dobrých děl.⁵² Ze starších knihoven věnována jest krásné próse výhradně jen českých katolických autorů Ludmila, vycházející v Praze od 1898 redakcí Jana Paulyho, ovšem bez jakýchkoliv literárně historických poznámek a aspirací.

Vzorem pro vydávání našich autorů může nám býti ediční metoda Ladislava Quise. Tento vydavatel a literárně historický komentátor jde po stopách autorových básní, dopisů a jiných památek, shledává je v časopisech i v soukromých sbírkách, porádá pak sebraný materiál dle jeho vzniku, doby, smyslu a těžší z něho ihned nové rysy a odstíny profilu studovaného autora. Nesmíme ani na tomto poli se příliš opozditi za ostatní českou literaturou, neboť dokonalá vydání zanedbaných katolických spisovatelů jsou jedním z předních úkolů, který se musí řešiti ještě před napsáním dějin literatury katolické, ježto právě takovéto edice budou základním materiálem k badatelské práci.

Vše, co bylo výše řečeno o literárním díle, platí ovšem stejnou měrou i pro pečlivé vydávání korespondencí. Na tomto poli bylo ovšem již šťastně započato badateli Františkem Bílým, Pavlem Vychodilem a Ottou Stehlikem.

Čilejší ruch spisovatelů v tomto oboru bude zajisté podporován i odměnami Duchovní české akademie v Praze, určenými zakladatelem Janem Ježkem pro spisovatele kněze. V závěti výslovně se přikazuje vydávati z fondu toho životopisy českých kněží spisovatelů a výbory z jejich spisů.⁵³

Avšak ani vydáním souborů děl katolických spisovatelů nebudou odstraněny nedostatky přípravných prací. Dějiny literatury, které máme na mysli, nemohou se omeziti pouze na autory bezpečně katolické, nýbrž budou jednati i o spisovatelích druhých táborů. Vezmeme-li v úvahu prozatím jen poesii, shledáme, že definitivním dějinám poesie musí předcházeti podrobná, přesná a všední materiál vyčerpávající revise české poesie se stanoviska křesťanského, revise, která by tedy obhlédla stávající látku a provedla první její třídění. Tento úkol musí provést velká a obsažná anthologie české poesie, které ovšem až dosud nemáme, ačkoliv po ní bylo často a velmi důtklivě voláno. Byl to Karel Dostál

⁵² Jsou to prósy Jana Vyhlídala, básnička sbírka satyr a epigramů Karla Dostála Lutinova, povídky Josefa Hofera, básně Františka Dohnala a drama Gabriela Ronaje. K tisku připraveny jsou literární essaye Emanuela Masáka.

⁵³ Vilém Bitnar, Odkaz profesora Jana Ježka (Nový Věk 1914, čís. 36).

Ľutinov, který již dávno toužil po vydání výboru aspoň z poesie Jaroslava Vrchlického z jeho legend křesťanských, na nichž by se ukázalo, že Vrchlický je i velikým básníkem katolickým.⁵⁴ Nověji byl to Miloslav Javorník, který doporučoval vydání vhodné anthologie z katolických autorů,⁵⁵ výboru na způsob almanachu; na jednu stránku autorův životopis a seznam prací, potom dvě až tři ukázky básní, úryvek z románu, črtu a podobné.⁵⁶ Jak si takovou anthologii představuji, vypsál jsem v obšírném článku loni.⁵⁷

Rozumí se, že i v oboru básnických anthologií bylo u nás hojně pracováno. Rozmanitá stanoviska pořadatelů určovala výběr, který často byl i katolickému hledisku velmi blízký.

První pokus o výbor české poesie, sestavený se stanoviska ryze uměleckého, byla malá vzácná Anthologie české lyriky, kterou sestavil Jaroslav Goll (Praha 1872). Z padesáti uvedených lyriků jest jich šest katolickými kněžími. Jsou to Doucha, Jablonský, Kamarýt, Sušil, Štulc a Vacek Kamenický. Anthologie epických básní původních i přeložených, kterou upravil Václav Petrů (Praha 1875), přinesla řadu básní duchovních, mezi nimiž Douchovy ukázky z překladu *Božské komedie*, Vinařického překlad druhého zpěvu *Aeneidy* a čtvrtou kapitolu jeho *Sněmu zvířat*, Štulcovu hrdinskou epiku *Sámo*, vybrané ukázky z epiky Jana z Hvězdy, Puchmajera, Vincence Zahradníka, Jablonského, Sušila, Vojtěcha Nejedlého, Kuldy, Soukopa, Picka, Kamarýta, Douchy. Celý jeden oddíl tohoto výboru věnován byl křesťanským legendám. Anthologie lyrických básní, sestavená opět Václavem Petřem (Praha 1879), přinesla oddíly s četnými ukázkami duchovní písně národní, duchovní písně umělé, ód, hymen a kantát, četné plody lyrické od katolických pěvců Vojtěcha Nejedlého, Rautenkrance, Kamarýta, Jana z Hvězdy, Štulce, Furcha, Picka, Vacka Kamenického, Jablonského, Douchy, Nečasa, Rokosa, Hercoga, Sušila, Vinařického, Bendla, Stacha, Marie Antonie, Puchmajera a Antonína Marka. Tedy ukázky z 20 básníků katolických.

Po těchto třech vážných anthologiích, pořízených laiky s opravdovou nestranností, vyšel konečně první výbor poesie české, sestavený s hlediska katolického. Byly to Pomněnky, výbor básní pro dívky, který upravil básník Vojtěch Pakosta (Praha 1884) a

⁵⁴. Ľutinov, Česká knihovna (Nový Život 1, 1896, číslo 7, str. 22).

⁵⁵. Javorník, Trochu revise Novákových dějin české literatury (Našinec 1914).

⁵⁶. Javorník, Naše literární dějiny (Věstník Společnosti Svatých Cyrila a Metoděje 1, 1917, str. 29).

⁵⁷. Bitnar, Program básnické anthologie (Věstník Spol. Sv. Cyrila a Metoděje 1, 1917, str. 49).

jenž se neomezil pouze na básníky katolické, nýbrž podal i ukázky tvorby ostatní. K básníkům uvedeným již v předchozích výběrech přistoupil tu již i Kalus, Pakosta a Vladimír Štastný. Za to schází tu ukázka z Julia Zeyera, ač Vrchlický, Sládek, Čech jsou zastoupeni. Za dva roky na to vydal nakladatel Valečka anonymní *České Květy*, výbor české lyriky (Praha 1886), v níž shledáváme se zase s jmény známými, k nimž přistupují noví básníci katoličtí. Jsou tu zastoupeni Doucha, Furch, Jan z Hvězdy, Jablonský, Kalus, Kamarýt, Vacek Kamenický, Kyselý, Jan Nečas, Puchmajer, Sušil, Štulc, Jaroslav Tichý a Vinařický.

Nový mezník tvoří velká anthologie *Patery* knihy plodů básnických, výbor z novověké poesie české, který uspořádal František Bílý. Stanovisko tohoto díla jest křesťanské a počet zastoupených katolických básníků jest tak značný, že udává ráz celého výboru. Anthologie jest rozvržena na pět knih. Doba přípravy a prvních pokusů obsahuje katolické básníky Stacha, Vojtěcha Nejedlého, Puchmajera, Antonína Marka, Kynského. Vlastenecká škola básnická: Kamarýt, Vinařický, Jan z Hvězdy, Sušil, Vacek Kamenický, Jablonský, Štulc, Furch, Písek, Doucha. Období nových směrů a tvarů, doba rozkvětu: hrabě Chotek, Vladimír Štastný, Zeyer, Pakosta, Kosina, Jan Nečas, Jaroslav Tichý. Tvorba epigonů: Kalus, Kyselý. Spáčil Žeranovský, Jakubec, Rais. Pátá kniha je věnována písni národní. Pozoruhodno, že výbor vynechal Adama Chlumeckého, ačkoliv on již vydal většinu svých stěžejných děl.

Do důležitých výborů poesie náleží svým rázem a určením i *Malá Slovesnost*. Páté její vydání, které Bílý, Bartoš a Leandr Čech zcela přepracovali a mnoha novými ukázkami rozhojnili (Brno 1895), uvádí ze starších katolických básníků Antonína Marka, Jana z Hvězdy, Štulce, Jablonského, Sušila, Kuldu a Soukopa, z novějších Vladimíra Štastného, Zeyera, Pakostu, Kalusa a Skalíka. Také v tomto výboru není zastoupen Adam Chlumecký, ani Xaver Dvořák, ačkoliv již vydal několik sbírek. Svým posláním pojí se k *Malé Slovesnosti* obsažný Výbor z nejlepších básníků novověkých, sestavený ze staršího období české literatury Karlem Vorovkou (Praha 1896). Uvádí katolické básníky Puchmajera, Ant. Marka, Kamarýta, Vinařického, Jana z Hvězdy, Sušila, Vacka Kamenického, Douchu, Jablonského, Štulce a končí počátkem novějšího období Vladimírem Štastným a Zeyerem.

Roku 1897 objevil se první svazek dlouho připravovaného díla, které redakce, složená z členů spolku českých spisovatelů beletristů „Máj“, nazvala *Česká poesie 19. věku*. Hlavou redakce byl sám Jaroslav Vrchlický a členy byli vynikající básníci Borecký, Černý, Klášterský, Jaroslav Kvapil, Quis a Rais. První

díl (Praha 1897), zahajující dílo pětisvazkové, přinesl v úvodním slově program, z kterého bylo zřejmo, že se jedná o podnik nejvyšší důležitosti národní, o dílo oficiální. Redakce řešila především otázku, co zbude pod sítem budoucnosti ze starší, obrozené české poesie skutečně uměleckého a svérázného, bez ohledu na význam čistě národní. Práci očištnou prováděli v plném vědomí velké zodpovědnosti, pročítali několikrát i věci nejzastaralejší a vše, co přijali nebo odmítli, prošlo výhni mnohonásobných úvah. A tak mohli posléze s dobrým svědomím se domnívati, že podávají jen věci umělecky osobité, svérázné, které nikdy nemohou ztratiti z původní své síly a svého původu ničeho, že zachraňují vše cenné z estetické bilance národa, vše, co může býti se ctí slyšeno v koncertu poesie světové. Uvážíme-li toto vysoké a přísné měřítko, které zamítlo tolik dosud slavených hlav básnických, můžeme s tím větším zadostiučiněním přijmouti těch několik hlav katolické poesie české, které do výboru byly přijaty. Především to byl vzácný objev poesie Douchovy. Redakce neskrlila tu uznáním a obdivem. Doucha jest jí pravým básníkem, do té doby zneuznaným, a výbor ho chce uvést na český Parnas jednou pravdy. Doucha je velký lyrik filosofický, který prošel školou poesie světové a druží se k hlavním sloupům poesie prvního období svou myšlenkovou hloubkou a dikcí, která jen po překládání Shakespeara a stálým stykem s veleduchy všech literatur mohla se dopnouti k vyšším meditace a reflexe čistě lidské a úchvatné. A tak náleží k základním reliefům české poesie první periody. Básník Vacek Kamenický uveden svou dojmavou, láskou dýšící časoměrnou *„Elegií nad hrobem matčiným“*. Pravověrně katolický Václav Jaromír Pícek vybrán pro lyriku lehkých písní, psaných svěží dikcí a dobrým rytmem, z nichž asi šest jich zachovalo cenu trvalou. Z Boleslava Jablonského vybrána pouze lyrika milostná, která nepozbyla podnes půvabu, ač i ostatní jeho poesie vykonala v probuzení národa dílo veliké. Václav Štulc, přijímaje obrazy biblické, parafrásuje celkem volně motivy knih starozákonních. Vybraná ukázka tvoří sice trest věšteb Isaiášových, ale je dobře pracována. Stálá paralela českému čtenáři s osudy vlastního národa se vybavující dodává jeho básním tepla. Mluva je básnicky vzletná, forma vytríbená. U Vincence Furcha nebere se sice zřetel k jeho náboženské lyrice, ale cení se jeho zásluha o uvedení prvního ghazelu do české poesie a půvab i svěžest několika kusů této cizokrajné formy. Uvážíme-li, že také u ostatních básníků zdůrazněno začasté ethické jádro jejich tvorby, můžeme býti s prvním dílem výboru celkem spokojeni. Schází nám tu jen výrazná hlava Sušilova.

Období, které je zachyceno v druhém díle anthologie (Praha 1898), nevykazuje pozoruhodných básníků katolických, za to v díle třetím (Praha 1898) chybí význačné hlavy básnické, jakými jsou Vladimír Štastný, Václav Kšmák, Vojtěch Pakosta, Jan Nečas, Antonín Kosina. V díle čtvrtém (Praha 1898) pohřeší se Jaroslav Tichý, Adam Chlumecký, Josef Kalus, František Kyselý. Nalezneme tu však zařazené ukázky poesie Jana Spáčila Žeranovského, Josefa Jakubce, Xavera Dvořáka a K. V. Raise. Proti výběru lze činiti vážné námitky. Na příklad Xaver Dvořák charakterisován zde neúplně dvěma ukázkami z jediné sbírky básnické a lyrickou hříčkou, ačkoliv vydal do té doby pět závažných knih lyriky. Kolik živel jeho poesie bylo tu opomenuto a umlčeno! Nejzávažnější výtky nutno učiniti svazku pátému (Praha 1899), reprezentujícímu poesii let devadesátých, bohatou i na ryzí básníky katolické. (Příště dále.)

Miloš Babor: Látka, obsah a forma básnického díla.

Príspevek k psychologické stylistice.

Chceme-li čeliti dosavadnímu zmatku a nejistotě českých příruček básnické stylistiky, musíme podrobnou psychologickou a estétickou analysou vyšetřiti stylové živly, charakterisující plody české literatury, a synthesou takto získaných prvků dospěti k principům stylistiky vědecké.

1. Jednou ze stěžejných vad naší stylistiky jest nepřesnost názvosloví. Různí estetikové připisují těmže výrazům odlišné pojmy, nebo pojmově různící se výrazy stotožňují. V následujících odstavcích rozlišuji výrazy látky, obsahu a formy básnického díla.

2. Abychom poznali pojem formy básnického díla, odlišíme ho především od stejně důležitého pojmu básnické látky. Pojmu látky básnického díla přiblížíme se nejsnáze methodou vylučovací, totiž když postupně zjistíme, co v něm obsaženo není. Jakožto pojem estétický jest látkou každý předmět, činností lidského ducha dosud nedotčený, surovina, které se má výtvarné úsilí tvůrčího umělce teprve zmocniti a ji přetvořiti. Kterých vlastností postrádá předmět, nazývaný látkou, u přirovnání s předmětem, rozpučevším v dokonalou formu? Dají se vytknouti čtyry znaky.

3. Předně jest pouhou látkou vše, co v sobě chová nerozvinuté ještě možnosti estétických účínů. Tyto možnosti, jichž může býti v téže látce velký počet, jsou v ní uloženy v zárodcích. Za básnickou látku v estétickém smyslu lze na příklad považovati

motiv kolísání mladého muže, rozhodujícího se mezi láskou k ženě a povoláním kněze Kristova. Tato látka byla vskutku již velmi často zpracována v dramatech, v novelách i románech, v básních lyrických i epických. Obsahuje mnoho zárodků vývojových možností. Všimněme si jen, jak tento motiv rozvinul Alois Jirásek ve své románové kronice *„U nás“*, nebo Bedřich Konařík v románu *„Dalila“*. Podobně látkový motiv nevděčnosti dcer k starému, štedrosti k nim ožebračenému otci zpracoval Shakespeare v uchvacující tragedii *„Král Lear“* a v české poesii Lutinov v epické básni *„Sůl nad zlato“*. Rozdíl v rozvinutí téhož motivu v obou básních dokazuje, kolik rozvojových možností lze v něm tušit, kolik zárodků v něm ještě čeká na výtvarný růst.

•4. V druhém případě básnická látka jest pouhou surovou a neuspořádanou hmotou, ale obsahuje všechny prvky, potřebné ke kompozici uměleckého díla. Není třeba ničeho měnit ani vylučovati nebo přidávati, nýbrž pouze beztvarem masu rozložití v součástky a seskupiti je kolem vůdčího motivu, jako kolem krystalizačního bodu. Tato jednotící a v zaokrouhlený celek upravující činnost předpokládá ovšem tvůrčí zásáhnutí umělcovo. Příkladem jest česká látka o hloupém Honzovi. Skupina národních pohádek obsahuje vše, čeho třeba ke kompozici eposu. Dostačí, aby tato bohatá náplň dějová byla pečlivě rozložena v jednotlivé, osamocené prvky a tyto pak kolem ethického jádra seskupeny. Že ani v tomto případě není komposiční činnost básníkovská snadná, ukazují oba pokusy velkých básníků, Quisův *„Hloupý Honza“* a Adama Chlumeckého *„Epos o hloupém Janu“*.

5. Potřetí lze za básnickou látku považovati vše, na čem se tvůrčí činnost básníkovská dosud viditelně neuplatnila. V tomto případě básníku dostává se k zpracování básnického námětu, tedy látky vyskytující se již ve větším celku, látky z motivů polorozvinutých a obohacených novými živly představ a pomyslů. Tato polosurovina postrádá básnického přetvoření, účelného vyloučení živlů rušících a cílevědomých vlozek prvků nových, látku obohacujících.¹ To jest však už práce umělecká, básnická komposice. Komponující básník vyloučí vše, co se opakuje, co se všedňuje, co seslabuje a rozbrídá, naopak zase vloží vše, co z jevů schází k zhuštění díla v typický zákonný obraz zamýšleného estetického účinku. Takovými náměty, umožňujícími básnickou komposici, mohou býti třeba legendy, jak je podávají církevní životopisy svatých. Náboženská stránka stojí v nich v popředí a prvky námětu seskupeny jsou vždy kolem ethického jádra světce charakterisujícího. Estetický zřetel bývá ovšem podružný. Zbývá tedy

¹Viz v Elsterově stylistice pojmy *Umbildungen, Ausscheidungen, Zusätze*.

básníkovi, aby tyto vzácně připravené legendární náměty ve smyslu estetickém přetvořil. Na motivové zárodky bohatým námětem jest třeba legenda v Svatém Jiří. Co lze básnickou komposicí z tohoto svatojiřského legendárního námětu vytvořiti, ukazují tři různí se básnické skladby, Schillerův *Boj s drakem*, Rossettiova balada *Hůl a mošna* a Lutinův *Drakobijce*. Vůdčí motiv rytířského zápolení s drakem zůstal ve všech třech básních zachován, avšak jaké odlišnosti dosaženo prvky nově vloženými!

6. Ve čtvrtém případě může býti básnickou látkou i celý výplod umělcovy duše. Semeno vybraného motivu mohlo v duši básníkově rozvinouti všechny své výtvarné možnosti, rozhořeti se v barevné odstíny a zadýchat sladkými vůněmi. Pomíchaná látka mohla býti semknuta dle svého utajeného zákona kol ústředního motivu. Daný námět mohl býti komposičně vycislován do posledních podrobností. Přes to vše se však básnický výtvar dosud k plnému životu neprobudil. Jest pouze navržen, ale není proveden. K vlastnímu bytí dospěje teprve tehdy, až z plynulého stavu duševního utuhne v zjevný útvar. Až volbou určitých a vhodných výrazových prostředků stane se sdělitelným. V tomto nedostatku slovníku, skladby, básnických figur a obrazů, které vidinu teprve v umělecké dílo vtělují, spočívá čtvrtá negace, určující pojem látky.

7. Seznali jsme tedy nedostatky, určující pojem básnické látky a v předešlém odstavci zrekapitulovali jsme již i kladné jejich protivy: rozvinutí všech utajených možností látkového motivu; seskupení pomíchaných látkových prvků kolem ústředního motivu; komposiční přetvoření daného námětu; vtělení vidiny v slovesný útvar. I vynoří se bezděky otázka, není-li estetický pojem formy básnického díla charakterisován právě těmito klady? Rozvineme-li výtvarně všechny, v zárodcích motivů na tvůrčí oplodnění čekající možnosti, seskupíme-li neuspořádané hmotivo kol ethického nebo ideového střediska, přehodnotíme-li surovou látku námětu, vyloučíme-li všechny živly nevhodné a vložíme-li prvky postrádané, vyjádříme-li takto vzniklou básnickou vidinu určitými slovesnými výrazy, jestliže provedeme zkrátka vše, aby básnická látka byla utvářena a k osobitému životu probuzena, nelze snad tyto kladné činnosti shrnouti pod společný estetický pojem formy básnického díla? Jinými slovy: není estetický pojem formy pouhým opakem estetického pojmu látky?

8. Formalistická estétika literární odpovídá na tuto otázku kladně, ba zakládá na tomto širokém pojetí formy básnického díla svoji vědeckou terminologii. Literární estétika psychologická však toto názvosloví odmítá. Pojem, který jsme si vytvořili kladným přehod-

nocením negativních vlastností látky, předpokládá velmi podstatné vnitřní přeměny předmětu. Nezahrnuje pouze jeho vnější zjev, nýbrž především různé obměňující duševní procesy, které vnější zjev předmětu teprve vyvolávají a podmiňují. A forma jest přece výhradně jen vnějším zjevem předmětu.

9. Řešení problému o vztahu látky a formy básnického díla usnadní se vyšetřením vzájemného poměru estetických pojmů jeho formy a obsahu.

10. Látka básnického díla a jeho obsah nejsou pojmy totožné. Nebudeme nikdy a po nikom žádati, aby nám vypravoval látku Zeyerovy „Kroniky o Svatém Brandanu“, nýbrž vyslechneme její obsah. Pro přesné rozlišení obou pojmů jest směrodatnou tato jednoduchá okolnost: at již mluvíme o látce nebo o obsahu básnického díla, vždy si při tom odmyslíme jeho formu. Předmět, který odloučením formy v naší mysli vznikne, jest v obou uvedených případech rozličný: látka díla jest cosi předem již existujícího, neodvislého od vlivu lidského ducha, od zpracování tvůrčího umělce; obsah básnického díla nelze si však vůbec jinak představit, než jako výsledek přetvářející a vytvářející činnosti lidského ducha. Jinochův rozpor mezi láskou k ženě a cudnou oddaností k Ukřižovanému můžeme pokládati za látku básnickou jen tehdy, jestliže básník, který se tohoto psychologického motivu ujal, až dosud ničeho ze svého tvůrčího fondu k němu nepřidal. Jakmile však vyšetřujeme, co básník svým výběrem, rozlišováním a přeskupováním daných prvků z látky učinil, zabýváme se již obsahem básnického díla.

11. Konečně plyne z povahy třetí negace, určující pojem básnické látky, že při umělecké kompozici musíme do zvoleného námětu látkového vkládati nově nezbytně potřebné prvky, chceme-li dosíci žádoucí síly estetického účinku díla. Duševními pochody, jimiž zvolenou látku modeluje, zplodí tedy básník často podstatně nové obsahy svého díla. Z toho vyplývá další důležitý rozlišovací poznatek: jestliže celkový obsah básnického díla aspoň částečně vzniká teprve přetvářející tvůrčí prací básníkovou, nemůže býti již předem celý v samotné látce obsažen. Tím jest však dokázáno, že látka a obsah básnického díla nejsou pojmy identické.

Z povahy látky a obsahu básnického díla, jakožto zjevu vnitřních, a formy básnického díla, jako zjevu vnějšího, vyplývá samozřejmě i logická protiva obsahu a formy. Jsou tedy látka, obsah a forma tři estetické pojmy od sebe se různící.

13. Jaký je tedy vzájemný poměr látky, obsahu a formy básnického díla? Zrekapitulováním předchozích odstavců shledáme: přehodnocením první negace, totiž rozvinutím všech možností v

motivovém zárodku spočívajících, dospíváme k pojmu obsahu; neboť nám lze nově zhodnotiti i prvky látkové, objevené a užité v dávné minulosti; látka je tu cosi omezeného a kopečného, ale její pojetí a domyšlení obsahové otevírá nové a nové obzory. Přehodnocením druhé negace, totiž novým přeskupením látkových prvků zvoleného námětu kol krystalisačního středu, dospíváme rovněž k pojmu obsahu. Přehodnocením třetí negace, totiž vylučováním stávajících a přibíráním nových prvků do zvoleného námětu, dojdeme zase k pojmu obsahu. Přehodnocením čtvrté negace, totiž vyjádřením obsahově prokomponované vidiny básnickovy duše vnějšími výrazovými prostředky, dospíváme k pojmu formy. Oproti zmíněné omezenosti látky chová v sobě i pojem ražby této látky nescísné možnosti.

14. Látka, obsah a forma básnického díla jsou pojmy odlišné, ale vzájemně na sobě závislé. Každé jiné pojmání vnáší do stylistiky zmatek.

Dr. Otto Stehlik a Vilém Bitnar: Z doby Douchovy.

Půlstoletí života českého spisovatele v dopisech.

Čtvrtstoletí a několik roků uplynulo teprve od té chvíle, kdy zavřel oči druhý „stichý genius“ české literatury, kněz František Doucha, a prach zapomenutí navrstvil se na jeho památce tak hustě, že jméno Douchovo stalo se takřka zvukem bez obsahu, vyvolávajícím v duchu nanejvýš představu veršovníka pro mládež a hnidopyšského bibliografa.¹

A přece význam Douchův v české kultuře slovesné je ceny stěžejné. Každý, kdož by koliv chtěl vyložit vývoj české poesie od Jungmanna k Vrchlickému, musí narazit na dílo Douchovo. Po překvapujícím zjevu, jakým v naší literatuře byl Jungmannův překlad Miltonova „Ztraceného ráje“ na počátku 19. století, stane nepoučený pozorovatel bezradně před novým překvapením básnického díla Vrchlického na konci téhož věku. Mezera mezi oběma zjevy není vyplněna články takového druhu, aby bylo lze bez rozpaků vyložit si domácí vývojové předpoklady geniálního českého překladatele Danteova. Teprve vložení díla Douchova do vývojového řetězce stane se nám možnost díla Vrchlického pochopitelnější a chtěj nechtěj skromný katolický kněz stane se mostem, spojujícím kulturu doby jungmanovské s kulturou období Vrchlického.

¹ Stačí poukázat, že i dílo tak rozlehlé a podrobné jako je Laichterova „Literatura česká 19. století“, uvádí Douchu jen příležitostně.

Zpodepříti tato tvrzení přesnými doklady, to bude naším úkolem v příštích letech. Bude to práce vysilující a síly jednotlivce přesahující, ježto se jedná o období málo osvětlená, o badání ve stožích zapadlých časopisů a knižních publikací, o styky s četnými osobnostmi domácími i cizími. V oboru studia douchovského bylo učiněno velmi málo. Není vydána ani jeho rozsáhlá korespondence, ani všechny jeho pozůstalé rukopisy, nejsou sebrány jeho vážné básně, jeho překlady, jeho studie – všude nutno započítati takřka od samých základů, od pouhé práce sběratelské.

Zanedbané pole douchovské počal vzdělávati před několika léty Vilém Bitnar. Zpracoval podrobnou bibliografii všech statí, básní původních i překladů Douchových, roztroušených v letech 1838 až 1880 asi po 40 českých a německých časopisech, po sbornících, almanaších a sbírkách půlstoletého literárního vývoje. Otištěním této bibliografie byla by poskytnuta základna ke kritickému vydání Douchovy korespondence, k definitivnímu vydání jeho poesie, jeho rozlehlé anthologie básnických překladů a jeho článků i studií literárních, uměleckých, bibliografických a všeobecně kulturních. Bitnar počal sebraný materiál postupně otiskovati v pražském kulturním týdeníku *„Nový Věk“*. Mimo řady zapomenutých a zapadlých básní otiskl tam i dva články, *Literární význam Douchův* (*Nový Věk* 7, 1914, č. 43) a *Malostranská idyla* (tamtéž, čís. 44). Jubilejní náčrt František Doucha otiskl ve sborníku *„Literární almanach na rok 1915“* (Praha, Československá tiskárna). Jako redaktor *„Nového Věku“* podporoval i snahy Stehlíkovy.

Úkolu sebrati bohatou vzájemnou korespondenci Douchovu podjal se mladý český historik kulturní JUDr. Otto Stehlík. Propracoval prozatím bohatý materiál, uložený v Museu království Českého a obsahující po výtce listy psané četnými osobami Douchovi. Přesné opisy těchto listů otiskoval Stehlík dle pravidel stanovených Českou Akademií v týdeníku *„Nový Věk“* a v revui *„Vlast“* s bohatým doprovodem výkladů a poznámek, které vyžadovaly nejen úmorného listování v časopisech a knihách, souvisících s korespondencí, ale i četných cest do míst, kde Doucha prožíval léta své deficiencie.² Tiskem vydal až dosud *Z německé korespon-*

² K poznámkám, vysvětlivkám a přehledům byly mu pomůckou Laichterova *Literatura čes. 19. století*, Jungmanova *Historie liter. české*, Šemberovy *Dějiny řeči a literatury československé*, Jakubcovy *Dějiny liter. české*, Douchův *Knihopisný slovník československý*, Rittersbergův *Kapesní slovníček novinářský a konversační*, Riegrův *Slovník naučný*, Ottův *Slovník naučný*, Wurzbachův *Biographisches Lexikon*, K. Š. Vodičky spis *„Fr. Doucha“* (Praha 1884) a téhož autora studie *„Frant. Doucha“* (*Vlast* 3, 1887).

dence kněze vlastence Františka Douchy (Nový Věk 7, 1914 č. 47-50; 1915, č. 54-57; poznámky č. 59); Korespondence Václava Butala s Františkem Douchou (Nový Věk 7, 1915, 61-63); Dopisy Jana Borovičky Františku Douchovi (Nový Věk 7, 1915, 64-67. 69. 71); Dodatek a poznámky k dopisům Jana Borovičky Douchovi zaslaným (Nový Věk 7, 1915, čís. 80. 82-87); Kněz spisovatel Dobicer Františku Douchovi (Nový Věk 8, 1916, 7); Korespondence Františka Douchy (Vlast 32, 1916, str. 28. 135. 309. 373. 540. 599. 701. 783; Vlast 33, 1917, 42. 129. 190. 285. 358. 417. 483. 555. 608. 670. 728. 803).

Douchou obírá se též literární historik Dr. Karel Hikl, jehož stat, František Doucha, jungmanovec, (Program reálky, Holešovice 1913), obírá se Douchovou prací v nejstarším období, kdy vliv Jungmannův byl silný a určující. Hikl slibuje napsati i další kapitoly o Douchovi básníku, překladateli a učiteli.³

Další serii dopisů Douchových otiskneme v tomto listě. Aby badatelům stal se snáze přístupným celý materiál, budou listy, až dosud jinde otištěné, uvedeny zde v krátkém výtahu obsahovém s nejnutnějšími poznámkami. Místa v prvých otiscích zkomolená, censurou potlačená, nebo neotisknutá, budou zde znova v plném znění reprodukována. Vedle vlastních dopisů Douchových obsahuje sbírka naše dopisy Douchovi jinými osobami poslané a četná regesta dopisů méně důležitých.

Při otiskování dodržen bude přesně postup chronologický; rok vzniku dopisu umístěn bude v závorce pod titulkem, obsahujícím jméno dopisovatele. K vůli rychlejší orientaci předeslán bude každému dopisu stručný obsah. Nutné poznámky životopisné a věcné umístěny pod čarou. Literárně historické úvody v osobách i věcech, souvisících s thematem, neb s činností, která je s dílem Douchovým obdobná, otištěny budou v samostatných člancích hned po uveřejnění dopisů.

Sbírka zde otištěná neobsahuje materiál výlučně literární, ale vždy jest to příspěvek k poznání kulturního ovzduší, nebo doklad životopisný.

Dopisy otisknuty jsou s laskavým svolením Společnosti Musea království Českého, začez jí zde vyslovujeme povinný dík. Spolu vděčně vzpomínáme ochoty pánů knihovníků v čele se slovutným panem ředitelem Dr. Čeňkem Zibrtem.

³ O starší douchovské literatuře se zde nezmiňujeme; bude časem uvedena souborně v samostatném článku. — K vůli úplnosti uvádíme, že badatelský zájem o poesii Douchovu projevuje též básník Xaver Dvořák. Tiskem však až dosud ničeho nevydal.

1. VÁCLAV BUTAL DOUCHOVI.

(1834.)

V literární pozůstalosti Douchově nalézají se listy Butalových⁴ pouze devět (1834 – 1843). Listy Douchovy se ztratily, určité zmínky jsou pouze o pěti dopisech (15. 6. 1834, 13. 7. 1834, 10. 3. 1838, pozdní léto 1838, březen 1840).

Butal Douchovi 27. 6. 1834: Doporučuje mu, aby co nejdříve užil pobytu u rodičů v Praze. Získal za něho zatím náhradou P. františkána. Doucha může přijeti až 16. července. Pošle pro něj do Prahy řebřinový vůz a bryčku. – Dopis psán německy, adresa zachována,⁵ obálka nikoliv. (Nový Věk 7, 1915, č. 61.)

2. VÁCLAV BUTAL DOUCHOVI.

(1834.)

Butal Douchovi 13. 7. 1834: Posílá mu do Prahy řebřinový vůz pro zavazadla a bryčku pro něho samého. Dne 16. července večer očekává jej v Petrovicích. Výlohy za povozy zapraví osadníci. – Dopis psán německy, adresa zachována, bez obálky (Nový Věk 7, 1915, č. 61).

3. FRANTIŠEK BARTŮNĚK DOUCHOVI.

(1835.)

Bartůněk⁶ Douchovi 20. 4. 1835: Oznamuje mu, že je ve Svatém Poli u Dobříše kaplanem; přišel z Prahy z kaplánek od Sv. Ducha; zve Douchu ke schůzce na Svatou Horu. – Dopis český, psán na jednom archu velkého 4°; na horním okraji připsána modrým inkoustem číslice 10; otištěno věrně se všemi chybami.

Rozmilý příteli!

Že jsme sousedé ovšem vzdálení, snad ani nevíte. Po dlouhém potloukání po světě, po mnohých trpkých hodinách, jsem nyní v svatém Poli u Dobříše,⁷ u p. faráře Krcha.⁸ Že nějaký čas v Praze u sv. Ducha⁹ jsem byl, bez toho již Vám bude povědomo.

⁴ Václav Butal, farář v Petrovicích u Vysokého Chlumce v kraji beřounském, u něhož Doucha kaplanoval (1834 – 1838), byl josefinista, kněz ze staré školy předbřeznové, povaha jednoduchá a přímá, jemnocitná, plná vřelého přátelství pro mladého Douchu. Muž šlechtitný a osvícený, ale národnostně vlažný. Viz o něm Vodička (Vlast 1887) a Stehlik (Nový Věk 1915).

⁵ Doucha tehdy bydlil v Praze na Malé Straně číslo popisné 78, pod mostem v přízemí u svých rodičů.

⁶ František Bartůněk, kaplan ve Svatém Poli, kněz jinak neznámý, bezpochyby se s Douchou seznámil v arcib. semináři.

⁷ Svaté Pole, farní ves, okres a pošta Dobříš, chrám Svaté Alžběty byl již v 14. století farním.

⁸ Farář Krch, kněz blíže neznámý.

⁹ Pražská farnost u Sv. Ducha na Starém Městě s chrámem z roku 1346.

Nemohl jsem toho dosáhnout, za nynějšího polského¹⁰ panování a pomatení, abych tam byl ostal. Církev by byla z koření vyvrácena, kdyby se všechno nevedlo podle velké hlavy nynějšího nejvyššího milostivého p(ana) arcibiskupa Ankwicze;¹¹ protož jsem musil odstoupit p(anu) Vanušovi,¹² předešlému zdejšímu kaplanu, jenž nyní kaplanem v Praze u sv. Ducha jest. Ze začátku mne to velmi bolelo, nyní ale jsem již pokojné mysli a doufám, že tuto spokojenost podržím; neb ani ze strany p(ana) faráře, ani domácích okoličností nemám se co obávat.¹³ Ano slova: Si Deus pro nobis quis contra nos? častokrátě sobě na pamět uvádím, a myslím, že snad právě tím že mě neudělal p(an) arcibiskup po vůli, třebas mne tím nechtě k mému někdejšímu štěstí vede. Tehdy aspoň naději se těším. Vyražení zde příliš mnoho se nenachází. Svaté Pole leží v samotě není ale daleko vzdálené od Dobříše a Obořiště,¹⁴ kde take 2 úředníci jsou, kamž začasťte vyjdu. Nejvíce ale se vyraším v zahradě, jež jest překrásná, a myslím, že později všechny práce své v chladku v besidce konat budu.

V pondělí po svatém Filipu a Jakubu půjdu na Svatou Horu,¹⁵ abych vypomahal zpovídat pražské poutníky a nějakých štipendi-dostal.

Jestli by Vám bylo možno, mohl by jste tam také přijít; mne by to těšilo, kdybysme se tam shledali. Aspoň brzkou odpověď od Vás očekávám tou samou příležitostí, kterou Vám toto psaní dodané bylo.

Váš přítel

Frant(išek) Bartůněk.

V Svatém Poli dne 20. dub(na) 835.¹⁶

¹⁰. Totiž Poláka Ankwicze.

¹¹. Ondřej Alois Ankwicz hrabě Skarbek z Poslaviče (1784—1838), doktor theologie, kanovník v Olomouci, pak světicí biskup a od 1814 arcibiskup ve Lvově. Roku 1833 ustanovil jej císař František I. arcibiskupem v Praze, kde 1836 korunoval v září u Svatého Víta císaře Ferdinanda a císařovnu Marii Annu na českého krále a královnu.

¹². Kaplan Vanuš, kněz blíže neznámý.

¹³. Zde končí první strana dopisu.

¹⁴. Obořiště, ves v hejtmanství příbramském, okres a pošta Dobříš, fara Svaté Pole, filiální chrám Sv. Josefa. Tomáš Pešina z Čechorodu vystavěl zde klášter Pavlánů; nyní jsou tam Redemptoris o ze Svaté Hory.

¹⁵. Svatá Hora, slavné poutní místo nad Příbramí; po Sv. Filipu a Jakubu, dne 4. května, přichází procesí z Prahy, která má na Sv. Hoře svoji kapli.

¹⁶. Rukou Douchovou připsáno: Obdržel gsem 29. dubna.

Vilém Bitnar:
Nedostatky české literatury katolické.

Úvodem k 'Archivu literárnímu'.

(Pokračování.)

Výbor opomenul zcela poesie Jana Loriše, F. P. Místeckého, Antonína Bulanta, Franty Kavána, Sigismunda Boušky, Františka Skalíka, Františka Leubnera, Rud. Stupavského, Jana Karníka, Karla Dostála Lutinova, Sigmunda barona Uttenrodta a F. B. Vaňka. Výbor je pořízen chronologicky a autoři seřazeni dle roku svého narození. Končí výběrem z Karla Červinky (narozen 1872), a proto tímto rokem končím i výčet katolických básníků. Dlužno ještě poznamenati, že neuveden ani Jiří Karásek ze Lvovic, který do té doby vytvořil řadu znamenitých čísel katolické lyriky. Z předchozích vývodů plyne, že starší období české poesie zpracováno bylo v 'České poesii 19. věku' celkem uspokojivě, ale že tvorba novější a zejména moderní produkce z konce století byla tu podána v obraze zkomoleném. Proto jako celek nevyhovuje požadavkům, které klademe anthologii skutečný stav reprezentující.

Sluší uvést i pěkný Výbor z českých básníkův nejnovějších, který doplnkem k svému staršímu výboru z nejlepších básníků novočeských sestavil Karel Vorovka (Praha 1906). Spravedlivě jest tu zastoupen i živel katolický jmény Kalus, Spáčil, Žeránovský, Kyselý, Xaver Dvořák, Pěčka Místecký, Bouška a Lutinov.

Aby napravili chyby a vyplnili mezery anthologie 'Česká poesie 19. věku', vydali Arne Novák a Viktor Dyk péčí Kruhu českých spisovatelů další výbor Nová česká poesie (Praha 1907). V tomto výboru napraveno bylo opravdu mnoho křiklavých nedostatků. Zastoupení tu byli dříve vynechaní Petr Bezruč, Dyk, Karel Hlaváček, Holý, Karásek, Neumann, Opolský, Toman, Wojkowicz, Theer. Poesie Březinova a Šovova obohacena o rysy, které byly v předchozí anthologii vynechány. Ale básníci katoličtí pochodili zde

mnohem hůře, než v pěti svazcích Májistů. Mladí pořadatelé dopustili se chyb starých pánů, jednali předpojatě a zplodili tak zase dílo zkomolené. Uvedli v anthologii sice znova Xavera Dvořáka novými čísly z jediné sbírky, ale mladé básnické hnutí let devadesátých zlehčili v úvodu slovy o „mechanickém, trudném veršování a rýmování o dogmatických člancích, liturgických předmětech a kalendářových slavnostech církve“.

Programem zcela odlišným od výborů předchozích řídil se při sestavování své anthologie Česká Lyra básník František S. Procházka (Praha 1911). Jeho dílo mělo mítí úkol registrační a popularisační. Necharakterisoval jednotlivých básníků v celku, ale řadil chronologicky jejich plody tak, aby vystihl evoluci české lyriky od Nerudy až ke sklonku prvního desetiletí století dvacátého, při čemž nechtěl vypustiti ani jediné důležitější jméno. Registrování půlstoleté české tvorby lyrické v takovéto úplnosti bylo velkou předností této anthologie před soubory staršími. Básnickou kulturu národa netvoří jen geniové, jen nejvyšší vrcholy ducha, ale tvoří ji s nimi i básníci druhého a třetího řádu. Vytvořila-li „Česká poesie 19. věku“ svým výlučným stanoviskem aspoň přibližně representaci českého básnictví před cizinou a připravila-li „Nová česká poesie“ jakousi hostinu vybrané krásy básnické, „Česká Lyra“ chtěla zachrániti budoucnosti jména a vrcholky tvorby všech českých básníků. Touto svojí povahou má význam literárně historické pomůcky a blíží se onomu typu anthologie, který chceme vytvořiti my jako podklad k budoucím literárním dějinám. Bohužel, že v díle scházelo mnoho jmen a že tedy dobře míněná úplnost zůstala jen ideálem. Byli to zejména mladí básníci katoličtí, jichž scházela řada, ačkoliv byli již vydali svoje básně knižně. Ukázky nebyly tu zařazeny z knih Baara, Jasanoviče, Korába, Misteckého, Skalíka, Stupavského, Šimona, Kováře, Vaňka, Karníka, Eislera, Bulanta, Demla, Simerské a jiných. Nejtrapněji však zaráželo, že nebyl zastoupen ani František Leubner, tehdy autor již čtyř knih poesie, mezi nimi i knihy tak vzácné lyriky, jakou jest jeho „Smrt kmotřička“¹. Jinak se katolické poesii anthologie nevyhýbala a podala ukázky z mnohých autorů. „Česká Lyra“ odlišila se od starších výborů také svým rozdělením vybrané látky dle oborů a okruhů myšlenkových, podobně, jak rozdělil obě svoje anthologie Jaroslav Vrchlický. Svými motivy nás nejvíce zajímal poslední oddíl, nadepsaný „Bůh věčnost a záhrobí“. Kdyby byl pořadatel vyčerpал materiál všech básnických sbírek půlstoletí a vybral z každého autora nejvýraznější kusy, kdyby byl tyto ukázky

¹ Miloš Hlavatý, Česká Lyra (Revue Méditation 4, 1911, str. 335 n.).

seřadil přesně chronologicky dle doby jejich vzniku, byl by dosáhl překvapujícího výsledku: podal by pevně narýsovanou vývojovou křivku světového názoru českých lyriků uplynulého půlstoletí, obraz poetické theologie a filosofie, něco zcela nového, co by na náš duchovní život vrhlo ostré světlo poznání. Tady však snaha podatelova ztroskotala na neúplnosti. Jak je možno seznati názor českých lyriků o Bohu a věčnosti, když neuvedena ani kosmická hymnika Březinova (aspoň *„Žalm ke cti Nejvyššího Jména“*), ani duchovní lyrika *„Eucharistie“* Xavera Dvořáka, ani výkřik oddané víry v Ježíše Jiřího Karáska ze Lvovic (*Žalm*), ba ani jediná *„Modlitba k Neznámemu“* Svatopluka Čecha a nic ze sonetového cyklu *„In memoriam“* nebo z rondového cyklu *„Modliteb“* Jaroslava Vrchlického. A tatáž neúplnost poškodila i výběr básní jednajících o záhrobí. Tady scházely ukázky oné tak charakteristické poesie smrti a hniloby, úpadkové lyriky nemocnic a hřbitovů, jak je soustřeďovala sbírka *„Zazděná okna“* Karáska ze Lvovic, jakož i ukázky z poesie smrti, jak ji jedinečným způsobem vytvořil duchem katolického středověku a dřevorytinových *„Tanců Smrti“* prodchnutý František Leubner v knize *„Smrt kmořníčka“*, z níž aspoň báseň *„Tajů bezdno“*, jedna z nejhlubších básní nové české poesie vůbec, neměla scházeti. Přes tyto nedostatky dosažen byl přece aspoň matný obraz ideového vývoje. Důvod, proč se zabývám touto anthologií zevrubněji, jest na snadě. V jejím úsilí registračním vidím první pokus o dílo, jaké nám samotným tane na mysli, v jejím cyklu náboženské lyriky obdobu budoucí esteticky založené anthologie poesie katolické.

Výbor z nového českého básnictví, *Z českého Parnasu*, uspořádal také Vojtěch Martínek (Moravská Ostrava 1912). Neobsahuje ani jediné ukázky katolické poesie, alespoň z moravských autorů vybrané, ačkoliv jest jejím cílem podati *„svazeček poesie pro nejširší vrstvy lidové“* a jest *„určen za malou lidovou čítanku básnickou“*. Vedle toho jest *„brán zřetel k látkám národnostním a sociálním“*. Tady se ukázky z Vladimíra Štastného, Kosmáka, Kalusa, Lutinova svým duchem i tónem přímo nabízely.

Roku 1913 vyšly hned čtyry důležité anthologie české poesie. Byl to především pečlivě utříděný výbor mariánské poesie *Matka Boží v české poesii*, sestavený básníkem Josefem Vévodou (Olomouc 1913). Jest to první pokus soustřediti českou básnickou tvorbu komponovanou na jediný motiv. Dílo se Vévodovi zdařilo. Česká poesie mariánská jest nejen velmi stará a bohatá, ale dovedla svůj motiv šťastně obměňovati a odstíňovati, takže jest jednotvárnost a unavující opakování vyloučeno. Vévoda tuto stránku vystihl šťastným rozvržením látky v osm cyklů. Ukázky vybrané

jsou ze 74 básníků starších i mladších generací, katolíků vyslovených i nejistých. K nim připojeny četné ukázky krásných národních legend a písní mariánských. Výbor Vévodův jest v jistém smyslu přímým předchůdcem projektované velké anthologie katolické.

František S. Procházka vydal téhož roku svou Českou Lyru v druhém, rozmnoženém vydání. Dlužno spravedlivě konstatovati, že pořadatel mezery v ukázkách katolické poesie značně vyplnil, řídě se podrobnou kritikou, která byla o prvním vydání otištěna v pražské revui „Meditace“. Českou katolickou lyriku reprezentují v tomto definitivním vydání nyní jména Zeyer, Vladimír Štastný, Uden, Pakosta, Jan Nečas, Spáčil Žeranovský, Josef Jakubec, Kalus, Rais, Kyselý, Xaver Dvořák, Leubner, Karník, Bouška, Lutinov, Baar, Skalík, Bulant, Koráb, Bitnar a Deml. Tedy 21 autorů.

Současně s lyrickým výběrem vydal Fr. S. Procházka druhou svoji anthologii Česká Epika (Praha 1913). V tomto výběru českého básnictví epického lze celkem říci totéž, co bylo uvedeno při posuzování „České Lyry“. Ve velkém cyklu balad, romancí a legend všiml si dostatečně i katolické poesie legendární, omluvil nepřítomnost Adama Chlumeckého celkem přijatelně, nepřítomnost Lutinova zcela nepřipustně. Katolickou epiku reprezentují zde pouze Zeyer, Jakubec, Rais, Kalus, X. Dvořák, Bouška, Leubner, Bulant a Bitnar. Epiky Vladimíra Štastného, Pakosty, Kyselého neuvedl.

Konečně čtvrtá anthologie, Lyrický rok 1913, kterou za účasti poroty uspořádal rovněž Fr. S. Procházka (Praha 1913), vznikla jako výbor nejlepších lyrických básní z let 1912 a 1913, tak že má býti představitelem lyrického vypětí českého v zmíněné době a přináší jen vrcholné umělecké hodnoty. Výbor zařadil pouze ukázkou z Jakuba Demla, přes ostatní katolickou lyriku zmíněného dvouletí přešel klidně k dennímu pořádku. A přece by mu byly katolické revue i sbírky katolických lyriků té doby vydané poskytly mnohé výrazné číslo, mnohý originelní tón a odstín.

Kdo by tedy chtěl posuzovati básnickou produkci českých katolíků pouze z většiny výše uvedených pomůcek, ubližoval by jí. Moderní katolická poesie obsahuje výtvary, které umělecky snesou soutěž s plody, vybranými do výše uvedených anthologií oficiální literatury, ideově a ethicky je pak svojí ryzostí převyšují. Bude to tedy pouhým příkazem spravedlnosti, aby oněch šest svazků oficiálních výborů bylo doplněno dílem, které by obsáhlo celý poklad básnictví katolického, vyzvedlo jména tam opomenutá a doplnilo rysy, které na podobiznách vybraných básníků nebyly zachyceny.

A nejen pouze poesie katolické nutno si naší anthologii všimati. Také u básníků laických často byla opomíjena ona strana, která občas zavzněla ryze křesťansky. Výbor náš bude musit ukázati, jak se křesťanské ideje a city odrážely v původní básnické tvorbě českých lidí novodobých. Musí zachytiti každý záchvěv a každou náladu křesťanského ovzduší českého. Do našeho výboru bude nutno zařaditi i básníky, kteří se do katolické společnosti zjevně nehlásí. To ovšem nebude znamenati, že by si je katolická větev české literatury pro sebe reklamovala. Ale bude jistě vždy zajímati psychologa konce a počátku století, kterak i duchové odkojení studiem antiky a renesance, založení pantheisticky, zazpívali časem svoji „Slunečnou píseň“ monotheismu z plnosti duše své a z překypění srdce svého. I oni vyjeli na Horu Spáasy, třeba že nedojeli... Duch Boží věje, kde chce!

Jak vidno, nezbylo, nežli podjati se práce a sestaviti výbor, který by uplatnil stanovisko katolické a tvorbu novodobou v duchu náboženském přehledně soustředil. Program takové básnické anthologie pisatel této stati podrobně vypracoval a otiskl jej, aby mohl býti diskutován.² Sám pokusil se jej také realizovati a počátek díla, které vzhledem k stanovisku katolickému nazval *Pout za Svatým Grálem*, vyjde v létě tiskem.³

Vše, co bylo až dosud řečeno o anthologii básnické, platí s příslušnými výhradami také o podrobně vypracovaném výboru krásné prósy, poesie dramatické a essayistiky. Zde bylo by řešení poměrně obtížnější, ale stejně vděčné.

Další nedostatek v přípravných literárních pracích, o kterém chci nyní promluvit, měl by býti projednán vlastně nejdříve. Mním totiž veliké mezery v české literární bibliografii. A přece jen o podrobnou a soustavně propracovanou bibliografickou příručku může se opírat vědecké badání o kterémkoliv problému literárním, o osobách, dílech, hnutích a ideách. Zde je ovšem náprava těžká. K doplnění značných mezer v naší české bibliografii bylo by třeba nejen celé družiny pilných pracovníků, ale též velmi značného nákladu. To jsou úkoly, které musí býti řešeny bohatými korporacemi, především Českou Akademií. Já zde mám však na mysli důležitou pomůcku, bez níž by se nám velmi těžko pracovalo. Jest to sestavení podrobné, vědeckou methodou zpracované bibliografie časopiseckých článků. V tomto směru

2. Vilém Bitnar, Program básnické anthologie (Věstník Společnosti Cyrilometodějské 1, 1917, str. 49 nn.).

3. Vilém Bitnar, *Pout za Svatým Grálem*. Výbor z české poesie moderní sestavil, úvody a bibliografii opatřil. Svazek první. Praha 1918. Nákladem Matice Cyrilometodějské v Olomouci.

nebylo vykonáno nic nejen od katolíků, ale ani od ostatních stran. A jest to nedostatek krutý, který krok za krokem podráždí nohy pracovníkům v kterémkoliv literárním oboru. Kolik důležitých časopisů jest již dnes nepřístupno a propadlo zcela zapomenutí. A přece v sobě skrývají často značnou kořist studií, statí, kritik, essayí a úvah vědeckých i obecně kulturních. Uložili do nich svoje básně a krásné prósy lidé pro rozvoj naší slovesné kultury důležití, kteří buď jen málo, nebo pranic knižně nevydali, ať jmenuji zase jen klasický případ Douchův. Nedávné Jakubcovo vydání básní Františka Vladislava Heka ukazuje, že se ve starých časopisech dosud tají nejedno jméno spisovatele pozoruhodného, jímž by se malý počet literátů buditelů rozmnožil ještě o několik milých hlav, mezi nimiž byli by i katoličtí kněží básníci, a že by se našla nejedna zajímavá souvislost vzorů, motivů a idejí.

V starých časopisech jsou uloženy prvotiny básníků, od nich samých sice zavržené, ale literárnímu historikovi podávající klíče k studiu osobnosti i vývoje díla. Jsou v nich práce otištěné pod šiframi a pseudonymy, které nutno filologicky zjistiti (viz jen případ se sonetovým cyklem 'V září nebes' Jaroslava Vrchlického v 'Blahověstu'). Obsahují často jediný pramen životopisů lidí, kteří sami stopy po sobě neprávem zahlazovali, nebo informace za živa odpírali.

Obsah všelikých časopisů a novin jest třeba vyčerpati methodicky v podrobný lístkový katalog, který by se pak ve vhodné úpravě vydal tiskem, aby mohl posloužiti jako příručka všem, kdož by kdy literárním studiem se zabývali. Neboť podnes musí každý jednotlivý pracovník přehrabávati se znova a znova v časopisech, aby si tituly potřebných statí, básní a jiných hledaných příspěvků mohl vypsati na lístky. Dělá-li to samé jen deset lidí, co tu je zbytečně vyplývané práce! A k tomu ještě nemá někdy člověk jistoty, že našel všechno. Mnohdy věru přejde chuť vybrané thema zpracovávat.

Redakční komise pro napsání dějin literárních bude musit tuto práci organisovati. Prozatím lze poříditi takovouto časopi-seckou bibliografii aspoň z časopisů katolických. Je tu 'Museum bohoslovců', které vycházelo po mnoho let jako časopis psaný, dnes málo přístupný. Brněnský 'Obzor' je v celku též vzácný. Dlouhá řada tlustých ročníků 'Vlasti' volá již dávno po rejstříku podobném, jaký si pořizuje revue 'Stimmen aus Maria Laach'. A tak dále. Obtížnější bude zpracování obsahu v četných novinách. K této práci však stačí horliví, nadšení a svědomití pracovníci bez hlubšího vzdělání historického. Mnoho by mohli v tomto oboru vykonati na příklad naši studenti, sdružení v 'Lize

akademické v Praze, bohoslovci všech seminářů, mající k dispozici bohaté knihovny s tisky jinde nepřístupnými. Redakce „Archivu literárního“ otiskne v některém z příštích čísel podrobný návod a přesně zpracovaný příklad takového listkového vyčerpání jednoho ročníku časopisu. Jakmile se přihlásí pracovníci, založí a bude udržovati stále se rozmnožující listkový katalog.

Také v tomto oboru jest již u nás horlivě pracováno k prospěchu literatury theologické a filosofické. Vykonali zde kus výborné práce kanovník Podlaha a prelát Tumpach svojí obrovskou bibliografií bohovědnou⁴ a František Hrachovský bibliografií křesťanské filosofie.⁵ Obrovský materiál literární, uložený v deníku „Našinci“, zpracovává Ladislav Zamykal.

Obsáhlou literární bibliografií bude postupně přinášeti u jednotlivých básníků Bitnarova anthologie „Pout za Svatým Grálem“. Vlastním výborům básní předeslány jsou v ní vždy přehledy životopisných údajů básníkůvých a zevrubná bibliografie jeho děl i literatury o něm napsané. Bibliografie díla autora rozlišuje tam v samostatných odstavcích poesii lyrickou, epickou, dramatickou, krásnou prósu, essayistiku, činnost vědeckou, vydavatelskou, překlady z cizích jazyků, shrnuje edice knižní, vydání souborná a posmrtná, výbory z jeho poesie, překlady jeho básní do cizích jazyků, uvádí autorovu korespondenci, pokud byla vydána tiskem. Literatura o autorovi shrnuje práce povšechné, studie životopisné a vzpomínky, nekrology, studie odborné o díle samém, kritické referáty, bibliografické soupisy a literaturu o náboženské stránce díla básníkovy. Tyto knihopisné úvody chtějí míti význam průkopnický a usnadniti spisovatelům studií namáhavé shánění pramenů díla samotného i prací o díle a jeho spisovateli napsaných.

Dejme tomu, že by se uskutečnilo vše, o čem jsem až dosud psal, že bude literární materiál v žádoucí míře nashromážděn, stavivo k budoucímu paláci dějin literárních navrženo. Bude se moci s prospěchem přikročiti k odstranění posledního nedostatku přípravných prací, k napsání četných monografií o jednotlivých obdobích literárních, o proudech ideových i uměleckých, jakož i o literárních osobnostech a vynikajících publikacích.

Avšak tady bude nyní třeba ohlédnouti se ještě po prakti-

4. Tumpach a Podlaha, Dějiny a bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do nynější doby (Praha, od roku 1912 již tři díly).

5. František Hrachovský, Pramenná heuristika křesťanské filosofie v Čechách a na Moravě. (Vychovatelské Listy 1916 a 1917; též zvláštní otisk, Olomouc 1917.)

kách, jimiž se musí celá stavba řídit, aby se posléze nebudovala babylonská věž bez ladu a skladu. Tu narazíme na nový velký nedostatek literární, na neznalost badatelských metod literárně kritických a literárně historických.⁶

Kde se jim mají mladí naši lidé naučiti? Naše jediná česká universita v Praze má sice literárně historický seminář profesora Jaroslava Vlčka, ale vliv této vědecké dílny omezen jest na skrovný počet kandidátů profesury češtiny a nevychovává i pracovníky širšího okruhu, z nichž by na příklad mohli vyrůstati kritikové současné literární a divadelní kultury. Slibné pokusy o seminární cvičení docenta Arne Nováka zanikly nepřízní oficiálních kruhů. Vedle fakulty filosofické mohla by taková cvičení pěstovati i fakulta bohoslovecká, která by rozborů plodů literatury krásné prováděla aspoň se stanoviska apologetického. Bohužel, že při dnešní situaci, kdy i čítba bohoslovců podstatně se omezuje, není naděje, aby i umělecké literatuře moderní věnována byla pozornost aspoň v té míře, jakou věnuje letos profesor Kordač literatuře filosofické a apologetické, uváděje své seminaristy v literární činnost v obou zmíněných oborech. Nezbyvá tedy, než aby se prácechtiví jednotlivci vzdělávali na vlastní pěst.

To je však práce velmi nesnadná. V semináři systematicky nevyškolený badatel musí těžce shledávati pomůcky methodické, tápe bezradně při četných problémech, vyskytujících se při každém novém pokusu o podrobné vyšetření básnického díla.

Tady bude třeba našim mladým badatelům podati pomocnou ruku v podobě rukověti methodiky studia literárně kritického a literárně historického.

O literární kritice psali u nás již Josef Durdík ve své *„Všeobecné estetice“*⁷ a *„Kritice“*, v níž mimo theoretických úvah podal i řadu velmi cenných příkladů kritik poesie lyrické, epické, zejména však dramatické, v které sám byl tvůrčím mistrem a znalcem prvotřídním.⁸ Pavel Vychodil napsal se stanoviska katolického řadu znamenitých kapitol o kritice, které by zasloužily knižního vydání.⁹ Mnoho o kritice psal v *„Literárních Listech“* a v *„Moderní Revui“* Jiří Karásek ze Lvovic, který vý-

⁶ Vilém Bitnar, *Jaké mezery má česká katolická literatura?* (Věstník Společnosti Cyrilometodějské, 1917, str. 40 n.)

⁷ Josef Durdík, *O sudbě estetické* (Všeobecná estétika, Praha 1875).

⁸ Josef Durdík, *Kritika. Výbor úvah o zjevech literárních a uměleckých* (Praha 1874).

⁹ Pavel Vychodil, *O kritice* (Hlídka literární 1886–1891).

těžek svých statí podal i knižně v souhrnné studii.¹⁰ Výborný přehled dějin i method kritických napsal pro 'Ottův Slovník naučný' F. X. Šalda.¹¹ Nejnověji zpracoval všechny otázky a problémy literární kritiky velmi přehledně a obsažně znalec moderních method a výkonný kritik, docent Arne Novák, který ve svém dvousvazkovém díle¹² probral kritiku filologickou, estetickou, kritiku dogmatickou, kritiku biografickou, sociologickou, vyložil protitlak proti sociologické kritice, osvětlil poměr mezi kritikou a literárním dějepisem, probral pokusy o klasifikaci v kritice, popsal kritiku moralistní a náboženskou, kult tradice a zřetele národní, kritiku impresionistickou, formy kritiky slovesné, vystihl podstatu osobnosti kritikovy a význam kritického soudu a posléze podal i nástin vývoje české kritiky literární. Dílo Novákovy jest naprostou novinkou v literatuře české, cenné svými četnými příklady, vybranými právě z české slovesnosti. Uvedené pomůcky poskytnou ovšem mnoho cenného poučení a uvedou do znalosti literární kritiky všestranně.

Ale nám ovšem tane na mysli rukověť praktiky, podávající přímé návody řemesla kritického, doložené hojnými a vybranými příklady s bibliografickými odkazy. Takovou práci mohl by však napsati odborník věci dobře znalý, v seminářích vyškolený a prakticky osvědčený. Prozatímní pomůckou může tu býti epochální vědecká kritika Émila Hennequina,¹³ obsahující dosti podrobné návody k analysám i synthesám estetickým, psychologickým i sociologickým. Theoretické výklady této knihy doprovázeny jsou vhodně plánem úplné studie o díle Viktora Huga, jakož i praktickými ukázkami studií vědecké kritiky v Hennequinově knize 'Spisovatelé ve Francii zdomácnělí'.¹⁴

Obdobné jsou poměry i v oboru studia literárně historického. Také zde bude potřeba opatřiti si a vydati vědeckou rukověť methodiky literárně historické. V tomto směru průpravných prací celkem nemáme. Existují některé úvody k starším

¹⁰ Jiří Karásek ze Lvovic, K psychologii kritické tvorby (Chimerické výpravy, Praha 1906).

¹¹ F. X. Šalda, Kritika literární (Ottův Slovník naučný, díl 15, Praha 1899).

¹² Arne Novák, Kritika literární. Metody a směry (Duch a svět, sv. 18); Zásady a praxe (Duch a svět, sv. 19). Praha 1916. — Množství jeho cenných poznámek je roztroušeno i v jeho kritikách, zejména ve 'Filologických Listech'.

¹³ Émil Hennequin, Vědecká kritika. Přeložil F. V. Krejčí. (Kritická knihovna, sv. 6. Praha 1897).

¹⁴ Émil Hennequin, Spisovatelé ve Francii zdomácnělí. Přeložil F. X. Šalda (Kritická knihovna, sv. 1. Praha 1896).

dějepisům české literatury (Sabina, Bačkovský), některé překlady takových úvodů (Taine, Lanson), výborná studie Arne Nováková o literární historii,¹⁵ nabádavý článek literárního historika Jana Jakubce,¹⁶ obšírný úvod do literatury, který na podkladě vývoje francouzské kritiky napsal Václav Tille,¹⁷ pěkný informační přehled Leandra Čecha¹⁸ a některé drobnější články H. G. Schauera, K. Hikla, Arne Nováka a Jana Krejčího. V obor literární historie zasahují četné vědecké práce docenta Otakara Fischera, z nichž vysoce významná studie 'O účasti uměleckého instinktu na literárně historické tvoření' vyšla německy i česky¹⁹ a jehož souborná práce o otázkách literární psychologie²⁰ vykládá o nejmodernějších problémech literární vědy. Vedle těchto původních prací lze uvést ještě několik obsažnějších referátů o methodických dílech cizích literatur Jana Krejčího²¹ a P. M. Haškovce.²² Připočteme k tomu ještě řadu kritických referátů o českých dílech literárně dějepisných²³ a máme asi vše, co lze začátečníku podati.

Zde bude nutno sáhnouti k výpomoci do literatur cizích. Směrodatným je především Gustav Lanson svojí statí 'Histoire littéraire' v souborném díle 'De la méthode dans les sciences' (Paříž 1911), v níž vykládá o devíti úlohách, které musí literární historik rozřešiti, aby jeho dílo mohlo činiti nároky na vědecké poznání látky literárně historické, tedy třeba textů básnických, románů, essayí a jim podobných. Vykládá o zjišťování authenticity textů, jejich úplnosti či kusosti, jejich ryzosti; o vyšetřování chronologickém, kdy text vznikl; jakým změnám podléhal od prvního náčrtku po definitivní útvar, v kterém byl otištěn; o poznání doslovného smyslu textu; o rozlišení originálních stránek díla od prvků tradičních; o seskupování děl podle druhů a umě-

¹⁵. Arne Novák, *Literární historie dnes a zítra* (Rozhledy 1911).

¹⁶. Jan Jakubec, *Organisujeme práci na prospěch novočeské literatury* (Naše Doba 1899).

¹⁷. Václav Tille, *Filosofie literatury u Taina a předchůdců. Úvodem do literatury* (Praha 1902).

¹⁸. Leandr Čech, *Literatura* (Ottův Slovník naučný, díl 16, Praha 1900).

¹⁹. *Zeitschrift für Aesthetik* (ročník 9, Stuttgart 1914) a *Lumír* (Praha 1914).

²⁰. Otakar Fischer, *Otázky literární psychologie*. (Duch a svět, sv. 24). Praha 1917.

²¹. Jan Krejčí, *Nová nauka literárně historická* (Obzor literární a umělecký 1897).

²². P. M. Haškovec, *Lansonovy dějiny*. (Časopis pro moderní filologii 1912).

²³. Zejména v časopisech 'Listy filologické' a 'Česká věda'.

leckých i ideových proudů; o životopise básníkově; o filiaci motivů; o vlivu díla a jeho vztazích k životu společenskému.

Také německá literatura poskytuje látky methodické v hojných spisech odborníků. Z nejnovějších pramenů lze uvést aspoň dílko Julia Petersena, *Literaturgeschichte als Wissenschaft* (Heidelberg 1914), ze starších zejména Ernst Elstera, *Principien der Literaturwissenschaft* (Dobrosol 1894). Výbornou pomocnou knihou jest dílo Ernsta Bernheima o historických methodách,²⁴ které vyšlo i v stručném výtahu.²⁵

Samostatné studium vhodně by doplňoval svépomocný seminář literárně historický. Výše zmíněná redakční komise pro dějiny literární, spojená s redakcí *Archivu literárního*, za spoluúčinkování *Společnosti Cyrilometodějské* a olomoucké *Družiny literární* mohla by každoročně o prázdninách uspořádati aspoň osmidenň kurs, který by se konal střídavě v Praze a v Olomouci. Účastníci vyslechli by řadu odborných přednášek aúčastnili by se seminárních cvičení na vybraných dílech epiky, lyriky, dramatiky a krásné i essayistické prósy. Význam těchto praktických cvičení seminárních spočíval by v návodu, radě a pokynech k vědecké práci, a v samostatném soudu kritickém. Pozvolna vypěstovala by se v nich pracovní methoda pro naše speciální úkoly a pak by ovšem byl zaručen i konečný zdar velkého našeho díla. O různých pracovních methodách v seminářích literárně historických psal u nás Jan Jakubec.²⁶ Podrobné návody k seminárním pracím obsahuje znamenité dílo jesuity Leopolda Foncka.²⁷

Těsně s myšlenkou pořádati literárně historické semináře a s projektem literárního musea souvisí i založení studijní knihovny. Lze namítnouti, že k badání literárně dějepisnému dostačí universitní knihovna v Praze a studijní knihovna v Olomouci, doplněné nad to ještě bohatou pražskou bibliotekou musejní a kapitulní. Ale kdo zkusil psáti o kterékoliv periodě literatury 19. století, ví, jak těžko lze shledati v Praze potřebné prameny a pomůcky. Knihovna musejní je příslovečnou pro vlídnou ochotu svého ředitele, universitního profesora Dra. Zírta i bibliothekáře Dra. Antonína Dolenského. Tam lze ovšem rychle dostati žádaný výtisk a lze ho v příjemné čítárně pohodlně prostudovati. Ale tato

24. Ernst Bernheim, *Lehrbuch der historischen Methode* (Lipsko 1908, vydání 6.).

25. Ernst Bernheim, *Einleitung in die Geschichtswissenschaft* (Sammlung Göschen 270; Berlin 1912).

26. Jan Jakubec, *Nový seminář* (Naše Doba 1900).

27. P. Leopold Fonck, *Wissenschaftliches Arbeiten. Beiträge zur Methodik und Praxis des akademischen Studiums* (Innsbruck 1916, 2. vydání).

knihovna jest odkázána pouze na dary a na nákup. Proto má značné mezery, které by měly býti hojnými odkazy knihoven doplňovány. Knihovna univerzitní má dle zákona obdržeti vše, co v Čechách kdy tiskem vyjde. Ale i těchto českých věcí stěží lze někdy dostati. Nenajdeme tam na příklad již úplných Hálkových 'Květů', ani čítánek Čelakovského, ani třeba všech ročníků 'Národních Listů'. Tím méně úplných časopisů a almanachů z doby starší, obrozenské. Moravských časopisů a kněh knihovna nedostává a pokud má některé důležité příruční pomůcky, jako jsou třeba první ročníky 'Literárních Listů', nedostanete je do rukou, protože leží celá léta u některého z pánů profesorů. Knihy i časopisy půjčují se samozřejmě i na venek k studiu a nutno pak celé měsíce čekati, než se zase vrátí na své místo. Noviny, obsahující důležitý materiál, půjčují se neochotně - jen na zvláštní poukaz ředitelství knihovny. A tak je tu samá překážka, která studiu pravidelnému neprospívá. Uvedené nedostatky daly by se doplniti ještě řadou jiných. Uvedl-li jsem některé při této příležitosti, nemíním činiti výtek a kritisovati správu knihovny. Chci tím aspoň částečně dokázati nutnost zařízení speciální studijní knihovny katolické. V té musily by býti řádně uloženy a zkatologisovány všechny časopisy a noviny, sborníky a almanachy, brožury, letáky, knihy básní, krásné i vědecké prósy - vše, co kdy vyšlo tiskem od lidí katolických a vše, co o těchto lidech a o katolické kultuře jedná. Správa knihovny by dbala, aby časopisy byly získány v naprosté úplnosti, od prvního čísla až do eventuelního zániku, aby ročníky byly úplné bez vytrhaných listů nebo obrázků, a kde by co scházelo, aby se to z úplných výtisků v jiných knihovnách přesně opsalo a na příslušná místa vložilo. Aby byly zachovány obálky revuí, obsahující často důležitý materiál zpráv redakčních, zaslán, polemik a podobných. 'Museum bohoslovců', pokud vycházelo pouze psané, rovněž psané listy studentské z různých seminářů, konviktů a gymnasií, brněnský 'Obzor' z prvních dvou let, kdy vycházel jako příloha 'Hlasu', komplet 'Literárních Listů', komplet kalendáře 'Moravana' atd. atd. To jsou jen tak příklady, čeho by bylo nutně třeba.

Knihovna byla by úzce spojena s redakcí dějin literatury katolické a s redakcí 'Archivu literárního' i s literárním museem. Sloužíc speciálně k studiu pramenů a pomůcek dějin literatury katolické, přestala by na sbírání jenom těchto exemplářů a nejnutnějších příruček i lexikonů. Nevzrůstala by tedy nákladně o tisky všeobecně literární. Vedle rychlého obsloužení všech pracovníků, sledovala by ovšem i tendenci literárního musea, snažíc se budoucnosti zachovati tisky vzácnější v neporušenosti. Doplním-li,

že i odbíráním několika cizích literárních revuí a pořízením výběru literatury methodické usnadnila by nesmírně badatelskou činnost literárně historickou, řekl jsem snad vše, co lze v podstatě říci na podporu mého návrhu.

Ostatně ani v této záležitosti nejsme úplně bez přípravy. Zesnulý básník Rudolf Linhart odkázal olomoucké „Družině literární“ beletristickou, básnickou a literárně historickou část své knihovny. Podle usnesení výboru bude tato knihovna doplňována a pro členy učiněna přístupnou. Za tím účelem bude vydán i knihovní řád.²⁸ Znamý dantista Jan Blokša daroval „Společnosti Cyrilometodějské“ v Olomouci svoje knihy o umění obrázkové atlasy a alba.²⁹ Též zesnulý prelát dr. Fr. Ehrmann věnoval celou svou velikou bohatou knihovnu olomoucké „Společnosti CM.“³⁰ Nemohly by tyto tři odkazy státi se zárodkem velké studijní knihovny, která by pak dalšími odkazy neustále se doplňovala? Velmi by se doporučovalo systematické prozkoumání všech venkovských i městských knihoven farních. V těch bude uloženo ještě mnoho vzácných tisků z doby obrozenské, které čeští kněží, drobní buditelé, kupovali s láskou a nadšením. Ale i novější tisky, zejména časopisy, našly by se v těchto hnízdech katolické české osvěty. Potřebné exempláře mohly by se získati darem nebo odkoupiti.

Aby naše literární studium již od základu bylo solidní, bude nutno mladou badatelskou družinu vyzbrojiti ještě příručkami z oboru poetiky a stylistiky. K methodickému studiu literárně historickému musí býti připojeno odborné zpracování shrnuté látky. Jak již bylo výše řečeno, lidé, kteří budou hodnotiti na příklad básnickou tvorbu katolickou, musí znáti nejen praktiky kritické, ale také řemeslo umění básnického. O něm poučí poetika se stylistikou. Šíře zmíníme se o rukověti vědecké poetiky a s ní spojené rukověti vědecké stylistiky v samostatných statích.

Rekapitulujme: stěžejní potřebou české literatury katolické jest napsání representačních velkých dějin české slovesnosti se stanoviska ryze katolického. Přijmeme-li k provedení díla navrhovaný zde určitý plán české literární historie, musíme především odstraniti nedostatky přípravných prací. Z povahy těchto nedostatků vyplývá, že jedinec nezdolá projektu sám, nýbrž že je nutno sestaviti pracovní družinu. Prvním jejím úkolem bude organizace práce za účelem sebrání materiálu, který se týká jednak osob spisovatelů, jednak jejich díla. Akce tyto nutno podporo-

28. Viz o tom zprávu spolkovou (Archa 1916, str. 281).

29. Viz dopis Jana Blokši o tomto darování (Našinec 1918, číslo 5).

30. Knihovna preláta Fr. Ehrmanna (Našinec 1918 č. 62).

vati založením literárního musea katolického; pořízením souborných kritických vydání děl katolických spisovatelů a jejich literárních korespondencí; vydáním velké anthologie české poesie a obdobných výborů krásné i essayistické prósy, které by provedly revisi látky tiskem dostupné; zpracováním bibliografie časopiseckých článků v podobě lístkového katalogu. Na podkladě sebrané látky mohou se teprve zpracovati monografie období, proudů i osobností literárních, kterážto práce musí býti založena na literární vědě. Proto bude třeba vydati českou rukověť methodiky studia literárně kritického, jakož i obdobnou rukověť methodiky literární historie. Praktický výcvik badatelů nutno podporovati konáním seminářů literárně historických za vydatné součinnosti speciální studijní knihovny. Odborné zpracování látky prováděti se bude na podkladě rukověti vědecké poetiky a obdobné ji doplňující rukověti vědecké stylistiky.

Taková jest řada mezer a nedostatků české literatury katolické, volajících po vyplnění a odstranění, z nichž jeden s druhým se váže a nelze ani jediného se zřetele vypustiti.

Tyto mezery odstraniti, to jest zároveň program tohoto listu. Chce nejen sbíratí materiál k stavbě budoucích dějin literatury, ale chce zároveň i seznamovati s methodami badání a vůbec organisovati celou tuto složitou a nesnadnou činnost. K tomu ovšem potřebuje celé legie spolupracovníků. Prosíme, aby se hlásili všichni, kdož by jakkoliv chtěli se účastniti naší práce! A ti, kdož pracovati počnou, aby zůstávali s redakcí v stálém a živém spojení. Rovněž apelujeme na účinnou spolupráci bratrských katolických listů. Počínáme dnes svoji práci s pomocí Boží! Sursum!

Vilém Bitnar:

*Technika básnických překladů Karla
Dostála Lutinova.*

Lutinov vedle rozsáhlé tvorby původních básní pracoval již od dob studentských na básnických překladech, které dnes tvoří důležitý zlomek jeho díla. Jeho názory o díle překladatelském, jeho theorie i praxe poskytují ne jeden rys zcela osobitý a nový.

1. Roku 1890 počal literární kritik Lev Šolc otiskovati ve Vychodilově *„Hlídce literární“* podrobný rozbor Vrchlického překladu Danteovy *„Božské komedie“*.¹ Šolc ocenil obtíže, které Danteovo

¹ Lev Šolc, *Danteova Božská komedie*. Rozměrem originálu přeložil Jaroslav Vrchlický (*Hlídka literární* 7, 1890, 12. 84. 125. 169. 209. 265.).

veledilo klade překladateli; porozuměti důkladně a volným slo-
vem prosté mluvy tlumočiti myšlenky Danteovy, to už jest práce,
vyžadující veliké píle a studia podrobného. Dante potřebuje vý-
kladu, jako málo který básník, protože jeho doba je nám da-
leko cizejší, nežli svět římský a řecký. Hlavní péče musí věno-
vána býti obsahu věrnému, přesnému tlumočení myšlenek.
Z té příčiny znamenití překladatelé Božské komedie pustili verše
i rýmy a překládali prosou, hledíce co nejlépe vystihnouti smysl
Danteových slov. Avšak i mluva Danteova má svůj ráz a vý-
značné zvláštnosti, totiž jednoduchost, mohutnost, velebnost a dů-
stojnost, při tom však bohatost a zvučnost liboplynnou. Vše dýše
vážnou a posvátnou náladou poutníka pekel, očiště a ráje. Tyto
povšechné vlastnosti slohu jsou úhrnným účinkem toho, jak v jed-
notlivých drobných případech básník slova vybírá, volí a váže.
Záleží tedy na opatrném a vhodném užívání slov i nejdrobněj-
ších. Překladateli nastává v této příčině úkol nejdůležitější. Co
původce básně řekl po svobodné volbě, to překladatel nucen jest
říkati po něm, maje cestu již sobě vykázanou. Slovo dané jest
mu krytí slovem případným jazyka svého, tak aby pojem týž zů-
stal. Ale slova souznačná různých jazyků se nekryjí, nýbrž jsouce
sobě podobna toliko, společnému pojmu více méně se přibližují.
Totéž platí o vazbách, obratech, zejména však o idiotismech
každému jazyku vlastních. Má tedy překladatel býti výborným
znalcem jazyka svého, jemuž by nejen hojnost rozmanitých
výrazů po ruce, nýbrž i schopnost dána byla slova dle potřeby
tvoriti a pozměňovati, aby také novotám vyhověno býti mohlo.
Proti těmto nutným požadavkům ustupují verš i rým, jsouce
proti vlastnímu obsahu básně a přirozenému rouchu jejímu, totiž
případnému výrazu slovnému, jen vedlejší, zevniternou příkrasou,
které, máme-li ji, ovšem rádi jsme, ale jinak jí dosti dobře po-
strádati můžeme. Týká se to hlavně rýmu, ježto rytmus veršový
ku pravé řeči básnické přece jen patří. Ale nikterak ovšem
strpěti nelze, aby na újmu obsahu, srozumitelnosti a jazyka rytmu
bylo nadržováno.

2. Předeslav takto hlavní zásady své překladatelské theorie,²
Lev Šolc užil jich ihned na díle Vrchlického. Božská komedie
složena jest veršem jambickým v tercínách. Vrchlický překládal
tímto rozměrem originálu. Nebezpečností, plynoucím z obtíží
českého jambu a z trojice rýmů, Vrchlický zmužile čelil, ale za-
platil to velkými oběťmi, neboť překlad oplývá místy nejasnými,
nesrozumitelnými a smysl chybný poskytujícími, četnými zlovzvyky

² Svě názory o básnických překladech rozvinul Lev Šolc v studii *Umění
překládati* (Hlídka literární 7, 1890, 8 – 12).

a jazykovými nešvary. Šolc výtky svoje pečlivě doložil množstvím citátů chybných a vadných míst.

3. Vrchlický, nedočkav ani ukončení Šolcova rozboru, odpověděl naň vášnivě odmítající brožurou, v které zároveň vytkl stručně své překladatelské zásady.³ „Myslím, že básníka má překládati zase jen básník, myslím, že se má překladem podati především zase báseň, jsem pro jistou míru volnosti v překladu a jsem též pro zachování básnické formy originálu“ (str. 4). „I když vyjde český překlad desátý a dvacátý, a k tomu snad ještě bez rýmu a verše, nesmí se jíti naň s takovou metodou, nebo pak by se nemohlo vůbec překládati anebo by jazyk český musil býti ve slovech i formách svých totožný s jazykem vlašským a pak by opět nebylo překladu zapotřebí“ (16).

4. V době, kdy Vrchlický se Šolcem zápasili o stěžejní zásady umění překladatelského, mladičkářský Lutínov zahajoval bohovědná studia v arcibiskupském semináři v Olomouci (1890 – 1894). V literární jednotě bohoslovců byl činný přednáškami na literární témata a předčítáním svých původních básní. Obíraje se studiem italštiny a středověké poesie vlašské, zahloubal se zejména do díla Danteova a básnického odkazu Svatého Františka z Assisi. Plodem tohoto snažení byla drobná studie o Danteovi, otiskovaná v listě bohoslovců českomoravských,⁴ která pro literárního historika má cenu dokumentu. Dokazuje jednak, že kult Danteův pěstoval Lutínov již v nejčasnější periodě své literární tvorby a že tedy program a cíl katolické moderny, často během pozdějšího vývoje jím formulovaný a zdůrazňovaný, připravit půdu českému Danteovi, nebyl jen náhodným a modním heslem, nýbrž že vyrostl organicky ze samé básnické bytosti tohoto vůdčího organizátora české literatury katolické. Na počest Danteovu a k naznačení programu navrhl později i název literární revue „Nový Život“. Za druhé třeba si uvědomiti, že Vrchlický všiml si tohoto článku Lutínovova v „Museum“ a že na mladého spisovatele upozornil jiného horlivce, benediktinského klerika Sigismunda Boušku, který tehdy návodem Vrchlického studoval básníky provençalské a v tomtéž ročníku „Musea“ otiskoval svoji první skizy studie o Mistralovi. Tím nepřímo stal se Vrchlický původcem sdružení mladých básníků ka-

³ Jaroslav Vrchlický, Odpověď na kritiku překladu Božské komedie, kterou píše do Hlídky literární pan Lev Šolc. Příspěvkem k dějinám české kritiky. Praha 1890. — Obšírně vyložil svoji překladatelskou theorii v článku Elišky Krásnohorské překlad Byronova Childe Harolda (Hlas Národa, 2. března 1890).

⁴ Karel Dostál, Črta o Danteovi (Museum 25, 1891, 160 – 163).

tolických, kteří brzo potom s Xaverem Dvořákem a Františkem Skalíkem pospolu založili katolickou modernu. Za třetí nalezne literární badatel v této stati první tištěný básnický překlad Lutinovův, Svatého Františka z Assissi „Píseň slunečnou“.

5. Jest pochopitelné, že mladého básníka, který si uvědomil, kterak pochopiti Dantovu božskou komedii znamená pochopiti jádro křesťanství do hloubky i do šířky, a který vydal heslo: Studujme Danta!, zaujal spor Vrchlického se Šolcem živelně. Zejména utkvěl mu v mysli výše citovaný výrok Vrchlického o nemožnosti nutného krytí slova českého se slovem vlašským nejen významem, nýbrž i zvukem, aby se docílila Šolcem žádaná věrnost překladu. Výrok ten dráždil v něm mladistvou překladatelskou domýšlivost, takže počal překládati Danteovu Božskou komedii skutečným rýmem originálu, aby se zvuk český kryl zvukem vlašským. Práce dařila se mu velmi rychle. Proslulou první tercínou „Pekla“ přeložil takto:

Nel mezzo del cammin di nostra vita
Mi ritrovai per una selva oscura,
Chè la diritta via era smarrita.

Kde půle cestý života nás vítá,
mne obklíčila náhle lesní chmura,
neb cesta přímá v houšti byla skryta.

Jak vidno, zachoval Lutinov nejen jambický rytmus verše, ale vystihl zvukovou kvalitu všech tří rýmů do odstínu. Že smysl obsahu této terciny byl vystižen bez významnějšího násilí, dokazuje jednak překlad téže strofy od Jaroslava Vrchlického, jenž zvukovou hodnotu rýmů zanedbal:

V půl naší zemské pouti když se vkročí,
já octnul jsem se v tmavém, pustém lese,
neb cesta pravá zmizela mi s očí.

jednak doslovný nerýmovaný překlad terciny z převodu znalce italštiny Karla Vrátného:

V ten čas, kdy život náš jest na půl cestě,
já užřel jsem se bloudit v tmavém lese,
neb cestu přímou byl jsem ztratil s očí.

Touto methodou překládal Lutinov v létech 1890 a 1891 i jiné zpěvy Komédie, zejména skoro celý 33. zpěv Ráje, začínající modlitbou Svatého Bernarda k Panně Marii, aby popřála

Danteovi milosti spatřiti Boha.⁵ K tomuto překladu dodal: Troufal bych si za rok přeložit tímto způsobem celé veledílo Danteovo. Leckdo bude snad kroutit hlavou nad takovým překládáním, bude mu snad hříčkou zcela bezvýznamnou, ale není jí. Dokazuje předně báječnou ohebnost češtiny, A potom má tento význam pro theorii i praksi překladatelskou: V dobré básni má i zvuk rýmu svůj smysl umělecký. Dobrý překlad musí tedy i tento zvuk, když ne vystihnout, aspoň podobným zvukem napodobit.

6. V první periodě své překladatelské tvorby přijal tedy Lutínov zásadu Lva Šolce o naprosté přesnosti básnického překladu co do obsahu, myšlenek a jazykové ryzosti díla, ale zavrhl jeho mínění o méněcennosti zevnější formy. Přijal zásadu Jaroslava Vrchlického o přesném zachování básnické formy originálu, ale odmítl jeho mínění o jisté míře volnosti co do obsahu překládaného díla. Překlad obsahem i zevnější formou musí se vyrovnati originálu. K tomu připojil Lutínov nový a svůj požadavek o vystižení zvukové kvality rýmů originálu podobným zvukem v českém překladu.⁶

7. Nové období v překladatelské činnosti básníkově počalo usilovným studiem poesie německé asi od roku 1892. Lutínov studoval německé gymnasium v Kroměříži a ovládal záhy němčinu dokonale. Soustavným studiem německé literatury osvojil si znalost básnického jazyka Goetheova a Schillerova až do nejjemnějších odstínů, takže mohl právem o sobě říci, že zná i spikantní půvaby němčiny, ty její vzdechy a vánky, kde čeština mluví jen sonorním hlasem a vichrem.⁷ Příznačné jest, že v tomto období vybíral si Lutínov k překladu jen básníky klasické dokonalosti a kusy formálně obtížné. První otištěný překlad z německé poesie jest báseň 'Krčma na pustě' od Mikuláše Lenua,⁸ uveřejněná roku 1893 v listě bohosloveckém. Vyvrcholení tohoto období vi-

⁵ Lutínov, Rozměrem a rýmem originálu. Příspěvek k české poetice (Nový Život 4, 1899, 280–283). Otiskl zde svoje překladatelské prvotiny danteovské.

⁶ Formální pohotovost mladistvého básníka byla tak veliká, že nejen překládal nesnadné básně přesně formou originálu, ale básnil sám v krásné latině, jak o tom svědčí jeho Hymnus in honorem S. Thomae Aquinatis (Museum 28, 1894, 117 nn.).

⁷ Hlídko literární 12, 1895, str. 215. – Schopnost Lutínovova k dokonalému vystižení německé lyriky byla vždy uznávána. Literární kritik a historik Miloslav Hýsek v soukromém hovoru prohlásil mi ho mezi katolíky za nejkompetentnějšího k překladu lyriky Novalisovy.

⁸ Museum 27, 1893, 79–82. (Nově otištěno ve sbírce 'Sedmikrásy', Holešov 1895 a v anthologii 'Duch Německa', Praha 1917.)

dím v cyklu, který Lutinov otiskl roku 1895 pod společným názvem *Přilétly písně z daleka*. Výbor přináší v dokonalých překladech po jedné ukázce z Lingga, Lenaua, Bürgera, Uhlanda a Schillera.⁹ Lutinov o těchto básních praví: 'Básně staré, ale mistrovské, svou hudbou formální a klasickou krásou mě dráždily k překladu.' O mistrovském ovládnutí básnické formy svědčí zejména převod Schillerovy slavné básně 'Píseň o zvonu'. Bude nutno věnovati speciální studii podrobnému srovnání originálu s českými překlady Josefa Jungmanna (1823), Jana Purkyně (1841), Františka Částky (1865), Lutinova (1895), Jaroslava Vrchlického (1907) a Jana Kamenáře (1907). Poskytne zajímavý obraz vývoje českého výrazu básnického. Převod Lutinovův ob stojí nejen čestně v uvedené řadě, ale šťastným vystižením ducha skladby a technických termínů zvonařského kovolictví překvapí nejednou i detailního znalce.

8. Současně otiskl Lutinov roku 1895 i svoji znamenitou recenzi o výboru básní Heřmana Lingga, který přeložil Jaroslav Vrchlický.¹⁰ Práce překladatelovy všiml si podrobně. Citoval zásady překladatelské, které tehdy Vrchlický znovu rozvinul v předmluvě k sbírce *Z cizích Parnasů*.¹¹ Vrchlický se přiznal, že je z těch starých šosáků, kteří ještě myslí, že forma jest nerozlučitelnou částkou obsahu; ví, že nové doktriny žádají jen překlady otrocky věrné, tedy prosaické; ale pak by raději vůbec nepřekládal. Rhytmovaná mluva prosaická zdá se mu novým a ještě nebezpečnějším kamenem urážky; pak to není ani zába ani pulec, jako vůbec tak zvanou 'báseň v próse' pokládá za největší nestvůru stylistickou. Dlouhé zkušenosti překladatelské přivedly ho k stanovisku, že každý básnický překlad je kompromis. Něco za něco. Chce vždy podati celistvý dojem originálu a zde je forma činitelem velkým a rozhodným a nikoliv nahodilým. Námitka, že tak dělají Francouzi, mu neimponuje; buď si nevezmou práci, nebo toho nedovedou; u klasických překladů prosou, jež z řeckých a římských básníků podal Leconte de Lisle, jest problém docela jiný, u kusů moderních toto pravidlo nemůže platit. Dante bez terciny není Dante, Childe Harold a Don Juan bez svých slok nejsou tím, čím je stvořil Byron. Moderní báseň chce svou formu originální, byť i za cenu jistých obětí. Překladatel je

⁹ Lutinov, *Přilétly písně z daleka* (Sedmikrásy. Básnické obzory katolické. svazek 2, Holešov 1895, str. 113 – 141). Obsahuje: Heřman Lingg, Pozor! – Mikuláš Lenau, Krčma na pustě. – G. A. Bürger, Hrdina. – Ludvík Uhland, Pěvcova kletba. – Bedřich Schiller, Píseň o zvonu.

¹⁰ Lutinov, Heřmana Lingga výbor básní v překladu Vrchlického (Hlídko literární 12, 1895, 213 nn.).

¹¹ Jaroslav Vrchlický, *Z cizích Parnasů. Překlady* (Praha 1894, Bursík a Kohout).

tu zbožným kopistou, jest ale při tom umělcem, kdežto překladatel prósou jest jen otrockým nohsledou, který ani básníkem býti nemusí, stačí, zná-li jazyky, ale ovzduší, pel a vnitřní hudba, kde ty zůstanou?

9. K těmto vývodům Lutinov dodal: „Tato theorie jest správná a těžko s ní nesouhlasiti. Překlad, jenž věrně vystihuje obsah, představy originálu a zároveň věrně napodobí formální hudbu jeho, zůstane povždy světlým ideálem všech překladatelův, a kde ho nedostihují, jest vinna buď nedostatečnost mluvy nebo, a to častěji, nedostatečnost nebo chvat překladatelův (str. 213). Zachovat hudbu a neporušit obsahu, po tom poznáte překladatele mistra. Vrchlickému se to často daří, často také nedaří, poněvadž příliš chvátá. Jen rychle dál! Rým hned nepřichází, nadstaví se hbitě nějakým planým špalíčkem. Na příklad po verši:

Mor dí: Já veliký si schystám ples,
praví originál dalším veršem:

Mein Blick ist Fieber.

Překladatel však pro rým řekne:

Můj zrak plá zimnicí, kam kles.

Kde je tu lapidárnost a síla originálu? Lutinov na několika dobře volených příkladech ukazuje, že Vrchlický se poddává odchylkám a přídavkům, kterých by nemusilo býti tolik, a že, kdyby se přičinil, podal by překlad věrnější i hudbou i představami.

10. Z předchozího odstavce vysvítá, že Lutinov svoje překladatelské zásady i v druhém období své činnosti nezměněny podržel, ba že stal se ještě přísnějším ve svých požadavcích po zachování věrnosti originálu, hlásaje nutnost tuhé umělecké práce a přičinění překladatelova.

11. Od roku 1896 dá se však přesně zjistiti další vývoj uměleckých názorů básníkůvých i překladatelových. Již v zmíněné kritice překladu Linggových básní Lutinov proti citovaným názorům Vrchlického ujal se přesvědčivě oprávněnosti básnické prósy. „Proti rozhodnému odmítání prósy třeba podotknouti, že jest rozdíl mezi prósou a prósou. Není všechno prósou, co se prvním pohledu prósou býti zdá, jako stejně krátké řádky nejsou vždy veršem, plným ovzduší, pelu a vnitřní hudby“ (str. 214).

Lutinov vzal za příklad jednu z básní Linggových, Vrchlickým přeložených, líčící popravu Beatrice Cenci. Nejprve podal „věrný“

překlad, otrocky mechanickou reprodukcí veršů Linggových, bez hudby a bez pelu. Lingg napsal:

Wo bleich das schöne Haupt vom Hiebe
Des Henkers lag im Blut, da schwang
Sich eine Taube hin, die Liebe,
Die nach der Opferstätte drang,
Sie tauchte sanft ins Blut die Schwinge,
Dann flog sie wieder auf, empor,
Als ob in ihr die Seele dringe
Die freie, zu des Himmels Thor;
Und schuldlos vor dem ew'gen Richter
Erschien sie, doch auf Erden hier
Errötheten selbst Bösewichter,
Wenn sie verglichen sich mit ihr.

Lutinov prósou doslovně přeložil: 'Kde krásná hlava, bleďa ranou katovou, ležela v krvi, tam se snesla holubice, láska, která vnikla k obětišti, ponořila jemně do krve křídlo, potom zase vzlétla, vzhůru, jako by v ní volná duše vnikala k bráně nebes; a bez vin objevila se před věčným soudcem, leč na zemi zde červenalí se zlosynové, přirovnávající se k ní.'

Vrchlický přeložil Linggovy verše rozměrem i rýmem originálu takto:

Kde bleďá, krásná hlava klesla,
jak srazil kat ji mečem svým,
se láska, holubice, vznesla,
v krev sáhla křídlem bělostným;
s tak potřísněným křídlem spěla
zas nazpět k modrým výšinám,
jak v ní by volná duše chtěla
se dostat nebe ku branám.
Před věčným soudcem zjevila se,
co na zemi nach studu vzplál
ve zlotřilé té bídné chase,
když někdo s ní se srovnával.

Vrchlický, jak zřejmo, celistvý harmonický dojem originálu vystihl a zajisté, že touto ukázkou správnost své theorie, že básně žádá opět básnického překladu, účinně podepřel. Avšak přes to jeho překlad chová odchylky a přídavky, které s psychologickou strukturou se neshodují. Tak vynechává celý jeden verš originálu 'která vnikla k obětišti', důležitý pojmem obětiště-popraviště. Přidává zbytečně obraz 's tak potřísněným křídlem'. Přidává epitheton

barevného vjemu 'k modrým výšinám'. Vynechává důležitý epithetický prvek 'bez vin'. Opisuje jednoduchý výraz 'zlosynové' celým veršem s dvěma přívlastky 've zlotřilé té bídné chasé'. Lutinov k těmto odchylkám poznamenává: 'Věrný je překlad jen tehdy, tlumočí-li věrně i krásu originálu. Dovede-li překladatel k tomu účelu zachovat původní rozměr, ale celý, plný, hudební rozměr, netoliko mrtvou jeho kostru, masku, šablonu, je to zajisté předností, a čím méně jej tento rozměr nutí k ústupkům obsahovým, tím větší předností. Dejme však tomu, že by čeština nebo překladatel byl neschopen rozměru původního a snažil by se krásu originálu napodobit prósou rhytmickou.' Lutinov podává na to ukázkou takového převodu prósou, s pramalými jen odchylkami od překladu doslovného. A táže se: 'Ale je bez hudby a bez ovzduší? A je to vůbec prósa? Jen si ji rozdělte na verše!'

Učiníme-li po přání překladatelově, obdržíme následující překlad rhytmovanou prósou:

Tam k té ubledlé hlavě, krásné hlavě,
jež sražena katem ležela v krvi,
se snesla holubička – láska!
Přilétla k obětišti, přilétla
a v krvi si smočila křídlo.
Dak zase vzletěla vzhůru,
jak by v ní chvátala duše,
svobodná duše ku branám nebes.
Tak nevinná stanula před věčným soudcem!
Hle, na zemi se zlosynové zarděli,
ani se přirovnávali k ní!

To jest zřejmě obhajoba oprávněnosti překladu rhytmickou prósou, kterou Vrchlický tak naprosto odsoudil, to je přijetí zásady Lva Šolce, jak jsem ji citoval na počátku této stati. Lutinov tím však nepopřel svých dosavadních rigorózních zásad, on připouští překlad rhytmickou prósou jen za určitých okolností. Tu obohacuje a rozšiřuje svůj zákoník uměleckého překládání básní.

12. Příčina této obliby básnické prósy tkvěla však hlouběji. Chceme-li období tvůrčí činnosti Lutinovovy od roku 1896 označiti jako třetí vývojovou fási, shledáme, že nejen jeho překladatelská práce, ale i jeho původní básnická tvorba stojí ve znamení současného mocného proudu lyrického impresionismu.

Původní básnickou tvorbu prvních dvou zde charakterisovaných období shrnul Lutinov do knihy 'Sedmikrásy' (Holešov 1895). Jest to lyrika i epika bohatě rhytmicky členěná, zvučně rýmovaná,

prosycená básnickými obrazy, ohnivě barevnými, slunečně jiskřivými i lunným svitem promodrávajícími epithety. Básník byl bystrým učněm velkých mistrů české poesie, k nimž přišel však již odkojen krásou lidové písně a pohádky.

Co vytvořil po vydání Sedmikrás, odlišuje se až nápadně. Čtyřletou žeň tohoto období najdeme svezenu do knihy bohaté lyriky, kterou nazval Království Boží na zemi (Nový Jičín 1899). Většina básní psána jest volným veršem, bez určitého metra, verše jsou nerýmovány. K nejsilnějším číslům knihy náleží několik básní v próse. Bude vděčnou úlohou speciální studie vysledovati všechny prvky lyrického impresionismu této knihy z četných čísel, otištěných v Novém Životě, z nichž některé našly útulku až v knize Osudy (Prostějov 1913). Tu je odklon od starší umělecké metody básnickovy přímo hmatatelný.

13. Obdobný vývoj lze zjistiti i v překladatelské tvorbě básnickově. Současně s původní, vysoce příznačnou svojí básní Byla u mne, otiskuje Lutinov překlad z nejnovější německé lyriky, báseň 'Podzim' od Arno Holze:

Písčité pomoří.

Na něm,

osaměn,

dům.

Venku děšť,

já u okna.

Za mnou,

tyktak,

hodiny.

Mé čelo

na sklo.

Nic.

Vše to tam!

Šedo nebe,

šedo moře,

a šedo srdce.^{12.}

Vedle takových stenograficky stručných, náladu bleskovitě vystihujících veršů, překládal Lutinov drobné prósy. Jednu z nich, 'Vzácné setkání' vídeňského básníka Jindřicha Arnošta Kromera,^{13.} doprovází charakteristickými slovy: 'Jaký smysl? Jaký kdo do toho vloží. Nové pojetí Ahasvera. Zhřešil tělesností. Proto byl slab a

^{12.} Nový Život 1, 1896, 75.

^{13.} Nový Život 2, 1897, 222 – 227.

nemohl v sobě zbořit starý chrám. Trestem tělesnosti jest láska k zemi a nemožnost, povznést se nad ni. Otiskujeme to hlavně jako kabinetní kousek moderní práce.¹

Tedy: „Jaký smysl? Jaký kdo do toho vloží.“ V impresionistické tvorbě nejednalo se ovšem o přesné vystižení pojmu, umění to vedlo v nejlepším případě k symbolisování. Tady jsme daleko od klasických skladeb, které tak virtuosně překládal Lutinov v předchozích létech.

14. Jednou ze stěžejních vlastností impresionistického stylu jest bohaté rozvinutí schopností smyslových postřehů. Impresionističtí lyrikové snažili se vše, co je abstraktní a rozumové, oddáliti a oddali se zcela jen dojmům. Proto jsou zrakové i sluchové počítky v jejich básních reprodukovány sytě a přebohatě, proto v jejich plodech nalezneme i vjemy čichové, chuťové a tělové. Mezi dojmy zrakovými jsou to obzvláště počítky barevné, kterých impresionismus užil až k přesycení.

Z této vlastnosti přirozeně vyplývá tvorba nových, svěžích básnických obrazů, projevujících se zejména v útvarech epitheta, metafor a personifikace.

V tomto smyslu znamená tedy třetí období pro Lutinova podstatné obohacení výrazových prostředků, které se pak v dalším vývoji básnickově skutečně uplatňovalo. V tvorbě původní zachoval tvůrčí metodu impresionistickou téměř napořád. V praksi překladatelské veden byl k nové technice, kterou lze charakterisovati jeho čtvrtou a dosud poslední periodu překladatelskou.

15. Lutinov překládal ještě z Petra Altenberga, Conradiho, Storma, Heysea, Liliencrona, Nietzscheho, Lissauera a z řady drobných moderních lyriků. Ale stále zřetelněji jeví se již v prvním desetiletí dvacátého století jeho návrat k starším i novějším mistrům uzavřených forem básnických. Nové období lze sledovati s jistotou od roku 1905, kdy se obírá poesíí Mörike-ovou, Goethovou, Eichendorffovou, Hamerlingovou a kdy si počíná všimati i nové katolické poesie německé, zejména lyriky Marie Herbertové.

Nejlepší své síly věnuje milovanému mistru svých mladických pokusů, Bedřichu Schillerovi. Dráždí ho teď jeho dílo nejen jako katolík, který se podivuje protestantu, píšícímu s pietou o katolickém kultu Eucharistie, ale i jako umělce, vyzbrojeného zkušenostmi dlouhých let usilovné a poctivé práce. Chci charakterisovati překladatelskou metodu Lutinovovu v tomto období na ukázce přeložené ze Schillera a volím k tomu cíli zcela náhodně baladu Norec,¹⁴ poskytující ostatně nepřeborné bohatství básnických krás.

¹⁴. Revue *Archiv* 4, 1916, 303 nn.

16. Zmínil jsem se výše o výhodách, které získal Lutinov z techniky impresionistické. Schillerova balada poskytla mu příležitosti, aby ji využil co nejhojněji. V následujících odstavcích chci analyzovat optické kvality básnických obrazů Schillerových v baladě „Norec“.

Pečlivým vyšetřováním literárního psychologa Karla Groose bylo zjištěno,¹⁵ že Schiller byl vnímavý především pro světelné tóny lesku, třpytu a záře, jichž v jeho poesii jest nápadná převaha, a že podobně jako Dante miloval bodavý lesk magického nebo docela bengálského osvětlení. Ačkoliv ze scenerie balady „Norec“ vyplývá, že záliba Schillerova nemohla se plně projevit, přes to se i v těchto verších najdou epitheta glänzend, funkelnd a sloveso blitzten vedle dvou substantiv světla (das himmlische Licht, im rosigen Licht), v obou případech označujících denní jas.

Z povahy balady vyplývá převaha tónů neutrálních. Balada nesnese jasných barev a jásavých tónů, temná mořská hlubina sama diktuje si přesný výběr barevných odstínů. Jemný umělec užil v ní vedle syté černi hojněji epitheta přechodního tónu temna (finster) a běli s bledostí.

Z pestrých barev užíval Schiller ve své poesii převážně nejnádhernější z barev, červeně všech odstínů, z nichž královský purpur miloval obzvláště. Ačkoliv v naší baladě neměl příležitosti uplatnit tuto zálibu, přece najdeme i v ní růžové světlo, purpurovou hloub a rdící se princeznu.¹⁶

Překlad Lutinovův vystihuje zrakové kvality Schillerových básnických obrazů dokonale.

Sloka 1. Tu zlatý pohár metám v ten slap,
hle, zmizel už, v černá ústa chycen.
Einen goldnen Becher werf ich hinab,
verschlungen schon hat ihn der schwarze Mund. .

5. Vrou vody zpěněné z tmavého lomu.
Entstürzen sie schäumend dem finstern Schosse.

7. Leč konečně uléhá běsnící moc
a černá se rozesmekla
z pěn bílých roklina, zející v noc.
Doch endlich, da legt sich die wilde Gewalt,
und schwarz aus dem weissen Schaum
klafft hinunter ein gährender Spalt.

¹⁵ Karl und Marie Groos, Die optischen Qualitäten in der Lyrik Schillers (Zeitschrift für Aesthetik 4, 1909, 559 – 571).

¹⁶ Z rozboru optických kvalit balady vyplývá: pestré barvy 3, neutrální barvy 11, světla 5, zlato 1.

12. Se hlomozně valí to ze tmavých lomů.
Entstürzt es brüllend dem finstern Schosse.
13. A hle, tu z lůna ponurých vod
se zdvihá cos, jak labuť bílá,
a rámě a zářivá šij dělí brod.
Und sieht aus dem finster flutenden Schoss
da hebet sich's schwanenweiss,
und ein Arm und ein glänzender Nackt wird bloss.
14. A nebeské světlo zdravil.
Und begrüßte das himmlische Licht.
15. Ta v pohár nalévá jiskrná vína.
Die füllt ihn mit funkelndem Wein.
16. Kdo dýchatí může v růžové zářil
Wer da athmet im rosigen Licht!
Co v milosti zastřešlo hrůzou a nocí!
Was sie gnädig bedecken mit Nacht und Grauen.
19. Hloub nachová ještě se tměla.
In purpurner Finsterniss da.
20. Tu hemží se černá, strašlivá změt.
Schwarz wimmelten da, in grausem Gemisch.
26. Tu jinocha uchvátil nebeský sen,
blesk z očí mu počíná křesat,
zří sličnou postat se zardíti jen
a vidí ji blednout a klesat.
Da ergreift's ihm die Seele mit Himmels Gewalt,
und es blitzt aus den Augen ihm kühn,
und er siehet erröten die schöne Gestalt
und sieht sie erbleichen und sinken hin.

Lutinov překládá baladu věrně rozměrem i rýmem originálu, nemohl se vyhnouti místy nepatrným úpravám textu a přidal proto i některá epitheta a obrazy barevné i světelné. Učinil tak vždy a všude s rozvahou pravého umělce, vždy v duchu básnických obrazů originálu, takže přidané prvky nijak neruší barevné a světelné zladění básně.

Jinoch, chystající se skočiti do moře, odpíná opasek skvělý (v originále pouze *den Gürtel*; sloka 4). *z pěn bílých roklina* zející v noci; přidáním tohoto substantiva temnota vodní prohlubně účinně jest sesílena (sloka 7). K číši králově připojuje nadpočetně epitheton *zlatá* (13 a 15). Králův prsten *hrá* v nejdražších

démantů tónech' (23), ač originál nezná tohoto jiskřivého optického obrazu (geschmückt mit dem köstlichsten Edelgestein). Do moře uvržený pohár by zase tu plál' (25). V dlouhé básni tedy šest uchylek, vesměs původní světelný dojem sesilujících.

17. Kdybychom provedli podobný rozbor balady po stránce vjemů zvukových a ostatních skupin básnických obrazů, shledali bychom překlad stejně bezvadným. Takovéto dokonalosti může však dosáti jen umělec uvědoměle pracující. Tajemství techniky Lutinovovy spočívá v tom, že postupuje analyticky. Báseň, kterou chce překládati, rozebere nejdříve do nejjemnějších složek, tak jako hodinář rozebírá hodinový stroj; tím vnikne dokonale v mechanismus básnických obrazů originálu, zjistí důležitá epitheta, určí látkové oblasti obrazů v užitých příměrech, pronikne skladbu metafor a personifikací, přehlédně soustavu účinných básnických figur. Teprve pak může přesně určit, které prvky rozhodují v účinku básně a ty potom tlumočí v obdobných kvalitách mateřského jazyka. Věrným přetlumočením obrazů vystihne však i věrně ducha, náládovost a citovou náplň díla. Pak může ovšem poměrně snáze přikročiti k řešení otázek rytmických a k volbě rýmů. V užití této metody třeba uznati nové a podstatné obohacení překladatelské techniky Lutinovovy.

18. Rekapitulujme: Lutinov jest nejen rozeným básníkem, ale současně i umělecky uvědomělým překladatelem. Vycházejí z theoretických zásad Lva Šolce, žádal po básnickém překladu naprostou přesnost myšlenkového a citového obsahu originálu. Žádal vystižení zvukové kvality rýmů originálu obdobným zvukem češtiny. Překladatel musí dosáti věrnosti překladu tuhou uměleckou prací. Jenom tehdy, kde jazyk nestačí k vystižení původní formy originálu, lze krásu díla napodobit v překladu prosou rytmickou. Vlivem metody impresionistické dospívá k technice přesného rozboru básnických obrazů originálu a věrným jich přetlumočením vystihuje věrně jeho ducha i krásu. To jsou hlavní zásady překladatelské theorie i praxe Lutinovovy.

19. Roku 1917 vybral Lutinov část svých básnických překladů z německé poesie a vydal je v anthologii *Duch Německa*.¹⁷ Výbor pořízen tak, aby z ukázek mistrných výtvorů projevil se duch a charakter Německa, jeho hrdost a tvrdost, jeho hluboký cit, hloubavost a blouznivost, udatnost, mužná zbožnost, úcta k ženě, láska k přírodě a k rodině, obětavost pro vlast. Výbor počíná Klopstockem a končí moderní lyrikou současnou. Je to dílo

¹⁷ Lutinov, *Duch Německa*. Výbor z německé poesie. Světové Obzory, svazek 5 – 9. Stran 149. Cena K 2.–. Praha 1917. Československá tiskárna.

vážného ducha a poctivého uměleckého úsilí celého čtvrtstoletí. Česká literární kritika přijala knihu netečně, někde i odmítavě. Hledala nejčastěji skrovné nedostatky a přehlížela hojně přednosti. Ale to nás nesmí mýlit. To jest již osud všech katolických literátů, najmě Lutinovův. Kdyby kniha byla studována, vyzněly by referáty jistě jinak. Moje stat chce aspoň v hrubých obrysech oceniti část básnickova díla, které mne vždy dojímalo krásnou svojí vytrvalostí a žízni po nových obzorech i oblastech. Především chtěl bych však, aby se našlo hojně pracovníků, kteří by se věnovali studiu podobných speciálních otázek. Výsledky jejich práce byly by nejlepší odpovědí na kritiku povrchní a bagatelisující.

*Dr. Otto Stehlík a Vilém Bitnar:
Z doby Douchovy.*

(Pokračování.)

4. JOSEF DOUCHA FRANTIŠKU DOUCHOVI.

(1836.)

Josef Doucha bratru Františkovi 25. 10. 1836: Josef¹ stále ještě lituje, že nemohl za přítomnosti Františkově v Praze osobně s ním promluvit. Píše mu, aby ho zpravil o změně, která se takřka jistě v jeho poměrech odehrává a též v poměrech Františkových odehrávat se může. Josef obdržel prostřednictvím profesora Svobody² na zvláštní doporučení profesora Zimmermana³ místo vychovatele u rytíře z Neubauerů,⁴ majitele tří krásných

¹ Josef byl mladší bratr Douchův, který rovněž studoval na gymnasiu malostranském a pak filosofii; pro nedostatek hmotných prostředků musil svá studia předčasně přerušiti a hledati místo vychovatelské; při tom studoval soukromě. Ještě mladším bratrem byl Antonín.

² Václav Alois Svoboda (1791 – 1849), český básník katolický, horlivý překladatel Schillera a básníků latinských, přítel Jungmannův a Markův, člen literární družiny Hankovy. V říjnu 1821 stal se profesorem klasických jazyků na gymnasiu malostranském, kde pobyl až do své smrti. Byl učitelem Františka Douchy i jeho bratra Josefa. Svých velikých známostí v pražské společnosti využil k podpoře svých žáků a k účelům humanitním.

³ Jan Václav Zimmermann (1788 – 1836), křížovník s červenou hvězdou, skriptor universitní knihovny v Praze a censor českých knih, byl spisovatelem z družiny Hankovy, stýkal se s profesorem Svobodou a s celou vynikající pražskou společností.

⁴ Míněn jest tu vlastně Jan Norbert rytíř z Neuberka (1796 až 1859), majitel velkostatku Čejtic v mladoboleslavském kraji. Byl to vynikající český vlastenec a badatel v archeologii, který daroval knihovně českého Musea více než tisíc vzácných spisů. Hledal vychovatele pro svého jediného syna Jana Eduarda (1834 – 1892), který rovněž odkázal bohaté své sbírky pražskému Umělecko-průmyslovému museu.

statků v kraji mladoboleslavském. Místo je tak dalece jisté, že mu Svoboda řekl, aby měl připravenou garderobu, až se příležitost dostaví, a tázal se ho, zdali přiveze s sebou přeriny a kterak si to hodlá zařídití stran dalších studií. Josef chce soukromě pokračovati ve svých studiích, má již žádost o povolení k tomu připravenou, kterou v den svého odjezdu, počátkem listopadu chystaného, odevzdá ředitelství k dalšímu řízení u gubernia. Povolení obdrží. Měl by 300 zlatých C. M. kromě stravy a k vyučování jednoho rhetora a jednoho principistu. Konkurs v humaniích již letos prodělal. Doufá, že takto bude moci zlepšiti poměry své i rodičů. Myslí, že i k Františkovi může pronésti proklamaci, jak následuje: Kníže Švarcenberg,⁵ majitel Vorlíku, hledá duchovního, francouzsky znalého, za vychovatele pro svého ještě nedospělého syna. Josef dozvěděl se to od syna knížecího dvorního rady Hirschmanna,⁶ ihned si vzpomněl na bratra, myslí, že obnos jednoho tisíce zlatých C. M. jest přijatelný. Doporučil bratra tak vřele dotyčnému synovi, stavovskému úředníku, že ho požádal, aby mu napsal Františkovo jméno. Josef dodal ještě, že dvorní rada může se o bratrovi informovati u rektora v semináři, že je kaplanem v Petrovicích, blízko Vorlíka, a že též s této strany lze očekávati nejlepší doporučení; připsal k bratrovu jménu, že se doporučuje za vychovatele znalostí francouzsky, anglicky, vlastiny a češtiny kromě pedagogických znalostí. U knížete jest již vychovatel, ale není knězem a nezná francouzsky, takže bude propuštěn. Josef radí bratrovi, aby se přičinil se své strany dle možnosti a vyhnal si všechny vrtochy z hlavy. Také on není pevným rhetorem a přece přijal vychovatelské místo. Radí, aby se informoval u zámeckého kaplana na Vorlíku, jak se věc ještě dále má, a požádal jej, aby ho také dvornímu radovi Hirschmannovi doporučil. Syn dvorního rady nemohl mu více sdělití, ježto panstvo je na venku. Cedulku má dvorní rada a pokud by záleželo na něm a na prostřednictví jeho syna, zajisté by nebyl nikdo jiný vybrán, než František. Ať

⁵ Karel kníže ze Schwarzenberka (1802 – 1858) pojal za choť Josefínu hraběnku Vratislavovou z Mitrovic, která mu porodila syna Karla (1824 – 1904). Tohoto prince, tehdy dvanáctiletého, měl Doucha vychovávat. Je to známý spolupracovník hraběte Jindřicha z Martinic, hraběte Lva Thuna, Palackého a Riegra, obránce českého státního práva, jehož výrok o hájení práv koruny české až do těch hrdel a statků stal se historickým; byl citěním i smýšlením upřímný Čech, podporoval českou literaturu, začal se čestným členem České Akademie. Doucha se o místo skutečně zajímal, ale necítě se dosti zdráv, upustil od něho.

⁶ Hirschmann, knížecí dvorní rada schwarzenberský, regent knížecích panství, Němec, jinak nevýznamný.

hledá na Vorlíku a kdekoliv jinde někoho, kdo by ho mohl podporovati, snad vikáře a jiné. Nemusí to ani před panem farářem zatajovati. Radí mu, aby v té věci dopsal dvornímu radovi a rektorovi semináře. Radovi v tom smyslu, že se od Josefa prostřednictvím radova syna dozvěděl, že kníže hledá vychovatele popsaných kvalit a že se zaň nabízí, opíraje se o doporučení vikáře a zámeckého kaplana. Tento dvornímu radovi určený dopis ať adresuje jeho synovi, stavovskému úředníkovi, s výkladem všeho, co se od Josefa dozvěděl a s vynecháním všech pochybností, ať mu poděkuje za jeho dobrotu, ať se ukáže uznalým a požádá, aby dopis svému otci odevzdal. Neprospěje-li to vše, tedy to neuškodí, beztoho asi František mnoho na práci nemá. Ať se ve svém dopisu radovi zmíní, že ho rektor co nejlépe doporučí. Josef sděluje, že kdyby byl již pryč, převezme jeho místo bratr Antonín. — Douškou připsáno, že kníže chce duchovního proto, aby ho jednou mohl na svých panstvích zapatřiti. — Dopis psán německy; adresa zachována; český překlad bez poznámek otištěn Dr. Ot. Stehlíkem (Nový Věk 7, 1914, č. 47).

5. MUDR. WEYER DOUCHOVI.

(1838.)

Weyer Douchovi 11. 1. 1838: posílá mu vyžádané vysvědčení lékařské, které Doucha potřebuje pro krajského fysika v Berouně; vedle užívaných kapek doporučuje mu ještě zasílané prášky; poroučí se slečně Toni a farářovi. — Dopis psán jest německy; adresa zachována; formát kvartový; dopis označen číslem 230, připsaným modrým inkoustem; pečeť po obou stranách, dole i nahoře jest porušena.

Hochwürdiger Herr! Ihrem Wunsche gemäss, überschicke ich Ihnen das Zeugnis, und hoffe, dass es ohne Anstand vom H(errn) Berauner Kreisphysikus Dr. Schirmer wird bestätigt werden; wenn Sie ihm die Ursache Ihres Selbsterscheinens in Prag schriftlich angegeben werden, ein Brief an denselben von mir wäre sehr überflüssig. In dem Zeugnisse führe ich die Zeit der Heildauer Ihrer Krankheit nicht bestimmt an, wie Sie es auf ein Jahr wünschten, weil⁷ sich so etwas bei einer chronischen Krankheit vom Arzte nicht mit Bestimmtheit angeben lässt. Nebst den Tropfen, die Sie schon einnehmen empfehle ich Ihnen noch folgendes Pulver zwei des Tags zu nehmen. Empfehlen Sie mich der Frl.

⁷. Odtud psán jest text na druhé stránce dopisu; adresa napsána na stránce čtvrté.

Toni⁸ und dem Herrn Pfarrer und lassen Sie bald wieder Etwas über Ihren Zustand wissen Ihrem stets dienstfertigen Med. Dr. Weyer. – Mühlhausen,⁹ den 11. Jänner 1838.

Adressa: Sr. Hochwürden dem Herrn Herrn Franz Doucha, würdigsten Kaplan in Petrowitz.

6. MUDR. WEYER DOUCHOVI.

(1838.)

Weyer Douchovi 16. 1. 1838: honorář za léčení necht určí sám Doucha; poroučí se farským jako obyčejně. – Dopis psán jest německy; adresa zachována na čtvrté stránce; dopis označen číslem 231, připsaným modrým inkoustem; pečeť po obou stranách, dole i nahoře jest porušena.

Hochwürdiger Herr! Mich zu honorieren, sei Ihnen überlassen, denn es ist nie meine Gewohnheit so etwas selbst zu bestimmen. Ich wünsche Ihnen baldige Genesung und Wiederkehr in Ihre Station vom ganzen Herzen, und hoffe, dass Sie sich noch öfters an mich erinnern, um was Sie ersucht Ihr stets dienstfertiger Freund Dr. Weyer. Den 16. Jänner 1838. – Meine Empfehlungen wie gewöhnlich.

Adressa: Sr. Hochwürden Herrn Herrn P. F. Doucha, würdigsten Kaplan in Petrowitz.

7. VOJTĚCH HRON DOUCHOVI.

(1838.)

Hron Douchovi 24. 1. 1838: Hron¹⁰ oznamuje Douchovi, že jeho dopis byl mu doručen opožděně; lituje neblahého stavu Douchova a líčí trudné poměry deficientů, k nimž on sám též náleží; nabádá ho k zachovávání klidu, k ochraně před nastuzením a k naprostému šetření mluvicích orgánů; dává mu obšírné rady, jak má konsistoř požádati o přeložení do deficiencie; těší se, že si v Praze o věci často ještě oba pohovoří. – Dopis psán německy; adresa není zachována; dopis označen číslem 80, připsaným modrým inkoustem.

8. Slečna Toni byla hospodyní faráře Butala v Petrovicích.

9. Dr. Weyer byl lékařem v Milevsku.

10. Vojtěch Hron, kněz deficient, žijící v Praze a český spisovatel katolický v oboru bohosloví pastýřského (O oddavkách na smrtelném loži) a dogmatik (O neporušeném panenství blahoslavené Rodičky Boží Marie Panny), spolupracovník 'Časopisu katolického duchovenstva'. Náležel k důvěrnějším přátelům Douchovým, s nimž i později udržoval styky literární. Znal i faráře Butala a občany petrovické.

Prag, den 24. Jänner 1838. Schätzbarster Freund! Ihr Brief¹¹ scheint sich auf der Post verspätet zu haben; diesem Umstande dürfte ich es zu danken haben, dass mich Ihre liebe Schwester¹² mit Ihrem Besuche beehrte, durch welche Sie auch bereits das Wesentlichste erfahren haben werden, was Sie durch mich zu erfahren wünschen. Nur thut es mir leid, dass es gerade ein so trauriger Dienst sein muss, der mir die erste Gelegenheit verschafft, Ihnen meine theilnehmende Freundschaft zu beweisen. Traurig ist das Loos eines jeden Defizienten, und zwar um so trauriger, je eifriger seine Seele brannte, im Weinberge des Herrn zu arbeiten. Denn nicht bloss das muss ihn schmerzen, dass er meist mit Noth und Elend zu kämpfen hat; sondern noch mehr als diess muss ihn die Scheiterung aller Lebenshoffnungen und der berufslose Müsiggang niederbeugen. Gebe Gott dass dieser Ihr Zustand nicht lange währe, und einen erfreulichen Ausgang nehme. Was mich anbelangt, so kann ich Gott danken, dass mein Loos eine so günstige Wendung nahm. Mein Beispiel möge Sie mit der frohen Zuversicht erfüllen, dass es mit Gottes Beistand auch Ihnen besser ergehen werde. Soviel mir Ihr eigener Brief und die Nachrichten des P. Schischka¹³ über Ihren Krankheitszustand Aufschluss gewähren, ist Ruhe conditio sine qua non Ihrer womöglichen Heilung – Ruhe der Sprachorgane und Sicherheit vor jeder Verkühlung wird Sie bald weiter bringen, als alle Arzneien. Darum haben Sie wohl Sich berathen, dass Sie um (den) Defizientengehalt einschreiten... (Zde dává Hron Douchovi rady o žádosti ke konsistoři, přílohách, udělení, vyplácení atd., textem skoro na dvou stránkách. 'Upozorňuje ho na dlouhé protahování), darum reichen Sie sobald als möglich ein, sonst bekommt Ihre Kassa die Auszehrung. (Upozorňuje ho na rozdíl, kdo má protekci a kdo ne a o sobě píše, že musí podat doklady), um zu überzeugen, dass ich kein blosser Vagabund bin, sondern ärztliche Hilfe gewissenhaft gebraucht habe. (Po vysvětlení pokračuje dále:) Da Sie nach Prag zu gehen gedenken, so hoffe ich Sie zu sehen, dann wollen wir über dieses Capitel mehr plaudern und uns wechselseitig trösten. Kommen Sie, nur aber verwahren Sie Sich gut auf dem Wege; jede Verkühlung ist für Sie gefährlich. Empfehlen Sie mich bestens Ihrem Herrn Pfarrer und sonstigen Bekannten: mit der frohen Hoffnung Sie bald zu sehen verbleibe ich Ihr ergebener Freund Adalb(ert) Hron. (Pokračování.)

11. Dopis Douchův, psaný Hronovi v lednu z Petrovic, se nezachoval.

12. Barbora Douchová, mladší sestra Františkova.

13. Páter Šiška, přítel Douchův, kněz blíže neznámý.

Vilém Bitnar:
Principy psychologické stylistiky.

V úvodním programovém článku „Nedostatky české literatury katolické“ zmínil jsem se již zcela stručně o nutnosti rukověti vědecké stylistiky, na jejímž základě měla by se odborně zpracovati obsáhlá látka české tvorby literární.

1. Česká literatura estetická obsahuje několik pokusů o rukověť stylistiky, chová v polozapadlých a pozapomenutých časopisech mnohou stat, v níž monograficky řešeny jsou různé speciální otázky stylistické. Rozbor celé této literatury ukáže jednou, kterak většina těchto prací opírá se o prameny příliš zastaralé, kterak ohání se terminologií nejasněnou a pomíchanou, kterak v oblast vlastní stylistiky vnáší živly z jiných disciplín literární vědy. Potřeba přesné, vědecky založené, o nejmodernější badání opřené stylistiky jest naléhavá a tvoří jednu z vážných mezer české literatury vůbec.

Poukázal jsem již jinde, kterak se u nás množí hlasy o potřebě vědeckého studia poetiky a stylistiky, kterak se živě pocituje jeho nedostatek i v kruzích, které jsou součástí nejoficielnější české literatury, v kruzích disponujících četnými vyškolenými pracovníky, hojnými listy a orgány, universitními stolicemi a fondy k podpoře literárního studia.¹ Citoval jsem tam hlasy vynikajícího českého literárního kritika F. X. Šaldy, vynikajícího básníka S. K. Neumanna a vynikajícího literárního historika Arne Nováka.

Šalda požaduje po literárním kritiku přesné, přímo rubrikové klasifikace stylových prvků básnickových děl. Má-li býti styl básníkův analysován přesně metodicky, je třeba všimnouti si jeho slovníku popisem, počtem, utříděním slov, srovnáním jich s jinými autory, zjištěním, která slova mu scházejí, které důležité pomysly

¹ Vilém Bitnar, Rukověť vědecké poetiky. Věstník Společnosti Cyrilometodějské 2, 1918, 1 – 4.

nejsou u něho vysloveny; je třeba všimnouti si syntaxe básnickovy, tedy jednoho z nejdůležitějších pojmů stylistických; je třeba studovati trópy a figury básnickovy, ony spojovací mosty, jež vedou od ryze filologické analýsy díla k psychologickému výkladu, jež nám ukazují duševní, obrazotvorný mechanismus básníkův; je třeba strážlivě klasifikovati metafory básnickovy, aby kritik mohl vyplouti z mlžin abstraktní fraseologie a libovolných odhadů a chytiti se na pevnině průkaznosti; je třeba utřídití sebraný materiál faktů, detailů, dokumentů, vésti z něho závěry řádně opřené a zdůvodněné. Literární kritik musí podati takřka topografii a geografii básnického mozku, fungující složky stroje básnického a vzájemné jich zapětí musí býti demonstrovány ad oculos. K tomu cíli musí si literární kritik ovšem propracovati pevný a spolehlivý podklad pro filologickou a estetickou kritiku básnických děl. K takové práci jest ovšem třeba osvojiti si základní správné poznatky o slovné obraznosti básnické, základní poznatky z psychologie tvorby slovné, z vědecké stylistiky. Šalda tedy zdůrazňuje při studiu básnických děl nutnost podrobné vědecké práce a důsledkem jeho požadavku nepřímo jest vypracování nezbytných pomůcek badatelských, především vědeckého kodexu stylistiky.

V tomto oboru musíme se chopiti práce ihned a důkladně. Potřebujeme katolických kritiků, protože díla našich básníků jsou oficiální kritikou přezírána nebo posuzována odmítavě. Válečná léta přinesla nečekaný rozkvět české poesie katolické, která se objevuje v listech, revuích i v četných publikacích knižních. Devadesátá léta uplynulého století vykazují družinu básnickou, jejíž dílo až dosud čeká na kritické zhodnocení. Rovněž tak díla básnických družin prvního patnáctiletí tohoto století. Práce kritické v starších obdobích vůbec jsme se takřka nedotkli. A to je pouze jedno pole pracovní. Neboť čeká na nás kritické probádání celé, i mimokatolické, poesie a beletrie české se stanoviska křesťanského, neboť voláme právem po katolicky hodnotících dějinách celé české literatury. Nuže, takového díla nelze napsati bez přípravných prací literární kritiky. Řada lidí, kteří se spojí k napsání takového díla, musí se opřít o jednotný základ pro hodnocení všech literárních zjevů.

2. Lze ovšem namítnouti, že každý, kdo se odhodlá vážně k takové přesné kritické práci, dovede si již nalézt sám i vhodných pomůcek teoretických. Avšak takových pomůcek je celá záplava a vybrati si pravou může se poštěstiti teprve po dlouhém probírání se materiálem málo užitečným. Bude-li hledati každý náš pracovník zvlášť, ztratí se tím mnoho vzácného času. Tady bude třeba pořídit si vlastní českou rukověť, zbudovanou s použitím

nejlepší literatury cizí, rukověť, která by vyrostla z výsledků nejmodernějšího badání odborného v literaturách světových.

Z mnohých vynikajících děl o stylistice, která jsem měl příležitost studovati, vyniká přesností a obdivuhodnou důsledností, zvláště krásné dílo Arnošta Elstera.

Ernst Elster, profesor literární historie na universitě v Marburgu, předsevzal si vypracovati soustavné a zevrubné dílo o základech vědy literární vůbec, vydal až dosud dva svazky o pěti kapitolách, z nichž pátá, vydaná v samostatném svazku, jedná o stylistice.²

3. Elsterovo dílo zasáhlo rozhodujícím způsobem i do starého vědeckého sporu mezi filologií a literární historií, z nichž jedna věda druhou časem přímo odmítala, v nejlepším případě pak přely se obě o to, mají-li se osamostatniti, nebo jíti společnou cestou a vzájemně se doplňovati. Ve znamení tohoto principu psáno jest dílo Elsterovo. Elster spojuje oba momenty, literárně historický i filologický. Jeho dílo podává vedle kapitol estetických i kapitoly ryze filologické. Vedle toho má nesporný význam i v tom, že je to první soustavný pokus, kterým se úkol literární historie vymezuje, a proto jest vzácnou pomůckou pro literárního historika vůbec. Úkol literární historie dle Elstera rozpadá se ve dvě hlavní části: v analysu daných fakt a v historickou syntesu menšího nebo většího počtu analysovaných zjevů. Analýsa týká se dílem obsahu básnických děl, dílem jejich formy. Analýsa obsahová děje se podle moderní psychologie speciálně dle badání Viléma Wundta, s jehož poznatky psychologickými lze dojiti takové exaktnosti, jako v kterémkoliv jiném sebe přísnějším oboru vědeckém. Povinností literárního historika jest podati básníkovu psychologii, tedy vytěžiti z uměleckého díla vše, čím lze obohatiti opětně psychologii samu, jak to požadoval již geniální Emil Hennequin. Analýsa formová má přihlížeti k stylu, syntaxi, tvarům a metrice. Synthesa stanoviti má vztah literární historie k životu a historii kulturní, má určití cíl a mez literární historie srovnávací. Z analysy a syntesy vyplyne kritický soud.³

V prvním svazku svého monumentálně založeného díla jedná Elster o poetickém pojetí života, které spočívá v tom, odhadnouti jeho hodnotu citovou. Jako pro myšlení logické, tak také pro cit lze stanoviti normy, které udávají, jaké má míti vlast-

² Ernst Elster, *Prinzipien der Literaturwissenschaft*. Svazek první, Halle 1897. Svazek druhý, Halle 1911. Nakladatel Max Niemeyer.

³ Srovnej Jan Krejčí, *Nová nauka literárně historická*. Obzor literární a umělecký 1, 1899, 105–108. V studii podává Krejčí rozbor prvního svazku díla Elsterova.

nosti a kterak jeho obsah a forma mají býti uhájeny. Citové normy jsou dle Elstera tyto: norma poetické významnosti, norma střídání a stupňování kontrastu, norma harmonie obsahu citového, norma poetického odstiňování citů, norma časového, národního a lidového obsahu, norma životní pravdivosti, norma jednoty. Další kapitoly prvního svazku věnovány jsou psychologii básníkův a jednájí o otázkách psychologických, o fantasii, rozumu, talentu, genu, o affektech, vášni, temperamentu, o sebecitu, soucitu, o citu společenském, o citu náboženském, o zásadách ethických, o pojmu viny, o osudu, o svědomí, cti a charakteru, o pojmech estetických, jako jsou krásno, vznešeno, tragické, komické, humor, a konečně o estetických formách apercepčních. Kapitola čtvrtá jest věnována filologii a obsahuje stati o hláskosloví a tvarosloví.

4. Druhý svazek díla obsahuje jedinou kapitolu pátou, jednájící o stylistice. O této kapitole chci v tomto článku podrobně referovati.

Učení o stylu zařazuje Elster do obsáhlého celku literárně-vědecké nauky o principech či zásadách. Této nauce jest rozřešiti dvojitou úlohu: především podrobnou psychologickou a estetickou analysou vyšetřiti charakteristické vlastnosti literárních plodů; za druhé zjistiti a určiti, jakým způsobem daly by se obsáhlou analysou získané detailní výtěžky synthetickou úvahou zhodnotiti, zpracovati a posléze v shrnujícím historickém přehledu vyložiti a vysvětliti.

Tímto určením cíle zařadil Elster stylistiku jakožto vědeckou disciplinu do soustavy věd literárních a zároveň vytkl hluboký rozdíl mezi stylistikou starou a moderní.

5. Starší stylistika, opírající se o učebnice řecké a římské, jmenovitě o nauku Quintilianovu, snažila se poskytnouti svým žákům poučného návodu, jak by mohli svůj vlastní styl pěstovati a zlepšiti. Sledovala tedy cíle praktického vzdělávání. Chtěla vštípití metodu, kterak by vzdělaný člověk dovedl přemoci obtíže výrazových prostředků řeči a jak by je mohl snáze ovládati i stupňovati.

*6. Elster tento cíl starší stylistiky nesleduje. Zajisté spatřuje i on v stylistice, právě tak jako v celé nauce o principech vědy literární, jednu z věd užitých (*angewandte Wissenschaft*), ale použitím této vědy chce dospěti k cíli zcela odlišnému: uměním daný vzor stylu chce pochopiti v pravé jeho podstatě a oceniti jej. Získá-li při tom vlastní styl kohokoliv, jest to sice vítaný vedlejší užitek, nikoliv však vlastní cíl práce.

7. Elsterova snaha usiluje podati system, to jest organicky

učleněný celkový obraz stylistiky, při čemž se předem vzdává úmyslu, podati poučky této vědy v dokonalé a vyčerpávající úplnosti. Vždyť i učenec nejširšího rozhledu opomene mnohé stránky, která v praktickém vyšetřování literárního díla může mít značný význam. Elster, vynasnažil se však podati takový celkový přehled látky, aby se všechny pozdější výsledky detailního badání pohodlně daly do něho zařaditi.

8. Vlastnímu vědeckému vyšetřování předeseílá Elster přesné ozřejmění pojmu styl. I připomíná si nejprvé, že nezřídka právě dějiny významu některého slova uvedly pozorovatele přímo k cíli.

Může i etymologie slova styl prokázati badateli užitečných služeb? Elster na tuto otázku odpovídá záporně. Slovo styl teprve průběhem doby a to zejména v posledních stoletích obmyšleno bylo oním bohatým obsahem, kterým se dnes právem honosí. Neboť slovo styl vzniklo původně z latinského stilus a značilo pisadlo. Později rozšířil se pojem slova i k označení toho, co bylo pisadlem napsáno, posléze pak dospělo se k odstínění způsobu psaní.

Slovem styl zdůrazňováno bylo tedy v době, kdy se jeho estetický význam byl již uplatnil, nejprve jen umělecké vypracování řeči. Nedospělo se ještě k obsahu pojmu, jak je nám běžný nyní, kdy jej přenášíme i na jiné umělecké činnosti lidského ducha.

9. O podstatě věci nevykládá etymologie slova styl ničeho. Elster spíše žasne, že se tak důležitá a tak nekonečně dlouho se rozvíjející myšlenková činnost lidského ducha mohla spojovati se slůvkem tak bezvýznamným a neškodným. Dnes slovem styl rozumíme obsah pojmu, značícího pobídku k neúnavně hloubavé práci, obsah pojmu, který Buffona přiměl k výroku *Le style c'est l'homme même*, jaký člověk taký sloh, obsahujícímu velmi mnoho správného postřehování. Přes to jest tento slavný výrok obohacen o nový význam, který bývá zpravidla opomíjen a který ani Buffon sám snad ještě plně nechápal. Chtěl-li on říci, že v stylu člověka projevuje se jeho celý duchovní charakter, připojujeme dnes ještě, že smíme o stylu mluvit jen tehdy, postřehujeme-li v díle činnost člověka. Při hodnocení stylu nějakého útvaru musíme tedy vždy předpokládati činnost lidského ducha. Neboť příroda nemá stylu. Krajina, strom, květ, krystal, vodopád, hvězda mají sice určité formy, ale nemají stylu. O stylu krajiny nebo jiného přírodního útvaru lze mluvit jen tehdy, chceme-li charakterisovat umělecké využitkování předmětu.

Z předchozího tedy vyplývá, že pojem stylu náleží také do psychologie, i nutno proto básnický výtvar analysovat nejen

esteticky, nýbrž i psychologicky, aby bylo lze vyšetřiti jeho charakteristické vlastnosti a od nich postoupiti k charakterisování básníka.

Výše uvedené pokusy o definování pojmu stylu nepřibližují však k cíli. Elster míní, že obsah pojmu styl nejspíše vystihne, použije-li metody vylučovací a tím způsobem odliší jej od pojmů příbuzných i protivných.

10. Pojem stylu bývá sblížován s pojmem formy básnického díla. Obsah těchto dvou pojmů však se nekryje. V estetice mluvíme i o formách zjevů přírodních a přece příroda nemá stylu, jak již bylo dovozeno.

Pojem formy básnického díla jest sám o sobě z nejobtížnějších a nejsložitějších, které se v estetice vyskytují. Elster proto nejprve snaží se přesně zjistiti obsah pojmu formy tím způsobem, že ho odlišuje od stejně důležitého pojmu básnické látky. Pojem látky vykládá postupným zjišťováním, co v něm obsaženo není a vytýká čtyry znaky, jichž postrádá látka díla u přirovnání s dílem, rozpučevším v dokonalou formu.

11. Předně jest pouhou látkou vše, co v sobě chová nerozvinuté ještě možnosti estetických účínů. V druhém případě básnická látka jest pouhou surovou a neuspořádanou hmotou, ale obsahuje všechny prvky, potřebné ke kompozici uměleckého díla. Po třetí lze za básnickou látku považovati vše, na čem se tvůrčí činnost básníka dosud viditelně neuplatnila. Ve čtvrtém případě může býti básnickou látkou i celý výplod umělcovy duše, pokud jest v ní pouze navržen, ale neproveden.

Elster se táže, zdali tyto čtyry negace lze ve vhodném přetvoření užiti i k určení estetického pojmu formy? Rozvinutí všech utajených možností estetických účínů látkového motivu; seskupení látkových prvků kolem ústředního motivu; kompoziční přetvoření daného námětu; vtělení básnické vidiny v slovesný útvar; tyto čtyry kladné protivy výše uvedených nedostatků básnické látky zdaž necharakterisují právě estetický pojem formy básnického díla? Není výtvar tímto činnostmi uskutečněný správně a účelně označen jako forma básnického díla?

Elster připouští, že na tuto otázku bývá velmi často přisvědčováno, že tak zvaná formalistická estetika má jen tehdy jakési oprávnění, pojímá-li formu právě v tomto širokém smyslu. Sám však chová vážné pochybnosti vůči této terminologii; neboť pojem, který jsme si vytvořili kladným přehodnocením negativních vlastností látky, předpokládá velmi podstatné vnitřní přeměny předmětu; nezahrnuje pouze jeho vnější zjev, nýbrž především různé obměňující duševní procesy, které vnější zjev

předmětu teprve vyvolávají a podmiňují. A forma jest přece výhradně jen vnějším zjevem předmětu. Elster proto rozhodně odmítá terminologii estetiky formalistické, ježto zavádí k nejasnostem a omylům, a se stanoviska literární estetiky psychologické zavrhuje estetický pojem formy jakožto pouhý opak estetického pojmu látky:

12. Prospěšněji lze však vyšetřovati vzájemný poměr estetických pojmů formy a obsahu (Inhalt) básnického díla. Elster zdůrazňuje, že látka básnického díla a jeho obsah nejsou pojmy totožné. Pro přesné rozlišení obou pojmů jest směrodatnou okolnost, že at již mluvíme o látce nebo o obsahu básnického díla, vždy si při tom odmyslíme jeho formu. Předmět, který odloučením formy vznikne, jest v obou případech rozličný: látka díla jest cosi předem již existujícího, obsah díla nelze si však vůbec jinak představití než jako výsledek přetvářející a vytvářející činnosti lidského ducha. Duševními pochody, jimiž zvolenou látku modeluje, zplodí básník často podstatně nové obsahy svého díla. Jestliže tedy celkový obsah básnického díla aspoň částečně vzniká teprve přetvářející prací básníkovou, nemůže býti již předem celý v samotné látce obsažen, čímž je prokázáno, že látka a obsah básnického díla nejsou pojmy identické.⁴

Avšak také k pojmu obsahu tvoří pojem formy logickou protivu. Forma jest výslovně zjev vnější, látka a obsah zjevy vnitřní. Látka, obsah a forma básnického díla jsou pojmy vzájemně na sobě závislé, ale odlišné. Každé jiné pojmání vnáší do stylistiky zmatek.

Uvědomiv si takto výsoce důležitý rozdíl pojmů látky, obsahu a formy básnického díla, vrací se Elster k původní otázce, co jest tedy vlastně styl? Předchozí vyšetřování přiblížilo jej značně k zodpovědění této obtížné otázky.

13. Elster právě ony čtyry negace, které mu posloužily k určení pojmu látky básnického díla, používá nyní přímo k charakterisování pojmu styl a prohlašuje, že všechno to, co schází pouhé látce básnického díla, všechno, co vytvářející a přetvářející činnost básníkovy z látky činí obsahově i formově, to vše úhrnem že jest obsahem estetického pojmu styl.

14. Tím ovšem Elster zdůrazňuje v důsledcích svých výsoce důležitý fakt, že pojem stylu zahrnuje v sobě nejen formu díla, tedy vnější, povrchový zjev estetického útvaru, nýbrž že vnika až

⁴ Viz tuto partii podrobně propracovánu v studii: Miloš Babor, *Látka, obsah a forma básnického díla. Příspěvek k psychologické stylistice*. (Archiv literární 1, 1918, 24 – 28).

k jeho nejvnitřnějšímu jádru, že se tedy projevuje i v nejrozmanitějších vlastnostech obsahu. Náleží tedy k podstatě stylu, že všechno, čeho se chopí, vypučí květem, uzraje plodem v určitý vnější útvar; že útvar, který jest pouze myšlený, živoucí podoby ještě postrádající, nemá dosud stylu; že však tato vnější forma sama o sobě není také ještě stylem, že k stylu básnického díla třeba připočísti též všechny obsahy, kterými básník v mezích dané látky projevuje svou duševní samorostlost.

Jinými slovy: stylistika není pouhou vědou formalistní, nýbrž obsáhá vedle schopnosti básnické tvorby, tvorebnosti (*Gestaltungskraft*), také způsob pojmání tvůrčího lidského ducha.

15. Stěžejní vlastností všech stylistických útvarů jest jednotnost jejich stylu. Dílo, jehož estetický charakter mění se bezplánovitě, jest nestylové. Při vytváření stylového díla musí básník míti na zřeteli jednu ústřední představu. Této centrální představě musí se podříditi všechny odlišující, přetvářující a rozvíjející činnosti, které básník v zvolené látce provádí, ona musí rozhodovati i při volbě jednotlivých sebe nepatrnějších výrazových prostředků.

Jestliže básník tvoří epos komické nebo tragedii, musí celkové pojetí obsahu i výrazové prostředky souhlasiti s charakterem těchto estetických útvarů. Přes to Shakespeare zhusta ve svých tragediích vystřídává scény tragické s komickými, aniž by tím porušil jednotného charakteru díla. Uvnitř většího útvaru básnického mohou jednotlivé části stylistické projevovati rozličné charaktery, ale v charakteru jedné každé části líčení nelze již strpěti bezplánovitého měnění.

Elster snaží se dokázati oprávněnost a potřebu takovéto normy jednoty stylové. Rozhodujícím faktorem veškeré estetické činnosti, budiž ona již vnímací nebo tvořící, jest cit. Elster výslovně připomíná, že nemyslí jen na prudká, překypující hnutí mysli či affekty, ale že také tiché, duší jen mírně zachvívající city, jichž si často sotva uvědomujeme, nutno vzíti v úvahu. City, které v nás jsou vzbuzeny při vnímání a chápání uměleckého díla, nebo vůbec při každém uměleckém aktu, složeny jsou vždy z četných prvků útvarných. Nejrozmanitější obsahy a formy uměleckého díla sjednocují se k výstavbě celkového účinku, povšechné nálady, která celý estetický akt ovládne. Tato výstavba účinku citového byla by však potlačována a seslabována, kdyby úvarové prvky (*Theilgebilde*) díla vzpíraly se sjednocení, nebo kdyby je vespolek přímo rušily.

Požadavek jednoty stylu, který Elster v své stylistice uplat-

ňuje, jest odůvodněn vůdčí myšlenkou, která všechna vědecká vyšetřování jako díla posléze určuje: že v estetickém chování (*Verhalten*) převládá cit jakožto faktor rozhodující, a že otázka, které představové formy mají býti pokládány za estetické, závisí vždy od rozhodnutí citového.

16. Elster nyní již bez námahy zodpovídává svou původně nadhozenou otázku: Co jest styl? A podává definici: Styl jest souhrn výrazových prostředků básnického díla, jednotný ráz díla vyvolávajících, v nichž se projevuje estetické pojetí i tvorebnost básníkov⁵.

Obsah této definice nepotřebuje po tom, co bylo dříve řečeno, dalšího objasnění. Elster však přes to neustává o otázce stylu badati a toutéž metodou, jakou se snažil obsah pojmu styl vyvoditi tím, že ho od obsahu příbuzného pojmu odlišil, pokouší se ho dále ještě ostřeji osvětliti.

17. S pojmem stylu nezřídka bývá zaměňován pojem techniky básnického díla a Elster tedy neváhá pozdržeti se i u tohoto pojmu, aby jeho obsah i jeho poměr k stylu přesně určil.

Při slově technika básnického výtvaru myslívá se právě tak jako při slově styl na tvůrčí metodu básníkovu, spíše však vždy na její zevnější stránku než při stylu. Technika pozůstává v souhrnu vědomě prováděných dovedností a kombinací básníka, jenž si jimi svojí práci ulehčuje. Naproti tomu styl nebývá vždycky pouhým výsledkem takového uvědomělého procesu, naopak prýští nezřídka z temných, podvědomých hloubí básníkov⁶ ducha.

Při slově technika myslívá se mnohem spíše na všeobecnější úpravu dané látky, jako je třeba seskupování větších částí díla, na účinnou výstavbu jednání dramatu, na propracování a spojení jednotlivých scén a odstavců jednání, na směsování tak zvaných žvlů poesie (*Elemente der Poesie*), tedy žvlů vypravujících, popisujících, dramatických, lyrických a reflexivních, na způsob použití a vypracování monologu a dialogu, na provedení prostředí, vykreslení charakterů a podobně, zkrátka na všechny ty praktiky, jimiž se básnická látka dle určité, promyšlené a vyzkoušené metody zhruba upravuje. Proto lze o básnické technice pojednávat s prospěchem ve vědě o druzích poesie (*Gattung der Poesie*), kdežto nejdůležitější vlastnosti stylu nejsou nikterak odvisly od příslušnosti básnického díla k tomu či onomu literárnímu druhu a projednává se o nich proto ve všeobecné části literární vědy.

⁵ „Stil ist die Summe der einheitlich geregelten Ausdrucksmittel eines Werkes, in denen sich die ästhetische Auffassung und Gestaltungskraft eines Schaffenden kundgibt.“ (Elster, *Stilistik*, str. 8.)

V básnické technice spatřuje Elster zevnější, ve stylu básnického díla hluboce vnitřnou metodu tvůrčího básníka. Stylem díla vyjádřen jest jeho stvořitel, celý člověk. Již v odlišném způsobu, jak látku básnického díla pojímá, jak jí dá z vnitra na venek se vyvinouti, prozrazuje autor svůj styl. Bylo by tedy naprosto póchybno chtít v technice básnického díla rozpoznávaní osobité hodnoty básnickovy. Zejména dramatictí spisovatelé bývají často pravými mistry techniky, aniž by nás oblažili vyššími dary svého básnického stylu.⁶

Ve stylu básnického díla, který tedy není pouhou jeho formou, nýbrž projevuje nejvzácnější duševní obsahy citícího a nazírajícího básnického pozorovatele, zrcadlí se jeho poměr k nejrozmanitějším zjevům života, alespoň v onom jedinečném charakteristickém citovém osvětlení, kterým básník věci oblévá.

Naproti tomu technika básnického díla jest cosi neosobního, co jeden básník od druhého poměrně lehce může podytiti, čemu od jiných může se naučiti a co může napodobovati.

Z předchozích vývodů jest tedy patrné, že styl a technika básnického díla jsou pojmy velmi rozdílné a že mají jen nepatrně málo společného. Dílo básnické, které se vyznamenává dobrou technikou, může ovšem současně projevovati i znamenitý styl. Ale právě tak dobře může se výborná technika sjednocovati v díle se špatným stylem a naopak zase osobitý, výrazný a životný styl může prozařovati dílo póchybené a nedostatečné básnické techniky. A tak jest příbuzenství obou pojmů pouze zevnější: oba znamenají určitou metodu vytvářejícího autora.

18. Mnohem užší vztah k pojmu stylu má pojem manýry. Kdežto pro správné pojetí pojmu stylu neposkytuje výklad o technice básnického díla celkem podstatnějších rysů, vrhá pojem manýry na styl pronikavé osvětlení. Elster navazuje ve svém výkladě na samotného Goethea.⁷ Krátce řečeno, jest manýra zcižení, zpotvoření a zvrhnutí stylu. Jestliže básník předmětům své básnické tvorby nedává vyrůstati ze samé hloubky svého nitra, naopak, když si osvojí pečlivě vyzkoušené výrazové prostředky jiných básníků, po případě i svých starších výplodů, když zcela vnějškově na předmět své básně je nanáší a takto pouze napodobuje, používá manýry. Básník pracuje v tomto případě ryze rozumově, on nevytváří svého díla s teplou estetickou účastí citovou, nýbrž kombinuje s ohledem na účinek, jehož chce

⁶ Elster tady uvádí příkladem známé německé dramatiky Kotzebuea a Sudermanna.

⁷ Goethe pojednal o manýře v slavném článku 'Einfache Nachahmung der Natur, Manier, Stil', který obsahuje bohaté výklady předmětu.

dosíci. A že vytknutého cíle dojde, jest si zcela jist, neboť těmi-
též výrazovými prostředky za podobných okolností již častěji se
obdobný účín dostavil.⁸

19. Avšak pojem manýry přivede Elstera současně k onomu
rozlišování starších stylistik, kterého musil vzpomenouti a vyložit:
k rozlišení stylu vnitřního a stylu vnějšího. Elster ihned po-
znamenává, že styl vnější jest manýře blízce příbuzný a že se
nověji mluví častěji též o vnitřní formě a vnější formě, kterýmiž
výrazy má se však rozuměti vnitřní a vnější styl. Avšak tento
způsob vyjadřování jest možný jen v estetice formalistní, v níž
se pojem formy přijímá v širokém smyslu, dle něhož jest formou
vše, co nepatří k látce. A tento výklad Elster, jak jsme viděli,
rozhodně odmítl, vykládaje pojem formy jakožto protivný, kontrární
k pojmu obsahu básnického díla a spatřuje ve formě jen vnější
zjev věcí. Elsterovi jest vnitřní forma právě tak velikým nesmyslem,
jako je jím čtverhranný kruh nebo černý bělouš. Proto radí dů-
razně, aby v zájmu čisté terminologie bludné rozlišování vnitřní
a vnější formy nahradilo se správným rozlišením vnitřního a
vnějšího stylu. •

Elster klade nyní sám otázku, kterak lze vnitřní a vnější styl
od sebe odlišiti? Po dosavadních vyšetřováních není mu nesnadno
odpověděti. Již ve své definici stylu byl si roztřídil nejprve styl
pojetí od stylu zpodobení.

Styl pojetí (der Stil der Auffassung) projevuje se ve způ-
sobu, jak básník látku, v hrubých rysech již připravovanou, v
jednotlivostech pojal, vyvinul, obohatil a přetvořil. Plod všech
těchto duševních činností může býti samozřejmě připočítán jen
stylu vnitřnímu, neboť jimi dotčeno jest ono vnitřní, obsa-
hové a věcné.

Avšak ani styl zpodobení (der Stil der Darstellung) není
vždycky stylem vnějším. Snaží-li se básník, aby výrazové pro-
středky, jimiž obsah své duše vyjadřuje, prýštily nutně z nej-
hlubších pramenů jeho nitra, zladí-li obsah i výraz svého díla
harmonicky, projevuje se a vytváří rovněž vnitřním stylem.
A tak dospívá Elster k poznání, že všecken ryzí a dobrý styl
musí být stylem vnitřním.

O vnějším stylu lze mluvit dle Elstera tehdy, chce-li se
hovořiti jednak jen o formální a nikoliv o obsahové stránce
stylového projevu, jednak chce-li se zdůrazniti, že básníkem
zvolené výrazové prostředky nejsou vytvořeny v živoucím styku

⁸ Elster tu právem poznamenává: „Und doch gilt gerade auch hier das
Wort: So merkt man Absicht, und man wird verstimmt.“

s obsahem, jenž se má jimi ztělesnit. V tomto smyslu jest pak manýra stylem vnějším.

Avšak u manýry přimýšlí si Elster ještě jeden příznak, který o sobě a pro sebe s vnějším stylem netřeba spojovati: manýra pozůstává z opakování vyzkoušených stylových prostředků. Vnější styl však může vzniknouti, aniž by se takové opakování a chtění napodobování vůbec zjistilo.

Touto methodou, neustálým porovnáním s příbuznými pojmy techniky a manýry básnického díla, přesným rozlišováním vnitřního a vnějšího stylu, stal se Elsterovi pojem stylu ještě určitějším a zevnějším.

20. Avšak ještě jedné, velmi důležité otázky, která při definici stylu, jak ji Elster vyvodil, opomenuta býti nesmí, věnuje badatel bedlivou pozornost. Elster požaduje, aby při stylistických úvahách a výkladech o básnickém díle byly pozorovány, vyšetřovány a oceňovány nejen formální, nýbrž i obsahové vlastnosti jeho a právě tomuto pojetí přičítá rozhodný význam pro výstavbu celé vědecké stylistiky. Jestliže však Elster takto vtahuje i obsahy básnických děl v obor stylu, vyvolává nebezpečí, že konečně bude musit zholá o všem, co o literárním díle lze vysloviti, pohledávati s hledisek stylistiky. Avšak to není naprosto jeho úmyslem.

Stylistika dle Elstera má tvořiti pouze jednu část všeobecně literárně vědecké nauky o principech. Proto musí Elster označiti ještě meze, vytyčiti hranice, aby speciální vědecká disciplína stylistiku byla ochráněna před bezbřehým rozšiřováním.

Elster se proto táže, které jsou to obsahy básnických děl, jež bylo by možno do stylu zahrnouti a poznamenává, že přesně vzato jest odpověď obsažena již v definici stylu, jak jsme ji výše citovali. Elster v ní praví, že styl jest souhrn výrazových prostředků básnického díla, jednotný ráz díla vyvolávajících, v nichž se projevuje estetické pojetí i tvorebnost básníka. V této definici uložil Elster slova výrazový prostředek na rozhodující místo, čímž chtěl důrazně upozorniti, že všechno, co jest stylisticky zformováno, musí se přímo stát zjevem. Básnický obsah, který nebyl přímo vtělen v soustavu zvláštních výrazových prostředků, nenáleží v oblast stylu. Lze odušiti, že přece každý obsah vtělen jest v jednom uměleckém díle. Avšak obsah bývá zhusta tak obsáhlý a složitý, že výrazové prostředky, jimiž má býti vyjádřen, nemohou býti všechny spolumyšleny.

Elster tady dokládá příklady, jak dlouhá bývá v mnohých případech cesta vedoucí od obsahu až jeho vnějšímu vtělení. Heinrich von Kleist provedl na příklad katastrofu své slavné

tragedie Penthesilea podle tragedie Euripidovy. Tedy básnický obsah myšlen byl zprvu zcela odděleně od výrazových prostředků. Nebo když Schiller v baladě Bürgschaft rozšířil tradiční látku dvěma novými motivy tím způsobem, že vracející se Moeros po překonání rozvlněného a rozbouřeného proudu pozdržen jest ještě přepadením lupičů a pak zemdlen ochromující žízni. To jsou rovněž obsahy, které byly sotva myšleny v přímém vztahu k stylisaci balady. Elster studuje i velké změny, které provedl Schiller v tradiční látce o Valdštýnovi. Domníval se viděti v látce křehkou státní akci, které se nedostává vlastního básnického života. Aby látce básnický život vdechl, vložil do děje významnou protivu dvou lidských typů, realisty a idealisty, i vynášel si k tomu cíli figuru idealisty Maxe, jehož pomocí mohl teprve zcela vyzvednouti katastrofální postavu realisty Valdštýna v její nejvnitřnější podstatě. Bohaté obsahy, které tu Schiller vlastním svým pojetím tímto způsobem k tradiční látce připojil, nedají se rovněž dobře mysliti v přímém vztahu s konkrétními prostředky výrazovými. Ty jsou jakožto cosi samostatného od nich odloučeny.

21. Elster rozpoznává zřetelně, že do úvahy o stylu smějí býti pojmuty jen takové obsahy, které současně vtělují se konkrétními výrazovými prostředky v umělecké dílo. K stylu náleží jen přímá sloučení obsahu a plně rozvitě, vyspělé formy. Tyto stylové obsahy stojí vždy ve službě jiného, obsáhlejšího obsahu, totiž onoho, který Elster pojímá jakožto vlastní předmět tvorby určitého básnického díla. Jsou to pomocné obsahy (*dienende Inhalte*), jaksi obsahy druhého řádu, které mají za úkol, aby obsahům prvního řádu dopomohly k výrazu.

Elster přiznává, že se rozdíl mezi obsahy prvního a druhého řádu v mnohých případech setře. Na příklad v malých lyrických básních, v nichž látka, na niž se stylisující obsah (*der stilgebende Inhalt*) uskutečňuje, scvrká se snadno na nevýznamný zážitek básníkův. Ale zpravidla dá se ono rozlišování přece jen snadno provésti.

22. V těchto stylových obsazích má se dle Elstera, jak již podotknuto, projevit plně způsob pojetí a celá osobnost básníkovy. Nicméně ne každé pojetí. Jestliže básník na příklad vysloví myšlenku, že jest přesvědčen o nesvobodě či determinaci vůle, pak jest to názor, který smí se zajisté pokládati za charakteristický poznatek o jeho osobnosti. Avšak literární badatel nesmí tomuto obsahu přikládati nějaký význam stylový, byť byl vyjádřen i obvykle případnou formou. Jest to celkem jen theoretický poznatek o básníkově smýšlení, který badatele o hodnotách

stylových nikterak nevzruší. Jinak bylo by ovšem, kdyby právě tento poznatek, jakožto obsah, byl nám přiblížen určitými estetickými hodnotami citovými. Elster uvádí příkladem slavnou báseň Goetheovu:

Wie an dem Tag, der dich der Welt verliehen,
Die Sonne stand zum Grusse der Planeten,
Bist alsobald und fort und fort gediehen
Nach dem Gesetz, wonach du angetreten.
So musst du sein, dir kannst du nicht entfliehen,
So sagten schon Sibyllen, so Propheten;
Und keine Zeit und keine Macht zerstückelt
Geprägte Form, die lebend sich entwickelt.

V této Goetheově básni jest abstraktní myšlenka determinismu básnicky řešena řadou konkrétních představ, kteréž vesměs mají vzácnou vlastnost, že dovedou náš cit pohnouti a oživit: náladový jest hned poukaz na den narození a vzrušující v něm jest zmínka o pozorované konstelaci nebes: představa, že ve všem svém konání řídíme se zákonem, který v nás působí, jest vznešeného charakteru; postavy Sibyl a Proroků, silně citové pohnutí mysli a věčné Moci, o nichž hovoří poslední verše, pozvedají nás nad pozemskou nepatrnost všedního života. Takto jsou hlavní, abstraktní myšlenky básně přidruženy mnohé obsahy, jimiž ona jest teprve esteticky očištěna a zjasněna. Všechny tyto přísady jsou pak nesporně podstatnými živly stylu básně.

Jest nyní jasno, jaký výsledek musí Elster vyvoditi z tohoto vzájemného postavení rozmanitých obsahů, z nichž jedny náležejí ke stylu, kdežto druhé nemají se stylem pranic co činiti. K stylu básnického díla náležejí všechny v přímých výrazových prostředcích ztělesněné obsahy, jimiž tvůrčí duch projevuje svoje estetické pojetí.

23. Vedle estetického pojetí básníkovy zdůraznil Elster ve své definici stylu též tvorebnost (Gestaltungskraft) jeho tvůrčího ducha. Oba pojmy dají se snadno oddělit: osvětlení, do něhož předmět básnickým pojetím jest postaven, může býti účinné a originální, výtvarná stránka (Herausgestaltung) díla básníkovy však neuspokojuje. A naopak zase zevnější zpodobení díla může se vyznamenávati vynikajícími přednostmi, kdežto pojetí postrádá hlubší ceny.

Také ve výtvarné hodnotě básníkovy díla, v jeho tvorebnosti rozeznává Elster stránku vnější a stránku vnitřní. Vnější stránkou tvorebnosti jest ryzí forma stylu. Sem náleží především melodie řeči, dobře upravená směna tónových intervalů. Potom směna

tónových intenzit, která dle se blíží vlastnímu rytmickému rozčlenění, dle dovršuje se v pravý rytmus básně. O těchto důležitých vnějších krásách řeči stylistika však nejedná: ty náleží do kapitoly o metrice, která ovšem může být prospěšně vyložena zase jen se zřetelem k četným poučkám stylistiky.

Vnitřní stránka tvorebnosti, vnitřní vlastnosti, které tvůrčí duch svojí výtvarnou schopností stylu propůjčuje, zjevují se ve způsobu, jak on jistou, osobitým pojetím zmodelovanou látku uspořádává, člení a vytěžuje. Ani to není ryze formální metoda. Elster uvádí libovolné příklady. Literární badatel rozeznává třeba v umění některého spisovatele způsob, jak on vypracovává pointy, a pokládá jej za znak autorovy tvorebnosti. Tento způsob záleží v tom, že spisovatel z mnohých představ, které se mu v určité souvislosti nabízely, uměl vynajít a zvolit právě ty, které byly pro tuto souvislost rozhodující a současně vše ovládající. Spisovatel při tomto tvůrčím postupu vyhledává obsahy, které jiný každý nemůže najít a nerozptyluje se tedy pouze ryze formálním projevováním. – Jiným znakem tvorebnosti může být povídavý tón některého spisovatele. Jestliže některý, v takovém nenuceném povídavém tónu si libující autor připojuje k hlavním představám, které chce umělecky podati, prostřednictvím celek spojujících členů (Zwischenglieder) také ještě všelijaké vedlejší poznámky, podává i v těchto spojujících poznámkách nové obsahy. – A podobné zjevy lze zjistiti v mnoha jiných případech. Vždy jsou to však spíše všeobecné směry myšlení, dotýkajícího se obsahů životních, směry hloubání, které se v těchto vlastnostech tvorebnosti uplatňují, kdežto estetickým pojetím tvůrčího ducha přinášený jsou v náplň díla často zcela konkrétní nové obsahy. Především jeví se však tvorebnost autorova v ovládnutí výrazových prostředků řeči.

24. Elster pokusil se o rozčlenění veškeré látky stylistiky dle oněch dvou hlavních hledisek, jež v předchozích úvahách byly rozlišeny jako styl pojetí a styl tvorebnosti. Seskupil všechny stylistické zjevy dle toho, vztahovaly-li se k jedné nebo druhé stránce. Avšak toto rozdělení stylistiky neshledal praktickým. Když byl, díky své rozsáhlé badatelské praxi, četné jednotlivé literární útvary na základě psychologicko-estetické metody stylisticky rozčleňoval, přišel na zcela jiný rozdělovací princip.

Téměř u každého spisovatele, jehož díla zdají se být stylisticky pozoruhodná, dají se především jisté všeobecné rysy jeho tvorby, rysy, které celkový charakter jeho tvoření určují, odlišiti od oněch rysů, které pouze řadou drobných jednotlivostí v díle se zjevují. Příkladem takových celé dílo pronikajících

všeobecných rysů stylových mohou být třeba šíře a přesnost, věrné ulpívání na detailech skutečnosti, nebo idealistické zmocňování a přetváření látky ze skutečnosti vzaté. Příkladem detailních jednotlivostí budtež uvedeny volba epithet, metaforické obohacování výrazu, zvláštnosti ve volbě slov, zvláštnosti ve stavbě vět a podobné.

Tato fakta donutila Elstera, že svoji stylistiku rozdělil především do dvou hlavních oddílů, z nichž v prvním promluvil o všeobecných vlastnostech stylu. V obou těchto hlavních oddílech splývají začasné pojetí i tvorebnost stylová v jedno.

25. Když však Elster počal přesněji vyšetřovati všeobecné vlastnosti stylu, spadající do prvního hlavního oddílu jeho zkoumání, rozpoznal brzo, že ani ony nemohou být všechny uvedeny pod jediné jednotící hledisko. Zřetelně odlučovaly se mu vlastnosti estetické jakožto skupina samostatná. Neboť jestliže pojednával o stylu idealisujícím nebo charakterisujícím, hodnotil-li ironické, satyrické nebo elegické rysy skladby, objevovalo se mu jasně, že lze o těchto věcech uvažovati jen způsobem ryze estetickým.

Všechna pozorování, která badatel Elster, tímto směrem pracující, nashromáždil, sjednotil ve svém díle v prvním oddílu, který jest oddílem zakládajícím potud, pokud se uvedené v něm estetické vlastnosti zrcadlí v četných jednotlivostech, o nichž Elster pojednává později v různých jiných odstavcích své stylistiky.

Elster svoji stylistiku vypracoval původně dopodrobna dle principu, že počal s drobnými, detailními jednotlivostmi stylovými, a od nich vycházej, dospíval ve svých úvahách povlovně k zjevům významu obsáhlejšího.⁹ Později však toto uspořádání zavrhl a novým upravením přesvědčil se, že dílo získalo velice přijetím metody obrácené. Neboť jestliže se předešle výklad všeobecných vlastností stylu, vrhne se tím později na mnohé z detailních částí docela jiné světlo a v mnoha případech dá se kromě toho i zpracování látky znatelně zkrátiti. Stylistika Elsterova, jak ji máme před sebou, je toho nejlepším důkazem.

26. Po objasnění estetických vlastností stylu podává Elster v druhé části prvního hlavního oddílu díla výklady vlastností psychologických, jak to vyplynulo ostatně z celého založení jeho díla, které se všude snaží vyšetřování povahy estetické od vyšetřování psychologických přesně oddělovati.

Psychologickými vlastnostmi stylu rozumí Elster takové, v nichž se projevují pozoruhodné způsoby duševního osvědčování,

⁹ Dle tohoto principu uspořádána jest jiná vědecká stylistika, bohatě dokumentované dílo Richarda M. Meyera, *Deutsche Stilistik* (Mnichov 1907, nakladatelství Beckovo).

ne tedy určité typy uměleckého pojmání. Elster zase uvádí názorné příklady. Tak lze třeba uvést zálibu básníka v určitých smyslových počtcích, v barvách, tónech, vůních a podobně. Nebo jiný básník oblibuje si v narážkách a v citátech. Jiný zase věci zjemňuje a lepomluvně zastírá, miluje eufemismus. Jiný naopak věci s drsnou zřetelností přibývá. Toto vše a mnoho jiných vlastností propůjčuje stylu zajisté mnoho charakteristického, aniž by se mohlo u nich mluvit o estetických přednostech nebo nedostacích. Všechny takovéto příznaky stylu, kterých jest velký počet, uvádí Elster mezi všeobecnými psychologickými vlastnostmi stylovými a uvažuje o nich v prvním základním oddíle své stylistiky.

27. V obou uvedených skupinách všeobecných vlastností stylu, v estetických i psychologických, rozlišuje Elster ještě příznaky objektivní a subjektivní. Objektivní vlastnosti jsou takové, které básník projevuje ve vztahu na vybavení jím zvoleného objektu. Subjektivní vlastnosti jsou ony, v nichž se prozrazuje básníkovy subjektivita, tedy jeho osobní postavení oproti zvoleným objektům. Také tato protiva objektivního a subjektivního stylisování proniká všemi stylovými detailními jednotlivostmi Elsterova vyšetřování.

28. V důsledku těchto úvah počíná Elster svoje dílo o vědecké stylistice základní kapitolou o všeobecných vlastnostech stylu, kterou rozděluje na dva oddíly, jedající o vlastnostech estetických a o vlastnostech psychologických. Každý z těchto oddílů obsahuje zase dvě menší kapitoly, nadepsané vlastnosti objektivní a vlastnosti subjektivní. V následujících odstavcích podáme aspoň suchý výčet temat, která Elster zpracovává.

29. Všeobecné estetické objektivní vlastnosti stylu klade Elster nejprve proti vlastnostem subjektivním a osvětluje jejich povahu. Vyšetřuje pak obsahy pojmů idealismu a realismu. Pojednává o stylu napodobivém a samorostlém, o skutečnosti a pravdě, o zázračném, o ideách, o stylu typisujícím a individualisujícím, o stylu idealisujícího pojetí a o stylu charakterisujícího pojetí, o estetických ideálech, o příjemném, o kráse a vznešenosti, o idylickém a heroickém, o normě poetického odstiňování, o stylu idealisujícího a charakterisujícího zobrazování, o proměně idealisujícího výrazového prostředku.

30. V kapitole o všeobecných estetických subjektivních vlastnostech stylu pojednává Elster v objektivním a subjektivním stylu, o stylu lyrickém a elegickém, pojmu lyrismu, o sentimentálnosti, o stylu pathetickém, o blouznivosti, o

směsí stylů objektivního a subjektivního, o stylu satyrickém, o stylu ironickém, o stylu humoristickém, o stylu impresionistickém, o estetických ovládajících náladách (Totalstimmungen).

31. Kapitola o všeobecných psychologických vlastnostech objektivních projednává stupně a odstíny názornosti; představy smyslu zrakového, jako jsou počítky světelné, počítky barevné, dimenze zrakových dojmů, klid a pohyb; představy smyslu sluchového; představy smyslu čichového a chutového; představy smyslu hmatového; počítky vnitřních orgánů tělových; fyziologické průvodní zjevy affektů; přednost zvláštních obsahů; složité útvary a prvky útvárné (Teilgebilde); imaginární, vysněné, možné; sentence a reflexe; narážky a citáty; dvojsmysl; konceptismus; hádanka; šířka a úsečnost; účelnost a pregnantnost; jasnost a splývavost; ustálená a neposedná soustava myšlenková; hromadění a omezování představ; výčet paralelně postupujících myšlenek a organický myšlenkový vývoj; pointy; logická přesnost; dispoice jazykových útvarů.

32. Všeobecné psychologické vlastnosti subjektivní jsou v Elsterově podání tyto: Cit jakožto převládající faktor v subjektivních projevech; oblasti citového života; city erotické a náboženské; síla vůle a charakter; kulturní vrstvy stylu; vzdělanostní vrstvy stylu; účel literárních plodů a jeho vliv na styl.

33. Druhou část své stylistiky věnoval Elster úvahám o zvláštních vlastnostech stylu. Existuje mnoho pozoruhodných zjevů, které nejsou pro celkovou povahu stylu významny, vystupující pouze v detailních jednotlivostech. Tak mohou se státi samy o sobě velmi nápadnými a významnými třeba smělé metafory, šťastně volená epitheta, odlišné formy stavby vět nebo slovesné skladby vůbec, ale proto nepodmiňují nutně všeobecný stylistický charakter díla a objevují se právě tak dobře na příklad v idealistickém jako v realistickém, v satyrickém jako v elegickém plodu básnickém.

Tyto zvláštní vlastnosti stylu rozlišují se také zase přesně vzato ve vlastnosti estetické a vlastnosti psychologické.

34. Estetické vlastnosti zvláštní používány jsou básníkem v případech, kdy je třeba dosíci významného a silně na náš cit účinkujícího oživení a znásobení výrazu. Sem náleží na příklad personifikace skutečně neživých objektů, metafory, metonymie, symboly, básnické opisy, účinná opakování slov, hromadění synonym, variace výrazu a podobné. Elster je zařazuje všechny dohromady pod společný pojem estetických forem a percepčních. Ony tvoří obzvláště důležitou kapitolu stylistiky.

Ony detailní jednotlivosti, které se zdají býti důležitými a pozor-

hodny v ryze psychologickém ohledu, jsou při zvláštních vlastnostech tak-úzce spojeny s výrazovými prostředky řeči, že musejí býti projednávány v přímém vztahu k nim.

35. Každé umění jest vysokou měrou odvislo od materiálu, v němž a jímž se vtěluje v umělecké výtvary. Žádné druhé umění nepoužívá však tak dokonalého a současně tak složitého výrazového prostředku, jako umění slova, umění slovesné. Elster proto uvažuje, která hlediska z nekonečně bohatého učení o životě řeči zaslouží si v stylistice povšimnutí.

Filologie a stylistika jsou dvě samostatné vědy, které vyžadují přísného a přesného rozlišení. Přes to jest mnoho filologických zjevů, které Elster musil zatáhnouti do kruhu úvah o stylistice. Zařadil je rovněž do druhého hlavního oddílu svého díla, jednajícího o zvláštních vlastnostech stylu a kapitolu o nich nadepsal jazykové formy paralelní.

36. Druhý hlavní oddíl své stylistiky, jednající o zvláštních vlastnostech stylu rozdělil tedy Elster v dvě kapitoly. První z nich jedná o estetických formách apercepčních a druhá o paralelních formách jazykových. V úvodě ke kapitole první uvažuje o podstatě estetických forem, které nazývá opětně estetické apercepční formy objektivní a subjektivní.

K objektivním estetickým formám apercepčním náleží dle Elstera apercepce personifikující či oduševňující, apercepce přetvořující, apercepce metaforická, apercepce metonymická, apercepce symbolická, apercepce antithetická, apercepce epithetická, apercepce synthetická a apercepce opisující.

K subjektivním estetickým formám apercepčním patří volba obzvláště silných slov affektivních, zesilující či crescendující affekty a zeslabující či decrescendující affekty, stupňování affektů opakováním slov, stupňování affektů hromaděním slov a obrátů synonymických, stupňování affektů zvláštnostmi slovních i větných sloučenin a prostředek k stupňování napětí.

37. Apercepce personifikační či oduševňující jedná o básnických trópech, zvaných personifikace. Elster vykládá podstatu této apercepce, oduševňování přírody v poesii, oduševňování pojmů abstraktních čili alegorii a oduševňování zjevů konkrétních.

38. Apercepce přetvořující jedná o metamorfósách v poesii, o podstatě apercepce, o rozdílu přetvořování a oduševňování zjevů, o rozsahu útvarů přetvořující apercepce, o převládajících a pomocných obsazích tohoto druhu.

39. Apercepce metaforická je bohatě propracovaná v odstavcích jednajících o rozdílu mezi apercepceí metaforickou a personifikační; o metaforách verbálních; o pojmu tertium

comparationis v metafoře; o motivech metaforické apercepce; o metafoře a pravidelné změně významu; o čtyřech druzích metaforické apercepce; o podobenství a metafoře; o rozsahu podobenství a metafor; o podobenstvích homerických; o estetické hodnotě metafor a podobenství; o psychologickém rozdělení metaforických útvarů; o estetickém ocenění metaforických útvarů; o metafoře a normě významnosti; o délce cesty od analogické představy až k představě vlastní; o délce cesty v oblasti metaforických představ analogických; o významu jiných norem pro estetické posouzení metafor; o normě životní pravdivosti; o katachresích; o metafoře a normě názornosti; o vlivu metafor na rozmanité způsoby objektivního a subobjektivního stylu; o významu metaforické apercepce vůbec.

40. Apercepce metonymická pojednává o metonymii, jakožto tropu odvozeném z funkce vztahu představ; další odstavce jednají o rozdíl metonymie a metafor; o metonymii jakožto stálé náhradě, nikoliv příměsku; o metonymických vztazích prostorovém, časovém a logickém; o synekdoše.

41. Apercepce symbolická obsahuje řešení otázek: srovnání apercepce symbolické s ostatními formami apercepčními, zejména s personifikací, s metaforou a s metonymií; základem symbolické apercepce není funkce přirovnávání, nýbrž funkce vztahu; definice symbolu; motivy symbolické apercepce; konvencionální symboly; symbol ve vědě náboženské; symbolické obvyčeje v životě; symboly individuální; symbol a alegorie; alegorie, ve smyslu personifikace abstraktního, porovnaná se symbolem individuálním; falešná definice pojmu alegorie; etymologie slova alegorie; alegorie ve smyslu vynucené a jinorodé náhradní představy; poměr alegorie ke konvenčnímu symbolu; poměr alegorie k symbolu individuálnímu; symboly pouhé formy.

42. Apercepce antithetická jest nejprve definována, udán přesně její poměr k aperpenci metaforické, odlišeny čtyry způsoby antithetických poměrů pojmových, uvedeny příklady k těmto způsobům v Gottfriedu ze Štrassburku a Janu Ristovi, v Schillerovi, v Heineovi, v Richardu Wagnerovi.

43. Apercepce epithetická. Elster nejprve dovozuje, která epithetická apercepce omezuje učení o přímětcích; vykládá o přídavných jménech, nemajících významu epithetického; definuje přímětky zdobné; uvádí definici epithese, mluví o charakterisujících epithetech; o epithesi a normě jednotnosti; o přizpůsobení se epithese k rozmanitým druhům objektivního a subobjektivního stylu; o epithesi a normě významnosti; o spojení apercepce epithetické s aperpencemi personifikační, metaforickou, metony-

mickou a antithetickou; o epithesi a normě novosti; o normách střídání a stupňování kontrastu, harmonie, odstínění životní pravdivosti, konkrétního obsahu životního a jejich významu pro epithesi; kulturní vrstvy a epithese; přímětky stálé; epithese typicky lidové kulturní vrstvy; konvenční a individuální epithese; vzdělanostní vrstvy a epithese; životní sféry a epithese; spojování více epithesí; přiřadování a podřadování; nepěknost přílišného hromadění epithesy.

44. Apercepce synthetická. Elster vykládá vztahy synthetické apercepce k apercepci epithetické a k etymologii; základy synthetické apercepce; první tři hlavní druhy synthetické apercepce; čtvrtý hlavní druh, pozůstávající z komposice s částmi řeči vyhaslými a bez vlastního života; estetický význam čtyř tříd synthetické apercepce; komposita doteková, postřehovací, vzpomínková, partikulová; synthetická apercepce a vrstvy kulturní i vzdělanostní a sféry životní; normy a synthetická apercepce; přizpůsobení se k rozličným druhům objektivního i subjektivního stylu.

45. Apercepce opisná, její podstata, její poměr k apercepci metonymické a epithetické, opis pojmů věcných, vlastnostních, stavových a činnostních, opis determinací, etymologický rozbor, hodnota opisné apercepce.

46. Subjektivní estetické formy apercepční, jejich pojem, prostředky, jimiž pocity stupňování vznětu a napětí se vyvolávají, jsou Elsterem probírány v šesti kapitolkách, z nichž první obsahuje úvahy o volbě obzvláště silných slov affektivních a pojednává o hyperbole, její etymologii a pojmu, o jejím vztahu k objektivním a estetickým formám apercepčním, o jejím používání a o hyperbolách komických.

Kapitolka druhá obsahuje zjevy, shrnuté pod pojmy sesilování a zeslabování affektů, jako jsou klimax, používání této figury, která dle Elstera není omezena na pouhou posloupnost slov, jako je figura miosis, jako je rozšíření účinu pořadím celého komplexu představ.

Kapitolka třetí obsahuje stupňování affektů vzniklé opakováním slov, pojednává o významu opakování ve stylistice a v metrice, o figurách zvaných anafora, epifora, epanalepsis, anadiplosis, epanodos, symploke, epanastrofa, epizeuxis, annominace a hříčka slov.

Kapitolka čtvrtá pojednává o stupňování affektů hromaděním slov a obrátů synonymických, tedy o básnických figurách zvaných tautologie, pleonasmus, kumulace, variace, paralelismus, antithetický paralelismus.

Kapitolka pátá vyšetřuje stupňování affektů zvláštnostmi slovních i větných sloučenin, tedy básnické figury vyskytující se pod názvy asyndeton a polysyndeton, jakož i dvojité omezení těchto pojmů.

Kapitolka šestá uvažuje o prostředcích k stupňování napětí. Jsou to figury aposiopese a rhetorická otázka; o prostředcích k stupňování vznětu a napětí, o námitkách řečníkových proti sobě samému; o figurách zvaných epilemma, revocatio, apostrofa a vise.

Ke konci statě Elster pojednává ještě o použití vědy o estetických formách apercepčních.

47. Jazykové formy paralelní vyšetřuje Elster se stanoviska stylistického v druhém oddílu druhé hlavní části svého spisu. Ve všeobecné části promlouvá o výrazovém prostředku řeči, o skupinách těžké řeči, o časových proměnách řeči, o jazykově tvůrčích individuech, o přimknutí k dialektu neb na jednotlivé vzory, o zpracování děl minulosti, o vrstvách jazykových a jazykových formách paralelních v celku.

Oddíl rozbíjí se pak ve dvě kapitoly, z nichž první jedná o stylistických hodnotách slovního literárního jazyka a druhá o stylistických hodnotách skladby větné.

48. Kapitola o stylistických hodnotách slovního pokladu řeči rozbíjí se v díle Elstrově v čtyry kapitolky, z nichž první studuje vrstvy řeči, druhá odvozeniny a novotvary slov, třetí jedná o změně významu slov, čtvrtá o kategoriích slovních.

Vrstvy literárního jazyka jsou četné. Elster rozeznává řeč knižní a řeč obcovací, obraty archaisující, jazyk staroněmecké Minnedichtung, simplicia místo komposit, význam obcovací řeči pro poesii, obohacování spisovatelské řeči prosaické výrazy starších památek písemnictví, výrazy řeči obcovací. Elster zkoumá slovní poklad jednotlivých sfér životních, styl kancelářský, kupecký styl obchodní, řeč studentskou, řeči námořníků, vojáků, myslivců a jiných tříd lidových. Studuje řeč taškářů, řeč židů, slova cizí, slovníky individuálních vzorů a dokládá, že statistické přehledy o slovnících spisovatelských badateli nepostačí.

Odvozeniny a novotvary oceňuje Elster v kapitolce druhé. Vykládá o třech hlediskách k posouzení estetické hodnoty slovních odvozenin, o sekunderních odvozovacích příponách, o odvozenině slovesné, o odvozenině jmenné, o snaze po novosti, o přepjatých opisech.

Změnu významu slov studuje Elster v kapitolce třetí. Obsah slov skládán jest stále z mnoha součástí; zjišťuje individuální kolísání v pojetí slovního smyslu; změna významu

abstrakt; starší a novější významy slov srovnány mezi sebou, při čemž Elster příkladem uvádí významy slov reizend, heiter a gemein; dialektické odchylky, příkladem slova beiläufig, wirklich a vergnügt; obnovení starých významů slov; proměny smyslu slov v řeči soudobé; moderní nejasnosti; hodnota výrazového prostředku řeči.

V kapitole čtvrté vyšetřuje Elster kategorie slov. Popisuje celek větný a odlučování částí řeči; čtyry kategorie pojmů; převádění pojmů dění nebo stavu do třídy pojmů předmětových; existuje příznak abstraktního myšlení; předobrazené tendence řeči podporují takovou metodu; převedení slov označujících vlastnosti do třídy substantiv; adverbia, předložky a citoslovce; převádění substantiv do třídy adjektiv; příslovce.

49. Stylistické hodnoty skladby větné oceňuje Elster v druhé kapitole, v níž dokazuje, že nauka o slovoskladbě, syntaxe, jest ze stylistiky vyloučena. Vyšetřovaný materiál rozděluje pak Elster do třech kapitol, jednajících o způsobech vět jednoduchých, o determinacích a větách vedlejších, o slovoskladě.

V kapitole o způsobech jednoduchých vět vykládá Elster starší theorie o definici věty, mluví o nedokonalých větách a větných ekvivalentech, podává definici věty, vykládá význam věty volací, věty citové, věty rozkazovací, věty žádající, věty výrokové, věty tázací, věty ryze jmenné postrádající sloves, posléze oceňuje význam analýsy větné pro stylistiku.

V kapitole o determinacích a větách vedlejších vykládá Elster o zhuštění představ ve větách složených, o pojmu determinace, o pojmu determinujícím a determinovaném, o vnitřních determinacích, o atributivní determinaci a prostředku jejího výrazu, o objektivní determinaci, o zevnějších determinacích a prostředcích jejich výrazu, o principu dvoučlennosti, o větách složených, o konjunktivní parataxi a jejich druzích, o konjunktivní a relativní hypotaxi, o významu vět složených, o prostorových, časových a logických vztazích, které v složených větách jsou tytéž jako vztahy vnitř determinací, o stylistické hodnotě parataxe a hypotaxe, o stavbě period, o poměru vedlejších vět a determinací, o druzích vět vedlejších, o poměru vět vedlejších a vět hlavních, o stylistickém zisku z těchto rozlišování, o větách vedlejších, kterých determinacemi nelze znovu reprodukovat, o výměně determinací, vět vedlejších a vět hlavních.

V kapitole o slovoskladbě vyšetřuje Elster volný a vázaný slovosklad, základní pravidla slovoskladu německého, verbum finitum a ostatní větné součástky v jednoduché větě výrokové, přemístění determinací, starožitné předesílání slovesa v jedno-

duché větě výrokové, postavení slovesa ve větě složené s předcházející větou vedlejší, postavení slovesa v bezespoječně předcházející větě vedlejší, postavení slovesa v spojovací a relativní větě vedlejší, postavení slovesa na konci jednoduché věty výrokové, postavení atributivního genitivu, postavení věty relativní, postavení oddělitelných částic.

Oddíl pojednávající o stylistických hodnotách skladby větné má ovšem význam jen pro stylistiku německou, ale uvedl jsem i podrobný obsah jeho třech kapitol, abych ozřejmil bohatství námětů, které stylistika může vytěžiti ze skladby jazyka, zpracované ryze filologicky. Pro badatele o české stylistice bude v této oblasti bohatým zdrojem námětů zejména Skladba Bartošova a díla Hlavinkova.

50. Když byl Elster tímto způsobem proměřil obsáhlé pole svých pozorování, pokusil se v konečné úvaze rozpoznati hranice slovesného stylu. Činí tak v třetím závěrečném oddílu své knihy, v němž vyšetřuje nejprve dvojitý význam výrazu poesie a prósa, pojem literatury, pojem rhetorického, výrazové možnosti řeči, uváděje příkladem Lessingova Laokoonu a Theodora A. Meyera; odměřuje cenu názornosti obrazů fantasmie, srovnává výrazový prostředek řeči s výrazovými prostředky jiných umění, pojednává o řeči a představách smyslu zrakového, upozorňuje, kterak obrazy vzpomínkové a obrazy fantasmie z oblasti smyslu zrakového jsou sice fragmentární, ale kterak nejsou mosaikově složeny, nýbrž jsou určovány jednou celkovou představou. Mluví o stupňovém nikoliv generálním rozdílu obrazů vjemových a obrazů fantasmie, vyšetřuje obrazy fantasmie a obrazy vzpomínkové, pohyblivost obrazů fantasmie. Elster všímá si v této souvislosti i významu proměn a jednání, které jsou vyjádřitelný pouze poesii, nikoliv ostatním uměním, mluví o básnickém líčení pohyblivého, o sluchových představách fantasmie, o poměru poesie a hudby, o počítkách ostatních smyslů, o abstraktních myšlenkách, o citech a affektech a výrazových prostředcích řeči, o nepostačitelnosti řeči, o vnějších příznacích jakožto prostředku k vyličení affektů, o hnutích vůle a výrazových prostředcích řeči, posléze o síle estetických apercepčních forem poesie.

51. Takto Elster uspořádal přebohatou látku své stylistiky a netajil se nikterak úmyslem, podati současně tímto dílem směrodatné příručky k praktickému vyšetřování stylu jednotlivých literárních děl. Aby jeho návodu a myšlenek v díle rozesetých bylo dobře použito, neváhal k poučení mladých badatelů připojiti několik metodických poznámek.

Prvním požadavkem dobrého rozboru stylistického umění

určitého básníka jest, aby předmět vyšetřování nebyl příliš rozsáhlý. Badatel má k stylistickému uvažování sjednotiti jen takové literární plody, které podle předběžného odhadu skutečně k sobě patří. Kdo by na příklad chtěl pojednati o stylu dramatických básní Hebbelových, nesměl by pro své badání sjednocovati děl, jako jsou „Judita“, „Gygis“ nebo „Nibelungy“. Z toho by mu nic kloudného nevyplynulo.

Básně budtež zařazeny vždy účelně do určitých skupin. Tak lze třeba Schillerovy balady považovati za stejnorodou skupinu, ale již balady Goetheovy musily by se rozdělití ve dvě samostatné skupiny, v balady z doby mladistvé jeho tvorby a v balady z roku 1797 a z let pozdějších.

Také se nesmí literární badatel omezovati na jednoduché statistiky, které jsou vhodné při vyšetřování povahy ryze gramatické, nýbrž musí odhadnouti, v kterých částech literárního díla jest umělecký výkon autorův obzvláště zdařilý a v kterých částech jest slabší a pokulhává. Aby se docílilo takového celkového ocenění částečných partií jednoho literárního díla po stránce jeho stylu, nesmí vyšetřovatel opomenouti obsah delších úvah zrekapitulovati.

Jakmile byly všeobecné a zvláštní vlastnosti stylu uváženy, nesmí se zapomenouti na vyvození výsledku z nashromážděných poznatků. Tak na příklad při vyšetřování stylu románu musí se nejstručnější formou zjistiti, jak autor v jednotlivých knihách nebo kapitolách uměl svoje umění obzvláště uplatniti, jak mu v jiných knihách a kapitolách selhalo. Musí se, všech jednotlivých odůvodňování se vystríhajíc, vyzvednouti obzvláště ona místa, kde se básníková síla co nejlépe osvědčila.

Takový zpětný, rekapitulující pohled má a musí býti zcela stručný a úsečný, přes to vždy přispěje velmi výhodně k spojené lehce zmotaných jednotlivostí v jeden objasňující celkový obraz.

Konečně musí si badatel dobře uvědomiti, že vyšetřování stylu právě tak, jako každé jiné estetické vyšetřování může svého dovršení dosíci teprve v úvaze historické. Rozumí se samo sebou, že četné jednotlivosti, které uvádí, lze pojímati vždy s hlediska normy novosti. Musí se krok za krokem ptáti, co autor převzal od svých předchůdcův, co odloudil svým vlastním starším výtvorům, neboť ani takovéto napodobeniny vlastního stylu nejsou nikterak vzácné.

Dále musí však býti historicky utříděna také totalita stylistického výkonu, celková stylistická hodnota díla, neboť jenom tak lze vypátrati, co vskutku tvůrčího a oplodňujícího básník přináší. Vyšetřování stylu ostatně neposkytuje vždycky tohoto nejvyššího

výsledku. V mnoha případech bude musiti badateli postačiti, když jednotlivý stylistický výkon opíše v jeho všeobecných i zvláštních vlastnostech, ocení jeho historické odvislosti, aniž by získal oněch hlubších historických výsledků. Jiný badatel, jenž se pokusí později ony hlubší souvislosti vyšetřiti, může pak ony vyšetřené výsledky s prospěchem převzít a využití jich pro svoje obsažnější úkoly.

52. Nutno si ještě povšimnouti toho, co dílo Elsterovo nepřináší, co vynechává a opomíjí. Elster odřiká se především charakterisování historických forem stylových. Pojmy, jako jsou antika, romantika, rokoko, baroko, moderna, které podstatou svou jsou způsoby stylu, neprojednává Elster proto, že jejich podstata může býti vyložena jen v souvislosti podrobného historického vyšetřování a to nenáleží ovšem do užšího rámce nauky o principech. Elster připomíná, že všeobecná disciplína, kterou ve svém díle rozvíjí, poskytne, je-li správně založena, dostatečné zběhlosti i k správnému rozpoznání oněch historických forem stylových.

53. V díle Elsterově nenajdeme také vysoce důležité stylistiky básnických druhů. Elster to pádně odůvodňuje tím, že styl básnických druhů může býti účelně objasněn jen tam, kde jest o jejich vlastnostech mluveno v souvislosti. Jim věnuje Elster celou jednu zvláštní kapitolu, která bude v pořadí sedmou a která tiskem dosud nevyšla. V této kapitole použije Elster všech důsledků, kterých lze vytěžiti ze stylistiky všeobecné, obsažené v projednané zde kapitole páté. Zařaditi důležité učení, jako jest ono o druzích básnických, jako pouhých přídavek k nauce o stylu, toho se Elster vystříhal již proto, že by pak mnoho nepostrádatelných pojmů musilo býti z vědecky vypravené stavby vymýceno.

54. Dílo Elsterovo, jak z předchozích odstavců zřejmo, vyniká nejen velkým bohatstvím zpracované látky, ale jest i hluboce promyšleno, logicky učleněno tak, že nese pečeť definitivnosti. Není takřka stylistického problému, který by zde nebyl řešen od samých základů, jehož jádro by nebylo osvětleno a s něhož by staré bludy nebyly zaplašeny silou psychologických důvodů.

Vedle této bohatosti a vědecké přesnosti lze právem obdivovati i nepřeherné bohatství citátů, jimiž Elster svoje definice přesně a výstižně dokládá. V tomto směru snesl tolik různotvárné a cenné látky z tolika autorů, že pouze přípravná četba a výpisky představují tu práci celé legie badatelů.

55. Doklady vybíral Elster zcela přirozeně převahou z literatury německé, a v této jsou to zase velcí klasičtí básníci, kteří si odnesli lví podíl. Jsou to především Goethe (103 citáty), Heine (50), Kleist (21), Klopstock (19), Lessing (18), Schiller (61) a Wagner (13).

Méně jsou citováni Bürger (4 citáty), Eichendorff (5), Freytag (3), Grillparzer (7), Haller (3), Hauptmann (3), Hebbel (5), Klaj (4), Lenau (4), Mörike (3), Novalis (3), Rückert (3), Scheffel (8), Uhland (7), Wieland (4), Zachariae (3).

Ze staré a starší literatury německé cituje Elster rovněž hojně zajímavých dokladů. Zastoupeni jsou tu Gottfried von Strassburg (6 citátů), Hartmann von Aue (1), Luther (4), Lohenstein (2), Nibelungenlied (2), Hans Sachs (4), Tannhäuserlied (1), Walter von der Vogelweide (4), Wolfram von Eschenbach (2), Ondřej Gryphius (2), Christian Gryphius (1).

Rovněž moderní literatury německé nepřešel Elster bez povšimnutí, ač ji cituje poměrně málo: Dehmel (3 citáty), George (3), Halbe (1), Hardt (2), Hofmannsthal (3), Liliencron (1), Nietzsche (1), Storm (3).

Mimo uvedených autorů cituje Elster aspoň po jednom dokladu ze čtyřiceti básníků¹ všech období a z dvanácti prosaiků i řečníků,² při čemž je nápadno, že z moderní německé poesie katolické, bohatě rozvitě, neuvádí vůbec ukázek.

56. Skrovněji čerpá citace Elsterova z ostatních literatur světových. Jsou to především autoři řečtí a římské, z nichž uvádí anakreontiky (2 citáty), Cicero, Euripida, Homera (6), Horace (2), Tacita a Thukydida; staronordická Edda; poesie starobibličká, Ezechiel, Mojžíš, Žaltář a Jeremiáš; poesie evangelická, Matouš, podobenství Ježíšova; z poesie anglické pouze Shakespeare (8); z literatury francouzské Rousseau, Zola (2), Maeterlinck; z poesie italské Dante (2); z literatury španělské Gongora a Quevedo; z literatur skandinávských Andersen, Jacobsen a Ibsen (6); z literatur slovanských citována pouze ruská dokladem z Tolstého. Seznam jistě zajímavý ne tím, co uvádí, ale tím, co vynechává!

57. Stylistika Elsterova, založená psychologicky i esteticky, jest dnes posledním slovem vážného vědeckého badání v této slovesné disciplíně. Čeští stylistikové mohou s důvěrou stavěti na základech,

¹ Baumbach, Bodenstedt, Brentano, Fleming, Geibel, Gellert (2), Gerhardt, Gessner, básnická škola göttingská, Gottsched, Grabbe, Grün, Günther, Hagedorn, Hahn, Hofmannswaldau, Hölderlin, Höltz, Jordan, Körner (2), Kosegarten, Kotzebue, Laube, Lenz (2), Miller, Müller Vilém, Platen, Putlitz, Rabener (2), Raimund, Ramler, Rist (2), Schenk, Stieler, Stifter, Sudermann, Tieck, Voss (2), Werner, Wolf Julius (2).

² Bismarck (3), Bülow, Düntzer, Ebner Eschenbachová, Freussen, Grimmelshausen (2), E. T. A. Hoffmann (2), Jean Paul, Gottfried Keller (2), Otto Ludwig (2), Moscherosch, Reuter (2).

položených tímto dílem, mohou z nich bezpečně vyhnati do výše budovu stylistiky české.

Představuji si práci tu tak, že východiskem našeho badání bude stylistika Elsterova, která, rozložena jsouc ve své prvky, v četné svoje náměty, poskytne nám mnoho vysoce zajímavých problémů, volajících již od let po českém řešení. Nejsme ostatně ani v tomto oboru bez dobré tradice. Poetika Pavla Vychodila (Brno 1897), položila již v leccems první základy, dotkla se již mnohých stylistických problémů, z nichž některé jsou podnes časovými. My však dnes musíme především poetiku a stylistiku rozlišovati jako samostatné discipliny estetické, aby pro básnickou a kritickou praxi významné stylistické partie nemusily býti zpracovávány podružně a příliš stručně.

58. Stylistické problémy musíme zpracovati monograficky. Taková monografická práce jest ostatně vděčná a nepostrádá půvabu. I v katolických řadách najde se mnoho starších i mladších theologů a laiků s obsáhlou erudicí vědeckou a s literárními sklony, kteří by se mohli podjati této podrobné práce s úspěchem. 'Archiv literární' bude ochotně badání organisovati, the-mata voliti i přidělovati a časem snad i vypisovati ceny na řešení zvláště ožehavých problémů.

Obsah i postup vědeckého badání o české stylistice dá se shrnouti v hrubých obrysech do pěti bodů:

a) Stylistický problém vybrán jest z díla Elsterova, osamocen tak, aby neztratil souvislosti se základy celého díla, a upraven k monografickému řešení s vyčerpáním vývodů Elsterových, jakož i s bedlivým šetřením jeho stanovisek.

b) Jednotlivé stránky problému srovnány budou s odpovídajícími jim místy jiných významných děl vědecké stylistiky. Tím způsobem případně se osvětlí i sporné otázky a doplní se o nové rysy a odstíny.¹ Bude nutno všimnouti si i vynikajících

¹ Stačí tu vzpomenouti díla Richarda M. Meyera, *Deutsche Stilistik* (Mnichov 1907 a 1913), které stylistickou látku jinak třídí a zabírá ještě větší množství detailů, než Elster. Také staví spíše na tradici a nevyhýbá se na příklad názvům tropů a figur, které z díla Elsterova vymizely úplně. — Doporučiti lze k studiu i díla: Müller Freienfels, *Psychologie der Kunst* (2 díly, Lipsko 1912); Th. A. Meyer, *Stilgesetz der Poesie* (1901); A. Philippi, *Die Kunst der Rede* (Lipsko 1896); Remy de Gourmont, *Le problème du style* (Paříž 1902); Charles Bally, *Précis de Stylistique* (Ženeva 1905); K. L. Whitcomb, *The study of a novel* (Boston 1905); z děl starších vyhovuje Vilém Wackernagel, *Poetik, Rhetorik, Stilistik* (Halle 1873); čeští pracovníci všimnou si též bohaté literatury ruské a polské.

zjevů literatury monografické, která jest v literaturách světových takřka nevyčerpatelná.²

c) Doklady vybrány budou vesměs z básnictví českého, při čemž bude nutno přihlížeti i k literatuře staré (staročeské legendy, Komenský), k literatuře obrozenské, k poesii romantických padělků, ke všem periodám básnického vývoje 19. věku, i k zjevům nejmodernějším. Příbrány musejí býti i slavné české překlady děl světových literatur, především Bible, Homera, Vergila, Danta, Calderona, Milтона a Shakespeara. Některé studie české, zejména Šaldovy, Novákovy, Fischerovy ukázaly vysoký význam analýsy básnických obrazů pro pochopení nejsložitější lyriky a poskytnou badatelům materiál již zpracovaný.³

d) Vybraný problém studován bude i ve smyslu historického vývoje tím způsobem, že krok za krokem zjistí se výsledky dosavadních starších jeho řešení v českých stylistikách a že tyto výsledky ceněny budou se stálým zřetelem k vývodům Elsterovým.⁴

e) Při řešení jednotlivých problémů musí býti raženo jednotné definitivní názvosloví stylistické, k němuž příspěvky třeba snášeti ze všech možných zdrojů. Přesné terminy české stylistiky musí býti vybírány ze studií psychologických, estetických, stylistických, z literárních kritik a z krásné prósy. Bude třeba vyčerpati slovníky české, ruské, polské a jihoslovanské, porovnatí získaný materiál se slovníky německými, francouzskými, anglickými a italskými.

59. Chce-li dnes pilný badatel přihlédnouti i k odstínům básnických obrazů studovaného autora, k jeho metaforám, metonymiím, k jeho figurám, nedostává se mu jasného rozlišení těchto stylistických pojmů a tím také mizí chuť k vyšetřování psychologicky tak nutného. Bude-li tento stěžejní nedostatek odstraněn,

² O básnické metafoře nutno čísti dále: Fr. Brinkmann, *Die Metaphern* (díl první, *Die Tierbilder der Sprache*, Bonn 1878); A. Biese, *Die Philosophie des Metaphorischen* (Berlín 1888); G. Buck, *The Metaphor* (An Arbor 1898); dílo katolického estetika Josefa Müllera, *Das Bild in der Dichtung. Philosophie und Geschichte der Metapher* (Mnichov 1903 a 1906). – Vzácné studie a bohatou bibliografii přináší *Zeitschrift für die Aesthetik* (Stuttgart).

³ V poslední době rozšiřuje se badání na oblasti zrakových i sluchových požitků, Šalda rozbírá optické obrazy Máchovy, Novák zjišťuje auditive v Blahoslavovi atd.; Šalda přesným rozborem dobírá se základního typu básnických figur Březinových. Vyskočil sleduje krystalisaci metafor Máchových. Tato důležitá drobná literatura utěšeně vzrůstá.

⁴ Značný materiál uložený v starší české literatuře o stylistice může býti vědecky studován, až bude sestavena podrobná bibliografie této větve slovesného badání.

jaká žeň kyne literárnímu znalci, vyšetřujícímu nekonečné bohatství básnických obrazů a figur v křesťanských legendách a lyrice Jaroslava Vrchlického, v extatické hymnice Otak. Březiny, zkoumajícímu jemně ciselované příměry epiky Julia Zeyera, krvavě a purpurově žhoucí metafory mystické lyriky Xavera Dvořáka, monumentálně se vztyčující a jeneweinovsky kolorující epitheta a bohaté odstíny personifikace Dostála Lutinova Takto získá nejen česká věda stylistická, současně však i česká tvorba básnická.

•
Dr. Otto Stehlík: Z doby Douchovy.

(Pokračování.)

8. PETR BROŽOVSKÝ DOUCHOVI.

(1838.)

Brožovský Douchovi 14. 2. 1838: Farář Brožovský¹ sděluje Douchovi, že místo kaplana v Chržíně se neuprázdnilo a že se tedy nemá oň ucházeti; navrhuje mu, aby zastupoval po nějakou dobu nepřítomného jeho kaplana; přeje mu brzkého uzdravení a zve ho aspoň k návštěvě fary, jakmile mu to zdravotní stav a počasí dovolí. Dopis psán německy; adresa se nezadchovala; formát kvartový o jednom archu; dopis označen číslem 22, připsaným modrým inkoustem.

Geehrtester Herr Bruder! Ihr mir werthes Schreiben² habe ich den 2. Feber d. J. erhalten und mit Vergnügen aus ihm vernommen, dass Sie Lust hätten auf dem hiesigen³ Weinberge des Herrn mit mir zu arbeiten. Aus Hochachtung und einer steten Anhänglichkeit zum Brandeiser Herrn Dechant,⁴ meinen hohen Gönner und Freunde, so wie auch wegen Ihren mir wohlbekannten Tugenden und Eifer für alles Gute war mein sehn-

¹ Petr Brožovský, farář v Chržíně, náležel do kruhu Douchových přátel, kteří mu vlivem brandýského děkana Burgera přáli.

² Dopis Douchův, odeslaný koncem ledna z Prahy, se nezadchoval.

³ Chržín jest farní osada v okresu velvarském: patronem jest tam knížecí větev rodu Kinských ze Vdhyňic a Tetova; kaplanské místo se dnes neobsazuje.

⁴ Antonín Burger, děkan a vikář v Brandýse nad Labem, byl ušlechtilý a osvícený český kněz, u něhož Doucha po skončení bohoslovedských studií čekal v roce 1833-1834 na své vysvěcení. Nebyl dosud dosáhl k ordinaci předepsaných 24 let svého věku a proto se v Brandýse připravoval na gymnasiální profesuru. Burger byl Douchovi až do smrti přátelsky nakloněn.

lichster Wunsch Sie bei meiner Seite zu haben und Ihre zeitlichen Verhältnisse so viel als möglich zu erleichtern, da man nicht so bald eine so bequeme, ziemlich einträgliche⁵ und wegen dem grossen Patronate mit einer Aussicht verbundene Kapellanstelle so leicht findet, als die hiesige. Weil ich noch nichts sicheres wusste in Betreff des Hw. P. Faehnrichs,⁶ so konnte ich auch Ihren Brief nicht sogleich beantworten; nun aber ist es schon entschieden, dass die hiesige Kapellanstelle nicht erledigt sein werde, weil dem Herrn P. Faehnrich seine Requisiten von dem hochw. Königgrätzer Consistorium zurückgeschickt worden sind mit dem Bedeuten, dass er schon zu spät mit seinem Gesuche gekommen sei, indem die Konkurszeit mit dem letzten Tage Novembris abgelaufen sei. Es ist mir daher leid, dass mehrere auf solche Art hoffnungslos ausgegangen sind. Nun ist aber der Herr P. Faehnrich auf eine Zeit als Administrator der erledigten Lokalistenstelle zu Weltrus,⁷ indem der Herr P. Zuna als Dechant nach Kowan⁸ befördert wurde, angestellt worden; ob für diese kurze Zeit statt seiner ein Anderer als Kapellan hieher von Seiner fürstlichen Gnaden geschickt werde, ist mir noch nicht bekannt, was Sie nun in Prag anwesend⁹ leichter erfahren könnten. Sollte dieses geschehen und Sie hätten auf diese kurze Zeit hier auszuhelfen, so bitte mich davon in die Kenntnis zu setzen und mit Vergnügen werde ich dahin arbeiten Sie hieher zu bekommen. Für itzt aber wünsche ich Ihnen vom Herzen, der liebe Gott möchte Sie bald stärken, Ihnen eine dauerhafte Gesundheit und einen besseren Platz schenken und Sie zum fähigen Arbeiter in seiner heiligen Kirche wieder stark und fähig machen. Empfehlen Sie mich dem Herrn Dechant Burger, wenn Sie ihm schreiben sollten, mir auch unbekannter Weise Ihren Hn. Eltern; und nun wird es mir lieb sein, von Besserung Ihrer Gesundheit zu vernehmen und sollte sich Ihr Zustand

⁵. Odtud počíná druhá strana dopisu.

⁶. Páter Faehnrich, kaplan chržinský, ucházel se tehdy o místo v diecesi královéhradecké, ale byl odmítnut, ježto žádal pozdě. Doucha, který na doporučení vikáře Burgera o jeho kaplanské místo v Chržíně hodlal se ucházeti, musil od tohoto úmyslu upustiti.

⁷. Veltrusy jsou farní obec v okresu velvarském, pod patronátem hraběcího rodu Chotků z Chotkova a Vojnína, Krásný zámek a zámecký park jsou známy uměnilovným turistům.

⁸. Kovář, farní obec u Mnichova Hradiště, patronát knížete arcibiskupa pražského. Páter Zuna, kněz blíže neznámý.

⁹. Doucha navrátil se v posledních dnech ledna z Petrovic do Prahy k rodičům. Příčinou, proč chtěl ochuravělý za kaplana do Chržína, byly špatné hmotné poměry jeho rodiny.

bessern und die Witterung für Sie günstig sein, so besuchen Sie mich hieher, so lange Sie in Prag sind; oder noch besser, beziehen Sie die hiesige Station vermöge der Fügung Gottes, und Sie werden sich dann selbst überzeugen, dass Sie an mir finden werden einen Ihnen aufrichtigen Freund und Bruder Petr Brožowsky. — Hržin, den 14. Feber 1838.

9. VÁCLAV BUTAL DOUCHOVI. (1838.)

Butal Douchovi 6. 4. 1838: omlouvá se, že mu teprve nyní odpovídá na dopis ze dne 10. 3. 1838;^{10.} omlouvají ho masopust, jeho nemoc, která ho často trápi^{11.} a hlavně okolnost, že dosud nemá kaplana; jurisdikcionovaný kaplan Štěpán Kopp^{12.} asi s přidělením není spokojen, nehlásil se ještě, a o jiném neví; tak musí býti spokojen se svým osudem a s výpomocí otců františkánů^{13.} a musí se vpraviti do jejich vrtochů a tajů; stal se eremitou; jeho Tóny^{14.} byla pozvána do Vrané, kde onemocněla; 'blahodějné zvuky kytary'^{15.} již nezvučí; vzpomíná smrti společného známého, jehož pohřbu zajisté Doucha se účastnil; mluví o objednaném plátně; mnoho nového v Petrovicích není, jeden známý onemocněl následkem samého nedostatku peněz zápalem mozku^{16.} a jiný zemřel následky židovského masopustního tance na zápal plic; ptá se, jak se vede Douchovi, jaké pokroky cítí za ošetřování doktora Krombholze; obdržel radostnou zprávu, od jistého petrovického žida, který Douchu v Praze navštívil, že stav jeho značně se zlepšuje a že velmi dobře vypadá; jaká radost pro dobré pány rodiče, pány bratry a pannu sestru a všechny dobré přátele.^{17.} — Na straně adresy stojí připsáno asi jinou rukou: Liliengasse N. 249. — Nad adresou připsáno, co dělá Misále. — Dopis psán německy; adresa zachována, obálka nikoliv. (Nový věk 7, 1915, č. 61.)

^{10.} Zmíněný dopis Douchův se nezachoval. (Pokračování.)

^{11.} Butal trpěl zlatou žilou. ^{12.} Kněz blíže neznámý.

^{13.} Otcové františkáni, kteří v kraji vypomáhali, přicházeli z Hořovic.

^{14.} Farářova hospodyně Antonie Hejhalová, od které zachovaly se též tři dopisy Douchovi zaslané.

^{15.} Butal naráží tu na Douchovu hru na kytáru.

^{16.} Míněno posměšně.

^{17.} Doucha kaplanoval v Petrovicích od 17. července 1834 až do 1838. Žil tam klidně a spokojeně s 20 zlatými k. měny. Avšak rozsáhlost osady, v níž Doucha často za tuhé zimy a v sněhu se brodě pochůzky za svým povoláním konal, byla příčinou, že po čtyřletém působení, jednak horlivostí při výkonech církevních, jednak nastuzením značně si ublížil na ústrojích mluvících navždy a počátkem roku 1838 vrátil se chorý do Prahy, kde byl u rodičů ošetřován lékařem Krombholzem.

Gustav Lanson:
Metoda v literární historii.

Přeložil Emanuel Masák.

Metoda, jejíž pojem snažím se podati, není mým vynálezem: spojil jsem toliko své úvahy o způsobu, jak postupují někteří spisovatelé starší, současní i mladší než já.¹

Není vlastní toliko novověké literatuře francouzské: jest to táž metoda, jejíhož ducha aspoň a hlavních zásad používali Alfred i Mořic Croiset, píšíce historii literatury řecké, Gaston Boissier ve studiích o literatuře latinské, G. Paris a J. Bédier, když objasňovali francouzskou literaturu středověkou.² Jest to táž metoda, z níž povstalo ve Francii velmi mnoho dobrých knih o všech literaturách evropských i světových.

Týkají-li se mé úvahy hlavně francouzské literatury od dob obrození, je to proto, že ji znám lépe a že přemýšlím o ní ustavičně; rovněž i proto, že v žádném jiném oboru není sporu o užitečnosti, přesné metody. Ale novověká literatura francouzská jest jevištěm různorodých fantasii, bojištěm všech vášní a, přiznejme to skrytě, také útočištěm všeliké lenosti. Kdo jen má nárok na rozum; kdo je schopen citů entusiasmu nebo nenávisti, každý pokládá se za povoláného, aby se ujímal slova. Ano i učení činí z metody strašáka. Soudí, že jsou povinni brániti svých zálib i formy svých myšlenek proti pokořujícímu tyranství.

¹ Článek byl napsán v září 1909, přehlédnut v květnu a červnu 1910. Většina poznámek jest novějšího data (Poznámka spisovatelova).

² Řekl bych také: Ferdinand Brunetiére, kdyby temperament dialektika a řečníka, doktrina transformismu, dogmatism literární, politický, společenský a konečně náboženský nepudily často tohoto silného ducha mimo cesty metod historických a kritických a mimo oprávněné indukce. Ale dal nám v mnohých člancích vzory, na nichž můžeme se učit, jak ze základů dobytých erudicí rozvíjeti cenné idee. A vůbec byl velikým mistrem, nebezpečným pro některé, dobročinným pro mnohé. Učil, že talent potřebuje práce, a nikdy nepohrdal přesným poznáním.
(Pozn. spis.)

Tyto obavy jsou chimerické. Neohrožujeme rozkoše čtenáře, který žádá od literatury toliko subtilního rozptýlení, zostrujícího a oživujícího ducha. My sami musíme nejprve býti jako tento čtenář, musíme se jím stávat každou chvíli. Práce metodická připojuje se k této práci, ale jí nezastupuje.

Rovněž neodstraňujeme žádné formy literární kritiky.

Kritika impressionistická jest nedotknutelná a oprávněná, zůstává-li v hranicích své definice. Zlo jest v tom, že v nich nikdy nezůstává. Člověk, popisující dojmy z přečtené knihy, netvrdí-li nic kromě svých pocitů, poskytuje literární historii cenných svědectví, jakých nebudeme míti nikdy příliš mnoho. Leč zřídka zdrží se kritik, aby mezi své dojmy nevsunul historických soudův, aby nepodával subjektivního dojmu za podstatnou známku předmětu.

Jak jest řídký čistý impressionism, tak zase zřídka se stane, aby ho nebylo: vydává se za historii a neosobní logiku; inspi-ruje systémy, které předcházejí nebo přetvořují poznání.

Jedním z hlavních účinků metody jest, že odstraňuje tento zabloudilý či neuvědoměný impressionism a očišťuje od něho naše práce. Přijímáme však upřímný impressionism, označující reakci ducha na jistou knihu: prokáže nám dobré služby.

Nemáme rovněž nic proti kritice dogmatické. Jest pro nás také dokumentem. Každý dogmatism – esthetický, morální, politický, společenský, náboženský – jest výrazem buď osobní citlivosti nebo společného vědomí: každý dogmatický soud o literárním díle objevuje nám způsob, jakým jistý jednotlivec nebo jistá skupina lidí přijali to dílo, a – s náležitými výhradami – stává se dokumentem jeho historie. Žádáme toliko, aby kritika dogmatická, vždy stranická a rozvášněná a pokládající ráda svůj soud za dokázaný nejen pro pravdivost idejí, ale i pro skutečnost fakt, nevydávala se za historii a nebyla přijímána obecně jako historie. Přejeme si, aby, než se posoudí Bossuet a Voltaire ve jménu nějaké doktriny nebo náboženství, pracovalo se o jejich poznání jedině proto, by se shromáždilo pokud možno nejvíce vědomostí autentických a pokud možno nejvíce vědomostí dokázaných. Naším ideálem je snažiti se o takovou konstrukci Bossueta a Voltaira, které by nemohli odpírati ani katolík ani antiklerikál, podávati jim takové obrazy, které by uznali za pravdivé a které by pak ozdobili podle své vůle citovým zabarvením.

1. Historie literatury jest částí historie civilisace. Francouzská literatura jest obrazem národního života: zachytila ve svém dlouhém a bohatém rozvoji nejen každé myšlenkové a citové hnutí, jež se ustálilo ve faktech politických i společenských a projevila se ve zří-

zeních, ale i, což jest více, celý vnitřní a tajemný život utrpení a snů, jenž se nemohl uskutečnit ve světě číru.

Naším nejvyšším úkolem jest přivést čtenáře k tomu, aby v jedné stránce Montaignově, v kuse Corneillově, ano i v sonetě Voitureově poznali momenty kultury lidské, evropské nebo francouzské.

Jako celé dějiny, tak i dějiny literární snaží se obsáhnouti fakta povšechná, oddělití fakta charakteristická a vyznačiti jejich vzájemný poměr.

Naše metoda jest tedy ve své podstatě metodou historickou a nejlepší přípravou pro studujícího dějiny literatury budou úvahy o „Úvodu k historickým studiím“ (Introduction aux études historiques), jež napsali Langlois a Seignobos, neb o článku, jež G. Monod umístil v jiném svazku sbírky, kde jest otištěn také tento článek.

2. Ostatně však jsou mezi obyčejnou látkou dějin ve vlastním smyslu a látkou naší důležité rozdíly, jichž důsledkem jsou také rozdíly v metodě.

Předmětem historiků jest – minulost: minulost, z níž zůstaly jen ukázky a zbytky; jejich pomocí vytváří se pojem o ní. Naším předmětem jest také – minulost, ale minulost trvající dosud: literatura jest zároveň minulostí i přítomností. Feudální zřízení, politika kardinála Richelieua, solní monopol, Slavkov náležejí uplynulé minulosti, kterou vytváříme. „Cid“ a „Candide“ trvají vždy, tytéž jako roku 1630 a 1759, ne jako archivální dokumenty, královská nařízení a účty za stavby, rozpadlé v ssutiny, mrtvé a chladné, bez souvislosti s dnešním životem, – ale jako obrazy Rembrandtovy a Rubensovy, vždy živé a schopné znovu působiti, obsahující pro vzdělané lidstvo nevyčerpatelnou sílu buditi dojmy estetické nebo mravní.

Naše postavení jest podobno postavení historikův umění: naší látkou jsou díla, která jsou před námi a působí na nás tak, jako působila při svém vzniku na současníky. Jest v tom pro nás výhoda i nebezpečství, v každém případě něco zvláštního, co musí také zvláštním způsobem utvářiti naší metodu.

3. Studujeme nepochybně tak jako dějepisci ohromné množství dokumentů, rukopisů nebo tisků, které nejsou nic jiného než dokumenty. Ale tyto dokumenty pomáhají nám vymeziti a objasniti díla, jež jsou naším vlastním a bezprostředním předmětem: díla literární.

Jest dosti obtížno definovati dílo literární; nutno však pokusiti se o to. Můžeme zůstat při dvou výměrech, jež, nevystačující odděleně, doplňují se navzájem a spojeny zahrnují veškeru látku našich studií.

Literaturu možno určití poměrem ke společnosti. K literatuře náleží dílo, které není určeno pro nějakého jednotlivce odborníka, pro speciální poučení neb užitek; nebo také dílo, které sice s počátku mělo takový úkol, ale převyšuje jej nebo jej dovede přetrvat a jest čteno mnohými lidmi, kteří v něm hledají toliko rozptýlení nebo duchovní kultury.

Než literární dílo vymezuje se především svou vnitřní povahou. Jsou básně, jež svou technikou určeny jsou pro veřejnost velmi úzkou a v nichž širší obecnost nikdy nenalezne záliby – vyloučíme je proto z literatury? Známkou uměleckého díla jest úmysl a účinek umělecký, krása a půvab formy. Speciální spisy stávají se literárními přednostmi své formy, jež rozšiřují a prodlužují sílu jejich působení. Literatura skládá se ze všech těch děl, jejichž obsah a dojem mohou býti úplně obnoveny toliko estetickou analysí formy. Z toho následuje, že z ohromného množství tištěných textů náležejí nám zvláště ony, jež povahou své formy mohou pohnouti obrazivost, citlivost a estetickou vnímavost čtenářovu. Proto právě není naše studium totožné s jinými historickými studiemi; literární dějiny nejsou toliko drobnou pomocnou naukou dějin vůbec.

4. Zkoumáme dějiny lidské myšlenky a národní vzdělanosti v jejich zjevech literárních, v nich pak v podstatě věci a ve slohu snažíme se postihnouti ruch ideí i života.

Arcidíla jsou tedy skutečně osou našeho studia. Ale toho slova „arcidílo“ neběříme ve smyslu časovém nebo podmětném. Třeba badati nejen to, co jest arcidílem pro nás, pro naše současníky, ale i všechno, co bylo arcidílem v jisté chvíli, všechna díla, v nichž francouzská společnost uznala svůj ideál krásy, dobroty neb energie. Proč některá z nich ztratila svou působivost? Jsou to zhaslé hvězdy? Nebo snad naše oči nevnímají již jistých paprsků? Naším úkolem jest porozuměti i těmto mrtvým dílům; a proto nutno přijímati je jinak než archivální dokumenty: třeba, abychom napětím sympatie stali se schopni vycítiti přednosti jejich formy.

Tato citová a estetická zvláštnost děl, která jsou speciálním předmětem našeho badání, jest příčinou, že nemůžeme jich badati bez pohnutí svého srdce, své obrazivosti a svého vkusu. Jest pro nás nemožno vyloučiti osobní reakci, a zároveň je nebezpečno zachovati ji. Tot první obtíž metody.

Historik zkoumaje dokument snaží se odlišiti v něm osobní součástky, aby je odstranil. S osobními součástkami však je právě spojena emoční a estetická síla díla – my tedy musíme je zachovati. Historik, aby využil svědectví Saint-Simonova, snaží se je dokázati, čili vyloučiti z něho Saint-Simona; a my – vyloučiti

právě to, co není Saint-Simonem. Kdežto historie hledá všeobecných fakt a nezabývá se jednotlivci, leč potud, pokud představují skupiny nebo vyvolávají změny v proudech, my setrváme nejprve při jednotlivcích, poněvadž cit, vášně, vkus, krása jsou věcmi individuálními. Racine zaujímá nás nikoli výlučně proto, že v něm tkví celý Quinault, obsažen jest Radon a z něho se počíná Campistron, ale především proto, že jest Racinem, jediným svého druhu spojením citů, vyjádřených krásnem.

5. Říká se, že historický smysl – tot vycítění rozdílů. Pak projevovali bychom mezi historiky nejvíce smyslu historického. Neboť kdežto historik zkoumá své rozdíly mezi fakty povšechné povahy, my postupujeme až k badání rozdílův individuálních. Snažíme se určití individuální originalitu, čili zvláštní zjev, jenž nemá sobě rovného, jenž ničím nedá se měřiti. Tot druhá obtíž metody.

6. Leč byt i individua byla jakkoli veliká a krásná, naše studium nemůže se omeziti jen na ně. Především neznali bychom jich, kdybychom chtěli přestati toliko na jejich znalosti. Nejpůvodnější spisovatel je z velké části výsledkem předcházejících pokolení, je spojením současných proudů: ze tří čtvrtin utvořen je z toho, co není jím. Abychom jej našli, třeba vyloučiti z něho celé to množství cizích součástí. Třeba znáti onu minulost, která se v něm prodlužuje, onu současnost, která se v něj vssála: tehdy teprve budeme moci objeviti jeho skutečnou originalitu, změřiti ji a určití. Ale i tu poznáme ji sotva potencionálně: abychom ocenili její skutečnou hodnotu, její intensitu, je třeba, abychom spatřili, jak působí a rozvíjí se ve svých účincích – to znamená: třeba zkoumati vliv spisovatelův v životě literárním a společenském. A tak při velkých spisovatelích a arcidílech vnucuje se nám celé studium fakt povšechné povahy, literárních směrů, proudů myšlenkových, změn vkusu i vnímavosti.

7. Konečně, co individuální genius má nejkrásnějšího a největšího, není výjimečností, která jej osamocuje: i při své výjimečnosti seskupuje a symbolisuje celkový život doby nebo vrstvy lidí – stává se representační osobností. Třeba tedy snažiti se, abychom poznali celé lidstvo, jež se projevilo ve velkých spisovatelích, všechny způsoby lidského nebo národního ducha a srdce, jejichž směry oni ukazují. Tak tedy máme postupovati zároveň dvěma protivnými směry: objeviti individualitu, vyjádřiti ji v jejím jedinečném, nezměnitelném a nerozdílném obraze, – ale také postavití arcidílo do jisté řady, ukázati genia jako produkt prostředí a představitele jisté skupiny. Tot třetí obtíž metody.

8. Kritický duch jest opatrným duchem vědeckým, jenž chtěje nalézti pravdu nedůvěřuje přirozené správnosti svých schopností

a upravuje svůj postup znalostí bludů, jichž nutno se varovati. Hořejší úvahy pomohou nám utvořiti metody literární historie, neboť ukazují hlavní body, v nichž dle povahy našeho předmětu a podmínek našeho badání jsme nejvíce vydáni omylům.

9. Zvláštností literárního díla jest jeho působení na vkus, citlivost a obrazivost čtenářovu. Ale čím intensivnější a častější jest toto působení, tím méně dovedeme odlišiti sebe od díla. V literárním dojmu, jakým působí na nás *„Iphigenia“*, co je z Racina? A co je z nás? Jak vydobyti z našich osobních dojmů vědomosti důležité pro jiné? Zdaž sám výměr literatury neomezuje nás na impressionism?

10. Když chceme popisovati originální genie, jak můžeme býti jisti, že zachytíme to, „co nikdy nevrací se dvakrát“? Jest individualita kdykoli přístupna? Můžeme poznávati jinak, než srovnáváním, něco nad to, čeho analogii nalézáme v sobě i mimo sebe? Můžeme znamenati, ukázati existenci ostatního: bude to pro nás vždy něčím neznámým? Řekneme, že to známe, popíšeme-li jisté účinky, jež potvrdí nám dojmy jiných lidí i naše. Kdo nám však zajistí, že to poznání jest přesné a úplné? Kdo nám zajistí, že jsme vyličili Racina a ne Taina a sebe, mluvíme-li o dojmu, jakým působí Racine na Taina a na nás?

A konečně, chceme-li věc zevšeobecнити, chceme-li v arcidíle určit, co jest povšedné a co jest individuální, chceme-li ukázati genia jako poddaného vlivům a nezmenšiti ho, chceme-li v něm viděti syntesi a neomeziti ho na význam součtu, chceme-li viděti v něm výraz průměrné veřejnosti a nesnížiti ho k ní – jaké tu všude obtíže! jaké nejistoty! jaké subtilní studium, do něhož mohou se vplížiti všechny naše fantasie a naše osobní city!

11. V každém případě jest nebezpečno pro nás představovati si něco, místo pozorovati, a věřiti, že něco víme, kdežto pouze vycitujeme. Historikové také nejsou prosti tohoto nebezpečnosti; ale přece při svých dokumentech nejsou mu tolik vydáni, kdežto přirozeným a pravidelným účinkem literárních děl jest, že se poddávají silnějšímu subjektivnímu zabarvení v duši čtenářově. Celá tedy naše metoda musí směřovati k tomu, aby opravovala, pořádala naše poznání a očišťovala je od subjektivních součástí.

12. A přece není třeba zacházeti při tomto očišťování příliš daleko. Různí-li se literární tekst od historického dokumentu tím, že vyvolává v nás dojmy estetické nebo citové, bylo by podivno a nesprávně uznávati tento rozdíl toliko v definici a nedbati ho v metodě. Nikdy nepoznáme vína ani chemickou analýs, ani ze zpráv znalců, neokusíme-li ho sami. Stejně v literatuře nic nena-

hradí bezprostředního poznání. Podobně jako jest prospěšno pro historika umění zastaviti se před 'Posledním soudem' nebo 'Noční stráží', jako nemůže ani popis v katalogu, ani technická analýse nahraditi zrakových dojmů, tak také my nemáme práva určití nebo vyměřiti jakost nebo sílu nějakého literárního díla, nepoddáme-li se dříve přímo a naivně jeho působení.

Odstraniti úplně subjektivní prvek není proto ani žádoucno ani možno, a impresionism jest v základu naší práce. Nechceme-li dbáti svých vlastních dojmů, musíme zaznamenávati dojmy jiných lidí: objektivní v poměru k nám, jsou subjektivní vzhledem k dílu, které máme poznati.

Nepředstavujme si, jak to činíme dosti často, že postupujeme ve vědě objektivně, když vztahujeme zrovna místo svého subjektivismu subjektivism nějakého velikého spisovatele. Byť bych sebe jen málo cenil, přece můj dojem existuje, jest faktem; jsem povinen dbáti ho stejně jako dojmů kteréhokoli jiného čtenáře, ať jest jím Brunetiére nebo Taine. Ba neporozumím ani slovům, jimiž vyjadřují své dojmy, nepoznal-li jsem svých: mé dojmy vysvětlují mi jejich řeč.

Existují právě tak, jako můj čtenář. Můj dojem jest úryvkem literární historie. Ale také nemá býti nikterak privilegován: jest faktem, – toliko faktem ceny relativní, se stanoviska historického. Tento fakt vyjadřuje poměr díla k člověku s jistou vnímavostí, k člověku jisté doby a kultury: může přispěti k určení díla v jeho účincích.

13. Ba bylo by s prospěchem užiti i všech vášní náboženských či politických, všech sympatií či antipatií temperamentu. Odpověď, jakou dává má nenávisť, mé nadšení, ano i můj fanatism na jisté arcidílo, nepokládám-li jí za důkaz jeho hodnoty a jeho krásy, může býti vůdčím ukazatelem analýse – po výbuchu uhodne se časem výbušný prostředek.

Záleží na tom, abych se nepokládal za střed světa, abych svým citům ani svému vkusu nepřiznával absolutní hodnoty. Své osobní dojmy stvrdím badáním o autorových úmyslech, vnitřní a objektivní analýs díla, zkoumáním dojmů pokud možno největšího počtu čtenářů díla v minulosti a přítomnosti: tyto cizí individuální reakce, stejně poučné, stejně cenné jako moje, uvedou ji na patřičné místo. Mé záchvěvy slejí se s tisíci záchvěvy, vyvolaných ve vzdělaném světě od doby, kdy objevily se 'Myšlenky' či 'Emil': celková harmonie těchto záchvěvů, plných dissonancí, utvoří to, co nazýváme dojemem knihy.

14. Ostatně vynasnažíme se tázati se své vnímavosti toliko ve věcech, na něž může dáti odpověď. Praxe jest obtížná, teo-

rie jest jasná. Metodami objektivními a kritickými třeba se snažiti všechno věděti, co věděti možno. Nutno shromážditi všechno, co možno, z vědomostí přesných, neosobních a dokázatelných. Od intuice, od pohnutí žádejme toliko toho, čeho nemožno vypátrati jiným způsobem. Příliš mnoho jest říci: lépe nevědět, než věřiti, že víme, ačkoliv nevíme. Žádejme od intuice, od vzrušení toliko toho, co svou povahou náleží do jejich oboru a jakoukoli jinou cestou bylo by pochopeno méně dobře. Což potom znamená: zkoušejme na sobě, jak působí na nás literární dílo, jak nás vzněcuje, jak dojíká krása jeho formy, a výsledek této zkoušky srovnávejme s tím, čeho nám poskytl zkušenosti jiných lidí, jiné metody analýse.

15. Je-li první známkou vědecké metody, že podrobíme svou mysl předmětu, abychom spořádali prostředky poznání, přiměřené povaze poznávané věci, bylo by vědecktější uznati a upravití úlohu impressionismu v našich badáních, nežli jej zapírati. Poněvadž skutečnost popíráním se nezničí, vcházel by tento osobní, nezapuditelný prvek skrytě a působil by bez pravidel v našich pracích. Je-li impressionism jedinou metodou, která podává dojem energie a krásy díla, užívejme ho k tomu účelu upřímně, ale omezme jej určitě jen k tomu účelu. Umějme při něm odlišiti, oceniti, dokázati, omeziti: tot čtyři podmínky při jeho použití. Všechno záleží na tom, abychom nemísili vědění a citu a abychom užili potřebných prostředkův opatrností, by cit stal se oprávněným prostředkem vědění.

16. Historické hledisko přivádí subjektivní prvek do příslušných mezí a zbavuje kritika zájmu. Má reakce, která jest pro mne vším, pokud ji chovám v sobě, jest – postavena mimo mne a uvedena v obor historie – toliko jedním z mnoha faktů, faktem bez výsady; objasňuje-li je, ony jej omezují.

Ale historický pořádek je často toliko klamem oka; zakrývá všechny hříčky impressionismu, všechny pokusy dogmatismu. Jest buď umělostí, nebo klamem.

Pomáhá-li nám chronologie, abychom neobraceli všeho na sebe, abychom zkoumali každý věk, každého spisovatele pro ně samy – určuje toto hledisko nový směr estetické vnímavosti, otevírá jí nekonečnou možnost, aby působila bez nebezpečství. Obvyčně při četbě nejsou naše estetické reakce velmi čisty: to, co nazýváme svým vkusem, je směsí citů, návyků, předsudků, k nimž přispěly všechny součástky našeho mravního 'já'; z našich mravů, věr a vášní přechází vždy něco v naše literární dojmy.

Historie může oddělit od nás naši estetickou citlivost, neb aspoň podrobiti ji vládě našich představ o minulosti. Úlohou

vkusu bude pak vystihnouti poměry, které spojují nějaké dílo s nějakým zvláštním ideálem, s nějakou speciální technikou, a každý ideál či každou techniku s duší nějakého spisovatele nebo se životem nějaké společnosti. Vynasnažíme se cítiti historicky. Stanovíme stupnici hodnoty již ne dle svých osobních náklonností, nýbrž přiměřeně ale toho, jak silně a vhodně uskutečněna myšlenka, jež řídila dílo. Vynasnažíme se vycítiti v Bossuetovi, co cítili lidé, kteří budovali sloupení v Louvru, a ve Voltairovi lidé, pro něž pracovali Pater a Martin. Nevzdáme se sebe samých: čtouce sami pro sebe, dovolíme, že povstanou, a budeme naslouchati povstalým reakcím symbolisty nebo humanisty, volného myslitele nebo katolika z roku 1910; ale třeba uměti v jiných chvílích přetíti spojení naše estetické vnímavosti s ostatní naší nynější individualitou. V literatuře, jako v umění, musíme míti dvojitý vkus: vkus osobní, který vybírá, co nám působí příjemnost, knihy, obrazy, jimiž se obklopujeme – a vkus historický, který slouží našim studiím; možno jej nazvati uměním, jak rozeznávati slohy a jak procítiti každé dílo v jeho slohu, v poměru k dokonalosti, jaké v něm právě dosáhlo.

17. Podivuhodný rozvoj přírodních věd byl příčinou, že jejich metody snažili se v 19. století použiti různými způsoby také v literární historii: doufali, že tím dají jí přesnost vědeckého poznání, že odstraní libovольnost, estetických dojmů i aprioričnost dogmatických soudů. Zkušenost odsoudila tyto pokusy.

Nejsilnější hlavy nejvíce se opojily objevy přesných věd. Myslím Taina a Brunetiéra.³ Nebudu kritisovati jejich soustav; dnes jest dosti zřejmo, že jejich postup, napodobující operace neb užívající formul věd fysických a přírodních, odsuzoval je k tomu, že znetvořovali a ořezávali literární historii. Žádnou vědu nemožno konstruovati podle schematu jiné: jejich pokrok záleží ve vzájemné neodvislosti, která dovoluje každé oddati se vlastnímu předmětu. Literární historie, má-li míti známku vědy, musí začíti tím, že si nedovolí parodovat jakoukoliv vědu jinou.

18. Užití formulí přesných věd, daleké toho, aby zvětšovalo vědeckou cenu našich prací, spíše tuto cenu zmenšuje, poněvadž ony formule jsou toliko klamem oka. Chtějí postihnouti s brutální přesností poznání, svou povahou nepřesné, tedy je také falšují.

Nedůvěřujme číslicím. Číslice neodstraňuje toho, co je v dojmu běžné či prchavé: ona to eskamotuje. Kdokoliv umí trochu psáti, najde v obyčejné mluvě prostředky, aby dal vycítiti odstíny, bez nichž není u nás přesností, a tyto odstíny nemožno počítati.

³ Jmenuji je, poněvadž měli nejvíce talentu. Bludy průměrných lidí nejsou poučující. (Pozn. spis.)

Odpírejte nepatrné marnivosti, abychom užívali se všeobecnujících formulí. Nikdy neznáme všech prvků, z nichž vzniká genius, ani přesné jejich proporce v té směsi a nemůžeme předvídati výsledku, jaký dá kombinace – šarlatáni nebo naivní lidé jsou ti, kteří ze Champagne, galského ducha a básnického daru tvoří La Fontaina, ze směsi dvorskosti, klasického vychování a citové vnímavosti tvoří „Ifigenii“. Přibližujeme se definování – vzdálení genia . . . Naše předvídání neurčují individua. Všechny naše výrazy, definující na příklad „básnický dar“, „citovost“ a jiné jsou hrozně neurčity. Musíme se tedy spokojiti skromnou a analýsí toho, co máme před sebou, vypravováním fakt; přestaňme si hráti na učence, kteří pomocí chemické syntese složí „Fedru“ nebo „Ducha zákonů“.

19. Vědecký název, přenesen k nám, objasňuje jen klamně. Ano stává se, že i zatemňuje. „Církevní mluva proměnila se v 19. století v poesii lyrickou“: tato slova mají význam toliko pro ty, kteří znají fakta. Pro ty, kdo jich neznají, nemají významu, neb označují blud. Neboť přeměna jednoho druhu v druh jiný jest něčím, čeho fakta nepodávají: tot část systému. Proto lépe odhoditi vědecký výraz a říci v jazyku celého světa: „Lyrická poesie 19. století přijala za svůj předmět city, které v 17. a 18. století nalézaly ve Francii výraz toliko v mluvě církevní.“ To jest řečeno méně skvěle, ale jasněji a zároveň přesněji.

Skutečně vědecktější jest stanovisko oněch literárních historiků, kteří nechtějice budovati něco podle typu jiné vědy, snaží se toliko dobře viděti fakta svého oboru a nalézt pro ně výrazy, jež jim pokud možno nejméně ubírají i přidávají. Proto opravdovými našimi mistry jsou Sainte-Beuve a Gaston Paris.

20. Jediná věc, kterou jsme povinni převzít od přesné vědy, jest, jak napsal Bedřich Rauh, „ne ten neb onen způsob postupů . . . ale její duch . . . objevuje se skutečně, že není vědy, není metody povšechné, ale jest toliko povšechné stanovisko vědecké . . . Dlouho směřovali s vědeckým duchem metodu jisté vědy, majíce zřetel k přesným výsledkům, k nimž vedla. Vědy o zevnějším světě staly se tak jediným typem vědy. Ale jednota věd fyzických a věd morálních jest toliko postulátem . . . Za to existuje jisté stanovisko ducha k přírodě, jež je společno všem učeným . . .“

Stanovisko ducha ke skutečnosti – tot jest, co můžeme vypůjčiti od učenců; přivlastníme si nezištnou zvědavost, přísnou poctivost, pracovitou trpělivost, poddání se faktům, nedůvěru k sobě tak jako nedůvěru k jiným, neustálou potřebu kritiky, kontroly a dokazování. Nevím, utvoříme-li tehdy vědy, ale jsem jist, že utvoříme alespoň lepší literární historii.

Myslíme-li na metody přírodních věd, myslíme na nejvšeobecnější, na způsoby postupu společné všem badáním, týkajícím se fakt – a myslíme na ně ne tak proto, abychom budovali svou vědu, ale více, abychom vyjasnili své svědomí. Přihlédneme k metodám 'soulasu' a 'rozdlu', k metodám 'zbytku' a 'soudružných změn'; ale učiníme tak raději pro morálnost, již obsahují, než se zřetele k rámcům a fačadám, jichž poskytují. Z úvahy o metodách přesných nauk odnesme si především úzkostlivé svědomí, pojem o tom, co jest důkaz, pojem o tom, co znamená věděti, abychom byli méně ohleduplni ke svým fantasiím a méně nakloněni k axiomatům.

21. Hlavní naše činnosti jsou: poznati literární teksty srovnati je, abychom odlišili individuální od povšechného a originální od tradičního, seskupiti je podle literárních druhů, škol a proudů, stanoviti konečně poměr těchto skupin k myšlenkovému, mravnímu a společenskému životu naší země, k rozvoji evropské literatury a vzdělanosti.

Ke své práci máme na pomoc několik cest a metod. Vlastní naše dojmy a rozvažující analyse jsou cesty oprávněné a nutné, ale nedostačující. Abychom upravili a kontrolovali hru mysli při reagování na tekst, abychom zmenšili libovolnost soudů, potřebujeme jiných pomocných prostředků. Hlavních poskytuje nám užití pomocných věd: paleografie, bibliografie, chronologie, biografie, tekstové kritiky a užití všech jiných věd, jako věd pomocných, přiměřeně dle okolností; hlavně pak dějin řeči, gramatiky, historie, filosofie, dějin věd, dějin zvyků. Metoda v každém jednotlivém badání záleží v tom, že kombinujeme, podle potřeby předmětu, dojmy a analysi s přesnými metodami badatelskými a kontrolujícími, že užíváme v příhodné chvíli pomoci rozmanitých pomocných věd, aby přispěly podle svého významu k vypracování přesného poznání.

22. Znáti tekst – znamená především věděti o jeho existenci: tradice, oznámená a doplněná bibliografií, ukazuje nám díla, která jsou látkou našeho badání.

Znáti tekst – znamená dále dáti si o něm jisté otázky: přezkoušeti naše dojmy a naše představy řadou rozmanitých operací, které je změňují a činí přesnějšími.

a) Je tekst autentický? Není-li, byl klámně připisován, či jest úplným apokryfem?

b) Je tekst čistý a úplný, nezkažen a neosekán?

Tyto dvě otázky nutno velmi důkladně probadati při listech, památnících, řečech a vůbec při všech vydáních děl posmrtných.

Druhou nutno prozkoumati vždy, když užíváme nového přetisku a ne vydání, uspořádaného autorem.

c) Jaké jest datum textu? datum vzniku, a ne toliko datum vydání; datum jednotlivých částí a ne toliko vůbec datum celku.

d) Jakých změn došel text od prvního vydání do posledního, uspořádaného autorem? Jaké změny ideí a vkusu obsaženy jsou v těchto variantech?

e) Jak tvořil se text od první myšlenky do prvního vydání? Jaké změny vkusu, jaké umělecké zásady, jaká práce ducha projevuje se v konceptech a náčrtcích, jsou-li zachovány?

f) Potom stanoví se doslovný smysl textu: význam slov a obrátů za pomoci historie jazyka, gramatiky a historické skladby; význam názorů vyjasněním temných míst, historických nebo biografických narážek.

g) Pak stanoví se literární význam textu. To jest: určí se myšlenkové, citové a umělecké hodnoty, oddělí se osobní jazykové zvláštnosti od zvláštností společných současným lidem, osobní duševní stavy od společných stavů citových a myšlenkových. Od všeobecně a logicky vyjádřených myšlenek odliší se představy a pojmy mravní, společenské, filosofické, náboženské, které tvoří jakoby podzemí intelektuálního života autora a kterých necítil potřeby vyjádřiti, poněvadž rozuměly se samy sebou a byly rozuměny svou dobou, ač nebyly vysloveny. Zachytí se v jediném přízvuku, v jediné reflexi, v jediném obrátě, hluboké a tajemné úmysly, které často opravují, obohacují neb i přeměňují zdánlivý význam textu.

Tu především třeba užiti osobní citlivosti a vkusu: ale tu také zároveň je třeba jim nedůvěrovati a dokázati je, abychom nevypravovali sami o sobě, líčíce zdánlivě Montaigna nebo Vignyho. Literární dílo musí býti poznáno především v době, kdy povstalo – v poměru k svému autoru a k oné době. Literární historii třeba projednávat historicky: toť pravda prostá a známá, ale nikoliv ještě pravda banální.

h) Jak povstalo dílo? Z jakého temperamentu, na jaké okolnosti reagujícího? Na to nám odpovídá biografie. – Z jakých látek? Dovídáme se toho hledající pramenů: rozumějme to slovo v širokém významu a nehledejme toliko zřejmých napodobenin a hrubých přepracování, ale všech stop, všech známek ústní nebo knižní tradice. V tom významu třeba počínati si pokud možno nejpečlivěji, abychom postihli všechny pozorovatelné sugesce a zabarvení.

i) Jaký byl výsledek a jaký byl vliv díla? Vliv není vždy totožný s výsledkem. Určiti literární vliv znamená toliko badati

prameny opačně: dospěje se k tomu pomocí týchž metod. Společenský vliv jest ještě důležitější a ještě obtížněji lze jej dokázat. Bibliografie vydání a přetisků ukazuje oběh knihy: zachytíme je u východiska, u knihkupce. Seznamy soukromých knihoven, posmrtné inventáře, seznamy čítáren ukazují nám je u cíle: vidíme, jaké osoby dotkla se kniha, když se rozešla, neb aspoň: jaké třídy a jaké sféry. Konečně zprávy v časopisech, soukromé korespondence, tajné památníky, časem poznámky čtenářů na okraji knihy, časem debaty v zákonodárných síních, novinářské polemiky nebo soudní rozpravy naznačí nám, jak kniha byla čtena a jak působila v myslích.

23. Tot hlavní činnosti, jimiž poznáváme literární dílo přesně a úplně – nikdy ovšem docela úplně, ale pokud možno nejméně neúplně. Odtud přejdeme, užívající týchž metod, k jiným dílům téhož spisovatele a k dílům jiných spisovatelů. Potom se skupíme díla podle příbuznosti jejich obsahu nebo formy. Zjistí se to: filiací forem – historií literárních druhů; filiací ideí a citů – historií proudů myšlenkových a mravních; tím, že jistý kolorit a jistá technika objevuje se zároveň v dílech rozmanitých druhů a ideí – historií epoch vkusu.

V této trojí historii postupujeme jistě jen tehdy, přibíráme-li široce, pokud možno nejširě díla slabší a zapomněná. Neboť tato obklopují arcidíla, připravují je, načrtávají, komentují, tvoří přechod od díla k dílu, vyjasňují jejich počátek a význam. Genius je vždy dítkem svého věku, ale vždy jej překročuje: lidé průměrní tkvějí úplně ve svém věku, mají vždy teploturu svého prostředí, jsou na stejné úrovni se svou veřejností. Menší díla nějaké epochy jsou tedy potřebna, aby vylíčila a určila originalitu velkého spisovatele, jež nedá se přímo vyjádřiti a vylíčiti, dále aby stanovila průměrnou estetiku jisté školy, obyčejnou techniku jistého literárního pokolení, základní zásady a společné obyčeje jisté literární kategorie.

24. Konečně literární historie doplňuje se tím, že vyznačíme poměr literatury k životu, při čemž se stýká se sociologií. Literatura jest výrazem společnosti: nepopíratelná pravda, z níž povstalo mnoho bludů. Časem jest literatura činitelem doplňující společnosti: vyjadřuje to, co nikde jinde se nerealisuje – lidské smutky, slabosti a touhy. Tím znovu jest výrazem společnosti, ale nyní již třeba dáti tomu slovu význam, jenž obejímá nejen zařízení a obyčeje, ale vztahuje se i na to, co nemá aktuálního bytí, co jest neviditelné a čeho nezjevují ani fakta ani pouhé historické dokumenty.

A konečně nestačí viděti všeobecný poměr mezi písemnictvím

a společností. Obraz nebo zrcadlo – není pro nás dost: chceme znáti akci a reakci: co od jednoho přešlo ke druhému a naopak co předchází nebo následuje, v jaké chvíli první nebo druhé jest modelem nebo napodobuje. Není nic delikátnějšího než sledovati tyto vzájemné výměny.

25. Není těžko pochopiti, že celkový problém nutno vždy rozložit na problémy jednotlivé a že teprve na konci nespočetných jednotlivých rozřešení možno nalézt – neříkám: celkové rozřešení – ale náskres rozřešení; jenž přibližně má cenu pro jistou dobu nebo jistý proud.

Jest chimérou chtíti jednou ranou rozřešiti otázku o vlivu celé skupiny děl na celou skupinu událostí. Vliv literatury na revoluci dá se lehčeji vystihnouti teprve tehdy, až se trpělivě prozkoumá poměr mezi literaturou a životem od roku 1715, ano raději od roku 1680 do roku 1789. Působila-li literatura, tu ne jako celek ani ne na celek událostí, ale neskončeným množstvím vlivů na neskončené množství jednotlivců po více než jeden věk se stalo, že konečně roku 1789 věk literatury se vssál, rozložil se v různých vrstvách, v různém množství ve společné duši francouzského národa a projevil se tím, jak národ reagoval na fakta.

26. Ve všech operacích, které jsem popsal, jsme vydáni nebezpečí omylů. Naše práce přesně vědecká opravdu záleží v tom, abychom stále báli se bludu. A tím právě metoda, kterou jsem vyložil, nejvíce odporuje literárním manýrám; geniální kritiky.⁴ My bojíme se stále omylů, nedůvěřujeme svým ideám – ona s rozkoší se baví vlastními ideami; ona chce, aby byly nové, zajímavé, bystré – my, aby byly pravdivé; ona nechává je volně létat nebo je virtuosně ozdobuje – my dáváme pozor, aby nic nepřekročilo dokázaných fakt. Montaigne nebo Rousseau jsou toliko závažími, jimiž ona žongluje; jde jen o to, aby vyvolala podiv o síle neb obratnosti kritikově. My chceme, aby se zapomnělo na nás a aby bylo viděti Montaigna a Rousseaua tak, jak byli, tak, jak je uží každý, kdo loyálně a trpělivě oddá se badání textů. Subjektivní kritika nalezá tolik amatérů toliko proto, že sama sobě právě otvírá pole, aby se blýskala při rozboru a místo díla, které zdánlivě studuje.

⁴ Rozumí se, že, užívaje tohoto názvu, netvrdím, že by ti, kteří ji provádějí, měli monopol genia, ani že by všichni byli geniové, nýbrž toliko, že není možna bez genia. Lépe jest přesně sestaviti 'Seznam' k 'Ročníku literárnímu', než psáti tak jako Lemaître nebo Faguet, když není někdo ani Lemaître ani Faguetem. A třeba dobře vstípiti si do hlavy, že genius, ba ani rozum nenahradí se domýšlivostí, že jej kdo má; jest to pravda příkrá, ale spasitelná pro toho, kdo ji dobře pochopí. (Pozn. spis.)

27. Celá naše metoda, řekl jsem to již, směřuje k tomu, aby oddělila subjektivní dojmy od objektivního poznání, aby tyto dojmy vymezila, skontrolovala a využila jich ve prospěch objektivního poznání.

Ale v přípravné práci k objektivnímu poznání číhá na nás blud každou chvíli a z každého koutu našich předmětů poznání. Rozeznávám pět hlavních forem.

28. Předně operujeme neúplnou nebo bludnou znalostí fakt. Nespočítali jsme dosti bedlivě textů, které máme probadati; příliš málo známe práce svých předchůdců a výsledky, jichž došli. Bibliografie jest tu znovu lékem – věda suchá, vyschlá, dělala-li se z ní cíl, ale potřebný a mocný nástroj k přípravě látky, jež se zpracuje na pravdivé pojmy.⁵

Hřešíme také leností mysli. Příliš snadno pokládáme za dokázané výsledky svých předchůdců, nejsou-li proti našim předsudkům a sympatiím. Zkoušíme je často toliko logicky, ale ne kriticky. Nezkoumáme dostatečně základu knihy, nebadáme s dosti ostrou nedůvěrou hodnoty jejich důkazů. Třeba si především uvědomiti způsob, jakým jest utvořena, viděti jasně prostředky, jakých užívá, i to, čeho zanedbává, i to, zda tvrzení jest přesně přiměřené prostředkům, které zdají se je podpirati; konečně třeba přesně si uvědomiti, co v podstatě nového a užitečného přináší určitá kniha.

29. Po druhé zjišťujeme nepřesné poměry: buď z neznalosti, a tato chyba pramení z předešlé; nebo z netrpělivosti, a lékem jest cvičiti se, uložit si práci pozvolnou, ve které idea dozrává; nebo z nekritické důvěry v důkaznou moc rozumových důvodů. Neboť ve vědách historických rozumování je svůdné. Skoro nikdy nemáme dosti přímých, dosti přesných dat, abychom důkladně vymýtili rozumování. Třeba aspoň

⁵. Bibliografie náleží také k oněm slovům, jež jistí krasoduchové vyslovují toliko s odporem. Zdá se, jako by si neuvědomovali, že když mluví o životě Moliérově nebo Racinově, potřebují vědomostí bibliografických: vždyť přece bezpochyby nemají úmyslu vymýšleti životopis autorů, o nichž pracují. Poněvadž nechtějí za nic děkovati bibliografii, dovedou toliko ozdobiti vtipem nebo řečnickou okrasou vědu přinesenou z koleje, nebo zpracovati knihu učencovu, která jim náhodou přišla do rukou. Když odhodíme impressionism, možno toliko bibliografií se dověděti, kde je látka v dané chvíli nám potřebná. A s druhé strany sestaviti bibliografii není práce mechanická, odbývajíc se bez inteligence a vkusu. Třeba dobře ovládnouti předmět, třeba jej zažiti ve směru vůdčích ideí, aby bylo možno utvořiti bibliografické repertorium, jež přivede žáka k užitečným dílům a orientuje v lese knih. V bibliografii jsou dobrá i špatná díla: tak jako v produkci literatů, i nejméně podezřelé učenosti, nalézají se díla rozumná a zase jiná, jež rozumnými nejsou.

(Pozn. spis.)

omeziti je na krátké operace, jako na příklad vyvoditi rychlý důsledek, když se zdá, že přesně vzato jiný není možný. Ale nutno se vzdáti tvoreni řetězů rozumových důkazů: prodlužují se, ale současně oslabují. Jistota, která od první chvíle se ukazovala z bezprostředního styku faktů, zmenšuje se každým krokem, který nás od nich oddaluje; byt bychom se všemožně snažili rozumovati přesně, s každým postupem dedukcí zvětšuje se množství možných konstrukcí, a volba jedné z nich stává se vždy libovolnější. Proto také třeba po každé operaci formální logiky vrátiti se k faktům a vzíti z nich dostatečný podklad k další operaci. Bez největší nedůvěry nevyvozujeme nikdy důsledek z důsleku jiného.

A proto vykládejme přímo texty. Nikdy nedávejme místo nich něco jiného, podobného, jak to často nevědomky činíme. Překládáme si na svůj jazyk dokumenty, o nichž mluvíme, a náš výklad, jenž ochuzuje nebo kazí originály, vypuzuje je úplně z naší mysli. 'X píše *a*; leč *a*, tot totéž jako *b*. Myslí-li tedy X *b*, tu . . . — ' A již nezabýváme se více *a*, jež je skutečným textem: pracujeme již toliko na základě *b*, čili textu podvrženého, jež jsme určili předčasně usuzující a pohodlnou důvěrou ve svůj soud o totožnosti.

30. Rozšiřujeme proti právu význam fakt, jež jsme vypořozovali. Zjistíme analogii, a činíme z ní závislost: 'X se podobá Y,' zní pak: 'X opisuje nebo napodobuje Y.' Konstatujeme závislost, a tvrdíme, že působila přímo a bezprostředně: 'X čerpá z Y'; zapomínáme však, že bylo nebo mohlo býti nějaké *Y*₁, které čerpalo z Y a které samo působilo na X. Postřehujeme přesný poměr, částečně omezený, a přidáváme k němu závěr širší nebo povšechný. 'Datum vzniku této myšlenky označují také narážky: proto celý oddíl, proto celé dílo povstalo v té době.' V zásadě datovaný odstavec označuje toliko vlastní čas vzniku; nenásleduje však samo sebou, jako by datoval větší celek.

Každý fakt nebo sbírka faktů, jež zkoumáme, zatemňuje na chvíli jiné. Zkoumáme anglické nebo německé počátky romantismu — a francouzská tradice odstrkuje se do pozadí. Badáme vliv Lamennaisův na Viktora Huga nebo Lamartina; a vylučujeme ze své mysli všechny cesty, jimiž tytéž myšlenky, tytéž duchovní stavy mohli k nim dojíti současně. Není snadno mítí vždy před duševním zrakem osnovu různorodých proudů myšlenkových a uměleckých s přesným postavením hlavních spisovatelův a s vlivy, často temnými a spletenými, jež je spojují. A přece nikdy není dovoleno ztráceti s očí tuto osnovu, ať již zkoumáme celou krajinu nebo jen jednotlivou cestičku. Naši stopaři vlivův a slídiči pramenů příliš lehce oddávají se víře, že toliko jedna cesta vede do Říma.

Rozšiřujeme skoro vždy význam fakt a textů : naopak – zužme je svědomitě. Nesnažme se zvětšovati jejich význam za cenu přesnosti. Pravda, kritika blýská se především uměním přiznávati důkazům větší dosah, než skutečně mají: nechtějme však se blýskati a vybírejme z nich jen jistotu patrnou, nepopíratelnou a shrubou, jak řekl Pascal o pravdě geometrické.

Fakta omezují se navzájem: hledejte vždy takových, jež odporují významu oněch, jež nás překvapila, a neopomeňte počítati s fakty negativními. Pamatujme vždy na velké mezery: neznáme nikdy všech okolností nějakého faktu, všech myšlenek autorových – a v našich i nejzřejmějších výkladech velmi zřídka netkví možnost chyby. Rozmnožme svá pozorování tak, aby jednotlivé chyby navzájem se rušily. Vytyčme si pokud možno nejlépe cestu a zmenšujme mezery, jež duch musí přeskočiti mezi pozitivními údaji.

31. Mýlíme se v použití jednotlivých metod a žádáme od jedné závěrů, které může dáti toliko druhá. Uznáváme fakta věřice dedukci a priori nebo subjektivnímu dojmu: to jsou případy hrubší. Ale užíváme na příklad biografie, abychom určili myšlenkovou nebo mravní hodnotu nějakého díla. Dobře tak, jde-li o to, abychom soudili autora: ale jeho intence v jisté chvíli, kdy tvoří, nejsou nutně určovány událostmi jeho minulosti. Pět dětí umístěných v nalezinci ani stužka Marion nepoučují nás o mravním nadšení Jana Jakuba roku 1760 a ještě méně o mravní ceně a – abych tak řekl – zdravotnosti *Émila*. Tento problem nedá se již rozřešiti pomocí autorovy biografie, nýbrž reakcemi veřejnosti: a v těchto reakcích život a charakter Rousseauův nepočítají se tak, jak byly ve skutečnosti, nýbrž toliko jen představy pravdivé či klamně, které si čtenáři o něm vytvořili a které mohou se více nebo méně mísiti s dojmy knihy.

Obyčejně chybí se ve výboru representačních fakt. Nemluví ani o sympatiích a předsudcích, jež nás uvádějí na bezcestí: nejčastější chybou je, že krajní případy pokládají se za nejvíce charakteristické. Jako krajní jsou však výjimečné: jsou charakteristické pouze pro jednu mezi, jako maximum napětí. A v našich badáních obsahují vždy přídavek individuality, jež působí, že jejich charakteristická hodnota jest temná a nejistá. Arcidíla jsou událostmi krajními. *„Fedra“* reprezentuje francouzskou tragedii; ale ve *„Fedře“* jest snad ještě více Racina než tragédie francouzské.

Fakty zjevně representačními jsou fakta prostřední míry. Když se shromáždí ve velkém počtu, objeví se snadno jejich společné známky; jest pak lehké vybrati nejvýznačnější čili ony, které představují nejčistší a nejpravidelnější formy společného typu. A současně arcidílo, krajní fakt, se osvětluje, nabývá v blízkosti celé

své význačné ceny – a ukazuje, pokud je skutečně representačním, nepřestávajíc býti jedinečným.

Ale prostřední fakta nejčastěji nemožno shromáždit v jednotnou skupinu. Jdou protivnými směry. Mornet v pěkné studii o „Citu k přírodě v 18. věku“ užil originálu metody, aby rozeznal vůdčí směr v odporujících si proudech a vírech. Mornet sestavuje chronologicky odporující si fakta v rovnoběžných řadách: řada, která vzrůstá, označuje nový proud, řada zmenšující se označuje přežitky, v nichž minulost prodlužuje své bytí. Jen protínají-li se v jednom okamžiku, jsme v nejistotě při rovných skoro skupinách odporujících si fakt.

U Morneta a také u Cazamiana ve „Studii o společenském románě v Anglii“ nalézáme metody, jak rozřešiti otázku o vlivu jistého spisovatele nebo jistého díla. Řešíme tuto otázku skoro vždy příznivě pro genia: přiznáváme mu rádi iniciativu nebo účinnost. Nezkoumáme vůbec čtyř nebo pěti možných domněnek mimo tu, jež všechno připisuje geniovi.

a) Arcidílo mohlo oznámiti vítězství získané jinými.

b) Mohlo dobýti strážu již sešlabené, podniknouti jen nejkrájnější útok.

c) Mohlo toliko, jako bubeník, dáti heslo útoku.

d) Mohlo toliko shromáždit lidi, rozprášené v rozmanitých oborech, a vepsati ideu na denní rozkaz veřejného mínění.

Všechny tyto hypotese opakují, že arcidílo přichází po jiných literárních dílech, s nimiž též třeba počítati.

32. Konečně za páté, poněvadž neradi namáháme se nadarmo, přeceňujeme získanou jistotu. Velmi málo dokumentův a velmi málo metod v literárních dějinách dává opravdovou jistotu. A jistota vůbec jest v opačném poměru k všeobecnosti poznání. Hle, co třeba si říci. Ale netřeba pohrdati pravděpodobností, přibližnou pravdou, a jsme dostatečně odměněni, pokročili-li jsme o několik stupňův ve směru úplně jasného poznání. Třeba uměti současně oceňovati získané výsledky, abychom unikli skepticismu, jenž odnímá důvěru – a zároveň nedoceňovati jich, abychom unikli spokojené sebou ztrnulosti. Tot zásadou jisté techniky i mravní hygieny.

Obyčejným našim hříchem jest, že vynášíme o několik stupňův, a časem až neomezeně, všechny nedokonalé výsledky, jež získáváme badáním. Možné stává se pravděpodobným, pravděpodobné zřejmým, domněnky dokázanými pravdami. Dedukce, nebo indukce slévají se ve faktech, z nichž je vyvinujeme, a nabývají odtud síly bezprostředních zjištěných důsledků.

Od 20 či 30 let přece však historikové a kritikové, užívající

historických a kritických metod v literatuře, požadují mnohem více a jsou mnohem opatrnější. Duch takového Sainte-Beuva, vždy plný nedůvěry a bdělosti, není-li ještě všeobecným, není aspoň výjimkou. Pokrok je zajištěn skutečností, že učitelé, po nějaké době cvičení, nalézají žáky, kteří je převyšují a kteří mají skoro přirozeně vědecké svědomí; získané učitelé s takovou námahou a tak pozdě.

33. Snad obraz, který jsem nakreslil, vyvolá zděšení. Takové-li jsou požadavky metody, tak přísné a tak různorodé, který lidský život stačí zbadati francouzskou literaturu? Žádný nepochybně nestačí na úplné poznání. Ale čeho nemůže vykonati jeden lidský život, to vykoná život mnoha lidí. Historie francouzské literatury jest dílem společným: ať každý přinese svou cihlu dobře zpracovanou. To nezabrání nikomu čísti, co chce, pro vlastní příjemnost.

Není skoro předmětu, mimo drobné učené otázky, jež by mohl jediný člověk v celku probadati, zpracovává sám celou práci: proto třeba věděti, co jiní vykonali před ním, a vyjíti od získaných výsledků. Proto také jest nemožno dojíti čehokoliv bez dobrých bibliografií.

34. Dělbá práce jest jedinou rozumnou a plodnou organizací literárního badání. Každý určí si práci přiměřenou svým silám a vkusu. Jedni zůstanou učenci, jež připravují látku, objevují a posuzují dokumenty, vytvářejí nástroje ku práci. Jiní zpracují monografie autorův a literárních pokolení. Jiní se pokusí o velké syntesy. Jiní věnují se popularisaci výsledků, získaných původní prací.

Nemyslim ostatně, přes mínění pana Langloisa, že by bylo dobré úplně oddělití vynálezce a popularisatory, specialisty v jednotlivostech a syntetiky. Jednotlivostem možno rozuměti dobře toliko v celku. Celek možno poznati dobře toliko v jednotlivostech. Špatně popularisuje, kdo neví, jak se pracuje o poznání a jakou cenu má získaný výsledek. Dělbá práce chová tedy v sobě také vlastní nebezpečství.

S druhé strany život jest krátký a dobře pracuje jen ten, kdo pracuje rád a v duchu svého přirozeného povolání. Dělbá práce jest nutná, ať jde o stavbu budovy, či o použití dělníků.

35. Ale jest jistá doba, kdy dělbá není ani potřebna, ani žádoucí. Jest to doba studií. Bylo by si přát, aby na universitě mladí lidé, zajímající se o literární dějiny, pořadem cvičili se ve všech operacích, jimiž ony se budují, seznamovali se s užíváním všech metod; aby se učili, jak sestavovati bibliografii, jak naléztí nějaké datum, jak srovnávati vydání, jak použití konceptů arci-

díla, jak vysvětliti počátky jistého proudu, jak oddělit součástky ze smíšené formy; aby se cvičili v částečných syntesách, ve výkladech, v nichž by popularisace zachovala vědeckou úplnost a přesnost. Potom budou pracovati v životě, o čem chtějí, co dovedou. Vykonají již všechny služby: budou vědět, jak se vytváří literární poznání i jak se ho používá. Nenaucí-li se těmto dvěma věcem, zvláště první, na universitě — kde, kdy se jim naučí?

36. Ano bylo by dobře, kdyby později popularisator a syntetik zachovali obyčej, řešiti občas přesné vědecké otázky, kdyby časem posuzovali dokumenty nebo připravovali vydání. A naopak: učenec by získal, kdyby sám se pokoušel o syntesy a o promluvy k širokým vrstvám veřejnosti. Tyto změny v cvičení zachovaly by myslím pružnost a sílu, zabránily by, aby jedni se nerozvodňovali, druzí nezabedňovali, a zabezpečily by před oním typem suchopárnosti, jenž i v intelektuální práci jest protějškem dělby práce a před níž specialisté „lehkostí“ nejsou uchráněni více než jiní.

37. Někteří literární kritikové se obávají, že metoda udusí genia, a rozhorlují se proto, jakoby měli v té příčině osobní zájem. Prohlašují mechanickou práci o bibliografických poznámkách za neplodnou učenost. Oni chtějí ideje.

Necht se upokojí. Učenost není cílem: toť jen prostředek. Bibliografické poznámky jsou nástrojem, jenž rozšiřuje obor vědy, prostředkem, jenž chrání před neúplností paměti: jejich cíl jest mimo ně. Žádná metoda neautorisuje mechanické práce a není ani jediné, jejíž cena nevzrůstala by přiměřeně s inteligencí pracovníkovou. My také chceme ideje, ale chceme ideje pravdivé.

A tímto způsobem celá originální působnost člověka, jenž cítí, analyzuje nebo medituje, závisí na užívání přesných metod. Idea vynalézá se svobodně, a my neomezujeme síly nebo plodnosti žádné intelligence. Ale jakmile žádáme idejí pravdivých, žádáme důkazů, stvrzení; žádáme, aby bylo užíváno látek dobré jakosti, aby ten, kdo chce nějakou věc vykládat, dříve se jí svědomitě naučil. Když není těchto důkazův a stvrzení, když není kritiky látek a přesné vědy, ještě nezavrhujeme geniálních výkladův, ale přijímáme je jen jako domněnky; snažíme se je zjistiť, oddělit dobrou látku od všelikých nečistých cizích prvků — a celé životy trpělivých pracovníků jsou věnovány tomu, aby vydobýly pravdy z hraček nedbalého genia.⁶

⁶ A přece nemá se zbytečně zanedbávat. Je smutno viděti časem, jak kritikové nejpravdivějšího talentu píší o našich velkých spisovatelích knihy, jež ozdobují toliko půvabnou formou, ale z nichž nemůže se ničemu na-

38. Daleci toho, abychom zúžovali invěcní činnost, zdvojujeme ji: podáváme jí nové a neobmezené pole. Tvořiti ideje – není již všechno: třeba tvořiti také metody. Není metod pro všechno. Ač jest několik všeobecných zásad, přece každou speciální otázku možno dobře rozřešiti toliko pomocí metody zvláště pro ni sestavené a přizpůsobené její povaze i jejím obtížím. A problémy nepovstávají samy sebou: idea problému vyžaduje často tolik genia, jako idea odpovědi. Přenechávající tvůrčí obrazivosti, aby vynalézala problémy a metody a nejen již je řešila, rozšiřujeme obor její působnosti a podáváme jí nekonečné pole činnosti. Vaši geniové mohou býti uspokojeni: nedovolíme nikdy, aby se jim nedostávalo cvičení.

39. Ale zdaž ta částka pravdy, kterou možno zachytiti v literárních studiích, je skutečně hodna námahy, jaké je třeba, abychom ji zachytili? Tak mnozí pochybují. Mně dostačí odpověď Montaignova: nejsme-li stvořeni, abychom našli pravdu, jest aspoň naší věcí hledati ji. Ale mluvit o dílech bližního bylo by zaměstnání velmi málo ušlechtilé, kdyby u konce našich námah – vedle příjemnosti, jakou z nich máme – nebylo trochu pravdy, již udílíme jiným. Pro profesora literatury zvláště vyučování bylo by žonglerstvím nebo pokrytectvím, kdyby každý z nás učil toliko svým fantasiím a svým dogmatům. Jest celá část literatury, které se neučí; můžeme toliko říci svým žákům: „Čtěte, snažte se procítiti. Reagujte na slova autorova. Nechceme stavěti svých reakcí na místo vašich. Ale budeme vás učiti tomu, co jest látkou vědění, a tedy i učení; vyložíme vám celou tu částku pravd relativních a nedokonalých, ale přesnému důkazu podléhajících: historii, filologii, estetiku, stylistiku, rytmiku, všechny ty ideje, závislé na přesné vědě, jež mohou býti stejně ve všech myslích a jež vám dají prostředky, abyste očistili, stvrdili, obohatili své dojmy, abyste viděli více a hlouběji v arcidílech, která se čtou vždycky. Ukážeme vám, jak se nabývá tohoto přesného vědění. Uschopníme vás, abyste dovedli práci je zvětšovati, neb aspoň si uvědomiti, jakou má cenu, abyste dovedli ho užívati, ani jím nepohrdající, ani ho nepodceňující.“

40. Ostatně je dnes zřejmo, že oni všichni, kteří od sta let chtěli dáti literárním ideám trochu přesnosti vědeckého poznání – jakkoli mnozí z nich a časem právě nejlepší se klamali a mýlili – nepracovali nadarmo. Ani Sainte-Beuve, ani Taine, ani Brunetière, ani tolik autorů monografií, rozprav doktorských, učiti ani absolvent university prostřední kultury. Od těch, kteří mohou nejvíce vykonati, požaduje se také nejvíce. Talent a genius toť prostředky, ale ne privileje. (Pozn. spis.)

článků ve vědeckých a kritických časopisech neztratili času. Utvrzují se základy literárního poznání. Nejedna biografie byla očištěna, nejedna chronologická podrobnost byla získána. Rozmanité druhy otázek o pramenech, vlivech, veršování atd. byly vyjasněny, neb aspoň postaveny. Počátky, formace, směr velkých proudů literárních a citových, stylů a škol literárních byly popsány s větší úplností. Nic nebylo ukončeno, o všem se dosud pracuje. Každý rok dodávají učenci vynálezům idejí mnoho zjištěných látek a dobře sestavených repertoírů; za nedlouho nebude lze ospravedlniti lenivé ignorance, kterou časem vydávají za stopu talentu.

41. Nepochybně nejjistějších výsledků bylo dosaženo v otázkách nejvíce zúžených, a jistoty, jak jsem řekl, ubývá v poměru, jak se obor zvětšuje. Tot osud všech věd. Ale třebaš bylo opravdu začít stavbu od základů – přesné poznání krok za krokem roste, povznáší se a dosahuje vždy rozlehlejších otázek.

Již definice genia velkých spisovatelů, pojmy o vzniku a vlivu velkých děl jsou úplnější a ustalují se jistou měrou. Vždy zůstane neznáma částka v Montaignovi i Pascalovi, v Bossuetovi, Rousseauovi, ve Voltairu i Chateaubriandovi a v mnohých jiných ještě – a zůstanou rozpory, přiměřené rozměrům oné neznámé částky. Ale jistě nesledoval úplně ruchu literárních studií v posledních létech, kdo nepřestřehl, že pole rozprav se zúžuje, že zvětšuje se obor zjištěného vědění, nepopíratelného poznání a zůstává zároveň méně volnosti hračkám diletantů a předsudkům fanatiků. Takže možno bez klamu předvídati den, kdy dorozumí se všichni souhlasně o definici, obsahu, významu děl a budou disputovati toliko o jejich dobrotě nebo škodlivosti, čili o hodnotách citových. Ale o tom, tuším, bude se hovořiti vždy.

42. Velký počet pracovníků dnes snaží se toliko dobře viděti minulost, tak jak byla ve skutečnosti. Ale také jiní, kteří jsou ohnivější nebo pracují na horké půdě, nemohouce se úplně zbaviti subjektivních předsudků, přece pracují dobře jako historikové a kritikové. Mezi volnými mysliteli, protestanty, katolíky, ve všech vírách, jsou lidé (a počet jejich stále vzrůstá), kteří chápou literární práci jako vědu a kteří se nutí k užívání přesných metod. Zůstávají-li přese všechno v jejich spisech stopy jejich citů, přece jest aspoň možno nalézt v nich také oddíly neosobního a dokázaného poznání – a, díky loyálnosti jejich výkladu, není těžko většinou rozeznati to, v co věří, od toho, čeho dokazují.

43. Konečně historický smysl a kritická metoda jsou činiteli zmírňujícími. Jest to ještě jeden bod, ve kterém znovu získáváme pro své studie jedno z dobrodiní vědecké práce. Tato ob-

sahuje, jak známo, zásadu intelektuální jednoty. Není vědy národní: věda je všelidská. Ale snažíc se o intelektuální sjednocení lidstva, věda přispívá, aby se udržela neb obnovila intelektuální jednota národů.

Nebot není-li vědy německé či francouzské, ale existuje-li táž a společná věda pro všechny národy, ještě méně existuje věda určité strany, věda monarchistická či republikánská, katolická či socialistická. Všichni lidé téže země, kteří mají vědeckého ducha, sesilují tím intelektuální jednotu své vlasti. Nebot přijetí téže vědy utvrzuje svazek mezi lidmi každé strany a každé víry. Přijetí výsledků, k nimž vede loyální poslušnost oné vědy, tvoří mocné území získaných pravd, na němž setkávají se lidé, přibylí se všech stran obzoru. Přijetí nejvyššího rozhodnutí metodických pravidel odstraňuje hořkost z disputací a pomáhá je zakončiti. Nevzdávajíce se osobních ideálů, lidé se chápou, dorozumívají, pracují společně: vede to ke vzájemné úctě a sympatii. Kritika dogmatická, fantastická nebo vášnivá dělí; literární historie spojuje, jako přesná věda, jejíž duch ji oživuje. Tak pomáhá sblížit krajany, které všechno jiné dělí a staví proti sobě – a proto tvrdím, že ani my nepracujeme toliko pro pravdu, pro lidstvo: pracujeme pro vlast.

Dr. Otto Stehlík: Z doby Douchovy.

(Pokračování.)

10. VÁCLAV BUTAL DOUCHOVI.

(1838.)

Butal Douchovi 15. 6. 1838: sděluje, že byl s opravou a vazbou obdržené mešní knihy úplně spokojen, zasílá peníze k tomu účelu i za nové mše; zároveň posílá i druhou mešní knihu k opravě a vazbě s prosbou, aby buď Doucha sám neb jeho slečna Babi to laskavě obstarali; přeje Douchovi ze srdce brzkého uzdravení a zve ho ještě letos do Petrovic na zotavenou. – Dopis psán německy; adresa zachována, obálka nikoliv (Nový Věk 7, 1915, č. 61).

11. BARBORA DOUCHOVÁ FRANTIŠKU DOUCHOVI.

(1838.)

Babi Douchová bratru Františkovi 20. 6. 1838: jako postscriptum připsáno jest na předchozí Butalův dopis¹ neumělou

¹ Dopisy Butalovy jsou adresovány z fary v Petrovicích Douchovi, který bydlil v Praze na Malé Straně, v domě číslo 78 pod mostem v přízemí u svých rodičů; zasílány byly asi obvyklým tehdy způsobem po formanovi do Prahy.

rukou německy několik řádek od Douchovy sestry Babi.² Jest to jediná písemná památka po Douchově sestře, o níž prozatím nemáme bližších zpráv (Nový Věk 7, 1915, č. 61).

Gestern den 20ten brachte der Amtsbothe den Brief und das Messbuch, welches bald gemacht wird. Wie mag es dir liebster Bruder wohl gehen? Dem Joseph³ geht es etwas besser, welcher wir auch bei dir hoffen. Unseren Handkuss allerseits auszurichten wirst du wohl nicht unterlassen. B. D.

12. VÁCLAV BUTAL DOUCHOVI. (1838.)

Butal Douchovi 28. 9. 1838: těšil se velice na Douchovu vzácnou návštěvu, neboť všichni jeho dobří přátelé nemohou se toho plesného dne dočkati, až mu budou moci se srdečným Vivat u Butala připít; ale jako neočekávaný mráz rozesmutnil ho vážený Douchův dopis,⁴ že jest nemocen a že nepřijede.⁵ Přes to doufá, že mu bude popřána radost, aby v jarním čase, kdy květiny počnou rozvíjeti svá vonná poupátka, ve spolku s ostatními petrovickými přáteli mohl jej obejmouti a několik dní bratrsky s ním prožít; Douchovo přání k Butalovým jmeninám opětuje k blízkým jmeninám Douchovým; všichni naň pamatují, jsouce jati bratrskou útrpností nad trapným jeho osudem; při oslavě jmenin Butalových vzpomenuto i na Douchu, však co platno, když milovaný přítel nebyl přítomen; doufá, že 2. října, o svátku Douchově, bude i on v jeho srdci v paměti zachován. – V postscriptum žádal Butal, aby Doucha laskavě přijal lísteček od Toni vlastnoručně podepsaný za blahopřání, poněvadž pro nemoc nemůže víc psát.⁶ – Dopis začíná jak obvykle německy, pokračuje však česky, ovšem v češtině neobratné a nedokonalé; adresa a obálka zachovány nejsou (Nový Věk 7, 1915, č. 62).

² Dopis Butalův bylo nutno tentokráte odeslati za Douchou do Golčova Jeníkova, kde pobýval u Bedřicha rytíře Neupaura, vykonávaje domácí bohoslužbu.

³ Bratr Josef bydlil toho času u rodičů, jsa churav a bez místa.

⁴ Zmíněný dopis Douchův se nezachoval; obsahoval blahopřání k Butalovým jmeninám na den svatého Václava a sdělení, že očekávané uzdravení se nedostavilo, naopak, že nemoc se ještě zhoršila.

⁵ Odtud počíná Butal psát česky, navazuje na svůj stesk biblickým příměrem.

⁶ Na červeně hedvábném lístku jest vtištěno německé šestiverší, hodící se za gratulaci:

Mit der ganzen Fülle süßer Freuden,
Sey dir dieser treue Wunsch geweiht!
Schmeck entzückt und ungestört von Leiden
Heitre Wonne deine ganze Lebenszeit!
Sieh noch oft des heutigen Tages Wiederkehr,
Nie sey deine sanfte Seele freudenleert!

Vilém Bitnar:
Několik dopisů Julia Zeyera.

Poprvé četl jsem Zeyera, když mi bylo patnáct roků. Byla to epická báseň „Příchod Čedův“, otištěná ve svazečku Valečkových „Poetických Besed“. Působila na mne mohutným dojmem, jako když lavina sesuje se mi do duše, zaplňujíc kde který její kout a záhyb. S horečnou touhou sháněl jsem se pak po jiných Zeyerových knihách, četl jsem jeho biblické drama „Sulamit“, v starších Sládkových „Lumírech“ básně „Helena“ a „Blanka“, epický cyklus „Vyšehrad“. Bibli četl jsem již od útlého mládí a po přečtení „Sulamity“ Zeyerovy vrátil jsem se k ní znovu a četl ji mnohem uvědoměleji. A tak oba tyto živly, obrovská síla poesie starobiblické a sladký čas básní Zeyerových, splývaly a slévaly se v mé duši, až mne přinutily k prvním pokusům vlastní básnické tvorby. Tehdy byl jsem již v Praze na studiích. Přečetl jsem Zeyerovu staroegyptskou novelu „Kráľ Menkera“ a v horečném opojení v jednom dechu napsal jsem tehdy mystickou visí „Šalāmounův sen“.

Duševní můj život spíat byl potom již nerozlučně s dílem Zeyerovým. Osobně jsem jej neznal a také jsem o něm ničeho přesnějšího nevěděl. Opřádal jsem si jeho tvář pohádkovou mlhou, byl mi člověkem básníkem, o němž jsem ani nechtěl nic reálného znáti, aby se mi snad moje kouzelná pohádka o čaroději poesie nerozplynula v úderech studených větrů šedé skutečnosti. Moji plachost sílila vydatně i tajuplnost, v kterou se Zeyer sám halil, a jeho odmítavost k veřejnosti.

Proto jsem se také v prvních dobách tvůrčího zápalu neobrátil na miláčka svého, Zeyera, ale poslal jsem zmíněnou prvotinu „Šalāmounův sen“ básníku Sigismundu Bouškovi, který mne na sebe upozornil svým překladem Verdaguerovy mystické lyriky „Sen Svatého Jana“. Bouška přijal mne přátelsky, uvedl mne do

katolické literatury a otiskl mé první básně v almanachu 'Pod jedním praporem.' Tak stal jsem se členem družiny katolické moderny a spoluzakladatelem literární revue 'Nový Život.'

V 'Novém Životě' setkal jsem se s prací Zeyerovou, s mariánskou 'Legendou o rytíři Albanu' (1896). Radost, kterou jsem pocítil z tohoto náhlého sblížení mistrova s přátelskou družinou básnickou, byla vroucí a veliká. Zatoužil jsem tehdy horoucně spatřiti Zeyera, věděti o něm, o jeho životě něco bližšího, lásce mojí zachťelo se zachytiti se na teplé osobnosti živoucího muže. Těšil jsem se, že básníka uvidím při premiéře jeho 'tragedie 'Neklan', ale Zeyer se na jevišti Národního divadla tehdy neobjevil. Za to spatřil jsem jej po prvé na Staroměstské radnici pražské, kde 16. dubna 1896 přednášel o Vojtovi Náprstkovi. Mladá generace literární a čtenáři Zeyerovi sešli se tam v neočekávaném počtu a touha, spatřiti konečně tajuplného básníka tváří v tvář, byla všeobecná. Spatřil jsem konečně drahou jeho tvář zcela zblízka, slyšel jsem jeho hlas, seznal jeho plachost, když dlouhým špalírem jásajícího posluchačstva unikal rychle ke kočáru, čekajícímu blíže rynečku.

V červenci 1896 jel jsem přes Tábor do Stálce k svému příteli, mladému básníku F. B. Vaňkovi, abych se účastnil jeho primice. Při té příležitosti seznámil jsem se s mladým sochařem Františkem Bílkem, s nímž prožil jsem na statku rodičů Vaňkových několik překrásných dnů. Uprostřed vzácných jeho hovorů o náboženství, Bohu a umění kmitlo se mu často na rtech jméno Zeyerovo, o němž mluvil s horoucí úctou a zápallem. Sbratřil jsem se s Bílkem a na jeho pozvání jel jsem s ním do Chýnova, kde byl jsem hostem v jeho patriarchální rodině, kde navštívil jsem jeho dílnu v rozmoklém lesním paviloně, příliš chatrném pro jeho již tehdy veliké, ale zneuznávané dílo. Tam v té lesní zřícenině viděl jsem také v hlině provedený model Krista pracovaného Bílkem pro Zeyera. Onoho Krista, klečícího před přijetím kříže a ohlízejícího se steskupně zpět . . . Seznal jsem, kterak Bílek v jeho tváři zjevil všechnu lásku k Zeyerovi, neboť dal Kristu rysy tváře básníkovy. Bílek dal mi tehdy na památku malý hliněný model tohoto Krista, původní Bílkův náčrtek.

Takto šířil se okruh přátel Zeyerových a já podnícen Bílkem, odhodlal jsem se psáti mistrovi a projevit mu konečně starou svou oddanost. Brzo po návratu domů do vesničky Dříně u Kladna psal mi Bílek krásná slova: 'Ač pan Zeyer nečetl z mé 'Pravdy' ani tolik, co jsem Ti já zde (v Chýnově) četl, přec až ke mně přijel. Přinesl a věnoval mi již knihy též a psal mi, ač je na

cestách, slova takové krásy, že se je bojím číst.¹ A slečna Braunerová rovněž.² Po přečtení tohoto listu napsal jsem Zeyerovi dopis a poslal jsem mu výtisk své právě vyšlé básnické knihy „Biblické rhapsodie“. Brzo po té obdržel jsem první Zeyerův dopis.

1.

Vodňany, 22. 11. 96.² Velectěný pane, Věřte, že to není pouhá snad zdvořilost, řeknu-li Vám, že Jste mi způsobil pravou radost darem svých básní – děkuji Vám za ně upřímně. A jakou radost způsobilo mi jejich čtení!

Je taková sladká sonornost ve Vaši mluvě a taková poetická ryzost ve Vašem smýšlení. Vane zvláštní čar z těch rhapsodií a očekávám s jistotou od Vás krásného splnění těch krásných slibů, jež Jste podal svou první knihou.

Zovete se mým žákem. Měl-li jsem na Vás vliv a byl-li ten vliv dobrý, ať rozsoudí jiný. Nejsem žádným geniem, ale mnohé co jsem promluvil, promluvil jsem z hloubi duše a padlo-li některé moje slovo dobré na dobrou půdu, jsem tím odměněn bohatě za mnohou trpkost v životě.

Z celého srdce Vám přeji zdar a z celého srdce Vám děkuji i za dar i za vroucnost Vašich slov.

S pozdravem Váš

Julius Zeyer.

Laskavý dopis Zeyerův dodal mi odvahy a prosil jsem básníka, aby mi dovilil vypsati mu vše, čím srdce moje bylo přeplněno. Prosbu svou připojil jsem k své gratulaci k Vánocům 1896. Zeyer odpověděl mi druhým listem.

2.

Vodňany, 29. 12. 96.³ Velectěný a milý pane, Byl jsem na svátky v Příbrami a lístek Váš nalezl jsem zde teprve včera na večer. Děkuji Vám vřelě za Vaše přání „svátků“. Tážete se, můžete-li mi psát? Jak bych neměl radost z Vaší důvěry ke mně? Což nemusím Vám být vděčen za Vaši sympathii? Byl-li jsem Vám něčím, aniž bych Vás znal, působí mi to radost čistou a nesobeckou. – S radostí tou očekávám tedy Váš list.

¹ Viz ukázky této korespondence v stati „Z listů Julia Zeyera sochaři Františku Bílkovi“, revue Květy 1901, strany 389–398.

² Adresa na obálce: Velectěný pán p. Vilém Bitnar. Dřín u Kladna. Datum poštovního razítka: Vodňany 22. 11. 96. Psáno na dopisním papíře rozměrů 14.5×22.5 cm. Pravopis všech dopisů přesně zachován.

³ Adresa na obálce: Velectěný pán p. Vilém Bitnar. Dřín u Kladna. Datum poštovního razítka: Vodňany 29. 12. 96. Psáno na dopisním papíře rozměrů 14.5×22.5 cm.

Přál jsem mi 'svátky' a přeji Vám stejně vřele štěstí k Novému roku a Boží požehnání. – Váš

Jul. Zeyer.

Povzbuzen laskavým svolením básníkovým, napsal jsem mu v den Svatých Tří králů 1897 obšírný list. Odůvodnil jsem mu především, proč jej zovu 'svým mistrem'. Vyplynulo mi to z duše jaksi samozřejmě, neboť byla to začastá jen četba poesie Zeyerovy, která inspirovala vznik několika čísel mých biblických rhapsodií. Přiblížit se Zeyerovu umění bylo mým ideálem a když mnozí z mých literárních přátel vliv Zeyerův vytýkali, bylo mi to zvláště milo. Konstatovala to i literární kritika ústy F. V. Krejčího, který v referátě o 'Almanachu Secesse' v 'Rozhledech' poznamenal, že verš můj upomíná na Zeyera.⁴ Avšak tato zcela vnější podobnost převyšovala, myslím, hlubší příbuznost duševní. Alespoň vím, že slova, která napsal Zeyer v úvodu k své 'Karolinské epopeji', byla mi, mladistvému studentu, zjevením, které osvětlilo temno mého nitra a usnadnilo pochopení všech citů, tuch a neujasněné dosud touhy.⁵

Vylíčil jsem Zeyerovi stručně celý dosavadní běh svého života, jak jsem se musil vzdát svého plánu studovati gymnasium, jak jsem se dostal do kladenských hutí, vyučil se slévačství a vzorkářství, jak teprve osmnáctiletý šel jsem do Prahy studovati, jak musil jsem po několika letech studia přerušiti a nastoupiti službu podřízeného úředníka v železárnách, v nichž těžká služba ochromovala mou činnost literární nadobro. Na tyto poměry Zeyer ve své odpovědi naráží.

Dříve ještě, nežli mi Zeyer na můj list odpověděl, sochař František Bílek zmínil se mi o Zeyerovi v delším dopise, poslaném z Chýnova 7. ledna 1897. Psal doslovně takto: 'Mezi jiným byl u mě pan Zeyer se slečnou Braunerovou. Jak velkých mi po nich zbylo vzpomínek, co uznání chovali pro mne ty dobré duše. Když jednou z procházky vraceli jsme se, ptá se mne pan Zeyer, jak se znám s Tebou. Načež on řekl: 'Vidíte, ten má dost dobré myšlenky, to musí býti nadaný člověk.' Když

⁴ V Neumannově 'Almanachu Secesse' otiskl jsem báseň 'Odpustte ženám' na biblický motiv starozákonní. Psána byla pětistopým trochejem na rozdíl od zeyerovského blankversu.

⁵ Zeyer tam napsal: 'Doufám, že ti, kteří rádi čtli 'Vyšehrad', budou rádi také tuto moji knihu čísti. Jsou to nejspíše lidé mně podobní, kteří rádi se přebírají v starých kronikách a co děti rádi naslouchali pohádkám, lidé, jimž z toho něco neurčitého, smrákavě sladkého a přece teskného, jako nostalgie po tom, co zde není, v srdci zůstalo, něco, co s nimi sedí, když se venku šere... S takovými lidmi si rozumíme!'

pan Zeyer Tě chválí, který i k dobrým věcem uznání si nechává pro sebe a když i takto sám od sebe řekl, zajisté, že Tě to musí těšit; není-li pravda?⁶

Na odpověď Zeyerovu jsem však tak dlouho nečekal. Třetí list, kterým mi odpověděl, má zajisté cenu literárně historického dokumentu.

3.

Vodňany, 22. 1. 97.⁶ Velectěný a milý pane, Měl jsem v životě mnohou chvíli trpkou, ale Bůh je dobrý a dopřál mi též mnohé chvíle čistého štěstí, více jich, než jsem zasluhoval. Čtení Vašeho listu, kde tak prostě a vřele cit Váš krásný prýští jako jasná voda, bylo mi okamžikem sladkým. Jsem Bohu vděčen, že nalezl jsem lásku srdci prostých, jako Vaše, jako Bílkovo. Je mi útechou, že práce moje marná nebyla, vyplnila úkol svůj, když pomáhala vzbouzet poesii v duši třeba jen jedné. A ten úkol, dle Vašeho líčení, vykonala u Vás Ať tedy sto nebo třeba tisíc lidí se ironicky usmívá. Co na tom!

Celý běh Vašeho života je dojmavý. Máte ještě celý život před sebou a co bez viny Vaší u Vás zanedbáno, dohoníte časem. Nejhlavnější je přece jen to pro poetu, že vůbec poetou je, že vidí, cítí, dýše tím reliefním žitím mysteriosním, jež člověka právě poetou činí, že máte v sobě to, co se definovati nedá.

Co ale stavím výše než všechnu na světě poesii, to je ryzost srdce a láska k nejvyššímu ideálu Krista. Tu strážte především, ta dává našemu životu cenu, význam, cíl. Proto je mi Bílek též tak drahý. Nejlépe vím, jaký to poklad, neboť jsem poskvřněn světem a vášněmi a z toho plyne nesmírný smutek mého srdce.

Je lépe pro Vás, že mě neznáte blíže, instinktivně Jste si toho nepřál. Zachovejte si obraz můj tak, jak Jste si ho stvořil. Musil jsem Vám však o sobě pravdu říci, abyste mě nestavěl na piedestal, kam nepatřím.

Avšak odpuzovat Vás od sebe přece nechci, bylo by mi to bolestné. Pište mi někdy, bude-li Vás srdce k tomu pudit. Lásku, kterou pro mě máte, Vám odplácím.⁷ Rád bych Vás někdy viděl. Snad to bude možné, snad u Bílků někdy?

Na další Váš vývin čekám s radostí, v plné naději. Nevím, je-li pravda co, jak píšete, Vám vytýkají, totiž můj vliv na Vaše

⁶ Adresa na obálce: Velectěný pán p. Vilém Bitnar, úředník železáren kladenských v Dříní u Kladna. Datum poštovního razítka: Vodňany 22. 1. 97. Psáno na dopisním papíře rozměrů 14,5 × 22,5 cm. Dopis rekomandován.

⁷ Zeyer přiložil k tomuto dopisu darem krásnou velkou svoji fotografii s autografem.

verše. Z toho ale se vybavíte, ani nebudete vědět jak. Snad je tu shoda v tom, že oba podléháme tomutěž vlivu – bibli?

I v mém životě je mnoho podobného s Vaším, i já šel jsem cestami, kterými obyčejně literáti nekráčí. I moje studie byly kusé a ještě musil jsem přemáhat závažnou překážku – neuměl jsem téměř už ani slova česky. Jen už ty nejobyčejnější 'kuchyňské' fráze jsem znal. V tom aspoň jste byl ve výhodě!

Buďte zdrav! Děkuji Vám z celého srdce za Vaši důvěru – lásku Vaši zaplat Vám Bůh.

Tiskne Vám ruku vřele Váš

Julius Zeyer.

Počátkem února 1897 psal mi František Bílek o Juliu Zeyerovi poznovu. Jeho zprávy týkaly se mého dopisu, zasláného Zeyerovi na den Svatých tří králův. Psal mi takto: 'Viléme můj milý, asi 30. ledna 1897 psal mi pan Zeyer: 'Nedávno dostal jsem list od pana Bitnara, jež také znáte. List ten mne potěšil mnoho a zaujala mne velká sympathie k tomu mladému muži, jenž tak vroucně a mile se mou, s neznámým, mluvil. Snad se s ním poznám také blíže. V únoru budu asi musit do Prahy a tu bych tu cestu tak zařídil, že bych se u Vás stavil buď na jízdě tam neb zpět.' Píši Ti toto z listu páně Zeyerova, že se to týká Tebe též a i radosti mé, že přátelé moji lnou a spojují se k sobě, až budeme nedobytnou tvrzí. Přál bych si Vás uvítati oba pod střechou skrovnou mou; a přátelství Vašemu já přeji a žehnám. Přijed' ke mně. Když bys nyní mohl přijeti, až pan Zeyer ke mně zavítá a když bych o jeho příjezdu věděl dříve, tu bych Ti psal a přijel bys též?'

Rozradostněn vzácným pozváním odepsal jsem sochaři Bílkovi, že se k němu možná budu moci vypraviti na Velikonoce. Na to mně mistr Bílek ihned napsal korespondenční lístek ze dne 10. dubna 1897: 'Viléme drahý, řekl jsem panu Zeyerovi, že ke mně o svátcích přijedeš; a kdy! I ptám se Tě proto. Odpověz, prosím, odpověz určitě a hned; abych mohl dáti panu Zeyerovi odpověď. Těším se na Tě. Proto to chce pan Zeyer věděti, že by k vůli Tobě snad přijel také. Proto odpověz, prosím, hned a určitě. Já Tě rád zase budu vidět a rád se s Tebou potěším.'

Nebylo mi však dopřáno, abych se s oběma mistry v rozkošném Chýnově tehdy sešel. Nepředvídané okolnosti náhle nakupily mi překážek měrou tak povážlivou, že na další cestu nebylo ani pomýšlení. Zeyer v Chýnově o Velikonocích byl a a nezdařené schůzky týkají se následující dva dopisy Bílkovy a jeden Zeyerův.

Sochař Bilek psal mi lístek ze dne 21. dubna 1897: „Viléme milý, jak mi je to divné, že mi nepíšeš, ni ke mně nepřijel's! Byl u mne zde pan Zeyer. čekali jsme Tě stále a Ty's nepřijel. Jak by mi to nebylo divné? Pan Zeyer říkal stále, že snad Jsi od něho čekal odpis, ale když přijet ke mně chtěl a s Tebou se zde setkat, tu myslil, že to bude lepší než odpis, že budete s sebou ústně promluvití moci. Co pracuješ, ptal se mne pan Zeyer. Řekl jsem dle Tvého jednoho dopisu, že víc čteš. nyní než píšeš, ale že nevím o Tobě a Tvé práci skoro ničeho. Piš mi, prosím Tě, nebo panu Zeyerovi, který se na Tebe v psaních jeho ke mně opravdu těšil.“

Když jsem se mistru Bílkovi dodatečně omluvil, psal mi dne 24. dubna 1897 dopis, z něhož cituji: „Viléme milý, jak Jsi hodný, že's mi zase psal. Obavy mé o Tvé tělesné a duševní zdraví vidím tak, že jsou bezpodstatnými a klid o Tebe se u mne hostí. Bylo škoda, že Jsi nepřijel. Ale kojme se nadějí, že i to bylo vůlí Nejvyššího, jehož vůlí i kdybychom hned neznali, jsme přesvědčeni, že je dobrá. Panu Zeyerovi budu hledět vypsát vše a omluvit Tě, ač žádné omluvy není vlastně třeba – pan Zeyer i to též přijal z vůle Boží jako já, doufám aspoň.“

Mistru Zeyerovi poslal jsem tehdy k Velikonocům blahopřání, na které mi odpověděl po návratu z Chýnova do Vodňan tímto čtvrtým dopisem:

4.

Vodňany, 29. 4. 97.⁸ Velectěný pane, děkuji Vám srdečně za Vaše blahopřání k svátku. Doufal jsem, že se poděkuji ústně, těšil jsem se, že Vás uvidím u Bílků v Chýnově na Bílou sobotu. Bylo nám líto, že Jste nepřišel, ale snad jindy nám toho okolnosti příznivější dopřejou.

Slyšel jsem s politováním, že Vám tak málo času zbývá pro práci literární, hledím s tak opravdovým zájmem Vašemu dalšímu vývinu vstříc. Ale, dá Bůh, že i v té věci Vám nastane změna příznivější. –

Pozdravuji Vás srdečně. Váš

Julius Zeyer.

O Zeyerovi dopisovali jsme si s mistrem Bílkem neustále. V dopise ze dne 23. května 1897 slibuje Bilek, že spanu Zeyerovi rád pozdrav můj v psaní vyřídí a v dalších dvou dopisech mluvil o svém umění a o Zeyerovi tato krásná slova:

„S Kristem pro pana Zeyera nejsem dosud hotov. Musil pro-

⁸ Adresa na obálce: Velectěný pán p. Vilém Bítnar. Dříň p. Kladno. Datum poštovního razítka: Vodňany 29. 4. 97. Psáno na dopisním papíře rozměrů 12,5×19,5 cm.

zatím ustoupiti mé budoucí práci, která nemožností svou nadpřirozená a v kterou šíleně mne žene ke Kristu láska – nic než „Krista na kříži“ mám dělati. Tak, aby to nebyl člověk, ale Kristus. Aby i zvířecí člověk řekl jako ten setník: „Toto jistě byl syn Boží.“ Tedy něco co chápe lid, ale co i odpoví mému přesvědčení: Že Kristus se dá jen v sledování napodobit. Ó, kdo zná tu obtíž a nemožnost toho díla. Bylo to přání pana Hlávky a pana Zeyera.⁹

V druhém dopise psal mi sochař Bílek v létě toto: „Na Krista Pána pro pana Zeyera se ptáš již, milý Viléme, myslím, podruhé. Řezal jsem to ve dřevě. Pak jsem to na čas odložil a jen tak po čase volnosti k tomu zajdu. Panu Zeyerovi se ale více líbily jiné věci; proto někdy některou z nich budu chtít, aby si vzal v ochranu; protože víš, že „všecky své věci s sebou nosím“ – a sotva budu míti místa, kam bych hlavy skryl, což potom místa pro své objemné práce!“

V dopise ze dne 25. listopadu 1897 psal mi sochař Bílek ještě tato památná slova: „Spasitel? Ten se musí vytoužit!“ psal pan Zeyer. Toužiti již je mnoho. Vytoužit pak? je již světců modlitbou, po které se i nebesa otvírají.“

Sám jsem Zeyerovi ještě na jaře 1897 psal, ale odpovědi jsem dlouho neobdržel. Zeyer trpěl již předtuchami smrti a pospíchal, aby ještě napsal několik prací, které měl na srdci. Z nich na pobídku sochaře Bílka vznikla v této době středověká legenda „Kristina Zázračná“, kterou pak Zeyer definitivně dopsal v květnu 1898. Avšak přes to vše odpověď dlužen nezůstal. Blahopřál mi k Novému roku tímto svým pátým dopisem:

5.

Vodňany, 29. 12. 97.⁹ Velectěný pane, nepokládejte mne za nevděčníka, že jsem na Váš list, na jaře mi psaný, posud neodepsal. Byly okolnosti, které mi překážely, ač trochu přece jsem hřešil, stálým odkládáním. Promiňte mi!

Přeji Vám k Novému roku štěstí a zdaru a božího požehnání! –

Rád bych o Vás zase něco věděl, jak žijete, jak se Vám vede a pracujete-li literárně. Lituji, že máte tak málo času pro své umění. Dá Bůh, aby Vaše nadání tím neutrpělo!

Máte-li nějakou chvíli prázdnou, napište mi několik slov, abych věděl, že jsem Vás neurazil svým dlouhým mlčením.

Budte zdráv a buď s Vámi Bůh! Váš

Julius Zeyer.

⁹ Adresa na obálce: Velectěný pán p. Vilém Bitnár, Dřín u Kladna. Datum poštovního razítka: Vodňany 30. 12. 97. Psáno na dopisním papíře rozměrů 12,5×19,3 cm.

Rád jsem Zeyerovi odepsal. Tehdy byla mi v kladenských železárnách svěřena namáhavá a vyčerpávající služba slévačského mistra, která mne odvedla úplně i od pouhé lektury, neposkytující mně ani naděje, že budu odměněn v dohledné době postupem. Lepší místa byla tehdy vyhražena Němcům říšským, nebo renegátům. Napsal jsem o tom Zeyerovi list, ale odpověď zase nešla dlouho . . . Trpělt tehdy mistr nejen odchodem Heritesovým z Vodňan, ale i nemocí Otakara Mokrého, s nímž pobyl od polovice června v Brandýse nad Orlicí. Konečně k Vánocům dostal jsem poslední jeho přátelský dopis.

6.

Vodňany, 22. 12. 98.¹⁰ Velectěný pane, dlouho, dlouho jsem Vám nepsal, ale vzpomínal jsem na Vás často a tento dopis je důkazem, že jsem na Vás nezapomněl. Prožil jsem smutný rok, nebudu se Vám šířiti o tom, co mě hnětlo. – Nejde o mě, ale o Vás. List Váš poslední mě naplnil lítostí, dlouho jsem přemítal o tom, jak Vám pomoci, jak existenci Vaši vyjasnit. Bohužel, přemítání bylo marné. Nevím jak Vám přispěti na pomoc. Ale snad se poměry Vaše zlepšily? Snad je přece nějaký postup možný, tam v tom Vašem úřadě? Snad máte více času nyní, více klidu a více naděje? –

Byl jsem nedávno v Chýnově u Bilka, po dlouhé, dlouhé době, tázal jsem se po Vás, ale Bílek rovněž o Vás neví a tak jste nám tedy nějak zapadl.¹¹ Pište několik slov. A odpustte mi, že jsem tak dlouho mlčel.

Přeji Vám šťastné a veselé vánoce a šťastný Nový rok. Budte s Bohem! Váš
Jul. Zeyer.

Tehdy chystal jsem se již pomalu k odchodu ze služeb Pražské železářské společnosti a brzo po smrti Zeyerově vrátil jsem se z Kladna do Prahy, kde jsem svoje studie dokončil.

Snad i těchto šest listů velikého básníka přispěje trochu k osvětlení jeho vroucně věřící duše a jeho dobrého srdce.

¹⁰. Adresa na obálce: Pan Vilém Bitnar. Dřín u Kladna. (Dopis byl doručen poštou do nového bytu adresátova v Štěpánově u Kladna.) Datum poštovního razítka: Vodňany 23. 12. 98. Papír 13×17,5 cm.

¹¹. Mistr Bílek potvrzuje tuto účast básníkovu slovy: „Přítel Zeyer se na Tě ptal, když byl u mne“ (lístek ze dne 31. prosince 1898).

Vilém Bitnar:
Příspěvky literárně historické.

1.

PRVNÍ ČESKÝ SONET EUCHARISTICKÝ.

1. Tvůrcem prvního českého sonetu eucharistického byl katolický kněz a básník Josef Vlastimil Kamarýt (1797 – 1833). Již jako bohoslovec budějovického semináře napsal v letech 1820 – 1824 cyklus osmi sonetů jungmannovské ražby, které jsou vesměs pro dějiny českého sonetu formálně i obsahově zajímavé.¹ Mezi nimi jest i eucharistický sonet Služby Boží, napsaný roku 1821, který jest předmětem naší úvahy.

2. Kamarýt byl členem básnické družiny Čelakovského, s níž pojilo ho hluboké přátelství již od prvních let studia gymnasiálního. Čelakovský a jeho básniční druhové lišili se od družiny jungmannovské svojí nelíčenou zbožností. Sám Čelakovský cítil vždy upřímně katolicky, skládaje vroucí duchovní básně (Bud vůle Tvá), překládaje dílo Svatého Augustina (O městě Božím) a povzbuzuje k sbírání duchovních písní českých. Kamarýt, který v básnické své tvorbě šel krok za krokem po stopách Čelakovského, vytvořil svoji lyriku, jak ji známe ze sbírky *Smíšené básně*,² na podobné motivy, jako Čelakovský. Jsou to verše erotiky anakreontické, obdivování přírodních krás, vroucí láska k vlasti, jakož i projevy upřímné zbožnosti. A do této poslední skupiny náleží i sonet *Služby Boží*.

3. Básník v něm přirovnává lidské tělo podrobně a šťastně k chrámu. Naše těla jsou slávní chrámové ducha. Jako v chrámu sídlí Bůh, tak v těle bydlí lidský duch. Tento přírůbek jest ideovým podkladem řadě dalších přírůbků, tvořících tkanivo celé básně: Jako chrámoví kněží, sluhové Páně, volají nekajícího na soud Boží, tak i lidským rozumem a svědomím věští se nám hrozí soudové, jestliže jejich tklivá domlouvání darmo nám zněla k uchu. Jestliže horká slza vytryskne nám u vědomí viny kajícně z očí, rovná se očistností svého účinu posvátné vodě chrámové. Lidská žádost podobna jest svojí sladce roztouženou citovostí chrámové hudbě. Pod klenutím chrámu naší duše vlají proudy unášejících

¹ Jsou to znělky: *Na B-ka*, *Těžkomyslnost*, *Sny*, *Žehnání*, *Nebe*, *Služby Boží* (vesměs z roku 1821); *Láska má* (1823). Později napsal ještě devátý sonet, anakreontickou hříčku *Jediná* (1830).

² *Smíšené básně*. Stran 128, 8°. Praha 1822. Tiskem u Vetterlové z Wildenbrunnu. – Viz i *Sebraně světské a duchovní básně Josefa Vlastimila Kamarýta*, Praha 1867. U Edvarda Grégra.

souzpěvů však jen tehdy, je-li žádost naše řízena božským zákonem podobně, jako chrámová skladba zákonem hudební komposice. Zbožné city člověka a jeho pudy k ctnosti přirovnává básník k chrámovým obrazům, uchvacujícím jistotou nebeské blaženosti těch ctnostiplných světců, jež barva malířova a dláto sochařovo pro chrám vykouzlily. Pointa sonetu, zabírající poslední čtyry verše, jest eucharistická. Lidské srdce jest skvostný oltář plný tajemnosti,

jeho zlatolampí vážné blyskoty
hoří láskou k Bohu sytou horlivostí,
velebná pak oběť svaté čistoty.

4. Jak vidno, celá tato metaforisující tkáň neúčinkovala by pouhým svým citovým obsahem a náladovostí, které tu nesporně jsou utajeny, nýbrž obrací se především k našemu rozumu a může býti plně pochopena jen pomocí reflexe. Proto lze skladbu Kamarýtovu snadno utřídit: stylovým útvarem náleží sonet 'Služby Boží' k alegoriím.

5. Po stránce formální vykazuje sonet Kamarýtův celkem typický útvar sonetu obrozenkého, jak jej do naší poesie uvedl již roku 1798 Josef Jungmann svou znělkou 'Těžké vybírání'.³ Sonet 'Služby Boží' jest skutečně 'jediným zazněním citu', který podporován 'jsa přemyslností', má i potřebné jakosti, jako stručnost, přirozenost básnických obrazů a jemnost, tedy vše to, co žádá jungmannovská estétika sonetu.⁴ Rhythmus básně jest po Jungmannově vzoru trochejský a proveden přízvučně naprosto bezvadně. Rýmy v obou čtyřverších i obou trojverších tvoří dvojice stejného zvuku. Čtyřverší jsou rýmovány pro sonet typickou formou: A b b A, A b b A, trojverší pak formou C d C, d C d, při čemž rýmy A a C jsou trochejského dopadu (rýmy ženské) a rýmy b a d mají spád daktylický. Vykazuje tedy sonet Kamarýtův i onu osudnou zvláštnost, kterou Jungmann zavedl v rýmování do českého sonetu obrozenkého a kterou pak Kollár tak důkladně provedl v několika stech sonetů své 'Slávy Dcery', že jeho skladbě dodaly 'po vítce toho cinkavého, až příliš zvonivého či znicího rázu'.⁵

6. Avšak sonet Kamarýtův jest pro znalce a milovníka formy básnické do jisté míry překvapením. Liší se totiž od 'železného

³ Josef Jungmann, Sebrané drobné spisy veršem i pérem. Svazek druhý. Různé básně původní i přeložené. Praha 1873, str. 42.

⁴ Josef Jungmann, Slovesnost, Praha 1845, str. 110.

⁵ Jaroslav Vrchlický, Sonet Kollárův po jeho stránce formální, Nové studie a podobizny, Praha 1897, str. 27.

tvaru sonetového, který mu určil Jungmann, i od spánčíř utvaru Kollárova veršem a rýmem tercín. Pětistopý trochejský verš Jungmannův a Kollárův nahrazen jest v Kamarýtově skladbě trochejem šestistopým a obvyklý Kollárův trojzvuk rýmů v obou posledních tercínách proveden je dvojzvukem typu starých italských sonetů, jak je vytvořili předrafaelští mistři Quinzelli, Cavalcanti, Gino da Pistoja a Petrarca. Kamarýt rýmoval totiž terciny dle schema C d C d C d. Těmito formálními odchylkami odlišuje se katolický básník ode všech sonetistů doby obrozenské, kteří slepě napodobovali schema kollárovske.

7. Z předchozích vývodů je patrné, že sonet Kamarýtův je pozoruhodnou básní nejen po stránce obsahové, ale i v ohledu formálním. Sonet má však význam i se stránky literárně historické, neboť jako první sonet s pointou vysloveně eucharistickou zahajuje v české poesii onen proud mystické lyriky, který po třech čtvrtích století vyvěl čarovně v Eucharistii, sbírce sonetů Xavera Dvořáka. Srovnání starého typu trochejského sonetu Kamarýtova s moderním jambickým sonetem Dvořákovým poskytlo by ovšem mnoho zajímavých poznatků pro naši stylistiku i poetiku, ale to již není účelem této stati.

8. Končím otisknutím textu celého sonetu Kamarýtova.

Služby Boží.

(1821.)

Chrámové jsou ducha slavní naše těla.
Rozum, svědomí jsou Páně sluhové;
jimi věští nám se hrozní soudcové,
jestli k sluchu darmo tklivá řeč jejich děla.

Slza horká smýla-li, co vina zděla,
posvátnou jste vodou čistí oudové.
Žádost – hudba; vlají sklepem proudové
vznesených souzpěvů, jen zákonem-li zněla.

Zbožné city, k ctnosti pud, jste malby ctnosti,
nebes blaha kázete vy jistoty.
Srdce, skvostný oltář plný tajemnosti.

Jeho zlatolampí vážné blyskoty
hoří láskou k Bohu sytou horlivostí,
velebná pak obět svatě čistoty.

STOLETÉ JUBILEUM ČESKÉHO PŘEKladu SCHILLEROVY BALADY.

1. Básník Karel Dostál Lutínov vydal roku 1917 obsáhlejší výbor z německé poesie, nazvaný *Duch Německa*. Obsahuje 53 básně, mezi nimiž jsou i znamenité přeložené balady a romance Schillerovy.¹ V nich nalézáme také 120 roků starou proslavenou Schillerovu skladbu *Norec*, které chceme věnovati pozornost proto, že právě tomu sto let, co vyšel její první český překlad. Schillerova balada *Der Taucher*, komponovaná 14. června 1797, byla tehdy ještě básní moderní, platila za virtuosní skladbu básnický propracovaného jazyka německého a za jeden z vrcholů tehdejšího umění slovesného. Český překladatel, odvažující se na nesnadný problém přetlumočení básně do mladičkého literárního jazyka novočeského, musil by jistě ztroskotati, kdyby nebyl mistrem slova a skutečným básníkem. Obojím byl však katolický farář a básník Antonín Marek, který roku 1817 baladu Schillerovu přeložil a téhož roku také pod názvem *Potápěč* tiskem vydal.²

Markův překlad *Potápěče* není pouhým veršovníckým pokusem, o který by se dnes zajímala jen literární historie. Jest to dílo tak značné ceny básnické a pro vývoj českého verše tak významné, že jest aktem spravedlnosti, zmíniti se o něm u příležitosti nového překladu, který po stu letech vydal náhodou opět katolický farář a básník Lutínov.

2. Antonín Marek (1785 – 1877) byl oddaným žákem a věrným přítelem Jungmannovým. Jeho velkého vzoru následoval právě svými překlady básnickými, pro něž si ukládal vysoké cíle umělecké a v nichž podal díla na svou dobu mistrovská.

Marek měl k překladatelské práci všechny potřebné vlastnosti. Byl nadaným básníkem, dovedl básnickou skladbou podrobně proniknouti k jádru, znal důkladně nejen jazyky, z nichž překládal, ale také svou mateřštinu, v níž byl vzácně obratným stylistou.

Proto mohl Marek překládati tolik ze Schillera, tedy z básníka a umělce velmi složitého. Schillerova skvělá forma, květnatý výraz a

¹ *Duch Německa*. Výbor z německé poesie. Přeložil Karel Dostál Lutínov. Světové Obzory svazek 5. – 9. Stran 149. Cena K 2. –. Praha 1917. Československá tiskárna.

² *Rozmanitosti*. Sbírka všeho užitečného a obveselujícího k zušlechtění srdce, vybroušení rozumu a obveselení mysli. Vydávaná od Jana Hýblá. Díl II. Strany 60 – 67. Praha 1817. – Jungmann zmiňuje se o překladu již v dopise ze dne 17. dubna 1817.

nádherná ličení nacházela v Markovi tlumočnicka příbuzné vlohy.

Prvním pokusem o překlad Schillerovy balady byla skladba Chod do železnice, dle básně „Der Gang nach dem Eisenhammer“, jejíž originál pocházel z roku 1797. Pokus byl sepsán před rokem 1813, ale otištěn teprve tohoto roku.³ Literární kritik Ferdinand Schulz napsal o tomto překladě slova uznání: „Rok 1813 nabyl v rozvoji české balady a romance jakési památnosti, že se počaly u nás překládati balady Schillerovy a sice ihned rozhodně dobře. Šťastný začátek učinil Jungmannův nejmilejší a nejvroucnější přítel Antonín Marek, jehož Chod do železnice byl hlavní událostí v krásném písemnictví českém od roku 1806 a ohlašoval, že obnovené literatuře naší přibyl výborný znatel jazyka a básnický vzdělaný pěstitel... Metrum originálu zachováno v Markově překladu věrně a jamby plynou téměř naskrze bez úhony. Byl to nepopíratelně nový a značný krok v českém umění básnickém, když cizí klasikové ve zdařilém, ano namnoze výborném překladě k nám mohli se uváděti. Marek zdokonaloval se v nesnadném překládání Schillerových balad velmi rychle.“⁴

Také jiný znalec Markovy poesie, Jan Jakubec, obdivuje překlad balady slovy: „Překlad Markův je dosti věrný, ač na mnohých místech bylo mu zaměnití výraz básnický i obrat, ale nikde nepřičí se duchu Schillerovu ani jazyku českému. V překladu jeho bychom marně hledali místa, jež by nevyhovovala požadavkům umění, ale dosti takových, kde originál úplně vystihl, ač tu i tam přece poklesá... Zvláště zdařilá jsou ličení, v nichž podařilo se Markovi plastičnost, úsečnost, silný výraz, onomatopoeji šťastně zachytiti:

Tu od rána až do noci	vždy ledním kolem na vodě.
vždy požár zdráždí otroci,	Stroj dnem i nocí drkotá
prskotí jiskra, měch se vzpírá,	a v taktu perlík klekotá
strach že i hory nesevírá!	a hmotnou ranou ryčně kuté
Tu tok je s ohněm v pohodě	železo změkkat musí kruté. ⁵

V uvedeném již dopise, který psal Jungmann Markovi dne

3. Důkazem toho jest dopis Jungmannův k Markovi ze dne 2. srpna 1813: „Ten Chod do železnice měl pan nejedlý pro Hlasatele; ale že ho nevydává, dal jsem ho řaději tam.“ – Překlad vyšel totiž ve sborníku Prvotiny pěkných umění od Jana Hromádky. List IX. Videň 1813.

4. Ferdinand Schulz, Česká balada, studie. Osvěta 1877, strana 233.

5. Jan Jakubec, Význam Antonína Marka pro českou literaturu, studie. Časopis českého musea 1890, strana 140.

2. srpna 1813, zmiňuje se již o překladě druhé Schillerovy balady, *Der Kampf mit dem Drachen*, která byla otištěna příštího roku pod názvem *Půtka s ještěrem*.⁶ Také tento překlad oceňuje jinak střízlivý literární historik Jan Jakubec slovy: „Zde básník ukazuje již takovou obratnost a nadání básnické, že nám zní i při dnešním vývoji české básnické mluvy verše z let desátých zcela moderně. Přečtěme si třeba hned začátek básně:

Což taký hluk a lidu chvat
má po ulici znamenat!
Zdaž Rhodus v plamenech se boří?
Aj, rytíř na vysokém oři
ční z sterých vůkol sebe hlav
nad shloučený ten lidu dav

a za ním – nepodobné k věci –
potvoru vidět strašnou vléci.
Drak zdá se být dle ocasu
s širokou krokodýla tlamou,
a všecko trne v úžasu
nad jezdce i nad šelmou samou.⁷

A tak oběma těmito překlady již Marek s dostatek dokázal, že málo vzdělaný ještě novočeský jazyk literární nepůsobí mu obtíží ani při převodu tak skvělých líčení, jakými obě jmenované Schillerovy balady oplývají.

3. Baladu *Potápěč*, o níž zde chceme referovat podrobněji, překládal Marek v době své vrcholné básnické vyspělosti. Jen proto mohl zmoci obtíže, které nahromadila tato skladba, právem pokládaná za nejdokonalější dílo z balad Schillerových.

Jako látky použil Schiller k této baladě jednoduché povídky o potápěči, jak ji poznal ústním sdělením Goethovým ze spisu jesuity P. Anastasia Kirchera.⁸ V Itálii, praví se v tomto příběhu, žil kdysi prostý rybář Pescecola. Byl znamenitým plavcem a potápěčem, a vypravovalo se o něm, že často po celé hodiny v hlubinách moře prodlévá. Když se byl král sicilský o něm do- slechl, chtěl ho vyzkoušeti a poručil mu, aby z hlubiny mořské

⁶ Prvotiny pěkných umění od Jana Hromádky. Vídeň 1814. Originál vznikl 26. srpna 1798.

⁷ Jan Jakubec, Antonín Marek. Jeho život a působení i význam v literatuře české. „Všeobecná zajímavě poučná knihovna“, sv. 16. Strana 129. Praha 1896. František Bačkovský.

⁸ P. Athanasius Kircher, *Mundus subterraneus* in XII. Libros (1678). Kniha II., kapitola 15.

přinesl zlatý pohár. Když se byl pokus zdařil, vrhl král druhý zlatý pohár do moře a přislíbil jej rybáři za odměnu, když se ještě jednou do moře vrhne. Z touhy po zlatě, tedy ze zjištění, skóčil Pescecola do hlubiny a utonul.

Příběhu zmocnila se i lidová poesie, která motiv rybářova činu již zušlechtila tím, že potápěč odvažuje se života z lásky.⁹

Schiller v koncepci básně šťastně spojil obě podání, lidové i literární. Ze zpracování literárního převzal děj, z lidového zbásnění ušlechtilé motivy činu. Nemohl však prostého rybáře učiniti reprezentantem vznešených idejí a proto jej proměnil v srdnatého, ušlechtilého rytířského jinocha a dal činu vypuštění nejprve z jeho ohnivého srdce, nadšeného pro slávu a pravou rytířskou čest, po druhé z naděje na lásku milostné princezny královské, spíše tušené, než projádrěné. Tak Schiller přejatou látku po svém způsobu zidealisoval.

Kompozice látky jest ryze dramatická. Rozčlenění baladického děje postupuje dle pravidel antické tragédie. Scenerie děje podána v mistrovských malbách mořských hlubin a charakteristika osob, ač podána jen několika rysy, jest velmi výrazná. Statečný panoš, bezcitný a bezohledný král, libezná a ušlechtilá princezna, jakož i vroucně jinochu oddaný sbor dvoránů, žijí každý odlišným rysem.

Král stojí s družinou rytířů a vzácných dam na příkrém, skalnatém pobřeží Středozemního moře, právě tam, kde proudy vod divoce se prodírají úžinou Messinskou, nad slavnými víry Charybdy. Chce vyzkoušeti zmužilost svých šlechticů, proto vrhne do syčící a dunící Charybdy zlatý pohár a táže se, kdo z rytířů a panošů jest dosti zmužilý, aby se do hlubin ponořil a zlatý pohár vylovil.

Nikdo z družiny se toho však neodvažuje, všichni stojí mlčky kolkolem a dívají se na moře, bijící divoce do skály.

Král ptá se po druhé a po třetí, leč v družině rytířů je ticho. Pouze mladičský panoš vystupuje, odhazuje plášť, odpíná opasek a za úžasu celého dvora chystá se k odvážnému činu.

Až potud exposice dramatu, v níž nás básník seznámil s místem i s osobami a s podkladem děje. Zní pak v překladu Markově celé místo takto:

1. Kdo mi z vás, panošů, pánů,
do toho víru se pustí?

⁹ Rich. Sicha, Německá balada doby klasické. Část II. Program gymnasia, Kroměříž 1912, strana 7.

Zlatou číši vrhu do jeho chřtánu,
juž ji černé polklo ústí;
kdo mi tu číši na jevo vytáhne,
ten si ji měj, darem ji dosáhne.

2. Dí král, pak od vrcholu
té skály, ježto s příkré strže
v nesmírné moře chlípí dolů,
v Charybdin jek číši vrže.

Kdo má to srdce, opět se ptám,
by do té hloubi pustil se nám?

3. Páni, panoši okolo něho
slyší ta slova a mlčí tiše,
hledíce do moře rozvtekleného,
zlaté nerodi¹⁰ získati číše.

Tu znova po třetí táže se král:
Zda není, kdo by k té službě mi stál?

4. Jak prve tak nyní mlčí se stejně,
a panoš máje statnost i krásu,
zjeví se v nohsledův hejně,
sprostí se pláště i pasu,
a paní a páni, co jich bylo s ním,
zří statného jinocha s podivením.¹¹

Odtud děj se rychle rozvíjí. Moře samo vystupuje jako dramatická osoba a odhaluje v strašlivém odlivu jinochovi všechny své hrůzy.

5. On stoupiv na kraj toho skalí
pohledí do vírové tůně,
Charybda opět ze sebe valí
ty vody, jež ve svém shlítila lůně;
jak vzdálených hromův bouřlivý hřmot
jest dav zpěněných od spodu vod.

6. V hučení, jeku, vaří se, sýká,
jak kdy se oheň pomísí s mokem,
k nebesům až chmurná pěna stříká,
bez konce tok dává se tokem;
ni klidu, ni úlevy nemá ten rev,¹²
jakby se moře z svých rodilo střev.

¹⁰. Nerodi = nechť. Pozn. Markova.

¹¹. Rozmanitosti, strana 60. – Přetiskuji zde postupně celý text Markova překladu, aby se stal zase přístupným po stoletém zapomenutí.

¹². Rev = řvaní. Pozn. Markova.

7. Přec posléz divý rmut utichuje
jako pekla propast přenes měřeně
černá se zející sluje
rozšklebí v bílé pěně,
a do sebe vlny zčeřených vod
hrdlo kroužící táhne na překot.

Jinoch, vyčkav konce odlivu, poroučí se Pánu a vrhne se
do moře, které se nad ním tajemně zavře.

8. Teď rychle než se vlnění zduje
jinoch Bohu jme se vzdátí,
a křik užasný se rozlehne,
vír ho již dolů sebou chvátí,
a tajemně v zavřený chřtán
jest smělý plavec pochován.

V družině králově přebíhá ode rtu ke rtu hrůzoplýný vzdech
nad zmizelým jinochem, který získal nejen obdiv, ale i sympatie
všech. Čekají v úzkostlivém trnutí a v hloubi duše odsuzují čin
králův. Všichni živě si představují nebezpečí panošovo ve víru
vod. Náhledy krále a družiny se křížují. Zde končí se druhé
dějství balady, nastala dramatická kolise.

9. Pak svrchu propast povstane tichá,
jen temně u dna hučí v sobě,
a s trnutím vůkol každý vzdychá:
„Velkodušný jinochu zdraž se tobě!“
Vždy slyšet to řvaní v dolu temněji,
při strachu smutném a tesklivé naději.

10. A bys hodil i korunu dolů
a řekl: „Kdo mi tu korunu zloví,
ten si ji měj a králuj na mém stole.“¹³
Mé chuti by nezňal tak slibnými slovy.
Jaký ta hlubina skrývá div,
toho nezjeví kdokoli v světě je živ.

11. Juž mnohý koráb vírem uchvácený
skotil se náhle do této hloubi,
jen veslo a stěžeň roztráštěný
na jevo se vyrval z požírající trouby;
a hlasněji, hlasněji co bouře vztek
víc a více se sbližuje vnitřní jek.

¹³. Stůl = stolec, stolice královská, trůn. Pozn. Markova.

Děj dosahuje vrcholu, neboť moře vrací se již v přílivu k skalnatému břehu a všechny hrůzy své odhaluje znova.

12. V hučení, jeku, vaří se, sýká,
jak kdy se oheň pomísí s mokem,
k nebesům až chmurná pěna stříká,
bez konce tok dává se tokem;
tak jak vzdálených hromů hřmot
jest hluk ten od spodu zbouřených vod.

Ale, také jinoch vrací se s přílivem. Z ponurých vod se zdvihá jako bílá labuť, vesluje k břehům a levicí radostně mává zlatou číší, kterou vylovil. Zdlouha vydechuje z hlubokých plic a zdraví nebeské světlo.

13. Ať hle! v černé zmoučené jámě
viz co labuť znikatí podobu bílou,
a šíje se zjeví a obnaží rámě,
ano v vodě pracuje mocí a silou.
Hle, on to! an ve své nesa levici
číši pozdvihuje třpytící.

14. A z hluboka a dlouha oddechuje
světlé pozdraviv nebe;
s radostí druh druhá oslovuje:
„Je živ, je tady, zachoval sebe;
z hrobu té vírové hlubiny
zdravě vyšel jinoch hrdinný.“

Takto jásají dvořané nad záchranou živé duše panošovy a s plesem vedou ho ke králi. Zde vyvrcholuje krise a počíná se peripetie dramatu, připravená velmi jemně zasáhnutím princezny. Jinoch pokleká před králem a podává mu zlatou číši. Král kyne své dceři, která jinochovi nalévá do číše jiskrného vína.

15. Zblíživ se, an ho zástup plesem vítá,
pokorně králi do noh padne,
a kleče číši jemu skytá,
a král pokyne dceři své ladné,
ta ji naplní vínem až do kraje,
a jinoch dí, králi poctu vzdávaje . . .

Děj zde ožívuje, konflikt dramatický se rodí a vše již spěje k obratu v osudu hrdinově. Jinoch vypravuje králi o hrůzách, které zažil v hlubinách moře, jak ušel stokrát ohavné smrti mezi

netvory, kterak zázrakem vyšel zdráv na povrch. Jest to ono proslavené líčení mořského víru a nebezpečných hlubin, které jest v sedmi strófách vypracováno a zaokrouhleno v samostatné umělecké dílo přírodní malby a příšerné plastiky.

16. Zdráv stůj, králi! život můj plesný,
kdokoli v světle růžovém dýšel
Tů v hloubi jest příbytek děsný,
bohům se člověk nerouhej v pýše,
nikoliv skoumej časnosti¹⁴ svou,
co milostně skryli mrakem a tmou.
17. Jedva dolů jsem stržen co střela,
pramen tu na mne vyrazí ze šije skalní,
hned dvojího proudu moc mne uchvácela
litě a vztekla v prudkosti valné,
a v závratném kole co šamrhau
zmítala bezděky a vrtěla mnou.
18. Tu zjevena mi je Bohem,
Jehož jsem vzýval v době té nuzné,
skála, z hloubi ostrým strmící rohem,
chopiv se jí ujdu smrti své hrůzné,
tu i číše na končitém korálu vězela,
jinak by byla do bezedna sletěla.
19. Pode mnou ještě ohromné doly
ležely v purpurovém mraku,
ač zvuk tam nevzní a nezahlaholí
no¹⁵ hrozné věci káží se zraku,
jaký to žižal, ještěrek, saní je byt
v té pekelné tůni chován a skryt.
20. Černě se hemžili v hroživé směsi,
v škaredé chomáče spjati,
kladivci,¹⁶ jichž oko lidské se děsí,
štětinozub, potvorně ježatí skati,
strašlivý psohlav¹⁷ na mne svůj lup¹⁸
co vodní hyena ukrutný vyšklebil zub.

14. Časnost = všetečnost. Pozn. Markova.

15. No = ale; odtud ano, anobř; než, nébrž. Pozn. Markova.

16. Kladivec, der Hammerfisch, *Squalus zygaena* Linnei. Pozn. Markova.

17. Štětinozub, der Klipperfisch, *Chaetodon* Linnei. Skat, die Nagelroche, *Raca clavata* Linnei. Psohlav, der Haiſisch, *Canis carcharias* Linnea. Samé loupežné ryby mořské. Poznámky Markovy.

18. Lup = loupež. Pozn. Markova.

21. Tu visím, stav vida svůj krušný,
jsa mezi tvářemi¹⁹ v té hadlivě²⁰ rotě
jediný živočich člověkodušný
od lidské pomoci vzdálen o samotu,
hluboko pod libým člověka hovorem,
všelikým v poušti obkliččen netvorem,

22. To trna myslím, an se to chýlí
sterou rozklepetě nohu
chce chňapat po mně; v té strašné chvíli
pustím se korálu jatého rohu;
hned vodovratný ujal mne chvat,
co bylo mi k štěstí, vzhůru jsem vzat.

Svým vypravováním vzbudí jinoch v králi bezmeznou, téměř zločinnou zvědavost, tak že nepřestává na vyličení podaném a chce znáti i tajemství nejhlubších hlubin moře.

23. I načitě král užásá nad tím,
a vece: Číši daruju tobě,
i tento prsten mile rád ztratím
zdělaný v drahokamenné zdobě,
zvolíš-li zkusiti a vypravit mně,
cos viděl v moři na nejspodnějším dně.

Princezna uděšena novou žádostí otcovou přimlouvá se lichotivě o smilování pro jinocha.

24. A dcera jsouc měkká a krotkého mravu
lahodnou řečí přimluvu činí:
„O staňte otče tak krutého bavu²¹
dovedlť on seč nebyli jiní.
nelze-li vašeho srdce krotiti chuť,
panoše rytíř příkladem hanbi a stud.“

Král však metá znovu pohár do vírných toků a slibuje, že jej učiní nejen svým prvním rytířem, ale že mu dá i svoji dceru za manželku. Nastává chvíle, kdy je nutné hrdinovo rozhodnutí! Odhodláním jinochovým nastává obrát. Jinoch slyší princeznu a vidí, kterak se zardívá a bledne, kterak klesá omdlelá. Chce získati tuto vzácnou cenu a vrhá se znovu do moře na život a na smrt. Až potud peripetie dramatu.

¹⁹. Tvář = způsob, podoba, Gestalt; tvor, Geschöpf. Pozn. Markova.

²⁰. Hadlivý = ošklivý. Pozn. Markova.

²¹. Bav = bavení, zábyvek, Unterhalt. Pozn. Markova.

25. Král na to číše chopí se v skůru,²²
a máchem²³ ji ztopí ve vírovém moři :
„A vyneš-li mi tu číši zas vzhůru,
to mi tě statným rytířem ztvoří,
s tou si i manželské lože dnes ještě z děl,
co nyní nad tebou svůj jevila žel.“

26. Tu nebeská mocnost duši mu svírá
pohledem na tuto ztepilou robu,²⁴
a zmužilá odvaha z očí mu zírá²⁵
a vidí rdít se a klesati v mdlobu,
dolů se kácí připuzen takovou mzdou,
získati chtěje ji nebo záhubu svou.

Moře sice střídá zase příboje odlivu i přílivu, princezna sklání milostný zrak nad hladinu a vyhlédá svého miláčka. Ale katastrofa dramatu již nastala. Jinoch nikdy již se nevrátí. Zhynul odvážným činem v strašlivých hlubinách moře.

27. Slyšit se vlna zpátečným tokem,
jeví ji příchod bouřlivé hřmění,
dolů se vzhledá milovným okem,
vlna se čerí, voda se pění,
dolů a nahoru proudu je hon,
no jinocha nahoru nenese on.

Jak vidno, Marek nesnadnou dramatickou komposici balady přeložil švižně, napomáhaje si pro nezvyklé předměty, obrazy a rýmy tvořením nových slov, které bral ze starého pokladu jazykového, z dialektů i jazyků slovanských.²⁵ Literární historik Jaroslav Vlček prohlašuje překlad „Potápěče“ za jednu z nejlepších ukázek jungmannovské techniky překladatelské.²⁷

Zůstává proto nespornou zásluhou tohoto katolického kněze, že obdobně jako Jungmann popohnal svými překlady vrcholných plodů slovesného umění vývoj českého básnického jazyka o celá desetiletí.

22. Vskůru = vskoře, skoro, brzo, rychle.

23. Máchem = máchna vztaženou rukou.

24. Ztepilá roba = štíhlá dívka. Tak staří.

25. Zírati = déle zřítí, hleděti. – Pozn. Markovy.

26. Marek připojil na konec svého překladu seznam všech novotvarů, z nichž se některé ujaly.

27. Jaroslav Vlček, Dějiny české literatury, díl II., část druhá, str 57. Praha 1914.

Vilém Bitnar:
Otakar Březina a katolická moderna.

Materiál k literárně historické studii.

Ze značného počtu literárních projevů, které se letos vyrojily u příležitosti padesátých narozenin Otakara Březiny, vyniká obsahově především samostatná knížka literárního historika Dra Josefa Staňka.¹ Jest to bohatá snůška životopisného materiálu, který mnohým detailem pomůže pochopiti velkou osobnost básníkovu. Zároveň i dobrý průvodce básnickou galerií dosavadních šesti knih mistrových. Autor snesl i mnoho látky, rozptýlené po časopisech málo již přístupných, přinesl mnoho nového v partiích, jednajících o literárních prvotinách básníkůvých, zjistil impresionistické a malířské sklony v básních z doby před „Tajemnými dálkami“, po prvé upozornil na vlivy Svatopluka Čecha na nejmladšího Březinu a na epické jeho pokusy.

Pan Josef Staněk napsal o Březinovi studii literárně historickou a dlužno mu přiznati, že si počínal objektivně. Věnoval celou jednu kapitolu² i otázce o poměru básníka ke katolické moderně a užíval hojně i pramenů katolických. Uznávající rádi vzácnou objektivnost spisovatelovu, chceme vytknouti, že ve své práci uvádí bibliograficky pouze část materiálu, týkajícího se Březiny a katolické moderny, a že tedy základ, na němž buduje, není úplný.

Pokládáme proto za nutné otisknouti k potřebě literárně historického badání úplný materiál, týkající se poměru Otakara Březiny ke katolické moderně v postupu chronologickém.

Pan Staněk píše, že „životopisec Březinův bude nucen zabývati se otázkou poměru básníka k tak řečené katolické moderně, poněvadž Nový Život, orgán této skupiny, otiskoval příspěvky Březinovy s nemalou chloubou a básníka si do značné míry přivlastňoval“ (25). Počíná pak citovati příslušnou látku z prvního ročníku Nového Života. Avšak tuto látku nutno shledávati i z pramenů jiných.

1. První stopy styků katolických literátů družiny katolické moderny s poesií Březinovou třeba hledati již v brněnské Vychodilově „Hlídce literární“. Sigismund Bouška otiskl v posledním jejím ročníku roku 1895 znamenitou svoji studii o Maeterlin-

1. Dr. Josef Staněk a Dr. Jaroslav Durych: *Otakar Březina 1868 až 1918*. Stran 113. Cena K 4.20. Přerov 1918. Nákladem Tiskařské a vydavatelské společnosti v Přerově.

2. Jest to čtvrtá kapitola dílka, otištěná na stránkách 25 – 33.

3. Sigismund Bouška, Maurice Maeterlinck. *Hlídka literární* 12, 1895; viz str. 6 a 7.

ckovi,³ v níž analysoval též formální umění belgického symbolisty. Mluvě o rýmu Maeterlinckově, zmiňuje se Bouška po prvé i o Březinovi:

„Slovo má u symbolistů svůj zvláštní život, oni v něm vidí, slyší, cítí více než jiní lidé, není pro ně prázdným slovem, prázdným zvukem, naopak. Zvuk ten jest echem hlubokých citů duševních, často neurčitých, tajemných, nevyslovených. Slovo má pro ně barvu a má vůni. Odtud to spoření slovy; ne každé slovo se jim hodí do uměleckého plánu, pečlivě vybírají a váží, sestavují v barevné mosaiky, které mají vyjadřovati odlesk duševní nálady. Rýmují-li své verše, tož vybírají vzácné, často neznámé rýmy, neslyšené, efektní a překvapující. Připomínám u nás skladby pana Otakara Březiny, na příklad rýmy: zaleh'-žalech, nedých'-bledých, vysál-missál, prožih'-ložich, krystal-schystal, osádh-prosáh', naštru-alabastru atd. Nemaje po ruce teď všech básní páně Březinových, vypisuji jen ledabylo. Ale zdá se mi, že od vznešeného k směšnému jest pouze malý krok a čtu-li české verše našich dekadentů, zní mi v uších partie Čechova z „Výletu na měsíc“, s těmi neobyčejnými rýmy: astru, barda, narda, kritikastrů, zastru, Sařda, leoparda, alalabastru, pišťal, syringy, dříšťal, sfingy, křišťal, cingglingy! Co se nám tehdy zdálo směšným, bude teď ponenáhlu zcela obyčejným zjevem“.

2. Ve Vychodilově „Hlídce literární“ roku 1895 otiskl pak Sigismund Bouška též obsažný kritický referát o první básnické knize Březinově „Tajemných dálkách“.⁴

Bouška v něm analyzuje především Březinův poměr k české škole dekadentní. O Březinových „Tajemných dálkách“ praví, že jsou třetí knihou naší české dekadence. „Po Zazděných oknech přišlo Prostibolo duše a po něm Tajemné dálky. Tři maličké knížky poesie, nic víc; je to přece jen málo na tolik hluku, na tolik odvahy a na tolik skepse vůči generacím starším. Autoři to sami vědí, proto též vydávají práce své po způsobě publikací Vanierových jen v malém počtu pouze pro bibliofily a milovníky kuriosit literárních. Neobyčejné formáty knih, elegantní úprava, nový tisk a bizarně titěrné tituly obálek a jiné formálnosti mají ještě více vynikati působivostí své novoty za každou cenu... Autoři tedy sami uznávají, že píší jen pro malý hlouček poetův a zasvěcených labužníků literárních, národ sám, veškeré čtenářstvo inteligentní pro tyto knížky neexistuje. Není ani jinak možno! Umění, které jest samo sobě modlou, vyvrcholené na stupeň nej-

⁴ Sigismund Bouška, Tajemné dálky. Básně Otakara Březiny. Hlídka literární 12, 1895, 265 nn.

vyšší, předpokládající vše, co umění století předešlých, všechny směry a školy vytvořily, spějíce šileným spěchem v taje neznáma, užívající hned primitivnosti ostře kontrastující s produkcí běžnou, hned ale zase hroužící se v rafinovanost nejvyšší, neděsíci se ani hrůzy, ani hnusu, ani rouhání, ani bolesti, ani šílenství, umění to nemůže být chlebem národa, kterého potřebujeme, může být jen dráždidlem duší blaseovaných aneb výstředních, aneb nanejvýš sobeckých, které pro duševní labužnictví zapomínají všeho kolem sebe. Fysiologické pudů a pocity, animální život člověka zmocnil se tohoto umění, které zanedbává ideu, myšlenku, tedy práci nejdůstojnější lidského ducha a snižujíc člověka v prvé, nejdokonalejší zvíře tohoto světa, kochá se v jeho životě nervovém, tělesném, smyslném. Z poesie generací předešlých mluvila duše, z poesie nejnovější tělo a jeho rozkoš – vědomá hmota . . . Otakar Březina jest zjev v nejmladší škole české snad nejsympatičtější. Stojí úplně stranou areny, kde se tak vášnivě bojuje za hesla, za nimiž i on jde. Nechal theorie a drží se praxe. 'Tajemné dálky' jsou jeho prvním dílem. Elegantní kniha velkého formátu, krásného tisku. Ale pro naši veřejnost bude to asi kniha zavřená sedmerým zámkem. Tajemné dálky, mlžné, neurčité, v nichž jen tu a tam pronikne nějaké světlo, bleskne nějaký blesk, tajemná hudba, splývající v šumění padajícího vodopádu v dálce. Co tu na rozdíl od Jiřího Karáska a zvláště Arnošta Procházky patrně: veliká převaha samostatnosti nad přejatými vlivy cizími. I tam, kde kráčí opodál za Maeterlinckem, jde na svých nohou a zpívá svou píseň . . .

Dále vykládá Bouška všeobecně o Březinově zálibě v katolické liturgii. 'Zmínil jsem se již předešle⁵ o zálibě dekadentů v terminologii naší liturgie katolické, kteráž záliba až v manýru někdy zabíhá. Mýlil by se, kdo by básníky ty za katolické považoval. Je to pouze vnější záliba, nová rozkoš ztraceného,

⁵ Sigismund Bouška, Jiřího Karáska 'Zazděná okna'. Básně. Hlídky literární 11, 1894, 329–335. – 'I to má pan Karásek společné s dekadenty: zúmyslné hledání obrazů ze života katolického. Verlaine, který napsal několik vřelých čísel poesie katolické, užil týchž slov, těchž obrazů při motivech vroucně mystických i při látkách čistě obscénních. Srovnej 'Chanson pour elle'. Citovati nelze. Je to zase jen shon po novotách. Poesie ateismu se přežila, básníci úpadku zavrhnuvše starou fraseologii, uchytli se 'černých kadidel', 'dlaní světic', 'kathedrál, kde světla vzpomínek v lamp starém zlatě hoří', klášterních 'cel, když v kápích chodbami jdou mniši', 'andělských křídel, jež tepem svým duši kolébají' a podobných . . . Čtenář si může v básních páně Karáskových najíti ještě více dokladů, tyto jsem vzal z prvních stránek. Není to žádná záliba ke katolickému duchu, k jeho liturgii, k jeho poesii, nikoli, je to jen honba po bizarnosti' (333).

tajepného a proto právě dychtivě hledaného. Rekl bych, je to veliká dávka koketerie s tím, čemu duše nevěří, ale v čehož poesii se cit otupělý, aneb chorobně sženštilý kochá. Nehnou mým klidem ani ty básně psané na Marii Pannu, nebo na Ježíše, schází jim vše, aby byly katolickými – víra.⁶ A tento patrný nedostatek, jakož i stejně patrná koketerie s tím, co je nám nej-světějším, činí je prázdnými, hluchými. Jedno je v tom poučné pro nás: jak mnoho poesie chová naše liturgie, jak nevyčerpatelný zdroj tu jest a jak zanedbávaný poklad pro naše katolické básníky, umělce!¹

O Březinovu umění básnické formy píše Bouška toto: „Obrazy jsou tu mohutné a jeho vlastní. Cituji na příklad jen překrásnou báseň „Lítost“ nebo mohutnou báseň „Vůně zahrad mé duše“. Březina úzkostně se bojí obrazů starých, banálních, ale i těch, které ještě dnes dominují v české poesii, chce býti úplně svůj a jen svůj. Odtud také ta nezvyklá forma jeho básní i rýmovaných. Upadá do nepřirozeností, strojeností, které vadí jasnosti myšlenky a seslabují dojem. Tam, kde je průzračnější, prostější, nemine se účinku. I rýmy Březinovy překvapují svou nezvyklostí, zvláště tam, kde na substantivum rýmuje nějaký nezvyklý tvar verba. Někdy zdá se to býti příliš úmyslné, hledané ad hoc a pak to nemile působí. Taktéž častá cizí slova, která by se dobře dala českými nahraditi, volená jen pro zvuk, pro novotu, kazí verš. Co téměř všem básním vadí, je nemírný bombast. Obrazy nové a divoké kypí a bují, jeden tísní druhý, je to shon barev a zvuků, ve kterém myšlenka se ztrácí a dojem výslední je – chaos.“²

Básnický význam Březinovy knihy „Tajemné dálky“ oceňuje Bouška slovy: „Některá čísla knihy, jako „Den výroční“ a mnohé a mnohé podrobnosti knihy patří k nejkrásnějšímu, čímž se vykazuje česká poesie. Myslím na to, co poesii právě poesii činí; na to, co hrdě, nepřístupně ční nad prosou vysoko ku hvězdám. „Tajemné dálky“ jsou knihou pro básníky a ještě ne pro všechny; pro širší kruhy neexistují.“³

3. Referování Bouškovu upozornilo na dílo Březinovo družinu mladých básníků a spisovatelů, která se roku 1895 soustředila kolem almanachu „Pod jedním praporem“ a za vedení Sigismunda Boušky, Lutinova, Xavera Dvořáka a Skalíka počala horlivě pracovati o obrození české literatury a kultury katolické. Byli to zejména mladší členové družiny, kteří tehdy v dopisech vy-

⁶ Bouška tu míní dvě básně Jiřího Karáska ze Lvovic, Hymnu Panně Marii a terciny Žalm, otištěné původně v „Nivě“, později v sbírce „Kniha aristokratická“ (Praha 1896).

měňovali si ohnivé projevy o Zeyerovi a Březinovi, diskutovali poměr umění Březinova k poesii Vrchlického. Sbírka „Tajemné dálky“ putovala z ruky do ruky. Když roku 1896 počala katolická moderna vydávati svoji revui „Nový život“, byli členové družiny radostně překvapeni nejen spolupracovníctvím Zeyerovým, ale ještě více literární účastí Otakara Březiny. Jejich radost dovršil Sigismund Bouška obsáhlou a cennou studií o Březinovi, otisknutou hned v prvním ročníku mladé revue.

4. Po prvé zúčastnil se Otakar Březina literární práce Nového Života výkladem své básně „Svítání na západě“. Redaktor a básník Karel Dostál Lutínov vyměnil s Březinou dopisy, v nichž oba podali výklady temnějších míst jednotlivých stróf básně. Lutínov upravil pak obsah těchto dopisů ve fiktivní rozhovor dvou přátel s básníkem.⁷

Ve svém výkladě zdůrazňuje Lutínov především hudbu slov Březinových veršů a snaží se vyložit je především obrazy zvukovými. Tak i slavnému verši „den září zatmívá dálky, noc temnem zapaluje výšky“ rozumí tak, „že ruch tohoto světa ohlušuje tóny, plynoucí se světa nadpřirozeného“, proti čemuž Březina hájí, ryze optický smysl obrazu: „slunce zaclání intensitou svého světla hvězdná bohatství nebe; pouhé oko naše by nevědělo o nekonečných propastech vesmíru, kdyby nebylo noci, která rozšiřuje, prohlubuje výše, ukazuje hvězdy, ztopené za dne v modři“ (140). Lutínovovo akustické hodnocení Březinovy básně mělo ostatně dobrý důvod v nádherných zvukových obrazech veršů, z nichž uvádím alespoň: „jak v úzkosti dechnutý signál, rdoušený stěnami kovu, sen zemský k Tvé slavnosti se rozleje vlnami já-savými“.

Ideový obsah symbolických veršů Březinových snaží se Lutínov vyložit křesťansky. V básni „Svítání na západě“ západ náš je smrt, po smrti na západě nám teprve svítá věčný den poznání a rozkoše života. „Polední parna dávno už za sebou máme“, stáří či choroba ochladila vášnivý žár krve. „Sen opilý krví umdlel a čistšími tóny hraje“, duch vymaňuje se z pout smyslnosti. „Hořící trámův vězení našeho s praskotem ohně se láme“, tělesné vězení se bortí a otevírá rozhled do věčnosti. „U cesty nezralé ovoce naše reflexem západu zraje“, poznání a skutky našeho života zrají na výsluní smrti, slunce nadpozemské svítí do duše. „Nežel, má duše, že dojdem až v noci k tvému

⁷ Lutínov, Hovorna. Nový Život 1, 1896, 139 n. – Dr. Josef Staněk v citované čtvrté kapitole své knížky praví: „Hned první ročník Nového Života přinesl v první své polovici výklad Březinovy básně Svítání na západě...“ Spolupracovníctví Březiny na tomto výkladě nezjišťuje.

rodnému městu a zahrad jeho že neužijeme pak, v soumracích, po klekání: naše vlastní vyhaslé dni nám paprsky postelou cestu a jásotem po léta vyslaných nadějí budeme uvítání,⁸ nemysli, duše, že v rodném tvém městě (coelestis urbs Jerusalem) bude věčná noc, že po smrti nebudeš viděti krás (zahrad): vše, co jsi krásného činila, viděla, snila, tušila v tomto životě (tvé vyhaslé dny), to všechno bylo přede hrou a předchutí k symfonii rajske; poesie a studium připravuje nás pro ráj, zjemňuje vnímavost naši pro jeho krásy. Březina uznává, že základní dispozice básně pojímá Lutinov s určitostí, která jej naplňuje radostí, a sám pak doplňuje ideovou osnovu básně výkladem dalších veršů.

Lutinov zjišťuje filiaci básnického obrazu Březinova a poukazuje na zajímavou shodu s německým katolickým básníkem Albanem Stolzem. „Sen opilý krví umdlel, duch se vymaňuje z pout smyslnosti, Ernüchterung aus dem Blutrausch, řekl by Alban Stolz, předchůdce pana Březiny“ (139). Literární historik vyšetří a zjistí, kolik pravdy je v tomto poukazu znalce německé poesie moderní.

Posléze dotýká se Lutinov i nesrozumitelnosti poesie Březinovy. Po prvním přečtení jeho veršů vítá jej chaos. „Bože, ještě včera bylo u nás znamením obzvláštní duševní vyspělosti a síly, čisti a rozuměti Vrchlickému. A dnes? Proti mladým je těžký Vrchlický čistounkým praménkem, průzračným až na dno! Skutečně se úroveň naše tak zdvihá? Jdeme vpřed, či nazpět? Ne, nazpět nejdeme! Jdeme s překážkami, ale přece ku předu“ (139). Březina sám upozorňuje, že i jeho vlastní výklad celou řadu úvah ještě připouští. Lutinov rozhovor končí slovy: „Ó milý náš mystiku, jak krásné by byly tvé básně, kdybys nám je sám vykládal!“⁸

8. Značnou vinu na nesrozumitelnosti básní mistrových měly ostatně i četné tiskové chyby, jimiž se otisky hemžily. V naší básni otiskla: „Niva“ místo věty: „neboť nám, kteří věříme, je den tvůj dobrou zráním, zkomoleninu: iže den tvůj...“, čímž poslední věta strofy zdála se býti nedokončena. Březina o tom píše: „Ta tisková chyba je mi velice nepříjemná. A to máte pořád: sotva vytisknu někde pár řádek, už je tam nějaká. Třeba v „Literárních Listech“ na začátku jistého dopisu, který před časem improvisoval jsem někomu, a který k mému údivu vyšel, celý začátek je tam tiskovými chybami zkažen. A v naší poetice záleží na každém slově! Má celá touha je psáti jasně, jak dalece řeči lze vystihnout themata tak obtížná. A jak dalece mé umění na to stačí“ (140). – Že již tehdy vážní čtenáři dovedli se s plným pochopením pohroužit do Březinovy poesie, o tom svědčí slova literárního kritika Františka Holečka: „Jel jsem ve vlaku s úředníkem a mluvili jsme o moderní literatuře. Březinu mi vykládal s lehkostí a jasností, jako by on jím byl sám. Táž se ho: Píšete též? Odpověď zněla: Až budu starší. – A vlasy už mu prokvétaly šedinami.“ (Nový Život 1, 1896, obálka dvojčísla říjnového.)

5. V červenci 1896 poslal Otakar Březina „Novému Životu“ první rukopis básně, o níž byl redaktorem požádán. Rukopis doprovodil dopisem značné literárně historické ceny:

Důstojný pane, dle svého slibu zasílám žádaný rukopis Královny nadějí. Hodí-li se do Vašeho, listu račte ho použiti. Snad nebude závadou, uveřejní-li Váš list, věnovaný v první řadě umění, práci autora, který stojí sice jinde, ale v mnohých zásadních otázkách blízko Vás a vedle Vás. Není-li Vám však možno rukopis Královny nadějí uveřejniti, přijměte ho, prosím, ode mne přátelským darem jako projev upřímných sympathií, jež k Vám chovám. Váš Jevavý-Březina. – Nová Říše 21. VII. 1896.⁹

Charakteristické písmo Březinovo přimělo Lutinova, že dal dopis reprodukovati zinkograficky a autogram jeho otiskl v Novém Životě. „Jako grafologickou pochoutku přinášíme v tomto čísle rukopis našeho váženého spolupracovníka Otakara Březiny a klademe sem zcela suše poučky z knížky „Tajemství písma“, které rukopisu tomu padnou jako ulity.“¹⁰

Báseň Královna nadějí otištěna byla v čele srpnového čísla „Nového Života“¹¹ a redaktor Lutinov, aby ji učinil čtenářům přístupnější, postupoval stejnou methodou, jako při básni Svítání na západě. Napsal Březinovi svůj výklad a mistr mu přičinil k němu své poznámky. Na tomto podkladě podal pak Lutinov vysvětlení básně, které otištěno jsouc na obálce z tenkého papíru, vzalo během let většinou za své a zaslouží tudíž, aby bylo jako cenný dokument novou reprodukcí zachováno.¹² Jednotlivým partiím výkladu předesílám vždy příslušné verše Březinovy básně.

Výklad Královny nadějí. Mám vyložití Březinovu báseň Královna nadějí? Není to křivdou pro básníka? Básně Březinovy ovšem nejsou lekturou pro čítanky, ale nejsou také oříšky, které se mají jako rebusy louskati. Březina má svou dikci, do které se třeba vpraviti. U něho nejsou žádná vyčtělá místa, mnohým básníkům společná, žádné slovo zbytečné, každé naopak má svůj

⁹. Autogram listu otištěn jest v Novém Životě 1, 1896, 82.

¹⁰. „Okraj úměrný značí vkus. Okraj na pravo na levo značí grácii, smysl pro eleganci a ozdobnost. Okraj veliký při stlačeném písmě značí pevnost charakteru a ducha, stejnoměrnost, věrnost. Slova ku konci vzrůstající značí otevřenost, naivnost, bezohlednost. Slova složená z hlásek volně vedle sebe stojících značí intuitivnost, theoresujícího ducha, snadný instinktivně správný úsudek, vlastní idey, sílu citu, idealismus, snivost. Hlázky nahore otevřené značí prostosrdečnost (a, o). Hlázky podobné tištěným značí vkus, umělecký zájem a schopnosti, hledanost. Celistvý harmonický ráz písma svědčí o vyrovnané povaze.“ (Nový Život 1, 1896, 81 n.)

¹¹. Nový Život 1, 1896, 33 n.

¹². Nový Život 1, 1896, obálka čísla prosincového.

význam, své místo ve verši a nelze ho vynechat. Všecko je účelné, promyšlené, nic nahodilého. Výkladu básně nepotřebují, ale co je podivného: dají se vykládati na kolikery způsob. Jsou v nich hluboké spodní proudy, na prvý pohled čtenáři neznámé a ztajené, které teprve při hlubším proniknutí se objeví. A tyto spodní proudy tu jsou nikoliv náhodou, ale vědomě, v tom spočívá právě bohatství poesie Březinovy!

Královna nadějí jest básníková duše. Básník líčí všechny její stavy. Jednotlivé verše nutno čísti pro sebe. Je to jako řada aforismů, jako verše žalmů, nikoli jako celek logicky souvislý. Třeba básně a jednotlivé verše častěji a zvolna čísti.

Obrazy odpovídala jsem bolesti světla a obdivem věčnému Mistru. Nelze jinak než obrazy říci, co duše si myslí. Podstata věcí je nám neznáma. Co vidím na věcech, jsou jen symboly, obrazy. Bolest světla jest lidský život. Celá poesie Březinova nic není než jeden jediný obraz, kterým duše mluví.

Děch času jsem zatajila v sobě, když hudbou mi mluvila krása. Hudbou vysloví se to, co se ničím, žádným slovem říci nedá, co se jen tuší. Podstata krásy. Slyšíme nádhernou symfonii Dvořákovu: naše duše hoří i žije v té kráse, zapomíná na vše kolem i na čas, duše splývá s tou hudbou. Proto krása sama jakoby vždy hudbou mluvila.

Tisíci hlasů se tázaly formy a bratrské duše živých a mrtvých, a všem jsem odpovídala. Formy a duše, v tom je kontrast. Formy, tvary, to je svět hmotný kolem nás; duše, toť živí i mrtví. Duše se všemi jest ve styku, odpovídalať se všemi bytostmi. Ano i se zemřelými nesmrtelná duše jest ve spojení a to buď vzpomínkou, nebo modlitbou, nebo také tím, že pokračuje v myšlenkách předešlých generací. Dále myslí, dále tvoří. A snad i přímé spojení? Vždyť je duše nesmrtelná (výklad básníkův).

Slunci, jež spočinutí zraků mých v dálce rozválo vichřicí žhavého plání... Básník nyní vypočítává, komu všemu duše odpovídala: Slunci, jež (nominativ) rozválo vichřicí žhavého plání spočinutí zraků v dálce, to jest obraz podobný známému: den září zatmívá dálky. — Lutinov zde poznamenal, že mu nelze parafrázovat celou básně a že se omezí na glossy k některým veršům.

Nocím, když roztesknily se písněmi předvěkých nocí a zajatých duší. Písněmi předvěkých nocí míněno záření hvězd.

I snům, když uraženy jásosem polibků od loží milenců prchly, a čekajíce až lítost jim otevře dvěře, bloudily

v zahradách vůní. — Jak krásný a cudný to obraz a jaký smutek je v těch verších!

Unavila jsem se množstvím pohledů, které jsem vyslala k slavnostem hvězd, a které pro nesmírnou dálku se už nevrátí ke mně na této zemi. — Slavnost hvězd: rozvíjení nebeských světů zdá se býti slavností nějakou; pohledy naše jsou jako poslové, které tam vysíláme.

Odpovídala jsem výkřikům, jež nad hlavami spících národů letí, modlitby Velkých, oblaky věčného slunce, jež od věků do věků houstnou a táhnou nad osením duše a nesou vláhu budoucím, neznámým květům a západům purpurné záře. — Národové spí, to jest, nevědí, kam jdou, dav je dav, nechápe to, co jasno je Velkým, jejichž výkřiky duše poslouchala. Ty výkřiky jsou modlitby jejich. Věčné slunce jest Bůh; jako slunce jest příčinou oblaků, ježto teplem jeho se vody vypařují, tak Bůh volá si mezi národy muže velké (oblaky věčného slunce), ti vystupují k nebi, to jest rozmlouvají s Bohem a to jest jejich modlitba. Oblaky ty od věků do věků houstnou, to jest přibývá jich, blíží se déšť, Boží požehnání. Jako život člověka je neustálý vývoj až ku hrobu a i dále po smrti, tak i u celých národů je vývoj podobný, jež velcí mužové urychlují (táhnou nad osením duší) a nesou vláhu budoucím, neznámým květům duše a nesou západům (to jest konec pozemského života, konec lidstva) purpurnou záři.

Větry dávaly dech svůj mému odpovídání a vlály mým šatem jak křídly, a pološera kroužila nebeskými vůněmi nad mými nápoji z pozemských zdrojů. — Větry, to jest nehody, neštěstí, bolesti mě sílily (jako za větrů hlas náš zvučněji zní); vlály mým šatem jak křídly, totiž neštěstí člověka povznáší, Pološera jsou tajemné, nám neznámé věci. V tajemství je půvab (vůně).

Paprsky, které jsem sama vysílala, odrážely se do mne s palčivou trýzní, a omdlívala jsem vdechnutím dechu, který jsem sama vydechovala. — To jest, všechny bolesti jsem si sama působila.

Poznala jsem nevěrnou upřímnost barev, záhadné šepoty stínů, i šílený smích měsíčního světla při náhlém procitnutí v úzkostech. — Dle nálady duševní i barvy se kolem nás mění; kde je stín, tam světlo nezpívá, tam jen šeptá. Šílený smích, to jest dojem ten příšerně působí.

Mé ruce chytaly střely neviditelné, jež letěly do srdce tvého, a tušení smrti jsem sytila nejsladšími plody tvých zahrad. — Chránila jsem tě před nebezpečím, které se ti blížilo

a tys je neznal. Vše na tomto světě zhlít nám smrt i naši radost představa smrti.

Trpytem motýlího letu se nesla má slova, bez bázně sedala na plameny, a když, etherná, odpočívala na květech, ani jimi nezahoupala. – Motýl, sednuv na plamen, spálí se, ale myšlenka má všude přístup, i k věcem nejtajemnějším. Čistota, subtilnost myšlenky.

Odpovídala jsem bolestem zápasícího světla v záhadném pohledu zvířat i v namáhavém rozpuku poupat na krystalných keřích, rostoucích z kořenů hmoty, i bolestem, které mi přicházely naproti cestami růží, a v žízní mne čekaly u pramenů vod a v poledním žáru pod stíny stromů. – Život zvířat je básníkovi bolestným, nerozřešeným tajemstvím, pohled zvířat je mu hádankou, jako vůbec život organismu. Hledáme rozkoš (růže) a najdeme bolest.

Naučila jsem se řečím všech nadějí a každé jsem v její řeči odpovídala: těm, které mluvily šílenstvím věsteb zmámeny parami země – svou písní, a modlitbami svými těm, které nemluví pozemskou řečí. – Naděje jsou různé, nižšího i vyššího života, každá je z jiného světa myšlenkového. S nadějemi pozemskými, příliš materiálními jsem nešla, těm jsem jenom zpívala, ale nadějím nebeským jsem odpovídala modlitbou.

Má snění zmírala v závratích života, jenž oddechem staletí rytmicky stoupá a klesá, a v krvavých soumracích dohořívajících a tvořících se sluncí... – To jest život kosmu, hmotný, fysický. Západ i jitro jsou krvavé (vyhasínající a rodící se koule slunečné).

Však, procitlá, odpovídala jsem pokorně ubohým radostem země, když ke mně se bázlivě tulily, oči odvracejíce, abych neviděla slzí, jak kanou jim z oslnění mého příliš jasného světla. – Duše procitá ze svých snů a ubohé radosti země žálily ji nesmírným smutkem.

A když unavená tolíkerými odpověďmi jsem, smutná, sklonila hlavu, těšila jsem tě v podobenstvích. – Duše těší básníka podobenstvími.

○ dalších verších básně Lutinov poznamenává: „Verše 49 až 60 činí dojem přívalu, který rozvíří duši, všechny ty obrazy sesilují tutéž myšlenku, tutéž extasi.“ (Pokračování.)

Vilém Bitnar:
Otakar Březina a katolická moderna.

Materiál k literárně historické studii.

Jednotlivé z těchto veršů glossuje:

Stíny jsem házela na tvůj mystický plamen, aby
krví ti v soumracích jasněji zářil, v bouření vichrů
jsi uslyšel údery světla a let země, jak prostorem
víří. – Aby lépe pochopil své mystické určení! Stíny jsou bolesti,
smutek, a v stínu, ve tmách světlo jasněji plá než na světle.
Je to opět známá myšlenka básníkovy o mystickém, blahodárném
účinku bolesti, utrpení. Vezmi kříž svůj a následuj mne! řekl
Kristus. Otáčením, pohybem země vznikají vichry (bolesti), tedy
nutně. Nutnost bolesti, v níž jsou údery světla, to jest bolest nás
k světlu vede. Proto se netrap, neboť v tom je pro tě útěcha.

Ukázala jsem ti, že za nocí propadají se dna pozem-
ských moří, a z hlubin že třpytí se obrazy světů, drobné
jen slabým tvým zrakům. – Obrazy světů jsou hvězdy.

A když sesmutněla tvá láska, přinášela jsem ti po-
zdravení zápasících, a vichřicí času, jež zdvihá oblaky
prachu na cestách budoucích duší, zanášela jsem k tobě
chorály svatých, kteří budou rozkazovati odpovídáním;
neb vůle svatých je květem, jenž roste za magického
žehnání hvězd, a mystický, otvírá poklady ukryté sta-
letí v hlubinách skal. – Když sesmutněla tvá láska k životu,
přinášela jsem ti pozdravení zápasících duší. Svatí budou roz-
kazovati odpovídáním, to jest odpovídají a rozkazují, neboť ma-
jí větší moc než my, vládnou ve svém okolí, mění je, povznášejí
a druzí je poslouchají. Neboť vůle svatých je ten mystický květ
z pohádek, o němž se vypravuje, že otvírá tajemné poklady po
staletí ukrytá. Svatí ukazují nové cesty k Bohu.

Tak mluvila ke mně má duše, a tváří jí letěla vzpo-
mínka na posvátnou chvíli, až šat země spadne jí s ether.

ných údů a zazvoní paprsky přelomenými, a až před otcovským pohledem Nejvyššího, zardělá vonnou krví své nesmrtelnosti, bude pro věky odpovídati. – Až šat země spadne, to jest až tělo zemře a duše bude volna. Přelomené paprsky, to jest všechno zde vidíme zrakem, pak ale přímo beze prostřednictví smyslů budeme nazírat. Vonná krev nesmrtelnosti, to jest krev živí tělo; zde jiná krev, která dává nový život, proto vonná.¹³

6. Družina Nového Života projevovala horlivý zájem o Březinu nejen čtením a studováním jeho díla, ale sháněla a otiskovala kde jaký projev o něm, citovala jeho verše jako motto ke svým vlastním pracím, ve svých literárních a výtvarnických esseych činila o něm zmínky a uváděla paralely, posílala mu svoje knihy s věnováním a uctivými dopisy. O některých bodech zmíním se na příslušných místech, zde uvádím tyto:

Katolický básník František Vaněk ve své studii o sochaři Bílkovi¹⁴ uvádí již roku 1896 do výtvarné estetiky bílkovské paralelu z literární estetiky březinovské. «Bílek akcentuje ethičnost v umění, a tento rys v jeho tváři charakterisuje jej něčím zvláštním od ostatních podobných tváří uměleckých, jakýmsi stigmatem reformátorským. Nebýti tohoto „více“, řekl bych, že je to mystický symbolik Březina v umění výtvarném (60).

Lutinov cituje z pařížského dopisu polského básníka Zenona Przesmyckého Miriama tento odstavec: «Umění není vyjadřo-

13. Dr. Josef Staněk ve svém spisku uvádí k tomuto našemu odstavci toto: «Hned první ročník Nového Života přinesl . . . v druhé (polovici) pak Březinovu básně Královna nadějí, pojatou později do Větrů od pólů a autogram básníkův, jež redakce doprovodila grafologickým výkladem. Je to autogram listu Březinova redaktorovi Nového Života, Karlu Dostálu Lutinovu tohoto znění (citován zde celý list, který jsme výše již reprodukovali). Tento list Březinův nejlépe poučuje o jeho poměru ke katolické moderně: básník praví výslovně, že stojí jinde, to jest nespokojuje se patrně úzkým posláním básníka a myslitele katolického, jest, abych hned na tomto místě svůj názor vyslovil, duchem přece jen světským, univerzálním; doznává ovšem, že na mnohé důležité otázky hledí shodně s katolickými spisovateli» (25 n).

Dr. Josef Staněk podává ve své knížce též výklad básně Královna nadějí. Zní doslovně: «Duše básníkova, příznačně nazvaná královnou nadějí, snaží se pochopiti vesmír, který vzbouzí její obdiv. Jsou to zjevy vnějšího i vnitřního světa: slunce, noc, hvězdy, rytmický zdvih a kles života, pozemská radost ústící v bolest, úkol geniů, lidské poznání podmíněné a omezené smysly, pochopení bolesti a smrti, pochopení náboženských věr, záhada duše zvířecí, věčné střídání jara a podzimu, života a smrti, nesmrtelnost duše, jež tvoří předmět mystické meditace Březinovy» (58 n).

O výkladu Lutinově se pan spisovatel na příslušném místě nezmiňuje.

14. Fr. B. Vaněk, Sochař mystik, Nový Život 1, 1896, 57 – 61.

vání celé individuality básnickovy se všemi jejími detaily, nýbrž vtělením oné essence intime et mystérieuse pravého člověčenství, jež jedině má cenu a trvá. Jen tyto elementy své individuality dává ve svých básních na příklad Otakar Březina a proto je pravým básníkem, jehož dílo nepomine. Srovnejte s ním pseudo-individualitu páně Karáskovu, jež jest jen aglomeratem a expositivní vřesovinou všech vlivů – a poznáte rozdíl.¹⁵

Katolický básník Vilém Bitnar poslal Březinovi roku 1896 svoji knihu básní 'Biblické rhapsodie' a obdržel od něho dopis¹⁶ tohoto znění:

Milý pane, děkuji Vám srdečně za výtisk Vaší knihy, již jste mi laskavě zaslal s přátelským věnováním. Sledoval jsem od prvního Vašeho vystoupení se zájmem Vaši práci, v níž hlásí se o slovo talent nepopíratelně svěží a slibující úrodné léto. Jsem jist, že i v budoucnosti setkáme se ještě v krajinách umění, nám oběma společných, s pohledy vroucího pochopení a hlubokých sympathií. Váš Jebavý-Březina. Nová Říše 16. XI. 1896.

(Pokračování.)

UDr. Otto Stehlik: Z doby Douchovy.

Z korespondence kněze vlastence Františka Douchy.

Cyklus první.

Styky s kněžími, hlavně českými.

Uveřejnil jsem již mnoho dopisů Douchových s českými kněžími, zejména s farářem Daněšem, Butalem a jinými. V tomto cyklu otiskuji dopisy zbývající.*)

1 – 2. FARÁŘ ČENĚK NEJEDLÝ DOUCHOVI.

(2 dopisy. Mus. sign.: 3 D 22).

Úvodní poznámky k oběma dopisům. Nejedlý se zmiňuje o celé řadě kněží, většinou literárně bezvýznamných osob.

¹⁵. Lutínov, Hovorna, Nový Život 1, 1896, 27 (druhý svazek).

¹⁶. Dopis adresován: Velečtý Pán, pan Vilém Bitnar, spisovatel v Dříně u Kladna (Čechy). Datum poštovního razítka: Nová Říše 17. 11. 1896. Formát dopisu 17,5 × 11,5 cm.

*) Pokračuji v uveřejňování Douchovy korespondence se svolením slavného výboru Společnosti Musea království Českého, začať zde vyslovuji povinný dík. Od svého původního úmyslu, otiskovati dopisy v chronologickém pořádku, upustil jsem z věcných důvodů a uveřejňuji veškeré dopisy až doposud k dispozici mně jsoucí dle jistých skupin, v nichž uvádím v známost Douchovy styky s kněžími, styky soukromé, styky literární, styky se šlechtou, doplňky a dodatky k listům již otištěným a podobné.

Čeněk (Vincenc) Nejedlý sám byl farářem v Petrovicích, kdež Doucha byl dříve (r. 1837) kaplanem. Narodil se v Žamberce 20. července 1809, byl vysvěcen 7. srpna 1836 a byl členem dědictví Nepomuckého Cyrillo-Methodějského. V letech 1861 a 1862, v době tedy, kdy Nejedlý zde uveřejněné dopisy napsal, byl v Petrovicích prozatímně kaplanem Bartoloměj Přídalík, deficient diecese Tarnovské, který vypomáhal v duchovní správě v diecesi Budějovické. Narodil se ve Velké Senici na Moravě 27. června 1806 a byl vysvěcen 29. března 1835.

Antonín Bouček byl farářem v Malé Chýšce (diec. Budějovická), a notářem. Narodil se v Milovicích 8. března 1797, vysvěcen 13. dubna 1821. Jeho kaplanem byl Václav Brůha, narozený v Sedlicích 30. srpna 1834 a vysvěcený 28. července 1861.

Jan Finger byl farářem v Jistebnici. Narodil se v Lukavicích 20. ledna 1811 a byl vysvěcen 10. dubna 1834. Jeho kaplanem byl Tomáš Ployhar narozený v Mydlovaru 20. prosince 1829 a vysvěcený 3. srpna 1856.

Antonín Čechoslav Figar byl farářem v Nadějkově, biskupským notářem, narozený 31. května 1812 a vysvěcený 25. března 1836.

V Selčanech byl děkanem František Burda, narozený v Plzenci 20. listopadu 1812, vysvěcený 29. července 1838. Jeho kaplanem byl Jiří Skřivánek, narozený v Ústí 21. dubna 1825 a vysvěcený 25. července 1852. Na výpomoc tam byl pensionovaný farář Josef Wosatka, narozený v Krušovicích 21. března 1790, vysvěcený 11. srpna 1816.

V Škramníkách (platí pro Chotam) byl r. 1837 farářem Jakub Neubauer narozený v Benešově 22. srpna 1763, vysvěcený 1. září 1789. Jeho prozatímním kaplanem byl Alois Klášterský, narozený v Kostelci nad Lab. 16. ledna 1811 a vysvěcený 3. srpna 1814. R. 1881 bylo místo farářské uprázdněno a administrátorem byl Matyáš Kur, člen dědictví Nepomuckého a Cyrillo-Methodějského, který tam byl r. 1862 již farářem. Narodil se v Plzni 5. května 1823 a vysvěcen byl 1. srpna 1847.

Prokop Ondrák (1810 – 73) spisovatel byl r. 1834 vysvěcen na kněze a stal se katechetou, ředitelem školy a děkanem v Příbrami. Byl velice vzdělaným, osvíceným knězem, jenž měl živou účast v literárních snahách českých. Přispíval do Časopisu českého musea, časopisu pro katolické duchovenstvo, Včely. Květů, Blahověstu, a Posvátné kazatelny. Samostatně vydal překlady: z frančtiny povídku Bernardinovu de St. Pierre „Pavel a Virginie“, noveiy od Floriana, a z Chateaubrianda a z vlaštiny Mianzo-

niho „Snoubenci“ a pak několik kázání na př., kteréž na neděli 4. po sv. Duchu. r. 1848 přednesl. Kn. Sl. str. 161 – 162.

V Štoltmíři byl r. 1837 farářem František Kláry, narozený v Praze 9. prosince 1784 a vysvěcený 12. srpna 1810. Jeho prozatímním kaplanem byl Jan Mls, narozený v Roztokách 1. května 1810, vysvěcený 21. července 1836. R. 1861 tam byl farářem Václav Vokoun, Expos. can. decor., člen dědictví Nepomuckého, narozený v Stupicích 30. září 1808, vysvěcený 6. srpna 1837. R. 1862 se tam dostal jako administrator in spiritualibus Václav Jünger, člen dědictví Nepomuckého a Cyrillo-Methodějského a musejní společnosti, narozený v Jirnech 6. června 1823, vysvěcený 16. července 1848.

Beneš Method Kulda (1820 – 1903), Moravan, český spisovatel a buditel, byl začátkem r. 1859 povolán z Brněnské ochrannovny na faru v Chlumu u Tábora, kde působil až do svého jmenování kanovníkem na Vyšehradě r. 1870 (20. září). R. 1860 jmenován tajemníkem vikariatu sedlčanského a t. r. vikářem, okresním dozorcem nad školami národními v obvodu Sedlčanském a r. 1864 konsistoriálním radou. R. 1861 byl zvolen za okres Sedlčanský a Votický do sněmu českého, avšak pro churavost trvalou viděl se nucena vzdáti se mandátu r. 1864. O jeho veliké oblíbenosti ve svém okrese svědčí mezi jiným jeho zvolení čestným členem Budče Povltavské a v Sedlčanech (22. března 1871). O něm a hlavně o jeho spisovatelské činnosti viz blíže poznámku k dopisu Sušilově zaslanému Douchovi ve Vlasti. R. 1861 a 1862 byl na Chlumu u faráře Beneše Kuldy kaplanem Antonín Černický, narozený v Podčepicích (na blízku u Chlumu) 29. června 1895 vysvěcený 29. července 1860.

O profesoru Škodovi napsal Doucha sám tento stručný životopis do Riegrova (Kobrova) Naučného Slovníku (díl IX. r. 1872; str. 54 č. 2): Jan Karel Škoda, spisovatel český, psal též pode jménem Příbrámský, nar. 15. května 1810 v Příbrami, odbyl studia na akademickém gymnasiu v Praze, načež i zde dokonav dvouletý běh filosofický vstoupil do semináře (1829). Vysvěcen 29. března 1833 na kněžství, byl kaplanem ve Zlonicích, v Počáplích a od r. 1837 v Praze v Týně. Dne 6. říj.(na) 1848 stal se katechetou při vzorní hlavní škole české na Novém městě v Praze i zároveň při spojeném s ní ústavu čekatelův učitelských, pak spoluprofesorem české katechetiky pro posluchače bohosloví, v kterémž úřadě první jest, jenž po zavedení českého jazyka při katechetických přednáškách, r. 1848 vymoženém, na dotčené místo byl dosazen. Vykázané sobě předměty vykládal, jak toho nynější pokročilá doba požaduje; to se však nepřátelům národ-

ního vzdělání nelibilo, i dán jest v říjnu 1868 na odpočinek. Jsa jeden z nejúčinnějších národovců, znám jest netoliko valným rozšiřováním českých kněh vůbec (takže po těch třicet let, co v Praze žije, přes třicet tisíc českých kněh mezi lid připravil), alebrž i zejména co zakladatel knihoven a jich podporovatel po krajích českých ve velikém počtu, veden úmyslem, aby napomáháním užitečnému čtení ke vzdělání lidu českého přispíval. Tiskem od něho vyšly v Praze předně v oboru kazatelském: Ježíš Kristus, vzor dokonalosti (1842, 2. vyd. 1869), Sláva blahoslavené Rodičky Boží atd. (1845); Hlas z Karlotejna, řeč při 500leté památce založení Karlova Týna (1848); Cesta na Kalvarii (1849); dále jako rukověť k jeho přednáškám Katechetika (1856, 2. vydání 1864, v. Katechetika); dále Povídky pro mládež dospělejší (sbírka 1852, 2. vydání 1858); a Ženská lest, překlad z něm.(činy) ve Květech 1839, o sobě 2. vydání 1854. Mimo to psal některé drobnější články do časopisů, jako do Květů, pak do Přitele mládeže za redakce Stránského. Dcha.

Dle Douchova článku je sepsán též stručnější článek v Ottově Naučném Slovníku (24. díl, str. 639 č. 3). Škoda zemřel 31. prosince 1876 v Praze. – Kn. Sl. str. 249.

Václav Butal byl již r. 1837, kdy se tam Doucha dostal za kaplana, farářem v Petrovicích až do r. 1856. Narodil se v Praze 7. března 1779 a vysvěcen byl 20. srpna 1804. Viz jeho dopisy v Novém Věku a v Archivu literárním.

V dopise uvedena celá řada vesnic a městeček nalézajících se jednak v okolí Petrovickém a po druhé v okolí Kouřimském (okr. hejtm. Kolín). P. Nejedlý tu uvádí tři místa:

1. Chotouň vesnice u Peček, fara Skramníky. Farní kostel sv. Petra a Pavla z r. 1354 v 17. stol. filiálním s krásným obrazem sv. Petra a Pavla; zbořen r. 1814 a obraz přenesen do nynějšího filiálního kostela sv. Prokopa z r. 1854, původní kaple při t. zv. dvoře Svatoprokopském. (Srv. B. Bernan: Plaňany s okolím. Praha 1896.) – Chotouň jest dle legendy rodiště sv. Prokopa, patrona českého. Narodil se tu za dob biskupování sv. Vojtěcha (902 – 997) z pobožných rodičů stavu zemanského. Byl r. 1204 dne 4. července prohlášen za svatého a tento den se slaví též jeho svátek a koná se pouť.

2. Skramník i Skramníky, ves u Poříčan, vikariát Cesko-brodský, patřil kdysi klášteru Sázavskému, založenému sv. Prokopem. Opatem tu vystavěn farní kostel Stětí sv. Jana Křtitele r. 1356, znovu vystavěn r. 1714. Před kostelem je socha sv. Jana Nep. od Prokopa. Patronát mají knížata Lichtensteinové.

3. Štolmíř, Stolz, Stojmíř, Štomíř, Žitomíř, různé

názvy vesnice u Českého Brodu patřila kdysi kapitole Vyšehradské. Jest známá z pověsti o boji sv. Václava s Radslavem, knížetem Žilčským, kteří se tu smířili. Farní chrám sv. Havla byl tam od r. 1326, v nynější podobě z r. 1710.

Dále tu uvádí Nejedlý několik míst z okolí Petrovického:

4. Petrovice, vesnice, kdysi městečko, okr. hejtm. a vikariát Sedlčany, tenkrát asi 500 nyní 600 obyvatelů, allodiální statek se zámkem a patronát náležel kdysi Jezovitům, později hrabatům z Barth-Barthenheimu, pak Vladimíru Zhorskému ze Zhoře. Farní kostel sv. Petra a Pavla z 14. století. Fara l. 1709 obnovena a kostel l. 1721 znova vystavěn. Přířazené obce jsou: Branšovice, Hněvanice, Hrazany, Hrazánky, Kojetín, Krchov, Kuní, Kuníček, Lhota Vilasova a Žemličkova, Mašov, Nálesí, Obděnice, Ohrada, Porešín, Ratiboř, Ratiborec, Skoupý, Tynčany, Vladyčín a Voda Dobrá. Farnost má asi 3800 katolíků, tenkrát ovšem méně. K Petrovicím jsou přiřazeny Kojetín a Obděnice.

5. Kojetín, místní obec Hrazany. R. 1220 koupena klášterem Milevským, na listině nejstarší pečeť česká.

6. Obděnice (ic), Obiděnice, Oběnice místní a katastr. obec. Starobylý kostel Nanebevzetí P. Marie od r. 1350 farní, původem o jedno století starší, od r. 1623 filiálním po zrušení fary kněžnou z Lobkovic.

7. Nadějkov, vlastně Dějkov, vesnice, od r. 1848 městys, okr. Sedlec, hejtm. Sedlčany, vikariát Jistebnice. Farní kostel Nejsv. Trojice, vystavěný r. 1670 na místě býv. kaple sv. Anny, r. 1697 nově zřízený. Patří hrabatům Vratislavům z Mitrovic, kteří mají též patronát. R. 1864 tam zemřel a byl pochován č. spisovatel Prokop Chocholoušek.

8. Jistebnice, město, okr. hejtm. Tábor, vikariát, diecése budějovická. Starožitný gotický farní chrám sv. Michala archanděla z 2. pol. XIV. stol. a za městem na vrchu na Vyšehradě kostel Maří Magdaleny, původně kaple před r. 1347 založená, r. 1861 znova vystavěn. Allodiální panství baronů Nádherných z Borutína. Na faře r. 1872 objeven jistebnický husitský kancionál.

9. Malá Chýška, katastr. i místní obec, okr. a hejtm. Milevsko, fara, vikariát Bechyně, diecése budějovická. Velkostatek náleží od r. 1843 rodině Lamprechtově. Chrám sv. Prokopa, patrona, již před r. 1360 vystavěný, od r. 1384 farní. Presbyterium jest kulatá klenba kamenná slohu byzantinského, nyní ještě zbytek. Sakristie je zbytek kaple Nejsv. Trojice z r. 1610 v slohu gotickém s rodinnou hrobkou Doudlebských. R. 1678 kostel rozšířen a r. 1689 obnovena fara, která byla zaniklá.

10. Chlum, místní obec Nalžovice, fara, okr. hejtm. a vikariát Sedlčany. Starobylý kostel sv. Václava v XIV. stol. (již r. 1356) farní, r. 1707 nově postavený, patronat sv. p. Scharffenstein-Pfeil.

11. Sedlčany, starožitné město u Tábora, děkanství a vikariát, arcidiecése Pražská. Farní kostel sv. Martina biskupa v gotickém slohu z r. 1294, s památnou věží Rožmberků a kostel Nanebevzetí P. Marie zv. Církvička z r. 1734, na místě staré románské kaple. Náležely kdysi kapitole Vyšehradské.

Doucha slíbil Petrovické knihovně školní své do té doby vyšlé spisy pro mládež. Zajisté je Doucha k podobným žádostem vždy ochotně vyhovující též zaslal. Neměl-li všechny knížky své pro takové případy připraveny, tak je musel shánět u několika nakladatelů, kde je vydával na př. u Jelínka, Lehmana atd. Do r. 1862 vydal Doucha již celou řadu knih samostatně, většinou v Praze. Jsou to od r. 1843 počínaje: Tomáše Kempenského Čtvero kněh o následování Krista. V Lipsku 1843. – Modlitby k veřejné i domácí pobožnosti. (Tomáš z Kempenu.) V Lipsku 1845. – Dějepis katolické církve, 1849 – R. 1850: Bludičky (2. vyd. 1858); Ant. Burger. – R. 1851: Pravěnky anebo kvítky po cestě pravé (2. vyd. 1858). – Dvě dívky (2. vyd. 1875); Vínek 2. vyd. – R. 1852: Růžové kvítky. – R. 1853: Schránka dobrého naučení (2. vyd. 1863); Deklamovánky čili básničky. – R. 1854: – Radostné chvíle dítek (2. vyd. 1863). – R. 1855: Poupátka (2. vyd. 1876); Jaré Listy. – R. 1856: Mlsálek (2. vyd. 1863). R. 1858: Bodláčky (2. vyd. 1877; Kratinké povídky o nakládání se zvířaty. – R. 1859: Ochrana stromů. – R. 1860: Schützt die Bäume. Aus dem Böhmischen übersetzt von Karl Freiherr von Margelik. – R. 1861: Maličkosti maličkým; Kniha dítek (2. vyd. 1875); – R. 1862: Drobnůstky 2. vyd.; Pestré kvíty 2. vyd.; Polní kytíčka 2. vyd.; Lupínky; Paběrky; Květné ratolesti; Skladnička poučné zábavy.

I.

L. b. P. J. K I

Velebnému Slovutnému Pánu Františku Douchovi.

Milý Bohu i lidem, jakožto památka v požehnání jest! Tato slova mohou se říci o Vás Bratře Milený! Milý jste zajisté Bohu i lidem pro blahodárné působení Své, milý jste až dosavad lidem farní osady Petrovické, památka Vaše zde požehnaná jest. Pravda slov těchto mne omluví, když se osměluji, Vás pro farní osadu Petrovickou o laskavou službičku a dobrotivý dárek poprositi.

Pobyv dříve 12½ roku s našim Prokopem Ondrákem v Příbrami, odkud jsem měl jednou to potěšení s Vámi v zámku Mníšeckém stolovati, dostal jsem se r. 1850, co národovec a bývalý jednatel slovanské lípy z Příbrami vypuzený, k starému Butalovi do Petrovic, po jehožto odstoupení jsem se r. 1856 farářem stal. Co takový obrátil jsem nejprve zřetel svůj na zpustlý chrám Páně, který nyní Bohu díky nákladem více 1100 zl. r. č. obkrášlen jest.

Nyní bych rád školní knihovnu založil, a v záležitosti této se na Vás Vytečný Školníku s tou nejvroucnější prosbou utíkám, abyste mně v Praze za 10 zl. r. č. kněh pro mládež se hodících objednal, možno-li Svými výbornými knihami zdejší škole dárek co koledičku učinil, i u Svých četných přátel o nějaký poprosil, a tak mnohé zásluhy o osadu zdejší tímto dobrodiním rozmnožil. Největší přítel dítek Ježíš bude hojným odplatitelem! Žádám sice mnoho, a však vím od koho a znaje lásku Vaší k malickým doufám, že oslyšán nebudu. Prosím račte mně brzo odepsati a byt udati, abych pak pod Vaší adressou peníze poslati mohl. Bývalý kancelářský, nynější správce Jan Novák, učitel Fr. Svoboda, jakož i osadníci, kteří se na Vás dobře pamatují, skazují vroucí uctu. Já však přeje Vám zdraví a všeho dobra od Hospodina

trvám

Váš

upřímný bratr

18¹⁸₁₂61

Vincenc Nejedlý
farář.

II.

Velebnému Slovuťnému Pánu Františku Douchovi. –

Milý Příteli!

Díky, srdečné díky za laskavý list Váš! a již napřed nejvroucnější díky za slíbený dárek školní knihovně zdejší. Bůh Vás za to sil na duši i na těle! Koupím sice vždycky hned každý spis Váš, a však vždycky jej také mládeži daruji, tak že mi nyní pro knihovnu žádný nezbyvá. O buďte tedy tak dobrotivý, pošlete co a kdy Vám možno bude; Bůh na mou a dítek prosbu odplatí to Vám. Stranu zakoupení kněh obrátím se dle Vaší rady na prof(esora) Ško du. – S Vaším neštěstím Rozmilý Příteli měl jsem a mám nejsrdečnější, nejupřímnější soustrast! Přeji Vám, abyste se na vrchu Škrámnickém hodně zotavil, neboť ovšem zotavení nanejvýš potřebí máte. Známt také okolí

Škramnické, neboť kaplanovav v r. 1837 u starého Klarého v Štolmízi kázal jsem v Chotouni, v den našeho vlastence Sv. Prokopa a i o pouti Škramnické. Známat mně také — dle pověsti — vlídnost a hostinnost tamnějšího dobrého p.(ana) faráře, a protož jsem z toho potěšen, že jste se k němu uchýlil. A však i zde v Petrovicích, kde jste bohužel zdraví své ztratil, a v celém vùkolí zdejším jest velmi zdravý vzduch. — Ale což pravím: Bohužel! kdežto mám raději říci: Jak se Bohu líbilo, tak se stalo! budiž jmeno Hospodinovo pochváleno! ano pochváleno za ty vlohy, kterých Vám tak štědře udělil, abyste na poli literárním, kde Vás tak velice potřeba byla, tak mnoho pracovati mohl. — A však navratme se zdejšímu zdravému vzduchu, ano tento vzduch by i Vám byl prospěšný a byl bych z toho velice potěšen, kdybyste takhle v letě na nějaký, třebaš hodně dlouhý čas, ano třebaš na vždycky zavítal do Petrovic, o jak bychme se z toho já a vùkolní vlastenecké duchovenstvo radovali. Starý kostelník Kramář by radostí skákal, a starý Janda v Obděnicích by radostí slzel! A což ten Hájek u Kojetína, kam jste tak rád chodíval, a kam i já s mými přátely rád chodím, ten by se teprva radostí zazelenal a opeření pěvci by zapěli veselou! Hodný p. Správec zdejší ten by, až by se mu dalo na pole vědět, že jste přijel, běžel z pole domu, až by mohl hlavu srazit. A což Chyšecký p. farář, kterému říkají okolní farářové: Táta! a kaplanové: Dědoušek! i ten by se dal radostí do tance! Ano Drahý Přítelinku! jest zde Bohu chvála v celém vùkolí velmi bratrské a duchem národním nadchnuté duchovenstvo, v jehož čele i Vikářové stojí, jako na příklad náš výtečný Selčanský Vikář na Chlumu Beneš Method Kulda. Zde není potřeba zpívati: „Bože náš! Bože náš! jakou to čeládku máš!“ A předce píseň tuto rádi zpíváme, neboť se nám líbí a jest od Fr. Douchy. Taktěž: Kovářská a mnohé vlastenecké písně zde zaznívají. Nuže není to lákadel dosti, abyste Svou návštěvou potěšili nás? Ba že ano! A protož těše se, že budeli možna splníte žádost tuto a přeje Vám všeho dobra od Hospodina trvám s nejsrdečnějším pozdravením a políbením

Váš

upřímný bratr

V Petrovicích 13. ledna 1862,
v 6 hodin ráno.

Vinzens Nejedly
farář.

Abych dal důkaz, že pravda jest, co o zdejším vùkolním duchovenstvu píšu, zajel jsem si s tímto dopisem na Vás na výroční trh do Jistebnice, zde se tuze dobře bavíme, zpíváme,

na zdraví všech národovců a zvlášť na Vaše a Vašeho p. Hostitele zdraví pijeme a provoláme Vám z celého srdce:

Sláva! Sláva! Sláva!!!

Psáno v Jistebnici dnes.

Já.

(Psáno jinou rukou, patrně faráře Fikara.)

Žádost Petrovického, by jste velebný Pane do zdejšího okolí zavítal a zde mezi námi se po Vašem velkém namáhání otavil, opakuji nížeapsaní.

Ant. Čechoslav Fikar
farář nadějkovský.

Jan Finger farář Jistebnický
vulgo Honzik.

+X+ t. j. Tonda Boučkovice
vulgo Lišák.

P. Tomáš Ployhar
kaplan Jistebnický.

P. Václav Bruha
kaplan Malochýšecký.

3. – 7. P. FRANTIŠEK JIROUŠEK DOUCHOVI.

(4 dopisy. Mus. sign.: 2 J 87.)

Úvodní poznámky k dopisům. František Jiroušek, narozen v Bystřici 5. února 1810, vysvěcen 6. dubna 1834, byl vychovatelem mladého barona de Tacco v Gorici. V jeho literární pozůstalosti nalézají se 3 dopisy psané Douchovi a čtvrtý psaný jiné neznámé osobě, patrně jednomu vlastenci v Mníšku.

Je zde zmínka o prof. Menzlovi. V prvním dopise stojí: ještě posud v Praze. Vaše poručení tedy později vyřídím, nic více. Z toho pouze vidíme, že se jedná o osobu známou oboum Douchovi i Jirouškovi, která toho času dlela návštěvou v Praze a zdá se, že to byl jeden z vynikajících Němců, o kterých však mně nebylo možno zjistiti, byli-li v Praze a to právě r. 1845. Tři mužové přišli by [v úvahu: 1. Karel Adolf Menzel (1784 – 1855) dějepisec vydal hlavně Geschichte der Deutschen (8. a 14. sv.), Geschichte Schlesiens a Preussische Geschichte. Látka často i Čech se týkající snadno ho mohla vésti do Prahy. 2. Wolfgang M. (1798 – 1873) redaktor, kritik, historik a básník vydal Steckverse, Rübezahl, Geschichte der Deutschen, Die deutsche Literatur, Reise nach Österreich (1831), Gesänge

der Völker, Geschichte Europas 1789 – 1815 atd. Proti němu jako nepříteli Francouzů vydal Börne spis „M. der Franzosen-fresser“. O něm se zmiňuje náš Havlíček a Neruda. 3. Adolf Friedrich Erdmann M. (1815 nar.), známý historický malíř maloval hlavně obrazy z doby pruského krále Bedřicha II. Velikého.

Stanislav Borovička, učitel v Mníšku. Viz o něm blíže jeho dopisy a poznámky v Novém Věku.

Rod svobodných pánů Tacco z Fölsensteinů a Sv. Florianu pocházel z Toskana v Itálii z 12. století. V této rodině byl Jiroušek vychovatelem pravděpodobně u barona Karla Tacco, který se r. 1830 oženil s Antonii z Warnsdorfu, dcerou polního maršálka svob. pána z Warnsdorfu, s níž měl tři syny: Karla, komořího a rytmistra, Gottfrieda, důstojníka mexikánského císaře Maximiliána a po jeho smrti rakouského rytmistra, a Rudolfa, původně ministeriálního koncipistu a pak od Gorického velkostatku zvoleného říšského poslance v straně německo-pokrokové.

Proslulý rod z Thurnu, hrabat a knížat, původu starého italského jest velmi četně rozvětven v linii českou, korutanskou, štyrskou, radoleckou atd. a je usedlým v Rakousku, Itálii a Švýcarsku. Zde se jedná o rod hrabat z Thurnu a Val sassiny a to o větev z Villalby a Spessy opět rozvětvenou. Druhá větev Spesská se usadila v Gorici, náčelníkem byl hrabě Leopold Antonín a po jeho smrti r. 1823 jeho syn Klement nar. r. 1808 a pak byl v čele hrabě Leopold, narozený r. 1842. O poslední dva se zde pravděpodobně jedná.

Mníšek, rodinné svěrenské panství Englů svobodných pánů z Engelflussu zdělili hrabata z Unwerthu r. 1743; Josef, hrabě z Unwerthu zemřel 29. dubna 1827, nezanechav dědiců. Poněvadž o dědičné právo spor povstal, byl Mníšek prozatím spravován administrací zemských desk (zemským soudem) do r. 1838, načež přiřknut Anně Marii hraběnce Pachtové, kterou zde v dopise má Jiroušek na mysli. Naráží právě na tu nejistotu před tím panující, takže se musel obávat, aby se svojí existencí trvale na Mníšku uchytil. Dřívější vrchností je zde míněn hrabě Kager ze Štampachu, neboť hraběnka Pachtová zdělila Mníšek jako rozená Štampachová. Rod tento vymřel po meči hrabětem Janem ze Štampachu (13. října 1830), který zanechal pouze jedinou dceru Annu Marii (zde právě míněnou) dědičku majorátu Štampachů. Jmenovaná provdala se r. 1796 za Karla Huberta, hraběte Pachtu z Rájova (Rayhofen), c. k. komořího, zemřelého 18. prosince 1846, a zemřela 4. ledna 1848. Mníšek zdělila Emanuela hraběnka Pachtová z Rájova a po její smrti (1867) stal se majetníkem fideikommisu Karel svob. pan ze Schirndingů.

Union, německý psaný list české federalistické strany, vycházel od 27. listopadu 1849 až do 12. listopadu 1850, denně jako ranní i večerní list (v pondělí jen večerník) redakcí křížovníka Dra. Augustina Smetaný a po jeho vystoupení z církve katolické redakcí Dra. Viléma Gablera (Od č. 171 z 3. dubna 1850) tiskem C. W. Medana v Praze. Předplatné čtvrtletní obnášelo pro venek (pro Prahu méně) s denní poštovní zásilkou od 1. března do 31. května 3 zl. 20 kr., od 1. března do 30. června 4 zl. 26 kr. aneb měsíčně 1 zl. 10 kr.. (Viz prenumerační oznámení v č. 107 z 27. února a v č. 110 z 28. února 1850). List přinášel velmi často zprávy z jihoslovanského života a s velikou oblibou právě o Slovincích. Jsou to kratší a obsírnější zprávy ale též články důkladnější a i úvodní z Lublaně, Terstu, Gorice, Celje, od jaderského moře atd. Poučují české čtenářstvo o veškerém ruchu veřejného, národního života bratrského národa, hlavně v školství, o činnosti spolků politických a čtenářských, o Slovenské Lípě, o Terstu, o poměrech církevních, národnostních, sociálních a hospodářských, o literárním hnutí, o jednotlivých vynikajících mužích. Union přinášela též Douchovy příspěvky na př. oznámení o úmrtí Antonína Burgera, děkana v Brandýse nad Labem (č. 98, z 22. února 1850, str. 2). Viz též Zmínku o Douchově překladu Tibullově v č. 149, z 21. března. Je zde zmínka o díle:

O přirozenosti rostlin aneb Rostlinář, obsahující popsání a vyobrazení rostlin podle řádů přirozených zpořádané, s zevrubným vyznamenaním vlastností, užitečnosti a škodlivosti obzvláště vyvodin a zplodin, způsobu vydobývání, posledních dobroty a porušenosti nejčistějšího poznání a zkoušení, též způsobů užitečných sázení, chování a rozmnožování. Ustanovený pro lékaře, hojící, hospodáře, umělce, řemeslníky a vychovatele. Vydán MUDrem Bedřichem Všemírem hrabětem z Berchtoldu (atd.) a MUDrem Janem Svatoplukem Preslem (atd.). Díl I. S 124 poloarchy a 80 obrazy. 1823. Díl II. vydán pouze Preslem r. 1825. S 127 poloarchy a 80 obrazy. V Praze u vydavatele a knihkupce Jos. Krause, tiskem u Synů Bohumila Háze. Toto nejobsáhlejší dílo Preslovo od r. 1820 vydané, má dosud vědeckou cenu. Spis je tištěn švabachem na 323 stránkách a rozdělen ve troje oddělení. První obsahuje dějiny rostlinnictví v Čechách, anatomii a fyziologii (hospodářství rostlin), názvosloví, soustavu, zeměpis rostlin a úpravu herbáře. Po stránce slovtvorné zajímavý jsou nejvíce počátky české chemie, názvy anatomické a české názvy rostlinické. Druhé oddělení, které mělo obsahovati zákony živobytí živočišného a základy o mocech a

účincích rostlin, jakož i slovník chemicko-umělecký, tiskem vydáno nebylo, nýbrž spisovatelé jali se již r. 1821 vydávati oddíl třetí, zavírající v sobě popis a obrazy rostlin (O přirozenosti rostlin aneb Rostlinář). S počátku hr. Berchtold účastnil se také tohoto díla, vytrval však pouze do vydání sešitu 38., odkudž celé dílo spisoval Presl sám. Oddíl tento vydáván v sešitech ve velkém 4° formátě o 6½ archu textu a čtyřech obrazech. Obrazy, které Presl sám ryl do mědi, byly jednak černé, jednak malované; malbu prováděly sestry Preslovy Klára a Terezie. Na sešit o černých obrazech předplácelo se 1 zl. 45 kr., na exemplář v malovaných obrazech 3 zl. 15 kr.; text tištěn úhlednou latinkou. Bohužel, že dílo to pro skrovný počet předplatitelů ukončeno býti musilo 49. sešitem (1835) k nemalé škodě literatury české; nic nenadsazujeme říkouce, že by bylo důkladné nejen po stránce vědecké, než i po stránce umělecké a technické.

Seznav, že by ani pětkráte tolik svazků, co již vydáno bylo, nestačilo k dokonání Rostlináře, Presl odhodlal se, že zkrátí část již vydanou a ostatek že upraví v rozměrech tohoto přepracovaného díla. I vydal nákladem „Matice české“ dílo: Všeobecný rostlinopis čili popsání rostlin ve všelikém ohledu užitečných a škodlivých. Spisů musejních č. XXII. V Praze. V kommissi u Kronbergra a Řivnáče. 1846. Tiskem Karla Vetterla. (Novočeská bibliotheka č. VII.) Díl I., str. 1007 a Díl II., str. až 2074. Po dvou letech Presl týmž nákladem vydal: Počátkové rostlinosloví. S 32 obrazy. Spisů musejních č. XXIX. Novoč. bibl. č. X, str. 506. Dodatek tvořil atlas. Dílo je sepsáno dle německé Bischoffovy učebnice, obsahuje cennou českou terminologii, ale vědecké stanovisko je namnoze překonáno.

Josefa Jungmanna Slovník česko-německý. V Praze 1835-39, pomocí Matice české, tiskem Václ. Špinky. (Pak „Dodatky k Slovníku“ od Fr. Lad. Čelakovského. 1851, str. IV. a 66.) Pět obrovských dílů ve 4°, str. 852, 1031, 974, 844, 988. Vycházel po sešitech. Počáteční cena 46 zl., údům Matice české za 24 zl. – Kn. Sl. str. 84. Předmluva z 1. VII. 1835 na str. VI. píše: Vůbec těšil se vydavatel každého téměř času vždy z nějakého laskavého pomocníka u vybírání a vypisování slov ze spisů, a snad málo který vlastenec, aby něčeho buď z úst národu neb z knih vzatého k této sbírce nepříčinil. Jmenování buďte v tom ohledu Macháček, Ondrák, Amerling, Štulc, Pichl, Doucha a m. j. Je zde zmínka o několika místech:

Vogersčec, slovinská obec místní patřící ke katastrální obci Kal u Gorice v Přímoří.

Sv. Florian, italsky San Floriano, slovinsky Št. Ferjan, slo-

vinská obec u Gorice čítající asi 2400 obyvatelů s osadami Cerovo Dolenje a Gorenje se zámek baronů de Tacco.

Dále jsou snad míněna tři místa :

Přestice, město nad Úhlavou, sídlo okresního hejtmanství.

Wlasatice, chybně Vostice, městečko u Mikulova na Moravě.

Lipnice u Něm. Brodu. Snad se jedná o následující věc. Burjan Trčka z Lípy prodal Lipnici r. 1561 Frant. hrab. z Thurnu, který r. 1566 svobody města potvrdil. Ale hrabě Martin z Thurnu prodal r. 1594 opět L. Janu Rudolfovi Trčkovi z Lípy.

I.

Panu P. Douchovi.

(Vtištěn baronský monogram.)

92 (připsáno modrým inkoustem.)

Mnoho vážený příteli !

Nenadál sem se, že by Ste mne Vaším milým dopisem překvapiti a poctiti ráčil. Jsem sice přesvědčen, že jste mi vždy nakloněn byl; ale znám také Vaši neunavenou přičinlivost, kterou jste naší národní literatuře věnoval; a protož jsem Vám mnoho díků povinnen (škrtnuto: jsem), že jste při všem důležitém zamněstkání také na jaký čas pro mně odhodlal; a také proto že jste mé záležitosti stranu vstoupení do „Maticy“ tak laskavě obstarati si nestěžoval. Vaši radu jsem uposlechl, a počkám až se poněkud více kněh sejde. Pro letošní rok jest příležitost, kterou bych ony knihy obdržel, již obstaraná. Můj švagr totiž některé jiné věci pro mně obstará, a spolu i s knihami mně vše odešle. Protož Vás uctivě žádám, by jste Vy a nebo Pan Borovička, jemuž jsem (2) též o té věci psal, všechny ty knihy, které mi „Maticy“ poskytne, odevzdal Paní Suškové N° 900 v Jindřišské ulici (:tuším v druhém poschodí:), která mé sestře dopisuje; a sice s nápisem: Josefovi Jirouškovu kupci v Bistřici. Na ten způsob mi bude letos pomůženo; a budoucně budeme vidět co dále dělat. Na jedinou otázku mi ostal Pan Borovička odpověď dlužen, na kterou Vy, jsa v Praze, lehčeji odpověděti můžete. Věc jest tato: Já jsem si koupil „Rostlinář“ Pana Pressla, který po sešitkách vycházel, a sice vše co až do roku 1840 vyšlo (jestli se dobře pamatuji 2 díly a z třetího 9 sešitků, nebo svazků); potom jsem slyšel že jest malá naděje na brzké pokračování; konečně jsem ale zase letos četl, že onen Rostlinář skrz Matici vycházeti bude. Rad bych tedy věděl, zdali tento Rostlinář (z Maticy) bude pokračování předešlého a nebo zcela nové vydání; neb i snad docela jiný spis.

(3) Můžete-li Vaše práce na chvíli odložit, prosím Vás vysvětlete mi tuto pro mně důležitou věc několika řádky. — Prof. Menzl jest posud — v Praze, Vaše poručení tedy později vyřídím. Nového zde není nic mimo to, co jsem P.(anu) Borovičkovi psal, což on Vám nepochybně též sdělí. Ku konci Vám ještě jednou děkuji za vše posloužení; a přeji, by Vás dobrotivý Bůh úplným zdravím potěšil, a dlouhá leta zachoval pro naši vlast, pro Vaše přátele, ku kterým by se take rád počítal Váš

Fr. Jiroušek

V Sv. Floriane, 28. září 1845.

Odpuste mému strašlivému pravopisu.

II.

93. (Připsáno modrým inkoustem.)

Milý Dobrý příteli!

V jedné knize, které jste mi tak laskavě z Matice obstaral, jsem též našel Vaše milé psaní. Bůh dej aby Vás me psaní při lepším zdraví překvapilo, než bylo ono, když jste mi psal. Již tak drahý čas Vaše churavost trvá, uzdrav a posilniž Vás Bůh, a zachovej ještě dlouhá léta pro dobro přátel a vlasti! Nemohl jsem se dosti vynadiviti, ano kdyby jste Vy to nebyl psal, těžce bych věřil, že se paní hraběnka ještě milostivě pamatuje na zpronevěřilého bývalého kaplana z Mníšku. Kdyby si pomyslí, že se ona anarchie tak náhle a šťastně skončí! Já jsem pod bývalou administrací neměl a nemohl míti žádné naděje na, někdejší zaopatření; zastupitele nemaje žádného byl jsem sám na sebe odkázán; a jsem ten Gordycký uzel vychovatelstvím nejlépe rozluštěna míti se domníval a slovem se zavázal: přišla nová vrchnost ke mně nad míru milostivá, a já teprv věděl, že jsem se přenáhliil, a z jednoho uzlu učinil dva; a jak nyní nahlížím těžší břemeno na se uvalil, nežli jsem kdy pocítil jindy. Třeba z one naděje nebylo nic, mám předce radost že (2) na mně paní hraběnka pamatovala, a pokud možno, Vás žádám by jste mou nejhlubší úctu celé hraběcí rodině vyřídil. Nechtě Vás déle mými vychovatelskými jeremiady obtěžovati, opětuji Vám mé díky za tak milé noviny, a též novou prosbu předkládám; totiž aby jste všechny Maticí nové vyšlé knihy zase na Jindřišské ulici N° 900 paní Suskové odevzdati ráčil, odkud ja je svým časem náležitě obdržím.

(Pokračování.)

Karel Dostál Lutínov:
Co chtěla katolická moderna?

Před dvaceti lety přednášival jsem na tomto místě¹ jako mladický kněz, plný ideálů o rozkvětu katolické myšlenky, literatury, umění, vědy a života a plný nadějí ve vyplnění těch ideálů.

Dnes tu stojím po mnohých úporných bojích a zklamáních, ošlehán větry, zjizven ranami, ztrpký zkušenostmi – ale přece ne jako poražený a zoufalý, neboť myšlenky vstávají z hrobu, zrno pohřbené roste, ba přineslo již hojně ovoce, tak jako každá poctivá a upřímná práce svým časem ovoce přináší.

Mám dnes nastíniti obraz toho, co chtěla katolická moderna a co vykonala.

Nemohu zde rozvíjeti historii toho hnutí. Postačí, když letmo vyjmenuji hlavní listy a osoby, které v nich a kol nich pracovaly, aby si posluchač do literárních dějin zasvěcený uvědomil celou tu periodu.

Po vydání almanachu *„Pod jedním praporem“*, v němž vystoupilo 51 jmen, sešli jsme se v kostelíku na národopisné výstavě v Praze roku 1895 a usnesli jsme se vydávati svou revui *„Nový život“*, neboť Škrdlova *„Vlast“* neměla pro moderní snahy literární porozumění.

Už o Vánocích téhož roku přinesli jsme s Bitnarem a Skalíkem první číslo *„Nového života“* Vrchlickému a Fr. Bílému v Praze, hledající opory ve světě literárním. Neměli jsme úmyslů útočných a doufali jsme v přátelské spolužití. Proto jsem napsal do úvodního článku, že přicházíme s palmou míru a heslem jsme si zvolili *„Odi profanum“*. Nemyslíl jsem, že bude brzy třeba chytit palmu míru za tenší konec . . .

Formát listu zvolili jsme dle *Moderní revue*, s níž nás poutala touha po moderním výrazu a po světových rozhledech.

¹ Dne 29. července 1918 na valné hromadě Společnosti Svatých Cyrila a Metoda na Velehradě předneseno.

Jako strážný genius stál při nás hned s počátku náš „Getreuer Eckart“ – Julius Zeyer, jenž nám a naši myslence do smrti zůstal věren. Do vínku napsal nám památná slova, jichž jsme tehdy plně nechápali, ale která stala se potom našemu hnutí programem :

„Jsem velice zvědav na „Nový život“ a na výklady se všech stran; nepřítel se vyskytne hned dostatek – doufejme, že také nějaký přítel upřímný. Je tolik předsudků proti církvi, lidé nechápají, že církev není instituce nějaká ztrnulá a nehybná, nechápou, že je živa duchem! Ovšem padá velká vina na ty, kteří myslí, že jediné reprezentují církev. Ale myslím, že právě proti nim se strana vaše ozve, ne-li direktně a ofensivně, přece celým počináním svým a duchem svým.“ –

Hnutí, myšlené s počátku jen jako literární, rozlilo se přirozeným postupem na pole církevně a sociálně politické.

Vedle „Nového života“ byla to Vychodilova „Hlídká“, do které jsme už dříve psali a která byla kolébkou našeho hnutí, která ovšem kořeny svými sahala k Sušilovi, Wurmovi a Kuldoyi. Tento byl naším příznivcem, dokud hnutí bylo pouze literární a nevyvstalo nad jeho příliš konservativní obzor.

Vedle „Hlídky“ byla tu příbuzná Bráfova „Alétheia“, Štastného umírněný „Obzor“, později „Nový věk“, „Meditace“, „Obrození“, „Studentská hlídka“, „Archa“ a na konec „Týn“.

Kromě toho serie útočných listů: „Rozvoj“, „Rozkvět“, „Mane“, „Bílý prapor“.

Co se tu vystřídalo spisovatelů! Jen nahmátkou několik jmen: Sigismund Bouška, Xaver Dvořák, J. Š. Baar, Adam Chlumecký, Marie Kavánova, Fr. Holeček, Vilém Bitnar, Fr. Dohnal, Dr. Alois Lang, Bečvan Konařík, Ot. Tauber, Jos. Pospíšil, Fr. B. Vaněk, Thein-Runié, Fr. Leubner, Fr. Odvalil až po nového Fr. Kašpara. I podivná odnož staroříšská (Florian, Deml) vyrostla z toho kmene.

Jako hosté tu vystupují Otakar Březina, Josef Merhaut, Otakar Bystřina, Růžena Svobodova, Sumín, Kalus a jiní.

Na umělecké stránce spolupracuje řada předních jmen: Fr. Bílek, Felix Jenewein, Józsa Úprka, Jano Köhler, Cyril Mandel, Zdeňka Braunerova, B. Jaroněk, Zdeňka Vorlova, Alois Kalvoda, K. Z. Wellner, Emil Pacovský, Josef Váchal a jiní.

A potom družina pracovníků vědeckých, žurnalistů a sociologů: Světlík, Vraštil, Dr. Alois Musil, Prokop Šup, Dr. Fr. Hrachovský, Fr. Valoušek, Kyselý, Jan Šrámek, Dlouhý, Pokorný, Olivové, Zahradník, Zamykal, Zamazal, Dr. Kratochvíl, Dr. Černocký, Bohumil Stašek, Dr. Romportl, Dr. Kolísek, Dr. Podlaha, Dr. Hejčl, Method Zavoral, Al. Svojsík a jiní. Kromě toho řada přátel

zahraničních, Dr. Heřman Schell, Dr. Josef Müller, Dr. Ehrhard a jiní.²

Nuže, hnutí, které kol sebe seskupilo tolik zvučných jmen, musilo mít vznešený a sympatický cíl, neboť nevládlo ani prostředky hmotnými ani hodnotami, jsouc hnutím zcela demokratickým co do osob, ale aristokratickým co do snah.

Co tedy chtěla katolická moderna?

Aby církev, aby katolictví dobylo si opět vůdčího postavení v Evropě, v kultuře a v životě, tak jak je mělo ve středověku.

To byl ovšem ideál veliké víry, která neváží svých sil a jen svou vůlí chce hory přenášet. Nebyla to pouhá honba za novotou, za modou. Moderností církve a literatury rozuměli jsme odpovídání na otázky a bolesti současného vyvinutého lidstva, což ukládalo nové těžké úkoly apologetice, poesii, sociologii i politice naší.

Zkoumali jsme, proč se intelligence odvrací od církve, a shledávali jsme, že mezi oběma roztrhla se rokle, která se šíří v propast, a kterou nutno zaplnit a překlenout. Člověk moderní hledá plnost života, chce harmonicky vyžít svůj život, církev musí nasýtit jeho hlad – ne nudou.

Tu bylo třeba velké práce a k té bylo třeba svobody a hlubokého vzdělání. Obojího bylo – přiznejme si to – nedostatek. Mladí kněží vychovaní dle Lehrplanu z r. 1856 – kde měli vzít dostatečných zbraní? A naši biskupové? Hleděli na nás jako na nebezpečné novotáře (denunciace P. Škrdleho tu mnoho zavinity), Brynych nás dal do klatby, že jsme nechtěli přijat název klerikálů místo katolíků, Dr. Kohn nesl svobody a představení semináře vyháněli naše stoupence.

Mezi našimi biskupy, Vídní vyslanými, nebyl ani jeden Spalding, Ireland, Mignot, Bonomelli.

Žádný z nich neuměl nebo nechtěl s námi promluvit – jen zákazy, exercicie, vyšetřování, hrozby... Ne poučení, jen bič. Jen autoritářství, nepochopení, násilnictví, slovem nemodernost, nedemokratičnost. A proto mohutná vlna proti Kohnovi a proto jej smetla. Vlna demokracie, vlna svobody ducha to byla. A jeho tragikou byla, že jí nerozuměl. Dr. Bauer přišel do období únavy po velkých bojích a byl příliš silně podporován z Říma i z Vídně a neměl osobních pretencí, jen to zachovalo jakýs, takýs, klid.

Že správně pojiinám hnutí jako vlnu demokracie, toto doklad.

² Viz též: Vilém Bitnar, Nová katolická literatura, kalendář Student, Prostějov 1918.

Navštívili jsme se Světlíkem ve Vídni Dra. Ehrharda a ten před námi rozvíral obraz budoucí Evropy jako – spojených republik evropských. Už před 15 roky, kdy nebylo na to pomyšlení!

Čím dál bylo nám jasnějším, že církvi je třeba reforem a na tom poli se pilně navrhovalo a pracovalo, až jádro požadavků se vykrystalisovalo na přerovském sjezdu r. 1906, jehož program dnes opět oživuje.

Debatovalo se o reformách celibátu, patronátu, o volbách děkanů a biskupů, o svobodě politické a literární.

Tvrdý odpor, který byl se strany hierarchie kladen, vypudil z církve několik znamenitých hlav, které jí mohly prokázat velké služby (Svozil, Loskot, Kunte, Rouček), ale nyní jsou jí drtivým kladivem.

Tři hvězdy svítily nám na cestu, často trudnou a svízelnou. Tři ideální vzory:

1. Dante. Umělec veliký a silný, člověk opravdivý, křesťan hluboký, vědec, objímající duchem svým současný svět, jenž dovedl svobodně hlásat pravdu i nejmocnějším tohoto světa a uměl jí vtělit ve výtvor nesmrtelného umění. Českého Danta stvořit, připravit mu aspoň cestu! Vychovat věštce, jenž by dovedl velkým dílem vyslovit národní a náboženské ideály české. Jsem přesvědčen, že jsme kus půdy připravili, když ne Dantovi, aspoň našemu Mickiewiczovi nebo Mistralovi.

2. Svatý František z Assisi. Jeho poetická zbožnost a добрota, jeho demokratická láska k chudobě a prostotě, jeho návrat k přírodě vychovaly kus našeho creda.

3. Svatí Cyril a Metoděj, osvoboditelé Slovanstva. Objasnit jejich pravý význam byl nám potřebou. Sušil a po něm Šťastný atd. omezovali ideu jejich (snad z politické opatrnosti) na pouhé hlásání víry katolické.

My však jsme ideu cyrilometodějskou chápali jinak. Tak jako jesuita Martinov, jenž polemisoval už se Sušilem, jako Wurm: Osvobození Slovanstva co do víry i politiky od germánstva. Kdyby dílo jejich nebylo bývalo porušeno, nebyl by Hus získal pravdy u germána Wiklefa a nebyl by dělal průkopníka germánskému chladnému protestantismu, jenž je cizím vroucí duši slovanské.

Nám bylo jasno, že národ v duchu ideje CM potřebuje své slovanské bohoslužby, svých slovanských biskupů a svého sjednocení ve víře. Odtud snahy po Unii, po Cyr.-Met. akademii, po řádu sv. Cyr. Met. na Velehradě atd.

Proto jsme vítali práce Snopkovy, Szeptyckého, Grivcovy, Stojanovy, Vychodilovy, Špaldákovy, Podlahovy, Ehrmannovy, Hejčlový atd.

Za jmenovanými vzory (Danta, S. Francesca, Sv. Cyr. Met.) jsme se brali, jejich obrazy a díla šířili.

A přece jsme byli udupáni, znamení kacířů nám vpáleno od těch, jimž naše ideály byly nepohodlny. Ironie osudu šla tak daleko, že jméno naší moderny vtisknuto v Římě jako pečeť na na cizí bludy, s nimiž jsme neměli nic společného.

Modernismus, jenž chtěl církev zvelebit a učinit vůdčím kulturním činitelem evropským, proklet encyklikou: *Pascendi dominici gregis* a každý se ho musí odpřisáhnout.

Tot tragedie naší české katolické moderny, zaviněná nedorozuměním.

Ale myšlenky neumírají!

JUDr. Otto Stehlik: Z doby Douchovy.

Z korespondence kněze vlastence Františka Douchy.

(Pokračování.)

Jsa toho domnění, že Vám nebude nelibo onen rukopis, který jsem v Vogrsce našel, čisti: umínil jsem si jej opsati a Vám odeslati. Není ovšem v něm žádná důležitost, ale jsa vzdálen od vlasti, na vše cenu kladu, cožkoliv mě na vlast pamatuje. Na deskách té knihy jest tento nápis doslovně: W této knize zaznamenani gsau wśeligaczý duochodowé panstw Prsticzkého a Własatického, také panstw Lipniczkého. A z nich gsau uczinieny czedule dielczy, a na ty czedule Bratrská, dobrowolna Smlauwa ucziniena Letha Panie 1584¹. Příležití opis jsem v dobropísemnosti originalu na polo dokončil, a pakli Vám obtížno nebude dokonce přivedu. Prozatím přijmete za vděk s dobrou vůlí

Vašeho přítele

V Vogrsce 30 Června 1846.
(: u Gorice:)

Jirouška.

III.

94. (Modrým inkoustem připsáno.)

Mnoho vážený příteli!

Vím dobře kterak jste důležitými pracemi zaměstnán, doufám ale nicméně, že mně budete míti omluvená, již pro mou vzdálenost, a spolu pro nedostatek známých v Praze, když Vás s nějakou prosbou obtěžovati se osměluji. Předně bych rád věděl, zdalíž bych mohl ještě teď dostati Jungmannův slovník za poloviční cenu, a vysokáli tato jest; a zadruhé bych Vás prosil

aby jste si neobtěžoval dojíti do Expedice novin „Union“, kdežto jsem se předplatil na čtvrt leta, která ale adresuje tyto noviny na bývalou Slovanskou čítárnu, která již několik neděl – usnula. Ať si tedy expedice oblíbí tyto noviny adresovati na mě do domu Barona Tacco. Konečně Vás prosím by jste si neztěžoval, k Vaší laskavé (2) odpovědi, na kterou s dychtivostí čekati budu, take připojiti Vaší adresu, abych budoucně mohl Vám bezprostředně psáti a Vás s nějakou komissí – trmáceti. K Vaší práci, kterou se zabýváte Vám přeji stálého zdraví, uznanosti našinců, a spolu šťastnou jízdu na Pegazu, ostáváje Váš

uctivý přítel

František Jiroušek
vychovatel Baronů
Tacco.

V Gorici 22 Dubna 1850.

(Na druhé straně dopisu jsou po straně tužkou cizí rukou připsána slova ve dvou řádkách, která nemají souvislost s obsahem dopisu a jsou tedy jen nahodilou poznámkou:)

Galvani Würzburg bei 3 Kargf.(en) 24 Juni (zase za 6 neděl.
Goldrar (?*) Birn (?*) Gořič. Gütlich.

IV.

(Jiné osobě).

Mnoho vážený příteli!

Jsa té naděje, že jste oněch 10 f. str. které jsem Vám skrze paní Zuskovou odeslal, již obdržel, přátelsky Vám děkuji za vše přičinění, a snad i za to že jste mne založiti se nezpečoval. Lito mi jest, že se Vám podobnou uslužností nikterak zavděčiti nemohu. Pan Doucha mi taktež laskavě knihy, Maticí vyšlé, odeslal, některé okolichnosti z dělil, a spolu i žádal, bych mu onen, zde nalezený, rukopis celý odeslal a sice když Vám psáti budu. Nyní máte toho ctihodného kněze, a při vši churavosti neunaveného vlastence v Mníšku. Já jej srdečně pozdravuji, a v příloze pokračování a dokončení toho spisu posílám, s tou prosbou aby jste mu je doručil. Není to žádná důležitá věc, ale přede nicméně v Gorici vzácná ano neočekávaná a k tomu originál. Možno, že se doptáváním u zdejších hrabat z Thurnu snad ještě něčeho jiného dopídím.

Měli jsme tu letos přenáramné parno; tak že se mnoho lidí rozstonalo, teč i já jsem několik dnů si poležel. Ostatně jest letos urodnost uhrnkem dosti patrná a víno již nyní skoro zralé.

* Nečitelno.

(2) Budoucí týhoden budu míti zkoušky, a na to se odeberu na nějaké vyrazení do Terstu, snad i do Benatek a dále; rozumí se, jestli se můj plán povede. Na dlouhý čas odejítí nemohu, sice bych do Čech zaměřil; uspokojím se tedy málem, ačkoliv cítím, že po mé práci také oddechnutí svrchovaně zapotřebí mám; doufám ale, jestli ty vychovatelské radosti až na dno vyprazdňiti musím, že alespoň k jubileum Pražské University vlast a přátele navštívím. Konečně Vás žádám, aby Vám nebylo obtížno, mně nějakým psaním potěšiti, čehož si od P. Douchy žádati nesmím, věda že neduživostí trápen, jinými pracemi zaměstkan jest, a krom toho nedávno mně svým psaním potěšil. Me uctivé poručení na Vaší milou choť a máteř, pána Březinu a Oberforsta paní Muesovou, učitele, Bernátka a všechny známe, kteří se ještě na mne pamatují – od Vašeho přítele

V Vogrsce 25 Září 1846.

Fr. Jirouška.

8. P. VOJTĚCH HRON DOUCHOVI.

(1 dopis. Mus. sign. 2 H 78.)

Úvodní poznámky k dopisu. V Hronově literární pozůstatosti nalézají se 2 dopisy Douchovi zaslané a jeho úmrtní oznámení. První dopis z 24. ledna 1838 otištěn byl již zde v „Archivu literárním“, kdež viz také poznámky. Druhý dopis podáme dnes. Úmrtní oznámení na jedné straně česky na druhé německy podané Starobylou kapitolou kollegiálního chrámu Páně u sv. Kosmy a Damiana v Staré Boleslavi uvádí všechny kněžské tituly; byl kanovníkem kapitoly Staro-Boleslavské a členem mnoha spolků hlavně českého národního musea. Narodil se v Solopiskách u Selčan 22. dubna 1804, vysvěcen r. 1829 a zemřel 26. října 1872 na zánět plic.

Hugo Jan Karlík (1807 – 1894), premonstrát v Teplé, kde v kláštře učil historii a církevní právo, převor kláštera, profesorem češtiny v Plzni, kdež se Smetanou si dobyl o národní život velké zásluhy, pak farářem v Uherci a v Dobřanech. Přispíval do Časopisu katolického duchovenstva (Na př. o založení kláštera tepelského, Život sv. Otty r. 1842), Blahověstu, Historisch politische Blätter, a j. a vydal českoněmecký slovník a grammatiku (obě německy). Ku Sl. str. 90.

Zde je zmínka o díle: Životy, skutky a utrpení svatých a světic božích. Sepsané od — —. Pět dílů. V Praze 1847 – 49, nákl. Dědictví Svatojanského, tiskem B. Rohlička, prodejem Bedř. Stýbla. Díl I. 1847, str. 892, za 1 zl. Díl II. 1848, str. 791.

(Posudek v Časopise pro katolické duchovenstvo 1849 str. 139.)
Díl III. 1850, str. 868, za 1 zl. Díl. IV. 1856 str. 956 za 1 zl.
10 kr. Díl V. 1859 str. 1106, za 1 zl. 30 kr. – Druhé vy-
dání díl I. a II. v Praze 1860. u B. Stýbla, tiskem Karla Bell-
manna; str. 775 a 773, každý po 1 zl. 40 kr.

HRON DOUCHOVI.

Verehrtester Freund!

Ihrem gütigen Anerbiethen gemäss nehme ich mir die Frei-
heit Sie zu bitten in der Correktur der Heiligen-Biogra-
phien fortzuschreiten. Da sich das 2te Heft in der Censur ver-
spätet hat: so erhalten Sie im Anschlusse das 3te u. 4te, das
2te wird Ihnen erst später zugemittelt werden; die zwey übrigen
Heftchen des Monates Jänner dürfte wohl ein anderer Korrektor
gefälligst übernehmen. Das Arge ist hierbei, dass sich P. Karlik
noch nicht geäussert hat, ob er die Fortsetzung liefern werde.

Mit dem aufrichtigsten Wunsche für Ihr Wohlbefinden geharre
ich achtungsvoll

Ihr

Freund

18²⁹/₃44.

Hron

9. P. VÁCLAV BRABEC DOUCHOVI.

(1 dopis. Mus. sign. 2 B 13.)

Úvodní poznámky. Václav Brabec narozen v Tojanově
2. července 1847, vysvěcen 10. července 1870, dosud žijící kon-
sistorní rada, člen mnoha spolků jako sv. Michala, sv. Josefa, dě-
dictví sv. Cyrilla a Metoděje, byl farářem v Jirnech, známém vý-
letním místě Pražanů za Karlinem.

Veledůstojný Pane!

Při včerejší návštěvě dovolil jsem si, Vašnost přátelsky pozvati,
abyste ve skrovné mé faře v Jirnech ráčil sobě na nějaký čas
venkovský pobyt učiniti. Že včera času nebylo nazbyt a k mno-
hému mluvení Vám zajisté obtížnému příčinu nechtěl jsem za-
vdati, dovoluji sobě dnes písemně pozvání mé opakovati a prosím
docela upřímně, abyste neráčil pranic se rozmýšleti a postačili
Vašnosti má domácnost, abyste jen přijel, u nás se zotaviti. Po-
kojík suchý zdravý v I poschodí jest připraven, já i moji domácí
jako otci Vám posloužíme, jak toho Vaše velebné stáří a požeh-
naná činnost plnou měrou zasluhují. Kolem fary jest zahrada
na výsluní, což Vašnostem prospěšno bude. V jednom hostinci

jest Pražské pivo (2) ucházející a budu již hleděti, aby se Vám vždv čerstvé pivo dostalo.

Pohostinství, jež Vám, vele důstojný Pane, ze srdce upřímného nabízím, prosím, račte přijmouti; obtížným nebudete nikomu, naopak já i všickni domácí z toho se budou těšiti, že posluhují knězi tak ctihodnému a muži o vlast a církev vysoce zasloužilému. Prosím jen, abyste mne lístkem oznámil, kdy Vás mohu očekávati. Nejlépe, kdybyste hned v neděli neb v pondělí odpoledním vlakem drahou Severozápadní přijel. O příležitost na nádraží do Mstětic se již postarám. Kdybyste ráčil býti příliš slab a potřeboval na dráze průvodce, přijel bych si sám pro Vás až do kláštera. Čas venku jest pěkný a churav Jste, tedy škoda každého dne. Zprávu tedy ihned očekává a Vás do ochrany Boží poroučí Vaší Důstojnosti s celým srdcem oddaný ctitel

Václ. Brabec

farář v Jirnech, pošta v Nehvizdech.

10. – 11. P. JOSEF HAMPEL DOUCHOVI.

(2 dopisy č. 72 a 73.)

Úvodní poznámky. P. Josef Hampel nar. v Trutnově 9. října 1813, vysvěcen na kněze 3. srpna 1837, byl farářem v Chlumu (Kulm), osobním děkanem, biskupským vikářem, konsistoriálním radou a školním inspektorem. R. 1868 byl u něho kaplanem Václav Liessner, narozen v Neudorfu 28. srpna 1844, ordinován 15. července 1868, tedy úplně mladý kněz, který po vysvěcení se dostal do Chlumu. R. 1877 byl tam kaplanem Karel Zimmermann, narozen v Biebuci 4. března 1832, ordinován 25. července 1856.

Na Chlumu (též v blízkém Duchcově a Chomutově) mají klášter milosrdné sestry (Sorores Misericordiae Congregationis a s. Cruce). Se všemi se Doucha stýkal a jmenovitě uvádí v dopise sestru Marcellu Stoultgenovou. Byly to Němkyně činný ve špitále sv. Elišky a ve škole a r. 1868 celkem 6 následující sestry: 1.) Bonifacia Paulina Hatzlerová narozena v Herlatshofenu ve Vírtembersku 6. února 1838, p. 6. prosince 1861. – 2.) Marcella Emilia Stoultgenová, magistra, narozena v Budapešti v Uhrách 24. dubna 1844. – 3.) Gabina Anežka Neuberová, magistra, narozena v Lomu (Bruchu) v Čechách 23. ledna 1845. – 4.) Constantia Carolina Czöltschová nar. v Trutnově 22. srpna 1836. 5.) Jucunda Theresia Themlová, nar. v Žamberku 31. března 1836 a 6.) Erharda Terezie Poltschová narozena v Duchcově 11. března 1847. – R. 1877 se Hampel o sestrách již nezmi-

ňuje. Nastala změna ve stavu, zůstaly tam pouze Hatzlerová a a Neuberová, nově přibyla 1 sestra a 2 novicky. Sestra Marcella již nepřichází a též ne v druhých klášterech a asi již t. r. nebyla mezi živými.

Kulm (česky Chlum), sídlo vikáře na blízku Bohusudova (Maria-Schein), okres Chabařovice, hejtm. Ústí nad Lab. Je tam zámek hrabat z Westphalenu, kde byl Doucha v létě zámeckým kaplanem, a klášter milosrdných sester.

R. 1868 vedla strana německo-liberální boj proti stávajícím zákonům církevním a dosáhli velké změny v zákonodárství školním a manželském též dále r. 1874.

Hampel Josef Douchovi. I.

Hampel 1868. 3/11. 72.

Hochwürdiger Herr!
Verehrtester Herr Mitbruder!

Dankend für die freudige Uiberraschung, welche ich in Ihrem mir sehr werthen Schreiben gefunden habe, würde ich es mir nicht verzeihen können, wenn ich Ihre freundlichen Zeilen unerwiedert lassen sollte.

Ich freue mich, Sie in Verhältnissen zu wissen, in denen Sie bei Ihrem schweren Leiden Ruhe und Freude geniessen. – Wolle Gott in seiner Erbarmung Ihnen immer in solcher Weise das Kreuz erleichtern. –

Sie sind ja auch Erzbischöflicher Notar geworden! Es hat mich recht gefreut, dass Ihr frommer Sinn – Ihre schriftstellerische Arbeiten diesen Lohn finden! Die weitere Belohnung übernimmt Gott – der reichlich vergilt, was wir für Ihn gethan?

In Kulm war eine priesterliche Aushilfe im Schlosse nicht nöthig, indem die Gräfl. Familie erst mit Beginn Oktober hier anlangte. Eine Neuigkeit ist's, dass vor wenigen Tagen Evers – mit Babi – am Traualtar standen. – Während ich mittheilte, dass ich und die Meinigen wohl sind, freute mich die Nachricht über die Familie Fiedler sehr. Schade, dass ich bei meiner letzten Anwesenheit in Prag dieselbe nicht besuchen konnte. Ich wusste nicht Ihr Quartier. Sind Sie so gut, falls Sie wieder nach Prag rückkehren, die ganze Familie recht herzlich von uns Allen zu grüssen. Wann wird uns H. Fiedler samt Sohn besuchen?

Unsere Ehrwürdigen Kreuzschwestern sind jetzt so ziemlich wohl; Schwester Marcella – die bereits aufgegeben hat sich wieder erhohlt; sie wird über den Winter Haus Arrest halten.

Sie lassen Alle durch mich Euer Hochwürden herzlichst grüssen und freuten sich sehr der freundlichen Erinnerung! –

Über unsere Zustände kann man nur einen traurigen Blick werfen. Wo soll solch erbitterter Kampf gegen katholische Institutionen und Rechte – solches Nichtbeachten selbst des conservativ nationalen Bewusstseins seinen guten Ausgang finden? – Wir Priester haben nur die eine Parole des Gehorsams – der Liebe gegenüber unserer h. Kirche! – Gott erleuchte, stärke uns, dass wir in diesem unseligen Kampfe standhaft seien! –

Leben Sie wohl und bewahren Sie mir Ihre Liebe im Gebete und in der Erinnerung. Ich bleibe Ihr

Ergb Mitbruder
P. J. Hampf

Kulm 3. 11. 868.

L. J.

II.

Verehrtester Herr Mitbruder!

Sie waren so freundlich, meiner in so viel Liebe am 40. Jahrestag der empfangenen Priesterweihe zu gedenken, wofür den innigsten Dank entgegen zu nehmen, ich bitte.

Ich verbleibe in aller Verehrung um Ihr Memento bittend Ihr

Aufricht. Mitbruder
P. Jos. Hampel
Bez. Vik.

Kulm, 11. 8. 877.

12. P. MARTIN BABÉ DOUCHOVI.

(1 dopis.)

Martin Babé a Zahradníček blíže neznámi kněží. Babé byl patrně cizinec, který hledal své štěstí v Praze, ale nepochodil. Kvardiánem je zde míněn P. Dundáček, o něm viz doleji.

TheolDr Jan Nepomuk Fabián (1807 – 61), bratr bohosloveckého spisovatele Josefa F., učil na ústavě bohosloveckém v Solnohradě a byl od arcibiskupa Schwarzenberga povolán na universitu v Praze, kdež první přednášel pastorálku po česku. Stal se děkanem bohoslovecké fakulty a infulovaným děkanem u všech svatých na hradě pražském. Sepsal několik drobných článků do časopisů; byl vždy horlivým podporovatel č. literatury a r. 1850 přičinil se v Matici o vydání Štítného. Viz Čas. kat. duchov. r. 1861 str. 320.

V klášteře Minoritů u sv. Jakuba, kde Doucha od r. 1848 trávil vždy celou zimní dobu, žili r. 1856 mimo Douchu pouze tři kněží. Kvardiánem byl již uvedený P. Raymund Josef Dundáček, správce fary. Byl kaplanem pěšího ostrostřeleckého sboru a

členem Žofínské akademie (pěvecké) a průmyslové jednoty. Narodil se v Eichhornhütten (Šmelcovna) u Javůrek (okr. Velká Bytš, ok. Velké Meziříčí) na Moravě 10. října 1811, složil sliby řeholní 4. listopadu 1832, a vysvěcen byl 2. srpna 1835. Prvním kooperátorem byl P. Odoricus František Linhart narozený v Rothmühl v Čechách 1. prosince 1808, sliby řeholní složil 18. listopadu 1832, vysvěcen byl 6. dubna 1834. Druhým kooperátorem byl P. Benjamin Adolf Lankisch, rytíř z Hornic, narozený v Haimburgu v Rakousích 2. března 1821, složil sliby řeholní 14. června 1843 a vysvěcen byl 29. července 1845. O něm se zmiňuje Loukota ve svém dopise Douchovi, který bude později mezi soukromými dopisy otištěn. – Fara u sv. Jakuba byla tehdy ještě smíšená, česká i německá. Patrně byl Babé německý minorita z Německa.

Babé M. Douchovi.

4. (Modrým inkoustem připsáno.)

Hochwürdiger Herr!

Die Liebe und Freundschaft, welche Sie mir während meines Aufenthaltes in Ihrer Nähe erwiesen, ermuntert mich einige Zeilen an Sie zu richten. Ich helfe jetzt an der hiesigen Domkirche aus und gedenke bis Ende des Jahres in Würzburg zu promovieren. Meine Rückreise war nicht die Angenehmste, da der viele Schnee die meisten Züge verspätete, andererseits aber auch das Misslingen meiner Pläne in Prag mich trüb gestimmt hatte.

In freundlicher Erinnerung wird mir stets der angenehme Aufenthalt im Convent der Minoriten zu Prag bleiben. Ich hoffe Ihre Gesundheit wird bei der Milde des Winters sich gebessert haben. Empfehlen Sie mich Herr Prof Dr. Fabian, dem Herrn P. Guardian u. sämtlichen H. H. Patres. Den P. Zaradničzek habe ich leider in Würzburg nicht angetroffen, er war abwesend, ich musste also die Karte abgeben, ein Schreiben von mir an ihn, um die Adresse der Schwester des Herrn P. Guardian zu erfahren, ist bis jetzt unbeantwortet geblieben.

Sollte Sie Musse finden, mir zu schreiben, so würden Sie mich recht sehr verbinden. Gedenken Sie im Gebete

Ihres gehorsamen Dieners

Frankfurt a. M.
10. 2. 56.

Martin Babé
Dompfarrhaus.

13. MISIONÁŘ CATUGIA DOUCHOVI.

(1 dopis. č. 43).

Osoba blíže neznámá.

Catugia Douchovi. 43. (Připsáno modrým inkoustem.)

Hochwürdigster Herr!

Unter den traurigen Verhältnissen unserer kath.(olischen) Brüder im Oriente, und in Folge deren in der schwierigsten Lage der kath.(olischen) Missionäre daselbst, während ich mich an die christ.(liche) Liebe der Gläubigen wende, erlaube ich mir Euer Hochw. ergebenst um die Gnade zu bitten – als eine Liebesgabe – fünf hl. Messen ad intentionem petentis zu lesen, und mir die Annahme derselben, oder etwa einer grösseren Anzahl der hl. Messen, mittelst der beiliegenden Corr.(espondenz) Karte gütigst bekannt geben zu wollen.

In Liebe Jesu und Mariens

Hochachtungsvoll

f. d. Missionen der P. P. Mechitharisten
im Orient

Triest, den 1. Mai 1877.

P. Sam. D. Catugia.

(Doucha připsal pod to:)

Odpověděl jsem 15. srp. 1877.

14. FLORIAN SEIDL DOUCHOVI.

(1 německý dopis.)

Florian Seidl, jednatel katolické jednoty, jinak blíže neznámá osoba, nebyl knězem. O jaké stipendium zde běží, nemohl jsem zjistiti. Dopis je napsán na jedné straně, na velkém formátu.

Florian Seidel Douchovi. (Po jedné str. papíru bez resp. vel. form.)

Euer Wohlehrwürden!

Ich beehre mich, Euer Wohlehrwürden bekannt zu machen, dass bei der am 31. März 1884 abgehaltenen Ausschlusssitzung des Katholikenvereines einstimmig beschossen worden ist, Euer Wohlehrwürden die Richter'schen Stiftungsinteressen auch für das Jahr 1884 zuzuwenden. Zugleich wurde mir der ehrenvolle Auftrag zutheil, Euer Wohlehrwürden im Namen des gesamten Ausschusses anlässlich Ihres hochehrfreulichen Priesterjubiläums die innigsten und herzlichsten Glückwünsche zum

Ausdruck zu bringen. Indem ich mich hiemit dieser Aufgabe freudigst entledge, rufe ich aus tiefstem Herzensgrunde:

„Ad multos annos!“

Im Namen des Ausschusses hochachtungsvollst
ergebener

Florian Seidel

d. z. Geschtsl. des Katholikenvereines.

Prag am 3. April 1884.

15. P. ANTONÍN SLAVÍČEK DOUCHOVI.

(1 dopis. Mus. sign. 3 H 74 č. 99.)

Antonín Slavíček narodil se v Tišicích v Čechách 10. května 1813, vysvěcen 4. srpna 1839, byl proboštem v Staré Boleslavi a mimo doleji uvedených titulů honosil se celou řadou jiných titulů. Byl theol. doct. cand., arcibiskup. notářem, členem dědictví Nepomuckého, spolku sv. Michala, spolku pro chrámovou hudbu, musejní společnosti atd. Tiskem vydal:

Pohřební řeči. Dle P. Heimbachovy „Schaubühne des Todes“ volně zpracoval Mons. Antonín Slavíček, probošt inf. staroslavné kollegiální kapitoly sv. Kosmy a Damiana v Staré Boleslavi, prelát dom. J. Sv. Lva XIII., rytíř c. k. rak. řádu železné koruny, kněz jubilár, arcib. vikář a šk. inspektor, em. arcib. kons. rada atd. atd. V Praze, náklad a tisk B. Stýbla. Velký 8, str. 176. Dle předmluvy z r. 1892. – Spis vydán později farářem Fr. Vohnoutem dle připomenutí v Žlunicích na den sv. Ludmily P. M. 1893. –

Dopisy č. 15 – 18 tvoří dodatek k dopisům: Část II. Oslava Douchova. Ve Vlasti 1916, č. 8., str. 599 – 604 a č. 9., str. 701 – 3.

Antonín Slavíček Douchovi. 99. (Připsáno modrým inkoustem.)

Obraz.

Matka Boží v Staré Boleslavi. (Tištěno pod obrázkem.)

5. dubna 1884.

Milovanému Jubiláru,
Vysoce Důstojnému Pánu Panu
Frantisku Douchovi

Knížecímu Arcibiskupskému Notáři,
slavnému, svrchovaně zasloužilému vlasteneckému Spisovateli
a t. d.

projevuje
starobylá kapitula S. S. Kosmy a Damiána v Staré Boleslavi
a veškeré Duchovenstvo střídnictví brandýsského
radostné účastenství své v Slavných Druhotinách kněžských
a vroucné želání:

Benedicat Dominus Coronae Benignitatis Tuae,
mittat Tibi auxilium de Sancto;
memor sit omnis Sacrificii Tui,
laetabimur in Salutari Tuo.

Ant.(onín) Slavíček
kapitulní probošt
k. a. okresní vikář

16. P. EMANUEL DVOŘÁK DOUCHOVI.

(1 dopis. Mus. sign. 2 E 46.)

Emanuel Dvořák, narozen v Mělníku 25. prosince 1830, ordinován 25. července 1856, byl farářem v Dlažkovicích, ve farním obvodu národnostně smíšeném v litoměřické diecési. Byl přispívajícím členem křesťanské akademie v Praze a spolku pro výchovu hluchoněmých.

Dlažkovice, původně Blažkovice u Třebenic, okres Lovosice, hejtm. Litoměřice, vikariát Libochovice, náležiště pravých českých granátů, s krásným farním kostelem sv. Václava z r. 1365 a s krásným zámkem a parkem hrabat ze Schönbornu, kterým náležel od r. 1731 a proměněn ve fideikomis r. 1811. V lednu 1870 nalezen tam první český diamant. — U hraběte ze Schönbornu byl Doucha zámeckým kaplanem v létě a jak z jiných míst korespondence vidno, pěstoval s některými občany z Dlažkovic čilejší styky. Viz dopis J. Jeleneckého Douchovi ve Vlasti, leden 1917, č. 4., str. 288 – 89. Jeden dopis a báseň Douchova budou později otištěny.

61. (Připsáno modrým inkoustem.)

P. x. Velectěný, důstojný Pane!

Račtež přijmouti k řídké a vzácné slavnosti, která Vám se přiblížila, i moje upřímné blahopřání.

Když v mladších letech Vás stihla těžská nemoc a choroba trvající se přidružila, tu as takové slavnosti se dožítí jste se nedomníval ani na ni čítati Vám snad nepřipadlo. A aj, čeho jste neočekával, nač čítati! Jste se ani netroufal, tot Vám tenkrát již Bůh dobrotivý a milostivý ve své lásce a ve svém milosrdenství

chystal a připravoval! Tut se Vám ukázala ruka Páně mocná a láskava.

Dojato jest asi srdce Vaše, když pohlížíte naspět na minulé leta, kterých Vám se dožití láskavý Bůh dopřáti ráčil a když přehlížíte nesčíslná dobrodiní a milostí, kterých Vám uštědřil; to vše ale necht' povznese a upevniž nádeje a důvěru Vaši, že ruka Páně, tato láskavá a milostivá, Vás povede a ochrání i dále a že Vás dovede jednou k hojné odplatě ve vlasti a slávě nebeské.

Učiním memento za Vás v modlitbách a při oltáři Páně i odporučím se láskavé upomínce Vasi při modlitbě

ve vsí úctě

oddaný

V Dlažkovicích dne 4. dubna 1884.

P. Eman. (uel) Dvořák.

L. J. X. h. B. S. C. V. M.

17. P. FRANTIŠEK SOUKUP DOUCHOVI.

(1 dopis. Mus. sign. 3 H 76.)

František Soukup, narozen ve Lhotě 10. dubna 1817, ordinován 31. července 1844, byl roku 1880 farářem v Šebířově (vikariát Jistebnice, diecese Budějovice). Tamní chrám byl posvěcen sv. Havlu, opatovi. Nejedná se tudíž o chrám sv. Havla na Starém městě v Praze, jak by se na první pohled mohlo zdáti. Byl tam Expos. can. decor. a secretarius ep. Vic. for. Nedatovaný dopis pochází tudíž z r. 1880 a nikoliv z r. 1884. Neboť r. 1884 byl Soukup již farářem v Milčíně (chrám Narození blažené panny Marie) a byl sám vikářem (Vicarius episc. Consiliar. Consistor. act.). Farářem v Šebířově byl Josef Jíša.

Soukup Fr. Douchovi. (Na přední stránce navštívenky.)

Fr. Soukup. (tištěno, ostatní psáno.)

farář u Sv. Havla.

(Na zadní stránce psáno:)

přeje Vaší Důstojnosti, aby ten vzácný den po padesátiletí ještě často se přiblížil a by takto činnosti Vašnostině nižádné překážky v cestu se nestavěly a mládež česká dlouho ze spisů Vašich se učila dobru

5/4

(Na obálce adresa:)

Důstojný Pán, Pan

František Doucha

kníž. Arcib. Notář a jubilovaný kněz

bytem u Sv. Jakuba

Zde.

(Pokračování.)

Leandr Čech: Palackého poetika.

Nový přetisk poznámkami opatřil Vilém Bitnar.

Leandr Čech napsal několik cenných studií z oboru poetiky, které byly nutnou přípravou k napsání soustavné české poetiky psychologické. K dokončení tohoto díla pohříchu nedošlo, ale zachované stati mají až dosud cenu průkopnickou. Práce tyto jsou dnes stěží přístupny. Leandr Čech otiskoval je v různých sbornících, zaniklých revuích, hlavně pak v programech středních škol, na nichž na Moravě působil. Tato literatura podléhá rychlé zkáze. Když jsem shledával výtisky těchto programů, nabyl jsem zkušeností málo příjemných. Objednal jsem je především v ředitelnách příslušných ústavů, ale dostalo se mi ujištění, že kýžené programy jsou zcela rozebrány a že jest možno nahlédnouti do nich v universitní knihovně pražské. Chtěl jsem si tedy pořídit aspoň opisy hledaných prací a dal jsem si v universitní knihovně v Praze předložit výtisky programů zemské vyšší reálky v Novém Městě na Moravě. Shledal jsem však, že právě nejcennější stránky byly z nich vytrhány! Neznámý badatel odnesl si je domů, ačkoliv jsou majetkem národním. Vždy ochotná správa Musejní knihovny pražské zapůjčila mně posléze bezvadné výtisky hledaných programů a tak jsem se po svých zkušenostech odhodlal v zájmu veřejného studia některé z těchto vzácných a nabáda-
vých prací znova otisknouti.

Čechova studie Palackého poetika otištěna byla v „Čtvrté roční zprávě zemské vyšší reálky v Novém Městě na Moravě“ roku 1898. Dvacetiletí, které od vydání Čechovy práce uplynulo, vynutilo si několik bibliografických poznámek. Úplný původní text studie následuje.

PALACKÉHO POETIKA.

(1898.)

Palacký vlastní poetiky ovšem nenapsal. Ale po jistou dobu, až do roku 1838, psával hlavně do Časopisu Českého Musea úvahy a zprávy o některých plodech současného písemnictví

českého, ač zprvu nechtěl se dávat opravdu mezi recensenty naše.¹ Tyto rozpravy svoje pojal i do Radhostě pod názvem Literární zprávy a posudky.² Z těchto a jiných ještě rozprav, k nimž na příklad patří posudek tragédie Angeliny³ a některé německé rozpravy uveřejněné v „Gedenkblätter“,⁴ jakož i z ně-

¹ Radhost 1, 428. — Literární zprávy a posudky, týkající se nové české literatury, jsou tyto: Jungmann, Historie literatury české (Časopis Českého Musea 1827, díl 1, 132. 2, 144. 4, 137). — Presl, Krok (Čas. Čes. Musea 1827, díl 3, 140–143; Radhost 1, 21–25; Spisy drobné, díl 3, 592–595). — Literární zprávy z Prahy na počátku měsíce dubna 1828 (Č. Č. Musea 1828, díl 2, 131–138; Radhost 1, 25–30; Spisy drobné 3, 596–602). — Literární zprávy z Prahy v měsíci červenci 1828 (Č. Č. Musea 1828, díl 3, 132–136; Spisy drobné 3, 603–606). — Literární zprávy (Č. Č. Musea 1829, díl 1, 119; Spisy drobné 3, 609–612). — Čelakovský, Ohlas písní ruských (Č. Č. Musea 1830, díl 1, 108–112; Radhost 1, 31; Spisy drobné 3, 612–616). — Literární zprávy z Prahy na konci měsíce dubna 1830 (Č. Č. Musea 1830, díl 2, 234; Spisy drobné 3, 617–618). — Některé knihy české z let 1830 a 1831 (Č. Č. Musea 1831, díl 2, 231–237; Radhost 1, 36–42; Spisy drobné 3, 618–622). — Nové knihy české (Č. Č. Musea 1832, díl 1, 123; Spisy drobné 3, 623). — Trnka František, O českém jazyku spisovném (Č. Č. Musea 1832, díl 3, 352–373; Radhost 1, 42–63; Spisy drobné 3, 625–640). — Zprávy z Prahy ku konci měsíce prosince 1833 (Č. Č. Musea 1833, díl 4, 457; Spisy drobné 3, 640–645). — Jungmann, Slovník českoněmecký (Č. Č. Musea 1834, díl 3, 350; Spisy drobné 3, 645 n). — Literární zprávy z Prahy ke konci měsíce března 1834 (Č. Č. Musea 1834, díl 1, 103; Spisy drobné 3, 646–653). — Časopisové čeští roku 1834 (Č. Č. Musea 1834, díl 4, 460–470; Radhost 1, 63–73; Spisy drobné 3, 656–663). — Jungmann, Slovník českoněmecký (Č. Č. Musea 1835, díl 3, 332; Spisy drobné 3, 664). — O páně Šafaříkových Starožitnostech slovanských předběžné návštěvi (Č. Č. Musea 1835, díl 4, 459; Spisy drobné 3, 664–666). — Posudek almanachu Vesna na rok 1837 a 1838. (Č. Č. Musea 1837, díl 1, 129–133; Č. Č. Musea 1838, díl 1, 121–123; Radhost 1, 73–82; Spisy drobné 3, 670–676). — Šafařík, Slovanské starožitnosti (Č. Č. Musea 1838, díl 1, 117; Spisy drobné 3, 691–695). — (Poznámka redaktorova.)

² Radhost 1, 21–82. — Palacký František, Radhost. Sbírká spisův drobných z oboru řeči a literatury české, krasovědy, historie a politiky. Díl první. Praha 1871. Tempský. — Články estéetické a literární otiskl z „Radhostě“ poznovu Leandr Čech v díle Františka Palackého Spisy drobné: Díl třetí. Spisy estéetické a literární. Praha 1903 (Bursík a Kohout). — (Pozn. red.)

³ Radhost 1, 426–433. — Po druhé posudek tento z roku 1821 otiskl a úvodním slovem doprovodil Leandr Čech (Palackého Spisy drobné 3, 185–191). — (Pozn. red.)

⁴ Srovnej „Bemerkungen über die Königinhofer Handschrift. (Gedenkblätter, IV, 67. XXIX, 214. 215. 220. 223. XXX, 231). — Palacký, Gedenkblätter. Auswahl von Denkschriften, Aufsätzen und Briefen aus den letzten fünfzig Jahren, Als Beitrag zur Zeitgeschichte herausgegeben von 186

kterých příslušných míst v „Počátcích“⁵ a „Krásovědě“⁶ sestaveny tuto některé myšlenky Palackého o některých otázkách v obor poetiky spadajících. Kořist není sice bohata, to jest nemůže tu býti řeč o celém rozsahu poetiky. Ale objasní se tím přece spisovatelská činnost Palackého dosud méně známá, neboť o Palackém jako kritikovi beletrie tuším dosud psáno nebylo, zároveň pak vznikne byt i částečný historický obraz poetických názorů v době oné převládajících.

Ale ještě pro jednu okolnost Palackého mezi české poetiky můžeme zařaditi: vždyt vážně se připravovav napsati českou „Krásovědu“, které však pro dějepisné práce nedokončil, studoval též až na dobu jeho vyšlé a známé poetiky a sestavil ve své literatuře krásovědy dosud jediný seznam všech až asi do roku 1820 vyšlých poetik a rozprav do oboru poetiky patřících latinských, francouzských, anglických, vlašských a německých.⁷

Konečně Palacký i na tuto činnost svoji pohlížel vážně. Jsa vůbec toho přesvědčení, že každé usilování, tedy i všecko a každé zkoumání naše obraceti se má ku prospěchu lidstva,⁸ výslovně podotýká, že „každému vlastenci jest přispívati ku zdokonalení básníka, jenž má se státi chloubou každého národa. Neboť Palacký „považuje každého skutečně básnického ducha za dobro národní, ne osobní toliko“.⁹ Proto Palacký přál si, aby pronášeny byly důkladné, ač nevášnivě soudy o snahách spoluvlastenců.¹⁰ „Nic není nechutnějšího,“ praví, „nad literární a umělecké zprávy, ve kterých nemluví se svobodně a bez bázlivých ohledů.“ Že

Franz Palacký. Prag 1874. Tempský. — Tyto články přeložil a znova otiskl Leander Čech pod názvy: Poznámky o Královédvorském rukopise (Palackého Spisy drobné 3, 549–557); Rukopis Královédvorský (Spisy drobné 3, 557–569); Staročeské rukopisy a jejich kritika (Spisy drobné 3, 569–590). — (Pozn. red.)

⁵ Počátkové českého básnictví obzvláště prozodye. Prešpurk 1818. — Do druhé je otiskl a úvodem opatřil Leandr Čech (Palackého Spisy drobné, díl třetí, 1–63). — Třetí vydání pořídil František Frýdecký (Světová knihovna, sv. 1305–1308; Praha 1918). — Jest to věrný přetisk vydání z roku 1818, opatřený úvodem a hojnou bibliografií. — (Pozn. red.)

⁶ Krásověda čili o kráse a umění knihy patery. Psáno od roku 1819 do roku 1823. — Po prvé souborně otištěno v „Radhosti“ 1, 334–425. — Po druhé otiskl a úvodem opatřil Leandr Čech (Palackého Spisy drobné 3, 115–185). — (Pozn. red.)

⁷ Radhost 1, 329–331. — Důležitý seznam po druhé otiskl Leander Čech (Palackého Spisy drobné 3, 110–114). — (Pozn. red.)

⁸ Radhost 1, 366.

⁹ Radhost 1, 432.

¹⁰ Radhost 1, 12.

v české kritice této svobody se nedostávalo, toho příčinu mimo v povaze Čechů, kteří nesnesou, když kdo nechválí, co sami učinili, shledává ve stísněnosti větší částky literátů českých do jediného literárního centra, kdež se vyhnouti nelze, aby spisovatelé se nedotýkali tytýž osobností svou. Proto nikdo na posudky se vydávati nechce, aneb vydá-li se, málokdy počíná sobě v nich bez náruživosti, svobodně a důkladně.¹¹ Čím více pak hleděl, aby národ český vlastní své myšlenky, ideje a city přinášel k oné literatuře vyšší, evropejské a někdy také celosvětské, již založili, ač rozdílnými jazyky, přední národové evropejští, tím nutnější se mu jevilo, aby podávaje zprávy literární z celé Evropy, v domácích šetřil ostřejší kritiky.¹²

Již v *„Počátcích“*¹³ mluví se o prosodii, metrice, rytнице a poetice. Prosodie a metrika přihlížejí k technickému umění básníkovu, co přes to jest pravidel a zákonů, to k poetice patří. Kdežto však v básnické technice ani Pindarův ani Klopstockův genius bez dlouho trvajícího cvičení neprospěje, poetice důmyslnému, od přírody na básnictví pomazanému duchu učiti se netřeba.¹⁴

Poetika dle *„Počátkův“* považuje básnictví jako umění pěkných myšlenek.¹⁵ Avšak básníku krásy i mocnosti ve formě neméně nežli v materii hledati potřebí.¹⁶ Krása obsahu i krása formy vyžadují se tedy na básni dokonalé; básnictví zajisté pěkné, výborné, estetické, ne obecné a triviální býti má, jak z ohledu jeho ducha, myšlenek, tak i z ohledu roucha, rytmu a mětrum.¹⁷

Přes to však Palacký hlavní váhu klade na básnický obsah. Báseň nespočívající na pravém poesie základu, zůstává prosou třebas verši sebe ozdobnějšími šperkovanou.¹⁸ Proto odsuzuje Palacký *„pretense slohu poetického na pouze prosaické osnově“*,

11. Radhost 1, 13.

12. Radhost 1, 20.

13. Palacký své tři listy (1., 2. a 5.) nalézající se v *„Počátcích“* v *„Radhostu“* vynechal, neudávaje důvodu, ač u jiných vynechaných věcí tak činí: básničky své nazval mladistvým poblouzněním, z doby pozdější vynechal všelicos, čehož nechtěl chrániti před zapomenutím. *„Počátky“* přisuzuje Šafaříkovi, říká: *„(vyloučil jsem) tři listy“* psané roku 1817 do Šafaříkových *„Počátkův“* českého básnictví, obzvláště prosodie (Radhost 3, 257). — (Poznámka spisovatelova.)

14. *Počátkové českého básnictví*, 55 n.

15. *Počátkové*, 55.

16. *Počátkové*, 19.

17. *Počátkové*, 86.

18. Radhost 1, 77.

kteřé také ve spisech Máchových s nelibostí spatřoval.¹⁹ I souhlasí se slovy Čelakovského, že pestrá slátanina slov nikdy myšlenky samé nenahradí, která čím vznešenější a pěknější, tím spíše ta-kořka v tenké roucho slov se odívá, aby více viděna i pozorována byla.²⁰ Krásy prosté Palacký jest ctitel a proto chválí také u Turinského, že si libuje prostou krásu a nikoli ohromné i slepící účinky, aniž kdy chce užívati lichých prostředkův k zavnaďení a překvapení divákův.²¹

Všeliká poesie pak má původní základ svůj jen v srdci lidském, v citech a tužbách čistě člověckých, v poměru života našeho k časnosti a věčnosti. Na tomto základu pravá poesie musí stá- věti, z této půdy nutností organickou musí pučeti a vzrůstat.²² Jelikož pak dle nauky Palackého krása veškerá vzniká z usilo- vání našeho po formě božnosti, jest tedy vlastním předmětem poesie všude člověk ve svém usilování k božnosti, člověk ve svém boji s přírodou, člověk ve svých strážních i radostech, svých na- dějích a své dokonalosti. Příroda jest prý sice také poetická, ale jen vzhledem ku člověku, jakožto odraz jeho vniterní působnosti, jakožto zrcadlo nebo nositel života vpravdě lidského. I mají pouze ty básně svůj vlastní poetický ráz, pojímají-li a představují-li obraz vyššího, vpravdě lidského života v kruhu svém tak úplně, čistě a pravdivě a při tom přece tak individuálně a původně, že jejich svět lidí v dokonalé živé podobě, všem jsa roven a přec ode všech různý, zdá se žíti samočinný, organický život.²³ Ne tedy život vůbec předmětem jest poesie, ale onen vyšší život vpravdě lidský čili božný a k božnosti usilující. Palacký nazývá jej na jiném místě přímo životem básnickým, jenž plyne klidně a čerstvě ve vniterné své dokonalosti, nevázan jsa časem ani místem a za- ložen jsa na samých záležitostech čistého nepřevrhlého lidství. Zázvuky a vidy života podobného měli bychom nacházeti v každé básni a v každém uměleckém díle.²⁴

Života podobného v dějinstvu a tedy ve skutečnosti nikde ne- nalézáme. Jen poněkud jest nám představou v obrazech a vidi- nách tak nazvaného zlatého věku a krajův Arkadie.²⁵ Tento život, jež Palacký též zove životem oslavným a životem bezejmenným, nalézáme zobrazený jako v zrcadle ve výtvorech uměleckých vůbec²⁶ a tudíž i v poesii.

Tento ideální zvláštní život, jež básnictví jako v zrcadle má zobraziti, liší se od života obyčejného, vymezuje ze sebe všechny

19. Radhost 1, 88.

20. Radhost 1, 35.

21. Radhost 1, 431.

22. Radhost 1, 77.

23. Gedenkblätter, 73.

24. Radhost 1, 388.

25. Radhost 1, 388.

26. Radhost 1, 396.

účely, poklesky, potřeby a neřesti světa obecně pospolitého. Básnický tento svět má vlastní své poetické zákony a Palacký mluví o poetické pravdě, o poetické logice, o poetické spravedlnosti, proti kterým básník se prohřešiti nemá.²⁷ Básníku tedy okem básnickým jest dívati se na život; pročť udílí Palacký na příklad Rubešovi radu, ať tedy přičiní se i dále, ať slyší rady přátel zkušených a jemu věrně přejících a snaží se i rozumem i citem dorozuměti sobě o tom, co vůbec jest básnický zřetel na svět a na život.²⁸

V nauce své o ideálech, jež umění vůbec znázorňovati má, Palacký za známky pravého ideálu vyhlašuje povšechnost i určitost. Povšechnost spočívá v jich čistě lidském významu, určitost v jich individuálnosti (osoblivém rázu) a charakterističnosti.²⁹ Z té příčiny chválí při Čelakovském, že básně jeho v „Ohlase písní ruských“ vyjadřují v charakteristických známkách ruského života čisté výlevy jemného srdce lidského a tím také pobuzují a chovají, co božského ve člověku jest.³⁰ I jest proto zajímavý jeho úsudek o české literatuře, napsaný roku 1821. „Naproti tomu dlužno také vyznati, že novočeské literatuře nedostává se v celku oné životní národní barvitosti, která by jí měla teprve opatřiti vlastní charakter, individuální ráz. Jako každý člověk, tak má i každý národ, jenž neklesl na míšence, svůj vlastní názor světový a způsob cítění, jehož zvláštní ráz se vtiskuje i jeho spisům i jeho řeči: Čech pouze, v jehož veškeré bytosti zajisté se nedá neuznati individualita, v literatuře své se ukázal dosud sice vždy jako člověk, často jako učenec a vlastenec, ale zřídka jako Čech. V této věci tak zůstává za svými sousedy, Polákem a Maďarem, jak je, aspoň Maďara, v celku předčí soustavnou učeností a rozsáhlými vědomostmi.“³¹

27. Radhost 1, 81 a 82. — Výtky podobné Palacký činí romanci „Lučatinská Vila“ od Karla Kuzmanyho uveřejněné v almanachu „Vesně“ pro rok 1838. — Proti poetické logice Kuzmany se prohřešil tím, že o mládenci, jenž se pokouší přejíti přes kouzelný most, vypravuje: „Pověřbludné jen se posmívá.“ Toto kontrastování světa rozumného s fantastickým prý zapuzuje všechna kouzla; pro rozum praktický, který v pověře mluví, není vůbec mostu kouzelného a on se tedy ani přeseň pokoušeti nemůže. — Proti poetické spravedlnosti Kuzmany tím se provinil, že dívce ctnostné, která nevěrného milence svého tak cele i vroucně miluje, že i nevěru jeho za nemožnou pokládá i život zaň nasazuje, souzeno neštěstí. Tu prý nastupuje vznešená tragika, která s tónem báčorky jest neshodna. — (Pozn. spisovatele.)

28. Radhost 1, 78.

29. Radhost 1, 401. 402.

30. Radhost 1, 32.

31. Gedenkbätter, 36. (Viz rozpravu Ansichten und Aussichten der böhm-

· Jelikož básník na život má patřiti zřetelem básnickým, Palacký právem zove pak báseň plodem mysli poetické³² a mluví o jemném a čilém smyslu poetickém, jakož i o duchu poetickém.³³ Předpokládá tudíž také Palacký zvláštní organisaci u básníka. Dobré básně jen ten může skládati, kdo tou mocí ducha vládne, kterou Bůh 'ku podobenství svému' člověctvu udělil.³⁴ I podobá se duch poetický tvorné síle organické, která samovolně zdobí všechny sady a květnice v nestihlé rozmanitosti ušlechtilěji, nežli jakékoli naše umění a namáhání učiniti může. Tato tvorná božská síla založena jest na citu čistě lidském a na spojené s ním jemnosti moci obrazotvorné³⁵. Ducha takto tvořícího Palacký ve své krásovědě nazývá geniem čili důvtipem pokrásným. Ve výtvorech každého genia spatřiti jest druhý svět, svět ideální, ale na přírodě založený; neboť genius, tvorný jako příroda, vtlačí na každý zevnější obraz své vlastní moci, svých vlastních ideálův ráz.³⁶ Palacký ovšem, jak jinde již bylo vyloženo, nepřisoudil genia po způsobě Kantově a jiných německých filosofů toliko umělcům, nýbrž učí o rozdílném důvtipu dle rozdílných oborů činnosti; lze mluvit o důvtipných filosofech, zákonodárcích, vojevodách a umělcích. Jeví se mu pak genius vůbec v záměrné jakési vládě duchovní a ve vynalézání (invenci) takových prostředků, jež vedou k vytčenému úkolu prostě, co nejlépe a nejšťastněji,³⁷ čímž stanovil určité vlastnosti genia, které potvrzuje i moderní psychologie velkých mužů.³⁸

Velmi případná jest nauka Palackého o druzích básnických čili o formách poetických. 'Jest to již zastaralá vina učeného vychování našeho,' praví Palacký, 'že jsme až příliš navykli skládati sobě cenu pouze poetickou básní a zpěvův právě v tom, v čem ona nikoli nezáleží, a že tudy často tratíme i jemnost chuti pro vyšší i spanilejší půvaby poesie. Vzorové námi vládnou a formy mrtvé; domníváme se, že básniti nám nelze, nehodí-li se verše naše pod rubrikou ody, neb zpěvu, balady, elegie, idylly, a co těch jmen více. Ale živý obor poetických forem jest tak nesmírně rozmanitý, jaková jest rozmanitost květin v přírodě'.³⁹

mischen Sprache und Literatur vor 50 Jahren.) — Český překlad otiskl Leandr Čech, *Rozhledy a vyhlídky české řeči a literatury před 50 lety* (Palackého Spisy drobné 3° 489—509.) — Pozn. red.

³². Radhost 1, 77.

³³. Radhost 1, 31.

³⁴. Radhost 1, 32.

³⁵. Radhost 1, 32.

³⁶. Radhost 1, 420. 421.

³⁷. Radhost 1, 19.

³⁸. Leandr Čech, *Palacký jako filosof* (Osvěta 1885, 1072).

³⁹. Radhost 1, 31.

Se slovy těmito zajisté dlužno souhlasiti. Klasifikování výtvorů básnických má pouze účel vědecký, na umělecké tvoření samo zejména básníka vynikajícího a dráhy razícího má klasifikování toto význam podřízený nebo žádný.⁴⁰ Mimo to obsah i forma básně souvisí velmi úzce a bývá mezi nimi tato souvislost již při samé koncepci, takže básniční geniové bývají i tvůrci nových básnických druhů (Dante, Byron). Pravdu, že není ustálené techniky básnické, nýbrž že technika básnická jest historicky podmíněna a tudíž relativní, právě moderní poetika snaží se dokázati a platně objasniti.⁴¹

Jelikož Palacký soustavně poetiky nenapsal, o jednotlivých druzích básnických teorií jeho nelze podati. Úvahy jeho blíže jen se dotýkají báchorky, povídky, romance, románu a tragédie. O těch také jen stručně se zmíníme.

Palacký pokládá za báchorku Erbenovu známou báseň „Poklad“.⁴² Právem tu Palacký tvrdí, že i svět báchorčí, fantastický, pokud básnický jest, má svou zákonnost, mnohem ukončenější, nežli ve světě skutečném ji spatřujeme.⁴³ I v báchorce vyžaduje se proto důkladné motivování, ani tu náhoda nemá míti místa; i tu má přystiti všecko z tužeb srdce lidského.⁴⁴

Z posudku Erbenova „Pokladu“ se dovídáme též, že Palacký hledá rovněž v každé básni a tudíž i v báchorce jistou ideu, ku které v báchorce všechno se musí vztahovati a býti nastro-

40. Leandr Čech, Rozbor básně Svatopluka Čecha Hanuman (Hlídka literární 1894. 7 nn.).

41. Wilhelm Dilthey, Die Einbildungskraft des Dichters. (Philosophische Aufsätze. Eduard Zeller zu seinem 50-jährigen Doktorjubiläum gewidmet. Lipsko 1887).

42. Radhost 1, 79.

43. Radhost 1, 80. 81.

44. Radhost 1, 80. — I vytýká Palacký, že matka neměla se jen náhodou dostat do kouzelné jeskyně, ale za lákáním popudu (po básnicku: zlého ducha) a za hříšným jemu povolováním, jímž ona právě tehdy na scenost uvedena, když jiní do kostela chvátali. Chybí prý tedy Erbenově básni počátek; neukázal, proč matka jdouc do kostela, nedostala se tam jako jiní lidé, ale do kouzelné jeskyně. Nemohl jsem srovnati text Erbenovy básně ve „Vesně“ na rok 1838. Zní-li však i tu báseň „Poklad“, jak jej známe v „Kytici“, dá se výtka Palackého snadno vyvrátiti.

Druhá výtka Palackým básni Erbenově činěná týká se matčina potrestání. Vina její hlavní prý nebyla ta, že touží po pokladech, ale že za ně syna obětovala; a čím prý kdo hlavně hřeší, tím i trestán buď. Tajná Nemesis mnohem důrazněji jevila by se, kdyby matka, pozdě vzpomenuvši si na syna, jeho zmizením teprv na vyšší vládu světa i na hřích svůj upamatována byla; sklimax jest tu docela nevhodný, nepoetický. Ba ještě lépe motivován byl by konec, kdyby matka, po bolestné ztrátě syna svého, sama již poklady zamítajíc, proměny jejich málo sobě všímala (Radhost 1, 81). — (Pozn. spis.)

jeno.⁴⁵ Novější poetika buď vůbec stanovisko toto opouští, učíc, že v básni vůbec idea hledána býti nemá,⁴⁶ nebo obmezuje zobrazování ideí na jisté druhy básnické.⁴⁷ Sporné tyto nauky zavíňuje jednak mnohovýznamnost pojmu idea jakož i základní názor o kráse.

Palacký tedy hledá a posuzuje v básni vždy myšlenku básně a potom její provedení (vyvedení); myšlenka má býti vždy jádrem, z něhož by všechna osnova její tak říká sama se vyvíjela.⁴⁸ Z té příčiny mluví také o organické nutnosti a ukončenosti báje, čehož vynalezení a uspořádání jest věcí pouze básnického genia.⁴⁹

Jako u báchorky, podobně i u povídky a románu Palacký dobré psychologické motivování klade na místo prvé, po něm teprve přichází bohatost děje i dějiště. „Podstata dobré povídky není ani neobvyčejný stroj dějinný, ani mimořádná jakkoli bohatá scenerie, alebrž poetické rozvíjení se ukazův života duševního čistě lidského, kterému báje dějinná i scenerie slouží jen jako za reflex, za obraz, za zrcadlo. U románopisce tedy zákonost duševní (psychologická) stojí v popředí a dějinná (historická) jest mu potřebná jen jako folie; požaduje pak ona především toho, aby básník z veliké a věčně nestihlé pohádky života lidského vždy nějakou aspoň stránku čtenáři, svému před oči předeštel a na cit mu položil, což jen šťastným a jemným dotýkáním se souhlasných strun v duši jeho státi se může. Zákonost vniterného života lidského jest i v základu svému prostá, i v ukazích svých nekonečně rozmanitá; jeho rozvíjení se není tedy libovolné, ale založené v nutnosti přírody. To studuj, toho šetřiž předně každý, kdo jakékoli scény z života líčíš: jinaké zajisté chybiš se pravdy v obrazech svých, pravdy poetické, kterážto jediná otvírá tobě průchod k srdci čtenářovu.“⁵⁰

Umělost a zběhllost ruky spisovatelovy jeví se pak v osnově, rozestavení a zaplétání se celé báje. Též jest zvědavost čtenářovu náležitě poutati i city jeho živě jímati.⁵¹ Konečně i pilnosti a ušlechtilosti slohu jest dbáti.

45. Radhost 1, 80. – Idea báchorky Erbenovy dle Palackého jest ta, že dobré matky poklad největší jest dítě. „Stroj dějový“ pronáší prý ji tím způsobem, že matka, když hledí více zlata než dítěte, trátí jedno i druhé (Radhost, 80.) – (Pozn. spis.)

46. Dilthey, Die Einbildungskraft des Dichters, 437.

47. Baumgart, Handbuch der Poetik, 194. 366. 396. 403.

48. Radhost 1, 76.

49. Radhost 1, 78. – Nedostatek dokonalého provedení základní myšlenky vytýká Palacký báchorce Rubešově „Květinováлка“. – (Pozn. spis.)

50. Radhost 1, 75.

51. To Palacký zejména chválí při Tylovi a nazývá povídku Tylovu „Al-

Palacký rozeznával také fantastickou povídku a za takovou prohlásil Čelakovského báseň „Ilja Volžanin“,⁵² básně, která náleží k těm nejpěknějším, které kdy národní Musa světu podala.⁵³ Jakožto zvláště zdařilé stránky básně této Palackým jsou jmenovány: „hojnost vynalezení a jeho živá spojitost, barva národní v rozpravování, živost fantasmie, jarobujná divokost a zas jemný cit bohatýrský a posléze zvláště ta síla tajemná živlu nevěrného (řeky Volhy)“.⁵⁴

Tragedii Palacký pokládá za nejvyšší mezi lidmi dílo umělecké.⁵⁵ Již v „Počátcích“ hlubokou pocítoval bolest, že jen jedné vlastenecké chlouby a závisti cizozemců hodné tragedie hledaje nenacházel. A když chvála i dobré účinky tohoto spisu v Čechách ho i Šafaříka blažily, tu i sám do tragedií, zamýšleti se počínal.⁵⁶ S radostí proto prozdraviv Turinského tragedii „Angelinu“ nadšeně volá: „Blaze nám, že již literatura naše počíná znikati té hanby, která vězela na ní nešvarami dramatických nedobásníků . . . Vlídnejší k nám zavítala naděje a roztoužené vlastencovo srdce může jí pookřáti.“⁵⁷

Pojem tragedie, že by představovala jen aneb ctnost padlou aneb ctnost stálou a nešťastnou, Palacký považuje za příliš úzký

chemista, obrazy a ohlasy z věku sedmnáctého (Vesna 1837) jednou z nehojných posaváde zdařilých původně českých povídek. Ale již tu Palacký vytýká Tylovi kvapení a nedbání ve slohu (Radhost 1, 76).

Nespokojen však jest Palacký s Tylovou povídkou „Svátky na Vyšehradě. obraz dávnověkosti české“. Tyl inaleknuv si osnovu velice obšírnou, s počátku ji jakž takž provedl, ale čím dále tím nedbalejším a ledabylejším pracováním čtenáře unaviv, nezvedeným ukončením ho nad to nespokojil. Mezi osobami nám představenými zvláště Boleslavka co nepřirodná stvůra (stín to Mignony a Preciosy) musí lépe chuti protiviti se; není v ní ani citu a duše, ani masa a krve; a to její ustavičné holoubkování až ošklivé jest (Radhost 1, 79).

Naděje Palackého, že Vrtátko, jenž do „Vesny“ na rok 1837 napsal povídku: „Snoubenci Dražičtí“, mohl by někdy býti u nás zdárným románo-piscem (Radhost 1, 75), se nesplnila: ostatně již ve „Vesně“ na rok 1838 neuspokojila Palackého Vrtátkova povídka: „Dívka z lesů aneb poslední doby Rastislava Moravského“ (Radhost 1, 79). – (Pozn. spis.)

⁵². Radhost 1, 35.

⁵³. Radhost 1, 33.

⁵⁴. Radhost 1, 35.

⁵⁵. Radhost 1, 433.

⁵⁶. Osvěta 1885, 591. – Právě v den, kdy práce tato byla ukončena (20. dubna 1898) bylo mi profesorem Bílým z Prahy sděleno, že se objevil náčrt velkého eposu Palackého „Napoleon“ a snad i kus tragedie. – (Pozn. spis.)

⁵⁷. Radhost 1, 427. 428.

a právem se táže, kam by počítati bylo Shakespearova Makbētha, tuto přec opravdovou i vznešenou tragedii?⁵⁸ Mezi všemi dramaturgiemi nejvíce jest spokojen, ač ne veskrze, s tím, co Herder ve své *„Adrastei“* psal o tragedii; Aristotela nazývá prvním a nejvyšším mistrem.⁵⁹

Vznikají pak dle Palackého citové tragičnosti tam, kdež samostatný člověka duch již ne omámením, nýbrž vědomě a svobodně, postaviv své chtění a své úmysly naproti tělesnosti neb zlobě a násilí cizímu, aneb proti vyražejícím ze mrákovy přísných osudův pohromám, ve vážném zápasu tom klesá. V tragickém jest proto krutý spor dvou zásad: jedna usiluje snažně v oboru pozemstva, k božnosti; druhá, ježto mocí tajemných osudův ozbrojena zdá se býti, staví se vítězně naproti usilování tomuto. Obě tyto zásady jsou bytné ve tragičnosti; osoby jednající jsou jen živí representanti těchto zásad.⁶⁰ Pokud pak tragičnost se představuje v básni dramatické, tu tragedie musí býti skutečné drama, to jest konání, živé přítomné vyvíjení se děje od počátku až do konce.⁶¹ Celý děj musí se vyvinouti sám ze sebe a z nutnosti vnitřní, ta moc základní pak, to péro, ježto pudí a vyvedí děj veškeren na jevo, musí býti duševědná svědomitost, čili drama v ději svém musí míti vnitřnou psychologickou nutnost.⁶² Zajímavost dramatu vyžaduje mistrovství v charakteristice i ve strojení motivů. Charaktery mají býti rázovité individuality (vyznačovati se osoblivými barvami). Děj se nesmí vyvíjeti zdlouhavě a necelistvě, mimo to musí býti pln dramatických momentův, takže v dramatu více musí býti konáno nežli mluveno a „pocitováno“.⁶³

U dramatického básníka jest přirozený důvtip věc první a nejpodstatnější. Nicméně jest však potřebí i studia a sice snažného a bedlivého. Ano dramatický básník jest povinen nejvíce studovati mezi všemi básníky, ba mezi všemi umělci vesměs. Avšak studiem jeho nemají býti knihy, nýbrž nepřebraná rozmanitost přírody a života lidského v nejdůležitějších jeho dobách a okamžicích. Tak činili Shakespeare, Goethe i Byron. Studium toto za našeho věku jest věc nesnadnější, jelikož jest nám odňata života veřejnost a každé konání stísněno jest více méně do forem pospolitě umluvitosti. Proto Palacký doporučuje pilné a hojné studování starých pamětí (memoirův), jak to Schiller činil, poněvadž ony ještě nejspíše ukazují nám lidi, jakoví jsou.⁶⁴

⁵⁸. Radhost 1, 429.

⁵⁹. Radhost 1, 429.

⁶⁰. Radhost 1, 407.

⁶¹. Radhost 1, 430.

⁶². Radhost 1, 430.

⁶³. Radhost 1, 431.

⁶⁴. Radhost 1, 432. 433.

Turinského tragedie „Angelina“ dle Palackého nevyhovuje zcela těmto předpisům od něho činěným.⁶⁵ Přes to však Palacký uznává jednotlivé krásy básně Turinského. Jest prý v Angelině krásy mnoho, krásy sviží, duševní, krásy mezi námi zřídka slýchané, právě básnické; na každém téměř listu viděti jemný cit, živou obraznost, řeč jadrnou, výstavu jasnou i správnou v podivné dokonalosti. Básník Angeliny přemýšlel prý jemně o záležitostech srdce člověckého a o živobytí lidském.⁶⁶ Krásně jest prý psán začáteční monolog.⁶⁷ Také výstava jednotlivých krásocitných ideí podařila se dle Palackého Turinskému často převýborně. Tato

⁶⁵. Tak se Palacký nemůže srovnati ani se samou bájí tragedie Turinského. Pokání z utracené čistoty panenské může býti výborným předmětem básně lyrické: pro dramatickou se nehodí, již pro všeliké básníku obtížné ohledy na cudnost, jež ukládají zákony umluvitosti věku našemu. Jelikož pak vina tato se stala již před šestnácti lety, není důvodu ve věci samé založeného, že teprve nyní najednou se zjevuje vrch tohoto pokrušujícího citu. Poznání prý plodu oné nešťastné hodiny a naposledy nenadálé setkání se s původem viny společným, nepostačuje. Děj proto vyvinuje se jen z vůle básníkovy, jemuž to tak libo bylo. Drahá část tragedie jest tedy jen připomínání a úvaha minulosti nám neznámé aniž nás zajímající. Základní pak pružina děje jest více asketická, řeholní nežli duševněná svědomitost. A z tohoto základního omylu vyplývá jistý rozpor v ději samém. Buď svědomí Angelinino došlo uspokojení v šestnácti letech ctnostného a blaženého živobytí: aneb, jestliže jináče, musilať sklesnouti již dříve pod jeho tíží. Buď jak buď nevidí se, za jakou vniternou potřebou přišla ona do tohoto stavu, ve kterémž ji vidíme, a proč ona i jiné osoby okolo ní smýšlejí tak a ne jinak (Radhost 1, 430).

I charakteristice osob Palacký činí vážné výtky. Jediná Ludmila vyznačena jest osoblivými barvami živějšími. Angelina budí jen obyčejnou s nešťastníky outrpnost, neboť i vznešená ta slova, jež mluvívá, jsou jen výpovědi všeobecné naučení mravního. Milostín má do sebe všechny choroby lidí zádušných, kromě jich nepokoje a účinnosti k uskutečnění svých ideálův. Hrabě také nečiní nic, po čem bychom vniknouti mohli hlouběji do jeho srdce osobního, a zahradník nemá rázu zahradnického (Radhost 1, 431).

Konečně i spojení a vyvíjení děje není dosti podařilé, nýbrž zdlouhavé, necelistvé; dramatických momentů jest málo. Odvážné již bylo začínati dlouhým monologem, jakkoli krásně psán jest; a jestliže Angelina a Milostín hned na prvním výstupu svém již každý dovolává se smrti, jaký vyšší stupeň strážnivosti pozůstane jim, jenž by, vyvinut jsa před očima našima, poutal pozornost naši? Pročež i tento naposledy, nepřirodně, žádá v baziliška proměnění a jak nebem zdrcen, tak i zemí a mořem pohlcen býti; ona pak, vinu vinou množíc, otravuje se. Palacký nazývá tyto scény Senekovými hlaholy, protivnými citům jemně lidským, i varuje před nimi Turinského důtklivě (Radhost 1, 431). — I jest dle Palackého tragedie Turinského více lyrická než dramatická. — (Pozn. spis.)

⁶⁶. Radhost 1, 429.

⁶⁷. Radhost 1, 431.

stránka jest prý veliká i slušná chloubá básně jeho, zvláště v prvních dějstvích. Jest tu krás neuvadlých, které Čechům nikdy z paměti vyjítí nemají; a tak jsou jasné, prosté, čisté, že doufá Palacký, kterak nebude žádného mezi krajany našimi, kdo by jich nepocítil.^{68.}

Přes to vše otázel se Palacký: „Ale jakkoli to mnoho jest, co zde vlastence kochati může: račte mi dovoliti, na tom-li se zakládá i staví veškero umění tragické?“^{69.} Věc tato svědčí o názoru Palackého, že každé dílo umělecké dle celkového dojmu a dle podstaty základní dlužno posuzovati, ne dle pěkných jednotlivostí. Přidržel se tedy Palacký onoho mínění, jež Lessing ostřejším způsobem vyslovil takto: „Dobrota díla se nezakládá na jednotlivých krásách; tyto jednotlivé krásy musí tvořiti krásný celek, sice znatel nemůže jich čísti jinak než s hněvivou nelibostí. Jen celek shledá-li se bezúhonný, musí soudce umělecký upustiti od škodlivého rozboru a považovati dílo tak, jako filosof svět. Avšak nečiní-li celek dojmu příjemného, vidím-li patrně, že umělec počal pracovati nevěda sám, co chce dělati, tu nesmíme býti tak dobrosrdeční a přehlédnouti pro krásnou ruku ošklivý obličej nebo pro půvabnou nohu hrb.“^{70.}

Palacký rozebíraje Turinského „Angelinu“, mluví o báji (mythu) tragédie, o charakteristice, o strojení motivů, o výstavě jednotlivých krásocitných ideí a podotýká, že o formě rhytmické šířiti se nebude. Na jiných místech mluví o osnově, rozestavení a zapletení se celé báje. Z toho zřejmě vidno, že Palacký velmi dobře rozeznával látku a obsah, vnitřní úpravu (formu) a vnější formu básně. Hlavní pak síla a umění i nadání básnické vidí v oné vnitřní formě básnické,^{71.} pravě, že vynalezení a spořádání oné organické nutnosti a ukončenosti báje jest věcí pouze básnického genia.^{72.}

Jakožto hlavní výsledky této práce vyplývají tedy tyto názory Palackého v obor poetiky spadající:

Básnictví jest umění krásných myšlenek.

Jakkoli na básni dokonalé se vyžaduje krása obsahu i vnější formy, přece pravé poesie základ hlavně spočívá v básnických myšlenkách, v obsahu a vnitřní formě.

^{68.} Radhost 1, 432.

^{69.} Radhost 1, 429.

^{70.} Lessing, Aus den Briefen, die neueste Literatur betreffend (list 16).

^{71.} Srovnej Miloš Babor, Látka, obsah a forma básnického díla (Archiv literární 1, 1918, 24–28). — (Pozn. red.)

^{72.} Radhost 1, 78.

Vlastním předmětem poesie všude jest člověk ve svém usilování k božnosti, člověk ve svém boji s přírodou, člověk ve svých strážnících i radostech, svých nadějích a své dokonalosti.

Básnictví jako každé umění má znázorňovati ideály, jichž vlastností jest povšechnost i určitost.

Básně dokonalé mohou býti plody jen mysli poetické, zvláštní tvorné božské síly, založené na citu čistě lidském a na spojené s ním jemnosti moci obrazotvorné.

Živý obor poetických forem jest tak nesmírně rozmanitý, jaková jest rozmanitost květin v přírodě.

Veškerý svět básnický má svou zákonitost, proto všude jest potřebno psychologické motivování.

U každé básně myšlenka musí býti jádrem, z něhož by všecka osnova sama se vyvíjela.

Avšak i vynalezení a spořádání toto jest věcí pouze básnického genia.

Nejvyšší dílo umělecké jest tragedie.

Příspěvky k psychologické stylistice.

1.

POESIE, PRÓSA A LITERATURA.

Elster ve svém díle o stylistice, o němž tu bylo již obšírně referováno,¹ řeší i otázku hranice mezi poesii a prosou, jakož i otázku, jak lze definovati pojem literatury v užším smyslu slova.

Výrazů poesie a prósa používá se v různém smyslu. Především dotýká se Elster populárního rozlišování řeči vázané a nevázané: řeč vypravená výzdobou verše slove tu poesii, a řeč této ozdoby postrádající prosou. Jest však všeobecně známo, že existují též verše velmi prosaické, a že naopak řeč nevázaná může býti velmi poetickou, z čehož plyne, že lze výrazů poesie a prósa použití ještě v jiném smyslu, než v právě uvedeném, totiž ve smyslu, který lze ostatně vyvoditi z onoho vnějškového rozlišování, samoděk oku se vtírajícího.

Pojímá pak Elster v tomto druhém a hlubším smyslu do poesie ony slovesné útvary, jejichž vlastním účelem jest vytvoření estetických hodnot. V čem tyto estetické hodnoty obecně spočívají, dovedl Elster zběžně na mnohých místech své *Stylistiky*, částečně pak to důkladně v ní vyložil: estetické hodnoty objevují

¹ Vilém Bitnar, *Principy psychologické stylistiky*. Archiv literární 1, 1918, 65—94.

se v plodu, v němž jeho původce v projevech svého duchovního života zdůrazňuje cit jakožto rozhodujícího faktora. Proto se poesii rozumí obecně i novela a román, ačkoliv tyto slovesné útvary jsou pravidlem pracovány řečí nevázanou.

Naproti tomu slovesné útvary jako jsou dopis, obhajovací řeč, parlamentní řeč, kázání, vědecký essay a též feuilleton samozřejmě Elster k poesii nepřipočítává, i když musí uznati, že v nich rovněž estetické živly došly výrazu. Pro výtvořiny tohoto druhu používá se výrazu prósa v užším smyslu slova: pro ně vypracování esteticky citových hodnot není hlavním cílem, nýbrž čímsi vedlejším.

Poesii a prósu v tomto širším smyslu slova shrnuje Elster pod obecný pojem literatury: historik literární nesmí ovšem opomíjeti ani výtvořiny prósy, vytvořené v právě udaném smyslu. Avšak bude přibíráti tuto prósu jen v takovém rozsahu, pokud ona vykazuje sekundární estetické hodnoty, a odváží se vysloviti svůj úsudek také jen o těchto sekundárních estetických hodnotách, nikoliv však o ostatních hodnotách příslušných výtvořinám.

Takto bude moci i literární historik svým způsobem zařaditi do svého díla poznámku o Humboldtově spise „Kosmos“, o Treitschkeových pracích historických a podobných prósách, to jest on se omezí na stylistické zhodnocení těchto spisů. Něco jiného bylo by však, kdyby při malbě kulturně historického pozadí, bez něhož jeho líčení nemůže se obejít, přihlédl též časem k obsahu těchto prosaických děl. Jest však samozřejmo, že jeho zřetel k těmto obsahům bude jen prostředkem k dosažení pravého cíle, aby totiž prostřednictvím jich jen onu vlastní literaturu osvětlil způsobem, kterého by jinak nemohl dosáhnouti.

Elster k těmto svým vývodům poznamenává, že lze jimi pojmy: poesie, prósa a literatura v užším slova smyslu definovati bez obtíží.

Sděluje Vilém Bitnar.

JU Dr. Otto Stehlik: Z doby Douchovy.

Z korespondence kněze vlastence Františka Douchy.

(Pokračování.)

18. F. KRÁSL A F. HARTMANN DOUCHOVI.

(1 přepis.)

František Krásl (1844 – 1907), bohoslovecký spisovatel, roku 1870 vysvěcen na kněze, byl adjunktem fakulty a prefektem konviktu, r. 1876 se stal doktorem bohosloví, r. 1881 docentem věrouky, r. 1884 kanovníkem u sv. Víta, jmenován konsist. radou,

r. 1893 zvolen zemským poslancem za velkostatek, r. 1901 se stal světícím biskupem a r. 1906 proboštem. Od r. 1880 až 1893 redigoval Blahověst, později Časopis katolického duchovenstva, měl účast na Hlasích katol. spolku tiskového a katolických listech a vydal samostatně spisy o sv. Prokopu, sv. Vojtěchu, o Hroznatovi a hraběti Arnoštu Harrachovi a vedl bohosloveckou část v Ottově Naučném Slovníku.

O bohoslovci Hartmannovi nemohl jsem ničeho zjistit.

Přípis je psán tužkou na malém kousku papíru latinsky.

Dr. Fr. Krásl.

Ad decem lustra sub magnis laboribus in Vinea Domini peracta
ex sincerissimo corde gratulatur cultor

Dr. Fr. Krásl.

Nomine studentium Aep. Convictus
F. Hartmann.

Doucha měl ještě s jinými kněžími styky a snad se časem najde ještě dosti dopisů, které se patrně nalézají na různých farách. Různé narážky o jiných dopisech a hlavně okolnost, že měl velmi čilé osobní styky s duchovními, nasvědčují tomu. V jeho pozůstalosti nalézá se též 10 dopisů psaných Douchovi děkanem v Brandýse nad Labem, Antonínem Burgerem, které později uveřejním. Nyní přikročím hned k druhému cyklu dopisů soukromých.

II. ČÁST.

Soukromé dopisy.

Zde otištěné dopisy nemají valné ceny a jen k vůli úplnosti nutno též podati méně významné dopisy, z kterých čerpáme jen málo podrobností. Ale přece v celkovém rámci ostatních dopisů i tato část korespondence má své oprávnění a zajisté přispěje alespoň trochu k poznání Douchovy činnosti.

1. J. KNÍŽEK DOUCHOVI.

(1. dopis Mus. sign. 3 A 1.)

J. Knížek, blíže neznámá osoba, žádá Douchu o překlad z některého cizího jazyku; z kterého se nepraví. Nalézá se tam zajímavá politická zmínka, k jejíž vysvětlení stručně uvedeme toto:

Když po rakousko-uherském vyrovnání a zavedení dualismu r. 1867 česká státoprávní oposice na radě říšské i zemském sněmu českém po památné deklaraci (22. srpna 1868) neodvějně trvala na svých požadavcích, tak ministerstvo Auerspergovo a

pozdější předseda Taaffe ztratili pevnou půdu v parlamentě. Koncem roku 1869 utvořily se v samém lůně ministerstva dvě strany sobě odporující, z nichž jedna, totiž menšina (Taaffe, Potocki a Berger), radila k povolnosti a přátelskému se dorozumění se státoprávní opozicí, ostatní ministři však, tvořící většinu (Giskra, Herbst, Plener, Hasner a Brestel), stavěli se proti všemu narovnání. Obě strany podaly císaři pamětní spisy, který v prvních dnech r. 1870 se rozhodl pro většinu. Došlo pak k rychlým změnám, brzy za sebou přišla ministerstva Hasnerovo, Potockého a Hohenwartovo. Mezi tím se ovšem mnoho vyjednávalo již r. 1869, ovšem bez výsledku, ačkoliv sám císař osobně narovnání nakloněn byl.

Ohledně překladů Shakespearových viz úvod a dopisy Douchovy Vrtátkovi ve Vlasti 1915, č. 1., str. 34 – 35 a č. 2., str. 135 – 139.

J. Knížek Douchovi.* V Mladé Boleslavi 20 října 1869.

Velectěný pane bratranče!

Jest tomu asi čtvrt roku co Václav Cicvárek mlynář z blízkého Neuberku zanechav manželku a dětí odešel z domu, aniž se ví kam. Všecko pátrání po něm zůstalo dosud bez výsledku.

Byl jsem v dobrém přátelství s touto rodinou.

Pani Cicvářková jest v důvěře, že její účetní dobře ví, kde se Cicvárek zdržuje, že však jej prozraditi nechce. V pátrání svém po nějaké stopě přišla na psaní tímto oučetním psane v cizím jazyku a opsala z něj několik řádek z počátku, kterýž to opis zde přikládám a věda, že se dobře vyznáte v rozličných jazycích, prosím abyste tyto řádky do češtiny přeložili a mně pak překlad i s lístkem tímto laskavě odeslati ráčili.

Připojuji jenom ještě prosbu abyste záležitost tu v tajnosti zachoval a znamenám se

v plné účtě

Váš nejoddanější přítel

J. Knížek.

Právě se ze soukromných zpráv dovidám, že císař jest získán pro narovnání a že vyjednávání jest v plném proudu. Jest na tom co pravdivého a můžeme mít naději že přání národa se vyplní?

* Nahoru na levo připsáno patrně rukou Douchovou překlady Shakespearovy a to tužkou a pod sebou: Veselé, Sen, Othello, Kornel, Timon, Pohádka, Rich. II., Rich. III.

2. J. ROKOS DOUCHOVI.

(1 dopis. Mus. sign. 3 F 58).

J. Rokos, blíže neznámá osoba.

MUDr. Josef Plumert, lázeňský lékař v Libverdě u Děčína, vydal spis: Der Kurort Liebwerda und seine Heilquellen. 1849 a 2. vyd. 1869. Jinak osoba blíže neznámá.

J. Rokos Douchovi.

(Vtištěno: J. Rokos.)

Vaše Blahorodí
Velectěný Pane!

Upomínka kterou jste Vaše Blahorodí mne obdařiti ráčil, těšila mě srdečně, a pokládal bychom se za šťastného kdyby mě i také nyní popráno bylo rukopis Královodvorský opětně fotografovati; ale Bohu žel, jsa vypovězen, nejsem sto vyražky mě tak milé více šetřiti. –

Přítel ten kterého jsem jmenoval jest Dr. Plumert, on bydlí ve Vodičkové ulici u stříbrného soudka.

Nevím ale nyní vzdali on se ještě s fotografií obírá, toliko ale vím, že on takové množství rámců nemá, by vícero obrazů najednou kopírovati mohl, a radil bych tedy by jste Vašnosti s nejakým fotografem smlouvu uzavřel, a tak rychleji k cíli přišel. –

Minyaturky nadhází se ještě v mém držení, a negatyvi jejich jsou ještě v Praze uschovány.

Kdybych Vašnosti kdy čím napomocen býti mohl, milerad bych to učinil. –

Se vší úctou

oddany

J. Rokos.

4. ANNA CIMBURKOVÁ DOUCHOVI.

(1 dopis. Mus. sign. 2 B 16. Velk. 8°, 4 str.)

Anna Cimburková, blíže neznámá soukromnice v Dlažkovicích u Třebenic. Viz k tomu dopis P. Emanuela Dvůráka zde č. 16 a poznámku.

Anna Cimburková Douchovi. 44. (Připsáno modrým inkoustem).

Veledůstojný Pane!

Jak velice milou mi upomínka Vašnostina, nemohu ani slovy vyjádřiti. Jak velice mě těší dárek Váš, nemusím Vašností snad ani líčiti? vždyť víte Vy sám, jak drahým, milým nezapomenutelným stal jste se nám v malém kruhu našem.

Zdá se, jako by jste nám byl poslal kousek toho zlatého srdce svého, jakoby duch Váš – někdy, – třeba jen na okamžik dlel

u nás, v tomto malém zákoutí předluhé vlasti naší, a za to díky, tisícere díky Vám. Budte ujistěn, že památka Vašnostina zůstane povždy drahou srdci mému, a že nikdy nezapomenu dny, které jste strávil u nás – v naší malé zahrádce, ale vždy, po celý život můj vzpomínati budu Vás s úctou a vděčností.

Bůh budiž s Vámi, On Vás zachovej zdravého a spokojeného, On Vás siliš, aby jste ještě mnohá léta pracovati mohl na cíli vytknutém a aby práce Vaše přinesla sterého užitku.

Račte přijmouti veledůstojný Pane ujistění hluboké úcty mé; můj malý Ladislav Vašnostem ruce libá.

Anna Cimburk.

Dlažkovice, 28. července 1881.

5. BESEDA UČITELSKÁ BUDEČ NA SMÍCHOVĚ.

(1 dopis.)

Dopis nedatovaný pochází z r. 1880. Je podepsán Janem Ježkem a Ferdinandem Drůbkem.

Jan Ježek, český spisovatel kněz nar. 1849, od r. 1877 katechetou v Karlíně, pak na Smíchově, od r. 1883 profesorem na pražské reálce. Přispíval do kalendářů, časopisů i denních, do sbírek jako Knihovny mládeže, Dědictví maličkých a pod. Založil r. 1881 a redigoval 9 let *„Pastýře duchovního“*, pak *„Katechetskou knihovnu“* od r. 1886, a r. 1893 *„Český Kneipp“* – je českým průkopníkem kneipiánství. Samostatně vydal přes 50 knih: z historie slovanské, povídky, verše, četné životopisy (na př. Daneše, Vinařického), exhorty pro mládež, učebnice, kázání pro lid, spisy časové a náboženské, dále překlady z Kneippa, ze slovanských autorů jako Turgeněva. Nejvíce zasluhují zde zmínku dva spisy:

1. *Zásluhy duchovenstva o české školství*. Nastínil J. Ježek, katecheta na Smíchově. Spisův spolku tiskového číslo 2. za rok 1879. V Praze. Nákladem katolického spolku tiskového 1879. Cyrillo-Methodějská kněhtiskárna (J. Zeman a spol.) v Praze. – Oktav, str. 82.

Nalézáme tu vedle známých výtečníků (arcibiskup V. Leop. Chlumčanský, spisovatelé K. V. Vinařický, J. L. Ziegler, F. A. Vacek) též méně známé jako: J. Sl. Votýpku a Jos. Čenka z Vartenberka a proto jest nápadno, že Ježek daleko zasloužilejším kněžím nevěnuje náležitou monografii jako především Štulcovi a Douchovi.

2. *Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou*. (Od r. 1780 – 1880). Motto: Si quid novisti rectius istis, candidus imperti si non, his utere mecum. Nastínil -- --. V Praze. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské kněhtiskárny (J. Zeman a spol.) 1880. Cena 1 zl. Velk. 8, str. 208. – Dle různých oborů syste-

maticky sepsaná kniha oceňuje velmi často a pochvalně Douchovy zásluhy: Příznivce a dárce křesťanské akademie, přispívatele do mnoha časopisů zejména paedagogických, spisovatele hlavně pro mládež, pilného překladatele, bibliografa, povídkáře, dějepisce, slovníkaře a fraseologa, spolupracovníka Naučného Slovníka, atd. Viz str.: 15, 27, 32, 34, 36, 54, 63, 70, 72, 82, 84, 85, 116, 127, 159 a 187. – V předmluvě není obsaženo poděkování Douchovi, který tedy nebyl spolupracovníkem – což jest nápadno – jako mnozí tam uvedení hlavně kněží.

Naše Hroby obsahují stručné životopisy českých spisovatelů, atd. pohřbených na pražských hřbitovech, mezi nimi mnoho zde v korespondenci uvedených. (Praha 1881, ve 4 seš.)

Ferdinand Drůbek (1844 – 1904) byl učitelem v Stráži a Dobříši, upozornil na sebe ředitele Zoubka svým nezdařeným pokusem „přístroje k vyučování čtení“ (Viz „Škola a Život“ r. 1867 sešit I.) pro výstavu r. 1866, k jehož návrhu byl r. 1867 zvolen za učitele na nově zřízenou hlavní a průmyslovou školu na Smíchově, kde se pak stal ředitelem II. obecné dívčí školy. Byl po několik let členem redakce „Budečské zahrady“ a liter. odboru „Budče pražské“, kde se zastával kursivy proti antikvě. (Viz „Národní škola“ 1870.) S učitelem A. J. Bergmannem vydal „Výbor písní školních a pak kostelních pro mládež školní“ (1881 a 1882; vyšlo mnoho vydání) a „Průvod varhan“. Přispíval do „Národní Školy“, „Posla z Budče“, „Besedy učitelské“, „České školy“ a „Budečské zahrady“ (Z Kryspínova „Obrazu“) drobnými články.

(Na přední stránce navštívenky tištěno:)

Jan Ježek
katecheta

(Na zadní stránce psáno:)

Vaše Blahorodí!
Veledůstojný pane!

Zítřka o 10 hod.(ině) oslaví nově založená „Beseda Učitelská Budeč“ na Smíchově v místnostech dívčí měšť.(anské) školy (Přivozní ulice) sedmdesátileté narozeniny Vaše oceňujíc byť i prostě ale upřímně veliké zásluhy, kterých o naši č.(eskou) mládež jste si získal. Jmenem komitétu zvou Vašnost k laskavému se súčastnění se

Ferd. Drůbek
učitel na Smíchově.

J. Ježek katecheta
na Smíchově.

(Na obálce na přední stránce adresa:)

Veledůstojný pán
p. Fr. Doucha
zasloužilý spisovatel
v Praze

5 kr. známka (s razítkem:)
Praha
(nečitelné cifry)
Prag

(Cizí rukou připsáno:) Bruky u Roztok
zámek hr. z Thunů.

(Douchovou rukou tužkou připsáno:)

Obdržel jsem (den po oné schůzi) teprve 4ho čce.

(Na zadní straně obálky poštovní razítko:) Rostok b./P.

⁴
⁷
⁸⁴
Roztoky u/P.

6. FR. ŠEBO DOUCHOVI.

(1 dopis. Mus. sign. 3 J 82. č. 197.)

Fr. Šebo, blíže neznámá osoba, blahopřeje Douchovi k narozeninám.

Fr. Šebo Douchovi. F. Š. (Umělecky otištěný violet monogram.)
197. (Modrým inkoustem připsáno.)
V Praze dne 30ho srpna 1880.

Velectěný strýče!

Přijmětež laskavě k Vaším sedmdesátým narozeninám mé nejsrdečnější blahopřání. Popřejiž Vám Bůh ještě dlouhá léta zdraví a spokojenosti.

Srdečně Vás pozdravuje

v plné úctě oddaný

Fr. Šebo.

7. NEISSER DOUCHOVI.

(1 přípis. Mus. sign. 3 D 32.)

Neisser, blíže neznámá osoba, blahopřeje Douchovi ke kněžským druhotinám.

(Psáno na navštívence. Na první stránce tištěno:)

Oberfinanzrath Neisser.

(Na druhé stránce psáno:)

beglückwünscht Euer Hochwürden zu dem heutigen Feste.

6/4 1884.

8. VÁCLAV SVOBODA DOUCHOVI.

(1 dopis. Mus. sign. 3 | 81. č. 196.)

Václav Svoboda, filolog a organisátor školství středního v Čechách (1813 – 1888), narodil se v Minicích u Rakovníka, protož se psal též Minický. Studoval práva, ale povzbuzen Jungmannem věnoval se profesuře. Byl profesorem v Jičíně (1843 – 46), v Hradci Králové, v Praze, v Prešpurku; r. 1861 se stal školní radou a dozorcem středních škol v Čechách hlavně českých a jako takový získal si nehynoucí zásluhy o utvoření a organisování tohoto školství, vyhledáváje schopné síly ke správě ústavů a k sepsání potřebných ještě učebnic. Byl spoluzakladatelem a předsedou komise pro t. zv. Matiční brus. Sepsal o tom (i samostatně) skloňování cizích slov, pak Slovosklad (syntax) jazyka latinského a některé drobnější práce ve Květech před r. 1848, v Časopisu českého musea a ve Školní zprávě akademického gymnasia v Praze na př. o Faedonu Platonově. – Kn. Sl. str. 245.

Václav Svoboda Douchovi. 196. (Psáno modrým inkoustem.)

Veledůstojný pane!

Veléctěný, milý příteli!

Račte dovoliti, abych také já směl k Vaším upřímným ctitelům a přátelům přidružit se a projevit své srdečné blahopřání ke slavnosti Vašnostiných Druhotin.

S veškerou úctou a vážností pohlížím k Vašnosti jakožto k vynikajícímu a velezasloužilému Veteranu mezi spisovateli českými.

Jak velice obdivuji se Vašnostině neúmorné, horlivé, po celé půlstoletí trvající činnosti, abyste svými výbornými spisy lid náš k lepšímu životu probudil, vzkřísil a povznesl! Jak veliké zásluhy získal jste si zvláště o naši útlou mládež, k níž s vroucí láskou jste přilnul a zušlechtění jejího srdce a mysli právě otcovsky, vši silou se staral a pečoval.

Bůh odplat.

Ačkoliv jste Vašnosti pohřešoval všechno náležité pohodlí a často chorobou soužen býval, přece nikdy neustanul jste v obětovném a šlechetném snažení vlasteneckém.

Pročež můžete Vašnosti se vším uspokojením hleděti zpět na dlouho-dlouholeté, neunavené, blahodárné působení své, kteréž zajisté přinese požehnání i pozdním potomkům našim.

Vděčný národ náš vřadí Vašnost mezi veliké dobrodince, zdárné a zpanilomyslné syny své.

Bůh Vás ještě dlouho zachovej ve stalém zdraví a v nezlo-

mené duševní síle ku potěšení upřímných ctitelů a přátel Vašich
a ku chloubě a k oslavě naší drahé vlasti!

S veškerou úctou

Má dot' Vám též Vašnosti oddaný
z celého srdce blahopřeje.

Václav Svoboda
z. školdozorce.

Na Podbradské Vinnici
u Jičina dne 26. března 1884.

9. JAN DIETL DOUCHOVI.

(1 dopis. Mus. sign. 2 D 40. č. 53.)

Jan Dietl, blíže neznámá osoba, patrně otec bohoslovce,
Douchova známého, blahopřeje Douchovi ke kněžským druhotinám.

Joh: Dietl Douchovi. 53. (Připsáno modrým inkoustem.)

Euer Hochwürden, Hochverehrtester Herr!

Mit wahrer Freude ergreife ich die Feder, um Ihnen, hochwürdigster Herr, anlässlich der hehren Feier Ihres Priester-Jubiläums den ergebensten Ausdruck meiner innigsten Verehrung zu unterbreiten, verbunden mit der Bitte, die aufrichtigsten Glückwünsche als wärmstempfundene Gefühle eines dankbar empfänglichen Herzens huldvoll entgegennehmen zu wollen.

Und eben diese lauterer Gefühle lenken meinen Blick empor zum hohen Himmelsdome, um zu flehen, es möge der göttlichen Fürsorgung gefallen, Euer Hochwürden fürderhin im erhabenen Dienste unserer heiligen Kirche zu begnaden und zur Freude Ihrer zahlreichen Freunde und Bewunderer, zur Zierde des geliebten Vaterlandes, der heimatlichen Kunst und Wissenschaft, die Dero erleuchteter Geist wandellos mit des Ruhmes Palme schmückte, noch recht viele, viele Jahre froh und lebensfrisch zu erhalten.

Hierin gipfeln meine ehrfurchtvollen Wünsche.

Nun aber, hingerissen von der Wunderkraft unentwegten Glaubens und so der Seele stillem Klange folgend, beuge ich mich demutsvollst wieder zu den Füßen des gefeierten Jubelpriesters und bitte ehrerbietigst um den heiligen Segen, welche Gnaden-Spende mich und die meinen auf des Lebens wirrem Pfade gewiß begleiten, allzeit ermuthigen und auch beglücken wird.

Genehmigen, hochwürdigster Herr, die nochmalige Versicherung hoher Werthschätzung, womit auch zu zeichnen die Ehre hat

Euer Hochwürden
treu ergebener Diener.

Johann Dietl

k. k. Hauptmann-Rechnungsführer des Inf. Regts. No. 73.

Eger, am 4-ten April 1884.

10. JAN PRAVOSLAV PŘIBÍK DOUCHOVI.

(1. přepis.)

Berounský učitel J. Pr. Přibík napsal návrh k založení knihovny v Mníšku, který patrně podal Douchovi k posouzení. Možná též, že návrh předal znovu Douchovi neb mu ho po známém poslal, čemu nasvědčuje ta okolnost, že není připsán ani řádek, nijaké sdělení. Návrh je psán neobratnou češtinou a neobyčejně zkaženým pravopisem. Otiskujeme ho doslovně. V Přibíkově literární pozůstalosti nalézá se ještě jeden dopis a jeden lístek. Dopis psal Přibík Václavu Hlankovi u Berouna dne 6. dubna 1845. Chce vydati dějiny města Berouna a žádá k této práci, aby mu bylo z musejní knihovny zapůjčeno dílo S. A. Seydla: *Die Chronik von Beroun*. Táže se ho na etymologické odvozování názvu Berouna a sám to odvozuje od Bojů. Připsáno je potvrzení o obdržení díla od Emanuela Seydla z Prahy z 25. dubna 1845. Lístek napsal jakýsi Dr. Kmet (?nejasný podpis) Přibíkovi 3. června 1878. Žádá o sdělení jmen starších zasloužilých učitelů k zamýšlenému vydání obrazů.

Zde pod č. 10 až 12 otiskuté literární dokumenty druží se tvořící jeden zajímavý obraz k dopisům Jana Stanislava Borovičky, učitele v Mníšku, jehož dopisy z let 1844 až 1846 a dodatek a poznámky k nim jsem obšírně otiskl v *Novém Věku* r. 1915, č. 64 z 2. dubna až č. 71, 21. května a č. 80, 25. srpna až č. 87 z 30. října. V uvedených letech přispívali Přibík, Tichý a jeho sestra Tichá velmi pilně do *Květů* a *České Včely*, kdež též nalézáme hojně dopisů z Mníšku a Berouna.

Pod č. 11 otiskujeme dopis Josefa Hüttla, vlastencického básníka, jehož básnické výrony Doucha si neodvážil veřejnosti podat. V č. 12 jest německý psaný návrh pravděpodobně z ruky Douchovy. O hraběnce Marii Pachtové viz blíže zde úvod k dopisům Jirouškovým. Její dopis Douchovi bude později otištěn v dopisech šlechty Douchovi.

o „Květech“ viz též úvod k dopisům Forstovým Douchovi ve *Vlasti* r. 1917 č. 9, str. 609-610.

Jan Pravoslav Přibík (1881-83) učitel a spisovatel. Narodil se v Mníšku, kdež jeho otec Josef byl učitelem až do r. 1849 a ředitelem chrámové hudby a zemřel u věku 72 let. Byl učitelem v Praze a od r. 1830 v Lomnici n. Pop., kdež povzbuzením Jos. Kouna* uvěřenoval již tehdaž rozličné malé práce v časopise „Večerní vyrazení“ a oddal se velmi pilně spisovatelství,

* Viz o něm zmínku v dopise Kouběmu, který bude později otištěn. Viz též *Vlast*, říjen 1915 č. 1, str. 29-31.

jsa v úzkém spojení téměř se všemi spisovateli českými. Roku 1835 stal se učitelem v Berouně, kdež zakusil mnohé příkoří proto, že názornému vyučování dával přednost před jalovým papouškováním. R. 1848 byl velmi činným a zvolen za poslance do sněmu zemského a při sjezdu Slovanských líp per acclamationem za sekretáře. Proto byl v době absolutismu pod dohledkou a místo v Humpolci mu bylo přes doporučení školního rady Wenziga od místodržitele barona Mecseryho odepřeno a též v Hradci Králové proti návrhu konsistoře. Teprve r. 1854 se stal učitelem ve Vysočanech, kde založil r. 1856 též hlavní školu a r. 1883 zemřel. Přispíval téměř do všech časopisů a pilně pracoval v rozličných spolcích a jednotách. Napsal celou řadu zábavných a poučných spisů pro mládež, čítanky, mluvnice, obrázkové a přírodopisné spisy a překlady z němčiny z Kotzbuera, Raupacha a z C. Montala, navedení k ladění piana a t. d. Kn. Sl. str. 194. Viz: Česká škola roč. III. 1881. č. 4. z 15. února str. 49-51 a č. 5., z 1. března str. 70-71 jeho zajímavý životopis od Ant. Mojžíše a jeho autobiografii v Besed. učit. r. IV.

V Berouně měl mimo sobotales, jehož nedostával, 120 zl. šajnu ročně služného, 15 zl. na byt a 15 kop měkkých otýpek roští k topení. Tam rozvinul všestrannou činnost. «Každé dítě má býti mateřským a nikoliv cizím jazykem vyučováno», bylo jeho hlavní zásadou, již se nikdy nezpronevěřil. Mladíku, plnému slechetného zápalu, mnoho svízeli bylo snášeti. Úhlavním nepřitelem všech novot byl berounský učitel Jos. Nejedlý, pravý školomet, jenž s chloubou vypravovával, kolik set ran tomu kterému žáku dát musil, než trochu té samospasitelné do něho vtloukl. Přibík mu byl trnem v oku; než tento nedáda se odstrašiti žádnými překážkami, sloužil dobré věci s vytrvalostí a horlivostí vzornou. Přibík byl jedním z prvních učitelů, kteří učili čisti methodou hláskovací. Za to, že zaváděl do škol vyučování realii, odměněn byl od svých představených pochvalnými dekrety a městská rada berounská mileráda povolovala i peníze k tomu z důchodů městských. Když opouštěl Beroun, dal mu tehdejší ředitel školy, piarista P. Bělecký, písemné vysvědčení, že školu prospěšně reorganisoval. Vřelým svým smýšlením vlasteneckým nikdy a nikde se netajil, ačkoliv mu bylo mnohdy pro to dosti trpěti. Seznámil se zvláště za pobytu svého v Berouně téměř se všemi vynikajícími křisiteli našimi: Palackým, Šafaříkem, K. J. Erbenem, Jungmannem, Chmelou, Klicperou, Pospíšilem, J. M. Králem, Pelikánem, Rettigovou a j. Kdokoliv z mužů těch zavítal do Berouna, na Tetín, neopomenuli navštívit Přibíka. Ano i cizinci bývali mu od nich doporučení se žádostí, by je po okolí berounském provedl.

Byl tehdy duší všeho vlasteneckého snažení v kraji berounském. Nebylo podniků vlasteneckých, při němž by nebylo bývalo Příbika.

Příbík napsal Douchovi návrh k založení knihovny v Mníšku, tehdy ještě v neobratné a chybné češtině. Doucha pak dopisem (zde č. 11) tento záměr Příbíkův hraběnce Pachtové doporučil. Z Mníšku podáme další doklady Douchovy činnosti při její příležitosti.

N á v r h

k založení české knihovny pro mládež městečka Mníšku vůbec, zvlášť pro odrostlou školu:

1. Účelem této knihovny bude pravé vzdělání mládeže zdejší, ve škole i krom školy sčtením knih zvlášť obsahu náboženského a mravního.

2. Za první základ sloužití bude oných 40 knih dotčeného obsahu, které níže psaný této knihovně daruje.

3. Každý, kdo ve prospěch této knihovny jednou pro vždycky pět zlatých ve stříbře na hotovosti neb ve knihách tu cenů a do-
tičný obsah mající daruje, stane se Spoluzakladatelem, kdo tím samým způsobem nejméně dva zlaté daruje, dobrodincem, kdo však pod to Příznivcem jejím. Peníze nabyté tímto způsobem uloží se do spořitelnice a jen úroky na koupení knih se vynaloží. Darované knihy zaznamenají se ve zvláštní popis.

4. Pod dohlížením (i. p. t.) důstojného pana děkana a místního prvního vrchnostenského úředníka vezme zřízení a vedení této knihovny s počátkem na sebe. Budoucně pak se odevzdá vedení její tomu z učitelů neb školních přátel, který tu povinnost z lásky k mládeži bezplatně na se vzíti se uvolí.

5. Především jinými museji se kupovati knihy nákladem dědictví sv. Jana vycházející. Za svého živobytí uvoluje se však níže psaný tyto knihy dle možnosti sám kupovati a knihovně darovati.

6. Jaké by knihy více kupovati se měly, ustanoví se usnesením slavného dohlížitelstva na předložení důstojného pana děkana neb (pana) knihovníka.

7. Aby se jen nejprospěšnější knihy zjednávaly a císař. král. vrchní dozorství přehledu a vlastnosti knih dosáhlo, museji se nejen prvně vložené, nýbrž i všechny darované knihy dozorství školního okrsku k prohlédnutí předložiti a téhož svolení při koupení nových knih dojíti, od téhož pak každoročně u příležitosti kostelního prohlížení, požádá se popis knih v dvojím opisu, z něhož zvlášť i nový přírůstek k nahlédnutí, a byvše oba tyto opi-

sové úředně ztvrzení, předloží se jeden vysoce slav. zemskému řízení, druhý pak císař. král. vrchnímu dozorství školnímu.

8. Nemělo by se z ohledu koupi jednosvornosti dojíti, rozhodni mínění dozorství školního okršlku. To platí i při prodeji neb směně. Konečně buď i každoroční účet od knihovníka pod bezprostředním dohlížením místního důstojného pana děkana a a katechety složen a u příležitosti kostelního prohlížení k na- a prohlídnutí předložen.

9. Všeckna zdejší mládež, bez rozdílu pohlaví a stáří, do níž by se bylo nadíti, že jest v stavu takové knihy s prospěchem čísti, může na čtení podílu bráti, podrobí-li se následujícím pravidlům:

a) Za každý měsíc 4 kr. na stříbře napřed odváděti bude, za kteréž peníze ihned zase nové knihy kupovány budtež.

b) Že s každou, sobě zapůjčenou knihou co nejšetrněji zacházeti bude; všeliké ublížení, že i hned bez vší výmluvy, dle slušného ocenění nahradí a zcela pokaženou neb ztracenou knihu že v prvotní její ceně zaplatí.

c) Že žádné knihy přes 14 dní nepodrží, nýbrž takovou v určitý čas přinese a teprv, když by ji žádný jiný ku čtení nepožádal, poznovu o ní se ucházeti bude. Vydávání knih stane se jednou v tednu a sice ve čtvrtek.

d) Že se krom možnosti, první den každého čtvrtletí v chrámu Páně sejde a za všechny zakladatele, dobrodince a příznivce této knihovny třikrát Otče náš a tolikrát Zdrávas Maria společně se pomodlí.

e) Že v budoucích svých létech dle možnosti o zvelebení této knihovny pečovati a buď spoluzakladatelem, dobrodincem neb aspoň příznivcem jejím se stane.

10. Co by k utvrzení a zvelebení této knihovny ještě více státi se mohlo neb mělo, buď zůstaveno usnesení slavného dohlížitelstva.

V Berouně, dne 22. května 1841.

Přibík.

11. JOSEF HÜTL DOUCHOVI.

(1 dopis. Mus. sign. 2 H 78.)

Viz k tomu poznámky a úvody v předešlém dopise.

(Připsáno tužkou jinou
rukou a pérem přeškrtnuto.)

Tichý, vrchnostenský
truhlář.

Velectěný Velebný Pane a Pane!

Račte odpustit, že se osměluji na Vaší Velebnosti psáti a o nějakou žádost poprositi, která jest: abych ste byl tak dobrotiv jestli

Podobizna milostivé P. P. Hraběnky by k dostání byla, mně ji dobrotivě odeslal; velmi bych byl tomu povděčen, a za velkou čest si to pokládal, bych má prosba uslyšena byla; neb vždycky bych při pohlednutí na Podobiznu se upamatoval, že jest to má Dobrodinka a jakožto má druhá Matka, od které můj chleeb dostávám, a při tom Svrchovaného prosil, bych nám ještě dlouho (Naší Milostivou Vrchnost a její celou Rodinu) při zdraví zachovati ráčil, jest to mé upřímné přání jakožto od sprostého ale upřímného Čecha. Také budu prosit bych Ste byl tak dobrotiv a s cenou mně oznámiti ráčil.

Také Vaší Velebnosti s nějakou deklamovankou Vám se pochlubit musím, kterou jsem pro naši besedu sám vyhotovil; přijměte to jakožto první a sprostý dárek ode mne. bude mně to velice těšit, a dá Pambu až bude dalejc, že budu také s něčím pro náš Národ prospěšným býti, pro prvníkrát nevezměte za zlé; jak následuje:

Já jsem Čech.

Česká zem, ty moje máti
Ty mně milá drahocenná
Tě můj život věnuji;
Tobě vroucí díky dávám
Že si mně vychovala.

Tam v tvom nejhlavnějším městě
Které se Prahou nazývá
Tam kde sami hrdinové
Nad Čechamma vládli
To samé město jest také má rodina.

Tam v té Praze starobylé
Kde jsemt světlo prvně spatřil
Mého Ježíše Krista sem poznal
Tam kde hřmot Vltavy hučí
Tamt jsemt já též vychován.

Tam kde král Přemysl první
Od Libuše českou vládu dostal
Tam v tom překrásném údolí
Kde nyní pluh na památku stojí
Tamt i také já jsem dlouho žil.

Tam kde svaté Maří Majdaleny
Chrám na Břtých hor se tmí

Tam kde každý hodný křestan
Až k svaté hoře putující se zastaví
Tam jest také nyní domov můj.

Česká zem ty moje vlasti
Tobě věrný zustanu
Čech sem rozen, v Čechách žiju
Čecha vždycky miluju
A Čechem být nepřestanu.

(Poznamenání.) V ty same deklamovanky jest přehled mého
samého žití.

To jest konec prvního odělení, nyní cele následuje druhé, které
jsem skrze tu samou příčinu vyhotovil, bych, kdyby se zrovna
někomu bylo zachtělo karbaničit to bylo dost srozumitelné, aby
se to zanechalo; jak následuje:

Protož i také my Čechové
Když Čechama chceme býti
Národ svůj zachovávejme;
A to co jenom k naší slávě
I také zdet vykonávejme.

Svornost vždycky budíž mezi námi
Svornost nade vše milujme
Jen v upřímném rozmlouvání
Ve zpěvu a radování.
Čas si ukracujme.

Neb mnoho očíh na nás hledí
A na naše činy.
Protož vždycky považujme
Dobrou radu přijíejme
Bych sme nedošly hany.

A jenom tak ukážeme
Že jme věrní Čechové
Boha ctíme velebíme
A svůj národ nade všecko
Nad vše jiné milujem.

Joz. Hüttl.

Jak mě taky pan Borovička dorozumění dal, té schůzce
onekdejší (o narození zeměpána našeho) jak jsme byli očer-
nění, ale nedivím se tomu neb máme moc nepřátel, jest to ale

do čista lež, neb se ani šampanské nevzalo do huby; jenom sprosté víno a to jenom každý malou skleničku; z toho si ale nic nedělejme neb Pravda musí zvítězit.

„Dub se láme, skála puka
My stojíme pevně“

a tak také my se vždycky zachovejme, kde z velké ochotnosti na odpověď čekati bude

Vás velice milující a Váš ctitel

Joz Hüttl*
lesnický* písař
v Mníšku.

12. ŽÁDOST HRABĚNCE MARII PACHTOVÉ O PODPORU PRO ŠKOLNÍ KNIHOVNU V MNÍŠKU.

• (1 koncept.)

Viz k tomu úvod a poznámky v dopise Příbikově č. 10.

Euer Hochgräflichen Gnaden!

Der gehorsamst gefertigte Vorstand der Mníšeker Schule vertrauet auf Euer Gräflichen Gnaden hochedlen Förderungssinn für alles Gute, besonders wo es das geistige Wohl der Unterthomen gilt. Dies Vertrauen veranlasst ihn um eine gnädige Beihilfe zu der hier zu errichtenden böhmischen Schulbibliothek zu bitten.

(Pokračování.)

Otto Stehlik:

Příspěvky literárně historické.

3.

TŘEBENICKÁ PAMÁTKA PO FRANTIŠKU DOUCHOVÍ.

Otiskujeme zde (pod číslem I.) přesný přepis neznámé básně Douchovy „Otčině“ z r. 1881, kterou dle ústního podání v Třebenicích Doucha složil za pobytu svého v Dlažkovicích, kochaje se z návrší „Kozí Horka“ mezi Dlažkovicemi a Třebenicemi pohledem na krásnou zdejší krajinu. Báseň bývala v české obecné škole trebenické i zpívána, jak říkával pan řídící české obecné školy

* Slova ta jsou částečně nečitelná následkem vytrženého papíru. Dopis celý jest psán velmi neobratnou a špatnou češtinou, plnou chyb mluvnických a hlavně pravopisných, ba téměř v každém třetím slově.

Pavel Štumpf dp. Josefu V. Bouchalovi,* zemřelému osobnímu děkanu v Třebenicích. Douchův vlastnoruční rukopis básně nalézá se v městském museu třebenickém, odkud ji děkan Bouchal přepsal. Toto museum nazývá se dle svého zakladatele 'Paříkovo museum' a je umístěno v domě, kde vůdce Čechů třebenických žil a zemřel. Z něho též čerpal děkan Bouchal přesný přepis korrespondenčního lístku, (otištěno pod číslem II.) který Doucha psal třebenickému purkmistru Dr. V. Paříkovi nedlouho před svou smrtí (3. listopadu 1884). — Děkan Bouchal též opravil moji poznámku o Václavu Jeleneckém ve 'Vlasti' 33, 1917. 288. Nebyl učitelem, nýbrž kaplanem v Dlažkovicích a žije nyní jako duchovní správce v dětském útulku v Krupce (Graupen) u Teplic.

I.

Otčině.

Ó vlasti má, ty předrahá!
Má duše v tobě přebíhá;
jak pláne srdce, nadšeno,
že tebe znát mi souzeno!
a kdyby říci měl můj cit,
kde nejmilejší jest můj byt,
hned hlásala by slova má:
'Jen v tobě, vlasti milená!'

Kam oko hlídne, vlasti má,
jen k radosti zve krása tvá:
ty sady, role, luh a háj,
hor věnce — jaký skvělý ráj!
A jasné myslí plameny
co blahé síly prameny —
jak vše to budí milou slast,
mým domovem že drahá vlast!

Když na své předky vzpomínám,
jak hájili své vlasti chrám,

* Jsem dp. děkanu Bouchalovi zavázán k díkům za laskavé zaslání básně a lístku Douchova, adresovaného Dr. Paříkovi a za bližší vysvětlení tím více, že sám od sebe mně uvedené příspěvky zaslal, aniž bych věděl, že takové památky v Třebenicích se chovají. Učinil tak dopisem z 26. února 1917 družstvu 'Vlasti' zasláným, navazuje na dopis Václava Jeleneckého Douchovi zasláný a mnou ve 'Vlasti' (XXXIII., 1917, 288 — 289) uveřejněný a s velmi srdečným dopisem pak mně zasláným dne 24. března 1917.

by rostla její sláva, čest.
vše, co jí ku prospěchu jest, —
tu díím: „Kdo její dcera, syn,
všem úloh on buď zdravý čin;“
i vznáším s nimi svorný hlas:
„Buď, vlasti, slavná každý čas!“

1881.

Fr. Doucha levou (rukou).

II.

(Korespondenční lístek. Adresa:)

Velectěný

Pán Dr. lékařství V. Pařík, pl. t.

v Třebenicích (Trebnitz)
pošta Třebenice.

(Přípis:)

Z Prahy

v klášteře u sv. Jakuba 8. září 1884.

Uctivá prosba. Déle nemocen, mám lékařsky poručeno pivo nehořké (pro mne jed z těch přísad) ale ono zdravé, lahodné chuti, vínovité s řízkem (důkaz pravé uhlokyselky). Dlouho i zde dosti takového až do nynějška bylo; ale právě, kde byh ho potřeboval, začali s tím hořkým červenavým, které ovšem neškodí lidem zdravým těmi přísadami, ale žaludku chorému jest velmi škodným. Jest to i při plzeňském, které není už bývalé a mně svou přísadní trpkostí stejně škodí. Takové zdravé, nehořké jest Lovosické.

Prosím za zprávu, je-li posud takové a ne také nyní zhořklé (jako žel i při Jinonickém* se stalo). A když posud tak zdravé, lahodné jest, kde** se asi v Praze vyčepuje nebo vůbec toho druhu, zvláště ne daleko od Nás. — Srdečné pozdravy!

S úctou

Fr. Doucha.

* Lovosické i jinonické pivo je Schwarzenberské; odtud to spojení u Douchy.

** Co podtrháno, podtrhl i Doucha v rukopise.

Otto Stehlik:
Příspěvky literárně historické.

4.

FRANTIŠEK ŠTĚPÁN KOTT.

V literární pozůstalosti Františka Douchy, nalézající se v muzejní knihovně pražské pod signaturou 3 A 5, nachází se též životopis českého slovníkáře Františka Štěpána Kotta.¹ Jest napsán na dva půlarchy papíru v kvart přeložené o čtyřech stránkách. Psáno jest jen na jednu polovičku stránky, vzniklou přeložením čtvrtky, mnoho je škrtnuto a opraveno. Článek byl určen pro Riegrův Slovník Naučný a zaslán jeho nezištnému, pilnému spolupracovníku Douchovi. Přípis není přiložen. Ale patrně měl Doucha rukopis upravit k tisku a ve Slovníku uveřejnit. Kottův životopis není uveřejněn ani ve svazku čtvrtém (tam se nalézá pouze životopis hudebníka Bedřicha Františka Kotta) ani v dalších doplňcích a to ve svazku X., díle druhém (předmluva z 4. V. 1872) a ve svazku XI. (zavěrečné slovo z 18. XII. 1873.) Životopis sahá až do konce r. 1876, kdy byl tedy napsán a určen pro další doplněk. Svazek XII. však sahá jen do písmene G. a Doucha neměl příležitosti rukopis uplatnit. Kdo rukopis psal, nemohl jsem zjistiti, snad Kott sám; neboť další vlastnoruční rukopisy Kottovy mně za účelem porovnání přístupny nebyly.

Kottův životopis uveřejnil teprve Ottův Naučný slovník (díl XIV. z roku 1899 a dodatek stručný díl XXVIII. z roku 1909) od neznámého mně autora, který dnes zde uveřejňovaný pramen jistě neměl v ruce, soudě dle obsahu a rozvrhu. Doplňujeme zde proto jen s poukazem na právě uvedený Ottův Slovník Naučný nejnutnější data. Roku 1885 dán Kott do výslužby, 1890 zvolen řádným členem české akademie, 1894 mu přisouzena byla Čermáková literární cena a stal se mimořádným členem král. české společnosti nauk. Napsal též stat o české lexi-

¹ Otištěno se svolením slavného výboru Musejní společnosti v Praze, začez zde vyslovuji povinný dík.

kografii v letech 1848 – 1898. do památníku akademie r. 1898, přeložil z O. Curtia Rufa: O činech Alexandra Velikého a z římských dějin Gaje Vel. Paterkula (1902) a z Justina Justina (1905.) Dílo jeho třicetileté neumorné práce jest jeho: Česko-Německý Slovník zvláště grammaticko-fraseologický (1878 – 1893). První díl (písm. A – M) vyšel tiskem a nákladem knihtiskárny Josefa Koláře 1878, další díly od druhého počínaje (1880) u Františka Šimáčka. Šimáček si výhradně vymínil, aby byl slovník přepracován a doplněn. Slovník počal vycházeti v květnu 1876 a byl ukončen 1893 a obsahuje celkem 7 velkých dílů. Dodatky vydala Česká akademie jako: Příspěvky k Česko-německému Slovníku zvláště grammaticko-fraseologickému (1896). Kottovo dílo značí pouze svým rozmnožením slovního materiálu jakýsi pokrok proti Jungmanovu veledílu, jež sice předčí dvojnásobným rozsahem, ale doplňuje a opakuje je nesoustavně a nespolehlivě. Jest to po Jungmannovi nejobširnější práce, která obsahuje hojné zvláštnosti z mluvy obecné lidové. Celkem bylo 1100 spisovatelů probráno, a 163 příspěvatelů se přihlásilo k spolupráci.

Kott v předmluvě k dílu A. z 24. února 1878 (str. VII.) vděčně vzpomíná příspěvků Douchových. Poslal mu frase a mnoho slov, která dílem z mluvy lidu sebral, dílem k novým věcem, hlavně vynálezům navrhl (posud asi 4000 cedulek.) A mezi jmény spisův a spisovatelův, z nichž látka vybrána, stkví se též František Doucha. Je zde zmínka v Kottových příspěvcích o:

1. Viertes Programm des k. k. Neuhauser Gymnasiums am Schlusse des Studienjahres 1854. Veröffentlicht durch den k. k. Gymnasial-Direktor Hubert Hudetz. Neuhaus. Druck von Alois Josef Landfrass. 1854. uveřejnil jako úvodní článek kompilaci: Horaz und die ältere römische Literatur. Neuhaus, im Juni 1854. F. Kott. str. 1 – 12.

2. Roční zpráva cís. král. akademického gymnasia v Praze. Podává ředitel ústavu JUDr. Matěj Kawka na konci roku školního 1875. V Praze. Knih-tiskárna: Hynek Militký a Novák. Nákladem vlastním. 1875. uveřejnil na str. 10 – 33 článek: Na ukázk. Z grammaticko-fraseologického českého slovníku, jež sestavil prof. Frant. Kott. – Oznamuje celé dílo a prosí kollegy o zaslání poznámek.

3. Program Gorického gymnasia se v Praze nenalézá. Dále se zde uvádí Kottova přednáška o „Hromadě musejní společnosti kraje Jičínské“ dne 27. dubna v Novém Bydžově podaly Hospodářské Noviny (Vydávány od c. k. vlastensko-hospodářské společnosti v království Českém. 1864. 15. Ročník. Redaktor Josef Kučera) obširný referát v čís. 19, str. 149 – 151;

r. 1867 starostou. Byl též horlivě činným v různých hospodářčís. 20, str. 153 – 57 a č. 21, str. 161 – 165. Předsedou byl Dr. Klaudy, jednatelem Kott. Po vyřízení jiných bodů jednání lituje jednatel, že i ten pán, jenž o mléce přednáseti chtěl, do-
staviti se nemohl a že tudý sám něco o mléce promluvití chce (str. 156). Krátký obsah řeči následuje (str. 156 – 57, 161 – 65). Nesprávně je tudíž zde v textu podotknuto, že Kott se v přednášce zabýval oborem jinak mu cizím, neboť Kott pouze přečetl přednášku odborníkem vypracovanou s patřičnými demonstracemi.

Je zde zmínka o několika místech:

1. Lnáře (Schlüsselburg), farní ves u Březnice, okr. hejtmanství Blatná, s augustiánským klášterem, zámek a 2 mlýny. Okolí je romantické a slouží za letní pobyt.

2. Ruzíň (Ruzyně, Ruzeň, Rusín), ves na Litovickém potoce, fara Liboc, okr. hejtm. Smíchov, s mlýnem a dvorem.

3. Salatice, fara Vinoř, okr. hejtm. Karlín, stanice dráhy a dvůr. V životopise Kottově je uvedena řada osob, z nichž je mnoho jinak neznámých učitelů, profesorů a kněží. Zde uvedeme jen některé osoby známější a osoby vynikající:

Václav Böhm, katecheta malostranského gymnasia narozen v Stelčovsi 24. XII. 1799, vysvěcen 10. VIII. 1825.

JUDr. Edvard Grégr (1829 – 1907), známý politik český, s bratrem Juliem zakladatel a redaktor „Národních Listů“ a mladočeské strany. Přispíval též do Kobrova Naučného Slovníku. Od r. 1892 byl majitelem knihtiskárny, v které vyplňoval nedostatky české literatury zejména školské a vydal celou řadu časopisů, bibliotek a cizojazyčných děl, mluvnice latinské a řecké atd., a r. 1869 založil slovanské knihkupectví společně s Dattlem, které r. 1882 přешlo do rukou Eduarda Valečky. Kn. Sl. str. 51.

Dora Hanušová (pseud. Bohdana Ivanová), spisovatelka česká, dcera českého učence a spisovatele Ignáce Josefa Hanuše (1812 až 1869), narozená r. 1841 ve Lvově, byla od r. 1863 – 1866 učitelkou na vyšší dívčí škole v Jičíně, pak žila bez místa v Praze. Přeložila několik románů z Dickensa, Irwinga, G. Eliota a Waltera Scotta a napsala několik původních novell, cestopisův a různých článků do „Lady“, „Ženských Listů“, „Koledy“ a j.

JUDr. Karel Leopold Klaudy (1822 – 1894), advokát a politik český. Pro svou politickou činnost r. 1848 – byl též poslancem – byl několikráte odmítnut při ucházení o místo advokátské. Ale generál jízdy hr. Šlik zvolil si jej soukromým právním přítelem a dopomohl mu k tomu, že se stal r. 1857 v Jičíně advokátem. Roku 1861 zvolen zemským poslancem za Jičín – venkov a pak též říšským. R. 1865 přestěhoval se do Prahy, kde zvolen

ských podniků a jiných spolcích. Od r. 1844 byl supletem stolice občanského práva a nadchnul mládež pro boj o vlast a svobodu. Roku 1848 měl jako tribun kohorty právnické v legii akademické značný vliv na politické smýšlení hlavně právníků. Nedal se uchvátit blouzněním přemrštěnců, hájil zásadu, že při snaze o reformy nesmíme se spustiti práva vlastního a zákonité cesty, svoboda na ulici se nenašla říkával, a nejvřeji si přál, aby Slovan i Němec v Čechách stejnou láskou lnuli k své vlasti, a práva její, od předků nejednou i krví zakoupená, považovali za neocenitelný společný klenot. Svým přesvědčením a vystupováním výstřední strany ovšem nezískal a musel zápasiti s protivníky obou krajností i jedni spílali mu přemrštěných Svornostů, jiní ho vinili z reakcionářství. Ale Klaudy nedal se másti křikem a pokračoval ve své politice též jako jeden z čelnějších členů slovanské pravice na říšském sněmu ve Vídni a v Kroměříži. — Jeho otec byl členem německého spolku, on sám často řečnil na pražské aule tlumočiv české požadavky, jako subtribun vyjednával v svatodušních bouřích s knížetem Windischgrätzem ovšem bez výsledku, a jako účastník byl pak zatčen, ale bez trestu propuštěn. Hned při vstoupení na říšskou radu podal interpelaci k ministru vojenství ohledně odzbrojování národní gardy a studentstva (1848).

Jan Nep. Konečný (1815 – 1887), spisovatel český, učitel češtiny ve Vídni, vydal: česko-německý slovník, příruční konveršácká knížka, všeobecný český sekretář a právní přítel a j. Zde mohou býti míněny jedna z následujících knih:

1. Česko-slovanská mluvnice. Dva díly; druhý obsahuje československou chrestomathii. Ve Vídni 1845; v. 8., str. 248.

2. Theoretisch-praktische Anleitung zur schnellen und gründlichen Erlernung der böhmischen-slavischen Sprache nach einer neuen, leicht fasslichen Methode (Mit der neuen Orthographie) Wien 1842 bei P. Rohrmann; v. 8., str. 276. (Viz Kn. Sl. str. 105 a u Jungmanna str. 371 č. 88.)

Druhé vydání: Theoretisch-praktische Anleitung zur schnellen und gründlichen Erlernung der tschechisch-slavischen Sprache nach einer neuen, leicht fasslichen Methode. (Mit der neuen Orthographie.) Von J. N. Konečný, Wien. Verlag von Peter Rohrmann, k. k. Hof-Buchhändler. 1846. S. 296. — Zweiter Theil. Enthaltend: tschechisch-slavische Chrestomathie oder auserlesene Sammlung von prosaischen Aufsätzen und Gedichten aus den besten Schriftstellern aller Zeiten mit grammatikalischen Erklärungen. — Erster Theil. Zweite verbesserte und vermehrte Auflage. Gedruckt bei A. Pichler's Witwe. — S. 248. Gedruckt bei J. P. Sollinger. — Velký 8°. — Český titul zní: Theoreticko-praktické navedení k rychlému a dů-

kladnému naučení se jazyku českoslovanskému podle nové, lehké pochopitelné metody. (Nowou dobropísemnosti.) Sepsal — — — . Druhý díl. Obsahující: Českoslovanskou krestomatii aneb vybranou sbírku prosaických pojednání a básní z nejlepších spisovatelů všech časů s mluvnickými výklady, atd. Z četných příspěvků v druhém díle uvedeme: Hlas na sněmu zemském. Fr. D. na str. 47. (tedy od Františka Douchy) a báseň: Horymír a Šemík. Romance. Prof. W. A. Swoboda. (Z časopisu vlasteneckého museum.) Str. 189 — 194. Ub 8 E268.

Dritte verbesserte u. vermehrte Auflage. (Druhý díl obsahuje: Böhmisch-slavisches Chrestomathie.) Ve Vídni 1849, v. 8, str. 248, u P. Rohrmanna; každý díl za 1 zl. 40 kr. Byla přeložena do ruského jazyka od K. S. V Praze 1852; v 8., str. 246, VI.

Handbuch der böhmischen und deutschen Conversationssprache, nebst einer theoretischen Anleitung zur schnellen Erlernung der böhmischen Sprache. Von — — — . Wien 1847. Karl Haassche Buchhandlung. Česky: Ruční knížka obsahující české a německé rozmluvy s teoretickým navedením k rychlému naučení se jazyku českému. Sepsal — — — atd., str. 178. — Velká 16°. — (Zde sotva míněno.)

Jan Pravoslav Koubek (1805 — 1854), básník český. Z básní jen uvedeme epické, humoristické, satirické a elegické, hlavně: Rokoko, Hroby slovanských básníků, Sněm ženský, Básníková cesta do pekla atd. Přispíval jako Doucha do různých časopisů a překládal z polštiny, ruštiny a němčiny, byl výtečným znalcem mnoha jazyků a vyučoval v šlechtických rodinách (Fürstenberské, Schwarzenberské a j.) a před tím v Haliči. Stal se r. 1839 mimořádným, r. 1847 řádným profesorem řeči a literatury české a r. 1848 jazyka polského na universitě. Ve svém úřadě našel nejen splnění svých tužeb a bezpečný útulek, ale také přední úkol svého života, i kladl jej vysoko nad činnost spisovatelskou, již odtud až do sklonku života pokládal za podružnou. Celý ráz ducha jeho, spíše básnický než přísně vědecký, obsáhlé vzdělání, jdoucí ovšem více do šířky než do hloubky, vlastenecká a slovanská vřelost, bystrý soud, svěží humor a plamenná výmluvnost ducha-plného improvisátora učinily záhy přednášky Koubkovy (spolu s ušlechtilou, upřímnou povahou jeho, k mládeži vždy laskavou) nejen zdrojem mnohonásobného poučení, ale také podnětem národního i básnického probuzení. Odtud vysvětluje se ta vřelá chvála žáků Koubkových* rázu Fričova a Sabinova a na druhé

* Když Jan Neruda chodil na německé gymnasium malostranské, r. 1847 prof. Mühlwenzel jako mimochodem se zmínil, že na universitě čte prof. Koubek o českém jazyce. Neruda byl první, jenž z německého gymnasia

straně chladně a nezcela oprávněně ocenění a podcenění na př. Jakuba Malého. K těmto úsudkům možno zařadit i zde v otištěném článku uvedenou narážku. R. 1848 zvolen tribunem kohorty filosofické v akademické legii. Dle Flajšhanse byly přednášky jeho velmi oblíbeny. Kn. Sl. str. 109.

Antonín Marek (1785 – 1877), spisovatel a buditel; byl od r. 1824 do 1. října 1876 farářem v Libuni u Jičína, r. 1828 jmenován osobním děkanem, později čestným kanovníkem a dozorcem škol atd. Vydal básně na př. ódu Na Trůsky a Na Veliš v okolí Jičína, Logiku (Umnici) a Metafysiku a kázání, překládal z latiny, němčiny (Schillera a Kühnla von der Veldea, z Shakespeara a z ruštiny, přispíval do Hlasatele, Kroku, Jindy a nyní, a Časopisu pro katolické duchovenstvo a j., pěstoval vzděláteckou literaturu duchovní, jsa nábožensky tolerantním a josefinistou, a pilně sbíral hojné a velmi cenné příspěvky pro Jungmannův Slovník. – Kn. Sl. str. 134. – R. 1848 účastnil se slovanského sjezdu a Slovanské Lípy.

Theodora (Bohdana) Němcová byla druhou dcerou slavné spisovatelky Boženy Němcové. Narodila se v Polné r. 1841 a stala se učitelkou v Jičíně.

Věnceslav Alois Svoboda (1791 – 1849), básník a filolog Navarovský, dle svého rodiště Navarova v Bolešlavsku, byl humanitním profesorem od r. 1821 na malostranském gymnasiu. Vydal literární své práce v jazyku českém, německém a latinském. Mnoho básní větších, na př. českých vlasteneckých dějin, epické, vážné i humoristické, ballady, legendy, romance, ódy, písně náboženské, dramatické pokusy a operní texty, několik autorů kriticky a kritická pojednání. Přispíval do časopisu českého musea, Časopisu pro katolické duchovenstvo, Kroka, Včely, Květů, Jindy a nyní, Libuše a j. Přeložil z latiny do němčiny a češtiny z Vergilia, Tibulla, Propertia, Horáce, Ovidia, Senecy, Cicera; z němčiny do češtiny z Kotzebüea, Zieglera, Schillera, Goetheho, Schubarta atd.; z němčiny do latiny básně Schillerovy a Goetheovy, z latiny do němčiny Tomáše Kempenského O následování Krista Pána, z češtiny do němčiny básně a písně z Čelakovského, Hanky a Kaliny a Rukopis Královédvorský a Zelenohorský a sbírku českých ná-

přebíhal do Klementina na Koubkovy přednášky, o čemž vypravuje: Zde jsme seděli zbožně jako v kostele, rozechvěni, blaženi. Starý Koubek se na nás s katedry usmíval a nevěděl, jak by vlastně ty vetřelce, ty pány kluky oslovovati měl. (Rodinná Kronika r. 1862, Feuilleton vzpomínek, str. 21.) — Dle Jak. Malého K. na katedře žáky své více bavil než vyučoval. Nevychoval ani jediného vědeckého pracovníka a jeho vlastní vědecká činnost je úplně bezvýznamná.

rodních písní; z franciny a italštiny do němčiny několik operních textů a z češtiny do latiny T. Štítného knihy devatery. Byl velmi nadaným, ale příliš zlomkovitým a fragmentárním. Měl vřelé sympatie s kruhy duchovními, o čemž svědčí jeho literární a osobní styky a literární náměty. Kn. Sl. str. 245. – Byl též učitelem Douchovým a Hálkovým a měl vliv na Neruda.

Josef Šimáček (1837 – 1904), bratr spisovatele Vojtěcha Běláka, byl od r. 1859 učitelem přírodních věd na reální škole v Jičíně. V tom postavení působil s neúnavnou pilí nejenom v úřadě svém, učitelském, nýbrž i mimo něj ve smyslu vlasteneckém. Přednášel na nově založené průmyslové škole a spolupůsobil k založení městské knihovny pro průmyslníky, krajského spolku musejního, záložny, hedvábnické jednoty a občanské besedy, v níž činně působil co jednatel. R. 1862 byl přispěním obce Sobotky vyslán továrníkem Mastným na světovou výstavu Londýnskou, o které po návratu přednášel za hojného účasti též v Lomnici a Sobotce. Od r. 1863 byl profesorem na staroměstské reálce v Praze. Později si získal velké zásluhy o zvelebení českého vinařství vzorným obrozením Lobkovických vinic v Dol. Beřkovicích svým časopisem *Český Vinař*, celou řadou odborných spisů o vinařství, zakládáním spolků vinařských a škol atd. Mezi jiným vydal též: *Místní a školní museum* (Mělník 1877) a byl velmi činným v různých spolcích přednáškami atd. a přispíval do *Posla z Prahy* a *Národní Školy*.

Jiří Norbert Schnabel (1791 – 1856), právníký spisovatel, od r. 1817 profesorem statistiky a od r. 1835 též práva přirozeného, státního a mezinárodního, pak i trestního na pražské universitě. Vydal německy celou řadu odborných spisů z uvedených oborů. Pro svou svobodomyšlnost měl často oplétání s censurou a politickými úřady. Ve svých statistických rozpravách příliš nadržoval na úkor pravdy Němcům a jeho stranické národní stanovisko mu velmi oštre a obratně vytknul Havlíček.

Josef rytíř Veselý (1799 – 1872), – pravděpodobně zde míněn – stal se profesorem na právnícké fakultě v Inšpruku, pak v Praze, r. 1849 byl povolán do ministerstva spravedlnosti a pověřen zavedením pozemkových knih v Ulštách, což se mu velkou námahou podařilo, zač povýšen do stavu šlechtického. U svých posluchačů získal si plnou důvěru, lásku a oddanost.

Kott se původně věnoval pilnému studiu klassické literatury a překládal z několika latinských autorů. Zde se uvádí překlady z Horáce, Tacita a Vergilia. Autoři uvedení byli často přeloženi do češtiny a měli značný vliv na mnoho českých spisovatelů, jak doleji ukážeme:

Quintus Horatius Flaccus (65 před Krist. až 8 př. Kr.), nejčelnější římský básník doby Augustovy, jehož satyry, epody, ody, lyrické básně (*carmina*) jsou přeloženy do všech jazyků. České překlady a pak též školní vydání podali ze starších hlavně: Jos. Ziegler (první v Hromádkových „Prvotinách“), Jan Herzog, Jan Kocián, Jan Holý, Kinský, Rautenkranc, Nosák, Hoznek, Hroboň, Durček, Fr. Svoboda, K. Vinařický, K. Š. Macháček, Ct. Cochius, Fr. Šir. Z nových: Dr. F. J. Dušánek (1896), Timot. Hrubý (1884), prof. Jan Červenka (1882), Josef Truhlář (1867), Josef Černý, Ferdinand Hoffmeister, Karel Cumpše, Edvard V. Stolovský, Dr. Karel V. Jelen a j. Vliv četby, vzor a citáty z Horace vidíme u Kosmase, Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, u Všehrda, Jana Blahoslava, Puchmajera, Mil. Zdir. Poláka, Šafaříka, Kollára, Dobrovského, Jungmanna, Hněvkovského a Václava Thama. Kn. Sl. str. 67.

Gaius Cornelius Tacitus, slavný římský dějepisec okolo r. 54 – 120 po Kr. sepsal: *Germania*, *Annales*, *Vita Agricolae*, *Historiae*, *Dialogus de oratoribus*.

České překlady a školní vydání vydali; Václ. Vl. Tomek, Ar. Skřivan, Robert Novák, Rudolf Schenk, V. Hanačík, Fr. Kaska, Rudolf Neuhofer, F. Kott. Měl vliv na Pflegra-Moravského.

Publius Vergilius Maro, slavný epický a didaktický básník římský doby Augustovy (70 až 19 před Kristem) sepsal: *Aeneis*, *Bucolica* a *Georgica*. Výborný celkový překlad vydal již K. Vinařický (1828 a 1851). Další české překlady a školní vydání vydali: Jan Holý, překlad z r. 1775, dříve Voigt a Komenský (jen zlomek), Fr. Šohaj, Ant. Škoda, V. Klouček, A. Mikenda, Jindřich Neudert, Otmar Vaňorný, Jan Kvíčala, J. Podstatný, E. Eichler, Tim. Hrubý, B. Rž., V. A. Svoboda. Vliv četby, vzor a citáty z Vergilia vidíme u Kosmase, Alexandreidy, Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, u Všehrda, a Mir. Zdir. Poláka, u Dobrovského, Kollára, J. P. Koubka, Palackého, Šafaříka a Hněvkovského. Vergilia četl na universitě pražské již humanista M. Řehoř; žáci prof. Schönfelda na staroměstském gymnasiu ho napodobovali; rukopis Královédvorský má mnoho příbuzenství s Vergiliem. Kn. Sl. str. 290.

Životopis.

Kott František (Štěpán), narodil se dne 26. prosince 1825 (ve Lnářích, v Schlüsselburku u Březnice, kde jeho otec mlynářem byl. – Slova tato jsou přeškrtnuta a na straně stojí připsáno:) v pódhajském mlýně u Lnář v Čechách. Když (František: přeškrtnuto) asi 3 roky měl, prodal jeho otec mlýn a koupil v Sa-

talicích u Prahy hospodu. Tam se mu mladší syn Antonín v rybníce utopil. Proto prodal hospodu, chtěje se jinam odstěhovati. Avšak zloději oloupili jej o všechny peníze za hospodu stržené a o všechno prádlo a šatstvo, takže ročně ráno, když vstala, ani tolik nezbylo, co by na sebe oblekla. Na to stal se otec jeho, jsa podporován tchánem Frant.(iškem) Havránkem, správcem vinice Klikovky u Košíř (u Prahy), krupařem na Bílé hoře, později v Ruzýni a ve Velkém Břevnově (u sv. Markéty u Prahy). Do školy chodil František v Břevnově, kde tehdy učitelem byl Jak.(ub) Hrdina; podučitele znali žáci jen pod jménem pan Johanes. Tamtéž ho později řeholník Ondř.(ej) Menzel v klášterské soukromé škole ku zkoušce ze čtvrté (přeškrtnuto: německé hlavní) třídy německé hlavní školy připravoval, aby mohl vstoupiti do gymnasia. Do gymnasia malostranského v Praze přijat byl r. 1839. Poněvadž němčině málo rozuměl, sedal ve škole skoro po celý prvý běh nevěda, co vlastně p. prof. Skalický aneb katecheta Böhm povídá. Potom když se němčině poněkud přiučil, lépe se mu dařilo, takže koncem roku do druhé třídy přece proklouzl. (Přeškrtnuto: Ve škole.) V třídě pak třetí byl již mezi prvními žáky. V páté třídě dostal za profesora Václava Al.(oise) Svobodu Navarovského, jehož miláčkem se brzy stal, poněvadž se mu jeho latinské komposice (přeškrtnuto: Kottovy) líbily. Svoboda překládal latinské a řecké spisovatele, což se tehdy velmi zřídka dělo, také do češtiny a žáci směli (přeškrtnuto: někdy) místo latinské úlohy někdy také úlohu česky vypracovanou přinést. Kott napsal při jisté příležitosti také českou úlohu. A ačkoliv prof. Svoboda domácích úloh nikdy nečetl, přece právě tehdy jednu chtěl žákům přečísti. A náhodou vytáhl úlohu Kottovu. Hned na počátku zastavil se u slova *oda*, které K.(ott) místo *svoda* napsal, máje *sv* v názvu za pouhý přídech jako ve slovech: *vokno*, *vosel*, *voves* atd. I pravil: Tys tomu dal, snad také říkáš *ůl* místo *vůl*, ne? Holečku, než budeš psát *odu*, ještě mnoho vody uplyne. Náhle pak se (přeškrtnuto: zeptal a nadepsáno:) tázal: Co pak je to *oda*? a když nikdo to nevěděl, vyhuboval všem a četl dále a ještě mnohé jiné chyby Kottovi vytkl. Tyto výtky (přeškrtnuto: rozm. dopálily, a na straně připsáno:) mrzely Kotta tak, že si ještě téhož dne (přeškrtnuto: koupil) českou mluvnici Konečného, tehdy oblíbenou koupil a ji studovati, (přeškrtnuto: a) české knihy čísti (přeškrtnuto: počal) a brzy potom také přednášky prof. Koubka na filosofické fakultě navštěvovati počal, ač nebyl zapsán. (Celá věta škrtnuta: Do těchto přednášek bývalo každého roku několik set (nadepsáno: mnoho) studentů zapsáno, ale málo jich do školy

přicházelo, někdy jen 5 – 7.) R. 1845 postoupil do filosofické fakulty, kde mimořádně také české a francouzské řeči, nauce o vychovatelství, klass(ické) filologii, aesthetice (atd. škrtnuto) a jiným • vedlejším předmětům se učil. Odbýv studia filosofická, chtěl vstoupiti do theologie a potom k profesuře gymnasiální připravovati. Ale bývalý jeho prof. Svoboda, s nímž radu bral, pravil: „Když chceš býti profesorem, k tomu theologie není potřebí; pusť tedy theologii a studuj raději na právnické fakultě římské právo a potom věnuj svůj život profesuře. Já potom, pokud bude možná, sám se o Tobe postarám.“ Proto počal K. r. 1847 studovati práva. Po tu dobu všechny předměty ve všech vyšších školách toliko německy se přednášely; teprve r. 1848, když nový ruch nastal, počal mimo jiné také v prvním ročníku práv (škrtnuto: také) i prof. Schnabel, ač byl Němec a některá slova jen stěží vyslovoval, (škrtnuto: také) česky přednášeti. Že Kott s mnohými českými studenty k těmto českým přednáškám velmi pilně přicházel, rozumí se samo sebou. Téhož roku byl dekuriem první právnické centurie pražské studentské legie; centuriem byl právník Tupec, tribunem prof. Dr. Veselý a subtribunem Dr. Klauďy. Když školní rok 1848 uplynul, nevrátil se K. hned ku svému původnímu předsevzetí věnovati život svůj učitelství, nýbrž umínil si, že to učiní až ukončí právnická studia. A když je ukončil, vrátil se skutečně k své staré myšlence, státi se profesorem gymnasiálním. Tedy navštěvoval od r. 1850 půl třetího roku filologický seminář a kromě toho přednášky linguistické, filosofické a historické. Vedle toho supploval r. 1852 (přeškrtnuto: nemoc.) chura- vého prof. Dubského v páté a šesté třídě gymnasia malostranského po šest neděl. Po všechna svá studia od páté latinské školy počínaje, zabýval se, maje rodiče nemajetné, soukromým vyučováním gymnasiálních žákův, takže denně 4 – 5 hodin tímto vyučováním trávil, což ho ovšem, poněvadž zároveň i do koleje choditi a v noci studovati musil, nemálo ztýralo. R. 1853 stal se suppletem při gymnasiu v Jindřichově Hradci. Téhož roku složil zkoušku z latinské a řecké filologie i dovoleno mu, těmto řečem v celém gymnasiu česky a německy vyučovati. Tamtéž napsal do gymnas(iálního) programu na rok 1854 článek: Horatiův soud o starší římské literatuře. Koncem r. 1854 byl jmenován profesorem gymnasia gorického. Tam napsal do programu na r. 1858 výklad o místě Vergil. Georg II. 140 a násl(edující). Roku 1859 dostal se do Olomouce, kde po tři léta učil a Tacita překládati počal. R. 1862 přišel opět do Jičína. Tam ještě téhož roku s několika kolegy vyšší dívčí školu o dvou ročnících zařídil, kterou jako ředitel kolegy svými volený

po pět let spravoval. Učili pak v ní kromě něho z gymnasia (škrtnuto: prof. a nadepsáno:) pp. Vařeka a Novák, z reálky (škrtnuto: prof. a nadepsáno:) pp. Kazbunda, Pekárek, Šimáček a Vavřda, z hlavní školy pp. Brusák, Kopecký a kandidát gymnasia (iální) profesury Heindl; jakožto katechetové pp. Feifar a Říha. Učitelkami tam byly: první rok sl. Loewova, potom sl. Dora Hanušova a sl. Dora Němcova. Učilo se tam náboženství, jazyku českému, německému a francouzskému, země- a dějepisu, počtářství, přírodopisu, fysice a krasopisu. Obec jičínská velmi ochotně a velkomyslně školu tuto podporovala: opatřila ji věcmi potřebnými, platila byt, dříví a později i učitelky. Poněvadž školní plat byl malý, dostávali profesori některý rok za hodinu jen 10 krejcarů, což bylo patrným důkazem, že více z lásky k dobré věci pracovali. K(ott) dával každého roku 4 – 7 hodin týdně. Za správu ústavu neměl žádného platu. (Škrtnuto: Později.) V poslední době vybírala si obec sama školné a platila profesorům za hodinu 30 kr. Po pěti letech proměnila obec tuto školu ve školu veřejnou; nyní jest z ní měštanská dívčí škola. R. 1863 vystavěl K. v (škrtnuto: Jičíně) jičínském rybníce za 600 zl. plovárnu. Někteří dobrodinci asi 100 zl. k tomuto účelu darovali, asi 500 zl. půjčili občané a studenti. Dluh v pěti letech byl zaplacen. První rok učil K. s kolegou V. Kloučkem sám plavání, v letech následujících učil zvláštní plavčí mistr. K. pak s výborem obcí ustanoveným plovárnu spravoval a pokud příjmy dostačovaly, zveleboval. Když r. 1862 prof. Jos. Šimáček (škrtnuto: prof.) v Jičíně Musejní společnost pro kraj jičínský (ku pěstování hospodářství, průmyslu, přírodních věd a památek) založil, stal se Dr. K. L. Klaudy předsedou, děkan Ant(onín) Marek z Libuně místopředsedou, Šimáček jednatelem a K. pokladníkem a po (škrtnuto: roce) dvou letech jednatelem, když Šimáček do Prahy se dostal. Jakožto-jednatel působil K. po čtyři léta, velmi mnoho času spolku věnuje, někdy po delší dobu až dvě hodiny denně mnoho dopisuje soukromníkům, spolkům a novinám a k schůzím po jičínském kraji jezdě. Jakožto jednatel spáchal, ač byl filologem, článek o „Mléce“, který byl otištěn v Hospodářských novinách 1864, str. 156 – 157, 161 – 165. Kromě toho byl činným po více let ve spolkových výborech Besedy, Záložny, Hedvábnického spolku a Knihovny městské. Překládaje Tacitu, neměl s počátku Jungmannova slovníku, nemoha si ho koupiti, poněvadž toho času již rozebrán byl. Teprv později si jej (škrtnuto: dražbou koupil) při dražbě koupil. To ho přimělo k tomu, že si r. 1865 umínil, že sám nějaký slovník sestaví, který by aspoň poněkud vypořádával, než by jiný větší a

lepší vydán byl. I dal se hned do práce, vepisuje z Jungmannova slovníka, jež ovšem základem svého díla učinil, čeho potřeboval a později z jiných kněh látku tehdáž hlavně grammatickou. R. 1868 byl jmenován profesorem akademického gymnasia v Praze, kde posud působí. Tam pokračoval ve svých pracích; překládal dále Tacita a vydány posud tiskem v Bibliothecě klasikův řeckých a římských (nákladem knihtiskárny Dra Ed.(varda) Grégra v Praze): Tacitovy Dějiny (celé), Germania a z Letopisů knihy čtyři. Vedle této práce bylo hlavním jeho zaměstnáním sbírání látky k českému slovníku. Počátkem r. 1871 počal materiál z výborného Jungmannova slovníku a 130 a více jiných děl sebraný sestavovati pořád ještě vedle této práce novou látku sbíraje. Po jedenáctileté pilné práci byl slovník koncem 1875 zhruba dokončen. Byl to slovník český, ale jenom grammaticko-fraseologický. Ukázkou vydány v programu akademického gymnasia na r. 1875 sedmdesát tři články na 24 stránkách. Ukázka tato se líbila, Našel se tedy i nakladatel p. Kolář a spol. Ale poněvadž si mnozí přáli, aby tento slovník byl úplný český slovník a německé významy přidány byly, tedy jej spisovatel v tomto směru doplňuje a vydává: Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický. Posud vytištěno jest 14 sešitův (A – L), (Škrtnuta celá věta: vvdané dva sešity, nadepsáno: jsou) které příznivě posouzeny byly. Každé 4 – 5 neděl vydán bude sešit, takže dílo za půl třetího (nadepsáno: dva) roku dotištěn bude.) – Roku 1871 byl též spisovatel od širšího sboru Matice české do komise volen, která větší Brus jazyka českého sestáviti měla. V komisi této pracoval, seč byl, po pět let. Práce tato jest (škrtnuto: též) již ukončena a tiskem vydána. (Vše následující je přeškrtnuto: a také se již tiskne.) V poslední době byl od téhož sboru do komise zvolen, která o pořádání a vydávání přesných kritik o spisech tiskem vydaných a dle potřeby i o rukopisech pečovati má. – K. se oženil v Gorici (škrtnuto a opraveno: K. vstoupil v stav mánželský v Gorici) s Annou Wagnerovou, dcerou zemřelého poštmistra v v Řeňcově u (škrtnuto Slan.) Rakovníka. Má tři děti Adelu, Maxu a Boženu; dvě mu zemřely: Idinka a Boženka. Nejstarší dcera Adéla stane se letos učitelkou ukončivši koncem šk(olního) r(oku) 1876 studia na ústavě ku vzdělání učitelek v Praze.

JU Dr. Otto Stehlik: Z doby Douchovy.

Z korespondence kněze vlastence Františka Douchy. /

(Pokračování.)

Es ist allgemein anerkannt, welch' großen Nutzen die fast an allen größeren Orten errichteten Schul- und Volksbibliotheken gewähren. Sie geben nämlich nicht nur der Schuljugend sondern auch den Erwachsenen unter dem Volke treffliche Mittel an die Hand, durch Lesen erbaulicher und lehrreicher Schriften nach schwerer Tagesarbeit die Stunden der Muße besonders an Sonn- und Festtagen zu ihrer Belehrung und religiösen Veredlung zu benützen. Wie sehr dieser Nutzen anerkannt und allgemein gewürdigt sein, beweiset nebst andern auch der Umstand, daß die hohe Landesstelle und die Consistorien die Errichtung solcher Bibliotheken nicht nur empfohlen, sondern auch die Geistlichkeit und die weltlichen Unterbehörden zur Förderung dieses so edlen Zweckes wiederholt aufgemuntert haben.

Um aber bei E. Gr. Gnaden das Vertrauen zu wecken, daß die zu errichtende Schul-Bibliothek auch dem gesetzten Zwecke nachkommen werde, erlaubt sich der gefertigte Vorstand die Art und Weise der Leitung anzudeuten. Die Oberleitung wird von der Ortsgeistlichkeit gehandhabt und dabei auch die rege Mithilfe der hierortigen weltlichen Behörde zur Mitbeförderung eines so edlen Zweckes (besonders durch Erweckung der Theilnahme der Gemeinden) angesprochen werden. Die unmittelbare Führung aber wird dem Ortsschulaufseher in Vereinigung mit dem Lehramtspersonale anvertraut. Zugleich wird die Obsorge auch darauf gerichtet sein, durch alljährigen Ankauf neuer Bücher nach Zureichung der Mittel auf die nothwendige nach und nach erfolgende Vermehrung Bedacht zu nehmen, um so den bezweckten Nutzen auf möglichst fortschreitenden Wege zu bewerkstelligen.

Geruhen somit E. Gr. Gnaden eine Anstalt gnädigst zu unterstützen, welche, wie an andern Orten, ebenso auch hier unter E. Gr. Gnaden hohem Protektorate segenbringend gedeihen wird. Zum Pflichtgebete wird die beglückten Unterthanen stets das dankbare Bewußtsein bestimmen, daß E. Gr. Gnaden dadurch zu ihrem geistigen Wohle hodiherzig beigetragen haben. Der Lohn des Himmels wird nicht ausbleiben.

Euer Hodigräflichen Gnaden

unterthänigst gehorsamster

Pfarrer
Orts-Schulaufseher.

(Pod tím stojí psáno):

An Seine Hochgräfliche Gnaden den Herrn Herrn Karl Grafen Padita von Aayhofin k. k. Kämmerer, wirkendes Mitglied des böhmischen Museums etc.

(Po levé stránce stojí psáno:)

Zvenčí nápis:

An Ihre Hochgräfliche Gnaden die Frau Frau Marie Gräfin Padita, geborene Gräfin Stampach, Sternkreuzordensdame, Mitglied des Prager Frauenvereines, Frau der Herrschaften Mníšek und Chraštic, Linz und Luß.

13. JAN JELEN DOUCHOVI.

(1 dopis).

Jan Jelen, poštovní úředník v Košicích na Slovensku, horlivý vlastenec, o kterém však nám není ničeho bližšího známo. Zde ještě jako student prosí Douchu o protekci. Druhý jeho dopis Douchovi psaný ze 4. dubna 1861 byl otištěn ve Vlasti ročn. XXXIII., prosinec 1916, č. 3, str. 191 – 193 č. 37).

Ignác Axamit (1819 – 1904), Phil. Dr., narozený v Písku, byl adjunktem fysiky a matematiky na filosofické fakultě v Praze (1846 – 50), od r. 1849 – 1885 profesorem fysiky na akademickém gymnasiu a pak zkušebním komisařem z fysiky (1871-78). Odchoval celou řadu mužů po vlasti proslulých a vynikajících odborníků, v níž řadí se po bok nejzasloužilejším učitelům tohoto ústavu. Byl však též známý pro svojí přísnost a neústupnost. Vydal odborné články o programu akademického gymnasia a v časopise pro pěstování matematiky a fysiky. Viz jeho životopis z pera Antonína Jeřábka na str. 21 – 24 ve sbírce brožurek v knihovně zemského musea sign. 69 d 91.

František Bajer blíže neznámý kněz.

Doucha se zdržoval v létě v letech 1852 – 59 v Heralci (u Humpolce) u hrabat z Trauttmansdorfu. Viz blíže patřičnou úvodní poznámku k dopisům Bednařikové.

89. (Psáno modrým inkoustem.)

Velevážený velebný pane!

Dvojitá příčina chce tomu, abych se odvážil Vám psáti, první týkající se kláštera, druhá mne. Před desíti nebo jednácti dny stala se veliká nehoda ubohému velebnému pánu Fr. Bajerovi. Vyknulo či vylezlo mu oko z důlku a lékař přivolaný uznal za dobré vyříznouti je. Nyní jesti páter František opět zdráv ale – bez oka. Druhá nehoda týká se mne. S jakou chutí pustil jsem

se do práce školní, to vám drahý velebný pane nemohu ani vyjádřiti. Do silozpytu pustil jsem se nejdříve, z domu jsem ani nevyšel, ráno hodně časně si přivstal, mezi polednem i odpoledne a večer se učil, tak že silozpyt po celý týden se jemu učiv, pětkráté propracoval a kde jsem co nevěděl na to jsem se poptal. Šel jsem dobrovolně ale předposlední hodinu kdy zkoušel pan Ax(amit). Dostal jsem jedinou otázku a on mě tak zapletl, že jsem ji s tíží zodpovídal a šel jsem s druhou třídou na místo. Prosil jsem p. profesora aby mě ještě jednou vzal ale odpověď jeho byla „Co vám napadá?“ S pláčem ubíral jsem se pryč, což mi zbývalo? Jiným otázku-li nedovedli, ještě jednu dal a mně ne. Již v prvním běhu mně to tak učinil. Nevěděl jsem jiné pomoci než-li nechat studie a dostal jsem převelikou nechuť ke všemu. Tři dny v pláči jsem prozahálel, nebo kdy repetent dostane dvojku nesmí dále studovat. Třetí den po nehodě potkal jsem p.(ana) Ax(amita), a ač s nechutí prosil jsem ho, aby mě nechal dělat opravu. Odpověď byla: Pro mě, zato vám ale stojím že neprojdete, vy jste slabý a dávno jsem vám již řekl v sextě, aby jste nechal študování. Co mě teď zbývá. Dostal jsem nechuť i vím nyní že vše mé namahání marné jest. Těm eminentistům pomáhá a slabším nic ještě je spíše zaplete. Nic mi tedy nyní nezbývá nežli do prakce. Matka bez toho mě chtěla dáti doma do prakce a jen mé prosby byly s to ji obměkčiti, abych dále studoval. Kdybych to byl věděl, že Axamit má na mě spády, byl bych nestudoval. Nyní slyším právě že v Heralci je místo za praktikanta uprázdňeno, nezbývá mě nic jiného než-li o ně se ucházeti. Ó buďte velebný pane té lásky pro matku mou, a odevzdejte tam tuto žádost i se slzou v oku Vás vele-drahý velebný pane prosím, aby jste slovo u tamnějšího slavného úřadu za mě ztratil. Nemějte mi drahý velebný Pane za zlé, že jsem se odvážil, prosbou na Vás se obrátiti, za což Vám veletctěný velebný Pane vždycky vděčen zůstane

Jan Jelen.

Psáno v Praze dne 12. července 1854.

(Připsáno tužkou asi Douchou =) Obrž. 15.

(= Obdržel 15.)

14 – 17. ROZALIE BEDNAŘÍKOVÁ DOUCHOVI.

(4 dopisy, mus. sign. 2 A 8, č. 13, 14 a 15.)

Rozalie Bednaříková byla vychovatelkou v šlechtických rodinách, jinak osoba blíže neznámá.

Je zde zmínka o celé řadě vynikajících lidí.

Marie Pospíšilová byla dcerou Jana P. (1785 – 1868) zakladatele známého nakladatelství v Hradci Králové a tudíž mladší sestrou Jaroslava P. (1812 – 1889) pokračovatele svého otce a redaktora *Květů* od r. 1837 – 40. Tam ji polodětskou poznal Boleslav Jablonský a pod jménem Angelina zjevuje se v jeho *„Písniích milosti“* (originální samostatný dvojdílný cyklus). V letech 1836 a 1837 vznikaly tyto zpěvné skladby, plné vroucího serafinismu, přírodního idyllismu, romantického kultu večera, snu, tušení empatického vlastenectví a v druhé části jeví se již intenzivní údolí sentimentálnosti klášterní, jako hluboký rozpor k první části. – Ji poznal též Josef Miloslav Hurban, slovenský spisovatel, jež vedla touha seznámiti se s rodinou nakladatele Pospíšila do Hradce Králové za jeho pobytu pražského. I na něj učinila Angelina Musy Jablonského hluboký dojem, ovšem hlavně jako „osvícená dcera Slávy“, jež „plamennou duší pojímá všechny vědy, anyž se vznášeji obyčejně jen ve výši vzdělců a spisovatelů“. Jeho přítel, slovenský spisovatel Ljudevít Štúr, podnikl jednu ze svých informačních cest po Čechách též do Hradce Králové, kdež sklouzl na schodech a zlomil si ruku. Když jej v rodině Pospíšilově pečlivě ošetřovali, stihla ho druhá nehoda, zamiloval se do sličné domácí dcery Pospíšilovy Marie. Tento obrat nikterak se nesesrovnal s životními zásadami Štúrovými, podle jehož názoru láska k druhému pohlaví byla překážkou nebo aspoň přítěží lásce k národu, rodinný krb překážkou národní práce. Nezbylo tudíž Štúrovi nežli z nebezpečné blízkosti Marie, děvy ideálně krásné, výrazných, záclumčivých očí, měkkého, melodického hlasu a velmi rozvitého smyslu pro tehdejší obrodné snahy národní – co nejrychleji prchnouti. Toliko z dálky potom v elegických písniích napovídal, co dělo se v jeho nitru, přirovnává se k smutné holubici osaměle poletující po kraji anebo násilnou rozluku svou omlouvaje osudem, jenž mu určil život plný bouřek a osobního utrpení. (Pokračování.)

•

Vilém Bitnar:
Literární činnost Aloise Langa.

Aloisu Langovi k jeho abrahamovinám věnováno.

Český spisovatel Alois Lang, doktor theologie a profesor náboženství v Moravské Ostravě, oslavil letos 12. června své abrahamoviny. Znalcům dobré literatury není jméno Langovo cizím. Lang má nevelkou snad, ale jistě vybranou obec přátel, mezi něž patří i Otkaar Březina, a mnoho vroucích obdivovatelů. Přílišná skromnost a nevtíravost jeho snad zavinila, že o něm nebylo dosud napsáno nic soustavnějšího, že zůstal do jisté míry záhadným cizincem i těm, kdož po jeho knihách často sahají, aby se ponořili do jejich vzácného obsahu.¹

Srdce mne nutkalo, abych v době padesátých narozenin projevil Langovi svoji oddanost aspoň suchým informačním článkem, který by jeho přátelům a čtenářům byl vodítkem v tvorbě dnes již značně rozlehlé. Co v něm podávám, není ani soustavný životopis, ani psychologický literární portret spisovatelův. Alois Lang dosáhl ve zdraví teprve vrchole krásných mužných let a žije v plném rozvoji tvůrčí své činnosti . . . Bylo by předčasno

¹ Roku 1918 upozorňuje Vilém Bitnar na Langa jako jemného portretistu mystiků, neprávem opomíjeného v přehledech katolické literatury (Meditace 1, 1908, 123); v Ottově Slovníku naučném jest několikařádkový článku o Langovi (Ottův 28, 1909, 865); Arne Novák zmiňuje se o něm jako interpretu buddhismu a středověké poesie v 'Stručných dějinách literatury české' (Olomouc 1910, str. 574); Arne Novák píše o něm v českém dopise berlínského Literárního Echa, nazývá ho nejlepším zástupcem české vědy katolické, který studuje podrobně a důkladně německou mystiku; před léty vyložil dílo Angela Silesia, nyní i dílo Jindřicha Susa, které i částečně přeložil a filosoficky ohodnotil (Tschechischer Brief, Das literarische Echo 14, 1912, 717; viz i revue Obrození 1, 1912, 256); Alfred Fuchs napsal studii 'Knihy o německé mystice' (Přehled 11, 1912, 74. 83.); Arne Novák znova uvádí Langa jako horlivého tlumočnicka středověké mystiky, hlavně německé, který se do literatury uvedl cennou monografií o buddhismu, ve svých 'Přehledných dějinách literatury české' (Olomouc, 1913, str. 672).

psátí jeho životopis právě tak, jako definitivní kritický rozbor jeho díla. Avšak třicetiletá spisovatelská činnost Langova žádá si konečně aspoň soustavného přehledu tím spíše, že značná část díla je uložena v časopisech a v publikacích málo přístupných a že leckterý zajímavý detail byl by časem ztracen ke škodě literární historie. Prosím Langa i jeho přátele, aby s tohoto stanoviska hleděli na moji informační skizzu, kterou jsem psal s pilným zřetelem k úplnosti i k přesnosti chronologické a bibliografické.

Zevnější život Langův jest velmi jednoduchý. Narodil se 12. června 1869 v Držovicích u Prostějova na Moravě. Roku 1880 počal studovati gymnasium v Kroměříži, kde 1888 maturoval. Téhož roku na podzim vstoupil v Olomouci do bohosloví a stal se v semináři brzo členem „Literární jednoty bohoslovců“. První svou literární práci otiskl 1891 v „Museum“ bohoslovců. Roku 1892 byl v Olomouci vysvěcen na kněze, působil pak jako katecheta chlapeckých měšťanských škol v Moravské Ostravě do konce roku 1898. Již 15. září 1897 ustanoven byl výpomocným učitelem při matičním reálném gymnasiu v Moravské Ostravě, kde byl ekshortátorem a učil čtyry hodiny týdně náboženství. Roku 1898 promován byl v Olomouci na doktora theologie a brzo na to jmenován 26. ledna 1899 profesorem téhož reálného gymnasia ostravského, které zatím nabylo práva veřejnosti. Lang pobyl na ústavě až do roku 1904, vyučoval mimo náboženství i češtině (1899 – 1902), němčině (1899 – 1901) a latině (1901). Byl několikrát třídním učitelem a správcem pokladny chudých žáků (1898 – 1904); když 1902 ministerstvo vyučování rozdělilo ústav na dva ústavy samostatné, na vyšší gymnasium a vyšší reálku, Lang zůstal na gymnasiu a od roku 1903 vyučoval pouze náboženství a byl ekshortátorem na vyšším oddělení. V době svého působení na gymnasiu podnikl cestu do Itálie, šel po stopách Svatého Františka v Umbrii a zastavil se i v Sieně, maje úmysl psátí jednou o Svaté Kateřině Sienské. V červenci a srpnu 1900 podnikl cestu po Dunaji na Krym. Od roku 1899 byl spolupracovníkem revue „Nový Život“.

Roku 1904 jmenován byl Lang profesorem vyšší reálky v Moravské Ostravě. Při tom zůstal však až podnes i druhým ekshortátorem při gymnasiu, kde se střídal s novým profesorem Dr. Rudolfem Nejezchlebou. Vedle náboženství vyučoval i češtině (1904 a 1903), byl pokladníkem chudých žáků (1904 až podnes), správcem knihovny pauperum (1906 až podnes), správcem sbírek pro náboženství (1908 až podnes), a v době války i třídním učitelem. Roku 1904 vydal svou první knihu

(Buddhismus) a 1906 vstoupil do literární družiny sborníku 'Studium'. Téhož roku vydal druhou svou knihu (Jacopone). Ostravská vyšší reálka, dosud soukromá, byla 1907 pozemštěna. Lang toho roku cestoval k Baltu, v srpnu pobyl ve Warnemünde, kde napsal a datoval svoji předmluvu k překladu Silesiova 'Poutníka Cherubínského'; stal se členem volného sdružení 'Přátel katolické kultury' v Praze, spolupracovníkem jejich týdeníku 'Nový Věk' a 14. listopadu 1907 přednášel v Praze v podzimním cyklu o Angelu Silesiovi a jeho poesii. Roku 1908 znova k tisku přehlédl překlad korespondence Abelarda a Heloisy, stal se spolupracovníkem pražské revue 'Meditace', předsedal valné hromadě 'Sdružení katolické inteligence' v Praze 31. srpna a jako profesor v Mor. Ostravě pronesl vynikající proslov nad hrobem svého kolegy Josefa Šedy. Roku 1909 povýšen byl do osmé hodnostní třídy, cestoval po druhé na sever, pobyl v červenci na Sylt a vrátil se v srpnu přes Hamburk domů; stýkal se často s básníkem Sigismundem Bouškou, který tehdy působil v Orlové; v Praze vydal třetí svoji knihu (Silesius). Roku 1911 jel po třetí na sever k Baltickému moři, pobyl v červenci opět ve Warnemünde, kde bydlil ve vile 'Möwe' a počátkem srpna vrátil se na Moravu, do Stražiska a do svého rodiště Držovic; v Praze vydal čtvrtou svoji knihu (Suso); v prosinci pronesl v reálce 'svým známým pěkným způsobem' řeč 'Pro dítě'.

V květnu 1914 zajel si do Vídně, aby poslechl Wagnerova 'Parsifala'. V červnu dokončil rukopis svého 'Novalise' a počátkem července odjel na jih, odkudž jej však blížící se válka vypudila předčasně domů; strávil prázdniny v Jaroměřicích u Mor. Budějovic, stýkaje se s Otakarem Březinou.

Prázdniny v létě 1915 trávil opět v Jaroměřicích, kde denně hovořil s Otakarem Březinou o zamilovaných básnících, najmě o svém Novalisovi. Píše o tomto pobytu významně, že 'zažil krásné chvíle'. Na vánoční svátky téhož roku zajel zase do Jaroměřic k Březinovi. V roce 1917 zahloubal se v 'Otce pouště' Svatého Jeronýma. Během r. 1918 počal pracovat s olomouckou 'Družinou literární' a r. 1919 vydal v Olomouci pátou svou knihu (Novalis). Současně tiskne tam šestou knihu (Svatý Jeroným).

To je tedy holá kostra dosavadního života Langova, jakožto učitele mládeže, jako zaníceného cestovatele a hledače nových dojmů v cizích krajinách. Vše ostatní, co kostru doplňuje, aby dalo celého člověka, hledati nutno v jeho práci duševní, v jeho tvorbě literární.

Když Alois Lang roku 1888 vstupoval v Olomouci do arcibiskupského semináře, aby studoval bohosloví, nebyl již nováčkem

v literatuře. Měl za sebou rozsáhlou četbu literatury filosofické i básnické a v kufru mnohý pokus o stylistické zpracování vábívého ideového problému. Lang přihlásil se v semináři za člena čilé „Literární jednoty bohoslovců“, která literární práci mladých svých členů podporovala nejen bohatým výběrem kněh své bibliotéky, ale též častým vypisováním cen za zdařilé práce z různých oborů vědy náboženské a filosofie.

Lang mohl zde pilně pracovat v oborech zamilovaných. V prvním ročníku bohosloví (1888 – 1889) nevystoupil na veřejnost s žádnou prací. Rovněž druhý rok minul, aniž by se účastnil soutěže (1889 – 1890). Ale již v třetím ročníku četl na veřejné schůzi Literární jednoty bohoslovců roku 1891 svou studii *O neodvislé ethice*, kterou mu redaktor brněnského orgánu bohoslovců, Jakub Procházka, ihned otiskl.² Tato tištěná prvotina projevuje již mnohé z dobrých spisovatelských vlastností Langových, zejména stručnost práce, jadrnost a úsečnost, nemilující zbytečných slov, jakož i značnou při jeho mládí erudici. Lang počíná svou práci Kantem, cituje Montesquieu-a, Smilesa, Svatého Tomáše Akvinského, Rousseau-a, Proudhona, Guizota a končí citátem z Dantova „Pekla“.

Vystoupiv takto poprvé tiskem na veřejnost, Lang rázem ocitl se v středu mladé a ohnivé družiny katolických básníků a essayistů, kteří tehdy v „Museum“ otiskovali svoje prvotiny a z nichž později vyrostla *Katolická Moderna*.³ Objevoval se tam Jindřich Šimon Baar se svými básněmi, tištěnými pod pseudonymem H. Podlesák, otiskoval tam své první studie o literatuře provençalské Sigismund Bouška, debutoval veršovanými legendami pozdější bystrý literární kritik František Holeček, svérázný lyrik i epik František Leubner, budoucí vůdce družiny „Nového Života“ Karel Dostál Lutínov, básníci František Skalík, František B. Vaněk a jiní. Bylo to první období bujarého rašení, které později soustředilo se v almanachu „Pod jedním praporem“ a v měsíčníku „Nový Život“.

Téhož roku 1891 otiskl jinou studii z oboru vědy náboženské v brněnském „Obzoru“ Vladimíra Štastného. Jest to *Theorie o původu náboženství*, v níž Lang dokazuje jsoucnost božské tradice v náboženství obratným užitím četných citátů z Gutberleta, Grupa, Pesche a Pavla Vychodila a kriticky oceňuje theorii Darwinovu, theorii Sir Johna Lubbocka o vývoji člověka k náboženství, jakož i theorii Spencerovu.³

² Alois Lang, *O neodvislé ethice*. Museum. List bohoslovců českomoravských. Ročník 25, 1891, 56 – 59.

³ Alois Lang, *Theorie o původu náboženství*. Obzor 14, 1891, 289 – 291. 305 – 307.

Ve čtvrtém ročníku bohosloví Lang napsal a roku 1892 na veřejné schůzi „Literární jednoty bohoslovců“ předčítal studii Filosofie a křesťanství. Motto k své práci vybral si z Schillera: „Kann die Wissenschaft nur zum wahren Frieden mich führen? Nur des Systemes Gebäck stützen das Glück und das Recht?“ (Genius). Text své studie dokládá Masarykem, Šalomounem, Platonem a četnými filosofy i básníky hellenskými i římskými, cituje de Vogue, Chateaubrianda, Bacona, Lva Třináctého, Lessinga, Goetha, Brentana a prokládá vše verši Jaroslava Vrchlického. Znalost literatury ukazuje již v mnohém detailu i budoucího znalce orientální, hellenské, středověké, barokní a romantické mystiky. Práci otiskl redaktor Josef Kreutzer v „Museum“.⁴

Roku 1892 byl Alois Lang vysvěcen v Olomouci na kněze a započal svoji duchovní praxi. V té době již horlivě studoval ruskou literaturu, vybíraje si autory hloubavé a mysticky založené. Plodem tohoto úsilí byly různé překlady ruských prós, z nichž tiskem⁵ uveřejněna byla roku 1893 povídka Přikrytá socha z cyklu „Přeludy“, kterou napsal Vasilij Němirovič Dančenko. Jest to rozkošná historka o maličkém hošíku, který v zimní noci přikryl v sadě nahou kamennou sochu, aby se netřásla zimou a sám se při tom nastudil tak, že málem by soucitnost svoji zaplatil životem. Motiv zjevení se sochy hochovi ve snu řadí prósu Dančenkovu do oboru poesie oživené pohádkovými živly.

Vedle ruské literatury a studií filosofických připravoval se Lang také pilně k bohosloveckému doktorátu. Zkoušky skládal v Olomouci, kde byl také roku 1898 na doktora bohosloví promován. V lednu příštího roku ustanoven byl profesorem na novém reálném gymnasiu v Moravské Ostravě, kde také zahájil svou středoškolskou učitelskou činnost trvající podnes. Úsilí, které Lang vyvíjel, aby si zajistil bezpečný život badatele, odvádělo jej ovšem od soustavné literární práce. A tak si vysvětlíme, proč se Lang až dosud neobjevil v mladistvě svěžím orgánu katolických básníků, „Novém životě“, který redakcí Karla Dostála Lutinova, bývalého jeho spolužáka v bohosloví, vycházel již od ledna 1896 v Novém Jičíně. První Langova práce objevila se teprve v lednu 1899 v čtvrtém ročníku Nového Života. Do cyklu „Galerie moravských měst“ napsal Lutinovovi první obraz, diptych Ostrava a Vítkovice. Syté líčení české „Černé Kalifornie“ dosvědčuje, jak Lang,

⁴ Alois Lang, Filosofie a křesťanství. Museum. List bohoslovců českomoravských. Ročník 26, 1892, 146 – 151.

⁵ Vasilij Ivanovič Němirovič Dančenko, Přeludy. 1. Přikrytá socha. Přeložil Alois Lang. Květy 15, 1893, 613 – 617.

zahluhaný do studií filosofických a básnických veleduchův, dovede bystře pozorovati i život proudící současně kolem něho, jak se dovede povznést z jeho vřavy na vyšší stanovisko pozorovatele malíře a jak dovede básnický podati i sujet tak eminentně prosaický. Je poledne. Místo zvonů zahřmí ti vstříc mlhovky z nesčetných továren, splývající v děsivý akord smutečních surem Zeyerových, ohlašujících smrt královu. Tak vítá tě Moravská Ostrava...⁶ Lang zve k prohlídce hutě vítkovické. Nevyjdeš z úžasu. Jako by ses octl na dně Etny, v říši starých kyklopů... Ohlušující praskání, syčení, hvízdání! Kotle obrovských rozměrů chrlí rozpuštěné železo do ohromných nádržek. Snopy žhavých jisker valí se z obrovských zvonů, v nichž se čistí železo na ocel. Pohádkovitá říše. Kdo si chceš představití Danteovo peklo, zajdi do hutí vítkovských! A v tom přišerném pološeru zdvihá se tisíce nahých ramen... Chladná technika! Bestie zafala drápy do masa obra. Háže sebou, aby ji štrásl, ale marně. V úzkosti spíná ruce k nebi... Ten obraz mi tane na mysli při pohledu na život v Ostravě.⁶

Drobný essay o Annunziově románu *Dítě rozkoše* je první zralou ukázkou stylistického umění Langova. Je to miniatura, ostře zachycující typ rafinovaného požitkáře, žijícího bez zdravých principů ethiky křesťanské. Lang zachycuje výstižně úpadkovost konce století a předvídá, očistu, z které vykvetou v novém století nové ideály pod rukama budoucích umělců křesťanských!⁷

Druhý drobný essay, *Ekstatikové umění*, kterým Lang končí trojici v *Novém Životě* roku 1899 otištěných prací, pokládám za typickou ukázkou umění Langova vůbec a v *Anthologii české poesie* katolické zařadil bych ji jako báseň v próse mezi ukázky mystické prósy básnické.⁸ Od této práce počíná se již řada jeho slavných portretů velkých lidí katolické minulosti. Jest jakýmsi prologem k dalšímu jeho dílu.

Především vyzkoušel Lang ještě svou metodu vědecké širavé analýsy a básnické synthesy na velikánu moderní evropské poesie, Augustu Strindbergovi. Synthesu jeho díla podává hned v úvodu své studie otištěné v *Novém Životě* roku 1900.⁹ Když se v letech sedmdesátých v Augustu Strindbergovi počaly probouzet

⁶ Alois Lang, *Ostrava a Vítkovice*. *Nový Život* 4, 1899, 21 – 24.

⁷ Alois Lang, *Gabriele d'Annunziovo Dítě rozkoše*. *Nový Život* 4, 1899, 132 n. – Motto vzato z Krasínského *Idryonu*.

⁸ Alois Lang, *Ekstatikové umění*. *Nový Život* 4, 1899, 256 n.

⁹ Alois Lang, *August Strindberg*. *Nový Život* 5, 1900, 1 – 4, 45 – 48, 90 n., 99 n., 131 – 134, 176 – 178, 192 n., 318 – 322. – Studie má motto z *Nebožské komedie* Sigmunda Krasínského.

silné instikty umělecké, přelámal vesla křesťanské ethiky, připevnil k loďce plachty svobodné myšlenky a směle vyjel z přístavu. Prudké vichry nových ideí zabořily se do plachtoví a loďka hnala se divokými slapy, hlubokými víry a šílenými proudy moderního vývoje. Šťastně projela hroznými sympleadami jako loď Argo. Jen že loď Argo přivezla z nebezpečné plavby zlaté rouno . . . Loďka Strindbergova sice šťastně projela dlouhým mořem duševních vírů a titanských nárazů rozpěněných vln – ale zlatého rouna nepřivezla . . . Stojí teď smutně v tiché zátoce bez plachet, bez stožáru. A u kormidla sedí Medea, zlé svědomí. A před časem sesláblý, as padesátiletý stařec Strindberg, pološílený přestálými hrůzami a úžasy, choulí se úzkostně k zlomenému stožáru a vytřeštěnými očima hledí na Medeou. Občas probudí se v jeho žilách dřívější krev, pak vstává se šíleným leskem v oku a chce zpět tam v ty pěnlivé víry . . . Ale není kormidla, není plachet . . . Zoufale pak tlouče hlavou o přelomený stožár a úpí s Oidipem: o Kithairon, o Kithairon! . . . A když záchvat minul, choulí se opět tiše ku zlomenému stožáru a mimoděk spíná ruce k modlitbě. A se sepiatými rukama čeká, že náhle ukáže se na vlnách vznešená postava Kristova, krácející volně po hladině, že přijde k němu, vezme ho za ruce a odvede ho odtud daleko – daleko. Dříve titan – teď pološílenec! Věstec myšlenky evoluční! . . . Chtěl přes Krista, . . . teď však rozbíjí si lebku o skálu Kristovu: církev Katolickou! (str. 2).

Lang analyzuje zejména poslední spisy Strindbergovy a dochází k přesvědčení, že vývoj Strindbergovy duše ústí v katolicismus, ač se katolíkem nestává. Vhodná paralela s Huysmansem ukazuje, že Langovi nebyla již tehdy neznáma ani tvorba velikého katolíka francouzského.

Studie Langova vzbuzovala již od počátku živou pozornost a v Herbenově *Čase* vyčítali *Novému životu*, že prý duševní stav Strindbergův pokládá za trest Boží. Lang odpověděl zcela případně citováním vlastních výroků Strindbergových v replice *Čas a Nemesis divina*.¹⁰

V následující své práci opouští Lang sopečnou půdu moderního umění a obrací se do zapadlých krajů středověké říše katolické mystiky. Píše první svůj pokus o vstřížení obrovité postavy Svatého Františka z Assisi a otiiskuje práci v školní zprávě svého ústavu roku 1901. Život a dílo světce líčí Lang stručně a přehledně, zmiňuje se již zde o velikém františkánském básníku Jacoponovi da Todi, upozorňuje na jeho zapomínanou hymnu

¹⁰ Alois Lang, *Čas a Nemesis divina*. *Nový Život* 5, 1900, 67.

„Stabat mater speciosa“, otiskuje její originál a posudek. Odtud Lang již neustává v studiu středověké kultury, odbíhaje jen nutně i na jiná pole, aby rozšířil své obzory.¹¹

Když roku 1913 mladý historik ze školy Gollovy, Vlastimil Kybal, vydal knižně svůj pokus o psychologii života a myšlení Svatého Františka, nazval jej v předmluvě „prvním českým tributem velkému tematů mezinárodnímu“.¹² Kybal neznal asi práce Langovy, které jeho krásnou knihu předcházely, jinak by musil spravedlivě uznati, že prvenství náleží Aloisu Langovi.¹³

Lang ve své studii otiskl též svůj doslovný překlad slavné Písně tvorů. Čin tento sám o sobě jest literárně vysoce významný¹⁴ a cituji proto celý překlad doslovně:

Nejvyšší, všemohoucí, dobrotivý Pane!
Tobě sláva, chvála, čest a každé blahorečení,
Tobě samému přináležejí.
A žádný člověk není hoden jmenem tě zvat.
Slaven buď, můj Pane, se všemi svými tvory
zvláště s naším bratrem sluncem,
který působí den a světlem svým nám svítí;
a krásným jest a září svým velikým leskem;
tvůj, Nejvyšší, nese on znak.
Slaven buď, můj pane, za měsíc a hvězdy,
na obloze jsi je utvořil jasné, zářivé a krásné.
Slaven buď, můj Pane, za bratra našeho, za vítr
a za vzduch a mraky a za jasné a jakékoliv povětrí,
jimiž tvory své zachováváš v růstu.
Slaven buď, můj Pane, za sestru naši vodu,
která je nad míru užitečnou a pokornou a drahocennou ačistou.
Slaven buď, můj Pane, za bratra našeho, oheň,
jímž noc osvětluješ,
a jenž jest krásným a radostným, plným síly a moci.
Slaven buď, můj Pane, za sestru naši zemi,
která nás zachovává a živí,
a různé plody rodí a pestré květy a byliny.

¹¹ Alois Lang, Po stopách světce z Assisi. Program reálného gymnasia, Moravská Ostrava 1901, str. 3 – 29.

¹² Vlastimil Kybal, Svatý František z Assisi. Pokus o psychologii jeho života a myšlení. Otázky a názory, svazek 35. Praha 1913. Jan Laichter. (Viz str. IX.)

¹³ Vilém Bitnar, Kybalův Svatý František z Assisi. Hlídky 31, 1914, 127.

¹⁴ Program reál. gymnasia, Mor. Ostrava 1901, str. 27 n. – Nový otisk viz Nový Život 7, 1902, 173 n.

Slaven buď, můj Pane, za ty, kteří odpouštějí pro tvoji lásku
a slabosti snášejí a bědy,
blahoslavení, kteří je snášejí v pokoji,
neboť od tebe, Nejvyšší, obdrží korunu.
Slaven buď, můj Pane, za sestru naši smrt tělesnou,
již žádný ze smrtelníků ujíti nemůže;
běda těm, kteří zemrou ve smrtelném hříchu;
blahoslavení, kteří se oddávají vůli tvé nejsvětější,
neboť smrt druhá jim škodit nemůže.
Slavte mého Pána a blahorečte mu a děkujte
a služte mu v pokoře velké!

Langův překlad Františkovy slavné básně *Cantico del Sole* jest v pořadí překladů druhý. Píseň výstižně parafrásoval již Vrchlický roku 1883 strófami rýmovanými; Zeyerovu parafrázi španělským čtyřstopým trochejem v básni „Ramondo Lullo“ z roku 1884 do této řady nepočítám, jelikož je to pouhý zhuštěný obsah básně, nikoliv překlad; druhý překlad jest tedy Langův, doslovný a nerýmovaný, z roku 1901; Karel Dostál Lutínov parafrásoval báseň ve své „Slunečné písni Svatého Františka“ z roku 1901 čtyřveršovými rýmovanými strófami rovněž příliš volně, takže to jest přece jen pouhé přebásnění, nikoliv překlad; třetí překlad podala Marie Komínková roku 1905, samostatný a nerýmovaný; čtvrtý jest slovenský překlad Jana Kvačaly z roku 1911; pátý překlad, rovněž doslovný a nerýmovaný, otiskl Kybal ve zmíněném svém spise roku 1913; šestý překlad z roku 1915 pochází od českého františkána Leandra Brejchy, jest rýmovaný a zachovává strófičský útvar.¹⁵

Kybal uvádí ve svém díle překlad básně neúplné a pořízený s použitím překladu Kvačalova, který zaznamenává; starších překladů Vrchlického, Langa a Komínkové vůbec neuvádí, ač Píseň věnoval ve spise celou pěknou kapitolu.¹⁶ Také v podrobné své

¹⁵ Jaroslav Vrchlický, *Cantico del Sole* (Jeřábek, Stará doba romantického básnictví, Praha 1883, str. 131; po druhé tento překlad otiskl ve sbírce „Z níh poesie národní a umělé“, cyklus první, Praha 1898). — Julius Zeyer, *Ramondo Lullo* (Poesie, Praha 1884). — Alois Lang, viz poznámku 14. — K. D. Lutínov, *Slunečná píseň Svatého Františka* (Nový Život 6, 1901, 213. — M. Komínková, *Zpěv o slunci* (překlad díla Sabatier, *Život Svatého Františka z Assisi*, Praha 1905, str. 499 n.). — Jan Kvačala (Viera a veda, 1911, str. 213 n.). — Vlastimil Kybal, *Píseň bratra slunce* (Svatý František z Assisi, Praha 1913, str. 211 n.). — Leandr Brejcha, *Zpěv o bratru slunci* (Spisy Svatého Františka z Assisi, Praha 1915, str. 178–180).

¹⁶ Vlastimil Kybal, *Píseň bratra slunce*. Kapitola 13. spisu „Svatý František z Assisi“. Praha 1913, str. 200–213.

studii o Písní z roku 1914, ač v ní uvádí bohatou literaturu překladů do evropských jazyků, z českých poznamenává jen překlad Vichlického, Kvačalův a svůj vlastní.¹⁷ Srovnání všech uvedených překladů mezi sebou a s italským originálem bude jednou vděčným thematem literární studie.

V středověku tkví i druhá větší studie Langova Abelard, otištěná roku 1901 v revui *Nový Život*. Lang svým sytým slovem zachycuje v první kapitole této práce ovzduší počátku dvanáctého století a vsazuje do něho postavy Abelarda a Heloisy. Na této první kapitole musil však Lang přestat.¹⁸ Další pokračování nevyšlo a k práci vrátil se až později opět v *Novém Životě*.

Třetí ukázkou jeho studií středověké mystiky byl překlad dvou kapitol ze *Života Jindřicha Suso*, jak jej sám vypravuje. Jest to první předzvěst budoucího velkého a definitivního díla o Susovi, spolu důkaz, jak dlouho a podrobně obíral se Lang každým zjevem, nežli se odhodlal vytvořit jeho literárně psychologickou podobiznu.¹⁹

Lang psal roku 1901 pro *Nový Život* také posudky knih a kritické poznámky.²⁰ Z literatury české upozornil na ostravský román Františka Sokola *Tůmy* *„Geschäftsmann“*, odhalující duši lidu na Ostravsku; o Antala Staška velkém románu *„V tmavých vírech“* soudí, že Staškovy *„tmavé víry“* nejsou víry české, nýbrž že Zola, Przybyszewski, Dostojevský strhli pasivní jeho duši do vírů cizích moří, na něž nestačí jeho síla. Z literatury německé upoutalo Langa Rosseggerovo dílo *„Mein Himmelreich“*. Nazývá je pohádkou, protože trhá s osoby Kristovy jeho nádherné roucho božské a nahrazuje je vetším pláštěm poesie, stírá s křesťanství ráz nadpřirozený a zahaluje je září krásy pozemské . . .

Velmi výstižné kritické poznámky napsal o německy píšícím Polákovi Stanislavu Przybyszewském. Lang soudí, že filosofie Przybyszewského jest veliký literární humbug, že ji schází pevná

17. Vlastimil Kybal, *Píseň bratra Slunce Svatého Františka z Assisi*. Kritická rozprava. *Květy* 36, 1914, 420–430. 549–556. – Viz i v revui *„Franziskanische Studien“* 1915, 2., Kybalovu studii o tomto předmětu.

18. Alois Lang, *Abelard*. *Nový Život* 6, 1901, 11–13. – Motto z Mickiewicze.

19. *Život Jindřicha Suso*, jak jej sám vypravuje. První dvě kapitoly přeložil a poznámkami opatřil. *Nový Život* 6, 1901, 238 n.

20. Alois Lang, *Moravská Ostrava*, *Nový Život* 6, 1901, 30 n. – *V tmavých vírech*, tamtéž 125. – *Mein Himmelreich*. *Bekenntnisse, Geständnisse und Erfahrungen aus dem religiösen Leben von Peter Rossegger*. Tamtéž, 65.

logická basis, že je pouhým reflexem skoro všech filosofů. Hlavním nervem jeho umění jest Pohlaví, umění jest mu luxusní funkcí pohlavní. Ale i Przybyszewski často stane u propasti nekonečna a v duši mu vstane hrozná otázka: Což, jest přece Bůh?²¹

Roku 1902 vydal Lang na světlo denní svou studii o Františku z Assisi v definitivním útvaru. Otiskl ji v *Novém Životě*, jehož redakce doprovodila ji pěknými vignetami, františkánsky primitivními kresbami českého benediktina, žijícího v Itálii.²² Lang napsal tuto práci po dokonalé přípravě. Znal podrobně nejen celé literární dílo Svatého Františka z originálu, ale navštívil před tím i kraje italské, v nichž světec žil. Hluboký dojem, který si Lang z této cesty tehdy odnášel, inspiroval ho ještě po létech k lyrické básni o sladké Umbrii Chudáčkově. *„František je pravým dítkem jižního podnebí . . . Rozkošná příroda, zářící slunce, průzračné stíny sladké Umbrie zrcadlí se v jeho naivní duši jako v čisté studánce. V Umbrii příroda neohromuje člověka, její velikost neplní duši pocitem naprosté nicotnosti, aniž její tajuplnost dráždí obrazotvornost k závrtným vzletům. Není tu příkrých kontrastů, ani náhlých převratů. Člověk se cítí v Umbrii součástí přírody, jejím bratrem a příroda se jeví rozkošným dílem Tvůrce, jehož moudrost řídí všechno líbezně.“* Kdo v Umbrii nepobyl, nikdy docela duši Františkově neporozumí. Mně Umbrie připadá jako ztělesněná píseň tvorů a František jako její skřivánek . . . (Suso, 53.) K znalosti díla a vlasti světcovy přistupuje ještě podrobné ovládání literatury františkánské. Lang ve své studii cituje nejen staré autory katolické, Svatého Bonavenčuru, Tomáše z Celana, Matouše Pařížského, ale vedle známých odborníků Thode-a, Renana, Sabatiera, Ozanama, Görresa i autory, jako jsou Prudenzano, Wadding, Widmar, Grupp a Heisterbach. Lang užil i v této práci svého stylistického umění měrou, jakou si toho žádá námět, sám ozářený již poesii nejryzejší. O vystoupení Svatého Františka píše Lang tyto jemné věty: *„Nadšení a oheň, s jakým František hned po svém veřejném vystoupení všude se potkával a byl vítán, počaly již s počátku obepřádat osobu jeho poesii jako snad posud nikoho ani před ním ani po něm a vytvořily kol něho zvláštní ovzduší, čisté a krásné. Není to ovzduší těžké a omamující mystiky bernardské, ale vůně jarní je to. V ní jako ve fatamorgáně vidíme osobu světcovu tak blízkou a srdci tak příbuznou. Pravda, mnoho tu třeba připočísti obrazo-*

²¹ Alois Lang, Stanislaw Przybyszewski. Kritické poznámky. *Nový Život* 6, 1901, 274 n.

²² Alois Lang, *Světlo z Assisi*. *Nový Život* 7, 1902, 3 – 6. 40 n. 85 – 87. 105 – 109. 152 – 155. 168 – 175.

tvornosti synů Františkových, avšak gloriola, kterou setkali umělecky kol jeho hlavy ti, kteří ho milovali, není nijak cizí duchu jeho; ba právě naopak, jest výrazem plodivého ducha světcova, který všude kudy šel, rozséval štěstí a svit. Krista lidstvu tak blízkým učinil a poutem lásky nebývalým svázal Boha s člověkem. A legendárníma očima Tomáše z Celano, srdcem původců legendy *trium sociorum* a duší Bonaventurovou musíme hleděti na světce, chceme-li rozumět jeho vlivu a chápat toho čistého tvůrčího jeho ducha. V čarokrásném údolí spoletánském, na svahu romantického Apeninu, porostlého věčnou zelení a rozbrázděného groteskními prorvami, neděsí příroda svými hrůzami, ale vydechuje milé a tiché kouzlo. Tam se cítíš Tvůrci tak blízkým; tam neznámou je podoba starozákonního Jehovy, zpívajícího hromy a mluvícího strašnými zjevy přírodními – tam Otec usmívá se měkkou zelení a hovoří paprsky slunečními.²³ (40 n.) Nejlepší stránky své starší studie *Po stopách světce z Assisi* přejal Lang i do této práce. Básník celkem převládá nad chladným analyistou.

Lang nezanedbával ani literatury ruské, sledoval se zálibou mladé zjevy básníků symbolistů a dekadentů, z nichž četl i dílo Fedora Sologuba, jehož práce počaly se v devadesátých letech objevovati v *Sěver. Věstníku* a jenž byl tedy homo novus. Lang přeložil z něho povídku *Stíny* (Těni), kterou mu otiskla roku 1902 pražská *Obrázková Revue*.²³

Rovněž v *Obrázkové Revui* otiskl roku 1902 svoje dojmy z cesty, kterou v červenci 1900 podnikl na Krym.²⁴ Dne 21. července navštívil Vídeň, odtud přes Pešt jel po Dunaji do Galace, pak do Oděsy a do Sevastopole... Popis cesty protkán jest hojnými reminiscencemi historickými, lidovědnými i literárními.

Lang tou dobou obíral se i studiem spiritismu a okkultismu. Redakce *Nového Života* měla přichystaný k tisku rukopis jeho práce *O spiritismu a okkultismu*, ale k uveřejnění nedošlo.²⁵

Roku 1903 otiskl Lang v *Novém Životě* studii o Heloise, navázav látkově na svoji předchozí a nedokončenou práci *Abelard*.²⁶ S velkou znalostí původních pramenů i odborné literatury líčí Lang libezným jazykem život nešťastné Heloisy, dávaje mu vyrůstati z mistrně popsaného pozadí současné kultury. V šesté

²³ Fedor Sologub, *Stíny. Povídka*. Z ruského přeložil Alois Lang. *Obrázková Revue*, 3, 1902, 186 – 191, 214 – 217.

²⁴ Alois Lang, *Po Dunaji na Krym*. *Obrázková Revue* 3, 1902, 265 – 269. 291 n. 313 – 315.

²⁵ *Nový život* 7. 1902, obálka čísla 1.

²⁶ Alois Lang, *Heloise a. Nový Život* 6, 1903, 7 – 12. 36 – 39. 70 – 75.

kapitole své studie podává Lang rozbor slavné korespondence Heloisy s Abelardem. Rozbor svůj tehdy mohl již opřít o dokončený svůj překlad Listů Abelarda s Heloisou,²⁷ který k tisku připravený a úvodem opatřený chová v rukopise podnes. Také toto vzácné dílo mělo by již spatřiti světla Božího!

Poměrně skrovnou literární činnost Langovu v roce 1903 vysvětlíme si snadno horlivým jeho studiem náboženství buddhistického. Lang ponořil se do hlubin vzácného předmětu s vytrvalostí sobě vlastní a jakmile pochopil tajemství orientální mystiky Buddhovy, jal se psáti známou svoji rozkošnou knížku, která jej rázem učinila známým i v širších kruzích inteligence. Ukázku ze své práce otiskl v brněnské „Hlídce“,²⁸ celek vydal v Moravské Ostravě roku 1904. Buddhismus jest první Langova práce vydaná knižně.²⁹ Obsah díla jest neobyčejně bohatý a originelně pojatý. Proto nijak není odůvodněna skromnost, s jakou Lang v předmluvě knížky prohlašuje ji za dílo diletantské³⁰ a ráz díla za pouhé popularisování předmětu v širších vrstvách českého čtenářstva. Knížka vyniká nad tuto úroveň vlastnostmi, uznanými současnou vážnou kritikou.

Především obsah předmětu jest vyčerpán v několika zhuštěných kapitolách úplně. Lang v první kapitole, Před Buddhou, seznamuje nás s náboženstvím a kultem doby vedské, s brahmanismem, jeho spekulací i asketismem a končí ji básní o Načiketovi. V kapitole druhé, Buddha, podává životopisný nástin Buddhův a vysoce zajímavou stať o poměru Buddha k ženám. V kapitole třetí, Nauka Buddhova, osvětlen jest poměr buddhismu k brahmanismu a podány čtyři stěžejné pravdy Buddhovy. Rozebrán jest buddhismus po stránce spekulativní, vyloženy pojmy karma a nirvana. Odstavec o mravouce buddhistické jedná o bratrstvu (Sangha), o negativním a pasivním rázu mravouky buddhistické, o čtyřech stupních mystické meditace, o pseudomystice a kosmických kruzích. Vysoce zajímavé jsou zprávy o ži-

²⁷ Listy Abelarda s Heloisou. Středověký román. Z latiny přeložil a úvodní studii napsal Alois Lang. V rukopise.

²⁸ Alois Lang, Buddha a ženy. Ukázka obšírnější studie o Buddhovi. Hlídka 21, 1904, 27 – 32.

²⁹ Alois Lang, Buddhismus. Stran 124. Všechna práva, zvláště překladu vyhražena. Patisk zakázán. Moravská Ostrava 1904. R. Papauschek.

³⁰ „Při práci mi byla vůdčími slova Chamberlainova: Jestliže jen nechybí veškeré methodické základy, jestliže je úmysl ušlechtilý, užitečný, cíl jasný, ruka na kormidle pevná, aby loď mezi strmou Scyllou čisté vědy (jen zasvěcencům přístupné) a Charybdou zploštění jistě provedla, jestliže obětává píle celku ráz poctivé práce vtiskuje, pak smí neučený muž bez ostychu doznat, co jej omezuje, a přece doufat v uznání“ (str. V.).

votě buddhistických mnichů (bhikšů), o jejich přijímání do bratrstva, jich povinnostech, o bohoslužbě, o mníškách a jejich poměru k mnichům. Lang věnoval mnoho péče vyložení podstaty buddhistické všelásky. Tento odstavec nabývá vysoké ceny stálým srovnáváním buddhismu s křesťanstvím. Všeláska buddhistická porovnána s láskou křesťanskou, poukázáno, kterak životním cílem buddhismu je útek ze života a utrpení, kdežto křesťanství posvěcuje utrpení a prohlašuje účinnou lásku za cíl životní. Lang oproti výrokům buddhistickým účinně cituje krásnou františkánskou legendu z osmé hlavy *„Fioretti di san Francesco“*, jen aby co nejzřetelněji vyložil rozdíl mezi láskou buddhistickou a křesťanskou. Zajímavý jest tu i Langův úsudek o krásné povídce *„Kunálovy oči“*, která se nápadně vymyká ovzduší buddhistickému a zní mu skorem jako mohutný hymnus mystické, živé lásky křesťanské (99). Lang končí tuto bohatou kapitolu zprávami o buddhistických věřících, laicích, o jejich poměru k mnichům, o mravních předpisech pro laiky a o účelu ctnostného života a dobrých skutků. Kapitola čtvrtá podává výbor desíti buddhistických podobností a legend. Posléze v Závěrku shrnuje Lang soudy o ceně a významu buddhismu.

Pak nutno spravedlivě oceniti Langovu erudici. Svoje výtěžky srovnává neustále s úsudky četných znalců kultury indické, cituje příslušnou literaturu anglickou (Carus, Chamberlain, Rhys Davids), francouzskou (Bournouf, Huc a Gabet, Saint Hilaire), latinskou, ruskou (Sčerbatskoj), německou (Oldenberg, Neuman, Bastian, Hardy, Schreiber, Seydl, Kern, Silbernagel, Schulze, Baumgartner, Lindner, Weber, Wuttke, Pesch), z české literatury pak studii Kybalovu (*O filosofii vedské a brahmanské*, Česká Mysl 1903). Vítány jsou Langovy odkazy na českou literaturu básnickou; na Zeyerův překlad básně o Načiketovi,³¹ který cituje (12 – 16); na Zeyerovo zpracování buddhistické legendy o Vasaváddattě a Upaguptovi v překrásné básni *„Záletnice“* v *Letopisech lásky* (46); na Zeyerovo zpracování úchvatné povídky *„Kunálovy oči“* v *Obnovených obrazech* (99); na Lutinův překlad *„Kvítkův Svatého Františka“*, který cituje (91 – 93). Z poesie Otakara Březiny použil verše jako motto k třetí kapitole (48) a několika veršů jako citátu z Jaroslava Vrchlického sbírky *„Duch a svět“* (48).

Spis byl přijat českou kritikou velmi příznivě. Dr. Josef Tumpach chválí sloh pěkný, vyčištěný a tak lahodný, že čtenáře neunaví. Chválí spisovatele, že vystříhal se rozvláčnosti, snaže se málo slovy vystihnout mnoho. Vytýká s uspokojením, že Lang, podá-

³¹. „Velkolepou báseň tu přetlumočil Julius Zeyer ve svém románu *Jan Maria Plojhar*... Měkká forma Zeyerovy poesie příliš stírá drsnou rázovitost originálu; je poněkud volně zpracována a bez zřetele na metrum indického originálu“ (str. 12).

vaje obsah buddhismu poukazuje stále na rozdíl mezi ním a křesťanstvím; cituje k tomu stránku 18. a pokládá tuto vlastnost díla za nejcennější doporučení.³² Karel Dostál Lutínov podává přehledně obsah celé knížky, chválí řeč autorovu, že je sytá, básnická a uhlazená, jen místy přál by si vazby nebo transkripce češtější. Celkem je mu spis Langův zámlinkou k projevení několika přání po vyplnění mezer v české literatuře katolické.³³ Otakar Kádner ve *„Zvonu“*³⁴ chválí pěkné líčení života Buddhova, jeho obratu a vzniku nauky, již Lang obsírně vykládá po stránce spekulativní i mravoučné. *„Zajímavé zprávy snesené o jeho názorech o ženách i životě prvních jeho učeníků, buddhistických mnichů a mnišek, pozornost náležitá věnována vedle buddhistické všelásky též pojímům karmy a nirvany.“* *„Sloh i obsah předpokládá někdy mnohem více, než si může k četbě knihy přinést běžný čtenář. Díkce je místy vsutku až poetická a přeplněna cizími výrazy, někde až zbytečnými nebo odbornými názvy pod čarou nevysvětlitelnými.“* Kádner byl by si přál více paralel mezi buddhismem a křesťanstvím, především však schází mu jako dovršení spisku aspoň stručný výklad o tom, proč buddhismus i u nás v Evropě tolik se šíří právě v kruzích inteligentních, proč víra Kristova podléhá buddhismu právě v kruzích tak vybraných (658). To by ovšem bylo thema studie, která by přerůstala rámec knihy a na niž prozatím nestačí síly jednotlivcovy. – Dr. Jan Sedlák v brněnské *„Hlídce“* rovněž vytýká, že Lang poněkud obsírněji měl si všimnouti poměru buddhismu ku křesťanství, jak ve vzniku tak obsahu. Ale plně uznává pokus Langův zdomácniti část cizí vědecké práce z dějin a filosofie náboženství v naší chudé literatuře, oceňuje erudici Langovu i jeho metodu. *„Jemně kritickou rukou vybírá Lang v životopise Gotamově, co k poznání psychického jeho procesu a porozumění vývoje prvního buddhismu nutno, pevnými a pokud možno jasnými rysy kreslí jeho nauku, jeví se zvláště při luštění tajemného slůvka „nirvana“ a při popisu buddhistické všelásky mistrem. Hojně dokládá své vývody citáty ze spisův indických, podává tak zajímavé ukázky z poesie filosofické spekulace indické...“*³⁵ Knížku Langovu jako pěknou a za zvláště pozorné zmínky hodnou doporučoval i mladorealistický *„Přehled“* a *„Zlatá Praha“*.³⁶

Langova exkurze do buddhismu vyplnila mezery, které cítil

32. Josef Tumpach, *Časopis katolického duchovenstva* 1904, 510.

33. K. D. Lutínov, *Nový Život* 10. 1905, 38 n.

34. Otakar Kádner, *Zvon* 4, 1904, 658.

35. Dr. Jan Sedlák, *Hlídka* 21, 1904, 514 n.

36. *Přehled* 3, 1904, 54. – *Zlatá Praha* 21, 1904, 420.

při soustavném studiu katolické filosofie a poesie mystické. Obohacen novými vědomostmi a schopen tvořiti nové analogie vrátil se zase k své vlastní práci a počátkem roku 1905 dopsal svou krásnou studii o františkánském básníku Jacopone da Todi. Studie tato byla pokračováním jeho prací o Svatém Františku z Assisi, v nichž se o Jacoponovi často s oblibou zmiňoval. Jest to skvělý kus literárního umění a ozdoba desátého ročníku Nového Života, v němž Lang práci otiskl.³⁷ V Jacoponovi rozvilo se símě zasazené Franceskem z Assisi do zahrad bratří minoritů a pěstěné něžnou péčí Fra Pacifika, Giacomina da Verona, Tomáše z Celano a Bonaventury v nevídaný dosud, exotický květ, jež vlastní žhavá vůně spálila. V Jacoponovi vzplála svatá jiskra básnického nadšení, již zažehl Francesco v srdci svých duchovních synů, v divoký obětní oheň, ožehující srdce a spalující duše . . . V Jacoponovi nebeská láska, která poletovala tichou holubičkou v cellách františkánských básníků, mění se v orla, krále ptáků a prudkým vzmachem mohutných perutí se vznesla do nedozírných výšin, aby uvedla na rameno Beránka, jenž má oči jako plamen' (152).

Touto charakteristikou počíná Lang svou studii, touto řečí lyrickou, plnou básnických obrazů pokračuje a jeho vzlet, jeho horoucí nadšení pro podivuhodného středověkého světce a básníka jest chvílemi přerýván jen překrásnými překlady básní Jacoponových a nutnými citáty literárních autorit, z nichž Lang podle své metody vše podstatné vyčerpává. Lang líčí sytě ovzduší konce 13. a počátku 14. století, dává z něho vyrůstati postavě Jacoponově, podává jeho dobrodružný život a pak krok za krokem sleduje jeho básnickou formu, z níž překládá vrcholná čísla, dokládaje místy krásu jazyka básníkovy citováním ukázek v originálu. Lang některé kusy překládá rýmovaně, ale nejohavnivější lyriku přeložil volně, nerýmovaně, aby zachoval básnické obrazy a figury prastarého lidového jazyka. Jemnost překladatelovu lze zjistiti na kterémkoliv případě. Aspoň jednu ukázkou jeho umění:

V mém srdci radost divá	bys plesu výraz dal.
o lásce píseň zpívá.	Když slasti srdce lidské
Když v srdci radost hárá,	jak obět lásky vzplálo,
jdou duši písně steré	pak výskat musí člověk,
a marnou všecka snaha	by nepuklo mu srdce.
utlumit sladkou tíseň.	Neb tolikere štěstí
Však marně hledáš slova,	bez křiku nelze snést.

³⁷ Alois Lang, Jacopone da Todi. Nový Život 10, 1905, 120 – 155. 185 – 192. 212 – 215. 246 – 250. 295 – 298. 327 – 333.

Kdo nebeskou vzňat láskou
a ohněm svatým hoří,
jen v posměch bude lidu,
jenž lásce nerozumí
a nechápe té řeči,
již mluví nadšení.

Nadšení sladký ohni,
jenž dotkl ses mé duše,
rád v srdce svého hloubí

bych plameny své stajil.
Však mohu-liž, když samo
můj jazyk nutí v ples?

Kdo neokusil v žití,
čím žár je právě lásky,
ten horečku jen vidí
v nadšení její svatém
a šílenstvím jen zove
ten vzácný nebes dar.

Když dosavadní spolupracovníci „Nového Života“ Jakub Deml a Josef Florian založili si v Babicích u Moravských Budějovic vydavatelství a počali shromažďovati kolem svého sborníku „Studium“ družinu spisovatelů, stal se i Alois Lang jedním z tak zvaných „pořadatelů Studia“, čili údem básnického bratrstva, jehož činnost až podnes neochabnuvší vzbuzuje opravdový respekt. Lang vydal v „Studium“ v únoru 1906 svou práci o Jacoponovi da Todi knižně³⁸ a doprovodil text, jinak skoro doslovně z Nového Života přejatý, krásným Epilogem, který zaslouží býti znovu otištěn jako typická ukázka lyriky Langovy.

„Katolictví vyleptalo snad nejjemnější duchy lidské společnosti, jací kdy byli . . . (Nietzsche, Morgenröte). Jacopone je mezi nimi rozhodně nejrázovitějším. Vidím v něm přímo typický zjev středověkého světce básníka . . . V sousedství díramu Svatého Alexia v Římě skýtá památná „klíčnická díra“ úchvatný pohled na basiliku Svatého Petra. V rámu tohoto otvoru, jenž se nalézá na bráně římské zahrady, vidíme nádhernou zahradní aleji vystupovat v modré dáli velkolepou kopuli svatopetrskou . . . A život Jacoponův, podivuhodné to dílo středověké duše, otvírá nám čarokrásné panorama minulosti. V něm, jako v ohnisku, zachycen kus dějin středověké kultury katolicismu se všemi přednostmi, chybami, výstřelky . . . Roucho, jímž středověk svého miláčka odívá, je setkáno z jemného tylu poesie, z něhož tajuplně průsvítá záhadná krása světcovy duše. Proto se nikdo nepozastavuj nad tím, že spíše nadšení básníků než přísná historie mluví ústy starých chronistů o Jacoponovi. A nebylo nikterak mým úkolem strhat toto poetické roucho s postavy Jacoponovy . . . Pokusil jsem se jen v rámu tohoto legendárního ovzduší dívat

³⁸ Alois Lang, Jacopone da Todi. Blázen pro Krista. Sepsal a s pomocí přátel vydal A. L., doktor Theologie, pořadatel Studia v Mor. Ostravě. Stran 94. Cena K 1.10. Částečně s výzdobou Františka Bilka. 444 exemplářů natiskl Josef Jahoda v Mor. Budějovicích. Expedice v Babicích, pošta Lesonice u Moravských Budějovic. Dokončeno v únoru 1906. Nákladem Studia.

se do krásné duše středověkého básníka Jacopona, bych v době, kdy nadšení pro „světce z Assisi“ tak netušeně stoupá, uctil šestistileté výročí smrti jednoho z největších duševních „synů“ Franciskových, nesmrtelného tvůrce „Stabat Mater“.³⁹

Kniha nedošla povšimnutí, jakého si pro svou výjimečnou vzácnost zasloužila. Lutinov v „Novém Životě“ nazývá dílko „zlatým hřebem našeho loňského ročníku“, jinak je neposuzuje.⁴⁰ Josef Tumpach s malou obměnou parafrásuje vlastní slova Langova: „Jacopone patří mezi nejlepší básníky italské. Život jeho je pln podivných událostí a skutků, pravá to postava legendární. Spisovatel nestírá s ní onoho poetického roucha, jímž ji obestřelo vypravování starých chronistů. Je psána libým slohem. Ukázky z poesie Jacoponovy jsou četné.“⁴¹ Emanuel Masák psal v „Museum“ bohoslovců o knize jako významné studii, psané bohatým stylem a protkané hojnými ukázkami poesie Jacoponovy.⁴² Pěkný a přiléhavý posudek napsal o knize Dr. Josef Kratochvíl v revui „Meditace“: „Kniha vzácná nejen podivuhodným světcem, jehož život a básnické dílo líčí, ale i tím, co tvoří její osobitou podstatu. Chce býti pohledem „do krásné duše středověkého básníka Jacopona“ a je vlastně sama básní. Alois Lang jest bez odporu z největších mistrů slova v české literatuře. Vezměte kteroukoliv jeho knihu, přečtete kterýkoliv jeho článek v „Novém Životě“ a seznáte, že suverenita, s jakou vládne Lang slovu, jest dána jen málokterým. Poslyšte jen jeho charakteristiku poesie Jacoponovy: „Je žhavá jako do běla rozpálená ocel, dravá jako hořská bystřina, divoká jako vzlyk šilencův, pronikavá jako zvuk posaun, ječících v den soudu, něžná jako duše Svaté Kláry, vřelá jako ukolébavka Madonny, ponurá jako vychraptělý hlas kazatele posledních věcí člověka, hluboká jeho moudrost starozákonního filosofa, sladká jako modlitba světcova . . . a drsná a fádni jako noční píseň venkovského flagelanta . . .“ Líčení svoje provází Lang krásně přeloženými ukázkami poesie tohoto z nejoriginálnějších básníků středověkých. Láska, s jakou předvádí Lang v jednotlivých monografiích kulturu středověkou v nejkrásnějších jejích výhoncích, jest uznání a obdivu hodná. Jest to práce průkopníka, pomáhajícího lámati ohradu předsudků proti skvělé kultuře „temného středověku“. Práce o Jacoponovi, uctívající šestistileté výročí smrti tohoto z nej-

39. Alois Lang, Epilog knihy Jacopone da Todi, strany 93, n. – Napsáno v Mor. Ostravě dne 20. února 1906.

40. K. D. Lutinov, Nový život 11, 1906, 156.

41. Josef Tumpach, Časopis katolického duchovenstva 1906, 312.

42. Emanuel Masák, Museum. Časopis bohoslovců československých 41, 1907, 29.

větších duševních synů Franceskových, jest dosud vrcholem činnosti Langovy, který neunavň a pracovitý chystá výbor mystických průpovědí z díla Angela Silesia Cherubínský poutník...⁴³

Alois Lang pracoval tehdy již skutečně s houževnatostí na překladu nesnadné poesie Silesiovy a konal k tomu cíli detailní studie o německé mystice. Ponořil se mimo jiné i do těžké mystické prósy Mistra Eckeharta a roku 1906 přeložil z něho Traktát o odloučenosti a otiskl jej v sborníku 'Studium',⁴⁴ které se bylo zatím přestěhovalo k Josefu Florianovi do Staré Říše. Lang podal později přesný rozbor mystické spekulace Eckehartovy ve svém 'Úvodě do německé mystiky'.

Koncem roku 1906 byl Lang s překladem obšírného výboru z 'Cherubínského poutníka' Silesiova hotov a v 'Novém Životě' otiskl z něho v lednu 1907 malou ukázkou 47 mystických průpovědí, básněných rýmovanými aleksandriny, k nimž připojil stručný úvod.⁴⁵ Redakce 'Nového Života' rovněž oznamovala, že Cherubínský poutník do tisku jest přichystán. Než vydání díla Silesiova nebylo v té době jen tak zhořa možným a kniha Langova ležela v rukopise až do roku 1909.

Zatím v Praze počátkem jara 1907 shromažďoval Vilém Bitnar kolem sebe družinu 'Přátel katolické kultury'. Hnutí vycházelo z 'Nového Života' a jeho činnost omezovala se s počátku na pořádání vybraných přednášek o literárních, uměleckých i všeobecně kulturních otázkách. Již první cyklus, v němž mluvili zejména sochař František Bílek, Sigismund Bouška a František Odvalil, projevil umělecké kredo družiny. Kult středověku, vrcholky starého i moderního mystického umění katolického, italský i anglický prerafaelismus, kultura katolického baroku byly hlavní složky tohoto hnutí, které vnutilo ráz i novému kulturnímu týdeníku pražské politické družiny katolické, 'Novému Věku'.⁴⁶ Redaktorem bohatých kulturních rubrik stal se Vilém Bitnar, který navázal styky i s Aloisem Langem a jednal s ním o spolupracovníctví. Lang byl v té době znechucen k práci některými nezdary s vydáním Silesia, a pražské hnutí, tolik příbuzné s jeho zálibami a touhami, vzpružilo jej zase k nové další činnosti. Psal Bitnarovi, že bude rád přispívat a naznačil, že se pokusí o rozbor moderních ro-

⁴³ Josef Kratochvíl, Revue Meditace 1, 1908, 124 n.

⁴⁴ Mistra Eckeharta Traktát o odloučenosti. Přeložil Alois Lang. Studium. Sborník třetí. Stará Říše na Moravě. Říjen 1906.

⁴⁵ Alois Lang, Z Cherubínského poutníka Angela Silesia. Nový Život 12, 1907, 7–10. Viz i obálku čísla 2.

⁴⁶ Nový Věk. Neodvislý kulturní týdeník. Vycházel každý pátek. První číslo 5. října 1907. Redaktor kulturních hlídek Vilém Bitnar; redaktor části politické Dr. Gustav Mazanec. Praha-Libeň.

mánů, v nichž se luští problém Krista, tedy o práce časové a zajímavé. Lang slibu svému dostal a tak se stal roku 1907 spolupracovníkem *Nového Věku*.

Bitnar pozval Aloise Langa také k spolupráci v podzimním cyklu přednášek *‘Přítel katolické kultury’* a ptal se, zdali by mohl přednáseti o buddhismu. Lang upozornil Bitnara dopisem, že už delší dobu zabývá se studiem německé mystiky, a buddhism že nechal ležet ladem. Lhůta na přípravu že je příliš krátká a snad až někdy na jaře uvolil by se podati paralelu mezi křesťanstvím a buddhismem. Referoval by však o německé mystice v poměru k *‘Cherubínskému poutníku’* Angela Silesia a přečetl by ukázky svého překladu. Počátkem listopadu bylo rozhodnuto, že Lang přečte svoji přednášku o Silesiovi ještě v druhém cyklu podzimním a učinil tak na třetím večeru, ve čtvrtek dne 14. listopadu 1907. Thema přednášky znělo: *Angelus Silesius. Německá mystika v poměru k Cherubínskému poutníku. S ukázkami překladu v rozměru originálu.*⁴⁷ Přednáška konala se v červeném sále pražského Louvru za přítomnosti četného vybraného posluchačstva.

Počátkem prosince 1907 poslal Lang první rukopis pro *Nový Věk* a v dopise, který přiložil, nabízel se referovati o knihách německé literatury. Rukopis Langův otištěn byl teprve v lednu 1908 pod názvem *Problém Krista u Roseggera* a autor kryl se pseudonymem A. Nadin.⁴⁸ Studie Langova jest posudkem Roseggerova románu *I. N. R. I. (Ježíš Nazaretský, král židovský)*, který pokládá za příznak doby. *‘Je-li pravdou, že současní romanopisci jsou tlakoměrem ovzduší duchovního v přítomnosti, pak mluví slavný Rosegger za celé legie duší, které v Německu hledají Krista . . .’* Lang při této příležitosti analysoje a charakterizuje povahu protikřesťanské kritiky 19. století: *‘Chtěli zbaviti osobu Kristovu přirozenosti božské. Ale když se ponořili do studia jeho přirozenosti lidské, jak ji líčí knihy evangelií, počala se lidská přirozenost Kristova před užaslýma jejich očima proměňovat jako kdysi na hoře Tábor a svítila oslňujícím světlem božství . . . A tichý hlas ozýval se jim v srdcích: Kým praví lidé býti Syna člověka? A srdce jejich se zimničně chvěla sladkou blízkostí pravdy . . . Ale zatím co se zajíkala v nebyvalém vzrušení a hledala slova odpovědi, zakřikl je drsně rozum, zatvrzelý dlouholetou skepsí . . . A srdce bázlivě umlkla. A odcházeli, užaslí nad rozporem v svém nitru a ponořili se v mlčení odbojných demonů . . .’*

⁴⁷ *Nový Věk* 1, 1907, čísla 6. 8.

⁴⁸ A. Nadin (Alois Lang), *Problém Krista u Roseggera*. *Nový Věk* 1, 1908, čísla 16. 17.

(číslo 16). Posudek o románu samotném končí Lang slovy: „Třebas, nemůžeme se stanoviska katolického souhlasit, aby Kristus dogmatu byl jednostranně zaměňován za Krista vnitřní zkušenosti a přenášen na pole zbožné legendy srdce, přece musíme uznat, že Kristus Roseggrem vybásněný je prací velkého umělce. Oč se pokoušeli Rafael, Leonardo, Dürer a jiní štětcem, o to se Rosegger pokusil pérem. A tento Roseggerův Kristus, přes všechno úsilí mistrovo, stlačit a sploštit božskou jeho přirozenost, vyrůstá z legendárního uměleckého rámu, do něhož jej umístil, přímo násilně ve svou původní velikost evangelií a dogmatu“ (číslo 17).

Druhý rukopis pro „Nový Věk“ poslal Lang v polovici února 1908 se slibem, že časem pošle další. Ještě koncem února byl počátek studie *Problém Krista ve Frenssenově Hilligenlei* otištěn.⁴⁹ Jest to opět hluboký rozbor moderního německého románu s problémem kristovským, který vyvrcholí v odsudku Langově, že „Frenssenův Kristus je dějepisným padělkem prvního řádu a nepsychologickým destilovaným odvarem zkostnatělého racionalismu německého, jež přijímá jako triumf německé vědy, již Bůh prý soudil staré náboženství“ (číslo 22). Frenssen „vzal obraz Mistrův a božské, nesmrtelné tahy jeho obličeje zamazal moderními křiklavými barvami německého nevku a postavil na obdiv lůze z ulice“ (číslo 23).

Dalších prací Lang však v „Novém Věku“ již neotiskl. Družina „Přátel katolické kultury“ zmohutněla zatím soustavnou a uvědomělou prací tou měrou, že jí rubriky týdeníku nepostačovaly, a odhodlala se tedy vydávati vlastní svůj orgán, věnovaný výhradně literatuře a umění. V květnu 1908 vyšlo první číslo čtvrtletníku „Meditace“ redakcí Viléma Bitnara za odborné spolupráce Dra Josefa Kratochvila, Emila Pacovského a Dra Františka Hrachovského. Bitnar nabízel spoluredakci také Langovi, ale ten odmítl návrh z důvodu, že podnik má zůstat úplně v rukou laiků a nevázat si ruce. Vydávání revue vítal nadšeně a stal se věrným její spolupracovníkem.

Příspěvky Langovy objevily se až v druhém svazku „Meditací“, který vyšel v létě 1908. Zmíněný svazek byl redigován jako sborník ukázek mystické poesie středověké i moderní, v překladech i plodech původních, doprovázených případnými studiemi. K bohatému výběru starého i nového slovesného umění katolického měl Alois Lang přispěti i ukázkou překladu některého listu z korespondence Abelarda a Heloisy, které choval v rukopise. V polovině června 1908 zaslal rukopis tento s úvodní studií

• 49. A. Nadin (Alois Lang), *Problém Krista ve Frenssenově Hilligenlei*. *Nový Věk* 1, 1908, č. 22. 23.

Bitnarovi s dopisem, v němž mu vše přenechával k dispozici, i v tom případě, bude-li se mu zdát vhodným otisknouti ukázkou v „Meditacích“. Lang však přes to k tomu neradil, ježto prý není dobře trhat celek jednolitý, představující středověký román. Proto také z ukázky sešlo.

Za to otiskl v zmíněném druhém svazku znamenitou svoji studii Dionysius Areopagita. Lang vykládá podstatu novoplatonismu, zjišťuje prvky, které z něho Dionysius přejal a vykládá význam jeho traktátu „O mystické theologii“, který je klíčem k celé křesťanské mystice. Ve své studii Lang podává i volný překlad všech pěti kapitol traktátu až na třetí, z níž přeložil jen krátký výňatek.⁵⁰

V tomtéž svazku „Meditací“ objevily se i ukázky z překladu Mystických průpovědí Angela Silesia. Byla to aleksandrinská rýmovaná dvojverší „Duchovní chrám Boží“, „Podivuhodný snatek“, „Propast volá k propasti“, „Blahé utonutí“, „Rosa“, dvě čtyřverší „Bůh nad všechny dary“, „Sníh na slunci“ a dva sonety „Jak je Bůh v duši svatých“, a „Na Marii Pannu, tajemnou lilii“. Krásně, všecken básnický pel originálu zachovávající překlady vzbuzovaly obdiv i v laické literární společnosti pražské. Nelze mi necitovati zde ukázkou aspoň onen čarovný mariánský sonet, který, zdá se, inspiroval i některé z našich nejlepších lyriků.⁵¹

Byt luhy edenu má duše prochodila,
nenajdu rovné Ti, ó vzácná lilje bílá!
Ty záříš bělostí, jak zasněžená stráň,
když zlato na ni dští Apolla světlá dlaň.

Před Tebou slunce zář a noc své hvězdy skrývá,
před Tvojí nádherou moc, krása všeliká,
již slynul Šalamoun, jak mlha zaniká,
nad leskem Serafů Tvá krása vítězívá.

A vůni vznešenou, již vylévá Tvůj květ,
tvor Boží okřívá a mládne širý svět.
Jen v Tobě jediné všech panen krása svítí.

Ó sílo mučených, ó zdobo světců všech,
ó lilje nádherná, svou vůni pít mne nech,
bych Tebe, simě Tvé v tvář tváří mohl zříti.

⁵⁰ Alois Lang, Dionysius Areopagita. Studie. Revue Meditace 1, 1908, 210–220. — Dionysius Areopagita, O mystické theologii. Traktát. Přeložil Alois Lang. Tamtéž, str. 216–219.

⁵¹ Viz všechny zde uvedené překlady Langovy v Revue Meditace. 1. 1908, 185. 188. 198. 220. 231. 232.

Když družina pracovníků seskupená kolem „Nového Věku“ a „Meditací“ počala se rozvětlovati, přikročeno bylo v Praze k ustavení „Sdružení katolické inteligence“, které po vzoru vídeňské „Lvovy Společnosti“ mělo podporovati rozvoj české kultury umělecké i vědecké. Alois Lang sympatisoval s podnikem tímto a účastnil se osobně ustavující valné hromady v Praze dne 31. srpna 1908, které většinou předsedal jako druhý místopředseda. Po vyčerpání jednacího pořadu valnou hromadu skončil poděkováním všem účastníkům za vzácnou snahu, kterou projevíli svou účastí i radou a napomínal přitomné slovy: „Budete míti cesty trnité, nedojdete vždy splnění svých snah, než pracujte dále a tomu ne v brzké době se jevícímu úspěchu volám předem z plna srdce: Zdař Bůh!“⁵².

V polovici prosince 1908 zaslal Lang Bitnarovi rukopis pojednání o náboženském vývoji největšího německého lyrika po Goetheovi, Jindřicha Heine-a, který nazval Lidský dokument. Otištěn byl v revui *Meditace* v lednovém čísle 1909. Lang podává hrubou mosaiku sestavenou z několika výňatků Heineových spisů, vydaných v letech 1833, 1834 a 1851 – 1856, protože právě tyto spisy tvoří mezníky v duševním vývoji Heinea a podivuhodně kontrastují. Lang ukazuje Heinea z let 1833 – 1834 jako Šavla a sofistu a Heinea z let 1851 – 1856 na jeho cestě do Damašku. Vysoce zajímavou práci končí Lang výrokem Heinea, který pronesl jako básník o katolicismu: „Byl jsem vždy básníkem a proto se mi musila poesie, která v symbolice katolického kultu a dogmatu kvete a plápolá, mnohem hlouběji projevovat než jiným lidem a nezdá se mi, že v mém mládí mne též přemáhala nekonečná sladkost a tajuplně blahá nadsmyslnost a hrůzná rozkoš ze smrti v její poesii. Já blouznil často pro nanejvýš požehnanou královnu nebeskou. Z legendy o její milosti a dobrotě jsem skládal ozdobné rýmy a má první sbírka básnická obsahuje stopy této krásné madonovité periody, jež jsem z pozdějších sbírek se směšnou pečlivostí vyplel.“⁵³.

Koncem ledna 1909 oznamoval Alois Lang Bitnarovi, že pracuje na referátu o Arcybaševovu Saninu a rezervoval si proň místo v třetím svazku revue *Meditace*. Počátkem února rukopis vskutku došel a byl otištěn v březnovém čísle pod názvem Sanin.⁵⁴ „Sanin“ je Langovi kniha přímo strašná. V ní líčí Arcybašev

⁵². Nový Věk 1, 1908, č. 49.

⁵³. Alois Lang, Lidský dokument. O náboženském vývoji Jindřicha Heinea. Revue *Meditace* 2, 1909, 76 – 80. 157 – 160.

⁵⁴. Alois Lang, Sanin. Lidský dokument. Revue *Meditace* 2, 1909, 263 – 272.

s mrazivým chladem zohledňovače mrtvol⁵⁵ typ nového člověka v jeho vztazích k současnému životu, odehrávajícímu se mezi mládeží ruskou. Sensace a odpor, jimiž vyjití této knihy pobouřilo ruskou veřejnost, nesvědčí tentokrát o tuctovém zboží modní literatury, ale o nevšedním umělci, který z moderních názorů, s nimiž si na Rusku společnost pouze diletantsky pohrává, jako děti s ohněm, činí výslednici s ledovým klidem filosofa, nelekajícího se žádných důsledků . . . Sotva bychom našli v dnešních literaturách světových tak hrdě, důsledně a brutálně hlásat pseudo-evangelium rozkoše, jak se to děje v Saninu.⁵

V druhém ročníku *Meditací* objevily se ještě další ukázky překladu *Mystických průpovědí* Angela Silesia. Byla to aleksandrinská dvojverší *„Dálka duše“*, *„Růže“*, *„Ve světě není sladkosti“*, devatenáct dvojverší z první knihy *„Cherubinského poutníka“* a pět čtyřverší z téže knihy, *„Místo věčného odpočinku“*, *„Bůh jediný může oblažiti“*, *„Musíš být docela božským“*, *„Čím Bůh je, musíš být“*, *„Musíš nad Boha“*.⁵⁵

To byly však již poslední ukázky v časopisech, neboť současně s nimi sázelo se i knižní vydání dlouho očekávaného překladu *Cherubinského poutníka* Silesiova. Překlad sám prošel trnitou cestou, nežli od autora dospěl do rukou sazečových. Když se počátkem roku 1907 objevily první ukázky překladu *Mystických průpovědí* v *„Novém Životě“*, připomínal Lang, že má již bohatý výbor i se studií hotový a redakce skoro současně sdělovala, že dílo vydá svým nákladem v *„Knihovně katolické Moderny“*. Lutinov rozhodl se dílo vydati s podmínkou, že bude approbováno olomouckou konsistoří. Ta, ač dílo bylo již approbováno ordinariátem ve Vratislavi v 17. století, žádala Langa, aby překlad jejímu schválení znovu podrobil, což autor ovšem ochotně učinil. Nemaje jinak s Lutinovem pevné úmluvy, nabídl koncem roku 1907 překlad Bitnarovi. Následovala pak Langova již zmíněná přednáška o Silesiovi v Praze a současně s ní i vzájemné dohodnutí, že kniha vyjde v Praze, jakmile ji konsistoř olomoucká schválí. To se mělo státi ještě v prosinci 1907. Avšak teprve počátkem ledna 1908 vrácen byl překlad z Olomouce bez potřebného *imprimaturu* a Lang měl v studii své učiniti několik škrtů a mnohé z podezřelých aleksandrinů opatřiti vysvětlivkami pod čarou. Lang těmto radám vyhověl a opravený rukopis zaslal do Olomouce znova. Avšak v únoru vrátila olomoucká konsistoř Langovi dílo podruhé s poznámkou, že když má vyjít v Praze, musí býti schváleno konsistoří pražskou. Lang poslal tedy ruko-

⁵⁵ Viz všechny zde uvedené překlady Langovy v revue *Meditace* 2, 1909, 299. 313--315. 335.

pis do Prahy, odkud mu byl vrácen až v září 1908. Redakci revue *Meditace* poslal pak rukopis notně ztenčený. A sám ještě dlouho před tím otálel: mám či nemám? Jsem si vědom nedostatečnosti svého překladu . . . Ostatek uvidíte sám. Nebude-li vám vyhovovat, tož mi rukopis pošlete zpět a já z něho vypracuji novou studii o Silesiovi do *Meditací*,⁵⁶ psal Lang v září Bitnarovi. Vědecká i umělecká úzkostlivost Langova jeví se v těchto slovech zcela upřímně. Avšak pražská konsistoř dílu imprimatur nedala, přestávajíc na pouhých radách a pokynech. Proto byl Lang z Olomouce znovu varován před vydáním *Silesia* bez biskupského Imprimatur z Prahy. Dle encykliky bylo to zcela správné. I knihy, které v jedné diecesi obdržely Imprimatur, musejí mítí nutně, jedná-li se o vydání jich v diecesi jiné, zvláštní její schválení. Na žádost Langovu byla sazba díla přerušena a rukopis zaslán znova pražské konsistoři. Konečně v lednu 1909 poslal Lang rukopis censurou schválený a pro tisk zralý Bitnarovi. A přál si, aby knižní úprava odpovídala poněkud tomuto baroknímu dílu . . .

Cherubínský poutník vyšel v listopadu 1909 v knižní úpravě Jana Konůpka, v nákladu 500 výtisků.⁵⁶ Vše podstatné, co se o díle samém i o překladu dalo říci, napsal Lang sám v krásné předmluvě Čtenáři, v níž praví: „Natrhal jsem z mystické zahrady Cherubínského poutníka hrst květů a přesadil do naší na mystiku tak chudičké literatury. Vybíral jsem průpovědi, jak se postupně při četbě mému vkusu zamlouvaly. Nesystematičnost autorova byla mi vodítkem; máť ona právě v mystice nevšední výhodu, že přenáší čtenáře přes únavnou jednotvárnost svým kaleidoskopickým střídáním myšlenek . . . Překlad je místy přesný, místy volnější. Pregnantní výraz průpovědí staví překladateli překážky přímo nepřekonatelné, a přiznávám si upřímně, že překlad můj místy stírá barokní rázovitost originálu jak výrazem tak záměnou rýmu. Jednalo se mi hlavně o správné vystižení myšlenek Silesiových a obětoval-li jsem tomu účelu někde hladkost výrazu nebo mluvnickou správnost, jednal jsem v duchu autora samého. Při překladu mi tanula na mysli stručná rukověť křesťanské mystiky, na způsob malého brevíře

⁵⁶ Angelus Silesius, Poutník Cherubínský. Výbor mystických průpovědí Cherubínského poutníka od Angela Silesia rozměrem originálu přeložil a úvod do německé mystiky napsal Dr. Alois Lang. Překlad obdržel Imprimatur knížecí arcibiskupské konsistoře v Praze dne 31. prosince 1908, číslo 17249. Knížku umělecky vyzdobil a vazbu navrhl Jan Konůpek, vytiskl Alois Lapáček, redigoval Vilém Bitnar. Stran 85 a 3 stránky poznámek. Cena K 3.50. Nákladem svým v královské Praze v listopadu léta Páně 1909 vydala revue *Meditace*.

pro laiky, již tuto výborem z Cherubínského poutníka českým milovníkům mystiky předkládám.⁵⁷ Lang překládal průpovědi Silesiovy podle vydání Boelscheova⁵⁸ a veliký význam díla hodnotí výrokem znalce katolické literatury Richarda von Kralik, který praví: »Kdybych se musil vzdát své celé bibliotéky, vyjímajíc půltuctů svazků, pak by v tom půltuctu svazků jistě nesměl scházet Cherubínský poutník Angela Silesia. A kdyby se mně někdo tázal, co vše musí pročíst, aby se o nejhlubší podstatě světa co nejrychleji a nejdůkladněji orientoval, nemohl bych mu opět lépe a praktičtěji poradit, než aby vedle malého katechismu do ruky vzal Cherubínského poutníka Angela Silesia . . . Jeho dílo je triumfem katolické kultury a poesie . . .⁵⁹

»Cherubínský poutník« skládá se ze šesti knih, z nichž každá pozůstává z určitého počtu ponejvíce dvouveršových, rýmovaných aleksandrinů. Celkem obsahuje celé dílo 1675 průpovědí, z nichž více než třetina jak nedostižnou krásou výrazu, tak nevyrovnatelnou hloubkou myšlenkového obsahu patří mezi klenoty poesie vůbec. Tuto třetinu asi Lang také přeložil, ale mnoho dvouverší musil vynechat na radu olomoucké i pražské duchovní censure. Přes to najde čtenář v tomto malém breviři katolické poesie 422 čísel, tedy právě čtvrtinu celého originálu.⁵⁹

Kniha měla značný úspěch zejména mezi katolickou mládeží v bohosloveckých seminářích, jakož i mezi spisovateli laiky všech odstínů. Rovněž literární kritika přijala dílo příznivě. Karel Černocký v brněnské »Hlídce« praví, že překlad veršů jest jasný a plynňý, Josef Kratochvíl v pražské revui »Meditace« znova obdivuje techniku Langova slova jako obdivuhodnou, Miloš Marten v »Moderní Revui« prohlašuje Angela Silesia za jednoho z největších konvertitů katolicismu a v dopise zaslaném Bitnarovi mluví slovy vroucího uznání o českém překladu Silesia. To byly celkem ovšem poznámky řečené mimochodem. Teprve později podal Alfred Fuchs v »Přehledu« posudek věcnější a díla hodný. Po ideovém rozboru poesie Silesiovy věnuje pozornost také stránce umělecké. »Po stránce umělecké nemají verše Angela Silesia ani sladkosti ani pathosu, jímž se vyznačuje mystická poesie románská. Místy se čtou jako středověké »versus memoriales«. Autor

⁵⁷ Wilhelm Bölsche, Des Angelus Silesius Cherubinischer Wandersmann. Jena a Lipsko 1905, Diederichs.

⁵⁸ Richard von Kralik, Angelus Silesius und die christliche Mystik. Hamm 1902, str. 327. 357.

⁵⁹ Z knihy první místo 302 čísel – 112; z knihy druhé místo 258 – 70; z knihy třetí místo 249 – 53; z knihy čtvrté místo 229 – 56; z knihy páté místo 374 – 99; z knihy šesté místo 263 – 32.

sám přichází právě v době hlubokého úpadku německého umění slovesného, patřit sám částečně do školy Opitzovy po stránce formální. Čím ty verše působí, jest jejich barokní bizarnost, pádnost a úsečnost. Kde chce být autor lyrickým, zmůže se jen na obvyklý aparát duchovních básní: světlo, lilije, monstrance, hostie a podobné. Překlad Aloise Langa je jazykově virtuosní, plynňý. Díkci jest Alois Lang epigonem Vrchlického, viz na příklad 'Panně Marii tajemné liliji' . . . Celkem je práce Aloise Langa záslužná nejenom proto, že k nám uvedl hlubokého autora, ale i proto, že kypří půdu, na které se měla katolická literatura pohybovat už dávno: objevovat světu hloubky liturgie, askese, hagiografie, umění — což bylo v nové době tolik zanedbáno pro přílišný vzrůst literatury apologetické . . .^{60.}

Lang napsal k překladu básnické knihy Silesiovy vědecký úvod, který mu však vzrostl na velkou samostatnou studii o katolické mystice s ohledem k Silesiovi. Podrobná tato práce byla vydána s výběrem z 'Cherubínského poutníka' pohromadě v jednom svazku pod názvem Úvod do německé mystiky v Praze roku 1909.^{61.} Aby vyložil mystiku Silesiovu, zachází Lang až k rozhraní starověku a středověku, na břehy Nilu. 'Cena nesmrtelných myšlenek roste oběhem jako dýmánek broušením. Neznámý křesťanský mystik, jemuž dějiny daly pseudonym Dionysius Areopagita, pronesl koncem čtvrtého století na březích Nilu slohem novoplatonickým božské myšlenky, jež táhly neslyšně stoletími, snášely se tiše do cell středověkých myslitelů a odtud pokračovaly ve svém tajuplném letu dále, až zapadly na březích Odry v sedmáctém století do hlubin duše Angela Silesia, by se odtud odrazily mohutnou ozvěnou. Celých třináct století leží mezi Dionysiem a Silesiem, a průpovědi 'Cherubínského poutníka' jeví tak zřejmý ráz ducha Dionysiova, že se zdá, jakoby napsány byly pod čerstvým dojmem traktátů 'O jmenech Božích' a 'O mystické theologii'. Duše dvou mystiků křesťanských se objímají přes moře věků . . . Propast mluví s propastí. Dionysiovu mystickému Mlčení odpovídají Silesiovy modlitby k Neznámému . . .' (91 n.)

V tomto Langově úvodu je obsažena synthesa celé studie. Skoro sto následujících stránek vykládá podrobně pochod oněch božských myšlenek třinácti věky dějin . . . Po rozboru mystických traktátů Dionysiových přechází k Mistru Eckerhartovi, nejsmělej-

^{60.} Alfred Fuchs, Knihy o německé mystice. Přehled 11, 1912, strany 75. 76.

^{61.} Alois Lang, Úvod do německé mystiky vůbec a Cherubínského poutníka zvláště. Text stránkovan 87 — 176. Poznámky a výklady, str. 182 — 187. Praha 1909. Revue Meditace.

šímu mystiky německému, který staví na metafysické složce Dionysově, schopnosti rozum přesahující, již se lze spojit přímo s Bohem. Nezastavuje se však, jak to činila mystika románská, u stupeňů povznesení duše k Bohu, ale usiluje výstihnouti podstatu všeho bytí a poznání. Lang při této příležitosti podává systém Eckerhartovy spekulace a vytýká větv zavržené papežem Janem XXII.⁶² Po této censuře nastává klidnější práce mezi německými mystiky. Myšlenky Eckerhartovy působí sice mocně, neztrácejí se však v abstraktnostech eckerhartovských, ale přenášejí se na pole praktické askése. Mezi žáky Eckerhartovými vyniká Jan Tauler, který operuje myšlenkami Eckerhartovými ve smyslu pravověrném, ale na rozdíl od Eckerharta je rozvíjí více po stránce citové. Lang tady ukazuje, jak na Taulerovi a neznámém autoru „Německé theologie“ vybudován jest Silesiův „Poutník cherubínský“. Přechází pak k mystice protestantské, analyzuje zásady Kašpara ze Schwenkfeldu, Valentina Weigela, Jakuba Böhmea a Abrahama Frankenberga, přítele Silesiova, který stal se dědicem jeho duchů. Tady počíná Lang již rozvíjetí svoje „pronikavé soudy o Silesiovi. Původně viděl Silesius v protestantské mystice pokračování myšlenek reformatů, avšak přesvědčiv se o jejích vágních důsledcích, sčítával s ní a přestoupil ke katolicismu, kde nejen našel pevný bod, ale i možnost rozvíjet své mystické názory dále. Pak následovala tichá práce vnitřního přerodu, jejímž výsledkem byla dvě básnická díla. V básnické knize „Heilige Seelenlust“ zpívá po způsobu pěvce Velepísně. V druhé, v „Cherubínském poutníku“ rozjímá způsobem mudrce Přísloví. Katolický romantik Bedřich Schlegel vyrval slavnou dnes knihu zapomenutí . . .“⁶³

„Úvod do německé mystiky“ vzbudil v literární kritice mnohem živější ohlas, než překlad Silesiovy poesie. Karel Černocký podal hned po vyjití knihy v prosincovém čísle brněnské „Hlídky“ obsažný přehled vývodů Langových, zdržel se však jakékoliv kritiky.⁶⁴ Také Josef Kratochvíl podává vyčerpávající přehled obsahu Langova díla, ale posuzuje též dílo se stanoviska českého a podnes nezastaral Epilog celého článku, v němž Kratochvíl praví: „Podal nám tedy Lang pěknou svou studií dobrý a plně dostačující úvod do německé mystiky. Kéž bychom však dočkali se též brzy úvodu do české mystiky. Byla by to práce na výsost vděčná a překvapující. Zdá se mi, že prací takovou dospělo by se k výsledku, že duše česká byla vždy silně nábožensky

⁶² Zásady Mistra Eckerharta, zavržené papežem Janem XXII. Přeložil Jakub Deml. Studium. Sborník třetí. Stará Říše na Moravě 1906.

⁶³ Vilém Bitnar, Nový Věk 1, 1907, číslo 8.

⁶⁴ Karel Černocký, Hlídky 26, 1909, 1059 n.

založena a že podnes ukazuje silný sklon ku křesťanské mystice. Vždyť je zajisté velmi charakteristické, že prvý filosofický spis český ze 14. století, *„Ráj duše“*, jest vlastně sborník mystický. Stejně Štítný přijal básnický vzlet své mluvy od mystiků a ve spisech svých má názory čistě mystické Což teprve, kdybychom měli zpracovaný filosofický system Petra Chelčického; v jakém zářivém světle objevila by se tu asi česká mystika! Bratři čeští jsou mystickou společností par excellence, která jediná mohla vytvořiti muže rázu Komenského. Ba není také bezvýznamno, že při dnešním zvroucnění náboženského citu, kdy jiní národové překládají nebo vydávají aspoň starší spisy mystické, že my Češi můžeme ukázati spisovatele mystiky původní . . .⁶⁵ Miloš Marten posuzuje práci Langovu jako reliefní historickou studii. „Jen na několika místech perspektiva autorova je poněkud klamná. V jeho pojetí Plotina skresluje vývojová konstrukce psychologickou pravdu: přes to, že vzniká na rozhraní antické a křesťanské filosofie, není novoplatonismus přechodním útvarem, a není ani koncem helenistické metafysiky: vzpomeňte jejího vzepjetí v renesanci, Marsilia Ficina, Picy della Mirandola, Angela Poliziana. Doktora Langa, zdá se, zaujala hlavně německá náboženská filosofie; to vysvětluje, že necharakterisoval dosti ostře rozdíl německé a latinské mystiky a nepovšiml si jisté suchosti, která působí, že Eckehart nebo Tauler se jeví rationalisty, mysliteli ryze spekulativními, rozumovými vedle žhavých intuitivů katolického jihu. Zavrhl určité články učení Eckehartova, Řím vycítil v něm podivuhodným pudem cosi protestantského, zárodek budoucího lutherského nihilismu . . .⁶⁶ Konečně Alfred Fuchs pěkně posoudil Langovu studii o *„Přehledu“*: „Zaniklá revue *Meditace* zanechala cenný odkaz v Langových pracích, kterými k nám uvádí německou mystiku. Alois Lang . . . vylíčil nám vynikající představitele celé duchovní generace vzrůstající a klesající v německých visionářích, ekstaticích a mysticích rozumu, generace, za jejíhož praotce považuje již prvního mystika křesťanského vůbec, Dionysia Areopagitu, inspirovaného Plotinem, veda nás přes Eckeharta, Susa, Taulera, Kašpara ze Schwenkfeldu, Valentina Weigela, Böhma do 17. století k Angelu Silesiovi, poslednímu z těchto poutníků serafinských a cherubinských.⁶⁷ Fuchs shledává analogie se Svatou Terezií, se Svatým Tomášem Akvinským, se Svatým Bonaventurou, Tomášem

⁶⁵ Dr. Josef Kratochvíl, *Revue Meditace* 3, 1910, 67 – 69. – Viz i jeho *Úvod do filosofie* (Olomouc 1911, str. 33. 69. 87. 145.

⁶⁶ Miloš Marten, *Moderní Revue* 16, 1910, 321 n.

⁶⁷ Alfred Fuchs, *Knihy o německé mystice. Přehled* 11, 1912, 74 – 76.

Kempenským, vykládá zdánlivý pantheismus Silesiův, srovnává některá dvouverší jeho s dialogem z Benediktinské legendy středověké, vůbec projevuje mnoho dobré vůle a znalosti předmětu. Pochybuje však, že by duševní genealogie Silesiova, jak ji Lang uvádí, byla úplná; shledává v díle Silesiově i mnoho vlivů z novopythagorské mystiky čísel. Rovněž upozorňuje, že jisté názory, o nichž se Lang domnívá, že jsou speciálními názory toho kterého mystika, jsou ode dávna názory oficiální theologie církevní. — A tak dílo Langovo, byť i vzbudilo některé námitky, nezapadlo bez ohlasu. (Dokončení.)

JD. Dr. Otto Stehlik: Z doby Douchovy.

Z korespondence kněze vlastence Františka Douchy.

(Pokračování.)

Karel Václav Rotteck (Rodecker rytíř z Rottecku), historik a politik německý (1775 – 1840) universitní profesor obecného dějepisu (již od r. 1798) ve Freiburgu a po 20 letech profesor státních věd a přirozeného práva, a poslanec v bádenské komoře, kde pracoval pro svobodnou národní církev, pro svobodu tisku a úpravu poddanských poměrů. Neměl schopnosti k akademickému úřadu vyžadované, neměl smyslu pro kritickou metodu badatele a přece uchvacoval posluchače, ačkoliv měl slabý hlas a jednotvárný přednes, svým nadšeným idealismem, svobodomyšlností a neohroženým zápalem, které nahrazovaly pozitivní vědomosti. Jeho boj za svobodu a právo rozumové, ostrý úsudek, neklid, neobjektivnost, smělý výraz, přehnané líčení, subjektivní směr, jeho nenávisť k právu historickému a výlučné vynášení práva rozumového padly na nejúrodnější půdu v době Napolenského útlaku v Německu a pak nastalé hrozné reakce Metternichovy. Tím se stal hlavním představitelem školy obecného liberalismu, zvláště u Němců. Pro své smýšlení a literární činnost byl též sesazen vládou z profesury a jeho *„Allgemeine politische Annalen“* a *„Der Freisinnige“* zastaveny. Jeho hlavní dílo, o kterém se zde patrně Bednářiková zmiňuje je: *Allgemeine Geschichte** (Freiburg, 1812 – 27, 9 sv.) z něhož pořídil výtah *Allgemeine Weltgeschichte*** (Stuttgart, 1830 – 34, 4 díly). O jeho díle píše v. Weeh velmi výstižně: In der Vorrede kennzeichnete er selbst sein Werk als ein nicht so fast wissenschaftliches als vielmehr

* 25 vyd. pokračoval Steger, Brunšvik 1806 – 67, 11 vyd. již 6 vyd. 9 sv. 1824 – 27.

** 8 vyd. dovedl W. Zimmermann do r. 1870, 1868 – 1872, 7 sv.

tendenziózes und agitatorisches. Er beanspruchte nicht, sagt er, die geschichtliche Wissenschaft zu erweitern und zu vertiefen, sondern bezwecke nur, den vorhandenen und bekannten historischen Stoff durch geeignete Behandlung dem Laien zugänglich zu machen und nicht nur den Geist der Leser von durchschnittlicher Bildung zu bereichern, sondern auch deren sittlichen Willen zu stärken, zumal auf Charakter und Gesinnung der heranreifenden Jugend einzuwirken. Die Absicht erreichte der Verfasser in vollem Maaße. In jener Zeit, da ganz Europa unter dem Joche des corsischen Eroberers schmachete, wurde der Appell an die idealen Kräfte des Volkslebens, an die Freiheits- und Vaterlandsliebe, der Hinweis auf die ausgleichende Gerechtigkeit in der Entwicklung der Nationen, so wenig der Verfasser unmittelbar die zeitgenössischen Verhältnisse berührte, doch von Hunderttausenden, denen dies Buch zu handen kam, als Trost im Leiden, als Aufruf zum Ausharren, als Verheissung besserer Tage verstanden. Die späteren Bände fanden eine veränderte Weltlage vor. Aber gegenüber der ernüchternden Haltung der deutschen Regierungen, die den Kämpfern der Freiheitskriege so schwere Enttäuschungen bereitete, fand jetzt erst recht das Pathos der Rotteckschen Geschichtsdarstellung, die Verherrlichung der freiheitlichen Entwicklung des Volksgeistes, der Kampf für Recht und Selbstbestimmung gegenüber der Willkür und Tyrannei ein dankbares ja begeistertes Publikum. Durch Veranstaltung eines vierbändigen Auszuges aus dem grossen Werke machte R. dessen Inhalt zum Gemeingut der weitesten Bevölkerungskreise. (Viz Allgemeine Deutsche Biographie. Svazek 29., str. 385 – 89; obšírněji v životopise jeho synem sepsaném: Hermann von Rotteck, Das Leben Karls von Rotteck Pforzheim, 1843.) – Jeho dějiny došly největší hany a chvály. Brzy byly rozšířeny v 100.000 výtiscích u Němců a vyšly několikrát i v cizích jazycích. Za to zklamal svou knihou: Lehrbuch des Vernunftsrechtes und der Staatswissenschaften (1829 – 35, 4 sv. Stuttgart). Pak vydal s Welckrem známý „Staatslexikon“ (Altona 1834 – 44; 12 sv., 3 vyd., Lipsko 1856 – 66, 14. sv.) Stal se účinnou politickou encyklopaedií ideí liberalismu a rozšířil se neobyčejně rychle v středních stavech německých, které po dobu celé generace skoro výhradně z něho čerpaly poučení o všech otázkách státního života, až byl nahrazen důkladnějším a cennějším „Staatswörterbuchem“ od Bluntschliho a Bratera. Na sněmu vídeňském a kroměřížském r. 1848 a 1849 byl mnohým poslancům takřka biblí politickou, hlavně ovšem Němcům, ale též českým předákům. Další jeho práce jsou: Ideen über die Landstände (1819), Staatsrecht der

konstitutionellen Monarchie (1824 – 28), Geschichte des badischen Landtages von 1831, Sammlung kleinerer Schriften, meist historischen und politischen Inhaltes (1829 – 37, 5 sv.) a „Für die Erhaltung der Universität Freiburg (1818).

Rotteck nezůstal bez vlivu na řeskou literaturu, jak jen řekteré pŕíklady uvedeme: Antonín Jungmann (Krok 1821) odmítá urážku v Dějinách jeho vyslovenou tím, že pokládá ruřtinu za řeč otroků. Palackému byl vůdcem a učitelem pŕi pŕípravě historické. Chránil ho pŕed jednostranností historického badání věku osvícenského tak i romantiky. Od něho se učil filosofickému pojmání dějin, teorii metody historické, nauce o umělecké kompozici, o zpracování poznání. Bedlivě prostudoval jeho článek „Über die Geschichte und geschichtliche Kunst“ (Hallesche Literaturzeitung 1816). Z něho si osvojil vedle jiných podnětů pŕesvědčení, že pravého ducha vlasteneckého lze kŕisiti a utužovati hlavně pŕíkladem a snahami národní minulosti. Havlíčkovi pŕi zahájení řurnalistické činnosti doporučil jeho pŕítel Vilém Gabler, který mu byl nápoimocen výběrem knih, velmi vřele studnici politického liberalismu, Staatslexikon. Jeho idee dovedl pak řeskému duchu a řeským požadavkům pŕizpůsobit a k užitku svého národa nejhlubší světové myřlenky zpracovat.*

Bednářiková zmiňuje se o Douchově pŕíteli Svobodovi bez bližšího udání. Zajistě to byl jeden z tehdejších spisovatelů, kterého ovšem z této nejasné narážky nelze pŕesně zjistiti. Můžet být: 1. Jan František (1778 – 1864) pedagogický spisovatel. Vyučoval též ovšem pŕed r. 1807 na gymnasiu v Hradci Králové a patŕně tam udržoval dále styky. Byl však o mnoho starší než Doucha. 2. Václav Alois Sv. Navorovský (1791 – 1849). 3. Václav Sv. Minický filolog a organisátor školství (1813 – 88) byl od roku 1846 – 50 profesorem v Hradci, tedy teprve po r. 1843, kdy dopis jest psán. 4. Augustin Sv. hudebník a spisovatel hudební (1787 – 1856) byl dŕíve členem orchestru hraběte Pachtý. (Těmto náležel Mníšek, kde se Doucha zdržoval.)

Bednářiková uvádí vychovatelku u Dobřenských a též baronku Dobřenskou bez bližšího udání. Jan Václav, svobodný pán Dobřenský z Dobřenic (1779 – 1843) měl se svojí manželkou Marianou Perglarovou z Perglaru 5 dětí.

(Pokračování.)

* Škoda, že se nám nezachovala odpověď Douchova již proto, poněvadž by názor jeho o Rottkovi byl zajistě velmi zajímavý. Neboť Doucha byl ačkoliv konservativní a řeský národovec, již vlivem své velké seřtělosti velmi mírný v odsouzení odpůŕných názorů a neznáme podobné odmítání liberalismu německého a němectví u něho jako na pŕ. u Havlíčka Borovského.

Vilém Bitnar:
Literární činnost Aloise Langa.

Aloisu Langovi k jeho abrahamovinám věnováno.

(Pokračování.)

Lang zatím již byl cele ponořen do díla Susova. Počátky tohoto jeho studia datují se od roku 1900, kdy Langova dvčhtivá duše zajímala se již o celý soubor otázek evropské i orientální mystiky. Na stránce 242. zmínil jsem se již o překladu prvních dvou kapitol ze Života Jindřicha Susa, který Lang doprovodil poznámkami^{68.} a otiskl v revui „Nový Život“. Ačkoliv byl pak tvorbou jiných prací odveden od systematického studia Susa, přece nepřestal jej čísti a shromažďovati výpisky, takže když dokončil knihu o Angelu Silesiovi, mohl se ihned věnovati definitivnímu zpracování nashromážděné látky. Upustil tehdy od zamýšleného studia Novalise a psal počátkem prosince 1908 Bitnarovi do Prahy: „Za to jsem se pustil do Susa. předběžné studium jsem ukončil a brzy začnu psát pojednání. Chcete-li je mít, pak pište!“ (dopis ze dne 13. 12. 1908). Lang původně zamýšlel upravit svou práci o Susovi jakožto obšírnou studii pro revui „Meditace“ (dopis 26. 12. 1908) a chtěl ji proložit některými menšími ukázkami překladů, jež měl během dlouholeté četby připraveny (dopis 26. 1. 1909). Ale práce vzrostla mu pod rukou pomalu v celé dílo. V únoru 1909 hledá nové prameny a pomůcky, chystaje se k dalšímu ještě bádání, které původně neměl asi v plánu. „Teď se teprv dám do Susa. Kdy budu hotov, nevím. Já pracuji pomalu a dle nálady. Mohl byste mi zapůjčit vydání spisů Susových od biskupa Diepenbrocka? Vydání to je nekritické, ale úvod od Görresa je výborný. Nutné to sice není, ale hodilo by se mi“ (dopis 5. 2. 1909).^{69.} Již v květnu počaly se

^{68.} Das Leben Heinrich Susos, von ihm selbst erzählt. Kapitola I. (úvodní). Kapitola II., Von den Vorstreiten eines anfahenden Menschen. — Viz vydání kardinála Melchiora Diepenbrocka, Řezno 1884, str. 137 — 140.

^{69.} Jednalo se o dílo Melchior von Diepenbrock, Heinrich Susos, gennant Amandus, Leben und Schriften. Mit einer von Josef Görres. Řezno 1828. — Měl jsem po ruce vydání čtvrté, Řezno 1884, které jsem Langovi poslal.

mu v duchu rýsovat i kontury budoucích kapitol díla a psal proto Bitnarovi: „Na Susovi čas od času pracuji. Mohl bych Vám sice poslati úvod, ale bude líp, až práce bude úplná. Kdy? Do prázdnin asi. Trochu pozdě sice, ale když já jsem tak těžkopádný . . .“ (dopis 28. 5. 1909). Lang ovšem do prázdnin hotov nebyl. V té době počaly již první zakázky a pronásledování pražské katolické revue „Meditace“ z vyšších míst a Lang dozvěděl se o nich, byl znepokojen. Ptal se Bitnara, co je na tom pravdy, a když byl uklidněn, psal v říjnu zajímavá slova: „Byl jsem všecek zoufalý. Ty zprávy mne zdřitily. Sekl jsem vším. Ale teď po Vaší potěšující zprávě mi znovu se dostavila chuť k práci. Dokončím započatého Susa . . .“ (dopis 27. 10. 1909). Lang pracoval vytrvale, sháněje ještě různé pomůcky,⁷⁰ ale teprve v srpnu 1910 mohl Bitnarovi sdělit: „Právě dokončuji svoji kulturně náboženskou studii o Susovi a rád bych ji vydal knižně. Studie je psána na způsob mé někdejší studie o Jacoponovi. Obsahu měla by asi 130 až 140 stran formátu mého Silesia. Nabízím Vám ji k vydání . . .“ (dopis 13. 8. 1910). Od původního úmyslu, otisknouti práci pouze v revui „Meditace“, nebylo při rozsáhlosti díla pomýšlení a přijal jsem tedy Langovu nabídku rukopisu pro vydání knižní. Lang na to psal: „Suso bude do čtrnácti dnů ve Vašich rukou. Je to studie ukázkami tak prošpikovaná, že činí překlad asi zbytečným. Jsem s ní sám spokojen a myslím, že i Vám se bude líbit. Prosím jen o úpravu knižní jako u Silesia. Imprimatur nebude třeba, ježto na titulním listě dáme tisknouti poznámku „Tisťeno jako rukopis“. O tom však Vám při příležitosti zaslání rukopisu sdělím více . . .“⁷¹ Mám posud na čisto napsáno 46 stran, tedy menší polovici. Pospíším si, abych byl brzo hotov. Opozdí-li se zásilka má o týden nebo dva, to mi snad prominete?⁷² (dopis 1. 10. 1910). Za několik dní Lang již oznamoval: „Suso je úplně hotov. Dal jsem ho jen ještě prohlédnouti jednomu kolegovi. Do týdne myslím, že Vám ho budu moci definitivně zaslat.“⁷² Můj rukopis obsahuje 90 stran . . . Výzdobu, jak se sám z rukopisu přesvědčíte, dílo nutně vyžaduje (dopis 12. 10. 1910).

⁷⁰. Poslal jsem Langovi i novou monografii německou, Wilhelm von Scholz, *Deutsche Mystiker*. Sbírká „Die Kultur“, svazek 28, Berlin 1908. — Publikace vnukla mi myšlenku ozdobiti dílo Langovo reprodukcemi dřevorytů Dürerovy Apokalypsy.

⁷¹. Lang mi později sdělil, že studii o Susovi není třeba cenzury církevní předkládati, ježto dle rozhodnutí olomoucké konsistoře spisy tištěné jako rukopisy církevního schválení nepotřebují (dopis 12. 10. 1910).

⁷². Rukopis přečetl profesor Louis Špaček, znalec moderních literatur a essayista, spolupracovník „Nového Života“, Východilovy „Hlídky“ a pražského „Nového Věku“.

Rukopis Susa obdržel jsem 3. listopadu 1910. Knihu chtěl jsem původně vydati ve formátě a úpravě Langova Silesia s novým titulním listem Konůpkovým. Lang poslal mně s rukopisem též faksimile krásného dřevorytu, představujícího Susa v rozmluvě s Madonou, zatím co Jezulátko zasypává ho růžemi (dřevoryt 652 Germánského Musea v Norimberce). Zmenšené reprodukce tohoto dřevorytu s iniciálkami ze 14. století dobře by se byly do knihy hodily. V prosinci 1910 rozhodl jsem se však pro reprodukce dřevorytů Dürerovy Apokalypse, které měl jako přílohy ozdobiti knihu zároveň s původním titulním listem Jana Konůpka a s iniciálami Emila Pacovského. Zatím v době příprav otiskl roku 1911 Lang ukázky ze svého díla v pražské revui *„Meditace“*, které tehdy vzbudily velkou pozornost,⁷³ a v červnu 1911 počala se kniha tisknouti ve formátě značně větším než byl formát Silesia. Již 10. srpna mohl jsem poslati Langovi první výtisky knihy, s jejíž úpravou projevil úplnou spokojenost. Knihu bylo vydáno pouze 300 výtisků a jest dnes již bibliografickou vzácností.⁷⁴

Obsah celého díla rozdělen jest v sedmnáct menších kapitol, opatřených vesměs případnými hesly v záhlavích. Vybrány jsou ze Susových děl *„Büchlein von der ewigen Weisheit“* *„Briefbüchlein“*, z díla *„Das Leben Heinrich Susos“*, z předmluvy k vydání spisů Susových z roku 1512 a z díla Svatého Bernarda *„Sermones in Cantica“*, vydávající svědectví o hlubokém proniknutí celého díla Susova a rozsáhlé sčítlosti autorově v ostatní literatuře středověké.

Kapitola úvodní stručně a hutně zachycuje celou povahu křesťanského středověku, jehož světlé stránky měří porovnáním s roztráštěností doby moderní. *„Všechno úsilí kulturní ve středověku vyvěralo ze zásady „pod zorným úhlem věčnosti“. Ta vrhá na život středověkého člověka své tajuplné, nadpozemské světlo. V něm obrysy středověkých lidí nabývají jakýchsi neobyčejných, olbřímých tvarů“* (11). Lang podává synthetický obraz středověké vášně pro duchovní a nadpřirozené, jak se jeví v umění architektury, plastiky, malířství, poesie i filosofie, jak uzrívá v mniš-

⁷³ Alois Lang, Jindřich Suso. Úvodní studie (*Meditace* 4, 1911, 361 nn.). Svatý Bernard (tamtéž, str. 363–368). Život Susův (tamtéž 660–665. 743–752).

⁷⁴ Alois Lang, Jindřich Suso. Studie z německé mystiky středověké. Tisknuto jako rukopis. Text proložen jest 16 reprodukcemi Apokalypse, cyklu dřevorytů Albrechta Dürera. Titulní list nakreslil Jan Konůpek, iniciály a četv Emil Pacovský. Knihu redigoval, výklad Apokalypse napsal a ukazatele obsahu sestavil Vilém Bitnar. Stran 204. Cena Kč 6.—. Ve 300 exemplářích vytiskl Alois Wiesner nákladem revue *Meditace* v Praze 1911.

ství a rytířství. Usilování o styk se světem nadpřirozeným jest jednou z hlavních složek středověké kultury a jeho výrazem je středověká mystika. Ačkoliv cíle a prostředky středověké mystiky západní a starokřesťanské východní jsou společny, přece se metodou od sebe valně liší . . . Na východě převládá spekulace, na západě kontemplace; tam abstrakce myšlení o Bohu, zde praktické uplatnění lásky k Bohu; tam pracuje rozum zmocněným poznáním, zde srdce zmocněným citem; na východě mystika přechází ve filosofii, na západě v poesii⁷⁵ (12 n). Duchaplností svých postřehů a hutností svých výroků připomíná tato skvělá kapitola nejednou umění essayisty Rudolfa Kassnera v jeho obdivovaných studiích o prerafaelském umění viktoriánského období v Anglii.^{75.}

Kapitola druhá jest rovněž úvodem do vlastního díla. Jedná o Svatém Bernardu a na jeho díle názorně ukazuje povahu středověké mystiky západní, vyžívající v ekstasi lásky. Jejím původcem je Svatý Bernard, jímž vlastně teprve počíná mystika o Kristu. Neboť on soustředil všechno své myšlení a cítění na Krista, který přirozenost lidskou povznesl k jednotě Božství a tak pojal křesťanství v jeho nejvnitřnější podstatě, v lásce. Lang představí Svatého Bernarda jako křesťanského básníka, jehož *„Sermones in Cantica“* obsahem i formou tvoří zvláštní druh poesie duchovní, tak zvané meditace. Ocenění tohoto díla je rovněž pravou lyrikou duchovní, vytěžující každého záchvěvu Bernardových *„Řečí na Velepíseň“*. Ale Lang básnicky obraznou stránku tohoto díla doplňuje ještě rozbořem vědeckého traktátu Bernardova *„De diligendo Deo“*. Bernardova mystika mu připadá jako intimní kaple v ohromném chrámu církve, zasvěcená ukřižované Lásce, do níž se uchyluje jeho zamilovaná duše z vřavy životní, aby se oddávala sladkým meditacím . . . Ponořuje se do moře utrpení Krista člověka a očištěna hořkými jeho vodami vzlétá jako bílá holubice, do náručí Krista Boha. Utrpení a láska jsou dvěma póly bytosti Kristovy. Jeho láska povznesla utrpení na prestol Boží. Křesťanství jest náboženstvím utrpení a Bernard prvním velikým básníkem ukřižované Lásky (23). Lang obírá se pak kultem bolesti ve smyslu křesťanském, k němuž Bernardova mystika ukřižované Lásky dala sice podnět, ale který se vyvinul ve vysilující sebetřýzeň mimo jeho úmysly. Krajní směr askese katolické mystiky odtud pramenící, representován jest hlavně vášnivým Jacoponem da Todi a blouznivým Jindřichem Susem.

Dospěv takto k hrdinovi své knihy, končí Lang obě úvodní

^{75.} Rudolf Kassner, *Die Mystik, die Künstler und das Leben. Über englische Dichter und Maler im 19. Jahrhundert.* Accorde. Lipsko 1900. Eugen Diederichs.

kapitoly a počíná kapitolou třetí zpracovávat vlastní thema, život a dílo Susovo. Tato kapitola podává přehled celé jeho životní pouti, od narození koncem třináctého století až do jeho smrti v Ulmu roku 1366. Suchý přehled životních dat oživen jest i tu po způsobu Langově jednak ukázkami překladů různých krásných míst z díla Susova, jakož i cennými exkursemi do kulturního ovzduší jeho doby. V třetí kapitole jest to zejména líceň visio-nářského hnutí německých žen 13. a 14. věku, které pramení z 12. století z díla a příkladu Svaté Hildegardy. 'Hildegarda je ratolestí na stromě mystiky, který sázel Svatý Bernard. Hildegardou přenesena jiskra z posvátného ohně bernardovské mystiky o Kristu do cell německých, kde ji mnišky rozdmýchaly v pravý požár, který žehl a spaloval' (32). Lang popisuje počátky literární tvorby Susovy, jeho poměr k Eckelhartovi a zejména k Sestře Elsbetě Staglinové, který přirovnává k přátelství Svatého Františka a Svaté Kláry. Bohatou kapitolu končí bibliografií spisů Susových a vydání souborných.

Kapitola čtvrtá, nazvaná Vítr milosti, doplňuje podrobnosti zevnějšího života Susova, jak byly podány v kapitole třetí, vylíčením jeho života vnitřního. Počíná zajímavou paralelou mezi Svatým Františkem a Susem, podává mistrnou charakteristiku Susovy osobnosti, líčí vliv teplého větru Milosti na její zrání. 'Opojení vínem Milosti zanechalo sladké nadšení, které povznášelo duši Susovu do říše nebeských snů. Divoká sebetřízeň byla průpravou odumření vnitřnímu, které učinilo Susa povolným nástrojem vůle vyšší. Po nebeském osvícení zůstal žár lásky, který nespaloval, ale stavoval duši Susovu s Bohem' (55).

Hra s věčnou moudrostí je název kapitoly páté, jejíž obsah shrnuje Lang v úvodním odstavci. 'Srdce Susovo bylo od útlého mládí plné lásky.' Od útlého mládí obracel všechno lyrické nadšení své rozvíjející se psychy na Krista. V něm viděl největší projev lásky Boží a jediný předmět lásky své; v duchovním pak spojení s ním jediný cíl života. Kristus ve způsobě věčné Moudrosti se jemu ve svatých písmech přímo nabízí k milování jako slaskavá milénka, která se čistě strojí, aby se libila a v podobě ženské něžně mluví, aby si naklonila všechna srdce lidská' (61). Věčnou Moudrostí zove Suso lásku Boží. Tajuplné kroužení lásky Boží pocítoval Suso ve svém nitru a duši jeho pojímala závrat ekstase. Lang popisuje vnitřní tlak ekstase, která mu stělesňovala nebeské zjevy, činíc Susa světcem básníkem. 'Každá zbožná myšlenka, každá vznešená představa přijímá postavu světlého anděla, poslaného Susovi nebeskou Moudrostí' (66). Poesie této první dětské lásky ku věčné Moudrosti z duše Susovy nikdy do-

cela nevyvětrala. 'Zůstávala v ní jako kapka rosy v kalichu květu, kterou stále dolévá hvězdná noc. A zatím se duše Susova tiše a neslyšně rozvíjela. Vláhou jí byla sladká láska nebeská a světlem smělé sny současné mystiky katolické' (67).

Šestou kapitolou díla je Hymnus na utrpení, v němž Lang obhlíží nedohledné dálky a nesmírné obzory, které duši Susově otevřela současná mystika. Dosavadní 'pastýřská hra' jinochova s věčnou Moudrostí ustoupila u Susa muže vážnému dramatu lásky nebeské' (74). Suso přímo horečně touží po spojení s Bohem. Rozjímá o utrpení Kristově a připravuje se sám k dobrovolnému utrpení. Aby osvětlil divokou sebetrýzeň dalšího života Susova, podává Lang v této kapitole podrobně Susův názor o utrpení a v sedmé kapitole, nazvané Světec na scestí, probrává jeho mučivý život, neslýchané skutky jeho sebetrýzně, která dle mínění Langova předčí i nejstrašnější skutky starých asketů. Lang pojímá toto období jako poblouzení Susovy duše, která nedovedla přesně rozeznávat mezi radostnou evangelickou askesí a chmurným sebemučením. Omezuje své líčení na překlad příslušných míst ze Susovy autobiografie a vzněcuje se zase líčením jemností, s jakou dominikánské mnišky odvracely Susa od jeho přemrštěností. Krásně zachycuje Lang tento poměr v závěrečném odstavci kapitoly. 'Něco nesinírně tklivého jest v tomto duchovním přátelství dětí středověku. Mysl jejich je docela zaujata věcmi nebeskými, srdce útlou vzájemnou láskou a společný jejich cíl – vrchol dokonalosti. O něm sní za dne a noci. Sny jejich nabývají živých obrysů vidění, která jim na čas dávají zapomínat obtíže . . . Jsou jim květinami, jimiž místy zarůstá kamenitá jejich cesta. Mužové kráčí v předu a ženy následují, konajíce mužům službu Veroniky . . .' (90.)

Myšlenkový obsah mystiky Susovy vystihl Lang v pěkné kapitole Záhady božství. Ukazuje, jak i Suso vychází z předpokladů Dionysia Areopagity, jak přijímá názory Tomáše Akvinského, analyzuje Susův pojem odevzdanosti, odvislost od mystiky Augustinovy a Ekehartovy. – V deváté kapitole Zamilovaná Psyche, krásně odlišuje Lang dvojí období duševního života Susova. V období prvním jinošská jeho duše vzplála náhle láskou k věčné Moudrosti, tato láska napájí jeho srdce sladkým vínem roztoužení a přenáší mysl do světa snů a visí. V druhém období vyrůstá jinoch v muže. Trpná snivost jinochova přechází v ohnivou touhu po věčné Moudrosti. V jeho duši se rodí Kristus, aby trpěl a umíral. A plodem této ohnivé lásky k Ukřižovanému je kniha O věčné Moudrosti, pravá to německá Velepíseň katolického středověku, z níž Lang podává překladem několik rozkošných ukázek.

V kapitole desáté představuje nám Lang Susa jako Ctitele Madony. Ohnivá láska Susova ke Kristu byla podnětem k neobyčejně něžné a dojemné lásce jeho k Marii Panně a učinila z něho básníka mariánského mezi německými mystiky. Jedenáctá kapitola Ekstatik podává mistrný rozbor visionářství a ekstatičnosti, k níž směřuje mystika katolická celou svojí podstatou. Dotýká se všech problémů, uvádí případy slavných ekstatiků, hlasy vědy materialistické, stanovisko Církve a obšírně vykládá povahu ekstasí Susových. Kapitola dvanáctá Obrat líčí konečnou změnu duševního života Susova v čtyřicátém roce jeho života. Suso uzrál. Dříve pro Boha trýznil své tělo, nyní chce trpěti pro lásku k bližnímu. Lang se všech stran objasňuje ohromný význam tohoto Susova přechodu k martyriu činné lásky a nezištného sebeobětování.

V dalších kapitolách obírá se Lang některými speciálními problémy susovskými a zvláštními stránkami jeho činnosti. Tak v třinácté kapitole, nadepsané Kazatel líčí jeho vynikající výmluvnost a krásně oceňuje ji slovy: „Uchvacuje-li dnes každého, kdo má smysl pro zvuk a spád mluvy, mistrovský styl Susovy prósy, jakou asi sugestivní silou působilo živé slovo jeho na posluchače tak přístupné náboženskému vzrušení? Vzrušený mluvil ke vzrušeným, asketa k obdivovatelům, visionář k toužícím po zvěstech ze světů vyšších, trpitel, zakoušející slasti utrpení, ku prahnoucím po útěše. milovník sladké lásky nebeské ku strádajícím láskou pozemskou. Koho nepodmanila krása myšlenek, opájelo kouzlo slova, posuňků a osobnost kazatele samého? (151). – Kapitola čtrnáctá Boží táčnick dokládá, kterak mocně působil styk Susovy roztomilé osobnosti. „Taková františkánská osobnost, jakou byl Suso, má vždy zajištěný pronikavý úspěch . . . Zjeví-li se tichá, čistá, nezištná, milující osobnost, srdce lidská jí letí vstříc“ (155). Suso sám označuje svoji pastorační činnost případnými slovy: „Ždá se mi, že jsem Boží táčnick a jezdím vvkasán kalužemi, abych lidi z hlubokého bahna ke kráse vyvážel.“ – Patnáctá kapitola Mystik a ženy líčí, kterak z vřelé lásky k Madoně přýštila ideální láska Susova k ženám. Jako zpovědník a rádce duchovní nahlédal do hlubin ženských srdcí v svěřených sobě ženských kláštorech. Dokumentem k této pastorační činnosti je Susova sbírka jedenácti dopisů, Briefbüchlein, kterou Lang rozbírá soudě, že v těchto několika listech uloženy jsou všechny přednosti geniální duše Susovy, filosofa, básníka a světce. – V kapitole šestnácté Utrpení shrnuje Lang syntheticky všechny odstíny a stránky Susova utrpení, které mu bylo měřítkem mravní dokonalosti, znakem vyvolení a posvěcením jeho snah a které proto

stalo se mu přímo žádoucím. Lang nazývá Susovu veřejnou činnost „Odyseou utrpení“ a obsírně zabývá se případem, kdy Suso zlou ženou označen byl otcem jejího dítěte. Ovocem utrpení tohoto, největšího, jež ho kdy stihlo, byl pak vnitřní mír, který se trvale rozhostil v jeho duši. Lang soudí, že událost tato měla na uzrání osobnosti Susovy nesmírný vliv. A jako všude jinde, ani zde nezapomíná na uměleckou stránku, nazývaje příběh po stránce formální náběhem k duchovnímu románu středověkému a dovozuje, že nádherný plod křesťanské mystiky německé čtrnáctého století, jak jej Suso vytvořil v 52. kapitole své autobiografie, je hlavně výsledkem tohoto stěžejního utrpení.

Jak z předchozího vypsání obsahu vysvítá, lze v díle Langově rozeznávat tři odlišné, vzájemně se však dokonale doplňující skupiny. Prvních dvanáct kapitol věnováno jest vypsání duchovního vývoje Susova, další čtyry kapitoly obírají se speciálními otázkami susovskými.

K těmto dvěma skupinám přistupuje třetí, zastoupena kapitolou sedmnáctou, v níž Lang podává mistrný překlad nejvýraznějších aforismů Susových. Jimi dokončuje poslední linie, kterými se pokusil načrtnouti portrét geniální osobnosti Susovy. K této skupině 38 aforismů nutno ovšem připojit řadu dalších drobných překladů, rozestých po jednotlivých kapitolách díla. Jsou to ukázky ze Susova díla „Büchlein der ewigen Weisheit“, z knížečky o věčné Moudrosti, která náleží mezi nejkrásnější perly katolické mystiky vůbec. Lang podal v kapitole „Hra s věčnou Moudrostí“ obsah tohoto dílka a překlady následujících pak ukázek doplnil jeho obraz. Jsou to překlady části kapitoly XIII., Hymnus na utrpení⁷⁶ (str. 76 n.); kapitoly XII., O nesmírné radosti nebeské (111 – 114); menší ukázky čtou se na stránkách 62, 73 – 75, 83, 105 – 108, 120 nn.

Lang podal i rozbor a drobné ukázky překladu ze Susovy „Büchlein der Wahrheit“, z knížečky o pravdě v kapitole „Záhady božství“ (str. 95 – 100). Souvislejší ukázky v textu však postrádáme. – Ze sbírky Susových dopisů, „Briefbüchlein“, čteme překlady drobnějších ukázek listu prvního (str. 163), druhého (163), třetího (146, 163 n.), čtvrtého (164), pátého (164), šestého (164 n.) a devátého (134, 165). – Z knihy „Das Leben Heinrich Susos“ podány ukázky textu o smrti matčině (str. 31), o jeho jinošství (34 – 37), o přátelství s Elsbetou (42 – 46), o jeho sebetřýzni (84 – 90), o bolestném zanikání (145 n.), o

⁷⁶. „Von unmässiger Edle zeitlichen Leidens.“ Viz vydání kardinála Melchiora Diepenbrocka, Heinrich Susos, genannt Amandus, Leben und Schriften. Vydání čtvrté, Řezno 1884, strany 356 – 361.

obrácení hříšné panny (162), vlastní charakteristiku Susovu (173 až 178) a hymnus *Sursum corda* (135 n.). Drobnější citáty nalézají se na stránkách 61, 83, 133 – 138, 151, 155 n., 161. – Mimo překlady ze Susa najdou se v knize i různé překlady Langovy z jiných autorů, zejména ukázka ze Svatého Bernarda, z traktátu *De diligendo Deo* (z kapitoly III., str. 23; z kapitoly X., str. 22).⁷⁷

Ve svém Susovi prokázal Lang opět obdivuhodnou erudici. Především jest to znalost celého Susova díla, projevující se nejen duchaplnými citáty v záhlavích všech sedmnácti kapitol, četnými doklady a přeloženými partiemi ze Susových spisů, ale v celé řadě mistrnými rozborů těchto spisů a výstižnou architekturou knihy. V sedmnácti kapitolách rozvrstven jest obsah života i díla způsobem, který nedal zaniknouti žádnému důležitějšímu živlu ideovému, citovému a uměleckému. Lang cituje nejlepší vydání německých spisů Susových v doslovném převodu do nové němčiny, které pořídil učený dominikán Denifle,⁷⁸ jakož i původní staroněmecký text v nové kritické úpravě, vydaný od Bihlmeyera,⁷⁹ obě stěžejní díla pak doplňuje starším vydáním kardinála Diepenbrocka. Upozorňuji aspoň na Langovy rozbor Susovy *Knížecky o pravdě* (str. 38) a *Knížecky o věčné Moudrosti* (105 nn.). Lang nejen že ovládá příslušnou literaturu speciálně susovskou, ale zná dokonale vůbec celý soubor otázek, problémů a výsledků badání o středověké mystice vůbec. Lang cituje četné osoby a díla, Aristotela, Svatého Augustina, papeže Benedikta XIV., Svatého Bernarda, spis Bhagavad Gity, Svatou Brigitu, Danta, Dionysia Pseudoareopagitu, Ekklesiastik, Enneady, Eckeharta, Svatého Františka z Assisi, visionářky Gertrudu z Brucku a Gertrudu z Herkenheimu, kulturního historika Jiřího Gruppa, Harnacka, visionářku Hedviku z Laufenbergu, Svatou Hildegardu, Viktora Huga, Jacopona da Todi, Jakuba z Vitriaco, filosofa Jamesa Williama, Jana Evangelistu, Joba, Kateřinu Emmerichovou, Kateřinu Sienskou, *Knihu Moudrosti*, Kanta, Mikuláše Lacicia, filosofa Leckyho, Marii z Oigny, visionářku Mechtildu z Winzenheimu, Svatou Moniku, Bedřicha Nietzsche, Jindřicha z Nördlingen, Origena, apoštola Pavla, Petra z Olivy, znalce německé mystiky

⁷⁷. Překlad 15. hlavy *Kvítek Svatého Františka*, Jak Svatá Klára obědvala se Svatým Františkem a jeho družnými bratry v kostele Panny Marie Andělské, na stránce 39 n., jest od K. D. Lutinova.

⁷⁸. Heinrich Suso Denifle, *Die deutschen Schriften des seligen Heinrich Seuse* (Mnichov a Augšpurk 1876 – 1880).

⁷⁹. Dr. Karl Bihlmeyer, Heinrich Seuse, *Deutsche Schriften*. S úvodní studií (Stuttgart 1907).

Pregera, starozákonní Proroky, Richarda ze Svatého Viktora, Ruysbroecka Podivuhodného, Viléma Scholze, Angela Silesia, Jana Taubra, Teresii de Jesu, Terezii z Pazzi, Tertulliana, Tomáše Akvinského, filosofa Weidela, Vincence Ferrerského, znalce mystiky Zahma, Zendavestu, Žalmy . . . Jak obsáhlé a od sebe vzdálené oblasti duchovní práce představují jména těchto osob a těchto děl! A jaké moře nejsubtilnějších pojmů kryjí hesla ze všech oborů bohovědy, filosofie, literárních i kulturních dějin a estetiky, ať jsou to již affekty, askese, bolest křesťanská a její kult v katolické mystice, buddhistická svatost, *contemplatio in caligine*, demoni, divina pati, ekstase a její psychologie, emoce nadšení, filosofie mystická, starokřesťanská východní gnose, gotická duše, halucinace, charismata, *ideae exemplares*, inspirace jasnovidky (mystické básničky německé), kontemplace mystická, konvulsionářství, criticism Kantův, kvietismus, kult Madony, manicheovské sebezničení, meditační poesie duchovní, *Minnedichtung*, význam mnišství v středověku, montanisté, *mors mystica*, mučenky, muž bolesti v mystice svatého Bernarda, mystika o Kristu, obožení, omilostnění a osvícení mystiků, patologický prvek ekstáze, poesie mariánská a mystická, ranní poznání mystiků, problem mystického spojení s Bohem, význam rytířství v středověku, scholastika, skepse Humeova, slovo transcendentální a substantielní, spekulace mystická, stoická resignace, Středověk, středověké hymny církevní, transcendentální bytí Boží, *transformatio passiva*, tři mystické stupně dokonalosti, *unio hypostatica*, obrazná a pomyslná vise ekstatická, zaniknutí v Bohu, zjevení ekstatické a mnoho jiných.⁸⁰

Lang ani v tomto spise nepropase žádné příležitosti, aby vyzvedl rysy portretu, představujícího Susa jako umělce slova, básníka. Podáváje trest obsahu této knihy citoval jsem mnohé místo, líčící umělecká díla, sklony a záliby Susovy. Vzpomeňme jen onoho úryvku, v němž Lang zachycuje kouzlo mistrovského stylu Susovy prósy⁸¹ (151). A rovněž Langova prósa sama i v této knize jest zase lahodná, vzrušeně barvitá a hudební, zhušťující krásně leptané básnické obrazy a podávající ostré charakteristiky. Vzpomeňme jenom rozvětveného obrazu, v němž Lang přirovnává Susa k orlu . . . „Průměrný život klášterní není s to, aby vyplnil jeho divoké srdce. Zákonné prostředí, v němž žije, neposkytuje mu klidu, ale působí hrýzení. Počíná ho ovládat závratná touha po svatosti. Je mu jako orlímu mláděti před prvním vzletem. Pohled se strmé skály do nedohledných hlubin

⁸⁰. Výklad patnácti připojených listů Apokalypse dle dřevorytů Albrechta Dürera (str. 187 – 191), jakož i podrobný Ukazatel osob a věcí, o nichž se ve spise pojednává (193 – 199) napsal Vilém Bitnar.

údolí ho dráždí 'tajuplným kouzlem a opíjí sladkou závratí. Mává nepokojně svýma neforemnými křídlyma, jejichž nevyzkoušené síle nedůvěřuje. Úzkost a touha v něm zápasí. Konečně nahodilý pohyb ho zbaví rovnováhy a on se střemhlav sřítí do hlubin, jež mají býti potom jeho královstvím' (34 n.). Ale právě tak jako těží z volně k určitému cíli se rozvinujícího trsu vět, umí stejně dobře zhustiti svoji metaforu do aforismu, který jako bílé tvrdé jádro vězí v štávnatém mase periody. 'Kdo chce hladkého úhoře držet za ocas a svatý život s vlažností vést, zklame se' (35). 'Kdo chce mítí svět a přece Bohu dokonale sloužit, nemožné věci podniká a Boží nauku samu padělává' (35). Rovněž jeho charakteristiky jsou vesměs výstižné a opojné. Lang srovnává Susa se Svatým Františkem z Assisi, který je pravým dítkem klidné, rozkošně stinné a sladké Umbrie: 'jinak tomu u Susa. V jeho duši, rozvíjející se na úpatí velehor alpských, rysují se podivuhodně smělé linie olbřímých, horských velikánů, závratně vzrůstajících do oblohy a spadajících sráznými stěnami do hlubin údolí, svítících v nesmírných výších bílými, mlčícími štíty a vrhajících dlouhé, temné stíny do zasmušilých údolí. Nezměrné výšky, bezedné hlubiny, zářící jasy, temné stíny... Tak se mi jeví duše Susova. Jeho osobnost je neobyčejně složitá. Má srdce divoké a plné sladké lásky. Mysl jeho je horečně hloubavá a dětsky věřící. Jeho důslednost přechází v tvrdost a jeho sentimentálnost hraničí se slabostí. Je hravý jako děčko a vážný jako stařec. Je mužem činu a blouznivým snilkem. Je mistrem slova a milovníkem mystického mlčení...' (53 n.). Staré umění hugovské antithese rodí se v Langovu básnickém portretu k nové slávě. Na pozadí velehor a propastí, oslňujících jasů a temných soumraků namalována tu bledá a zápasící tvář středověkého mystika...

Téměř současně s knihou Langovou vyšlo v německé literatuře nové dílo o Susovi z pera Viléma Oehla.⁸¹ Oehl jest katolický básník a essayista z kruhu Kralikova, soustředěného kolem revue 'Gral', známý svými četnými studiemi z oboru literatury mystické. Kniha obsahuje na 180 stránkách pěkný výběr z díla Susova v moderní básnické próse německé, opírající se rovněž o souborné kritické vydání Bihlmeyerovo, jako dílo Langovo.

Oehl předeslal tomuto výboru úvod na 21 stránce, tedy jen nejnutnější výklad látky susovské, který nelze nijak srovnávati s obsažnou studií Langovou. V době, kdy kniha Oehlova vyšla,

⁸¹ Dr. Wilhelm Oehl, Seuse. Deutsche Mystiker, Band I. (Sammlung Kösel, svazek 35). Kempten 1910. — V druhém svazku této sbírky vydal Oehl studii a překlady z Mechtildy Magdeburské (Kempten 1911).

ležel rukopis Langův již definitivně ukončený v Praze v mých rukou a nemohl tedy Lang nové této edice susovské užití. Proto chci zde letmo upozorniti na některé odstavce z Oehlovy kapitoly „Seuses Persönlichkeit als Mystiker“. Oehl pokládá Susa za romantického lyrika mezi staroněmeckými mystiky a jeho význam cení hyperbolou: „V nepřehlédné takřka družině heroických mužů a žen, která tvoří křesťanskou mystiku evropskou, jest Suso jednou z nejskvělejších postav. Velicí mystikové 12. a 13. století, Bernard, Hildegarda, Luitgarda, František, Gertruda, Mechtilda Hackenbornská, Mechtilda Magdeburská, Albert, David Augšpurský, Bonaventura; záračný květ španělské mystiky v 16. a 17. století s jmeny jako jsou Tomáš z Villanovy, Terezie de Jesu, Jan od Kříže, Ludvík Granadský, Ludvík de Ponte, Marina de Eskobar, Marie de Agreda; italští mystikové Angela de Foligno, Kateřina Sienská, Kateřina z Bologny, Kateřina Janovská, Magdalena de Pazzi; řečtí a byzantští mystikové od Dionysia Areopagity až k Simeonovi a Mikuláši Kabasilas; Skandinavci Brigita a Swedenborg; slezští mystici okruhu Jakuba Böhma, ba i samotný klasický mystický básník německý Angelus Silesius – ti všichni nejsou s to zastíniti, natož nahraditi skvělé trojhvězdy Eckehart, Tauler, Suso“ (17). Zajímavá jest i Oehlova poznámka, že Suso byl současníkem jednoho z největších orientálních lyriků mystických, Hafize. Avšak všechna znamenitá mystická literatura Orientu musí přý ustoupiti před mystikou katolickou, neboť postrádá její míry, slunečné jasnosti a bezpečnosti (20). Aspoň tyto dva details, doplňující látku i soudy Langovy knihy.

Literární kritika přijala i toto Langovo dílo velmi vřdně. Josef Kratochvíl zmínil se o něm v novém svém filosofickém spise ihned po vyjití⁸² a také Pavel Vychodil otiskl svůj posudek v nejbližším čísle brněnské „Hlídky“.⁸³ Psal o knize, že přý je u nás poněkud exotická, za to tím cennější. „A týká se byt i ne minulosti naší české, přece též minulosti naší katolické, středověké, všesvětové. Nynějšímu mělkému nazírání, zvláště u nás docela vládnoucímu, jest mystika oborem nejen cizím, ale i znevažovaným, opovrženým, nemajícím ceny leda snad trochu pro psychiatra. Pan spisovatel i k tomuto předsudku prohlédá, snaže se jak dřívějšími spisy, tak i zvláště tímto seznámiti naše obecnost s podstatou a různými jevy mystiky vůbec, jež i v našich dějích náboženských tolikou hrála úlohu, žel že většinou na škodu náboženství. Stručně, ale obsažně líčí zvláště mystiku sto-

⁸² Dr. Josef Kratochvíl, Úvod do filosofie (Olomouc 1911, str. 87),

⁸³ Dr. Pavel Vychodil, Jindřich Suso. Napsal Alois Lang. Hlídky 28. 1911, 620.

letí 13. a 14., vytýkáje hlavně kontemplaci Svatého Bernarda, jež částečně působila i na teologii spekulativní, snad ani ne vždy příznivě, ale především na askesi a mystiku; že tyto obě zhusta vybočily na scestí, kdož by se divil? Život Jindřicha Suso a učení jeho jest obrazem snivé, blouznivé mystiky bolesti a odevzdanosti, bohaté výstřednostmi, ale též mravní silou, vzácnými naukami a skutky, v něž pravá askese přece jen vyústiti musí. Dle jednotlivých stadií vývoje Susova, zřejmého v životě i spisech jeho, probírá spisovatel pečlivě a s vidnou láskou mnohokráté úkazy z tohoto v pravdě nadpřirodného života, podáváje významné výňatky a výklady z jeho spisů.⁸⁴

Významný posudek napsal literární kritik Antonín Veselý do 'České Revue'.⁸⁴ Veselý napsal do 'České Revue' před tím obsáhlý kritický referát o básnické knize mladého katolického poety Oldřicha Novotného 'Krůpěje světla', spojuje nyní oba zjevy a hledí případ Novotného vysvětliti případem Susovým. 'Při rozboru knihy Krůpěje světla kmitlo nám několikráte jméno Susonovo. Chtěli jsme jím vysvětliti mystický sklon Katolické Moderny, za jejíhož typického představitele Oldřicha Novotného pokládáme. Německý básník katolického mysticismu Suso je postava, jejíž ryzí vznět, jejíž nadpozemské prozáření, pronikající do základu celé bytosti, dovedeme dnes sotva chápati. Je to život ponořený zúplna do fikce, je to vznášející se nebeský zjev, zcela odpoutaný od těla, žijícího pod ním svými hmotnými potřebami beze všech vztahů. Je přirozené, že probuzené umělecké snahy v katolickém básnictví vynášejí Susona z šera středověku, z těch v dusné páry zahalených bahen, z nichž vyrostl jako lilie... Je ovšem sporné, zda moderní básník může přijmouti mystickou erotiku Susovovu beze vší vnitřní nutnosti jejího opodstatnění, avšak literární historie chápe se s povděkem těchto projevů, jimiž naše katolická poesie, závislá dosud na poesii světské, hlásí se pyšně k svému majetku... Studie Langova je psána s katolického hlediska a proto leckterý obrazný tah, místo aby nám předmět přiblížil, činí jej ještě vzdálenějším, říká idem per idem. Jinak je psána s láskou a mnohé místo v ní nasvědčuje o zvláštním jemném pochopení. Moderní nazírání ukazuje autor zvláště na místě, kde mluví o ekstatických stavech a vyvlékává z těchto nejistých a mátožných cest zářící zjev Susonův, nacházeje jeho těžiště ve vnitřním prozáření, jež ovládlo jeho druhou polovici života; liberálnost a spolu pravé pochopení geniálního rysu

⁸⁴ Antonín Veselý, Langova studie o Susonovi. Česká Revue 1911, říjen, str. 63 n.

v podstatě Susonově, když rozbírá první polovici jeho života, která upadla do strašlivého třibíciho ohně sebetřýznění. S literárními historiky polemizuje pak o zařazení zjevu Susonova do historie německé mystiky: kdežto oni spatřují v Susonovi toliko cit, ukazuje, že je v něm také mnoho reflexe...⁸⁵

Literární historik, profesor Arne Novák sdělil mi v dopise v září 1911, že hodlá knihám z edice revue *Meditace* věnovati soubornou pozornost nejspíše v některém článku *„Národních Listů“* a dodal: *„Zvláště mně způsobily radost publikace doktora Aloise Langa, jehož si dávno vážím; chci zařaditi jeho charakteristiku do stati o filosofii v druhém vydání svých Stručných dějin, o němž právě pracuji...“* Již v únoru 1912 uvedl Langa ve svém literárním dopise v berlínské velké revui *„Literarisches Echo“* a později 1913 zmínil se o něm i v *„Přehledných dějinách české literatury“*.⁸⁵

Z katolických kritiků zmínil se o knize roku 1912 ještě Bohumil Stašek v *„Časopise katolického duchovenstva“*.⁸⁶ *„Kniha je vzácná nejen osobou, jejíž podivuhodný život a mystiku líčí, ale i kouzlem slova a mistrností stylu, jímž práce Langovy nabýly vysoké ceny v současné literatuře. Lang je delikátní stylist, mistr slova. Nalezl krásu slova a dovede ji originálně vyčerpati, tu v ostrých a tvrdých rysech, jindy v něžných a jemných odstínech. Plastika v líčení, bohatost slovníku, něžnost a místy ponurost v kresbě, s jakou Lang znázorňuje portréty typických představitelů středověké kultury, je dána jen málokterým... Pracemi svými, čerpanými z kultury středověké, pomáhá lámati ohradu předsudků proti skvělé kultuře „temného středověku“ a spolu připravuje materiál, z něhož vzniknou jednou kulturní dějiny středověké, sepsané v jazyce českém. Práce o Susovi jest vedle spisu o Jacoponovi vrcholem posavadní činnosti Langovy a jest jak po stránce obsahové tak i výpravné vzácnou literární novinkou.“*

Řadu posudků zakončuje Alfred Fuchs v *„Přehledu“*.⁸⁷

⁸⁵ Arne Novák, *Tschechischer Brief*, *Das Literarische Echo* 14, 1912, str. 717: *„Alois Lang, einer der besten Vertreter der katolischen Wissenschaft in Böhmen, studiert die deutsche Mystik eingehend; vor Jahren hat er den Angelus Silesius, nun auch Heinrich Suso erklärt, stückweise übersetzt und philosophisch bewertet.“* – Viz též poznámku 1. – Článek v *„Národních Listech“* uveřejněn nebyl, za to vlivem profesora Arne Nováka psal Alfred Fuchs o Langovi citovanou námi studií v *„Přehledu“*.

⁸⁶ Bohumil Stašek, *Langův Jindřich Suso* (*Časopis katolického duchovenstva* 1912. 553 n.).

⁸⁷ Alfred Fuchs, *Knihy o německé mystice. Rozbor Langovy knihy o Susovi* (*Přehled* 11, 1912, číslo 5, str. 83).

Jindřich Suso, o němž nám napsal Alois Lang studii, je jeden z těch „umělců života“, jichž bylo tolik ve středověku. Je to člověk, který prožil všechny stupně mystického zanícení od nejprostší extáze až k trvalému „božskému utrpení“, od citového výkřiku až po nejsložitější zahloubání . . . asketa, chmurný umrtvovatel, který miluje život pro Boha . . . Susovi ekstatikovi přicházejí na mysl slova Jobova: Život člověka na zemi je bojování a Kristus ve visi mu praví: Doposud jsi byl sluhou Božím, teď chce Bůh, aby ses stal rytířem. A tak se stane z visionáře pracovník. Není pochyby, že taková individualita může být radostným studiem pro psychologa; plus mystických živlů slévá se u něho. Jeho život má cosi z něhy Fiorettů; však také mnoho z hloubky Ekehartovy i ze sentimentality Mechtildiny. Alois Lang tvrdí, že německá povaha má dva základní rysy: důslednost a sentimentality. Obojí se na Susovi osvědčuje . . . Alois Lang podává Susův životopis i pokus o psychologickou analýsu. Bohužel nemá dosti jemného péra ku psychologickému portrétu, zejména mu vadí přeplňování zbytečnými citáty, jež stírají s práce veškerý styl.⁸⁸ Náhradou za sloh je zřejmá láska k předmětu, již lze vyčísti z řádek i mezi řádky a ta činí skutečně cenným toto pojednání. V Angelu Silesiovi ukázal Alois Lang radost z nalezení Boha, v životopise Susově ukazuje, jak těžko je udržeti si Boha. Jest radostno čísti dnes o těchto velkých zjevech, dnes, v století strojů, obchodu, kdy heroismus je přemožen evolucionismem, století, o němž praví Arnošt Hello: Jest jakási nízká moudrost, jež odvažuje se přivlastňovati si jméno moudrosti, protože je dosti obmezena, aby neviděla, čeho se jí nedostává. Těsnost jejího obzoru dopřává jí hanebného daru býti spokojenu sebou samým.⁸⁹ Středověcí mystikové jsou velkými nepřáteli takovéto moudrosti tohoto světa. I proto je nám Langova kniha milá.⁸⁹

Langův psychologický portrét Jindřicha Susa byl přijat, jak z uvedených posudků zřejmo, s respektem, jehož plně zaslouží. (Dokončení.)

⁸⁸. Jak vidno, Fuchs jediný je opačného mínění o stylových hodnotách Langova díla. S jeho názorem nelze souhlasiti, Lang vedle citátů našel vždy dosti příležitosti vysloviti soud svůj jazykem svým. Hojnost případných citátů je pak zcela ve shodě s požadavkem moderní metody, která žádá, aby analysovaný autor mluvil za sebe sám.

⁸⁹. Doplňuji posudky tištěné aspoň jedním soudem, spisovatele Emanuela Frynty, který mi psal: „Neznám pana Langa, autora této knihy, ale jsem velmi přesvědčen, že je pln oné hluboké inteligence, s kterou dnes u nás tak zřídka se setkáváme, neboť láska a pieteť, s níž obírá se rád bytostmi výjimečnými, svědčí o jeho jasné. A Suso! jak hluboký myšlenkově, jak úžasný svým životem! Doufám, že se dočkáme i překladu ze Susa, neboť již jeho aforismy oslňují světlem svých myšlenek, což celé jeho dílo! (dopis 11. 9. 1911.)“

Otto Stehlik:
Antonín Burger, český buditel.
Životopis.

První životopisný nástin Antonína Burgra nalézá se v článku „Slavnost v Brandejse nad Labem“ roku 1848¹ v Časopise pro katolické duchovenstvo.² Úvod obsahuje krásné sentence hlavně o kněském povolání a poslání, pak líčí anonymní autor slavnost a dodává životopis Burgrův (strany 181 – 184).

Autor, podepsaný značkou Š je mně neznámý. Mohu jen určit, že to nebyl ani Doucha, ani redaktor „Časopisu“ Jan Valerian Jirsík. Pravděpodobně to byl kněz z děkanství brandýsského a účastník slavnosti. Proti Douchovi mluví nejen sloh a zpracování látky v článku, ale hlavně i ta okolnost, že by byl přece svého prvního článku jistě užil k zpracování svého článku druhého z roku 1851. To se však nestalo. Naopak, článek z roku 1848 značně doplňuje Douchův článek z r. 1851 mnohými detaily, kterých by byl Doucha jistě nevynechal. Článek anonymův jistě Douchovi, jakožto stálému spolupracovníku „Časopisu pro katolické duchovenstvo“, neušel, ale neužil ho k své práci o Antonínu Burgrovi, který sepsal brzy po Burgrově smrti v Praze v minoritském klášteře u Svatého Jakuba dne 16. března 1850 a otiskl jej v Časopise kat. duchovenstva a knižně ve zvláštním otisku.³ Redaktor „Časopisu“ Jirsík podal o článku hned v druhém svazku stručné oznámení se slibem, že bude později otištěn.⁴

Antonín Burger narodil se dne 6. ledna 1782 na zámku v Buštěhradě u Kladna, kdež jeho otec byl hejtmanem čili vrchním ředitelem bývalého panství vévodů Toskánských.

Byl pak přeložen do Červeného Poříčí. Vážení a snaživí rodiče dali svým dítkám dobrou a pečlivou výchovou dobrý základ náboženský. Syn Antonín navštěvoval hlavní školu klatovskou,

¹ První životopisný příspěvek o Burgerovi napsal Leopold Viršínek, Udělení zlatého čestného peníze Antonínu Burgerovi, faráři v Černoušku. Čas. kat. duchov. 1830, str. 635. (Pozn. redakce.)

² Anonym, Slavnost v Brandejse nad Labem. Oslava 67. narozenin arciděkana Antonína Burgera. Čas. kat. duchov. 1848, II., 177 – 184.

³ František Doucha, Antonín Burger. Nástin životopisný. Čas. kat. duchov. 1851, sv. I., 173 – 186. – Knižně: Antonín Burger, Stran 16, 8°. Praha 1751. Tisk synů Bohumila Haase.

⁴ Čas. kat. duchov. 1850, II., 190: „České kněžstvo ztratilo opět jednu svou okrasu. Dne 16. února umřel u věrném konání svého pastýřského úřadu veledůstojný pán Antonín Burger . . . Mistrovským pérem svým popsal velebný pán František Doucha život jeho a výborný životopis ten časem svým v tomto časopise podáme.“

kde působili známí a výteční učitelé Pařízek a Kohl, pak gymnasium v Litoměřicích a Staroměstské gymnasium v Praze, kdež pro svou pílí a dobrý prospěch byl jmenován „prvním odměňovancem“. Filosofické studie konal rovněž v Praze od r. 1798 do r. 1800, kde naň působili zejména matematik Vydra, profesor filosofie Seibt, historik Cornova a jiní. Současně konal dobrovolně vojenskou službu v studentské legii až do r. 1801, kdy vstoupil do arcibiskupského semináře v Praze. Ačkoliv mu vážené osoby a vysoce postavení příznivci doporučovali právnickou dráhu, kde mu kynuly skvělé vyhlídky, zvolil přece stav duchovní.

Byl ustanoven prvním prefektem všech alumnův a již ve svém dvaadvacátém věku s prominutím předepsaného věku vysvěcen na kněze 26. srpna 1804. Hned následujícího dne poslán za kaplana do Lidic na rozsáhlou a pro hojnost škol a filiálních kostelův velmi obtížnou osadu. Odmítnul nabízené mu místo přesešes v pražském semináři, maje větší oblíbení v duchovní správě na venkově. V Lidicích zastával v chrámu Páně farním i ve čtyřech chrámech filiálních své povolání s takovou obezřetností a oblíbeností, že mu ještě ani nečtyřiačtyřicetiletému nabízel benediktinský opat Jakub v Břevnově uprázdněnou faru kladenskou, což však Burger ve své skromnosti, s poukazem na své mládí a nezkušenost, odmítl. Roku 1807 horlivě navštěvoval vojenskou nemocnici v zámku buštěhradském. Po třech letech stal se expositou na chudě faře v Zeměchách, na tehdejší Toskánské panství v Zvoleněvsi. Zde trávil nejradostnější dny života svého. Ale již roku 1810 ho jako osvědčeného pracovníka, známého a oblíbeného po celém kraji, povolala hraběcí rodina Hartigů (tehdejší majitelé panství v Horních Beřkovicích) na faru v Černoušku. Zde blahodárně zprostředkoval hlavně vlivem patronky, hraběnky Ledebourové, rozené Hartigové, podpory a prosby svých osadníků a nuzných, seznámil se s mnohými výtečnými muži, mezi jiným i též se slavným Dobrovským, který často docházel k hraběcí rodině a získal si pro svou snášenlivost a blahodějnou dobrotu ke všem lidem bez rozdílu vyznání velkou oblibu též u evangelíků, na jeho osadě velmi četných a v nejbližším okolí tři pastoraáty majících.

K své potěše toho docílil, že za jeho dvaadvacítiletého tam farařování více než 70 evangelíků (nekatolíků se tehdež říkalo) ku katolické víře přestoupilo. Nutno ovšem uvažovati, že tehdejší útisk evangelíků a smíšené sňatky tomu napomáhaly. Burger byl po celý čas netoliko duchovním těшитelem farníků svých, nýbrž on se k nim ke všem i v běhu válečném, v čas drahoty, v opěťované nakažlivé nemoci a v tuhých tehdež okolnostech, co

účinný pomocník, zástupce a co pravý otec vždy propůjčoval. Již roku 1811 ustanoven byl vikariátním sekretářem; 10. května 1814 byl jmenován budyňským vikářem neb střídníkem, ačkoliv mu bylo teprve dvaatřicet let a bylo mnoho duchovních stářím a zkušenostmi dospělejších. Brzy na to byl jmenován 26. května 1814 dozorcem škol národních v budyňském okrese školním. Pořadím let obdržel od svého duchovního představenstva mnohých velice pochvalných důkazů spokojenosti a uznání zásluh. Při generální visitaci 1821 ho jmenoval s vysokou pochvalou vlastenecký arcibiskup Chlumčanský arcijáhmem kraje rakovnického a roku 1830 mu udělil císař František veliký čestný zlatý peníz pro zásluhy občanské. Konečně dobyt sobě vrchovatou mírou zásluh o vlast i církev roku 1831 od císaře samého došel pochvaly za to, že v okrese péči jeho svěřeném neustálou jeho snahou dobrý mrav, nábožnost neličená a vroucí láska ku králi tak mile se vyvinuly a zajisté ve spojitosti s tím byl pak roku 1832 dosazen na císařské děkanství v Brandýse nad Labem. Ve svém bývalém okrese působil velmi blahodárně pro církev, školu a národ. Postaral se o zcela úplné obnovení chrámu v Černoušku a jeho vlivem u bývalých vrchností patronátních, jeho osobním představením i úsilnou žádostí bylo mnoho učiněno pro obnovení chrámů a škol. Byl přítelem a vždy obětavým i ochotným podporovatelem duševního vzdělání, s velkými oběťmi se snažil o rozšiřování užitečných českých spisů mezi mládež a lid dospělý ve velkém množství, učitelstvu byl nápomocen pomůckami, podporoval vzdělávací ústavy a jeho podnětem a spolupůsobením podřízeného duchovenstva přistoupila již roku 1834 knihovna vikariátu budyňského mezi první nesmrtelné zakladatele Matice České. Značně se přičinil o vyvrácení předsudků proti očkování, o zvelebování pravidelných ústavů ku podpoře chudých a výpomocného ústavu pro vdovy učitelské, jakož i pro ochranu dětí z pražské porodnice na venkov k vychování dávaných. Proto byl znám v Budínku i každému dítěti od Ohře až k Vltavě a stal se nezapomenutelným svým osadníkům Černoušským.

Za své zásluhy obdržel v říjnu roku 1832 bohatou faru, císařské děkanství v Brandýse nad Labem, uprázdněné úmrtím vzdělaného děkana Obstzierera, josefinisty, a současně též uprázdněné místo střídnictví a školdozorství okresu brandýského a v lednu 1833 hodnost arcijahna kraje Kouřimského. I zde působil stejně blahodárně. Přičinil se o pravé zvelebování služeb Božích a k slušnému ozdobení chrámu, činně se staral o školní i škole odrostlou mládež, zvláště o dívky chudé a řemeslnické učedníky a všemožné pomáhal potřebným. Jeho dlouholetému

namáhání se podařilo zříditi novou osadní školu pěkné výstavnosti a v den jejího zasvěcení roku 1841 učinil první základ k školní knihovně darováním tří set knih. Nepodařilo se však jeho úsilnému snažení zříditi ústav chudých jako v Černoušku, následkem slabé účasti a malého porozumění spoluobčanů. Jeho neúnavnost v konání dobrého a velké zásluhy došly uznání tím, že byl právě v 25. roce svého vikářství na návrh arcibiskupa Aloisia Josefa od vlády jmenován čestným kanovníkem při starožitném chrámu Páně Svatých Kosmy a Damiana ve Staré Boleslavi.⁵ Dále byl knížearcibiskupským konsistorním radou, přispívajícím členem Umělecké jednoty v Praze, členem Dědictví Svatojanského a Matice České. Mnoholeté, trvalé namáhání v povolání a následky přepracovanosti i porušené zdraví přinutily konečně Burgra ku poděkování se z úřadu vikářského a dozorce v prosinci roku 1847. Na oslavu tohoto byla mu v den jeho 67letých narozenin uchystána slavnost 6. ledna roku 1848 od duchovenstva a učitelstva okresního spolu s úřednictvem. Tuto slavnost v Brandýse nad Labem líčí článek v úvodě uvedený. Okolo páté hodiny večerní odebral se za střelby z hmoždířů slavnostní průvod s hudbou na děkanství do slavnostně ozdobené síně s významným nápisem. Dojemnou úvodní řeč proslovil Josef Hlaváček, farář na Víně a nástupce Burgrův v úřadě vikariátním, a podal oslavenci od kněžstva se synovskou ochotností obětovaný stříbrný kalich. Jménem úřednictva mu blahopřál Josef Horký, rada a vrchní správce panství v Brandýse. Pak mu doručil Václav Stibinger, purkmistr brandýsský, na pergameně skvostně vykreslený diplom čestného měštana brandýsského a učitele podali mu krásnou památku. Burger poděkoval pohnutými slovy každému stavu zvlášť. Na to přednesl sbor oslavnou báseň, k poctě děkanově složenou od Dra. Václava Hronka, staršího kaplana v Brandejse, s nápěvem od Tadeáše Procházky, učitele na brandýsské hlavní škole.⁶ Hudbou a střelbou byla pak slavnost ukončena.

Při této příležitosti udělila vděčná obec brandýsská Burgrovi čestné měštanství. Dlouho se však netěšil ze svých úspěchů.

⁵ Slavnostní instalační řeč při instalaci Antonína Burgra a Jana Hopfa dne 10. června 1841 proslovil kanovník Tippinann, načež se Burger v pročitěné upřímné řeči poděkoval. Obě latinské řeči otiskl doslovně *Časopis pro katolické duchovenstvo* 1842, sv. I., str. 140 – 147.

⁶ Báseň doktora Václava Hronka jest v článku zmíněném doslovně otiskána. Viz *Čas. kat. duchov.* 1848, II. – Viz referát o této slavnosti i v článku *Z Brandýsa nad Labem, Blahověst* 2, 1848, str. 88. (Pozn. redakce.)

Koncem roku 1849 rozšířila se nakažlivá hlavnička v Brandýse též do vojenské nemocnice a měla tam hojné žné. Dobrovolně poskytoval Burger nemocným a umírajícím vojínům poslední útechy. Déle pěti měsíců, ve mnohý den desíti i dvanácti mužům svátosti umírajících uděloval. Právě se chystal k postním řečem duchovním vždy tak ochotně konaným, když nelítostivá smrt vyžádala si v něm šlechetnou obět duchovního povolání. K nákaze přidružil se jiný u něho obvyklý neduh a Burger zemřel 16. února 1850 po třídenní těžké nemoci v 68. roce svého věku a v 46. svého neúnavného kněžského působení. Jeho slavnostní pohřeb odbýval se 19. února a našel vřelého ohlasu v novinách z péra Douchova.

Doucha líčí Burgrův životopis chronologicky a příležitostně, na několika místech podává též obšírné vyličení Burgrovy povahy, protkané neustálou chválou a horlením pro něho. Dobře vystihuje jeho vynikající vlastnosti. Chválí jeho neobyčejnou pilnost, dychtivost po vědách, statečnou mysl, snaživost a účinnost ke všemu dobrému, obětavou a svědomitou horlivost, vážnost a vzdělání, pravou lidumilnost a dobročinnost k potřebným a podporování mnoha blahodějných ústavů, přívětivost, vlídnou štědrost, pohostinství, dobrotu a vřelost srdce, šlechetnou vůli a skromnost i po častém vyznamenání a uznání. Jeví on všude v činech plnění vytknutých sobě zásad: 'Pro blaho jiných pracovati nebudiž nám nikdy obtížno.' 'Na sebe budme přísní, k jiným pak mírní!' 'Vše v Kristu a pro Krista.' Burger se klonil k josefinismu, jak Doucha se vyjadřuje, dosti opatrně: 'Jeho nábožná mysl klonila se k volnějším, časovým pokrokům přiměřenému pohybování na církevní půdě. Hned při nastoupení dráhy duchovenské věnoval se svému povolání s odhodlanou a vyšším záměrům zasvěcenou myslí a svědomitě a neúnavně zachoval povinnosti duchovního pastýře. Ve všelikém odvětví správy duchovní, zvláště ale při vyučování maličkých ho vedlo přesvědčení, že toliko náboženství s to jest, aby vedlo bezpečně člověka po bouřlivě cestě života, i aby milé útechy poskytovalo trpícímu ve strastech pozemských. Pracoval vždy jen pro rozkvět a požehnání své osady a svého okresu. Burger skvěl se v pravdě křestanskou vřelostí pastýřskou, při všem hajení svého vyššího přesvědčení mírnou snášenlivostí, pastýřskou opatrností a příkladnou životní mravností, ač mírného obveselení nevymezující, blahodějnou dobrotou ke všem bez rozdílu vyznání, obezřelostí a důkladnou znalostí věcí v oboru církevním i školním, vlídným, laskavým a přívětivým jednáním při úředních výkonech, obratností jednatelskou a úřední zkušeností. Jeho nábožná, se smýšlením v pravdě církevním spojená mysl, kladla vnitřní podstatu

útěchyplného náboženství nad pouhou zevnější obřadnost, nehledala ve výhradním pěstování asketiky samého účele, nýbrž toliko prostředku, projevovala se v činech křestanské lásky a hleděla si opatřiti zároveň vědomosti k odpuzení útokův nepřátelských. Bedlivou péčí věnoval vyučování školní mládeže a volný čas svůj věnoval i přípravě nadějných a nadaných hochů k dalším studiím. Tou měrou nejednoho zdárného muže vlasti a církvi vychoval. Schovanci jeho mezi duchovenstvem z těch dob jsou: Dp. Josef Kandler, kanovník v Staré Boleslavi, p. Antonín Hora, farář v Předměřicích; p. František Čermák, farář v Klotmině, z arcidiecése pražské a p. Antonín Heinsl, farář v Dlažkovicích v Litoměřicku.

Se vši svědomitostí, horlivostí a zodpovědností zastával úřad dozorce škol a dle vlastní osvědčené zkušenosti zaváděl užitečné změny a opravy, předbíhaje tímto teprve pozdějším úředním nařízením. Byl též mezi prvními, kteří hleděli při bohoslužebné hudbě zvláště na venkově odstraniti mnohou nepřislušnost a nedůstojnost a úsilně žádali a naléhali na zvelebování varhannického vyučování.

Jeho vynikající vlastnosti získaly Burgrovi srdečnou a upřímnou náklonnost, lásku a důvěru jeho osadníků, úctu a důvěru duchovních druhův a spolupracovníků; vliv a úctu u vrchostí patronátních, přízeň, úctu, spokojenost a uznání představených, kteří v něm shledali bezpečného podporovatele každého dobrého zámeru a plnou v něj kladli důvěru; srdečnou lásku, vážnost a oddanost podřízených, kteří v něm shledali věhlasného rádce, činného podporovatele a pomocníka a vůbec vlídného povzbuzovatele ke všemu dobrému. Svazek podřízenosti se více podobal svazku přátelskému a nejeden duchovní dříve mu podřízený, který později nad Burgra postoupil v důstojnosti, zachoval mu příchýlnou oddanost a upřímné přátelství, jako na př. pozdější arcibiskup Lvovský Pištěk, který byl pod vikářem Burgreš farním administrátorem v Tejnovci Panenském. Stručně a výrazně o tom píše Jan Valerian Jirsík, pozdější biskup budějovický, jako redaktor Časopisu pro katolické duchovenstvo. v redakční poznámce pod čarou [1848 sv. II., str. 183]: „Ba ovšem! Památka jeho hluboce se zakotvěla v srdcích všech těch, jímžto popřáno bylo pod ním na vinici Páně pracovati. Bylť to upřímný bratr duchovních v stáří sobě rovných, a laskavý otec, rádce i přítel i učitel mladých. I já jsem měl to štěstí pod ním první své služby církevní co kaplan v Citově a pak v Roudnici konati. A poznal jsem šlechetnou duši jeho a památka jeho nevyhyne nikdy v srdci mém.“ Mezi ním, osadou a okresem panoval svazek právě bratrský,

a pověst o něm se rozhlásila po širém okolí, a v každém svém působišti zachoval si trvalou a vděčnou památku a žehnání všech.

Doucha byl s Burgrém velmi důvěrně spřátelen a jeho líčení Burgrova života se opíralo o osobní poznání Burgrovy povahy i celého života. Několikrát přímo uvádí svou osobu jako svědka Burgrových skvělých vlastností a dobrých skutků. Jako osadníci v Zeměchách choval i Doucha v památce přemnohý blahodějný skutek Burgrův, vypravovaný mu od rodičů svého otce, usedlých v Blízkých Otvojcích čili Votvovicích. Nezapomenutelným zůstal Douchovi pobyt u Burgra v Černoušku, kde měl příležitost dokonale poznati činnost a povahu svého hostitele. Píše o něm:

„Ano, ve vděčně žehnané památce potrvají navždy též mně ony šťastné doby mého mládectví, v které jsem na faře Černoušecké byl trval, maje během celých svých studií v prázdninách dobrotou jeho dopřáno milé u něho přebývání. Živě vtištěny jsou v mysl mou i v srdce mé doby ty, ježto počítám ku přeblahým života svého, kde mně žádným užším svazkem onomu dobrodinci blíže nestojícímu, jeho laskavost prokazovala přízeň přehojnou; – doby to pro mne významné, kdežto jak poučnými jeho rozpravami, tak vlídnou sdílností tehdejšího kaplana v Černoušku, p. Čtrnáctého, nyní děkana a střídníka v Neveklově, jsem nabyl nemalé částky základu k oněm blahým přesvědčením, která mi pak byla vydatnou útěchou v mých trpkých strastech pozdějších po zničení mnohé naděje životní.“ – A dále pak pokračuje Doucha: „Bylť jsem přecasto svědkem toho, jakou úctu choval k dokonalému, úkol svůj výše pojavšímu učiteli sobě podřízenému, jak jej všude vyznamenával a jeho ve vzdělání mládeže prokazované horlivosti sobě vážil; měl jsem přecasto příležitost ku poznání, s jakou neúnavností, ano mnohdy i svého zdraví nešetře, nesnadný úřad školního dohledu v rozlehlém okrese zastával, s jakou vlídností, užívaje při tom úplné výmluvnosti své, mnohý spor urovnal a pokud mu v těsných mezích jen možná bylo, podřízené učitelstvo i v materialním ohledu zde přímluvou, onde poukázáním na jiné prameny chrániti se snažil.“

Ve svém líčení upadá Doucha ovšem v chybu u biografů skoro všeobecnou. Má stále na mysli jen dobré vlastnosti Burgrovy. Píše o něm na příklad slova: „Jevilot se zajisté jeho smýšlení, jak jsem často svědkem toho byl, v držení se té zásady, že člověk nacházeti musí odměnu ve vědomí vykonané povinnosti, ne v pouhém lesku zevnějším, kterýž nebývá povždy měřítkem v té věci neklamným.“

Dobré vlastnosti Burgrovy neustává opakovati různými výrazy a

slohovými obraty vyznívajícími v stejný smysl. Tak na př. píše o Burgrovi, když opustil Černoušek, aby se odebral na svoje nové místo v Brandýse: „Musel bych zde všechno to znovu opakovati, což svrchu již pověděno jest, kdybych vytknouti měl, co i zde prospěšného činil v oboru úřadu nově na se vloženého“ (str. 11 – 12).

Zdá se, že nemá smyslu pro stinné stránky jeho činnosti nebo jeho povahy. Píše o jeho křehkostech: „Měl-li pak některé křehkosti, tážeme se: Který smrtelný asi jich nemá? – i nebude lze nám pak nepřipojiti toužení, abychom jich měli v tak skrovné míře. Jsouť ony zajisté malé, pak-li se na druhou váhy stranu kladou všechny ty činy blahopůsobné, kterými prospěl v rozsáhlém okrese své mnohověčnosti.“

Svůj článek o Burgrovi považuje Doucha za povinný čin piety k zemřelému dobrodinci: „Hodlám více se srdcem vděčným nežli způsobem vynikajícím i v tomto časopisu duchovenském skvělou jeho památku tím zasvětili z možné mně částky, že zde vytknu stručný náskok činného života jeho, který vždy ochotně věnován blahu jiných, tak neočekávaně, avšak horlivého pastýře duchovního tak důstojně jest ukončen.“

Pieta Douchova jeví se i v poeticky zabarveném úvodě slovy: „Bledá smrt se svou průvodkyní, temnorouchou truchlostí, rozvinuly významný dvojbarevný prapor svůj, a chystajíce ho jakož přikrov zasmušilý, za rychlou oběť svou požádaly jednoho, kterýž čítán byl mezi duchovními správci k nejvýtečnějším. – A ke konci článku: „Duše drahá muže šlechetného! Přijmi zde od toho, jemuž jsi tak často vlídné účastenství jevil v trpkých strastech jeho – přijmiž zde ta skrovná slova, věnovaná tobě co žertvu povinované vděčnosti nad rokem tichého spánku tvého! Přijmiž ta slova má co prostou poměnkou, ostýchavě připojenou k nevádnému tvých zásluh věnci, kterýž ozdobuje klidnou hrobku tvou! Slza se třpytí na poměnce té, – slza bolu; ale v slze leskne se záře světlá nebes, obraz to nesmrtelnosti, obraz to naděje milého shledání! Tam, kde's toho vždy sobě žádal, odpočívá smrtelná schránka tvá, – tam uprostřed hřbitova, v srdci místa odpočívání osadníků tvých, kterýmž bylo vždy přikloněné srdce tvé. A nad hrobkou tvou k výši se pne posvátný kříž, a na něm obraz Toho, jenž rozprostíraje umučené ruce své, objímá ty, kteříž odpočívají na místě přechodném ku věčnosti, – pni On tam na kříži, a objímá i tebe svou láskou, svým milosrdenstvím! Byť pak i v temné hrobce těla smrtelná schránka tvá, bys i nedlel mezi námi: přijmiž to osvědčení, že v srdcích ctitelů tvých potrvá drahá na tebe vzpomínka; že žiješ, a žítí budeš v neskonale

památce všude, kde činný duch tvůj pozůstavil toliké stopy
blahodějnosti, pocházející ze šlechetného, čistého lidumilnosti

At nás brána hrobu odloučila,
neutíhl vroucí lásky hlas; –
ta nás k tobě, milý, připojila
srdcem věrným a na věčný čas:
láska ta po tichém spánku v hrobě
svolá nás pak všechny jednou k sobě.⁷

Dodatkem uveřejňuji ještě články Douchovy, sepsané pro různé časopisy k uctění památky otcovského příznivce, dotud neznámé. Jest to německý článek, otištěný v „Prager Zeitung“, ⁷ český článek z „Pražského Večerního Listu“ ⁸ a článek uveřejněný v „Pražských Novinách“ ⁹.

D. Brandeis a. d. Elbe. Einer der würdigsten Priester der Prager Erzdiözese fiel dieser Tage als ein Opfer seines seelsorglichen Berufes. Am 16. Februar starb der allgemein geschätzte Brandeiser Stadtdedant Anton Burger, Ehrendomherr an der Altbunzlauer Kollegiatkirche, einst erzbischöfl. (icher) Vikär und Schulenaufseher des Budjner und Brandeiser Bezirks u. s. w., im 68. Lebensjahr, in Folge einer Typhus-Ansteckung im Militärspitale seines Seelsorgerortes, wo er freiwillig den Kranken und Sterbenden die Tröstungen der Religion brachte. Tiefe Trauer über den so unerwarteten Verlust eines in seinem Berufe unermüdeten, auch von der Regierung durch die grosse Civil-Ehren-Medaille ausgezeichneten Mannes gab sich nach Verbreitung der Nachricht, namentlich aber am Tage seiner Beerdigung allgemein kund, welche am 19. Februar stattfand. Trotz der ungemein ungünstigen Witterung versammelte die Trauerfeierlichkeit eine so grosse Anzahl von Theilnehmenden aus Nah und Fern, wie sie die Stadt selten versammelt sah. Fast der sämmtliche Clerus, selbst aus der ferneren Umgebung, den geschätzten Vikär und Distrikts-Schulenaufseher an der Spitze, nebst den zahlreichen Gliedern des Lehrstandes, sammt der Schuljugend, die Zivil- und Militärautoritäten, die sämmtliche Nationalgarde, eine Abtheilung der Truppen, alle Zünfte mit ihren Insignien, und eine unabsehbare Menschenmenge geleitete den Tiefbedauerten auf seinem letzten irdischen Gange zum stillen Grabe. Die von Hoch und Niedrig vergossenen

⁷ Doucha, Brandeis a. d. Elbe. Prager Zeitung 1850, číslo 46. ze dne 22. února, strana 2.

⁸ Doucha, Z Brandeisa nad Labem. Pražský Večerní List 1850, číslo 31. ze dne 22. února, strany 214 n.

⁹ Pražské Noviny 1850, číslo 43. ze dne 19. února, strana 170.

Thränen gaben das ehrendste Zeugniß seiner nie rastenden Tätigkeit, Herzensgüte und aufopfernder Menschenliebe, in deren Kundgebung er sein stets dem Wohle Anderer eifrigst gewidmetes Leben so würdig beschloß.

Z Brandejsa nad Labem. Jeden z nejvýtečnějších duchovních správců pražského arcibiskupství klesl tyto dny ve chladný hrob, jakožto oběť svého pastýřského povolání. Dne 16. února skonal vůbec vážený brandejsský děkan Antonín Burger, čestný kanovník při starožitném chrámu Páně staroboleslavském, dříve po dlouhá léta vikář a školdozorce okresu budyšského a brandejsského, maje věku let šedesát osm. Zemřel následkem nakažení tyfusem čili hlavničkou, které si způsobil ve vojenské nemocnici brandejské, kde dobrovolně nemocným a umírajícím útěchu náboženství poskytoval. Hluboký žal nad neočekávanou ztrátou muže v povolání neunavného, i vládou čestným penízem vyznamenaného jevil se všeobecně po rozšíření té zprávy, zvláště pak při jeho pohřbení, dne 19. února odbývaném. Ačkoli počasí nad míru nepříznivé bylo, shromáždila smuteční slavnost tak veliký počet účastných z blízka i z daleka, jakých ve městě tom zřídka viděti bývá. Téměř veškeré duchovenstvo i ze vzdálenějšího okolí, v čele majíc důstojného vikáře a národních škol dozorce, s četným učitelstvem a školní mládeží, civilní a vojenští důstojenci, celá národní obrana, oddíl vojska, průmyslní pořádkové se svými příznaky atd., jakož i nepřehledný dav lidstva, provázeli trpce oželeného na jeho posledním průvodu pozemském — k tiché hrobce. Slzy od jeho ctitelů bez rozdílu stavu unořené dávají čestné svědectví o jeho neunavné činnosti, dobrotě srdce a jeho obětovavém lidumílenství, v jehožto projevení tak důstojně skončil život, blahu jiných stále věnovaný. Zvěčnělý byl mimo mnohé jiné věci též činnivý podporovatel naší národní literatury, v kterémž ohledu podotýkáme, že jeho působením veliké množství českých spisů mezi mládež i lid obecný dílem cestou školnictví dílem knihovnami se rozšířilo, jakož jeho snažností se stalo, že byl mezi prvními vikariát budyšský, jenž co spolek čili nesmrtný ústav se stal navždy zakladatelem Matice české. Tu samou účinnost osvědčilo jeho přistupování k velikému počtu jiných dobročinných a vzdělávacích ústavů.

D.

Z Brandejsa se dovídáme ze soukromého listu, že tam předčím zemřel místní velezasloužilý děkan a arcipryšť kraje kouřimského, p. A. Burger, stav se obětí svého povolání. Panuje tam totiž silně hlavnička, vzal si tedy tamnější voj.(enský) špitál na starost a ve třech dnech roznemohl se na tuto nemoc, i v krátkce na to zemřel. — Článek není podepsán, ale zajisté pochází

z péra Douchova. Neboť další článek se v Pražských Novinách nenachází, a přece Doucha sám ve svém životopise Burgrův (v Časopise pro katolické duchovenstvo 1852) uvádí svůj článek v 'Pražských Novinách' ovšem bez bližšího naznačení.¹⁰

JU Dr. Otto Stehlik: Z doby Douchovy.

Z korespondence kněze vlastence Františka Douchy.

(Pokračování.)

Nejstaršímu synovi Michalovi byl starý rodinný statek, kolébka rodu, Dobřenice u Hradce Králové r. 1863 exekucí prodán. Se svojí manželkou Karolinou rozenou hraběnkou Pachtovou z Rajova (viz zde Arch. lit. roč. VII., č. 1., str. 164.) měl dcery Zofii, provdanou Kastovou, Annu a Konstancii. Tyto jsou asi zde míněny.

Doucha se zdržoval v létě v letech 1852 – 59 v Heralci u hrabat z Trauttmannsdorffu. Jan Nepomuk hr. Tr. 1757 až 1809), c. k. komoří, tajný rada a zemský maršálek v Dolních Rakousích byl od roku 1796 ženat s Teresií hraběnkou Nadasdy (zemřela 14. května 1847), která roku 1817 koupila panství heralecké. Měla syna Jana Nep. (roz. 1804, zemř. 6. července 1846). Přejal od matky r. 1838 Heralce, jež zůstavil dceři Gabriele (roz. 1840). Druhý syn byl Josef. V dopise uvedení členové Johanna a Karel a jejich matka ale pocházejí patrně z linie usedlé na blízké Lipnici. Snad je to kněžna Anna, rozená Lichtenstejnová (vdaná r. 1841), manželka Ferdinanda Tr. a její syn Karel Jan Ferdinand (roz. 1845), od r. 1861 členem panské sněmovny.

Eugène Sue (1804 – 59), slavný francouzský romanopisec, syn známého bohatého lékaře. Byl lékařem vojenským a námořním, cestoval i v Americe a v Řecku, věnoval se pak úplně literatuře, byl poslancem nejkrajnější levice a proto r. 1851 vypovězen. Ve Francii uvedl nový románový genre: román námořský. Vydal bezcenné dějiny a kusy divadelní na př. *Les mystères de Paris* (1843) a *Le Inif errant* (1849), pak romány historické a hlavně sociální ve francouzských dennících: romány novinové (roman-feuilleton), které mu získaly evropskou pověst. V svých románech společenských, liberálně a socialisticky zabarvených, líčí silnými efekty dějovými a fantasticky přehnanými, fantasií hrubou a těžkopádnou a křiklavými a neuměleckými barvami neřesti modern

¹⁰. Nejisto jest, zda Doucha psal Burgrův nekrolog v časopisu *Blahověst* 4, 1850, 95. (Pozn. redakce.)

civilisace, zaviněné dle jeho názoru převrácenými řády společenskými a zvrhlou, pokaženou církví. Jeho literárně a umělecky bezcenné spisy získaly mu záhy massy polovzdělaného čtenářstva svými hrubými neuměleckými prostředky, brutálními efekty dějovými a jinými smyslnými dráždidly a vehementní, ačkoliv jinak mělkou a povrchní kritikou společenskou. U svých hrdinů staví na obdiv aristokratickou pohrdlivost a elegantní znemravenlost ve spojení s misanthropií, nejkrajnějším skepticismem a systematickým klamáním. Jeho román *Mathilde* je jaksi přechodem od jeho dosavadního směru historického k novému docela zdroji, z něhož potom jal se čerpati. Nový směr, nové sociální učení socialismu a komunismu objevuje se již r. 1842 v jeho románu *Mystère de Paris* (1842 – 43, 10 sv.; přelož. do češtiny *Tajnosti pařížské* v Praze 1863, sv. 4.), v němž předvádí společenský život tříd nejnižších, které svou bídu na odiv staví a práv svých se dovolávají. Úspěch tohoto románu byl nesmírný a časopis *Journal des Débats*, v kterém po částech vycházel, šel jako na dračku. Týž úspěch měl jeho *Věčný Žid*. Tato chvatně novinářská nadprodukce francouzské novoromantiky byla pilně a rychle přeložena do všech jazyků a též do češtiny. Uvedeme zde z četných jeho spisů jen romány přeložené do češtiny: *Děti lásky* (přel. K. Hradecký r. 1850); *Věčný Žid* (přel. V. F. Bambas 1850/1; J. T – ý. 1874; E. Brenner 1911/4.; Karásek ze Lvovic); *Salamander* (G. Herrmann 1866); *Prorokování osudu* (V. Filípek 1852); *Dáblův pahorek* (Fr. L. Čížek); *Sebrané romány*. Vyšlo též příležitostně několik drobných překladů na př.: *Chodaba*, obraz ze života pařížského, dle E. Sue-a přel. Čejka v *Květech* 1844, č. 51 – 53; 27./IV., 30./IV., 2./V.; str. 202/3, 206/7 a 209/11 a jiné. – Zde je míněno dílo, asi uvedená vydání: *Les mystères de Paris. Suivis de: Gerolstein. Par Eugène Sue. Edition en dix volumes. Ornée de 1 – 2 gravures. Tome I – X. Leipzig Gerhardt & Reisland 1844. Imprimerie de Fr. Rückmann à Leipzig. Oktav.*

Die Geheimnisse von Paris. Von Eugen Sue. Deutsch von Dr. A. Diezmann. Fünfte, korrekte und wohlfeilste Ausgabe. Leipzig, 1844. Verlag von Otto Wigand. Druck von B. G. Teubner, das 4te Buch, von Breitkopf und Härtel in Leipzig. In 4 Büchern zu je 3 Bänden. Klein – Oktav.

České vydání vyšlo teprve později: *Tajnosti Pařížské. Román sociální od – –*. Vyšlo ve sbírce: *Tajnosti, čili Sbírká tajností hlavních měst celé země, kterouž byl, hledě vůbec k tomu, co národu česko-slovanskému jest užitečného a co sloužiti může k ušlechtění mravů*, sestavil Hugo Silber. II *Tajnosti*

Pařížské. V Praze 1862. Nákladem Hugona Silbera. Sv. 1. str. 332; sv. 2. str. 340; sv. 3. str. 258 a sv. 4. str. 394. – 16°.

Zmíněná Čeňková byla snad příbuznou Josefa Čeňka z Vartenberga (1765 – 1843), paedagoga a bohoslovce, kanovníka, děkana a zasloužilého vrchního dozorce škol v Hradci Králové, později kanovníka v Salcburku, podporovatele chudiny, který vydal kázání a přispíval do Přitele mládeže a Časopisu pro katolické duchovenstvo. Kn. Sl. 25.

MUDr. Jan Ondřej Schaeffner, narozený v Schönfichte v Čechách, promoval 18. července 1829 sub auspiciis pražského arcibiskupa Václava rytíře Chlumčanského z Přestavlk a Chlumčan (za rektora JUDra Jana Kaňky, direktora MUDra Hynka Nádherného a děkana MUDra Ondřeje Duchka). Stal se pak druhým lékařem v nemocnici Alžbětinek v Praze a členem humanitní společnosti (Humanitätsgesellschaft). Vydal dvě knihy, první latinskou a druhou německou: 1. Dissertatio inauguralis medico-chirurgica de graviditate extranterina, fallopiana. Auctore – – pro suprema Doctoratus medici Laurea Candidato. Pragae 1829. Typis Filiorum Theophili Haase. Kniha byla věnována knížeti Metternichovi. Velký Oktav, str. 160. 2. Geschichte des Ordens und der Heilanstalt der Elisabetherinen-Klosterfrauen in Prag. Von – – – etc. Mit zwei Steindrücken und mehreren Beilagen. (Der Ertrag dieses Werkchens wird zum Besten des armen Klosterspitals verwendet.) Prag 1845. Druck der fürsterzbischöflichen Buchdruckerei. Velký Oktav str. 190. – (Úvod spisovatelův z července 1844.)

Bednářiková se zde zmiňuje o „Obrazech historických“ bez udání autora. Ze současné literatury přijdou v úvahu dvě díla, buď: 1. Karel Sabina (Sabinský): Obrazy XIV. a XV. věku od – –. S obrázky. V Praze 1844, vydáním Fr. E. Sandtnera; obraz I. 1844: Kat krále Václava atd. v 16., str. 212; obraz II. 1844: Schůzka na Karlově Týně, str. 449; obraz III. 1844: Lásky žalosti a blahosti, str. 88. – Viz: Kn. Sl. str. 217 a Jungmann str. 429 č. 897 – anebo:

2. Václav Hanka: Dějiny české v obrazech. Kn. Sl. uvádí to dílo na str. 54 takto: ... kamenopisně vyvedených, představených od sjednocených umělců akademie Pražské, s objasněním od – –. V Praze 1824, u Bohmannových Dědiců; ve 4., česky a německy. – (Opět pod názvem: Obrazy dějin českých. Od – –. Druhé vydání. S 12 obrazy. V Praze 1850, u Vác. Hessa v mal. 8., str. 238, za 53 kr.). Obrazy jsou ve fol. podlouhlém, text v 8. větším (obrazy k vydání u Vác. Hessa v mal. 8.) Sv. I. v 6 obrazech, a textu str. 12 českého a 12

něm. Atd. — Podstatně jinak cituje Jungmann na str. 437 č. 972 c.: Navržené, v kámen psané a vydané od Ant. Machka, dějino- i životopisce v Praze. S vysvětlujícím textem pro Čechy a Němce. Tlačené ve Vídni u Adolfa Kunika, kamenopisce. Text od — — ; v Praze u Widtmanna etc. Obrazy ve fol. podlouhlém, text v 8. větším. Svazek I. v 6 obraze, a textu str. 12 českého a 12 něm. Atd. (Uveden: Krok, Poutník a Rozm. Lvovské.)

I.

13. (Připsáno modrým inkoustem.)

Your reverence :

To my shame I must writ yon in a forreign language knowing not my native. I indeed tryed my chance in my mother tongue, but I was to much frightend by the multitude of faults, and I must now ouly hope, that your indulgence will exense it? — —

I dou't know, how excuse myself to have kept so lang a time your book? and I am very glad to dare not look at your face, than I would be to much embaraced. But is it not again your fault? Why are yon so good, so kind as to tell nothing, as to not be (2) angry with me. —

I hope that yon pass the time very agreable in the conuntry and that yon rejvice yourself over a good heath. I for my part I can not wean myself in Koeniggraetz and tos, never will be happy here — — I left to good relations — to dear, to tendre friends as to be satisfied, ass to accustome myself of this absence! — I will not murmer, I know that God gavar us not on the earth to live for our pleasure, that we are here to be usefull to our fellow creature; — but can we always have thare dispositions? I am one of the favourite creaturs, I am hertby and with understanding what other haves not. I will not murmer, and be contented with all, and ouly pray for patience so repport all the travers of fortune with a ferme (3) resolution. Will yon to reverent friend pray for me? — —

I regret exremty that I can not ac company the comtess, I can tellyon opeuly that ii was one of my ardent wish, to see dear Mnischek, — — where I passed so happy, so beantyfull houres! — Ah do yon remenber the fine evening in the cow-stall! I never will, aud never can forgett this happy time!

That God bless yon reverent friend, and when in your leisure so could write me some lines, oyn would render happy.

Your mort thank fell

Rosalie Bednařík.

I pray to have the kindness to give the indosed letter to Mrs Czeniek.

Koeniggratz 26. X. 1843.

Pray to pay my compliments to your friend Swoboda.

(4) (Adresa:)

Dem

Hochwürdigen Herrn Herrn

Franz Doucha

in Mnischek.

Durch Güte.

(Pečet s pismenem: B.)

Český překlad anglického originálu zní:

Dvoji ctihodný pane!

K své hanbě musím Vám psát v cizí řeči, která není mojí mateřtinou. Já skutečně zkusím své štěstí ve své mateřské řeči, ale velmi jsem se ulekla nad množstvím chyb a musím nyní jen doufat, že Vaše shovívavost to promine. Já nevím jak se mám omlouvat, že Vaši knihu jsem tak dlouhý čas podržela a jsem velmi ráda, že nemusím hledět ve Vaši tvář, neboť bych byla velmi v rozpacích. Ale není to zase Vaší vinou? Proč jste tak hodný tak dobrotivý, že ničehož nepovíte, že se na mne nelobíte.

Doufám že strávíte svůj čas velmi příjemně na venkově a že se těšíte dobrému zdraví. Já pro svou osobu nemohu se v Hradci Králové zvyknouti a nikdy nebudu zde šťastnou. – Zanechala jsem dobré vztahy, dobré jemné přátele, abych byla spokojenou, abych zvykla té odloučenosti. Nechci reptati, vím, že Bůh nás nedal na tu zem, abychom žili pro svou zábavu, ale jsme tu, abychom byli užitečnými členy pro naše následující (budoucí) pokolení; ale můžeme vždy míti náklonnost? Jsem jeden z těch šťastných tvorů; jsem upřímná a mám rozum, který jiní nemají. Nechci reptati a býti spokojena se vším, a jen sama prositi o trpělivost, abych snášela veškeré štěstí s pevnou odhodlaností. Chcete, ctihodný příteli, se za mne modliti? Lituji velice, že nemohu komtesku vyprovázeti, mohu Vám to otevřeně říci, že to bylo moje velké přání, abych uviděla drahý Mníšek, kde jsem trávila tak šťastné tak krásné hodiny. Oh, pamatujete se na ten krásný večer v kravíně? Nikdy nezapomenu a nemohu zapomenouti onu šťastnou dobu! Bůh žehnej Vám, ctihodný příteli, a hodí-li se Vám to, pište mně několik řádek, mohl byste opět šťastnou učiniti.

Vaši s nejsrdečnějšími díky zůstávající R. B.
Prosím rače přiložené psaní dáti paní Czeňkové.
Prosím, rače vyříditi moji poklonu Vašemu příteli Svobodovi.

II.

14. [= Připsáno modrým inkoustem.]

Verehrter Herr!

Ist Jemand, der mit Ihrer, für Ihre Person und für Ihre Geistesgaben schreckliche Krankheit* Mitleiden hat, so bin ich gewiss der wärmste Teil davon, und wenn auch immer etwas Egoisme dabei sein mag, so überwiegt das Bedauern den Egoisme.

Sie waren, werther Herr, so gütig mir zu erlauben meine Ansichten, Ihnen schriftlich zu sagen, und so erlaube ich mir vor Allem Sie um Rath in pedagogischen Sachen zu fragen. Gewiss ist die Erziehung eines Kindes die schwerste Aufgabe, die man zu lösen hat, denn man muss dieses zarte Wesen zu einem tauglichen Mitglied des grossen Weltgebäudes bilden, und wie wir es ziehen; welche Begriffe und Grundsätze wir den Kindern einpflanzen, die wird es auch in (2) seinen späteren Jahren behalten, und feste Wurzelfassen lassen. Das erste was man bei den Kindern betreiben muss, ist unbedingter Gehorsam, denn er ist die Quelle aller anderen Tugenden, die das Kind zieren, so wie ohne Gehorsam, man nicht im Stande ist weiter zu kommen. Gewiss ist Güte der Strenge vorzuziehen, denn es ist immer besser sich von den Kleinen geliebt als gefürchtet zu wissen, doch behaupte ich soll man ihnen nie zu viel Liebe zeigen, weil sie sich leicht darauf stützen und man mit Liebe nicht immer auskömmt, und dann auch Strenge üben muss. Ich werde mit meinen Zöglingen nie – weiter, oder mit grosser Mühe weiter kommen, weil beiden der Gehorsam fehlt, und noch habe ich Hoffnung mit Johanna auszukommen, wenn sie von Carl getrennt sein wird denn alle ihre Unarten stammen von ihm, und bereits fängt sein Beispiel auch auf den Kleinen zu wirken, der doch so herrliche Gaben hat.

Ihnen, würdiger Herr, kann ich ungescheut mein Kreuz klagen, denn es wird bei Ihnen bleiben (3) und so muss ich gestehen, dass ich sehr viele bittere Stunden mit den Kindern habe, und gerne würde ich dies Alles tragen, wenn ich nur von diesen Gedanken nicht gefoltert würde, dass man mir die Unarten der Kinder zuschreibt. Ich thue gewiss mein Möglichstes auf; doch ist alle meine Mühe umsonst, da die Frau Gräfin Leider! für die Schwä-

* Narážka na jeho ochromenou ruku, takže musel psátí levou.

den der Kinder zu gut ist! und sie sich zu viel auch die Güte der Mutter verlassen. Gestern war der Carl sehr unartig, er grinste mit den Zähnen vor Zorn, und als ich ihn vor die Tür stellte, nannte er mich seine Abscheuliche, die er nicht ausstehen kann! Sagen Sie mir, ob mein Herz nicht bluten soll, denn ich bin nichts weniger als streng mit ihm, und schmeichle mir ihm genug geopfert zu haben, und muss dann solchen Undank erfahren! Das tut weh, ach sehr weh! und was soll ich da tun?

Ich freue mich recht sehr auf die gute Bonne der Baronin Dobrzenski, von der ich gewiss etwas profitirn werde, und auch das Beispiel der Kinder; die sehr artig sind; auf meine wohlthätig wirken wird. Ich bitte geschätzter Herr um Ihre Meinung, und auch über meine lecture Rottke bitte ich mir Ihr Urtheil aus. (4) Ich bitte Hochwürden mir nur zu schreiben, da dieser Gegenstand zu viel Worte erfordert und ich für Ihre Güte nicht ein Übel zuziehen will. Mich Ihren fernerem Wohlwollen empfehlend zeichne ich mich mit Achtung

Ihre Sie verehrende Rosalie.
(Bednařík)

(Poslední slovo je připsáno jiným inkoustem a cizí rukou, patrně Douchovou.)

III.

15.

Velectěný příteli!

Jsem z toho velmi potěšena, že Vám konečně přece v svém mateřském jazyku odepsati mohu; ačkoli českým perem dle svého přání ještě nevládnou, nicméně přece doufám, že Vaše dobrotivá shovívavost více ode mne žádati nebude.

Jedině Vaše výmluvnost zbudila ve mně lásku k předražené vlasti a učinila-li jsem nějaký pokrok v češtině, jste Vy toho původcem; jakož i Vám přináležejí moje díky za tu radost, kterou z také změny cítím.

Také Heradečtí roznitili ve mně tento dosti dlouho dlicí plamen. Časté a sestrénské obcování s Marií Pospíšilovou mojí z nejlepších přítelkyní, ku které celou náchylnost přátelství cítím, jest pramen, z kterého po kapkách (2) češtinu vážím. Od ní se dovídám, co v literatuře nového, od ní též mnohé knihy ku čtení zábavnému obdržugu. Nyní čtu: Obrazy historické. Od jakživa jsem dávala přednost dějepisu před romány; z toho sudte, kterak mne čtení to baví. Svadba končila román od jakživa a končí ho až posavád. (Pokračování.)

JUDr. Otto Stehlik: Z doby Douchovy.

Z korespondence kněze vlastence Františka Douchy.

(Dokončení.)

Mně však již uplynula romantická léta; již dávno minuly ty doby, když čtení takového druhu mne těšovalo, a na dobrý rozmar přivádělo, když jsem jako hladolet lačněla po knize takové, a všechny ty výtvary nedozralé obraznosti za samou pravdu držela, ach ta krásná léta s těmi zlatými sny již jsou tatam. Spadly s očí mých šupiny a hledím nyní na svět čistegssjm okem, pročez hledám také více potravu pro rozum nežli pro srdce [3] a marnost.

Přála bych Vám čísti: les Mystères de Paris: jest to zajisté velmi pěkné a užitečné čtení; pochybuji, že Vám snad neznámá zůstala mistrovská práce Eugena Sue, který na tak příjemný způsob svatou pravdu hlásati umí.

Kterak Vy se máte? Já jsem chvála Bohu zdráva a jsem, co Vy těchto několik řádečků čtete, na cestě k Hradci, neboť jsem drahou matku navštívila. —

Budtež zdrav a obmyslete alespoň někdy přátelským zpomenutím

Vaší

opravdovou přítelkyni
Rosalii Bednaříkovou.

[Adresa na 4 té stránce:]

Velebnému Pánu
Panu Františku Douchovi

Dobroton.

v

Mníšku

[Kulatý červený přilepek s bíle vtištěnou palmou a slovy :
A Quoi Bouces Plaintes.] —

IV.

Prag Sophien-Insel

7/2 62.

Verehrter Pater Doucha!

Kennen Sie denn noch u[nd] überhaupt diese Züge? –

Sehen Sie nur nach der Unterschrift u[nd] die umgekehrte Enveloppe u[nd] das Räthsel löst sich Ihnen von selbst. Wie gern hätte ich Ihnen die Freude gemacht, Ihnen Böhmisches zu schreiben – aber damit happert es vollkommen.

Ich komme aber heute betteln. Ich kenne Ihre Güte u[nd] deshalb wende ich mich so ungescheut an Sie. –

Ich möchte Sie aber am liebsten [2] sehen u[nd] bitte Sie, wenn es Ihnen Ihre Gesundheit erlaubt, mich einmal auf der Insel bei Dr. Schaeffner zu besuchen. Denn ich bin jetzt permanent in Prag, u[nd] möchte unsern Dienstmädchen was Böhmisches zu lesen geben: u[nd] da fielen Sie mir ein.

Lachen Sie nur nicht über meine Idee, u[nd] wenn Sie gesund sind, so kommen Sie mich besuchen, Sie erfreuen damit Ihre

achtungsvoll ergebene

Rosalie Bednařík.

[3] Bis 11 Uhr bin ich immer zu treffen u[nd] Nachmittag von 4 Uhr an. –

Č. 18. – 20. ANTONIE HEJHALOVÁ DOUCHOVI.

(3 dopisy.)

Antonie Hejhalová, blíže úplně neznámá a bezvýznamná osoba, napsala Douchovi tři dopisy obsahu rovněž bezvýznamného. Jen některé drobné detaily nám podávají obrázek ze soukromého a farního života Douchova. K vůli celku však i tyto celkem bezcenné dopisy zde otiskujeme.

Neznáme jsou též osoby zde uvedené: Paní Helfrová, teta Petrovská, Resi a Loti. Zmíněný vikář byl Kristián Friček. Narodil se v Lhotě na Moravě 22. ledna 1788, byl vysvěcen 15. srpna 1813, byl farářem v Dublovicích (počet duší r. 1838: 1377), arcibiskupským vikářem, dozorcem národních škol, konsistorním radou atd. – Dubovice a dále uvedené Nechvalice, Podčepice a Petrovice náležely jeho vikariátu votickému. Všechna tato místa v bývalém kraji berounském u Sedlčan ležící náleží panství Chlumeckému, patronem byl princ Ferdinand z Lobkoviců.

Další kněží nejsou uvedeni jménem, jsou udaná pouze místa jejich působení a proto je zde uvedeme:

V Nechvalicích byl farářem Vojtěch Hulička narozený v Štěpánově v Čechách 18. dubna 1786 a vysvěcený 15. srpna 1812.

– V Počepicích byl farářem arcibiskupský notář Antonín Kačerovský, narozený v Tusteni v Čechách 19. května 1792, vysvěcený 11. srpna 1816. Jeho kaplanem byl Jan Šiška narozený

v Hulmu 7. listopadu 1799, vysvěcený 15. srpna 1829. – V Petrovicích byl farářem Václav Butal [viz o něm Archiv literární str. 96 a násl.] a Doucha kaplanem, – Ve Vraném byl farářem Josef Peer narozený v Čeradicích 30. října 1785, vysvěcený 12. srpna 1810. Jeho kaplanem byl Matáš Srb narozený v Lisoletích u Prahy 30. prosince 1799 a vysvěcený 10. srpna 1825.

*

Doucha si dopisoval s Hejhalovou, která se zmiňuje o jeho třech dopisech zajisté již ztracených. První dopis obdržel Doucha v Brandýse nad Labem, kde se zdržoval na zotavenou u svého příbuzného děkana Antonína Burgra.

Hejhalová se zmiňuje o několika místech: –

Nechvalice farní ves, okresní hejtmanský a pošta Sedlčany. Od r. 1502 náleží i s panstvím Lobkovicům a byly spojeny s panstvím Chlumeckým. Kostel sv. Mikuláše byl již v 14. stol. farním, v 17. stol. zanikla fara, ale r. 1787 obnovena. Počet příjařených duší r. 1838 obnášel 1588.

Počepice, Podčepice farní ves, okr. a hejt. Sedlčany, pošta Vysoký Chlumeck. Náležely starému rodu Počepických z Počepic a od r. 1609 Lobkovicům, kteří ves přivtělili panství Chlumeckému. Kostel sv. Jana Křtitele byl již v 14. stol. farním a byl r. 1790 rozšířen. Počet duší obnášel r. 1838: 1295.

Vrané, Vraní městec u Slaného. Nadační panství a patronát drží od r. 1706 metropolitní kapitola u sv. Víta. Vikariát Budínský, kdysi v kraji rakovnickém, počet duší 1425 r. 1838. Farní chrám sv. Jana Křtitele již r. 1350 připomínaný byl r. 1756 (1759?) nově vystaven.

Královice nazývá se několik míst v Čechách: ale není možno zjistiti, které z následujících je míněno: u Plzně, Slaného, Žižkova, Brandýsa nad Lab., Prachatic a Ledče (udána sídla okresů, v kterých se Královice nalézají.)

Petrovice u Sedlčan [viz tamtéž jako u Butala].

Hejhalová Antonie Douchovi.

I.

77. [= Připsáno modrým inkoustem].

Wranna den 19ten Juni 1838.

Hochwürdiger Herr!
Verehrter Freund!

Ihr werthes Schreiben welches ich den 9ten d: M: erhielt überraschte und erfreute mich sehr, weil ich glaubte, dass sie schon längstens auf mein Namensstag vergessen haben. Ich

danke Ihnen recht herzlich für Ihren aufrichtigen Wunsch, und bin lange überzeugt, dass mir Hochwürden immer das Beste wünschen, es ist auch mein sehnlicher Wunsch Sie gesund und zufrieden zu sehen, aby geszte hodné dlaho mohlý spiwat, tis Brater náš. Was meine Gesundheit anbelangt, kann ich Ihnen so viel schreiben, dass sich meine Krankheit in Wrana stark gebessert hat, wenn mir nichts zustossen wird, und die Witterung es erlauben wird, dass ich immer in der freien Luft herum gehen kann, so kann ich mich einer Gesundheit erfreuen, denn die Zerstreuung hier ist ziemlich gross, die kleine Tonča kann schon einen aufheitern, die macht mir recht viel vergnügen, man muss staunen über ihre Vernunft, sie weiss fort zu erzählen, zwar Loti ist ein gutes Kind, hat es so weit gebracht, dass ich beinahe nicht weiss welche mir lieber ist, oft habe ich in Petrowitz gesagt wenn die Schwester, noch so viel Kinder hätte, werde ich keine so gerne haben wie die Tonča, jetzt aber sage ich nichts. Die Woche erwarten wir den Bruder her, ich möchte ihn recht gerne sehen, wenn er nur kömme, da möchten wir alle Geschwister wieder einmal beisammen sein, bei uns ist es sehr selten, dass wir alle zusammen kommen. Nun fängt jetzt meine Neugierde an, wie geht es Ihnen Euer Hochwürden mit der Gesundheit? ich hoffe wenn ich zurück nach Petrowitz reisen werde, dass ich Sie ganz gesund, und recht munter sehen werde, pak uš nebudem mrzau, žádný nám to nebude smit říct, gen hledeji hesky ma lazne potrebowat, das Wasser soll sehr gesund sein. Heuer bin ich glücklich, dass ich am Feste in Petrowitz nicht bin, ich glaube der Hochwürdiger Herr wird nicht viel machen, aber für die Resi wird doch schlimm sein, wenn sie allein ist, dazu ist sie fort kränklich, so will ich doch zum Schnitt in Petrowitz sein, weil mir um den Herrn Pfarrer leid ist, wenn er in dieser Lage ist, Ihm zu verlassen, weil er gar niemanden hat, auf dem sich verlassen kann. Weil die Witterung so schlecht ist, so kann ich nicht mit Neuigkeiten Ihnen dienen, weil ich nirgends ausfahren kann, und in Wranna hören wir nichts. Schlüsslich danke ich Euer Hochwürden noch einmal, dass Sie sich meiner erinnert haben, und wünsche, dass Sie recht bald gesund werden, damit Sie nach Petrowitz den Herrn Pfarrer und alle Ihre Freunde besuchen möchten, pak budem wsednj plapolat, jeder muss Ihnen ein böhmisches Lied* zuschicken, ich bringe es von Wranna mit, a budu spiwat čo mi Buh silý da. Damit habe ich die Ehre nebst höflichster Empfehlung an Ihrer Herrn Eltern u. Herrn

* Doucha byl neunavným sběratelem lidových písní, jako již dříve na několika místech jeho korespondence uvedeno.

Geschwistern mit voller Hochachtung zu seyn

Euer Hochwürden
ergebene aufrichtige
Antonia Heyhal

[Na třetí stránce stojí připsáno postscriptum:]

Jetzt muss ich selbst über mein Schreiben lachen, bis es Euer Hochwürden lesen werden, müssen auch lachen, kommen auf lauter (weil) so bitte um Nachsicht, denn die Tonča liess mich nicht schreiben, rufte mich fort ab, Teta Petrowska pisste streyčkowi! ga mu taky necham ruku lžbat, a hubičku posilam, tež Schwager a Sestri nechagi se Gim wssem ponžene poračuet, obzwasstne Nina o Nich často mluwi. Wann ich nach Prag komme lässt sich nicht bestimmen, es hängt noch von Umständen ab. –

[Několik řádků doleji stojí Douchovou rukou připsáno:]

Obdržel jsem v Brandeyse dne 22. června 1838.

[Na čtvrté stránce adresa:]

[= Pečet: A. H.]

21/6 [= Datum pošty]

V. Schlan [= tištěno poštovním razítkem.]
Wranna.

An

Sr.

Hochwürden Herrn Herrn Franz Daucha
würdigsten Kaplan

zu

Prag

Uiber Schlan.

Kleinseite Nro 78 unter
der Brücke, ebener Erde.

II.

78. [= Připsáno modrým inkoustem.]

Petrowitz den 24. August 1838.

Hochwürdiger Herr!

Verehrter Freund!

Den 25ten v: M: auf meiner Durchreise nach Petrowitz von Wranna, war ich mit einem Schreiben von Ihnen beglückt, worin ich leider! lesen musste, dass Ihre Gesundheit so wie die meinige dauerhaft sei, und dass die Hr. Aerzte uns beiden einen gleichen Rath ertheilen. Račte me vždy tessiti z audoljm rayským at gest i Wám Welebnjčku to same audolj utechau

w strasti Wassj, a obweselenj mýsle. Ich bin den 26 ten v: M: nach Petrowitz gekommen, leider aber von dieser weiten Reise ganz zerüttet, so zwar, dass mein Zustand den vorjährigen gänzlich gleicht, ja durch einen starken Husten verschlimmert wurde. Mein fester Vorsatz ist daher nichts mehr einzunehmen, und mich der Vorsehung Gottes gänzlich zu überlassen. Dosa-wadé sem žadnáu nawsstěwu nekonala, naprochasse mimo za-hradý nassj nebyla, a gen spolku domaciho dotud použila, co me neywič bolj, gest, že sem mey dobreý Gemnost Pani Hel-frowey která me upřimne slibyla, pro me do Petrowiz přigeť, a semnou Kralowitze a Kralowyhradez nawsstiwit, předessli tihoden podekowat musela, že me tu cestu moge zdravý nedo-woluge. Přislowi znj mladost radost! nám pak obaum naopak, mame se wssak trapiti? – odstup to od nás, kragina radostná, audolj ragske, spew newinný a swatý nám nahradau bude. Račte me wssak dobrotiwie odpustit ze Wam takto pjssu, neb ga zdet gen Wassjch tessitedlnjch slow užiwam, kterych sem z Wassich přátelskych ust tak často, k mey utesse slissela, a budu z radosti od Was očekawat, že mě opet brzy z negakau sprawau o Wassem zdravý a stawu potessite. Wssak se obawam ze, když Wy mau tuto dobropisebnost posuzowat budete, plapolat, ano horlit budete, žadám ale budte pametliw Wassehō zdravý, a pozor deyte, at neomdlite, a nepuknete. Nyni se obratim k nowjnam. Hier ist kein Obst, der Schnitt hat erst den 13 dieses Monats ange-fangen, glücklich und gesegnet bis zum heutigen Tage, wo es zu regnen anfieng, vor sich gegangen, und man hofft ein glück-liches baldiges Ende zu erwarten. Unseres ganze Thierreich, die Vögeln in der Luft ausgenommen, ist epidemisch krank, die Menschen jedoch gesund, der Herr Pfarrer ist auch gesund, batoli se celi den u swych . . . a my němužem postačit buchtí pect, a Pan Pater Frantisskan liwance mazat, pod rendljký při-kladat, a tak gjžki a womačky připalowat. Račte sobe stimto-geho (kssefte) powažit. Rezy gest gjž zdrawa, wssak gen pomocj domaci ljkarňý, ne Pekarkowau. Nechcy Was Welebnjčku déle s psanjm obtěžowat radegi Wam zaspiwám.

Pani Máma s Pantatau delagi se hlaupj

Sami gedi holaubatka a nám dagi kraupy

Nikdy drobet čocky nikdy drobet hrachu nikdy drobet mljka

Kdyby si to nepowedel, tak bych se čiste oblikla.

Wydáno nakladem Panenky a psano w kuchynj.

Somit empfehle ich mich Ihrer fernerer Freundschaft, wünsche Ihnen alles Beste, besonders die erwünschte Genesung, bitte mich Ihren Herrn Eltern, und Allen verehrten Geschwister bestens zu

empfehlen, und beehre mich zu geharren
Ihre

ergebenste Dienerinn
Toni.

Der Herr Pfarrer küsst Sie herzlich im Geiste und die Resi
die Hand küssen.

III.

Petrowitz den 28. Dezember 1838.

79. [= Připsáno modrým inkoustem.]

Hochwürdiger Herr!
Schätzbarster Freund!

Sie haben mich abermals mit Ihren sehr werthen Schreiben überrascht, und eben so überzeugt, dass Ihr Herz noch immer diese freundschaftliche Gefühle gegen mich nährt hert, derer ich mich in Petrowitz erfreute. So vergnügt mich aber dieses Ihr Schreiben machte, so eben betübte mich solches, wenn ich lesen musste, dass Ihre Lage beinahe dieselbe bleibt. Gebe der Himmel! dass sich solche mit dem Beginnen des neuen Jahres ändern, und eine ganz neue, und Sie erfreulichere erscheinen möchte. Mit dem vorangehenden himmlischen Segen, müssen aber auch Hochwürdiger Herr, so viel in Ihren Kräften ist, beitragen, nemlich nicht so kleinmüthig, wohl aber dem Himmel ergeben sein, nicht so der zeitlichen Zukunft bedacht, wohl aber alles gegenwärtige mit einem Frohsinn genießen, wie wir in Petrowitz, pak gen možna gest wyražime se, wssechný bolesti y nesnaze zaženeme, konečne sy karti zahrageme a na wssechny trampoty zapomeneme. Na sstedry večer gsme na Wassi Welebnosti welmi spomniali, neb gsme mnoho weseli byli a pořad dovadeli, tak že Welebny Pan prawil kdyby račte tady byl, by Gste se uzdrawiti musyl, to by gsme teprwe byli spantoflem hazeli, a učelednjku wokjnk wytlaukli, kdeby se nam to bez maha bylo přitrefjlo, tak welkjm rozmaru sme byli, že as do 12 hodjn gsme hrali pak ssli na pulnočnj, a Welebny Pan se na lužko odebral, a pro sselmowsti usnout nemohl. Račte Wassj Welebnosti podle našeho příkladu pokračowat, a račte sy zaspiwat (necht se pak chce semnau dege swata Ano bud ma nadege) a ono to mussi dobře wypadnout, neb to mluwjm ze skussenosti, ponewadz sem předessli mesyc tak slaba byla {škrtnuto}, a od kassle welmi saužena byla, že gsem myslela, že to nenj ani možna abych to wydržela předc me to Buh nechaj sstatne přestat, a nynj o mnoho zdrawegssj gsem. Na swateho Mikolasse sem byla na pauti w Nechwalicjch, kde sem se mnoho wjrazjla, téz na Wasse zdrawy

s Panem Wikařem pila který welmi laskawe o Was mluwjł, y
téz Pan Pfarář Počepickej. Rada bych Wassj Welebnosti
nake nowiny psala, wssak moge dichawjce me tež nedowoluge
mnoho schegbnuto byt. Konečne Račte byt hodne wesel aby
Gste zdraw zgara Petrowjce nawsstiwjt mohl, wssechnem by nam
to welkau radost z pusobilo, přitom prosym na Wasse Panj
Rodiče, a Panj Bratřj, me uctiwe poraučenj a Panu Ba-
binku srdečne ljbam, a Wassj Welebnosti zustawam

upřimnau přítelkyne
Toni.

Vilém Bitnar:
Literární činnost Aloise Langa.

Aloisu Langovi k jeho abrahamovinám věnováno.

(Dokončení.)

Že Alois Lang předměty svých studií nevybírál nahodile a ná-
ladově, nýbrž že pracuje dle pevného plánu, dávno již určeného,
vysvítá i z toho faktu, že na příklad i rozbor německé romantiky
a studii o básnickém díle Novalisově chystal se vypracovati již
v prvních letech tohoto století. Když v létě roku 1908 vyšel
druhý svazek pražské revue 'Meditace', zredigovaný jako sborník
katolické mystiky, našel v něm Lang také překlad jednoho hymnu
z Novalisových Duchovních písní, známou eucharistickou
báseň Tajemství lásky. Překlad pořídil mladý katolický básník,
tehdy ještě pražský bohoslovec Oldřich Novotný. Lang ihned psal
Bitnarovi, že miní zpracovati monografii o Novalisovi a že před-
běžné studie má již hotovy. Chtěl proto věděti, zdali snad nechce
i Oldřich Novotný pracovati na Novalisovi, a projevil ochotu,
že by včas svoji práci zastavil, neboť uznával dvě práce o tomtéž
zjevu prozatím za zbytečné. Oldřich Novotný tehdy skutečně
zajímal se o Novalise a míněl přeložiti jeho básnické dílo do
češtiny, jakož i doprovoditi je obšírnější studií. Jednal i s Jar-
oslavem Kvapilem o vydání projektovaného díla ve 'Světové
knihovně.' K tomuto vydání sice nedošlo, ale Novotný otiskl po-
různu celou řadu svých překladů v časopisech.^{90.}

^{90.} Oldřich Novotný celkem přeložil a otiskl tyto básně Novalisovy: Ta-
jemství lásky. Hymnus z Duchovních písní (revue Meditace 1, 1908,
189). — Píseň Mariina (revue Meditace 2, 1909, 556). — Duchovní
píseň, cyklus šestnácti básní (revue Obrození 1, 1912, 353–372). —
Píseň poutníková, z románu 'Heinrich von Osterdingen' (Nový Věk 8,
1916, 210). — Píseň mladého pěvce, z románu 'Heinrich von Oster-
dingen' (Nový Věk 8, 1916, 223). — Píseň mrtvých, z románu Oster-

Lang tehdy upustil od chystané práce o Novalisovi a věnoval se úplně Susovi (dva dopisy Langovy v této záležitosti datovány jsou 15. 10. 1908 a 13. 12. 1908). Když byl s rukopisem Susa již hotov, psal mu redaktor Bitnar sám k vůli Novalisovi, prose o sdělení, jak se rozhodl. 'Je to pro mne velmi důležité. Oldřich Novotný věnoval se zcela německým visionářkám z kruhu svaté Hildegardy a chystá překlady i studie děl svaté Hildegardy, Alžběty Šenavské, Gertrudy a obou Mechtild. Na Novalise zatím nepomýšlí. Novalis a německá romantika vůbec jest však v našem pracovním programu a Vy jste povolán pro tuto práci, k níž jest třeba subtilních prstů' (dopis Bitnarův 18. 8. 1910). Lang na to odpověděl doslova: 'Do Novalise v rámci německé romantiky se snad přece zase dám. Původně jsem se chtěl pustit do Kateřiny Sienské, napsati o ní studii à la Suso, byl jsem svého času k vůli ní v Sieně . . . Ale tu má snad v práci Vrátný? Však raději budu pomalu pracovat a neslibovat' (dopis 12. 10. 1910). Když Lang určitě neodmítne, lze vždy očekávati kladný výsledek a proto mu Bitnar radostně odepsal, nabízející mu některé z vhodných děl novalisovské literatury. Lang na to odepsal pak již určitě: 'Budu teď studovat Novalise. Mám vydání Heilbornovo.⁹¹ ale Minorovo je, jak jsem četl, lepší. Ježto je máte, prosím, byste mi je laskavě poslal (dopis 1. 11. 1910). Bitnar mu pak poslal Minorovo vydání Novalise⁹², jakož i monografii Bleiovu⁹³ a když pak Lang přijel dne 18. listopadu do Prahy, projednal s Bitnarem podrobnosti celého projektu, zejména též opatření další literatury. Jednalo se o Wackenroderovo dílo 'Herzensergiessungen', o Tiecka a Youngovu báseň 'Night Thoughts'. Do díla dal se Lang opravdově až v létě 1911, když byl přečetl mnoho knih a prací o Novalisovi,⁹⁴ aby mu neušel ani

dingen (Nový Věk 8, 1916, 248). – Mimo těchto básní přeložil i dvě studie z díla Egona Friedla (Novalis jako filosof), Novalisova filosofie státu (Nový Věk 8, 1916, 194–196) a Novalisova poetika (Nový Věk 8, 1916, 220–222).

⁹¹ E. Heilborn, Novalis Schriften (tři svazky, Berlín 1901). Jest to kritické vydání na základě rukopisné pozůstalosti, k němuž doplňky připojil Bruno Wille (Ergänzungsband, Lipsko 1901). Heilborn napsal též monografii Novalis. der Romantiker (Berlín 1900).

⁹² Jakub Minor, Novalis Schriften (čtyry svazky, Jena 1907, Eugen Diederichs).

⁹³ Franz Blei, Novalis (Die Literatur, sv. 6, Berlín).

⁹⁴ Lang vypočítává tyto pomůcky na stránce 129: 'Přečetl jsem Hayna, Die romantische Schule, Diltheye, Das Erlebnis und Dichtung, Simona, Der magische Idealismus, Pastora, Novalis, Friedla, Novalis als Philosoph, Huchové, Blütezeit der Romantik, Eichendorffa, Geschichte der poesischen Literatur Deutschlands, Bleie, Novalis, Havensteina, Fridrich von Hardenberg . . '

jediný paprsek, který by mu mohl osvětliti cestu do bludiště jeho díla. Teprve v lednu 1914 oznámil Bitnarovi, že má již studii o náboženském problému Novalisově hotovou, že je v rozměrech studie o Susovi a že by ji rád měl vydanou v pěkné úpravě. V květnu oznámil mu Bitnar, že by knihu mohl vydati v obnovené 'Knihovně Nového Věku' s výzdobou Jana Konůpka, s portréty Novalise a Žofie Kühnové, s několika obrázky osob a míst. Počátkem června zaslal Lang rukopis do Prahy, ale dříve, než bylo možno dílo vydati, vypukla válka, která tisk odsunula. Lang prodléval v době války o prázdninách i o Vánocích v Jaroměřích a stýkal se denně s Otakarem Březinou, jemuž dal rukopis o Novalisovi přečísti. A pak se dal do nové práce na rukopise již hotovém, původní rozsáhlý text zhustil a zjednodušil. Psal o tom Bitnarovi: 'Netušíte, jak jsem rád, že můj Novalis nevyšel. Přepřacoval jsem jej důkladně a přepiloval. Teď je teprv zralý pro tisk' (dopis 15. 1. 1917).

Ještě před knižním vydáním díla upozornil na rukopis, marně hledající nakladatele, redaktor Bitnar v pražském čtrnáctideníku 'Nový Věk',⁹⁵ kde též byl ukázkou otištěn překlad prvního hymnu na Noc⁹⁶ a drobná studie o Novalisovu poměru k poesii mariánské.⁹⁷ Konečně dílo vyšlo tiskem v Olomouci počátkem roku 1919 nákladem Matice Cyrilometodějské.⁹⁸

Obsah díla rozvržen jest v osm kapitol a doslov. Lang nechtěl podati podrobného životopisu velkého německého básníka, aniž analysovat jeho dílo po stránce umělecké. Dotýká se těchto dvou stránek jen potud, pokud je toho třeba k porozumění básnickova vývoje náboženského. Náboženský problém Novalisův lákal tedy Langa k řešení a výsledek ukazuje, s jakou pečlivostí a láskou k těžké úloze přistupoval. 'S rostoucím zájmem jsem četl znova a znova chimericky temné spisy Novalisovy. Přiznávám se upřímně, že ke dnu závrtných hlubin Novalisova ducha jsem nepronikl. Jevil se mi čím dále tím záhadnějším, výminečnějším... Byly okamžiky, kdy jsem myslil, že jsem na pravé stopě podivuhodného jeho vývoje, ale v tom jsem opět a opět klopýtal v četná protiřečí. Instinktivně jsem pak pocitoval, že ztratím pravou cestu, ocitám se v bludišti. Přečetl jsem Hayma, Diltheye, Simona, Pastora, Friedla, Ricardu Huchovou, Eichendorffa, Bleie a Havensteina...

⁹⁵ Vilém Bitnar, *Vzácná kniha* (Nový Věk 8, 1916, 12n).

⁹⁶ Alois Lang, *Novalisova Hymna na Noc* (Nový Věk 8, 1916, 12).

⁹⁷ Alois Lang, *Novalis a poesie mariánská* (Nový Věk 8, 1916, 26).

⁹⁸ Alois Lang, *Náboženský problém Novalisův*. Stránek 130. Knihovna pedagogické akademie, svazek 7. Redakcí Dra Josefa Kratochvíla. Olomouc 1919. Matice Cyrilometodějská.

Ani mi na mysl nevstoupilo, abych se snad přirovnával k řečeným spisovatelům. Nikterak se netajím nechápavostí svou, ale přes to se přece nevzdávám práva razit si vlastní cestičku do pralesa Práce má podává náboženský vývoj Novalisův jen *en masse* a vyšetřuje v hlavních obrysech poměr jeho náboženských představ ke katolicismu. O ten mi hlavně šlo v této studii, již interestedům předkládám jakožto skromný příspěvek k řešení náboženského problému Novalisova (129 n).

„Vlastní cestička“ Langova pozůstává především v způsobu, jak dovede z vlastního díla Novalisova, z vespolečné korespondence jeho s přáteli i z úsudků těchto přátel vybíratí případné citáty, které sestaveny jsouce v logické řetězce, vedou vždy k jádru věci. Pak jsou to četné analogie, které Lang připomíná rád a mistrovsky, čerpaje z hlubokých zdrojů svých vědomostí o mysticích všech dob a národů. A stmeluje to vše páskou svého analytického ostrovtipu, oblévá vše nevysychajícím proudem lahodné lásky k věci, do níž se vžil a v jejímž vzduchu oddychuje.

V kapitole první vyšetřuje Lang povahu Novalisova otce, Erasma barona Hardenberga, muže divoce drsného a žensky zbožného, který po náhlé smrti milované ženy zamíloval si bratrstvo náboženské obce Ochranovských, poněvadž jejich zbožnost vyhovovala nejlépe jeho duševnímu stavu (7). Zbožná matka rovněž vychovávala děti v duchu pietistické zbožnosti Ochranovských (8). Na studiích horoval však Novalis nadšeně pro ideály osvícenské, studoval intensivně filosofii Fichteovu, rozum počínal v něm povážlivě převládati, až nenadálá choroba snoubenčina vrátila srdci jeho opět ztracený trůn (17).

Kapitola druhá jest analýsou Novalisova Denníku, který si básník vedl po smrti své snoubenky Žofie Kühnové. „Novalisovi byla smrt milované nevěsty pokynem, že určením a povoláním jeho je svět neviditelný. Až do smrti její žil jen světu pozemskému, jejž nesmírně miloval. Žofii nevěstě náleželo jeho srdce a Sofii moudrosti jeho rozum. Nepocitoval potřeby Boha, protože byl šťasten (19). Na universitách stal se na čas nábožensky docela lhostejným. Umění nahrazovalo mu zatím náboženství a on věřil v nějaké všeobecné já. Teprve hoře probudilo v jeho nitru ideu Boha a s ní i víru v nesmrtelnost. Idea nesmrtelnosti sblíží je pak se světem nadpřirozeným a pozemské ztrácí všecek půvab. Touha po Žofii předchází povlovně v touhu po smrti, kterou chce přivoditi sebevraždou, aby dosáhl milenky na věčnosti. Lang líčí postup tento řetězem citátů z Novalisova „Denníku“.⁹⁹

⁹⁹. Novalis, *Journal. Tennstedt*, 18. April bis 6. Julius 1797. Ve vydání Minorově svazek druhý, strany 74 – 99 (Jena 1907, Diederichs).

Novalis věřil, že viditelný svět tvoří s neviditelným jednotu a touhou po smrti že lze život pozemský zkrátit. Chtěl umístiti zmocněnou touhou po smrti (25). Lang analyzuje zde i metafysickou erotiku Novalisovu, která v srdci jeho probudila vědomí křesťanské. 'Touha po Žofii jej nejen přiblížila světu neviditelnému, ale přesunula celé těžiště jeho vnitřního života do říše nadpozemské. Metafysické potřeby jeho hluboce založené duše se rozvířily. Náboženské ideje útlého mládí se vynořily na povrch' (26). Novalis od té doby, kdy Žofie odnesla jeho touhu do záhrobí, je mimořádně očarován kouzlem osobnosti Kristovy (27). Vedle 'Denniku' Lang analyzuje též nábožensko-filosofické zlomky jeho sbírky aforismů *Pel*, které byly jeho literární prvotinou.¹⁰⁰ Avšak vývody zlomků 'Pelu' nezdají se Langovi býti tak směrodatnými pro pochopení vnitřního vývoje Novalisova, aby se jimi obsírněji zabýval. 'Vedle světa transcendentního zajímá jej v nich zvláště záhada jeho zprostředkování se světem viditelným. A ta vede kroky jeho přímo ke křesťanství' (30).

Kapitola třetí věnována jest překladu a rozboru slavného básnického díla Novalisova, *Hymen k Noci*. Lang celý význam této drahocenné knížky básnické zhušťuje v ostře vyhocovaných větách úvodního odstavce: 'Od Žofie ke Kristu jde náboženský vývoj Novalisův. Láska k mrtvé nevěstě probudila touhu po životě posmrtném. Z ní vznikla víra v neviditelný svět, sublimované a zmocněné pokračování života pozemského. Víra pak zplodila naději a obě vyústily v lásku ke Kristu, který smrtí na kříži posvětil víru a vzkříšením naději. Tajemný tento krystalizační proces duše Novalisovy vyjadřují *Hymny k Noci*' (31). Opojen plamennou touhou po smrti, poddával se Novalis v tvůrčích chvílích sladké bolesti tajemnému kouzlu učení křesťanského. Znamenal v něm nové zjevení a čerpal z něho sílu k povolání pro svět neviditelný, jež pocítil (32). 'Hymny k Noci' jsou výkřik ke Kristu, jímž Novalisova duše procitá z horečných snů k vědomí křesťanskému (38).¹⁰¹ Lang vystihuje znamenitě rozdíl mezi názorem o smrti v době antické a v racionalistické době Novalisově, jakož i názorem Novalisovým po jeho duševním přerodu: 'Jako kdysi názor antický, tak vázal i tehdejší racionalismus člověka k zemi, ohraničené pouze těsnými obzory. Smrt

¹⁰⁰. Novalis, *Blütenstaub* (revue *Atheneum* 1798). — Viz otisk ve vydání Minor, *Novalis Schriften*, svazek druhý, str. 111–139 (Jena 1907, Diederichs). Tamtéž najdou se i *Paralipomena zum Blütenstaub* (140–145).

¹⁰¹. Novalis, *Hymnen an die Nacht*. Viz ve vydání Minorově svazek první, obsahující dva texty: *Handschriftliche Fassung* (str. 4–56) a *Der Druck im Atheneum* (5–57). (Jena 1907, Diederichs.)

byla nocí bez rána a visela Damoklovým mečem nad stvořením. Sladké radosti hořkly a strašná záhada bolesti rodila příšeru zoufalství. Život lidský trčel k nebesům jako tajemné torso, jehož účelu a cíle se dopátrat nebylo lze. Kristus odpoutal člověka od země a otevřel mu nekonečné vyhlídky do Nadpřirozena... Smrt přestala děsit. Stala se mostem do světů vyšších. Radosti vrácena původní sladkost. Stala se předchutí slasti duchovních. Bolesti dostalo se posvěcení. Stala se matkou touhy po věcech nepomíjejících. Životu lidskému postavena nová meta vyšší. Stal se krátkou předehtou dramatu v říši věčnosti... Novalisova plamenná touha po tomto životě transcendentním vytváří osobnost Kristovu v „Hymnech k noci“, jež obsahují zároveň všechny základní prvky jeho náboženského vývoje, avšak jakožto pouhé surogáty.

O něm budu mluvit,
jej milovat, hlásat,
dokud dlím ještě
s živými.
Nebot čím byl by
bez něho rod náš?
O čem by mluvili lidé,
ne-li o něm,
svém původci,
duchu.

Aby vystihl náboženské hodnoty „Hymnů k Noci“, Lang podává pěkný rozbor náboženské vášně ke Kristu duchovního básníka německého Mikuláše Ludvíka Zinzendorfa,¹⁰² který roznítil Novalisovu lásku k Ježíši ve žhoucí plameny, ačkoliv na pojetí Ježíšovy osobnosti vlivu neměl. „Novalis cítil potřebu života posmrtného; hledal záruku jeho jistoty a našel oboje ve víře v Krista, již se pak oddával se zanícením nadšeného proselyty. Víra jeho nebyla však ještě zralá, protože nevytryskla z vědomí mravní bídy, ale z hrůzy před strašným mlčením zásvěti... Ježíš jeho „Hymnů“ je příliš zevní, neprohloubený, povrchní. Umřel, aby vstal z mrtvých. Zmrtvýchvstáním dal lidstvu evangelium blahé jistoty života posmrtného. Smrti ulomil osten a učinil ji žádoucí... Z toho hlediska se pak dívá Novalis na smrt jakožto jediný prostředek, jímž se člověk může státi hodným bytosti nejvyšší... Čas sice tlumí povlovně plamen touhy Novalisovy po Žofii, ale zároveň i rozpaluje jeho metafysické potřeby. Čím mlhavějším se stává

¹⁰². Nikolaus Ludwig Graf von Zinzendorf, *Geistliche Gedichte*. Vydání Knappovo (Stuttgart 1845); výběr vydali Bauer a Burkhardt (Lipsko 1900).

obraz mrtvé Žofie před jeho duchovním okem v dálkách věčnosti, čím jasněji vystupuje z nich světlý zjev sladké tváře Kristovy a zve jej do radostných záhad svaté Noci, aby tam sloužil v chrámu nebeské Smrti' (58). 'Kristus Hymnů je též velmi mlhavý. Božská přirozenost jeho mizí v přirozenosti lidské a člověčenství jeho se rozplývá v Absolutnu. Osobnost Ježíšova sestupuje z historického rámce evangelií a předpodstatňuje se v mystickou vidinu obraznosti. Jest Novalisovi zjevem historickým a zároveň symbolem, nejasnou syntesí obou. Žil, aby umřel a vstal z mrtvých. Věrou v něho umírá člověk světu pozemskému a láskou k němu vstává z mrtvých. Žije nadějemi světů vyšších' (59).

Další náboženskou složkou 'Hymnů k Noci' jest Novalisův kult mariánský. 'Jako pupenec z větve, tak vykvétá z osobnosti Ježíšovy Novalisova nebeská představa o matce Spasitelově, Marii. Maria 'Hymnů k Noci je první Panna a Matka. Na jejích nadrech, chvějících se blahým tušením, odpočíval Ježíš jako dítě. Ji náležel poslední pohled jeho, když umíral strašnou smrtí. Ona první spěchala za ním, aby se zúčastnila jeho nadpozemské slávy. Byla první u něho v nebeské jeho vlasti' (59). Mariánský kult Novalisův rozkvetl pod paprsky víry, náboženské a nelze ho pokládati pouze za estetický. Náboženský ráz jeho je patrný a souhlas s učením katolickým o svatých obcování ještě patrnější.¹⁰³ Dva světy myšlenkové tu splývají v představu individuálního života posmrtného a vytvářejí přesvědčení, že obcování s vyšším světem jest víře možné' (60).

Rozborem 'Hymnů k Noci' zjistil tedy Lang, že náboženský význam tohoto básnického cyklu spočívá v Novalisově křesťanském pojetí smrti, v jeho víře v život posmrtný, v metamorfose jeho lásky k nevěstě v lásku ke Kristu a v jeho kultu mariánském.

Nová láska k Julii Charpentierové vrátila Novalise na krátko z říše záhrobních snů na pevnou zemi, ale jistota, že plicní choroba brzo ukončí jeho pozemský život, byla zdrojem horečně divoké touhy potěšiti se narychlo všemi schopnostmi duševními. 'Činí nejsmělejší vývody ze skutečných a domnělých výtěžků věd přírodních, pokouší se řešit nejtěžší záhady filosofické; analyzuje, abstrahuje, syntetizuje' (64). Lang rozebírá pak Novalisův magický idealism, jak jej obsahují jeho zlomky filosofické. Pokládá je za projev radosti z pouhého filosofování, opíraje se o doznání Novalisovo, který své filosofické zlomky považoval sám

¹⁰³. Tyto vývody opírá Lang hlavně o Novalisovu větu v dopise, který psal Karolině Schleglové roku 1798: 'Madona Vás zachovej ve zdraví a chraň naše přátelství.'

za pouhá gramatická cvičení ducha (67). Lang analyzuje pak podrobně filosofické zlomky Novalisovy, aby seznal vývoj jeho názorů o Bohu, které zdají se mu po dlouhém bloudění konečně dospívati k určité formě ve zlomku z roku 1798, v němž Novalis zaujal určité a odmítavé postavení k filosofii Fichteově i Schellingově. Když byl ještě zjistil základní ideu románového zlomku Novalisova „Jindřich z Ofterdingen“, hlásající snahu přírody i dějinného pokroku o vytvoření dokonalého genia lidského, který by dovedl překlenouti propast zejíci mezi světem hmotným a duchovním,¹⁰⁴ Lang přechází k rozboru Novalisova smyslu divinačního, jeho principu mravního a končí definicí jeho nábožensko-filosofických zásad: Dějiny učení křesťanského jsou pouhý symbolický náčrtek všeobecného, každého tvaru schopného náboženství světového, nejvyšší vzor náboženství jako historického zjevu vůbec, tedy nejdokonalejší zjevení Boží. Různá vyznání podávají jen více nebo méně šťastné jeho výklady a porozumění (71). Oproti vyznáním ochranovskému a luteránskému jeví se mu katolicismus mnohem dokonalejší (72).

V kapitole čtvrté Lang snaží se přesně vystihnouti povahu a hodnotu různých vlivů, které vykonávali na Novalisův náboženský vývoj Bedřich Schlegel, Ludvík Tieck, Vilém Jindřich Wackenroder a Bedřich Arnošt Daniel Schleiermacher. Všecky tyto vlivy byly v jádře nepatrný. Schlegel snažil se pohnouti Novalise k spolupráci při zakládání nového náboženství, v němž by byl Novalis novým Kristem a Schlegel statečným Pavlem. Návrh Schlegelův projevoval sice potřebu náboženství pozitivního a tlumočil horečnou touhu tehdejších romantiků po hodnotách kladných, ale byl to přece jen zrůdný výplod Schleglovy víry v moc a sílu geniální osobnosti, takže Novalis zdráhal se na jeho myšlenky přistoupiti. Návrh dal mu jen podnět k několika zlomkům, z nichž některé vyslovují různé náboženské pochybnosti.

Vážnější byl již vliv básníka Tiecka a jeho prostřednictvím i básníka Wackenrodera. Umělecké i náboženské ideje Wackenroderovy, zejména jeho hluboký obdiv pro katolický středověk, působily pronikavě na Tiecka. Lang však nestotožňuje názory obou přátel. Wackenroder rozlišuje mezi uměním a náboženstvím, Tieck však jeho estetický názor přenáší přímo na náboženství, horuje pro umělecký kult katolické liturgie a její nádhernou symboliku. Tieck první z německých romantiků počal si soustavněji všímati katolicismu, pojímaje jej po stránce umělecky mystické. A po této stránce působil Tieck na myšlenkový rozvoj Novalisův,

¹⁰⁴. Novalis, Heinrich von Ofterdingen. Ein nachgelassener Roman. Vydání Minorovo, svazek čtvrtý, strany 47 – 263 (Jena 1907, Diederichs).

probouzeje v něm živý zájem o estetické hodnoty katolicismu a obraceje jeho zřetel k poesii náboženské.

Oproti německým badatelům Haymovi a Havensteinovi popírá Lang hlubší vliv protestanta Schleiermachaera na Novalise. Především podrobuje jeho slavné *Řeči o náboženství* důkladnému rozboru.¹⁰⁵ Uznává, že duším tisíců byly v době racionalismu osvobozujícím slovem náboženské renesance, ale vytýká mu přímo zavlou nenávisť ke katolicismu, jehož výhody musil často uznati. Zajímavé jest, kterak Lang Schleiermacherovi dokazuje, že pracuje v *Řečech* skorem napořád myšlenkami středověké mystiky německé, tedy majetkem katolickým. Vliv *Řečí* na Novalise byl docela podřadný. Že jej utvrdily v jeho nadšení pro náboženství, ano že je stupňovaly, o tom nelze pochybovat, ale neposkytly mu podstatně nic nového. Shodují-li se oba v mnohých bodech, rozcházejí se podstatně v tom, že Schleiermacher vměstňuje náboženské představy do hranic estetiky, kdežto Novalis zdůrazňuje mravní živel smyslu divinačního (85).

Kapitolu pátou zabírá úplně zkrácený překlad slavného Novalisova fragmentu *Křesťanství nebo Evropa*.¹⁰⁶ Lang upozornil již v předchozí kapitole na omyl Havensteinův, jenž proslulý fragment nazývá plodem Schleiermacherových *Řečí*. Nebyl plodem *Řečí*, ale spíše odpovědí na ně a výtěžky jeho překvapují nejen růzností, ale protilehlostí názorů Novalisových a Schleiermacherových o katolicismu.

Rozbor a kritiku článku *Křesťanství nebo Evropa* umístil Lang do kapitoly šesté. Novalis pokládal básníka za vlastního dějepisce a věstce, proto třeba posuzovati i tento fragment jako vidění věstecké a osobitý výklad událostí, nikoliv však historickou studií v obvyklém smyslu. Novalis především tu zvedá temný závoj predsudků, ležící na katolickém středověku. Dále prohlašuje starou katolickou víru za pravé náboženství, připisuje jí věčné trvání a obnovu Evropy stotožňuje s obnovou Církve katolické. Činí tak u vědomí, že se protestantismu nedostává oněch kladných hodnot, jichž má katolicismus přepychový nadbytek. Činí tak následkem svého živého smyslu pro absolutní pravdu, kterou katolicismus zosobňuje oproti negujícímu protestantismu. Lang vykládá nyní přesně i další problem, co rozuměl Novalis katolicismem. Jas-

¹⁰⁵. Schleiermacher, *Reden über die Religion an die Gebildeten unter ihren Verächtern* (Berlin 1799). Kritické vydání uspořádal Pünjer (Brunšvik 1879).

¹⁰⁶. Novalis, *Die Christenheit oder Europa. Ein Fragment. Geschrieben im Jahre 1799*. Vydání Minorovo, díl druhý, strany 22 – 45. (Jena 1907. Diederichs).

ností a přesností náleží toto místo k nejkrásnějším vedle výkladu 'Hymnů k Noci'. Přes to Lang nezapírá, jak nesnadno lze vymeziti zcela přesně Novalisův poměr ke katolicismu, následkem záhadnosti a úryvkovitého způsobu jeho mluvy. Církev katolická jeví se mu nutnou, vnitřnou výslednicí jeho spekulace o náboženství objektivním, ale přes to jeho katolicismus má s římským katolicismem společnou pouze zevní formu, obsahem se od něho podstatně liší (106). Lang k této závěrečné větě dochází po obšírném zhodnocení různých živlů náboženských, jako jest příkladně Novalisovo odlišné pojetí zázraků (106 n.), jeho výklad křesťanských symbolů (107), jeho rozlišování tří způsobů křesťanství (99 n.), a po pečlivém srovnání vývodů článku 'Křesťanství nebo Evropa' s důležitými filosofickými zlomky. A je mu konečně zcela jasno, že ani vzhledem k tomuto tak významnému projevu nelze mluvit o katolickém proselytismu Novalisově.

Aby náboženský vývoj Novalisův osvětlil a vyložil co možná všestranně, Lang snaží se v kapitole sedmé vyšetřiti jeho spekulaci filosofickou, v níž nalézá patrné známky určitého systému. Z filosofických zlomků Novalisových vystupuje dosti znatelně představa nadčlověka, maga, dokonalého genia, již se však Novalis pozvolna vzdává, až z poloboha zůstává mu pouhý vyšší ideální člověk estetický. Velmi pěkně vykládá Lang, která tato představa mění se časem v obraz člověka mravně dokonalého, jak Novalis konečně dochází k přesvědčení, že mravní dokonalost je cílem lidského úsilí duchovního, nikoli estetická krása. Účinně srovnává Lang tento Novalisův požadavek mravní dokonalosti s přesvědčením Schopenhauera, zcela protivným. Tím dochází k výsledku, že Novalis shodně s katolicismem uznává, která bez nadpřirozeného obrození nelze člověku uskutečniti vznešený ideál mravní. Ve filosofických zlomcích nalézá Lang i shodu v názorech o slučitelnosti milosti a svobodné vůle, které jsou přechodem ke konečnému vrcholnému závěru Novalisovu, jenž ústí ve středu křesťanského učení: 'Hřích je právě zlo na světě. Všechno zlo pochází z něho. Bez porozumění tomu nelze si přivlastnit zásluh Kristových; nelze mít účastenství na tomto druhém, vyšším stvoření.' Lang srovnává Novalise ještě s Pascalem a nalézá prvky náboženských myšlenek Pascalových i v náboženském procesu Novalisově. A tak rozbořem filosofického hloubání Novalisova rozmnožil Lang značně počet styčných bodů mezi náboženským přesvědčením romantického básníka a učením křesťanským.

V kapitole osmé ukončuje Lang svoje šetření o náboženském vývoji Novalisově rozbořem jeho básnického cyklu 'Duchovní písně'

a druhé části jeho „Denníku“. Vývoj Novalisova názoru na Krista zachycuje Lang v krásném úvodním odstavci takto: „Kristus Hymnu k Noci byl nebeským fantomem, jehož nejasné obrysy se rozplývaly v symbolice myšlenky vítězí nad smrtí. Kristus Duchovních písní¹⁰⁷ je však Bůh člověk, prostředník mezi nebem a zemí, vítěz nad smrtí a hříchem, jenž lidstvu vrátil ztracené synovství Boží. Je to Ježíš, Spasitel, Bůh evangelií a živé tradice, jak žil a žít bude věčně v srdci věřících, nebeský miláček duší, Beránek, který snímá hříchy světa, Mesiáš, který proměnil slzavé údolí v ráj, Láska Boží, trpící, umírající, tělem svým hladově sytící a krví svou žíznivě napájející“ (113). „Kristus Duchovních písní je láska „v božském oslavení“. Požívání jeho těla a krve při večeři Páně je Novalisovi hlubokým symbolem tajemného prozáření a obožení člověka na zemi a obrazem oživujícího obcování s absolutně Živoucím. Totýž smysl památného Hymnu, jímž vrcholí“ (114). Novalis Duchovními písněmi učinil veliký, rozhodující a vyvrcholující krok. Dosavad převládal u něho řád mravní, písně vyplňují jej vyšším pojmem lásky. „Láska ke Kristu mu ručí za to, že správně pojímá Boha jako lásku a víra v něho mu zajišťuje mravní obrození přirozenosti. Jsme u posledního zastavení náboženského vývoje Novalisova“ (116).

Rozbor druhé části Novalisova „Denníku“¹⁰⁸ sesiluje jen vývody Langovy. Aforismy tyto psal Novalis v době, kdy zachvácen byl smrtelnou nemocí. Ale jeho chování v této skličující době naplňuje Langa hlubokým obdivem. Novalis objevil ve své chorobě nové pole duchovní činnosti, nemoc poskytla mu novou látku k přemýšlení, otvírala mu nové neobdělané úhory, z nichž bylo lze vytěžit nesmírných plodů po stránce intelektuální, v oboru morálky a náboženství. „Tento čin mravní síly převyšuje všechny jeho činy literární a zařazuje ho mezi mistry, jichž život byl dílem uměleckým . . . Teď teprve poznáváme opravdově, že Novalis nebyl posérem, když ve filosofických zlomcích prohlašoval smrt za prostředek posilující, za vítězství ducha nad hmotou, za vyšší zjevení životní, ale že docela vážně tlumočil své nejvnitřnější přesvědčení“ (121).

Přes to vše Novalis ke katolicismu nepřestoupil. Lang určitě koriguje zde mínění samotného Goetha. Nejen historická svědectví

¹⁰⁷. Novalis, *Geistliche Lieder* (Schriften, 1802). Napsány roku 1800. Vydání Minorovo, svazek první, strany 59 – 90 (Jena 1907, Diederichs).

¹⁰⁸. Novalis, *Journal*. Od 15. dubna do 16. října 1800. Ve vydání Minorově díl druhý, strany 99 – 107 (Jena 1907, Diederichs).

jeho přátel, ale především výsledky vlastní psychologické analýsy přesvědčují o tom Langa dostatečně. Katolicismus Novalisův měl se skutečným katolicismem společnou částečně jen zevní formu ideí. V církvi katolické viděl jen nepřímé dílo Boží, jakousi nádhernou katedrálu, již vybudovala křesťanská morálka a přepychově vyzdobila křesťanská poesie. Dogmat ve smyslu církevním neuznával, věřil jen v symboly a obrazy. Divinační smysl mu byl nejvyšší autoritou. A tak stojí Novalis Langovi posléze přece jen na půdě reformační svým úsilím zbavit víru zevní autority a přenést její těžiště její do mravního vědomí jednotlivce.

Náboženský vývoj Novalisův, jeden z nejobtížnějších problémů moderní kritiky psychologické, líčí Lang na základě vlastního svého badání, které se opírá o řadu básnickových děl. Jsou to 'Hymny k Noci', 'Křesťanství nebo Evropa', 'Duchovní písně', náboženské zlomky z roku 1800 a poslední partie 'Denníku'. Jsou to ohniska, soustřeďující Novalisovo myšlení, dočasné zastávky a milníky jeho duchovního vývoje. Monografie Langova je ve svém oboru z nejvzácnějších prací české literatury essayistické.

Ačkoliv cílem Langovy studie nebylo vystihnouti umělecký význam Novalisovy tvorby literární, přece jen lze sledovati, kterak zcela paralelně s popisem náboženského vývoje zachycuje Lang i jednotlivé živly a etapy Novalisovy evoluce duchovního básníka. Z odstavců a vět, v knize Langově porůznu roztroušených, dá se stmeliti uspokojící odpověď na některé otázky týkající se výsostně zajímavého problému literárních dějin.

Tak lze snadno sestaviti z výroků Langových a z přeložených jím citátů Novalisovu estétiku, Novalisovu poetiku, seznati jeho názor na katolický středověk, poznati význam jeho lyriky mariánské, jeho lyriky prerafaelské a jiné složky novalisovského básnického problému.

Českou literaturu básnickou obohacuje Lang současně o několik překladů Novalisových děl. Jest to především úplný překlad básnického cyklu Hymny k Noci, který měl Lang v rukopise hotový již roku 1913. Lang použil k svému překladu onoho textu, který ve vydání Minorově označen jest titulkem 'Handschriftliche Fassung'. Oproti básnické próse vydání 'Hymen' v revui 'Atheneum' jest toto znění vytvořeno většinou formou volného verše a pouze hymna třetí a část hymny čtvrté vypracovány jsou básnickou prosou. Zdánlivě volný překlad umožnil Langovi podati převod smyslem úplně totožný s originálem, aniž by ublížil formální kráse dílka, zejména jeho oslnivým epithetům a básnickým obrazům. Od textu vydání Minorova liší se překlad Langův doplnkem na začátku páté hymny, důležitým pro jeho

vývody o náboženském vývoji Novalisově.^{109.}

Z druhého slavného básnického cyklu Novalisova, z *„Duchovních písní“*, přeložil Lang památný eucharistický *Hymnus* (na stránce 114 n). Báseň byla již dříve přeložena Oldřichem Novotným a otištěna v pražské revui *„Meditace“* (1908) a v novém překladu v revui *„Obrození“* (1912).

Z prosaických kusů přeložil Lang trochu zkráceně důležitý fragment *Křesťanství nebo Evropa* (na str. 87 – 95), velký výbor aforismů z Novalisova *Denníku* (na str. 20 až 25, 117 – 124), fragment z cyklu *Víra a Lásky* (str. 62), velký výbor aforismů ze *Zlomků filosofických a náboženských* (viz zejména str. 63, 64, 68, 75, 100, 101, 105, 107, 110 a jinde) a citát z fragmentu *Učedníci sajsťi* (na str. 62 n).^{110.}

Z dosavadních posudků Langova díla o Novalisovi dlužno uvést především recenzi Josefa Kratochvila, která podává trest náboženských zásad Novalisových^{111.} a úsudek Emanuela Masáka, který nadhodil vliv Novalisův na slavné romantiky polské a na romantiku českou. *„Po svých pěkných studiiích z německé mystiky středověké i pozdější dospěl Lang k německému romantismu. A je zcela přirozeno, že k probádání jeho náboženského vývoje zvolil si především Novalise, tohoto podivuhodného básníka, nadaného břitkým důvtipem i bujnou fantasií a neobyčejnou vnímavostí, básníka, jemuž filosofování bylo životní radostí i potřebou, zachraňujíc ho od pesimismu a zoufalství. Kdo chce porozumět duchu romantismu, jak se projevil v evropských literaturách v první polovici minulého století, zvláště pak jeho náboženským a filosofickým prvkům, musí znáti i Novalise, jehož mnohé ideje pronikly daleko za hranice Německa a znovu se objevily aspoň částečně ve vzkrášeném na konci století novoromantismu. O polských romanticích Krasińském a Slowackém dokázal Julius Kleiner, že pili plnými doušky z pramene svého staršího německého druha, a bylo by zajisté zajímavé probádati případné jeho vlivy i u našich romantiků.“* Masák připomíná, jak z Novalisova nadčlověka ve snech polských básníků vyrůstal *Mesiáš národů a vůdce lidstva na cestě k věčnosti*, a jak se od

^{109.} Alois Lang, *Novalisovy Hymny k Noci*. Překlad v díle *Náboženský problém Novalisův*, strany 34 – 56 (Olomouc 1919). – Viz Vilém Bitnar, *Novalisovy Hymny k Noci* (Našinec 55. 1919, číslo 280).

^{110.} Překlad celého zlomku viz: Alfons Breska, *Novalisovy Sajšťi učenníci*. S úvodem překladatelovým. Pestrá knihovna, svazek 101. Praha, Alois Hynek.

^{111.} Josef Kratochvil, *Hlas duše toužící po Bohu* (Občanské Noviny 1, 1919, číslo 175).

nich odlišil Novalis svými názory o katolicismu.¹¹² Pražský recensent Josef Krlín praví o dílech Langových, že se mu zdají býti kritickými básněmi. 'Měl jsem ten dojem, když jsem četl jeho studii o Jacoponovi da Todi, studii k 'Doutníku Cherubínskému' Angela Silesia i dílo o Susovi, německém mystiku středověkém. Všechny jsou psány umělcem krásného stylu i psychologem, nořícím se hluboko do duše lidské. Ba právě tehdy, když jest dílo geniů, jež snaží se rozpitvati, obestřeno jakousi tajemnou clonou, jest jeho studie nejkrásnější. Odhaluje jemně onu clonu, zvolna, aby se nepomačkala, a vystavuje před námi nádherný obraz, na něž patřime se zvláštní radostí.' Záhadu nitra Novalisova podařilo se mu rovněž rozřešiti.¹¹³ Stejně příznivě vyslovuje se o knize Langově i mladý katolický essayista Karel Reban.¹¹⁴

Monografii o Svatém Jeronymovi jako básníkovi pokládám za vrchol dosavadní literární tvorby Langovy. Jak v ovládnutí bohaté a nesnadné látky, tak i v dokonalosti užitých metody a v ryzosti i kráse stylu jeví se v něm zralost Langova umění v světle nejpríznivějším. Vykonav rozsáhlé předběžné studie počal Lang již 2. února 1916 pracovati na rukopise o Svatém Jeronymovi. V době nejhrůznějšího zuření kleté války psal Bitnarovi z Moravské Ostravy: 'Já se teď zabývám Otcí pouště. Zalezl jsem ze zoufalství až do čtvrtého století a tam jsem se zahrabal, abych neslyšel hřmění děl...' (dopis 15. 1. 1917). Rukopis dokončil v Moravské Ostravě 21. září 1918 a v listopadu oznamoval to Bitnarovi slovy: 'Já mám zatím připravenou k tisku větší práci 'Otec pouště Svatý Jeronym'. Je to profil Jeronyma jako umělce, ne jako exegety. Začínám opět svou pouť, smutnou a bolestnou, za českými katolickými nakladateli' (dopis 15. 11. 1918). Díky Bohu, že tentokrát nebyla pouť jeho tak dlouhá jako při Novalisovi. Redaktor Ladislav Zamykal přijal dílo, jakmile mu bylo nabídnuto, do nákladu a na jaře 1920 budou je již míti Langovy přátelé v rukou.¹¹⁵

V šestnácti kapitolách svého díla provází Lang obrovitou postavu Jeronymovu po městech římského západu, v nichž studoval a žil životem vznešeného patricia, sleduje jeho cesty na východ, stojí při jeho stycích s nesčíslnými osobami římského imperia, sleduje jeho

¹¹² Emanuel Masák, Langův Náboženský problém Novalisův (Hlídky 36, 1919, 85 n).

¹¹³ Josef Krlín, Langův Náboženský problém Novalisův (revue Život 1, 1919, 150).

¹¹⁴ Karel Reban, Náboženský problém Novalisův (Archa 7, 1919, 159 n).

¹¹⁵ Alois Lang, Otec pouště svatý Jeronym. Profil umělecké jeho osobnosti. Knihovna Družiny literární a umělecké, svazek 9. Olomouc 1920.

život a činy na poušti. A do tohoto širokého epického rámu vsouvá svoji jemně leptanou podobiznu Jeronyma básníka. Lang tuto velmi obšírnou, podrobnou a všestranně dokumentovanou práci provází omluvou: „Filosof Hegel řekl kdysi básníku Heinemu: „Kdyby se napsaly sny, které měli lidé v určité periodě, vystoupil by z nich před čtenářem obraz, jenž správně tlumočí jejího ducha.“¹¹⁶ Kniha tato tlumočí sny jednoho z nejrázovitějších „Otců pouště“. Nikoliv o učenke, ale o umělce Jeronyma mi šlo. Odbočil-li jsem místy od cíle vytknutého, musil jsem tak učinit, abych dal vyniknout reliefu světcovu z jeho pozadí. Pokládaje pravdu za duši dějin, řídil jsem se zásadou, již stanoví Baronius pro zkoumání života světců: „Byli lidmi a hnutím lidským podrobeni. Výtky mohou býti činěny jedině mé neumělosti, nikoli však pravdivosti.“¹¹⁷ Avšak ušlechtilá skromnost Langova zvyšuje jenom radost naši z díla široké erudice, na jehož stránkách setkáváme se co chvíli s novými náhledy, opravami starých bludů a s ostrými proudy světla, vrhanými do koutů, plných prastaré temnoty.

Lang pokouší se tedy o obraz Jeronyma umělce. V úvodní stati k svému dílu podává sytý, dokonalý obraz celé Jeronymovy práce literární, vědecké i umělecké, poukazuje na ony živly, které tvoří estetiku a poetiku Jeronymovu, a které objevuje nejčastěji teprve bystrozrak a láska Langova.¹¹⁸ „Zatím co v městech na Západě malí epigoni starých římských filosofů, básníků a řečníků velké věci mluvili, žili velké věci na pouštích východu legie poustevníků . . . A Jeronym zachvácen plameny žhavého nadšení pro ideály mnišské, tlumočil podivuhodné zápasy duchovní, jež sváděli asketi východní o palmu křesťanské dokonalosti. V životopisech Pavla mnicha, Hilariona a Malcha vytvořil nový druh hrdinského eposu duchovního a připravil půdu křesťanské legendě západní.

„Jeronym shlížel se závratných nebetyčných výšin asketické svatosti na počínání tehdejších křesťanů a viděl dědictví Boží v plamenech . . . Na východě trhali nesešitou sukni Kristovu a rvali se o její kusy. Vinici Boží podrývaly lišky a cisterny vody živé vysychaly . . . Na západě pokrývaly sochy římských bohů vrstvy prachu a špíny, ale oltáře Venušiny plály hekatombami obětí a dokola kolem tančily nescetné davy, pálené vilností. Klerici vyznávali Epikura. Místo Evangelii a Proroků čtli římské komedie,

¹¹⁶. Heinrich Heine, „Sämtliche Werke“, svazek 10, str. 103.

¹¹⁷. Alois Lang, Doslov celého díla.

¹¹⁸. Alois Lang, Úvod k Otci pouště svatému Jeronymovi (revue Archa 7, 1919, 19 – 21).

místo žalmů zpívali zamilované bukolické verše. Mniši, kteří se odřekli věcí vlastních žhnuli žádostivostí po cizích; oděni hadry vztahovali špinavé ruce po almužnách a umírali na pytlech zlata. Agapai, hostiny nebeské lásky, se změnily v hodokvasy hýření... Jeronymovi se zdálo, že slunce a měsíc oblékly kajicnickou pytlavinu. Slyšel strašné pozouny nastávajících soudů Božích ječeti od čtyř úhlů světa. Jeronym nabrousil péro o tvrdé skály samoty a namočil je do jezera hněvu Božího, hořícího sírou a ohněm... Tak psal své památné Listy. Každé slovo bylo zablýsknutím a každá věta ránou kladiva, drtícího skály... Listy své věnoval osobám soukromým, ale adresoval je široké veřejnosti. Vyvolávaly vzrušení. Nepřátelé Jeronymovi se před nimi třásli. Ale nejeden z nich uvedl i přátele jeho do rozpaků a působil mezi nimi pravý poplach. Listy Jeronymovy jsou nejzajímavějším kulturním dokumentem křesťanského starověku na sklonku čtvrtého a v časných počátcích pátého století. Obsah jejich je různý a hodnoty nestejně. Všechny jsou ovocem strohé, asketické svatosti. S jejího úhlu zorného načrtává Jeronym zajímavé podobizny lidí nových. Vůdčí myšlenkou mu je bezpodmínečné odřikání křesťanských hrdinů a hrdinek pouště nebo samoty. Ruka světcova je však příliš těžká. Vládne pouze liniemi přímými a ostrými. Neumí stínovati. Pravou sílu slovesného umění Jeronymova vidím v typech protilehlých, v protějšcích světců, v nichž kreslí zlořády a vystavuje na pranýř před celým světem.

Svatý Jeronym jako satyrik zaujímá jedinečné místo mezi světci vůbec a mezi církevními Oci zvláště. Četné jeho náčrtky mravního stavu současné doby, roztroušené v jeho spisech, ovšem hlavně v řečených Listech, jsou kabinetní kusy drobnokreseb uměleckých. Zavádí v nich do služeb idejí křesťanských břitký vtip, kousavou ironii, šíravý sarkasmus a nerozpakuje se ani dost málo sáhnouti i ke karikatuře...

Cena nového Langova spisu spočívá po výtce, jak jsem podotknul, v novosti jeho náhledů a úsudků zejména ve věcech, týkajících se předmětů světové poesie. Několik následujících citátů z díla promluví účinněji nežli nejlepší výklad.

1. Latinské písemnictví křesťanské v době Jeronymově teprve vznikalo. Svato Ambrož kladl základy latinské hymnistiky a Juvenecus biblické epiky. Paulinus se pokoušel o křesťanské epos a Prudentius o lyriku. Všechny tyto druhy básnictví byly počáteční pokusy a rázu čistě duchovního. Nebyly s to, aby vytlačily literaturu světskou, která byla zatím ještě docela v rukou pohan-ských. Zabrána jsouc do starých tradic světských, neslyšela hřmění nových proudů, jež se vždy hlasitěji ozývaly. Nechápala-li významu

křesťanství samého, jak mohla porozumět ideálům mnišství? Jádro hnutí mnišského jí bylo cizí (kapitola pátá).

2. V kapitole šesté pokouší se Lang o důkaz, že počátky středověké mystiky románské dlužno hledat v Jeronymovi a nikoliv teprve ve Svatém Bernardovi, jak hlásá tradičně ustálené mínění: 'V jeho listu Eustochii po prvé se ozvaly na západě melodie mystiky o Kristu a zvučí potom čím dále tím mohutněji z jeho listů a biblických výkladů.' Jeronym obdivoval Origena. 'Duch Origenův Jeronyma přímo inspiroval a oplodňoval. Nejvíce cenil jeho 'Výklad Velepísň'. Origenes v homiliích na Velepíseň vykládal první mezi křesťanskými spisovateli tuto nádhernou sbírku milostných a svatebních písní hebrejské lyriky ve smyslu jinotajném.' Lang krásně vykládá Origenovo pojetí Velepísně.

3. Při vzniku mystiky románské nemálo spolupůsobil nový Jeronymův názor o zevnějšku osobnosti Spasitelovy. Origenes upírá Kristu tělesnou krásu proto, že je zabrán příliš do jeho božství. V pohledu tom ztratil smysl pro věci, pro tvary hmotné. Je venkoncem filosofem. Přehlíží formu, aby nezhmotnil obsahu. Jeronym je však založen umělecky. I jemu je svět duchovní jediným cílem, ale není tak zaujat pro myšlenku, aby nedbal jejího výrazu. Cítí potřebu úměrnosti mezi ideou a formou. Každý výraz sice myšlenku poněkud zhmotňuje, ale silná myšlenka produševní výraz. Jeronym nemůže připustit, aby Bůh, jenž tvoří všechny věci krásné, mohl přijat tělo nepěkné. Jeronym se nebojí, že představou tělesné krásy Kristovy utrpí láska ke Kristu Bohu na ryzosti duchovní (kapitola šestá).

4. Styk se zanícenými ženami římskými probudil v Jeronymovi básníka. Proto také byl přímo učarován Origenovými homiliemi na Velepíseň. Jimi inspirován napsal svůj pamatný List Eustochii, jejíž nevinná duše, zcela zasvěcená Bohu, dává mu podnět k myšlence nejen nanejvýš smělé, ale též básnické zároveň. 'Prohlašuje Eustochii za snoubenkyni Kristovu a povyšuje tím každou panenskou duši věřící na nevěstu pastýřské hry Velepísně. List je nadšeným hymnem na pohlavní čistotu. Odhmotňuje člověka po výtce, drtí okovy tělesnosti, jež ducha lidského poutají k zemi a on se pak samoděk vymršťuje a spěje k nebi. Jak Origenes tak Jeronym podmiňují čistotou dokonalé spojení s Bohem. Ale kdežto Origenes spojení to promítá do říše nadosobní, klade je Jeronym do srdce a činí je předmětem osobního zážitku. Nemaje spekulativní vlohy Origenovy, aby se vznesl letem orlím za Kristem vstupujícím na nebesa, směřoval silou rozjímavé obrazivosti na křídlech holubice v náručí Syna

člověka, zjevujícího se po Zmrtvýchvstání v kruhu apoštolů. A poněvadž se v listě obrací na psychu ženskou, jež s Maří Magdalenou touží Zmrtvýchvstalému objat nohy, chápe se radostně obrazného Origenova výkladu Velepísně a zosobňuje myšlenku nadosobního spojení Slova s Církví představou tajemného splynutí duše s Kristem, jež nejen neváhá označit poetickým slovem zasnoubení, ale nazývá je v odvážné důvěrnosti přímo duchovním manželstvím. V mystickém tomto spojení mění čistá duše ženská kletbu nad Ěvou v pramen požehnání a blaha nevýslovného.¹

5. Jeronym jako stylista miloval kontrasty, hromadil rozdíly, zhušťoval stíny, sesiloval světla (kapitola šestá).

6. V listě Eustochii užívá Jeronym, pokud mi známo, první mezi latinskými spisovateli křesťanskými námětů Velepísně, aby jimi tlumočil sladké kouzlo, jímž osobnost Ježíšova působí na nevinnou duši dívčí. Díváme-li se na tento čin retrospektivně, jdeme-li zpátky do století minulých, zdržíme-li se poněkud ve středověku, přesvědčíme se brzo, že květy mystiky románské, katolické to poesie samot, cel, klášterů, vyrostly z roubu, jež na kmen Církve vočkoval Jeronym. Byl nadšen dětskou láskou své Eustochie ke Kristu, viděl v jejím, jako lesní studánka čistém srdci odrážet se jeho nebeský obraz, a neváhal přirovnat ji nevěstě Velepísně a nazvat ji chotí Kristovou. Tím postavil panenství do služeb Kristových a poesii do služeb panenství. Odříkání sládkou, kázeň rodí veselí, samota se stává zřídlem slasti, zbožného zanícení, vzrušení. Začíná doba ústraní, doba meditací, doba rozjímavého života. Pečlivá Marta ustupuje do pozadí . . . Na jeviště vystupuje rozjímavá Maria v průvodu moudrých panen s lampami planoucími. Jdou vstříc nebeskému ženichu. Chystají se milostné chorovody. Ladí se nástroje, by doprovázely písně svatební . . . Prohlásiv Krista za miláčka panenských duší, otevřel Jeronym nová zřídla nadšení náboženského. Dal podnět nové duchovní poesii a určil zároveň její ráz a směr (kapitola šestá).

7. Lang podává překladem dvě ukázky z listu Eustochii a dokládá: „Nedoutnají v těchto dvou ukázkách jako jiskry v popelu všechny živly románské mystiky středověké, exotické květy zasněných samot, sladké slasti a trpné strasti křesťanské psychy ženské, nemocné láskou, od naivního mazlení s nebeským miláčkem až po odvážné sny splynutí s Bohem, slovem všechno, co v ní rozkvetlo a uzrálo, nasazuje pupeny v „Listě Eustochii“. Památné Bernardovy „Orationes in Cantica“ a slavné Susovo „Büchlein der ewigen Weisheit“ jsou varianty základního motivu, jež dal Jeronym. Nechybí ani námět bolesti. I ten se ozývá v 29. kapi-

tole, ovšem jen tlumeně . . . Vždyt jsme ve čtvrtém století. Odtud je ke kultu bolesti, poesii vzdechů, slz, extatických výkřiků ještě hodně daleko. Stojíme teprve u kolébky poesie nebeské lásky (kapitola šestá).

8. Hrozný obraz hýřícího Říma probudil v Jeronymovi satyrika. Bolest jeho se proměnila v hněv, a moře hořkosti v jezero hořící sírou a ohněm. Mravokárce Jeronym se stal satyrikem. Mravokárců měla Církev stará vždy hojnost. Satyrikem je však mezi katolickými světci Jeronym první a ojedinělý dlouho, celé věky. Kdyby byl čerpal inspiraci pouze z proroků Zákona starého, zůstal by asi mravokárcem. Ale Jeronym studoval v mládí Plauta, Terence, Persia, Martiala, Juvenala. Ve škole mistrů satyry římské si nabrousil péro . . . A nevybízelo mravní prostředí v Římě přímo k satyře? Jeronymova satyra je příležitostná a nahodilá a liší se podstatně, nikoliv na svůj prospěch, od satyry antické. Jeronym nezapře nikdy ve svých gestech rhetora. Rhetorika svědčí dobře polemickým a mravokárným účelům Jeronymovým, ale jeho umění satyrickému je na úkor. Činí ji těžkopádnou a strojenou. Přirovnal bych ji širokému meči římských pěšáků. S ohebným lehkým fleuretem, jemuž se lehkostí a pružností podobají satyry mistrů římských, se nemůže měřit. Satyrici římsští jsou gentlemani. Dívají se na život jako veselohru. Pokládají chyby lidské za stránku přirozenosti. Stojí nad prostředím, jež kreslí. Vědí, že lidé zůstanou vždy, jací jsou. Nezáleží jim na tom, aby se polepšili. Atická sůl jejich je jemná. Šlehy jejich výsměchu palčivě bodají, ale kůže šlehaných nerozdírají. Marně bys u nich hledal zlostně zkřiveného pošklebku. Z pod ironického úsměšku na tebe hledí dobrácká, shovívavá tvář . . . Jeronym však jest přísný asketa, vědomý si cíle, který sleduje. Bere život až smrtelně vážně. Běží mu o jeho obrození a mravní očistu. Je mravokárcem. Stojí ve středu svého prostředí. Nemůže zůstat chladným k jeho vadám. Rozhořčují, rozčilují, dráždí jej. Stává se nervosním, vášnivým, útočným. Nezahrocuje svých myšlenek v jemné pointy. Mravní rozhorlení mu diktuje věty, nikoliv klidná rozvaha. Píše v rozechvění a podráždění. Atická jeho sůl je hrubozrnná. Polemik a mravokárce v něm ubíjí satyrika. Genrové obrázky, jež kreslí, jeví čím dále tím patrněji rysy karikatury (kapitola sedmá).

9. Světlo slunce poledního svědčí dokonalostí věcí, ale nikoliv vadám. A jasná záře svatosti, v níž se díval Jeronym na život římský, mu zjevovala ostré obrysy jak dokonalosti tak jejího opaku, rub i líc duší. Našel vysoké hory ozářené červánky a našel hluboká údolí, ponořená do stínu. Nešetřil-li podivem pro krásu mravní, nemohl též najíti dosti ostrých slov, aby pokáral hřích.

Vybírá z Pisem verše, jež hází jako blesky do těžkého ovzduší přepychu, okázalosti, marnivosti, pokrytectví... Tvoří obraty, jež hoří jako smolné věnce. Brousí slova, jež svítí jako kalené střely. Skládá periody, jež drtí průpovědní tíhou (kapitola sedmá).

10. List Sabinianovi pokládá Lang za nejlepší z listů Jeronymových. „Doposud se myslelo, že geniální mnich španělský Fray Gabriel Tellez (Tirso de Molina) objevil nový literární typ Dona Juana. Tellez ovšem v dramatu „Don Juan“ dal sevillskému svůdci žen nesmrtelné jméno a otevřel mu dokořán brány umění, ale prvním objevitelem jeho není. Typ tento je rubem lásky nebeské a vyrostl již ve století pátém ze stínů, jež vrhaly ideály Otců pouště daleko na západ. Prvním jeho Kolumbem není nikdo jiný nežli Jeronym. Píše tato slova, mám přirozeně na mysli vnitřnou podstatu nikoli vnějškovost, osobnost nikoli časový úbor. Don Juan i bez kamenné sochy komturovy a erbu španělské grandezzy zůstane, čím je, dobrodruhem lásky pozemské a svůdcem žen. A smutná čest býti prvním reprezentantem typu toho jak v historii tak v umění náleží nesporně jáhnu Sabinianovi... Jeronymovi neběželo o umělecké zpracování, ale o spásu pobloudilého spolubratra. Vybočil-li jeho obraz Sabiniana značně z mezí umění řečnického na pole krásné prósy, toho příčinu dlužno hledat ne tak v látce samé jako v umělecky založené individualitě Jeronymově. Ta jej maní nutká volit ony momenty milostných odysejí Sabinianových, které svědčí jeho spisovatelskému nadání. A zpracování Jeronymovo projevuje první zárodky a náměty budoucího románu západního. Náčrtek Sabinianova betlémského dobrodružství milostného by snad čestně obstál, kdybychom jej postavili i vedle kreseb Balzakových (kapitola patnáctá).

Uvedené ukázky zajisté stačí k seznání vysoké ceny nového Langova díla i po stránce badání literárně historického a estetického. Vládne lehce uměním analogií a dovede sblížovati podivuhodně umění moderní s prastarým uměním básníka čtvrtého století.

Lang podává v novém svém díle opět několik cenných překladů. V druhé kapitole nalezneme překlad Jeronymových básní prosou Píseň kajícnickou (List Eustochii)¹¹⁹ a Hymnus na poušť (List k Heliodorovi).¹²⁰ Do kapitoly třetí vložil překlad celé

¹¹⁹. Překlad tohoto i jiných listů Jeronymových nalézá se v krásném bibliofilském vydání Listy svatého Eusebia Jeronyma. Z latiny přeložil Antonín Ludvík Stříž. Část první. Listy od prvního do šedesátého čtvrtého dle pořadí časového (Dobré dílo, svazek 41). Stará Říše 1917. — Jeronym Eustochii, Jak ostříhati panenství (epistola 22), viz Stříž, strana 80.

¹²⁰. Jeronym Heliodorovi mnichu (epistola 14), viz Stříž, 35.

Jeronymovy legendy Život svatého Pavla Poustevníka a překlad první povídky literatury křesťanské vůbec, Jeronymův Život Malcha Zajatce.¹²¹ V kapitole čtvrté podává Lang překlad důležitého dokumentu ze čtvrtého století, který byl Jeronymovi připisován neprávem. Jest to starokřesťanského Anonyma epištola Valerius Rufinovi, aby se neženil. V kapitole šesté překládá Lang dvě ukázky nejkrásnějších básnických míst z Listu Eustochii.¹²² V kapitole sedmé nalezneme překlady drobnějších míst z téhož listu, zejména řadu bystrých a bezohledných aforismů o zkaženosti současného Říma. V téže kapitole jest překlad první Jeronymovy literární karikatury List Marcela o Onasovi,¹²³ překlad části Listu Marcele, obsahující chválu života venkovského,¹²⁴ a překlad celého Listu Aselle, posledního Jeronymova listu římského,¹²⁵ který jest velké ceny literární a obsahuje znamenitý povahopis světcův. V kapitole osmé překládá Lang ukázku z Jeronymova spisu *Adversus Jovinianum* (kapitoly 36. a 37.) a celý List Domnionovi.¹²⁶ V kapitole deváté čteme překlady řady aforismů, vybraných z epištoly šedesáté deváté, v kapitole desáté překlady ukázek z Epitafu Pavlíně (epištola 66), Epitafu Pavle (epištola 108), jakož i dvou veršovaných Náhrobních nápisů Pavle v Betlemě. V kapitole třinácté umístil Lang překlad výboru čtyřiceti aforismů, které nazval *Abeceda* životní zkušenosti a moudrosti Jeronymovy. V kapitole patnácté uložen jest překlad celého úchvatného Listu Sabinianovi (epištola 147) a v kapitole šestnácté překlad Předmluvy ke komentáři proroka Oseáše.

Zdá se, že i stylistické umění Langovo dostupuje v této knize svého vrcholu. Projevuje se zřetelně v četných ukázkách, citovaných v předchozích odstavcích. Budiž mi dovoleno ukázati mistrovství tohoto bohatého stylu na jedné z četných básní pró-

¹²¹. Překlad obou těchto prací lze čísti i v díle *Životy svatých Pavla Poustevníka, Hilariona Opata a mnicha Malcha Zajatce*. Z latiny věrně přeložil Antonín Ludvík Stříž. Sborník *Studium*, sv. 25. (Spisy sv. Jeronyma, sv. 1.) Stará Říše 1910. — Viz i recenzi, Dr. František Hrachovský (*revue Meditace* 4, 1911, 59) a články Vilém Bitnar, *Starý křesťanský básník* (*Meditace* 4, 1911, 59 n); Vilém Bitnar, *Starokřesťanský básník* (*Našinec* 55, 1919, číslo 246).

¹²². Jeronym *Eustochii* (epištola 22); obě místa u Stříže, str. 92 a 103.

¹²³. Jeronym, *List Marcela o Onasovi* (epištola 40), viz Stříž, str. 155 n.

¹²⁴. Jeronym, *List Marcele* (epištola 43), viz Stříž, str. 160 n.

¹²⁵. Jeronym, *List Aselle* (epištola 45), viz i překlad Střížův, strany 162-165.

¹²⁶. Jeronym, *List Domnionovi* (epistola 50), viz i Stříž, 197-201.

sou, kterými Lang, jakoby drahými kameny, prokládá ciselovanou práci své epiky.

„Díval jsem se jednou se schodiště v kopuli basiliky Svatého Petra v Římě dolů do prostory chrámové, kde se sloužila mše pontifikální. Polokruh u oltáře rudnul nachem kardinálských baretů, bělal, brunátněl, šedivěl, modral, černal taláry a habity světských i řeholních hodnostářů církevních. Jiskřily, blýskaly, žíhaly zlaté ornáty, dalmatiky, pluvíály přísluhujících. Průsvitný dým vonného kadidla velebně jako obláčky za bezvětrí plul nádhernou rotundou. Zpěv sikstinských pěvců šelestil hedbávným pianisimem ve výškách klenutí. Súžil se mi dech. Srdce se na chvíli zastavilo, aby ssálo krev k mocným úderům. Pak se dalo do prudkého tluku. Po zádech mi pobíhalo mrazení . . . Procitnuv z prvního vytržení, hledím dolů: přicházeli a odcházeli poutníci, zastavovali se před oltářem, klekali, spínali ruce, vstávali, tvořili hloučky, živě rokovali, rozcházeli se, prohlíželi si hrobky, oltáře . . . Jak pitvornými se mi z této závratné výše jevily davy poutníků! Práví pídimužici. Jejich postavy, chůze, gesta, pósy mi připadaly jako neohrabané, nemotorné pohyby trpasličí. A smát jsem se jim musil, zlostně smát . . . Tak asi bylo Jeronymovi, když pohlížel s výše svých ideálů na skutečný život v Římě“ (kapitola sedmá).

Nezdá se vám, že z barevného obrazu pontifikální mše zaznívá k vám stlumené echo slavného *decrescenda* Březinovy básně ze Svítání na západě? Hlubší studium básnických obrazů Langových, jak jsme je našly ve všech dosavadních knihách, a jak vyvrcholují v knize této, prokáže, že specifickým rysem jeho stylistiky jest *apercepce* antithetická, objevující se jak ve skladbě odstavců, tak v podrobnostech básnických obrazů a figur. Vzpomeňme jen krásné paralely Františka z Assisi a Jindřicha Susa z knihy o Susovi, charakteristiky mystiky řecké a románské, paralely satiry pohanské a Jeronymovy, paralely Jana Miláčka a Jeronyma z knihy této a četných obrazů, z nichž, námátkou vybíráno, čtete v kapitole sedmé třeba tento: Našel vysoké hory ozářené červánky a našel hluboká údolí, ponořená do stínu. Antithese jest určujícím živlem jeho umělecké povahy.

V desáté kapitole svého „Jeronyma“ pokusil se Lang o tvorbu šesti epitafů yznešených římských křestanů. Podává v nich trest šesti listů Jeronymových slovy básnickými, formou aforistickou. Sleduje jakoby z povzdálí uměleckou metodu mistra Jaroslava Vrchlického, jak ji počal praktikovati v prvním svém cyklu sonetů masek a profilů ve sbírce „Dojmy a rozmary“, a Remy de Gourmonta v cyklu „Rajských světic“. Lze je pokládati za drobnou původní lyriku Langovu.

Blesilla.

Roztomilé dítě. Slzy jí třpytí ještě v krásných očích nad ztrátou hraček, jež milovala a už vztahuje radostně ručky po hrubém kříži, který jí podávají náhradou.

*

Nepotian.

Mladá blouznivá hlava. Sní o egyptských celách, mnišských osadách mesopotamských a pustinách dalmatských ostrovů. Když mu však vůle strýcova vloží na mladistvá ramena břímě kněžství, přijímá je pokorně a odškodňuje se za roztoužené sny své sladkým studiem Písem a službou u oltářů mučedníků.

*

Pavlina.

Planá růže. Spíše nebeská družka vznešeného Pammachia nežli jeho choť. Majíc klín zavřený odkázala svému muži při své smrti místo dětí římskou chudinu.

*

Fabiola.

Modrý květ na stromě kajícího. Obvazovala vlastníma rukama hnisavé rány trpících, aby léčila rány, jež jí zasadilo mladé její srdce.

*

Marcella.

Matka křesťanských Vestálek v Římě. Zjedнала cele průchod do paláců staré šlechty a Bohu nové dělnice.

*

Pavla.

První římská mučenka nebeské lásky. Spálilo ji slunce, které svítilo kdysi na jesle betlemské.

*

Látku k svým básnickým obrazům odnímá Lang nejrozličnějším, nejčastěji velmi vzácným oblastem. Sledujme jeho sugestivní obraz neřesti pohlavní. Jeronym sleduje neřest na všech jejích cestách a stezkách, vniká do jejích nejtajnějších skrýší. Vyvádí ji na světlo. Smývá s její tváře barevná ličidla, trhá s jejího těla mámivá kouzla a předvádí ji v její hnusné podobě. Lang personifikuje neřest jako hnusného draka, měnícího se v nevěstku. Uměleckou stránku Jeronymových lící vystihuje tímto příměrem: 'V Jeronymových kresbách neřesti je něco, co živě připomíná jak karikaturu

Messaliny od Aubrey Beardsleye tak rytinu alegorie nečistoty od Pietra Brueghela: najdeš v nich týž řezavý výsměch necudnosti, ukazující hrdě svou nahotu, týž hnus a odpor k šíleným křečím pářících se plazů . . .¹

Langovo dílo, jak vidno, bude třeba studovati i jako dílo básnické a profil Langa básníka bude pak nutno zařaditi mezi přední jména českého parnasu katolického.

Takové jsou tedy v hrubých obrysech obsah a forma dosavadního literárního díla Langova. On ovšem nezahálí a od svých Otců pouště putuje dále mystickou říší veleduchů . . .

Na cestě Tvé, drahý poutníku, nechť vyrůstá Ti mystická květena nejpodivuhodnějších tvarů, nejžhavějších barev a vůní sladce omamných! Ruka Tvá ať natrhá po libosti býlí záhadného a koření hojivého podél tajemných stezek nebeského Ráje! Novou kytici z pouti Tvé čekáme s předtuchou rozkoše. Putuj a neotálej v návratu!

Sursum!

*

DOSLOV REDAKCE.

Končice první svazek Archivu literárního, neváháme doznati, že naše naděje, vkládané do radostné spolupráce povolanych katolických spisovatelů, byly celkem zklamány. V oboru literárně historickém pracuje se u nás velmi málo a zanedbává se i pouhé sbírání dokumentů, které mizí ke škodě celonárodní kultury.

Přes to možno ohlásiti řadu cenných a zajímavých prací, které máme pro nový svazek připraveny. Vedle článků Dra Otty Stehlika a jiných spolupracovníků bude to zejména studie Emanuela Masáka o nedoceňovaném moravském badateli Karlu Šmídkovi, která příštímu svazku vtiskne ráz vážné a cílevědomé práce.

Čtenáři nechť si opraví následující smysl rušící tiskové chyby: Na stránce 3. za řádkou 6. vypadl celý odstavec tohoto znění:

Roku 1878 pojal Tomáš Josef Jiroušek úmysl sepsati dějiny celého českého sociálního hnutí v zemích českoslovanských. Materiál sbíral přes dvacet let a roku 1900 vydal konečně první svazek projektovaného díla.¹ Celistvý obraz sociálního hnutí doplnil Jiroušek i vylíčením souběžného rozvoje literárního, zejména hnutí brněnského, hnutí pražské družiny „Vlasti“, literárního rozkolu

¹ Tomáš Josef Jiroušek, Dějiny sociálního hnutí v zemích koruny české. Od roku 1840 – 1909. Díl první (1840 – 1885). Praha 1900. – Díl druhý (1885 – 1895). Praha 1904. – Díl třetí (1895 – 1909). Praha 1909. Družstvo Vlast.

roku 1895, hnutí katolické Moderny a vývoje katolického časopisectva. Proto spis jeho jest důležitým příspěvkem literárně historickým.

Na stránce 8. v poznámce 32. nutno místo Václava Davidka uvést správně autora Jana Šandu.

Na str. 29. v řádcích 12. a 13. od shora má státi: v létech 1836 až 1884.

Na str. 76. v řádku 11. od shora má státi: ještě určitějším a zjevnějším. — V řádku 21. od shora: pojednávat s hledisek stylistiky.

Na str. 80. v řádku 9. od shora má státi: v prvním promluvit o všeobecných vlastnostech, kdežto v druhém pojednat o zvláštních vlastnostech stylu.

Na str. 90. v řádku 4. od shora: historických výhledů.

Na str. 93. v poznámce 3. nutno čísti: zrakových i sluchových počitků.

Na str. 94. v řádku 6. a 7. od shora čti: a jeneweinovsky kolorující epitheta Sigismunda Boušky....

Na str. 114. v řádku 5. od shora čti: originální metody.

Na str. 121. v řádku 11. od shora: sladký čar básní Zeyerových.

Na str. 233. v poznámce 1. zní začátek správně: Roku 1908...

Na str. 248. řádek 28. od shora: jeho básnickou tvorbu.

Praha, prosinec 1919.

VILÉM BITNAR.

REJSTŘÍK

**OBSAHU PRVNÍHO SVAZKU
1918—1919.**

Poznámka: Osoby týkající se článku *Z doby Douchovy* označeny jsou (D).

A

Abelard a *Heloisa*, 235, 242, 244, 245, 253, 254.
Albert Veliký, 276.
Altenberg Petr, 56.
Alžběta Šenavská svatá, 305.
Ambrož svatý, 319.
Andersen Hans Christian, 91.
Angela de Foligno, 276.
Ánkiewicz hrabě Skarbek Ondřej Alois, arcibiskup pražský, 32.
Annunzio Gabriel, 238.
Anonymus starokřesťanský, 324.
Arcybašev, 255, 256.
Aristoteles, 195, 273.
Asella Římanka, 324.
Augustin svatý, 130, 270, 273.
Autrata František, 12.
Axamit Ignác (D), 230, 231.

B

Baar Jindřich Šimon, 15, 18, 34, 36, 170, 236.
Babé Martin (D), 179—180.
Babor Miloš, viz *Vilém Bitnar*.
Bacon Francis, 237.
Bačkovský František, 2, 12, 17, 42, 135.
Bajer František (D), 230.
Bally Charles, 92.
Balzac Honoré, 323.
Baronius Cesar, 318.
Bartoš František, 22, 88.
Bartůněk František (D), 31.
Bastian, indolog, 246.
Bauer František Salesius, arcibisk., 171.
Baumbach Rudolf, 91.
Baumgart Hermann, 193.
Baumgartner Alexandr T. J., 1, 246.
Beardsley Aubrey, 327.
Beck Ondřej, 19.
Bédier Jean, 97.
Bednaříková Rosalie (D), 230, 231—232, 262—264, 290—296, 297—298.
Bendl Václav Čeněk, 21.
Benedikt XIV., papež, 273.
Berchtold hrabě Bedřich Všemír (D),

165, 166.
Bernard svatý, 49, 267, 268, 269, 273, 274, 276, 277, 320, 321.
Bernheim Ernst, 43.
Bezruč Petr, 33.
Biese Alfred, 93.
Bihlmeyer Karl, 373, 275.
Bilek František, 122—129, 154, 170, 249, 251.
Bílý František, 12, 20, 22, 169, 194.
Bismarck Otto kníže, 91.
Bitnar Vilém, 1—24, 24—28, 28—30, 33—46, 46—60, 65—94, 121—129, 130—132, 133—142, 143—152, 153—155, 169, 170, 171, 185—198, 199, 233—262, 265—279, 280, 283, 290, 304—327, 327—328, 329—337.
Blahoslav Jan, 93.
Blei Franz, 305, 306.
Blesilla Římanka, 326.
Blokša Jan, 45.
Bodenstedt Friedrich, 91.
Böhm Václav (D), 219, 225.
Böhme Jakub, 260, 261, 276.
Boissier Gaston, 97.
Bölsche Wilhelm, 258.
Bonaventura svatý, 243, 244, 248, 261, 276.
Bonomelli, biskup, 171.
Borecký Jaromír, 12, 22.
Borovička Jan Stanislav (D), 30, 164, 167, 168, 208, 213.
Bossuet Jacques Bénigne, 98, 105, 118.
Bouček Antonín (D), 156, 163.
Bouchal Josef V. (D), 215.
Bournouf, indolog, 246.
Bouška Sigismund Ludvík, 13, 33, 36, 48, 94, 121, 122, 143—147, 170, 235, 236, 251, 328.
Brabec Adolf, 12.
Brabec Václav (D), 176—177.
Bráf Albín, 170.
Braunerová Zdenka, 123, 124, 170.
Brejcha Leandr, 241.
Brentano Klement, 91, 237.
Breska Alfons, 316.
Brigita svatá, 273, 276.
Brinkmann Friedrich, 93.

Brožouský Petr (D), 94.
Brueghel Petr, 327.
Brůha Václav (D), 156, 163.
Brunetiére Ferdinand, 97, 103, 105, 117.
Brynych Eduard, biskup, 171.
Biezina Otakar, 33, 35, 93, 94, 143—155, 170, 233, 235, 246, 306, 325.
Buck Gertrude, 93.
Buffon Jiří Ludvík Leclerc, 69.
Bulant Antonín, 33, 34, 36.
Bülow kníže, 91.
Burda František (D), 156.
Burger Antonín (D), 94, 95, 165, 200, 280—290, 299.
Bürger Gottfrid August, 51, 91.
Butal Václav (D), 30, 31, 63, 96, 119, 120, 155, 158, 161, 299.
Byron George Noel Gordon, 48, 51, 192, 195.
Bystřina Otakar, 170.

C

Calderon de la Barca, 11, 93.
Carus, indolog, 246.
Catugia Samuel (D), 181.
Cavalcanti Quido, 132.
Cazamian, 114.
Cenci Beatrice, 52.
Cicero, 91.
Cimburková Anna (D), 202—203.
Conradi Hermann, 56.
Corneille Pierre, 99.
Cornova Ignác, 281.
Croiset Alfred, 97; Mořic 97.
Cyril a Method svatí, 172, 173.

Č

Čáda František, 19.
Částka František Xaver, 51.
Čech Leandr, 3, 11, 22, 42, 185—198.
Čech Svatopluk, 3, 22, 35, 143, 144, 192.
Čelakovský František Ladislav, 44, 130, 166, 186, 189, 190, 194.
Čeněk z Vartenberka Josef (D), 292.
Čeňková z Vartenberku (D), 292, 294, 295.
Čermák František (D), 285.
Černický Antonín (D), 157.
Černocký Karel, 170, 258, 260.
Černý Adolf (Rokyta), 17, 22.
Červinka Karel, 33; Otakar 19.
Čtrnáctý, děkan (D), 286.

D

Dančenko Vasilij Němirovič, 237.
Daneš, farář (D), 155.
Dante, 11, 21, 28, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 57, 91, 93, 172, 173, 192, 236, 273.
Darvin Charles, 236.
David Augšpurský, 276.
Davidek Václav, 8, 10, 328.
Dehmel Richard, 91.
Deml Jakub, 34, 36, 170, 249, 260.

Denifle Heinrich, 273.
Diederichs Eugen, 258, 268, 305, 307, 308, 311, 312, 314.
Diepenbrock Melchior, 265, 272, 273.
Diell Jan (D), 207.
Dilthey Wilhelm, 192, 193, 305, 306.
Dionysius Areopagita, 254, 259, 260, 261, 270, 273, 276.
Dlouhý Pokorný Emil, 170.
Dobicer František Josef (D), 30.
Dobrovský Josef, 12, 281.
Dobřensští baronové (D), 264, 290, 296.
Dohnal František, 10, 20, 170.
Dolenský Antonín, 43.
Domnion Říman, 324.
Dostojevský Fedor Michajlovič, 242.
Doucha Antonín, 62.
Doucha František, 11, 12, 15, 17, 18, 21, 22, 23, 28—32, 38, 60—64, 94—96, 119—120, 155—168, 173—184, 199—214, 214—216, 217, 218, 221, 223, 229—232, 262—264, 280, 284—285, 286—290, 290—296, 297—304, 328.
Doucha Josef, 60, 120.
Douchová Barbora, 64, 119, 120.
Drůbek Ferdinand (D), 203—204.
Dundáček Raymund Josef (D), 179.
Düntzer Heinrich, 91.
Durdík Josef, 40.
Dürer Albrecht, 266, 267, 274.
Durych Jaroslav, 143.
Dvořák Emanuel (D), 183—184, 202.
Dvořák Xaver, 13, 19, 22, 24, 30, 33, 34, 35, 36, 49, 94, 132, 146, 170.
Dyk Viktor, 33.

E

Ebner Eschenbachová Marie, 91.
Eckehart Mistr, 251, 259, 260, 261, 270, 273, 276, 279.
Ehrenberger Josef, 19.
Ehrhard Albert, 171, 172.
Ehrmann František, 45, 192.
Eichendorff Josef, 3, 56, 91, 305, 306.
Eisler František, 34.
Elster Ernst, 25, 43, 67—94, 198, 199.
Epikur filosof, 318.
Erben Karel Jaromír, 3, 192, 193.
Euripides, 77, 91.
Eustochie Římanka, 320, 321, 323, 324.
Ezechiel prorok, 91.

F

Fabián Jan Nepomuk (D), 179, 180; Josef (D), 179.
Fabiola svatá, 326.
Faehnrich, kaplan (D), 95.
Faguet Emile, 110.
Fichte Johann Gottlieb, 307, 311.
Fikar Antonín Čechoslav (D), 156, 163.
Finger Jan (D), 156, 163.
Fischer Otakar, 42, 93.

Flajšhans Václav, 12.
Flekáček Josef, 18.
Fleming Paul, 91.
Florian Jean Pierre Claris, 156.
Florian Josef, 170, 249, 251.
Fonck Leopold, 43.
Francl Gustav, 13, 19; jeho *Náš Věstník*, 13.
Frankenberg Abraham, 260.
František z Assisi, svatý, jeho poesie 48, 49, 172, 173, 234, 239, 240, 241, 242, 243, 248, 250, 269, 273, 275, 276, 279, 325.
Frenssen Gustav, 91, 253.
Freytag Gustav, 91.
Friček Kristián (D), 298.
Friedl Egon, 305, 306.
Frydecký František, 187.
Frynta Emanuel, 279.
Fuchs Alfred, 233, 258, 259, 261, 262, 278, 279.
Furch Vincenc, 18, 21, 22, 23.

G

Gabet, indolog, 246.
Gabler Vilém, 264.
Geibel Emanuel, 91.
Gellert Christian Fürchtegott, 91.
George Stefan, 91.
Gerhardt Paul, 91.
Gertruda z Brucku, visionářka, 273.
Gertruda z Herkenheimu, visionářka, 273.
Gertruda svatá, 276, 305.
Gessner Salomon, 91.
Giacomin da Verona, 248.
Goethe Jan Wolfgang, 50, 56, 74, 78, 89, 90, 135, 195, 237, 255, 314.
Goll Jaroslav, 21, 240.
Gongora y Argote, 91.
Görres Josef, 243, 265.
Gottfried ze Strassburku, 84, 91.
Gottsched Johann Christopf, 91.
Grabbe Christian, 91.
Grégr Eduard, 219, 228.
Grillparzer Franz, 91.
Grimmelshausen Christoph, 91.
Grivec Fran, 172.
Groos Karel, 57.
Groosová Marie, 57.
Grün Anastasius, 91.
Grupp Jiří, 236, 243, 273.
Gryphius Ondřej, 91; *Christian*, 91.
Guizot François Pierre, 236.
Günther Christian, 91.
Gutberlet, filosof, 236.

H

Hafiz, perský básník, 276.
Hagedorn Friedrich, 91.
Hahn Ludwig Philipp, 91.
Halbe Max, 91.
Hálek Vítězslav, 3, 44, 223,

Haller Albrecht, 91.
Halouzka Jan, 10, 15.
Hamerling Robert, 56.
Hampel Josef (D), 177—179.
Hanka Václav (D), 60, 208, 292, 293, 296.
Hanuš Jan Ignác, 12, 219.
Hanuš Josef, 11.
Hanušová Dora, 219, 227.
Hardt Emil, 91.
Hardy, indolog, 246.
Harnack Adolf, 273.
Hartigové hrabata (D), 281.
Hartmann von Aue, 91.
Hartmann František (D), 199—200.
Haškovec Prokop Miroslav, 42.
Hauptmann Gerhart, 91.
Havenstein, literární historik, 305, 306, 312.
Havlíček Borovský Karel, 264.
Haym Rudolf, 305, 306, 312.
Hebbel Friedrich, 89, 91.
Hedvika z Laufenbergu, visionářka, 273.
Hegel Georg Wilhelm Friedrich, 318.
Heilborn Ernst, 305.
Heine Heinrich, 84, 90, 255, 318.
Heinsl Antonín (D), 285.
Heisterbach, 243.
Hejčl Jan, 170, 172.
Hejhalová Antonie (D), 96, 120, 298, 301, 303.
Hek František Vladislav, 18, 38.
Heliodoros mnich, 323.
Hello Arnošt, 279.
Heloisa, 235, 242, 244, 245.
Hennequin Emil, 41, 67.
Herbertová Marie, 56.
Hercog Jan Křtitel, 21.
Herder Johann Gottfried, 195.
Herites František, 129.
Heyse Paul, 56.
Híkl Karel, 15, 30, 42.
Hilarion Opat, 318, 324.
Hildegarda svatá, 269, 273, 276, 305.
Hlaváček Josef (D), 283.
Hlaváček Karel, 33.
Hlavatý Miloš, viz Vilém Bitnar.
Hlavinka Alois, 88.
Hlávka Josef, 128.
Hofer Josef, 20.
Hoffmann Arnošt Theodor Amadeus, 91.
Hofmannsthal Hugo, 91.
Hofmannswaldau Hoffmann, 91.
Hölderlin Friedrich, 91.
Holeček František, 10, 15, 148, 170, 236.
Hölty Ludwig Heinrich Christoph, 91.
Holý Josef, 33.
Holz Arno, 55.
Homer, 91, 93.
Hora Antonín (D), 285.
Horac, 91, 224.
Horký Josef (D), 283.
Hrachovský František, 10, 39, 170, 253, 324.

Hromádka Jan, 134, 135.
Hron Vojtěch (D), 63, 64, 175—176.
Hronek Václav (D), 283.
Hruška Jaroslav, 36.
Huc, indolog, 246.
Hugo Viktor, 41, 112, 273.
Huch Ricarda, 305, 306.
Hulička Vojtěch (D), 298.
Humboldt Alexandr, 199.
Hume David, 274.
Hurban Josef Miloslav, 232.
Hus Jan, 172.
Hüttl Josef (D), 208, 211—214.
Huysmans Joris Karl, 239.
Hýbl Jan, 133.
Hýsek Miloslav, 4, 5, 12, 50.

CH

Chamberlain Houston Stuart, 245, 246.
Charpentierová Julie (Novalis), 310.
Chateaubriand François René, 118, 156, 237.
Chelčický Petr, 261.
Chlumčanský Václav Leopold, arcibiskup, 282, 292.
Chlumecký Adam, 22, 24, 25, 36, 170.
Chocholoušek Prokop, 159.
Chotek hrabě Rudolf, 22.

I

Ibsen Henrik, 91.
Ireland John, biskup, 171.
Isaiáš, 23.
Ivanová Bohdana, pseudonym, viz Hanušová Dora.

J

Jablonský Boleslav, 15, 18, 21, 22, 23, 232.
Jacobsen Jens Peter, 91.
Jacopone da Todi, 235, 239, 240, 248—251, 266, 268, 273, 278, 317.
Jakub z Vitriaco, 273.
Jakubec Jan, 11, 12, 15, 17, 18, 29, 38, 42, 43, 134, 135.
Jakubec Josef, 22, 24, 36.
James William, 273.
Jan XXII., papež, 260.
Jan Evangelista, 273, 325.
Jan od Kříže, 276.
Jaroněk Bohumír, 170.
Jasanovič Josef, viz Vévoda Josef.
Javorník Miloslav, 6, 10, 14, 15, 21.
Jean Paul, 91.
Jelen Jan (D), 230—231.
Jelenecký Václav (D), 183, 215.
Jenewein Felix, 170.
Jeremiáš prorok, 91.
Jeronym svatý, 235, 317—324.
Jeřábek František Věnceslav, 241.
Ježek Jan, 1, 2, 12, 15, 18, 20, 203, 204.

Ježíš, jeho podobenství, 91; viz též Kristus.

Jindřich z Nördlingen, 273.
Jirásek Alois, 25.
Jireček Josef, 12.
Jiroušek František (D), 163—168, 168, 173—175, 208.
Jiroušek Tomáš Josef, 15, 327, 328.
Jirsík Jan Valerian, 280, 285, 286.
Job, 273, 279.
Jordan Wilhelm, 91.
Jünger Václav (D), 157.
Jungmann Antonín, 264.
Jungmann Josef, 12, 28, 29, 51, 131, 132, 133, 134, 142, 166, 173, 186, 206, 218, 227, 228.
Juvenal, římský básník, 322.
Juvenus, 319.

K

Kabelík Jan, 11.
Kádner Otakar, 247.
Kalus Josef, 22, 24, 33, 35, 36, 170.
Kalvoda Alois, 170.
Kamarýt Josef Vlastimil, 15, 21, 22, 130—132.
Kamenář Jan, 51.
Kamper Jaroslav, 11.
Kandler Josef, kanovník (D), 285.
Kant Immanuel, 191, 236, 273, 274.
Karásek Jiří ze Lvovic, 33, 35, 40, 41, 144, 145, 146, 155, 291.
Karásek Josef, 12.
Karlík Hugo Jan (D), 175, 176.
Karník Jan, 14, 33, 34, 36.
Kassner Rudolf, 268.
Kašpar František, 170.
Kateřina z Bologny, 276.
Kateřina Emmerichová, 273.
Kateřina Janovská, 276.
Kateřina Sienská svatá, 234, 273, 276, 305.
Kaván Franta, 33.
Kavánová Marie, 12, 170.
Keiter, Katholischer Literatur Kalender, 15.
Keller Gottfried, 91.
Kern, indolog, 246.
Kircher Anastasius T. J., 135.
Klaj Johann, 91.
Klára svatá, 250, 269.
Klára František (D), 157, 162.
Klásterský Alois (D), 156.
Klásterský Antonín, 22.
Klaudy Karel Leopold, 219, 220, 226, 227.
Kleiner Julius, 316.
Kleist Heinrich, 76, 77, 90.
Klopstock Fridrich Gottlieb, 59, 90, 188.
Knižek J. (D), 200—201.
Kober Ignác Leopold, nakladatel, 18.
Kohl profesor, 280, 281.
Köhler Jano, 170.
Kohn Theodor, arcibiskup, 171.

Kolisek Alois, 170.
Kollár Jan, 131, 132.
Kolourat Krakovský Alois Josef, arcibiskup, 283.
Komenský Jan Amos, 93, 261.
Kominková Marie, 241.
Konařík Bedřich, 25, 170.
Konečný Jan Nepomuk, 220, 221, 225.
Konůpek Jan, 257, 267, 306.
Kopp Štěpán (D), 96.
Koráb Julius Alois, 34, 36.
Kordač František, 40.
Korec Jan, 5.
Körner Theodor, 91.
Kosegarten Theobul, 91.
Kosina Antonín, 22, 24.
Kosmák Václav, 10, 15, 19, 24, 35.
Kott Bedřich František, 217.
Kott František Štěpán, 217—228.
Kotzebue August, 74, 91.
Koubek Jan Pravoslav, 221—222, 225.
Kovář Matěj, 34.
Kralík Richard, 258, 275.
Krasiński Zikmund, 238, 316.
Krásl František (D), 199—200.
Krásnohorská Eliška, 48.
Kratochvíl Josef, PhDr., 5, 10, 170, 250, 251, 253, 258, 260, 261, 276, 306, 316.
Krejčí František Václav, kritik, 7, 41, 124.
Krejčí Jan, 42, 67.
Kreutzer Josef, 237.
Křístus, problem Roseggerův 242, 252, 253; Frenssenův 253; Novalisův 308—310, 314; Zinzendorfův 309; mystika o Kristu 268—271, 320—322.
Křtin Josef, 317.
Krombholz, lékař Douchův, 96.
Kromer Heinrich Ernst, 55.
Kühnová Žofie, 306, 307, 308, 309, 310.
Kulda Beneš Method, 3, 15, 18, 21, 22, 157, 162, 170.
Kunte Ladislav, 172.
Kur Matyáš (D), 156.
Kuzmany Karel, 190.
Kvačala Jan, 241, 242.
Kvapil Jaroslav, 22, 304, 305.
Kybal Vlastimil, 240, 241, 242, 246.
Kynský Dominik František, 22.
Kyselý František, 22, 24, 33, 36.
Kyselý Karel, 170.

L

Lacicius Mikuláš, 273.
Lafontaine Jean, 106.
Laichter Jan, nakladatel, 7, 10, 11, 12, 19, 28, 240.
Lamartine Alfons, 112.
Lamennais Félicité Robert, 112.
Lang Alois, 170, 233—262, 265—279, 304—327.
Langlois, 99, 115.

Lankisch rytíř z Hornic, Benjamin Adolf (D), 180.
Lanson Gustav, 42, 97—119.
Laube Heinrich, 91.
Lecky W. E. H., 273.
Leconte de Lisle, 51.
Lemaitre Jules, 110.
Lenau Mikuláš, 50, 51, 91.
Lenz Jacob, 91.
Lessing Gotthold Ephraim, 88, 90, 197, 237.
Leubner František, 33, 34, 35, 36, 170, 236.
Lev Trínáctý, papež, 237.
Liessner Václav (D), 177.
Liliencron Detlev, 56, 91.
Lindner, indolog, 246.
Lingg Hermann, 51, 52, 53.
Linhart Odoricus František (D), 180.
Linhart Rudolf, 19, 45.
Lissauer Ernst, 56.
Lohenstein Kašpar, 91.
Loriš Jan, 33.
Loskot František, 172.
Loukota (D), 180.
Lubbock Sir John, 236.
Ludwig Otto, 91.
Ludvík Granadský, 276.
Ludvík de Ponte, 276.
Luitgarda svatá, 276.
Luther Martin, 91.
Lutínov Karel Dostál, 3, 6, 7, 10, 13, 16, 18, 20, 21, 25, 26, 33, 35, 36, 46—60, 94, 133, 146, 147—152, 153, 154, 155, 169—173, 236, 237, 241, 246, 247, 250, 256, 273.

M

Maeterlinck Maurice, 91, 143, 144, 145.
Mácha Karel Hynek, 11, 93, 189.
Máchal Jan, 11, 12.
Malchus Zatec, 318, 324.
Malý Jakub, 222.
Mandel Cyril, 170.
Manzoni Alessandro, 156, 157.
Marcella svatá, 324, 326.
Marek Antonín, 2, 15, 17, 21, 22, 133—142, 222, 227.
Marek Jan Jindřich (z Hvězdy), 18, 21, 22.
Maria de Agreda, 276.
Maria Magdalena de Pazzi, 274, 276.
Marie Antonie, viz Pedálová Josefa.
Marie z Oigny, 273.
Marina de Escobar, 276.
Marsiglio Ficino, 261.
Marten Miloš, 258, 261.
Martial, římský básník, 322.
Martínek Vojtěch, 35.
Martinov T. J., 172.
Maří Magdalena svatá, 321.
Masák Emanuel 10, 20, 97—119, 250, 316, 317, 327.

Masaryk Tomáš Garrigue, 237.
Matouš Evangelista, 91.
Matouš Pařížský, 243.
Mattuška Alois, 15.
Mazanec Gustav, 251.
Mechtilda z Hackebornu, 276, 305.
Mechtilda Magdeburská, 275, 276, 279, 305.
Mechtilda z Winzenheimu, visionářka 273.
Mejsnar František, 12.
Menzel Karel Adolf (D), 163, 168; Wolfgang 163; Adolf Friedrich Erdman, 164.
Merhaut Josef, 170.
Meyer Richard Maria, 80, 92.
Meyer Theodor A., 88, 92.
Mickiewicz Adam, 172, 242.
Mignot, biskup, 171.
Michl Justin Josef, 12.
Mikuláš Kabasilas, 276.
Miller Johann Martin, 91.
Milton John, 28, 93.
Minor Jakub, 305, 307, 308, 311, 312, 314, 315.
Miriam Przesmycki Zenon, 154.
Místecký František Pěčka, 33, 34.
Mistral Frederi, 48, 172.
Mls Jan (D), 157.
Mojžiš patriarcha, 91.
Mokřý Otakar, 129.
Molière Jean Baptista, 111.
Monika svatá, 273.
Monod G., 99.
Montaigne Michel Eyquem, 99, 108, 110, 117, 118.
Montesquieu Charles, 236.
Mörke Eduard, 56, 91.
Mornet, 114.
Moscherosch Hans Michal, 91.
Müller Josef, 93, 171.
Müller Wilhelm, 91.
Müller Freientfels Richard, 92.
Musil Alois, 170.

N

Nadin, pseudonym, viz Alois Lang.
Nečas Jan, 18, 21, 22, 24, 36.
Neisser, vrchní fin. rada (D), 205.
Nejedlý Čeněk (D), 155—163.
Nejedlý Jan, 134.
Nejedlý Vojtěch, 21, 22.
Nejezchleba Rudolf, 234.
Němcová Theodora, 222, 227.
Nepotian, Říman, 326.
Neruda Jan, 11, 34, 221, 222, 223.
Neubauer Alfons, 8, 10.
Neubauer Jakub (D), 156.
Neuberk Jan Norbert rytíř (D), 60.
Neumann, indolog, 246.
Neumann Stanislav Kamil, 33, 65, 124.
Neupauer Bedřich rytíř (D), 120.
Niederle Lubor, 11.

Nietzsche Friedrich, 56, 91, 249, 273.
Ninger Karel, 12.
Nördlingen, viz Jindřich z Nördlingen.
Novák Arne, 3, 4, 6, 11, 12, 14, 15, 21, 33, 40, 41, 42, 65, 93, 233, 278.
Novák Jan (D), 161.
Novalis, 50, 91, 235, 265, 304—317.
Novotný Oldřich, 277, 304, 305, 316.

O

Obstzierer, děkan v Brandýse (D), 282.
Odvalil František, 170, 251.
Oehl Wilhelm, 275, 276.
Oldenberg, indolog, 246.
Oliiva Jan, 170.
Oliiva Václav, 170.
Ondrák Prokop (D), 156, 157, 161, 166.
Opitz Martin, 259.
Opolský Jan, 33.
Origenes svatý, 273, 320, 321.
Oseáš, Prorok, 324.
Otto Jan, nakladatel, 12, 18, 29.
Ozanam Antoine Frédéric, 243.

P

Pacifik Frà, 248.
Pacovský Emil, 170, 253, 267.
Pachtové z Rajova, hrabata (D), 164, 168, 208, 210, 212, 214, 229, 230, 264, 290.
Pakosta Vojtěch, 17, 19, 21, 22, 24, 36.
Palacký František, 185—198, 264.
Paris Gaston, 97, 106.
Pařík Václav (D), 215, 216.
Pařízek Aleš, profesor, 280, 281.
Pascal Blaise, 103, 113, 118, 313.
Pastor Ludwig, 305, 306.
Paulinus z Noly, 319.
Pauly Jan, 20.
Pavel Apoštol, 273.
Pavel Poustevník, 318, 324.
Paula svatá, 324, 326.
Paulina svatá, 324, 326.
Pěčka František, viz Místecký.
Pedálová Josefa, 15, 21.
Peer Josef (D), 299.
Pekař Josef, 11.
Pelcl Josef, 41, 42.
Persius, básník římský, 322.
Pesch, filosof, 236, 246.
Pešek Josef, literární historik, 15.
Petersen Julius, 43.
Petr z Olivy, 273.
Petrarca Francesco, 132.
Petrů Václav, 21.
Philippi A., 92.
Píček Václav Jaromír, 21, 22, 23.
Pico della Mirandola, 261.
Pindar, 188.
Pistoja Cino da, 132.
Pištek, arcibiskup lvovský (D), 285.
Platen August, 91.
Plato, filosof, 237.

Plautus, básník římský, 322.
Plotin, 261, 273.
Ployhar Tomáš (D), 156, 163.
Plumert Josef (D), 202.
Podlaha Antonín, kanovník, 7, 13, 15, 39, 170, 172, 244.
Podlesák Henryk, pseudonym, viz Baar J. Š.
Poliziano Angelo, 261.
Pospíšil Jan, nakladatel, 232; Jaroslav, 232.
Pospíšil Josef, 170.
Pospíšilová Marie, 232, 296.
Pravda František, 8, 10, 15, 18.
Pražák Albert, 5, 11, 12.
Preger, historik 274.
Presl Svatopluk (D), 165, 166, 167.
Procházka Arnošt, 144, 145.
Procházka František Faustin, 12.
Procházka František Salesius, 34, 36.
Procházka Jakub, Sušilovec, 3.
Procházka Jakub, redaktor *Musea*, 236.
Procházka Tadeáš (D), 283.
Promberger Romuald, nakladatel, 4, 6.
Proudhon Pierre Joseph, 236.
Prudentius Aurelius Clemens, 319.
Prudenzano, 243.
Przybyszewski Stanislav 242, 243.
Přecechtěl Rupert Maria, 12.
Přibík Jan Pravoslav (D), 208–211, 214.
Přidalík Bartoloměj (D), 156.
Puchmajer Antonín Jaroslav, 15, 18, 21, 22.
Purkyně Jan, 51.
Putlitz Gustav, 91.

Q

Quevedo y Villegas, 91.
Quinault Philippe, 101.
Quinzelli Quido, 132.
Quintilianus Marcus Fabius, 68.
Quis Ladislav, 20, 22, 25.

R

Rabener Gottlieb Wilhelm, 91.
Racine Jean, 101, 102, 106, 111, 113.
Raimund Ferdinand, 91.
Rais Karel Václav, 22, 24, 36.
Ramler Karl Wilhelm, 91.
Rauh Bedřich, 106.
Rautenkranc Josef Miloslav, 21.
Reban Karel, 317.
Reclam, Universalbibliothek, 18.
Rembrandt van Rijn, 99, 103.
Remy de Gourmont, 92, 325.
Renan Ernest, 243.
Reuter Fritz, 91.
Rhys Davids, indolog, 246.
Rieger František Ladislav, 12, 29.
Richard ze Svatého Viktora, 274.
Rist Johann, 84, 91.
Ritter z Rittersburku Jan, 29.

Rodecker rytíř z Rottecku Karel Václav (D), 262–264, 296.
Rokos František Alexandr, 21.
Rokos Josef (D), 202.
Romportl Ferdinand, 170.
Ronaj Gabriel, 20.
Rosegger Peter, 242, 252, 253.
Rossetti Dante Gabriel, 26.
Rouček Jaroslav, 172.
Rousseau Jean Jacques, 91, 103, 110, 113, 118, 236.
Rubens Petr Pavel, 99.
Rubeš František Jaromír, 190, 193.
Rückert Friedrich, 91.
Ruysbroeck Podivuhodný, 274.
Rybička Antonín, 12.

S

Sabatier Louis Auguste, 241, 243.
Sabina Karel, 19, 42, 292, 296.
Sabinian jáhen, 323, 324.
Sachs Hans, 91.
Saint Hilaire, indolog, 246.
Saint Pierre Bernardin, 156.
Saint Simon Claude Henri, 100, 101.
Sainte Beuve Charles Augustin, 106, 115, 117.
Sčerbatskoj, indolog, 246.
Sedlák Jan, prelát, 247.
Seibt Karel Jindřich, 281.
Seidl Florian (D), 181–182.
Seignobos, 99.
Seneka, 196.
Seydl, indolog, 246.
Shakespeare, 23, 25, 72, 91, 93, 195, 201.
Schaeffner Jan Ondřej (D), 292.
Schauer Hubert Gordon, 42.
Scheffel Viktor, 91.
Schell Hermann, 171.
Schelling Friedrich Wilhelm Josef, 311.
Schenk Eduard, 91.
Schiller Friedrich, 17, 26, 50, 51, 56, 57, 77, 84, 89, 90, 133–142, 195, 237.
Schlegel Bedřich, 260, 311.
Schleglová Karolina, 310.
Schleiermacher Ernst Daniel, 311, 312.
Schnabel Jiří Norbert, 223, 226.
Scholz Wilhelm, 266, 274.
Schönbornové hrabata (D), 183.
Schopenhauer Arthur, 313.
Schreiber, indolog, 246.
Schulz Ferdinand, 134.
Schulze, indolog, 246.
Schwarzenberk Karel kníže (D), 61.
Schwenkfeld Kašpar, 260, 261.
Sicha Richard, 136.
Silbernagel, indolog, 246.
Silesius Angelus, 233, 235, 251, 252, 254, 256–262, 265, 266, 267, 274, 276, 279, 317.
Simeon, byzantský mystik, 276.
Simerská Anna, 34.

Simon, literární historik, 305, 306.
Skalik František, 22, 33, 34, 36, 49, 146, 169, 236.
Skřivánek Jiří (D), 156.
Sládek Josef Václav, 13, 22, 121.
Slaviček Antonín (D), 182—183.
Slowacki Julius, 316.
Smetana Bedřich, 3.
Smetánka Emil, 11.
Smiles Samuel, 236.
Snopek František, 172.
Sojka Jan Erazim, 12.
Sokol Tůma František, 242.
Sologub Fedor, 244.
Soukop Jan Nepomuk, 21, 22.
Soukup František (D), 184.
Sova Antonín, 33.
Spáčil Jan, viz Žeranovský.
Spalding John Lancaster, 171.
Spencer Herbert, 236.
Staglinová Elsbeta, 269.
Stach Václav, 21, 22.
Staněk Josef, 143, 147, 154.
Stašek Antal, 242.
Stašek Bohumil, 5, 8, 10, 16, 18, 170, 278.
Stehlik Otto, JUDr., 10, 20, 28—32, 60—64, 94—96, 119—120, 155—168, 173—184, 199—214, 214—216, 217—228, 229—232, 262—264, 280—290, 290—296, 297—304, 327.
Stibinger Václav (D), 283.
Stieler Caspar, 91.
Stifter Adalbert, 91.
Stojan Antonín Cyril, 172.
Stolz Alban, 148.
Storm Theodor, 56, 91.
Strindberg August, 238, 239.
Stříbrný Dominik, literární historik, 15.
Striz Antonín Ludvík, 323, 324.
Stupavský Rudolf, 33, 34.
Stýblo B., nakladatel, 182.
Sudermann Hermann, 74, 91.
Sue Eugen, 290—292, 297.
Sumin Jiří, 170.
Suso Heinrich, 233, 235, 242, 243, 261, 265—279, 305, 306, 317, 321, 325.
Sušil František, 3, 10, 11, 15, 21, 22, 23, 157, 170, 172.
Swedenborg Emanuel, 276.
Světlá Karolina, 3.
Světlik František, 170, 172.
Svoboda Augustin (D), 264.
Svoboda František (D), 161.
Svoboda Jan František (D), 264.
Svoboda Václav Alois (D), 60, 221, 222—223, 225, 226, 264, 294, 295.
Svoboda Minický Václav (D), 206—207, 264.
Svobodová Růžena, 170.
Svojsík Alois, 170.
Svozil Josef, 172.
Szeptycki, arcibiskup, 172.

S

Šafařík Pavel Josef, 11, 186, 188, 194.
Šach Josef, 10.
Šalda František Xaver, 41, 65, 93.
Šalomoun král, 237, 320, 321.
Šanda Jan, 328.
Šebo František (D), 205.
Šembera Alois Vojtěch, 12, 29.
Šimáček Josef, 223, 227.
Šimek František, 8.
Šimon Josef, 34.
Šiška Jan (D), 64, 298.
Škoda Jan Karel (D), 157, 158, 161.
Škrdle Tomáš, 2, 13, 169, 171.
Šmidek Karel, 327.
Šolc Lev, 3, 46, 47, 48, 49, 50, 54, 59.
Špaček Louis, 266.
Špaldák Adolf T. J., 172.
Šrámek Jan, 170.
Šťastný Vladimír, 19, 22, 24, 35, 36, 172.
Štitný Tůma, 179, 261.
Šulc Václav, 8, 15, 18, 21, 22, 23, 166.
Štumpf Pavel (D), 215.
Štúr Ljudevit, 232.
Šup Prokop, 170.

T

Tacco baron z Fölsensteinu (D) 164.
Tacitus, 91, 224.
Taine Hipolyt, 42, 102, 103, 105, 117.
Tauber Otakar, 170.
Tauler Jan, 260, 261, 274, 276.
Terentius, básník římský, 322.
Terezie de Jesu, svatá, 261, 274, 276.
Tertullianus, 274.
Theer Otakar, 33.
Thein Runié Antonín, 170.
Thode Henry, 243.
Thon Jan, literární historik, 19.
Thukydides, 91.
Thunové hrabata (D), 205.
Thurnové hrabata (D), 164, 174.
Tibullus Albis, 165.
Tieck Ludwig, 91, 305, 311.
Tieftrunk Karel, 12.
Tichý František, 19.
Tichý Jaroslav, 22, 24.
Tille Václav, 42.
Tippmann, kanovník (D), 283.
Tirso de Molina, 323.
Tobolka Zdeněk, 11.
Tolstoj Lev, 91.
Toman Karel, 33.
Tomáš Akvinský svatý, 50, 236, 261, 270, 274.
Tomáš z Celana, 243, 244, 248.
Tomáš Kempenský, 262.
Tomáš z Villanovy, 276.
Trauttmansdorfové hrabata (D), 230, 290.
Treitschke Heinrich, 199.
Třebizský Václav Beneš, 3, 18.

Tumpach Josef, prelát, 7, 39, 246, 247, 250.
Turinský František, 186, 189, 194, 196, 197.
Tyl Josef Kajetán, 193, 194.

U

Uden H., viz Jaroslav Hruška.
Uhland Ludvík, 51, 91.
Úprka Józsa, 170.
Uttenrodt, baron Sigmund, 33.

V, W

Vacek Kamenický František Jaroslav, 21, 22, 23.
Wackenroder Vilém Jindřich, 305, 311.
Wackernagel Wilhelm, 92.
Wadding 243.
Wagner Richard, 84, 90.
Váchal Josef, 170.
Valečka Eduard, nakladatel, 22, 121, 219.
Valoušek František, 170.
Walter von der Vogelweide, 91.
Váňa Josef, 19.
Vaněk František Borgiáš, 33, 122, 154, 170, 236.
Váša Pavel, 4.
Weber, indolog, 246.
Weidel Karl, 274.
Weigel Valentin, 260, 261.
Wellner K. Z., 170.
Verdaguer Jacinto, 121.
Vergilius, 21, 93, 224.
Verlaine Paul, 145.
Werner Zacharias, 91.
Veselý Antonín, 277, 278.
Veselý Josef rytíř, 223, 226.
Westphalenové, hrabata (D), 178.
Vévoda Josef, 13, 34, 35, 36.
Weyr, lékař Douchův, 62, 63.
Whitcomb K. L., 92.
Widmar, 243.
Wieland Christoph Martin, 91.
Vigny Alfred, 108.
Wiklef John 172.
Vilimek Josef R., nakladatel, 12, 13, 17.
Wille Bruno, 305.
Vinařický Karel, 8, 18, 21, 22.
Vincenc Ferrerský svatý, 274.
Viršinsk Leopold, 280.
Vlček Jaroslav, 11, 12, 15, 18, 19, 40, 142.
Vlček Václav, 134.
Voborník Jan, 12.
Voborský Jan, 10.
Vodička Karel Štěpán, 29, 31.

Vogue Charles de, 237.
Vohnout František (D), 182.
Voigt Mikuláš Adaukt, 12.
Voiture Vincent, 99.
Wojkowicz Jan z, 33.
Vokoun Václav (D), 157.
Wolf Julius, 91.
Wolfram von Eschenbach, 91.
Voltaire, 98, 99, 105, 118.
Vorlová Zdeňka, 170.
Vorovka Karel, 22, 33.
Wosátka Josef (D), 156.
Voss Johann Heinrich, 91.
Vraštil Josef T. J., 10, 15, 170.
Vrátný Karel, 49, 305.
Vrchlický Jaroslav, 3, 5, 17, 21, 22, 28, 34, 35, 38, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 94, 131, 147, 148, 169, 237, 241, 242, 246, 259, 325.
Vrťátko Antonín Jaroslav, 194, 201.
Wundt Vilém, 67.
Wurm Ignát, 170, 172.
Wurzbach Constant, 29.
Wuttke, indolog, 246.
Vydra Stanislav, 281.
Vyhliďal Jan, 20.
Vychodil Jan, 172.
Vychodil Pavel, 2, 3, 4, 5, 10, 15, 19, 20, 40, 46, 92, 143, 144, 236, 276.
Vyskočil Albert, 93.

Y

Young Eduard, 305.

Z

Zahm, znalec mystiky, 274.
Zahradniček, kněz (D), 179, 180.
Zahradník Isidor, 170.
Zahradník Vincenc, 18, 19, 21.
Zachariae Just Friedrich Wilhelm, 91.
Zamazal Antonín, 170.
Zamykal Ladislav, 5, 6, 7, 10, 14, 15, 19, 39, 170, 317.
Zavoral Method, 170.
Zeyer Julius, 22, 27, 36, 94, 121—129, 147, 170, 241, 246, 328.
Zibrt Čeněk, 30, 43.
Zimmermann Jan Václav (D), 60; Karel (D), 177.
Zinzendorf Nicolaus Ludwig, 309.
Zitek Jan, 15.
Zola Emil, 91, 242.
Zuna, děkan (D), 95.

Ž

Žeranovský Spáčil Jan, 22, 24, 33, 36.